Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь

ДЗЯРЖАЎНЫ СПІС ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫХ КАШТОЎНАСЦЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

МІНСК
БЕЛТА
2009

УДК 719(476)(083.8)
ББК 79.0 (4Бен) я2
Д 43

Выданне падрыхтавана ўпраўленнем па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і рэстаўрацыі
Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь

Складальнікі:
В.Я. Абламскі, І.М. Чарняўскі, Ю.А. Барысюк

У падрыхтоўцы выдання прымалі ўдзел:
Т.М. Захарына, А.М. Ленкоў, Н.Р. Радчанка, С.А. Рэчкін, А.С. Сматрэнка,
А.І. Чарняўскі, Л.Л. Чарняўская, Н.Д. Хвір, А.В. Клімовіч

У кнізе выкарыстаны ілюстрацыі, прадстаўленыя
Банкам звестак аб гісторыка-культурнай спадчыне Рэспублікі Беларусь,
фотахронікай УП «БЕЛТА»

Д 43 **Дзяржаўны** спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь / склад. В.Я. Абламскі, І.М. Чарняўскі, Ю.А. Барысюк. – Мінск : БЕЛТА, 2009. – 684 с.: іл.

ISBN 978-985-6828-35-8.

На старонках даведачнага выдання змешчана інфармацыя пра помнікі археалогіі, архітэктуры, гісторыі, горадабудаўніцтва, мастацтва, а таксама матэрыяльныя рухомыя аб'екты і нематэрыяльныя праяўленні творчасці чалавека, якім нададзены статус гісторыка-культурнай каштоўнасці. У даведніку больш за 800 фотаздымкаў.

Кніга прызначана для выкарыстання рэспубліканскімі органамі дзяржаўнага кіравання, юрыдычнымі і фізічнымі асобамі Рэспублікі Беларусь, спецыялістамі ў галіне гісторыка-культурнай спадчыны, а таксама для шырокага кола чытачоў.

УДК 719(476)(083.8)
ББК 79.0 (4Бен) я2

ISBN 978-985-6828-35-8

Даведачнае выданне змяшчае інфармацыйны рэсурс дзяржаўнага значэння – Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь. Яго вядзенне ажыццяўляецца ў адпаведнасці з Законам Рэспублікі Беларусь «Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь». Дзяржаўны спіс зацверджаны загадам Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь ад 21 чэрвеня 2007 г. № 141, уключае гісторыка-культурныя каштоўнасці, статус якім нададзены пастановамі Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 14 мая 2007 г. № 578 і ад 3 верасня 2008 г. № 1288.

Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь уключае ў сябе помнікі археалогіі, архітэктуры, гісторыі, горадабудаўніцтва, мастацтва, адзначаныя ў «Зборы помнікаў гісторыі і культуры Беларусі», выданне якога было ажыццёўлена ў 1984–1988 гг. выдавецтвам «Беларуская Савецкая Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі», спісы помнікаў гісторыі і культуры рэспубліканскага і мясцовага значэння, зацверджаныя адпаведна пастановай Савета Міністраў Беларускай ССР ад 18 лютага 1988 года № 32 і рашэннямі абласных і Мінскага гарадскога выканаўчых камітэтаў, а таксама матэрыяльныя аб'екты і нематэрыяльныя праяўленні творчасці чалавека, якім нададзены статус гісторыка-культурнай каштоўнасці з 1992 года паводле ўведзенага ў дзеянне заканадаўства аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны.

Парадак вядзення Дзяржаўнага спіса зацверджаны пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 15 чэрвеня 2006 г. № 762. Звесткі па гісторыка-культурных каштоўнасцях катэгорый «0», «1» і «2» дапоўнены здымкамі, апісаннем і кароткай гістарычнай даведкай.

Даведнік прызначаны для выкарыстання рэспубліканскімі органамі дзяржаўнага кіравання, юрыдычнымі і фізічнымі асобамі Рэспублікі Беларусь, а таксама для шырокага кола чытачоў.

Брэсцкая вобласць Горад Брэст • Баранавіцкі раён • Брэсцкі раён • Бярозаўскі раён • Ганцавіцкі раён • Драгічынскі раён • Жабінкаўскі раён • Іванаўскі раён • Івацэвіцкі раён • Камянецкі раён • Кобрынскі раён • Лунінецкі раён • Ляхавіцкі раён • Маларыцкі раён • Пінскі раён • Пружанскі раён • Столінскі раён

Віцебская вобласць Горад Віцебск • Аршанскі раён • Бешанковіцкі раён • Браслаўскі раён • Верхнядзвінскі раён • Віцебскі раён • Гарадоцкі раён • Глыбоцкі раён • Докшыцкі раён • Дубровенскі раён • Лепельскі раён • Лёзненскі раён • Міёрскі раён • Пастаўскі раён • Полацкі раён • Расонскі раён • Сенненскі раён • Талачынскі раён • Ушацкі раён • Чашніцкі раён • Шаркаўшчынскі раён • Шумілінскі раён

Гомельская вобласць Горад Гомель • Акцябрскі раён • Брагінскі раён • Буда-Кашалёўскі раён • Веткаўскі раён • Гомельскі раён • Добрушскі раён • Ельскі раён • Жлобінскі раён • Жыткавіцкі раён • Калінкавіцкі раён • Кармянскі раён • Лельчыцкі раён • Лоеўскі раён • Мазырскі раён • Нараўлянскі раён • Петрыкаўскі раён • Рагачоўскі раён • Рэчыцкі раён • Светлагорскі раён • Хойніцкі раён • Чачэрскі раён

Гродзенская вобласць Горад Гродна • Астравецкі раён • Ашмянскі раён • Бераставіцкі раён • Ваўкавыскі раён • Воранаўскі раён • Гродзенскі раён • Дзятлаўскі раён • Зэльвенскі раён • Іўеўскі раён • Карэліцкі раён • Лідскі раён • Мастоўскі раён • Навагрудскі раён • Свіслацкі раён • Слонімскі раён • Смаргонскі раён • Шчучынскі раён

Магілёўская вобласць Горад Магілёў • Асіповіцкі раён • Бабруйскі раён • Быхаўскі раён • Бялыніцкі раён • Глускі раён • Горацкі раён • Дрыбінскі раён • Кіраўскі раён • Клімавіцкі раён • Клічаўскі раён • Касцюковіцкі раён • Краснапольскі раён • Крычаўскі раён • Магілёўскі раён • Мсціслаўскі раён • Слаўгарадскі раён • Хоцімскі раён • Чавускі раён • Чэрыкаўскі раён • Шклоўскі раён

Мінская вобласць Барысаўскі раён • Бярэзінскі раён • Валожынскі раён • Вілейскі раён • Дзяржынскі раён • Капыльскі раён • Клецкі раён • Крупскі раён • Лагойскі раён • Любанскі раён • Маладзечанскі раён • Мінскі раён • Мядзельскі раён • Нясвіжскі раён • Пухавіцкі раён • Салігорскі раён • Слуцкі раён • Смалявіцкі раён • Старадарожскі раён • Стаўбцоўскі раён • Уздзенскі раён • Чэрвеньскі раён

Горад Мінск

ДЗЯРЖАЎНЫ СПІС ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫХ КАШТОЎНАСЦЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

РАЗДЗЕЛ І
ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ, ЯКІЯ ЗНАХОДЗЯЦЦА НА ТЭРЫТОРЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

БРЭСЦКАЯ ВОБЛАСЦЬ

ГЛАВА I

МАТЭРЫЯЛЬНЫЯ НЕРУХОМЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ)

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь
110Д000001	Геадэзічная дуга Струве:	XIX стагоддзе		0	30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578
	1. пункт «Белін астра»		Драгічынскі раён, паўднёва-ўсходняя частка в. Белін			
	2. пункт «Лескавічы»		Іванаўскі раён, 0,6 км на поўдзень ад паўднёва-ўсходняй ускраіны в. Ляскавічы			
	3. пункт «Чэкуцк»		Іванаўскі раён, 0,6 км на паўночны ўсход ад усходняй ускраіны в. Шчакоцк			
	4. пункт «Асаўніца»		Іванаўскі раён, 1 км на ўсход ад паўднёвай ускраіны в. Асаўніца			
	5. пункт «Опаль»		Іванаўскі раён, 0,8 км на паўднёвы ўсход ад МТФ у в. Опаль			
	6. пункт «Бездзеж»		Драгічынскі раён, 1,8 км ад цэнтра в. Бездзеж			
	7. пункт «Гаць»		Івацэвіцкі раён, 3 км на паўночны захад ад в. Вялікая Гаць			
	8. пункт «Марынус»		Івацэвіцкі раён, 1,6 км на паўночны захад ад заходняй ускраіны в. Доўгая			

Горад Брэст

112Е000002	Гістарычны цэнтр г. Брэста: будынкі і збудаванні, планіровачная структура, ландшафт і культурны пласт на тэрыторыі, абмежаванай: з поўначы – чыгуначнай лініяй, з усходу – бульварамі Шаўчэнкі і Касманаўтаў, з поўдня – р. Мухавец, з захаду – вул. Леніна, уключаючы забудову вул. Леванеўскага	XIX – пачатак XX стагоддзя	г. Брэст	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Помнік горадабудаўніцтва XIX–XX стст. Як горадабудаўнічая структура закладзена ў 1830-я гг. з узвядзеннем на тэрыторыі старажытнага горада Брэсцкай крэпасці. Першапачаткова быў забудаваны дамамі ў адзін – тры паверхі, большасць якіх разбурана ў 1915–1918 гг., аднoўлены ў 1921–1939 гг. У 1950–1980-я гг. сярод ранейшай забудовы ўзводзіліся асобныя шматпавярховыя будынкі.

Галоўная вуліца – Савецкая (былая Мільённая, Паліцэйская, Дамброўскага). Вуліцы 17 Верасня (былая Тапалеўская, Перэца) і Савецкіх Пагранічнікаў (былая Беластоцкая) сыходзяцца на пл. Свабоды (былая пл. Думская, Ратушная, Пілсудскага) і ўтвараюць аснову веернай планіроўкі. Паралельна ім праходзяць таксама вуліцы К. Маркса (былая Мядовая, Славянская, Зыгмунтоўская) і частка вул. Леніна (былы Бульварны праспект, вул. Люблінскай Уніі, пр. 17 Верасня). Перпендыкулярна ім размешчаны вуліцы Будзённага (былая Збірагоўская, Лістоўскага), Дзяржынскага (былая Крывая) і Астроўскага (былая Кароткая). Найбольш дэталёва захавалася першапачатковая планіроўка па вул. Гогаля і Маскоўскай.

113Г000003	Будынак Брэсцкай абласной філармоніі	1901 год, 1930-я гады	вул. Арджанікідзе, 14	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578

111Г000004	Мемарыяльны комплекс «Брэсцкая крэпасць-герой»: галоўны ўваход галоўны манумент пад'езды і плошчы плошча Цырыманіялаў тэрасы-трыбуны трох'ярусныя пахаванні (некропаль) скульптурная кампазіцыя «Смага» штык-абеліск	1971 год	заходняя ўскраіна горада	1	18.01.2002 № 70 06.02.2008 № 139	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
110Г000707	Комплекс фартыфікацыйных збудаванняў Брэсцкай крэпасці:	1836–1842 гады, 1911–1914 гады		0	30.03.1995 № 20, 18.01.2002 № 70, 29.06.2006 № 121, 06.02.2008 № 139	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
111Г000724	Цытадэль – абарончая казарма, руіны Белага палаца, Інжынернага ўпраўлення, Арсенала, казармы пагранічнікаў, фундамент сталовай каманднага складу		заходняя ўскраіна горада			
111Г000725	Валынскае ўмацаванне – 2 бастыённыя франты з 2 равелінамі знешняй агароджы, руіны ўпраўлення Брэсцкага ваеннага шпіталя № 2396 (былы кляштар бернардзінак), крапасны будынак, каземаціраваны рэдзюіт, 12 казематаў, парахавы склеп, 2 доты 62-га Брэсцкага ўмацаванага раёна		заходняя ўскраіна горада			
111Г000726	Кобрынскае ўмацаванне – знешняя агароджа з 4 бастыёнными франтамі і 3 равелінамі, расходнымі парахавымі склепамі, казематамі, паўночнай і паўночна-заходняй брамамі, 3 надроўныя капаніры, 20 казематаў ценальнага фронту, 12 казематаў I бастыённага фронту з патэрнай да		заходняя ўскраіна горада			

	капаніра, 12 казематаў II бастыённага фронту, 20 казематаў бастыёна, усходні і заходні рэдуты, 3 парахавыя склепы, асобная казэмаціраваная артылерыйская батарэя, скляпеністая артылерыйская лабараторыя, 2 двухпавярховыя казармы 125-га стралковага палка, дот 62-га Брэсцкага ўмацаванага раёна					
112Г000077	форт «А» абарончая казарма «А – Б» парахавы склеп «Ж – З» парахавы склеп № 4 абарончая казарма «Ж – З» форт «З» абарончая казарма «Б – В» абарончыя збудаванні (форт № 5) з тэрыторыяй у межах 10 м ад рова форт «Граф Берг» форт «1» форт «8» парахавы склеп № 2 парахавы склеп № 3	XIX стагоддзе	мікрараён Казловічы мікрараён Казловічы мікрараён Гершоны мікрараён Аркадзія мікрараён Гершоны мікрараён Казловічы мікрараён Дуброўка мікрараён Гершоны вул. Шасэйная мікрараён Казловічы вул. Беларуская вул. Асіпенкі, 11/1 вул. Луцкая	2		

У канцы XVIII ст. з мэтай умацавання заходніх межаў Расіі царскі ўрад прыняў рашэнне аб будаўніцтве крэпасці на месцы г. Брэст-Літоўска, як адной з дзевяці крэпасцей на заходняй мяжы Расійскай імперыі.

Праекты прапаноўваліся ў 1797 і 1807 гг., але Айчынная вайна 1812 г. перашкодзіла пачаць будаўніцтва. У 1830 г. імператар Мікалай I зацвердзіў канчатковы варыянт праекта Брэсцкай крэпасці, распрацаваны інжынер-генераламі К.І. Оперманам, Н.М. Малецкім і палкоўнікам А.І. Фельдманам.

1 чэрвеня 1836 г. была ўрачыста закладзена абарончая казарма ў Цытадэлі – цэнтральным востраве крэпасці. У падмуркі будучай казармы ўмуравана закладная бронзавая дошка ў гонар імператара Расіі Мікалая Паўлавіча і куфэрак з 21 манетай.

26 красавіка 1842 г. магутнае фартыфікацыйнае збудаванне ўступіла ў дзеянне.

Агульная плошча крэпасці 4 кв. км. Рукавы рэк Мухавец і Заходні Буг, абвадныя каналы ўтварылі чатыры востравы. Цэнтральнай і найбольш абароненай часткай крэпасці была Цытадэль. Яе замкнёная двухпавярховая абарончая казарма ў выглядзе шматкутніка даўжынёй 1,8 км з вонкавымі сценамі амаль 2 м таўшчынёй кальцом апярэзвала цэнтральны востраў і мела больш як 500 непрыступных артылерыйскіх казематаў, якія маглі ўмясціць каля 12000 салдат з усімі запасамі. У двары Цытадэлі размяшчаліся будынкі арсенала, інжынернага ўпраўлення, Белага палаца, гарнізоннай царквы.

Чатыры брамы: Брэсцкая (трохарачная), Холмская, Цярэспальская, Беластоцкая мастамі злучалі Цытадэль з Цярэспальскім (чатыры земляныя люнеты), Кобрынскім (чатыры бастыённыя форты з трыма равелінамі) і Валынскім (два бастыённыя форты з двума равелінамі) прадмеснымі ўмацаваннямі, абкружанымі абваднымі каналамі і абарончым валам 10 м вышынёй. Галоўная крапасная лінія перавышала 6,4 км. У тоўшчы валоў былі мураваныя казематы. 21 мост злучаў прадмесці з крэпасцю.

У сярэдзіне XIX ст. у сувязі з удасканаленнем артылерыі крэпасць стала даступнай на ўсю глыбіню яе тэрыторыі. Па прапанове рускага інжынера-фартыфікатара Э.І. Татлебена ў крэпасці былі пачаты работы па ўтаўшчэнні галоўнага вала і будаўніцтве дадатковых умацаванняў. У 1869–1872 гг. з мэтай прыкрыцця паўночна-заходняй часткі крэпасці і паляпшэння абстрэлу мясцовасці ў раёне Брэсцка-Варшаўскай чыгункі на адлегласці 1 км на паўднёвы захад ад крэпасці пабудаваны форт «Граф Берг».

У 1878 г. вакол крэпасці ўзводзіцца пояс з дзевяці перадавых умацаванняў (фортаў), размешчаных за 3–4 км адзін ад аднаго і аддаленых ад агароджы крэпасці на 3–5 км. У асноўным гэта былі земляныя ўмацаванні з невялікімі казематамі і пазіцыямі для гармат на валах.

У 1912 г. камітэт Галоўнага штаба зацвердзіў новы план пашырэння крэпасці на наступнае дзесяцігоддзе. Новы пояс з 14 фортаў і 21 абарончага пункта меркавалася стварыць ужо за 6–7 км ад ядра крэпасці. Будаўнічыя работы па ўмацаванні крэпасці працягваліся да 1914 г. У будаўніцтве і ўдасканаленні Брэсцкай крэпасці ў пачатку XX ст. прымалі ўдзел высокакваліфікаваныя ваенныя інжынеры рускай арміі: І.В. Бялінскі, Г.І. Лагорыа, Б.Р. Дабашынскі, Д.М. Карбышаў і інш. Ужо к вясне 1915 г. пазіцыі крэпасці мелі завершаны выгляд. Яна была адной з найбольш падрыхтаваных да абароны крэпасцей.

У жніўні 1915 г. пры адступленні ў ноч з 12 на 13 жніўня 1915 г. форты і апорныя пункты 1-й і 2-й лініі абароны на паўночна-ўсходнім, усходнім і паўднёва-ўсходнім баках былі ўзарваны да асновы, астатнія часткова. Драўляныя крапасныя пабудовы і масты былі спалены.

3 сакавіка 1918 г. у будынку Белага палаца быў падпісаны Брэсцкі мірны дагавор.

З 1921 г. у крэпасці і фортах размяшчаліся часці 9-й акругі польскай арміі, якія з 14 па 17 верасня 1939 г. трымалі абарону крэпасці ад часцей 10-й нямецкай танкавай арміі. У ходзе баёў паміж германскімі і польскімі войскамі частка цытадэлі разбурана, пашкоджаны будынкі Белага палаца і інжынернага ўпраўлення. 22 верасня 1939 г. у крэпасць увайшла Чырвоная армія. 22 чэрвеня 1941 г. гарнізон крэпасці першым прыняў удар гітлераўскай арміі. З пачаткам баявых дзеянняў каля палавіны асабовага складу здолела выйсці ў раёны канцэнтрацыі войскаў. У крэпасці засталося крыху больш за 3 тыс. чалавек, якія больш як месяц трымалі абарону і скоўвалі дзеянні 45-й нямецкай дывізіі. У вайну знішчаны або пашкоджаны амаль усе будынкі крэпасці, якія мелі гістарычную або мастацкую каштоўнасць.

8 лістапада 1956 г. у частцы абарончай казармы Цытадэлі, якая захавалася, быў створаны Музей абароны Брэсцкай крэпасці. У 1965 г. Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР крэпасці прысвоена ганаровае званне «Крэпасць-герой». У 1971 г. адкрыты мемарыял «Брэсцкая крэпасць-герой». У 1985 г. каля Вечнага агню закладзена мемарыяльная пляцоўка гарадоў-герояў.

113Г000005	Мікалаеўская царква	XIX стагоддзе	Брэсцкая крэпасць	3	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578
113В000006	Гарадзішча старажытнага Бярэсця	XI–XIV стагоддзі	Брэсцкая крэпасць, Валынскае ўмацаванне	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000007	Будынак	1928 год	вул. Будзённага, 31	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
113Д000008	Мемарыяльны ансамбль		Гарнізонныя могілкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000009	Казармы	канец XIX стагоддзя	Паўночны гарадок (вул. Брэсцкай Дывізіі)	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
112Г000010	Чыгуначны вакзал з будынкам прычыгуначнага паштамта і будынкам адміністрацыі Брэсцкага аддзялення Беларускай чыгункі	1886 год, 1956 год	у паўночна-заходняй частцы горада	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

У сувязі з бурным развіццём чыгункі ў 2-й палове XIX ст. у 1874 г. было прынята рашэнне аб стварэнні адзінай для ўсіх праходзячых праз Брэст ліній станцыі. У конкурсе на лепшае архітэктурна-планіровачнае вырашэнне перамог варыянт праекта, распрацаваны архітэктарам Б. Лорбергам пры ўдзеле інжынераў Л. Нікалаі і Я. Гарбунова.

Будынак вакзала размясціўся на «востраве», які ўтваралі лініі маскоўскага і варшаўскага напрамкаў. Запраектаваная агульная плошча вакзала дасягала 970,18 кв. сажняў (4417 м²). Цэнтральная вось сіметрыі праходзіла як па вертыкалі, так і па гарызанталі. Для стварэння архітэктурна-мастацкай выразнасці і цэласнасці выкарыстоўваліся такія элементы, як арка, пілон з фігурным завяршэннем, аконны праём з паўпрофільнай верхняй часткай, элементы дэкору ў выглядзе зубчыкаў з прафіляванай цэглы, атынкаваныя паясы і нішы. Увесь аб'ём будынка па перыметры карніза аздабляўся высокімі прамавугольнымі зубцамі. Дадатковую выразнасць надавала каляровая неатынкаваная фактура цэглы, з якой мураваўся ўвесь аб'ём вакзала. Для ўстойлівасці канструкцыі ад вібрацыі падоўжныя сцены вестыбюля былі з'яднаны паміж сабой металічнымі тросамі-сцяжкамі.

Акрамя галоўнага будынка, праектаваліся два асобныя аднапавярховыя павільёны пры пасажырскіх платформах з невялікім памяшканнем для імператарскіх пакояў на паўночнай платформе і з адзіным імператарскім выхадам на паўднёвай. Пры павільёнах размяшчаліся памяшканні паштовых аддзяленняў і дзяжурных жандараў.

Новы будынак вакзала быў выкананы з яўнай стылізацыяй форм раманскага і псеўдарускага стыляў з элементамі неаготыкі, меў выгляд сярэдневяковай крэпасці астраўнога тыпу, дамінаваў у навакольнай забудове і быў адным з самых прыгожых і буйных вакзалаў таго часу.

У сувязі з далейшым ростам пасажырскіх патокаў і грузавых перавозак, а таксама гарадскім пажарам, ад якога пацярпеў і вакзал, і прымыканнем да станцыі ліній Палескіх чыгунак у 1897 г. адбылася рэканструкцыя будынка. Крыху пазней пачалося будаўніцтва новага пуцеправода да горада, а ў 1912 г. прыгарад Граеўка злучыўся з вакзалам пешаходным мостам, які праходзіў над пуцямі з усходняга боку вакзала і выходзіў у горад.

У гады Першай сусветнай вайны вакзал быў амаль цалкам разбураны. Рэканструкцыя пачалася ў пачатку 1920-х гг. і доўжылася амаль да 1929 г. Новыя фасады вакзала былі

выкананы, як вызначаюць польскія архітэктары, у так званым «народным стылі». Ён грунтаваўся на выкарыстанні архітэктурных матываў рэнесансу, барока і класіцызму.

Асноўны аб'ём будынка застаўся такім, як і пры яго будаўніцтве ў 1886 г. Змянілася ў бок павелічэння вышыня цэнтральнай вежы-рызаліту, якая стала двухпавярховай, значна выцягнутай у плане наперад і завяршалася высокімі шчытамі і атыкамі, стылізаванымі ў рэнесансныя і барочныя формы. У верхняй частцы дэкор заканчваўся шматлікімі фігурнымі шарамі. Цэнтральны фасад злева і справа фланкіраваўся дзвюма сіметрычнымі шырокімі двухпавярховымі вежамі, якія падтрымліваліся контрфорсамі, што ішлі да сярэдзіны першага паверха. Усе дэталі – прамавугольнікі, пасы па перыметры вокнаў, пілоны, шары на атыках і шчытах, профільныя карнізы, контрфорсы – былі афарбаваны ў белы колер, які надаваў будынку яшчэ большую выразнасць і дэкаратыўнасць.

Пасля 1929 г. работы па пашырэнню вакзала працягваюцца. На паўднёвым баку ўздоўж пуцей з'явіліся будынкі пошты і багажнага аддзялення, якія выходзілі на прывакзальную плошчу. Яна таксама перараблялася і ўпарадкоўвалася. Будаўнічымі работамі кіраваў інжынер В. Лісоўскі.

Вонкавы выгляд вакзала заставаўся нязменны з сярэдзіны 1920-х гг. да 1941 г. У гады Вялікай Айчыннай вайны вакзал моцна не пацярпеў: было пашкоджана дахавае пакрыццё, асколкамі снарадаў вышчарблены сцены. Яго аднаўленне пачалося ў канцы 1944 – пачатку 1945 г. і вялося работнікамі станцыі. Рост пасажырскага і грузавога патокаў у заходнім і адваротным напрамках патрабаваў больш поўнай рэканструкцыі вакзала, вымагаў новых залаў чакання, памяшканняў для спецыяльных службаў і г. д. У 1950 г. Упраўленне Беларускай чыгункі заказала праект рэканструкцыі вакзала інстытуту «Кіеўдзіпратранс». Работы па праекце ўзначаліў архітэктар І. Пестракоў.

Будаўнічыя работы закончыліся ў 1956 г. Новы сілуэт вакзала стаў нагадваць гмах Маскоўскага універсітэта. На цэнтральным і бакавым фасадах з'явіліся характэрныя для савецкай архітэктуры 1930–1950-х гг. вялікія калоны, шасцівугольныя ў плане, якімі з'яднялі паміж сабой двухпавярховыя аб'ёмы, што П-падобна выступаюць на плане. З усходняга боку быў зроблены блок-прыбудова, у якім размясціліся зала «Інтурыста», білетныя касы, зала чакання для вайскоўцаў радавога і сяржанцкага складу, перабудаваны шэраг іншых памяшканняў, дзе былі размешчаны пакой маці і дзіцяці, пакой для адпачынку і г. д.

У 1975 г. на вакзале былі пабудаваны новыя залы: мытная, білетна-касавая і зала для замежных турыстаў. У 1994 г. была праведзена рэканструкцыя будынкаў і падвалаў вакзала. Работы правялі польскія спецыялісты, якія мелі вопыт рэстаўрацыі Петрадварца, будынкаў Рыгі, Масквы, Таліна.

113Г000011	Будынак	XIX стагоддзе	вул. Камсамольская, 40	3	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578
112Ж000012	Бюст П.І. Клімука	1979 год	бульвар Касманаўтаў	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
113Г000013	Забудова пл. Леніна	1920–1930-я гады	вул. Леніна, 7, 9, 11, 13, 15	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
112Ж000014	Помнік У.І. Леніну	1958 год	пл. Леніна	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
113Г000015	Кафедральны касцёл Святога Крыжа	1856 год	вул. Леніна, 34	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
113Г000016	Свята-Сімяонаўскі сабор	1865 год	вул. К. Маркса, 84	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

113В000017	Бескурганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	II–III стагоддзі	вул. Маскоўская, 215, 217, 219	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000018	Будынак	сярэдзіна XIX стагоддзя	пр. Машэрава, 32	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
113Д000019	Брацкая магіла	1944–1945 гады	парк культуры і адпачынку імя 1 Мая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112Г000020	Будынак	XIX стагоддзе	вул. Пушкінская, 10	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Двухпавярховы з мансардным паверхам будынак накрыты двухсхільным дахам. На дваровым фасадзе два бакавыя рызаліты. Галоўны фасад акцэнтаваны вуглавым эркерам, завершаным фігурным атыкам з паўкруглым аконным праёмам у цэнтры. На першым паверсе прамавугольныя аконныя праёмы, на другім – паўкруглыя ў прафіляваных аконных абрамленнях і з падаконнымі філёнгамі. Гарызантальна фасад падзелены міжпаверхавай цягай, завершаны шматслойным карнізам.

113Г000021	Свята-Мікалаеўская брацкая царква	1906 год	вул. Савецкая, 10	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
113Г000071	Свята-Афанасьеўская капліца	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Свята-Афанасьеўская, 39, мікраарён Гершоны	3	05.10.2004 № 101	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
113Д000078	Магіла савецкіх лётчыкаў	1944 год	0,5 км ад вул. Уладаўскай, мікраарён Гершоны	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
113Г000079	Царква Раства Багародзіцы	1835 год	вул. Свята-Афанасьеўская, 112, мікраарён Гершоны	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288

Баранавіцкі раён

113Д000022	Мемарыяльны комплекс «Памяць» на месцы забойства і пахавання 31 тыс. савецкіх ваеннапалонных – вязняў канцлагера № 337	1964 год, 2005 год	г. Баранавічы, вул. Брэсцкая	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 №1288
113Д000023	Воінскі ўчастак грамадзянскіх могілак: брацкая магіла дзве брацкія магілы падпольшчыкаў восем брацкіх магіл савецкіх воінаў магілы Герояў Савецкага Саюза І.П. Лісіна, У.І. Матроніна, А.Г. Наканечнікава магіла двойчы Героя Савецкага Саюза М.Ц. Сцепанішчава магіла генерал-маёра І.Л. Рагулі магілы А.І. Астроўскага, Ф.В. Чорнага магіла падпольшчыка М.Ф. Дарашэвіча і яго родных магіла польскіх грамадзян – ахвяр фашызму	1944 год	г. Баранавічы, могілкі на вул. Загараднай	3	21.05.2008 №142	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 №1288
113Д000024	Помнік воінам і партызанам, якія вызвалялі г. Баранавічы ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў 8 ліпеня 1944 г.	1964 год, 1984 год	г. Баранавічы, вул. Леніна	3	21.05.2008 №142	03.09.2008 №1288
113Д000025	Мемарыяльны комплекс на магіле ахвяр фашысцкага тэрору – вязняў Баранавіцкага гета	1994 год	г. Баранавічы, вул. Чарнышэўскага – Рагулі	3	21.05.2008 №142	03.09.2008 №1288
113Д000026	Памятны знак у гонар партызан Баранавіцкага злучэння	2003 год	г. Баранавічы, вул. Чкалава, у скверы	3	21.05.2008 №142	03.09.2008 №1288
113Ж000039	Бюст С.І. Грыцаўца	1949 год	г. Баранавічы, вул. Камсамольская	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
113Г000040	Будынак радыёстанцыі	1930-я гады	г. Баранавічы, вул. Камсамольская, 65	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
112Г000041	Пакроўскі сабор сем мазаічных пано	1924–1931 гады 1902–1911 гады	г. Баранавічы, вул. Куйбышава	2	28.02.2002 № 71 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

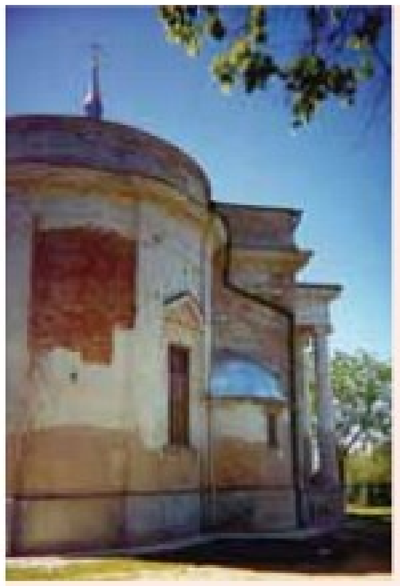

Мураваны крыжова-купальны храм мае тры паўкруглыя апсіды. Асноўны квадратны ў плане аб'ём перакрыты вялікім паўсферычным купалам, які мае дзве абалонкі і асвятляецца люкарнамі. Да асноўнага аб'ёму прымыкае трох'ярусная квадратная ў плане вежа-званіца, завершаная шлемам са шпілем. Ярусная будова званіцы падкрэслена архітэктурным дэкорам: вуглавымі адзіночнымі і спаранымі калонамі, паўкалонамі, лапаткамі, арачнымі праёмамі, прафіляванымі карнізамі. Бакавыя фасады вылучаны ўваходамі з чатырохкалоннымі порцікамі іанічнага ордэра, завершанымі трохвугольнымі франтонамі. Вокны і нішы сабора разнастайнай формы з прафіляванымі абрамленнямі. Помнік архітэктуры неакласіцызму.

У храме знаходзяцца 7 з 16 мазаічных кампазіцый, якія да 1923 г. упрыгожвалі сабор Аляксандра Неўскага ў Варшаве. Мазаічныя кампазіцыі выкананы ў 1902–1911 гг. у майстэрні У. Фралова ў Пецярбургу на кардонах мастакоў В. Васняцова, М. Бруні, М. Кашалёва, В. Думітрашкі шляхам простага і адваротнага набору шліфаванай смальты.

113Г000042	Касцёл Узвіжання Святога Крыжа	1924–1925 гады	г. Баранавічы, вул. Куйбышава, 34	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Ж000043	Помнік У.І. Леніну	1960 год	г. Баранавічы, пл. Леніна	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
113Г000044	Будынак	1930-я гады	г. Баранавічы, вул. Пірагова, 5	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000045	Будынак банка	1927–1929 гады	г. Баранавічы, вул. Савецкая, 77	3	09.10.2002 № 76 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
113Г000046	Будынак	1930-я гады	г. Баранавічы, вул. Тэльмана, 15	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000047	Будынак пажарнага дэпо	1930-я гады	г. Баранавічы, вул. Тэльмана, 21	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000048	Будынак	пачатак XX стагоддзя	г. Баранавічы, вул. Фралянкова, 11	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000049	Будынак	1902 год	г. Баранавічы, вул. Фралянкова, 50	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000050	Мемарыяльны комплекс «Урочышча Гай»	1971–1972 гады	г. Баранавічы, урочышча Гай	3	22.01.2003 № 88	14.05.2007 № 578
112Г000051	Троіцкая царква	1768 год	в. Вольна	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана як уніяцкая базыльянская царква. У XIX ст. прыстасавана пад праваслаўную. У гэтай якасці дзейнічае ў цяперашні час.

Мураваная трохнефавая, двухвежавая базіліка з паўкруглай апсідай, бакавымі сакрысціямі і трансептам. Архітэктурны дэкор галоўнага фасада – «разарваны» карніз, пілястры, акантавае лісце, кароны, воінская атрыбутыка і інш., а таксама дэкаратыўны акцэнт інтэр'ера – галоўны алтар, вырашаны ў выглядзе каланады з крывалінейнымі антаблементамі, упрыгожаны скульптурнымі групамі анёлаў, адпавядаюць архітэктурнай эстэтыцы ракако.

113Г000709	Свята-Крыжаўзвіжанская царква	1764, 1879 гады	г.п. Гарадзішча	3	29.03.2006 № 118	14.05.2007 № 578
113Д000052	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Гарадзішча, вул. 17-га Верасня	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113В000053	Гарадзішча перыяду ранняга феадалізму	XI–XIII стагоддзі	г.п. Гарадзішча, 0,8 км на захад ад г.п., на правым беразе р. Сэрвач	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000054	Стаянка перыяду неаліту, бронзавага веку, ранняга жалезнага веку	5-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Добры Бор, 2,5 км на паўднёвы ўсход, урочышча Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000055	Гарадзішча	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Добры Бор, 2 км на паўночны ўсход, урочышча Моргач	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000056	Сядзіба-мемарыял А. Міцкевіча	XVIII стагоддзе, 1993–1998 гады	хутар Завоссе	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
112Г000057	Троіцкі касцёл	1472 год, 1970-я гады	в. Ішкалдзь	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

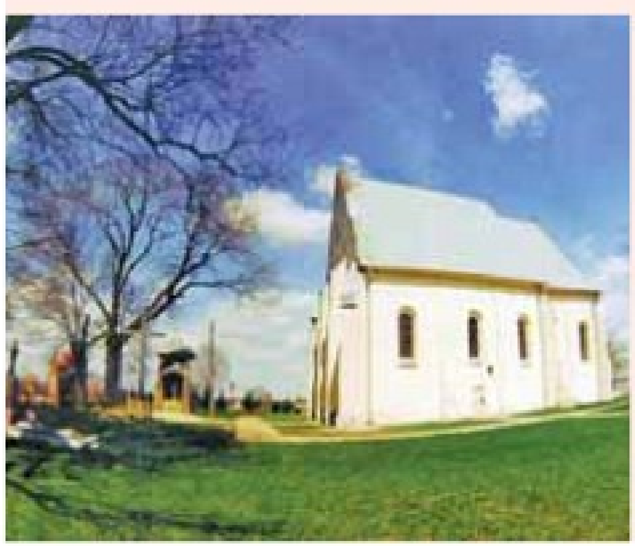

Касцёл пабудаваны ўладальнікам мястэчка Мікалаем Неміровічам у 1472 г. Пры жыцці Мікалая Радзівіла Чорнага касцёл быў перададзены кальвіністам, а ў 1-й палове XVII ст. зноў вернуты каталікам. Пасля паўстання Кастуся Каліноўскага ў 1863–1864 гг. касцёл быў закрыты, будынак перададзены праваслаўным вернікам і пераасвячоны ў царкву Св. Тройцы (пастаўлены іканастас, надбудаваны дзве цыбулепадобныя галоўкі). У 1891 г. асобна была пабудавана драўляная званіца. У 1921 г. храм зноў пачынае дзейнічаць як касцёл. Пасля 1945 г. быў закрыты і стаяў пусты да канца 1970-х гг., пакуль не быў вернуты каталікам.

Касцёл уяўляе сабой мураваны храм зальнага тыпу памерамі 26,4x14 м разам з апсідай, накрыты двухсхільным дахам. Стромкія шчыты на тарцах будынка, масіўныя сцены, умацаваныя контрфорсамі, стральчаты праём увахода, зорчатае нервюрнае скляпенне ў апсідзе і іншыя асаблівасці характарызуюць храм як унікальны для Беларусі ўзор гатычнага культавага дойлідства.

113В000058	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Люшнева, 1,8 км на паўднёвы ўсход, на ўзлеску	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000059	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Моўчадзь, 0,5 км на поўдзень, злева ад дарогі на г. Слонім	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000060	Праабражэнскі касцёл дэкаратыўнае ўбранне: алтары, амбон, арган	1825 год, сярэдзіна XVIII стагоддзя	в. Новая Мыш	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пабудаваны ў 1825 г. на сродкі ўладальніка мястэчка князя Сапегі. У 1889 г. храм згарэў, аднак у 1890 г. быў адбудаваны на сродкі прыхаджан.

У аснове кампазіцыі – прамавугольны ў плане аб'ём з трохграннай алтарнай часткай накрыты агульным двухсхільным дахам з вальмамі над алтаром. Галоўны фасад – васьмікалонны порцік, характэрны для позняга класіцызму. Стральчатыя вокны з простымі ліштвамі, як і контрфорсы, якія ўмацоўваюць прасценкі бакавых фасадаў, – вынік уплыву псеўдаготыкі.

На хорах стаіць сціпла дэкарыраваны раслінным арнаментам арган. У канцы XIX – пачатку XX ст. у касцёле ўстаноўлены тры драўляныя разныя алтары і амбон. Алтары выкананы ў XVII ст., упрыгожаны скульптурамі ў XVIII–XIX стст. Галоўны алтар – двух'ярусны, на высокім цокалі. Чатыры калоны першага яруса нясуць раскрапаваны антаблемент з накладной разьбой. У нішах паміж калонамі – драўляная скульптура. У другім ярусе – скульптурная група анёлаў у дынамічных паставах. Вянчае алтар таксама скульптурная група анёлаў. Бакавыя алтары па кампазіцыі аналагічныя цэнтральнаму, але меншыя памерамі. Матывы разьбы: вінаградная лаза з гронкамі, разеткі, ракавіны, пальметкі, акант, стылізаванае лісце, галоўкі анёлаў і фантастычныя рыбы. Амбон у стылі ракако, дэкарыраваны скульптурамі чатырох евангелістаў у экспрэсіўных ракурсах, херувімамі, маскаронамі, паляўнічымі атрыбутамі, а таксама картушамі і медальёнамі. Вянчае амбон скульптурная група анёлаў у палёце.

Касцёл абгароджаны парканам з трохарачнай мураванай брамай.

113Г000708	Свята-Антоніеўская царква	1817 год	в. Падгорная	3	29.03.2006 № 118	14.05.2007 № 578
113Г000061	Будынак былога палаца	першая палова XIX стагоддзя	в. Паланэчка	3	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578
112Г000062	Юр'еўскі касцёл	1751 год, 1827 год, 1897 год	в. Паланэчка	2	25.05.2004 № 97	14.05.2007 № 578

Пабудаваны на пагорку, непадалёк ад былога палаца Радзівілаў. Першы касцёл з дрэва быў пабудаваны ў 1751 г. па фундацыі біскупа Жалкоўскага, асвячоны ў 1759 г. Перабудоўваўся ў 1827 і 1897 гг.

У плане прамавугольны з пяціграннай апсідай. На галоўным фасадзе касцёла дзве вежы і ганак з пяццю цэментнымі прыступкамі. Унутры храма на чатырох драўляных слупах хоры, на якіх арган на дзевяць галасоў. Галоўны алтар простай работы часткова

ўпрыгожаны разьбой і пазалотай, фланкіраваны дзвюма калонамі. З правага боку ад прэсбітэрыя бакавы алтар Прасвятой Дзевы Марыі, з левага боку – алтар Св. Антонія Падуанскага. Яшчэ адзін алтар знаходзіўся ў капліцы.

Касцельны двор абнесены агароджай. З правага боку ад касцёла стаяла званіца на мураваным падмурку, пабудаваная ў 1855 г. Званіца была квадратная ў плане, памерам грані 4 сажні 10 вяршкоў. У 1873 г. званіцу змацавалі чатырма брусамі, звязанымі па баках пад дахам. У званіцы месціліся тры званы. З правага боку званіцы знаходзілася капліца на два акны для часовага знаходжання памерлых. Драўляны плябанскі дом 1861 г. пабудовы на мураваным падмурку – за касцельнай агароджай, з левага боку ад касцёла.

112Г000028	Палацава-паркавы ансамбль: палац флігель стайня кароўнік парк	XIX – пачатак XX стагоддзя, 1909 год	в. Паўлінава	2	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288

У 1897 г. маёнтак Навіцкіх набыў Ян Отан Бохвіц, які спачатку размясціў тут свае гаспадарчыя пабудовы, потым заклаў сад і разбіў пейзажны парк. На р. Лахазва пабудаваў вадзяны млын, непадалеку ў лесе працавала смалакурня для вырабу шкіпінару і мазуту. У 1906 г. Бохвіц заклаў падмурак багатага палаца, будаўніцтва якога завяршыў у 1909 г. На той час у маёнтку Паўлінава было 7 двароў з 45 жыхарамі. Спачатку Бохвіц адбудаваў палац каля в. Вошкаўцы (цяпер Ураджайная), што пад Ляхавічамі, і назваў яго ў гонар бацькі – Фларыянава, а закладзены новы палацава-паркавы ансамбль у гонар маці – Паўлінава. На сённяшні дзень захаваліся абодва палацы.

Паўлінаўскі палац у плане прамавугольны, мае тры паверхі, трэці паверх мансардавы. Усе чатыры франтоны трактаваны ў стылі неаготыкі, завершаны зубчастымі вежкамі.

Добра захаваўся пейзажны парк. Ён займае плошчу каля 7 га, мае форму квадрата з прыгожай сажалкай.

113В000063	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Пурневічы, 0,8 км на паўднёвы захад, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

113Д000064	Брацкая магіла	1944 год	пас. Першамайскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113В000065	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Пурневічы, 1 км на поўдзень, з правага боку дарогі на в. Душкаўцы, на левым беразе р. Сваротва	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000066	Царква Аляксандра Неўскага убраннне галоўнага алтара	1740–1746 гады	в. Сталовічы	2	28.02.2002 № 71 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Мястэчка Сталовічы ў XVII–XVIII стст. з'яўлялася цэнтрам рыцарскага Мальтыйскага ордэна на Беларусі. У 1610 г. князь Мікалай Крыштоф Радзівіл Сіротка заснаваў тут Камандорыю Мальтыйскага ордэна. Сын яго Жыгімонт Кароль Радзівіл у Сталовічах пабудаваў драўляны касцёл Св. Дзевы Марыі і Яна Хрысціцеля, а затым у 1639 г. – мураваную Ларэтанскую капліцу. Будаўніцтва мураванага касцёла па праекце архітэктара Фантана распачаў каля 1740 г. тагачасны ўладальнік Сталовіч і камандор Мальтыйскага ордэна Міхал Дамброўскі. Будаўніцтва было прыпынена ў сувязі са смерцю фундатара і непаразуменнямі, што ўзніклі паміж архітэктарам і пробашчам. Да таго часу быў пабудаваны толькі ніжні ярус касцёла з галоўным парталам. Ларэтанскую капліцу Фантана ўключыў у агульны аб'ём касцёла на восі галоўнага нефа як прэсбітэрый. Завяршыў будаўніцтва касцёла ў 1743–1746 гг. архітэктар Ян Крыштоф Глаўбіц, які, узводзячы верхні ярус касцёла з двухвежавым фасадам, аддаў перавагу вертыкальнай тэндэнцыі, імкнучыся звузіць шырока закладзены ніжні ярус. Касцёл уяўляў трохнефавую базіліку з двухвежавым галоўным фасадам. Меў высокі двухсхільны дах з дзвюма сігнатуркамі над алтарнай часткай і капліцай.

У інтэр'еры вылучаецца галоўны двух'ярусны алтар, афармлены чатырма калонамі і выкананы ў тэхніцы стука (белы і ясна-блакітны колеры). У ніжнім ярусе размяшчаліся статуі Ісуса і Іаана Хрысціцеля (сцэна хрышчэння Ісуса ў Іардане), зверху – выява Св. Духа, дзве вазы з кветкамі. У цэнтры алтара знаходзіўся картуш з выявай адсечанай галавы Іаана Хрысціцеля. Акрамя таго, у касцёле існавалі два бакавыя алтары.

У 1862–1882 гг. касцёл перароблены ў царкву Аляксандра Неўскага, у сувязі з чым будынку былі нанесены пэўныя страты ў аздабленні фасадаў, таксама ў інтэр'еры: знішчаны бакавыя алтары і амбон работы Глаўбіца, галоўны алтар закрыты іканастасам. На царкве былі зроблены пяць глухіх купалаў і званіца ў франтоннай частцы.

113В000067	Гарадзішча перыяду сярэднявечча	XVI стагоддзе	в. Старая Мыш, 0,1 км на поўдзень, на правым беразе р. Мышанка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000068	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Стрэлава, 1 км на захад, з усходняга боку могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000069	Брацкая магіла	1944 год	в. Уцёс	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Брэсцкі раён

113Д000070	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	на мяжы Брэсцкага і Маларыцкага раёнаў	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000072	Брацкая магіла	1944 год	в. Астрамечава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000073	Свята-Міхайлаўская царква	1846 год	в. Астрамечава	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
113Г000074	Спаса-Уваznясенская царква	1868 год	в. Вельямовічы	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
112Г000075	Крыжаўзвіжанская царква	1678 год	в. Вістычы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з цэглы як касцёл цыстэрцыянцаў. Касцёл перададзены праваслаўнай царкве ў XIX ст.

Будынак – трохнефавая базіліка з паўцыркульным апсідным завяршэннем цэнтральнага нефа. Вырашэнне фасадаў будынка і інтэр'ера характэрнае для архітэктуры барока.

Перад касцёлам двух'ярусная драўляная чацверыковая званіца, накрытая пакатым шатром.

113Г000076	Вежа ўязной брамы былой сядзібы	XVIII стагоддзе	в. Вістычы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000080	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	хутар Гуркі, 0,2 км на левы бок ад дарогі Відомля – Высокае, на поўдзень ад хутара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000081	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Дамачава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000082	Свята-Лукінская царква	1905 год	г.п. Дамачава	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
113В000083	Селішча-1 перыяду ранняга сярэднявечча	IX–X стагоддзі	в. Дружба (Скорбічы), 0,2 км на поўнач, уздоўж правага берага р. Лясная	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000084	Селішча-2 перыяду ранняга сярэднявечча	IX–X стагоддзі	в. Дружба (Скорбічы), на поўнач ад селішча-1, за безыменным ручаём	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

113В000085	Бескурганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	IV–I стагоддзі да н.э.	в. Дружба (Скорбічы), на паўднёвым ускрайку	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000086	Ільінская царква	канец XVIII–пачатак XIX стагоддзя	в. Дубок	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
113Д000087	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Жыровецкая Камяніца	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112В000088	Стаянка перыяду мезаліту, неаліту, бронзавага веку	8–1-е тысячагоддзі да н.э.	в. Заказанка	2	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000089	Царква Параскевы Пятніцы са званіцай	1610 год	в. Збірагі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва па фундацыі княгіні Агаты Сапегі як уніяцкая царква Прасвятой Тройцы. У 1925 г. адрэстаўрыравана каталіцкай абшчынай. Пасля Вялікай Айчыннай вайны перададзена праваслаўным. Помнік драўлянага дойлідства.

Складаецца з выцягнутага прамавугольнага ў плане асноўнага зруба і квадратнага ў плане алтарнага з невысокімі прыбудовамі рызніц па баках. Прамавугольны ў плане асноўны зруб мае трохсхільны дах з вальмай над галоўным заходнім фасадам. Алтарны зруб накрыты таксама трохсхільным дахам з вальмай з усходняга боку. Над асноўным аб'ёмам, на месцы злучэння зрубаў, гранёная галоўка. Сцены вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі і прарэзаны высока размешчанымі прамавугольнымі вокнамі. Унутры асноўнае памяшканне зальнае, перакрыцце бэлечнае з плоскай падшыўной столлю. У заходняй частцы на дзвюх драўляных калонках узвышаюцца хоры. Каля ўвахода ў царкву стаіць квадратная ў плане аднаярусная каркасная званіца, накрытая шатровым гонтавым дахам. Званіца вертыкальна ашаляваная дошкамі, у верхняй частцы – скразныя арачныя праёмы.

Ансамбль вызначаецца цэласнасцю кампазіцыі, суразмерным маштабам і мастацкай выразнасцю архітэктурнага вырашэння.

113В000090	Стаянка перыяду неаліту, бронзавага веку	3–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Збунін, 2 км на поўнач, на правым беразе р. Заходні Буг	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000091	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Збунін	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000092	Брацкая магіла	1944 год	в. Знаменка	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000093	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Камароўка	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000094	Магіла ахвяр фашызму	1942–1944 гады	в. Лышчыцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000095	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Ляплёўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000096	Прыдарожная капліца	1934 год	в. Малая Ракавіца	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

113В000097	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Малыя Зводы, 2,5 км на паўночны ўсход, урочышча Ворахава	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000098	Брацкая магіла	1944 год	в. Медна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000099	Спаса-Праабражэнская царква	канец XVIII стагоддзя	в. Медна	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
113Д000100	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Міхалін	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
112Г000101	Пакроўская царква	1739 год, XIX стагоддзе	в. Покры	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудова цэнтрычнай кампазіцыі, у архітэктуры якой адзначаюцца асобныя рысы стылю барока.

Крыжападобны ў плане будынак з пяціграннай апсідай, накрыты ўзаемна перпендыкулярнымі двухсхільнымі дахамі, якія ўтвараюць франтоны на галоўным і бакавых фасадах. Сяродкрыжжа завершана фігурнай вежачкай. Да апсіды прылягаюць дзве маленькія рызніцы. З захаду да царквы прыбудавана двух'ярусная званіца (васьмярык на чацверыку), накрытая васьміграннным шатровым дахам. Сцены царквы вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі. Вуглы апрацаваны драўлянымі разнымі накладкамі. Асноўнае зальнае памяшканне з бэлечнай столлю аддзелена ад алтара разным іканастасам. Хоры апіраюцца на дзве калонкі.

113В000102	Стаянка-1 перыяду неаліту	5–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Прыбарава, 3 км на поўдзень, урочышча Гарынец	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000103	Стаянка-2 перыяду неаліту, бронзавага веку	5–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Прыбарава, 3 км на поўнач, урочышча Крынічка, урочышча Падзаміжны, урочышча Плошча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000104	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Прыбарава	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113В000105	Стаянка перыяду мезаліту, неаліту, бронзавага веку	8–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Прылукі, 2 км на поўдзень, на правым беразе р. Заходні Буг	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000106	Брацкая магіла	1941 год	в. Прылукі	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Г000107	Свята-Пакроўская царква	1867 год	в. Прылукі	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578

113Д000108	Брацкая магіла	1944 год	в. Рагозна	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000109	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Малыя Радванічы	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
112Г000110	Былая сядзіба Нямцэвічаў: сядзібны дом фрагменты парку	1770-я гады	в. Скокі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

З XVII ст. Скокі знаходзіліся ва ўласнасці роду Нямцэвічаў. У той час сядзіба ўяўляла сабой невялікі драўляны дом, флігель, некалькі гаспадарчых пабудоў, невялікі пладовы сад. У 1770 г. дом быў разабраны, газон заараны.

Новы мураваны палац быў пабудаваны Марцэліем Нямцэвічам і яго жонкай Ядвігай Сухадольскай у 1770-я гг. па праекце невядомага архітэктара ў іншым месцы, непадалёк ад колішняй сядзібы. Нельга з упэўненасцю сцвярджаць, што сённяшні выгляд палаца адпавядае першапачатковаму праекту. Можна толькі параўнаць яго з палацам на акварэлі Напалеона Орды 1860-х гг.

Палац – прамавугольны ў плане двухпавярховы будынак. Мае характэрную для архітэктуры барока аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю. Асноўны аб'ём накрыты ламаным дахам. Уваходы ад галоўнага фасада і парку акцэнтаваны балконамі на гранёных слупах. Планіроўка ўсіх паверхаў анфіладная.

Плошча парку, сфарміраванага ў XVIII ст., складае 5 га. У цэнтральнай частцы існуе трохрадная алея, бліжэй да цэнтра парк перасякаўся невялікім каналам. Да сённяшніх дзён захаваўся прагулачны маршрут.

У час Першай сусветнай вайны ў палацы размяшчаўся штаб кайзераўскай арміі. У час ваенных дзеянняў палац і парк былі моцна пашкоджаны, аднапавярховыя флігелі зруйнаваны. Пасля Другой сусветнай вайны разбураны фамільная капліца, агароджа, брама, гаспадарчыя пабудовы.

У сучасны перыяд вядзецца аднаўленне і рэстаўрацыя комплексу. У палацы плануецца стварыць дзяржаўны музей гісторыі асветы і пісьменства.

113Д000111	Мемарыяльная калона	XVIII стагоддзе	в. Скокі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000112	Брацкая магіла	1944 год	в. Скокі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000113	Брацкая магіла	1944 год	в. Страдзеч	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113В000114	Стаянка перыяду неаліту, бронзавага веку	5–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Страдзеч, 1 км на поўнач, урочышча Субоцін	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000115	Свята-Параскевінская царква	1881 год	в. Сычы	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
113Д000116	Могілкі салдат Першай сусветнай вайны (у межах агароджы)	1915–1916 гады	в. Тамашоўка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000117	Магіла ахвяр фашызму	1941 год	в. Тамашоўка	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000118	Брацкая магіла пагранічнікаў	1941 год	в. Тамашоўка	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578

113В000119	Бескурганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	IV–VII стагоддзі	в. Уладычыца, 1 км на паўночны захад, урочышча Камянюха	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000120	Гарадзішча перыяду ранняга сярэднявечча	VIII–X стагоддзі	в. Франопаль, 0,5 км на паўднёвы захад, урочышча Акоп	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000121	Царква Параскевы Пятніцы	1773 год, XIX стагоддзе	в. Чарнаўчыцы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва, перабудоўвалася ў 1860-я гг. Помнік народнага дойлідства з рысамі барока.

Трохзрубны храм з кампазіцыяй пераходнай ад падоўжна-восевай да крыжова-цэнтрычнай. Бабінец прамавугольны ў плане, пяціграная апсіда і развіты ў шырыню прамавугольны асноўны зруб перакрыты ўзаемна перпендыкулярнымі дахамі з трохвугольнымі франтонамі на заходнім, паўночным і паўднёвым фасадах і вальмамі над алтаром. Сяродкрыжжа завершана складанай шмат'яруснай вежачкай. Пры ўваходзе прыбудаваны тамбур, па баках алтара невялікія рызніцы. Сцены вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі, умацаваны лапаткамі.

112Г000122	Троіцкі касцёл са званіцай	1583 год	в. Чарнаўчыцы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны па фундацыі М.К. Радзівіла Сіроткі. Храм з'яўляецца помнікам архітэктуры з элементамі готыкі і рэнесансу, мае выразныя рысы абарончага дойлідства сярэднявечча.

Уяўляе сабой мураваны аднанефавы храм зальнага тыпу з рудыментам трансепту і развітой паўкруглай апсідай, да якіх прылягаюць квадратныя ў плане больш нізкія прыбудовы з аднасхільнымі дахамі, што стварае паступовае насычэнне аб'ёмаў і надае кампазіцыі мастацкую выразнасць. З паўднёвага боку да апсіды прылягае круглая ў плане вежа з самастойным шатровым пакрыццём і вінтавой лесвіцай унутры. Да галоўнага фасада прыбудаваны бабінец. Асноўны аб'ём і апсіда накрыты высокім двухсхільным дахам з трохвугольнымі шчытамі на тарцах. Шчыт на галоўным фасадзе аздоблены плоскімі прамавугольнымі і круглымі нішамі, тонкімі карнізамі, вертыкальнымі цягамі. Атынкаваныя масіўныя сцены (таўшчыня 1,3 м) бакавых фасадаў умацаваны контрфорсамі, прарэзаны вузкімі паўцыркульнымі вокнамі і завершаны прафіляванымі карнізамі. Унутры цыліндрычныя скляпенні на распалубках дэкарыраваны ляпнымі нервюрамі прыгожага геаметрычнага малюнка. Сцены храма, узведзеныя ў тэхніцы гатычнай муроўкі з цэглы на вапнава-пясчанай рошчыне, аформлены пілястрамі.

113Д000123	Брацкая магіла	1944 год	в. Чарнаўчыцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000124	Магіла ахвяр фашызму	1941 год	в. Чарнаўчыцы	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000125	Брацкая магіла	1944 год	в. Чэрні	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578

113Д000126	Брацкая магіла	1944 год	в. Чэрск	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
112Г000127	Міхайлаўская царква са званіцай	1701 год	в. Чэрск	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Помнік драўлянага дойлідства.

Драўляная царква складаецца з квадратнага ў плане асноўнага зруба, завершанага дахам з галоўкай, і больш вузкага зруба з трохграннай алтарнай часткай, накрытага вальмавым дахам з галоўкай. Да галоўнага фасада прыбудавана веранда, каля алтара – рызніца. Сцены вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі. Вокны прамавугольныя. Унутры асноўны зруб перакрыты карабавым скляпеннем, алтарны – плоскай столлю. У інтэр'еры – разны іканастас і творы іканапісу XVII–XVIII стст. Перад царквой стаіць зрубна-каркасная трох'ярусная брама-званіца.

112Г000128	Праабражэнская царква	1609 год	в. Шумакі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана па фундацыі князёў Шуйскіх.

Мураваны аднанефавы храм невялікіх памераў вырашаны ў простых масіўных формах, характэрных для беларускай готыкі і рэнесансу. Да прамавугольнага ў плане асноўнага аб'ёму прылягаюць бабінец і паўкруглая алтарная апсіда. Неф і апсіда накрытыя агульным двухсхільным дахам з галоўкай на васьміграннным барабане ў цэнтры. Над бабінцам была квадратная ў плане вежа з высокім шатровым дахам. Сцены фасадаў аздобленыя шырокімі пілястрамі, завершаныя прафіляваным карнізам. Вокны высокія, вузкія са стрэльчатымі і лучковымі завяршэннямі. Неф перакрыты цыліндрычным скляпеннем на распалубках. У інтэр'еры – разныя царскія вароты ў стылі барока, іканастас XVIII ст., надмагільная пліта XVII ст.

113В000129	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Шчытнікі Малыя, 1 км на паўночны захад, урочышча Кірганы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000130	Свята-Пакроўская царква	1742 год	в. Шчытнікі Малыя	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
113В000131	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	VIII–X стагоддзі	в. Шэбрын, 0,4 км на паўночны ўсход, на правым беразе р. Мухавец	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000132	Прачысценская царква	1793 год	в. Шэбрын	3	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

Бярозаўскі раён

112Г000133	Рэшткі былога кляштара картэзіянцаў: брама агароджа з вежамі будынак шпіталя	1648–1689 гады	г. Бяроза	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

У 1648 г. Казімір Леў Сапега, падканцлер Вялікага княства Літоўскага, выступіў фундатарам будаўніцтва ў Бярозе кляштара ордэна картэзіянцаў, за што Папа Рымскі Аляксандр VII дараваў яму тытул князя. У гадавіну смерці Казіміра Льва Сапегі 6 чэрвеня 1666 г. кляштар быў асвячоны віленскім біскупам Аляксандрам Сапегам.

У час Паўночнай вайны ў 1706 г. кляштар і сад сталі месцам сустрэчы расійскага цара Пятра I і караля Рэчы Паспалітай Аўгуста II. У 1831 г. кляштар быў закрыты і канфіскаваны з-за актыўнага ўдзелу манахаў у нацыянальна-вызваленчым паўстанні.

Царскія ўлады перадалі кляштар ваенным, а касцёл праваслаўным. У 1866 г. значная частка пабудоў кляштара была разабрана, цэгла выкарыстана для будаўніцтва ваенных казармаў, а сад паступова забудаваны.

113Д000134	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Бяроза, Камсамольскі сквер	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000135	Магіла ахвяр фашызму	1941–1944 гады	г. Бяроза, на старых могілках па вул. Пушкіна	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Г000136	Бярозаўская ДРЭС	1958–1967 гады	г. Белаазерск	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000137	Брацкая магіла савецкіх воінаў і партызан	1941 год	г. Белаазерск, у парку Энергетыкаў	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113В000138	Стаянка перыяду мезаліту, ранняга неаліту	9–5-е тысячагоддзі да н.э.	в. Зарэчча, 0,3 км на захад, каля могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000139	Стаянка Горбаў-1 перыяду неаліту і бронзавага веку	5–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Здзітава, на паўднёвым беразе воз. Чорнае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

113В000140	Стаянка Горбаў-2 перыяду неаліту	5–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Здзітава, 1 км на поўнач, на левым беразе р. Дарагабуж	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000141	Мемарыяльны комплекс «Здзітаўская абарона»	1975 год	в. Здзітава	3	22.01.2003 № 88	14.05.2007 № 578
113Д000142	Курган Славы	1967 год	в. Зубачы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000143	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Новыя Пескі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000144	Брацкая магіла	1944 год	в. Осаўцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000145	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Падкраічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000146	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Першамайская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000147	Царква Усекнавення	1820-я гады	в. Сакалова	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
112Г000148	Касцёл Святой Дзевы Марыі	1795 год	в. Сігневічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Мураваны аднанефавы храм з паўкруглай апсідай і трансептам, утвораным капліцамі і сакрысціямі. Сцены расчлянёныя лапаткамі. Вокны прамавугольныя, двух'ярусны галоўны фасад завершаны дзвюма вежамі з атыкавым франтонам паміж імі. Пакрыццё гонтавае, двухсхільнае над нефам і вальмавае над апсідай. Інтэр'ер зальны са скляпеністым перакрыццем. Дэкаратыўная аздоба не зберáглася.

113В000149	Стаянка-1 перыяду неаліту	3-е тысячагоддзе да н.э.	в. Спорава, на паўночным беразе воз. Спораўскае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000150	Стаянка-2 перыяду неаліту	4–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Спорава, 2,5–3 км на паўднёвы захад, на паўночна-заходнім беразе воз. Спораўскае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

112Г000151	Фрагменты былога сядзібна-паркавага комплексу	другая палова XVIII – першая палова XIX стагоддзя	в. Старыя Пескі	2	16.10.2002 № 67	14.05.2007 № 578

З XVII ст. да 1939 г. Пескі з'яўляліся галоўнай рэзідэнцыяй графаў Пуслоўскіх. Фундатарам палаца і заснавальнікам парку, фрагменты якога захаваліся да сённяшняга часу, лічыцца Францішак Пуслоўскі.

Старапескаўскі палацава-паркавы ансамбль размяшчаўся на маляўнічым беразе Чорнага возера.

Першапачаткова архітэктурна-кампазіцыйнае ядро ансамбля фарміравалі двухпавярховы мураваны палац, стайня і размешчаны паміж імі «Павільён руж», што стварала парадны курданёр з круглым газонам у цэнтры. Па падоўжнай восі курданёра размяшчалася галоўная ўязная брама, другая брама адкрывала ўезд у сядзібу з поўдня. Галоўная ўязная брама мае шмат агульных рысаў з Хлебнымі варотамі падмаскоўнай сядзібы Царыцына, творцам якой з'яўляўся вялікі рускі архітэктар В. Бажэнаў.

Пасля пажару ў 1843 г. пад жылы дом быў прыстасаваны драўляны будынак стайні (захаваўся да сённяшняга часу). Яго аднапавярховы прамавугольны ў плане аб'ём пад вальмавым дахам мае чатырохкалонны порцік з трохвугольным франтонам, у тымпане якога была галава сабакі, што абазначала схільнасць гаспадара да палявання.

У пачатку XIX ст. быў пабудаваны мураваны двухпавярховы будынак «Павільён руж» (не захаваўся) у стылі класіцызму (па аналогіі з вядомай рэнесанснай вілай «Ратонда» паблізу італьянскага г. Вічэнцы знакамітага дойліда XVI ст. Андрэа Паладыо). Па перыметры павільёна праходзіў фрыз з выявай карагоду грачанак-танцорак, які пазней быў затынкаваны пасля пераносу ў павільён культавага начыння з закрытага царскімі ўладамі ў 1864 г. Альшэўскага касцёла. З усходняга боку да павільёна прымыкала вялікая аранжарэя з нахіленымі сценамі.

Парк размяшчаўся на схіле да возера вакол дзвюх сажалак і каналаў, цераз якія былі перакінуты масткі. На востраве адной з сажалак месцілася арыгінальная альтанка. Існаваўшая водная сістэма мела не толькі дэкаратыўнае, але і утылітарнае значэнне, выконваючы дрэнажную ролю. Па падземнай трубе з сажалак да бровара паступала вада. Пазней для гэтых мэт быў прабіты артэзіянскі калодзеж.

Зараз значна парушана кампазіцыя паркавай зоны, страчаны відавыя пляцоўкі.

113Г000152	Троіцкая царква	1827 год	в. Старыя Пескі	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000153	Царква Іаана Багаслова	XIX стагоддзе	в. Стрыгінь	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000154	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Сялец	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000155	Касцёл Святога Аляксея	1912 год	в. Сялец	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578

113Г000156	Успенская царква	1863–1870 гады	в. Сялец	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000157	Свята-Мікалаеўская царква	1725 год	в. Чарнякава	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000158	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Шылін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Ганцавіцкі раён

113Д000159	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Ганцавічы, Кастрычніцкая плошча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000160	Былая сядзіба	другая палова XIX стагоддзя, 1911 год	в. Агарэвічы	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113В000161	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Агарэвічы, па дарозе ў в. Шашкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000162	Юр'еўская царква	1896 год	в. Будча	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000163	Георгіеўская царква	канец XIX стагоддзя	в. Вялікія Круговічы	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000029	Пахавальная капліца роду Абуховічаў	XVIII стагоддзе	в. Вялікія Круговічы	3	29.08.2007 № 134	03.09.2008 № 1288
113В000164	Курганны могільнік-1 перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Дзяніскавічы, 4 км ад вёскі, справа ад дарогі на в. Нач	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000165	Курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Дзяніскавічы, 5 км ад вёскі, справа ад дарогі на в. Вялікія Круговічы, ва ўрочышчы Смалярня	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000166	Курганны могільнік-1 перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Малыя Круговічы, 1 км на захад, урочышча Боркі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000167	Курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Малыя Круговічы, 0,5 км на захад, урочышча Боркі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000168	Курганны могільнік-3 перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Малыя Круговічы, урочышча Машукоўшчына, за калгасным садам	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

113В000169	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XII–XIII стагоддзі	в. Малькавічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000170	Юр'еўская царква	1867 год	в. Чудзін	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113В000171	Курганны могільнік-1 перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Ясянец, 0,5 км на поўдзень, з левага боку дарогі на в. Вялікія Круговічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000172	Курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Ясянец, 31-ы лясны квартал	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000173	Курганны могільнік-3 перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Ясянец, 2 км на поўдзень, 27–31-ы лясныя кварталы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000030	Пахавальная капліца роду Вендорфаў	XVII–XIX стагоддзі	в. Ясянец	3	29.08.2007 № 134	03.09.2008 № 1288
113Г000031	Пахавальная капліца роду Яленскіх	XVII–XIX стагоддзі	в. Ясянец	3	29.08.2007 № 134	03.09.2008 № 1288

Драгічынскі раён

113Г000174	Стрэчанская царква	другая палова XIX стагоддзя	г. Драгічын, вул. Леніна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000175	Магіла лейтэнанта І.П. Губанкова	1944 год	г. Драгічын, на заходняй ускраіне горада	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Д000176	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	г. Драгічын, у паўднёвай частцы горада	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Д000177	Брацкая магіла савецкіх воінаў і партызан	1941–1944 гады	г. Драгічын, на старых могілках	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Д000178	Брацкая магіла	1944 год	г. Драгічын, вул. Леніна, сквер	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113В000179	Бескурганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	III–II стагоддзі да н.э.	чыгуначная станцыя Драгічын, на паўночна-заходняй ускраіне станцыі Драгічын, на пясчаным узгорку	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000180	Гандлёвыя рады	сярэдзіна XIX стагоддзя	г.п. Антопаль, у цэнтры плошчы, прылеглай да вул. Савецкай	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000181	Васкрасенская царква	1854 год	г.п. Антопаль, вул. Савецкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

113В000182	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	г.п. Антопаль, урочышча Хвойнікі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000183	Брацкая магіла	1939 год	г.п. Антопаль, вул. Чырвоных Танкістаў	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000184	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Антопаль, вул. Чырвоных Танкістаў	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112Г000185	Троіцкі касцёл	да 1820 года, 1915 год	в. Бездзеж	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112Г000186	Троіцкая царква з брамай-званіцай	1784 год	в. Бездзеж	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Помнік драўлянай архітэктуры з элементамі барока.

Драўляны двухзрубны прамавугольны ў плане будынак. На галоўным фасадзе трохвугольны франтон паміж дзвюма чацверыковымі вежамі з фігурнымі барочнымі завяршэннямі. Сцены вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі, аконныя праёмы прамавугольныя. Пластыка будынка ўзбагачаецца дэкаратыўнай шалёўкай франтона, разнымі ліштвамі, калонкамі і балясінамі ганка. Перакрыцце бэлечнае з плоскай падшыўной столлю. Над тамбурам размешчаны хоры. Па восі ўвахода размешчана двух'ярусная брама-званіца.

113Г000187	Увазнясенская царква	пачатак XIX стагоддзя	в. Брашэвічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113В000188	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Брашэвічы, 3 км на ўсход, урочышча Брашаў Луг	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000189	Царква Раства Багародзіцы са званіцай	1737 год	в. Вавулічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Драўляная царква складаецца з прамавугольнага ў плане асноўнага аб'ёму і пяціграннай апсіды, аб'яднаных агульным дахам з вальмамі над апсідай. Над цэнтральнай часткай царквы – барабан на васьмігранным пастаменце, завершаны цыбулепадобным купалам. Да апсіды прыбудавана нізкая рызніца з аднасхільным дахам. Галоўны фасад завершаны франтонам з гонтавым прычолкам. Уваходны тамбур каркаснай канструкцыі далучаны да галоўнага фасада пазней. Сцены вертыкальна ашаляваныя. Над уваходам хоры на двух слупах. З паўднёва-ўсходняга боку асобна ад царквы пабудавана двух'ярусная зрубна-каркасная званіца, накрытая шатровым гонтавым дахам.

112Г000190	Юр'еўская царква са званіцай	1766 год	в. Валавель	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Помнік драўлянай архітэктуры з элементамі барока.

Драўляная царква складаецца з прамавугольнага асноўнага і пяціграннага алтарнага зрубаў. Галоўны фасад мае крываліне йны франтон, па баках якога ўзвышаюцца дзве чатырохгранныя вежы, завершаныя шасціграннымі барабанамі з галоўкамі і шатрамі над імі. Дах над алтарным зрубам завершаны шасціграннай фігурнай галоўкай. Нізкія рызніцы прыбудаваны абапал апсіды. Сцены вертыкальна ашаляваныя. Аконныя праёмы прамавугольныя, на галоўным фасадзе паўкруглыя люкарны. Інтэр'ер зальны, перакрыцце бэлечнае. Над уваходам хоры. Перад царквой каркасная двух'ярусная званіца, накрытая шатровым гонтавым дахам.

113Г000191	Адзінкавая магіла	1944 год	в. Валавель	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Г000192	Крыжаўзвіжанская царква	1810 год, 1943 год	в. Галоўчыцы, вул. Савецкая, 115	3	05.10.2004 № 101	14.05.2007 № 578
112Г000193	Пакроўская царква з брамай-званіцай	1740 год	в. Дзеткавічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Драўляная царква складаецца з двух прамавугольных у плане рознавялікіх зрубаў, накрытых агульным гонтавым дахам. Над галоўным фасадам – васьміградная вежачка з цыбулепадобнай галоўкай. Апсіда мае ступеньчатую кампазіцыю за кошт далучэння да яе тарца больш нізкага службовага памяшкання. Бакавыя фасады гарызантальна ашаляваны, расчлянёны лапаткамі і прамавугольнымі вокнамі, завершаны буйным карнізам. Унутраная прастора царквы перакрыта плоскай столлю, над уваходам выступаюць хоры. Перад царквой стаіць брама-званіца.

113Г000194	Рэшткі былога замка Вішнявецкіх	XVII–XVIII стагоддзі	в. Жабер, 3 км на ўсход, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000195	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – VIII стагоддзе н.э.	в. Жабер, на правым беразе р. Ясельда, на паўночны захад ад гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

112Г000196	Фрагменты сядзібна-паркавага комплексу: капліца-пахавальня вінакурня фрагменты парку	XIX стагоддзе	в. Закозель	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Закозельская сядзіба – радавое гняздо вядомага на Беларусі роду Ажэшкаў (Арэшкаў). У пачатку XIX ст., верагодна, Нікадзім Ажэшка ўзвёў у Закозелі арыгінальны палац, вядомы па акварэлі Напалеона Орды 1863 г. Сядзібу наведвала вядомая пісьменніца, актыўная ўдзельніца нацыянальна-вызваленчага руху на Беларусі Эліза Ажэшка (Паўлоўская, 1841–1910 гг.), якая пражывала на той час у суседнім маёнтку Людвінова.

У канцы XIX – пачатку XX ст. у аблічча будынкаў былі ўнесены істотныя змяненні.

Пабудовы ансамбля – сядзібны дом, бровар, капліца-пахавальня – размешчаны ў парку пейзажнага тыпу з сістэмай вадаёмаў. Ацалела галоўная ўязная алея і авальны партэр перад домам.

Сядзібны дом (не захаваўся) быў вырашаны ў стылі класіцызму. Уяўляў сабой аднапавярховы будынак на нізкім падмурку.

Будынак бровара двухпавярховы, прамавугольны ў плане, мае па фронту галоўнага фасада каланаду тасканскага ордэра. Прамавугольныя аконныя праёмы аздоблены карнізамі і сандрыкамі. Шэраг пазнейшых прыбудоў парушыў пачатковы выгляд будынка.

Капліца-пахавальня пабудавана ў стылі псеўдаготыкі. Цэнтрычны квадратны ў плане будынак завершаны шпілем і пінаклямі па вуглах. Сцены ўмацаваны ступеньчатымі контрфорсамі, аздоблены скульптурай, арнаментаванай лепкай і шчытамі з геральдыкай. Праёмы стрэльчатыя. Сядзіба – помнік архітэктуры з рысамі класіцызму і псеўдаготыкі.

Многія архітэктурныя каштоўнасці палацава-паркавага ансамбля страчаны, а тыя некалькі аб'ектаў, што дайшлі да нас, моцна перабудаваны і пашкоджаны.

Сядзібу ахінаў пейзажна-рэгулярны парк, які раней займаў плошчу каля 30 га. Аснову яго планіроўкі складала прамая ліпавая алея, якая перарывалася па цэнтры сядзібным домам. Найбольш прывабная тая частка парку, дзе знаходзіцца капліца. Тут раслі дрэвы разнастайных парод, размяшчаліся сажалкі і каналы складаных абрысаў.

У 1920–1930-я гг. была праведзена частковая рэканструкцыя парку, высаджаны новыя дрэвы, разбіты кветкавыя клумбы.

113Д000197	Брацкая магіла партызан	1941–1944 гады	в. Заніўе	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578

113Г000198	Тэрыторыя былой Троіцкай царквы з уцалелай брамай-званіцай	1842 год	в. Зёлава	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Драўляная пяцізрубная царква з рысамі класіцызму знішчана пажарам у 2002 г. Вырашаецца пытанне аб аднаўленні царквы ў першапачатковым выглядзе.

113Д000199	Брацкія магілы на могілках: брацкая магіла савецкіх воінаў (4 чалавекі) брацкая магіла партызан (6 чалавек)	1944 год	в. Імянін	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113В000200	Стаянка-1 перыяду неаліту	3-е тысячагоддзе да н.э.	в. Какорыца, 2 км на поўнач, на паўднёвым беразе воз. Спораўскае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000201	Стаянка-2 перыяду неаліту	4-е тысячагоддзе да н.э.	в. Какорыца, на поўдзень ад вытоку р. Ясельда за воз. Спораўскае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000202	Брацкая магіла савецкіх воінаў і партызан	1941–1944 гады	в. Корсунь	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Г000203	Успенская царква	пачатак XIX стагоддзя	в. Ласінцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000204	Магіла невядомага салдата	1944 год	в. Ласінцы	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Г000205	Царква Багародзіцы	другая палова XIX стагоддзя	в. Ляхавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000206	Брацкая магіла савецкіх воінаў	1943 год	в. Малінаўка	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578

113Д000207	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Масткі	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Д000208	Магіла партызана	1942 год	в. Мневеж	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Г000209	Праабражэнская царква	1810 год	в. Новая Папіна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000210	Брацкая магіла партызан і актывіста	1941–1949 гады	в. Новая Папіна	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Д000211	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Новая Папіна, на цэнтральнай вуліцы	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Д000212	Магіла паўстанцаў	1863–1864 гады	в. Новая Папіна, у цэнтры вёскі	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Г000213	Міхайлаўская царква	1780 год	в. Осаўцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000214	Комплекс былой сядзібы: сядзібны дом царква парк	пачатак XIX стагоддзя	в. Пярковічы	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
113Г000215	Пакроўская царква	1862 год	в. Радастава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000216	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Сварынь	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113В000217	Гарадзішча перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Старамлыны, на правым беразе р. Ясельда, каля моста, на могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000218	Царква Раства Багародзіцы	1797 год	в. Субаты	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000219	Брацкая магіла партызан	1943 год	в. Толкава	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Г000220	Свята-Казанская царква	1905 год	в. Толкава, вул. Зарэчная, 7	3	05.10.2004 № 101	14.05.2007 № 578
113Д000221	Магіла ахвяр фашызму (1300 чалавек)	1941 год	в. Хомск, на паўночнай ускраіне вёскі	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Д000222	Магіла ахвяр фашызму (1500 чалавек)	1941 год	в. Хомск, на паўночнай ускраіне вёскі	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Д000223	Магіла ахвяр фашызму (193 мірныя жыхары)	1943 год	в. Хомск, у цэнтры вёскі	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578

112Г000224	Святадухаўскі касцёл	1750 год	в. Язвіны	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

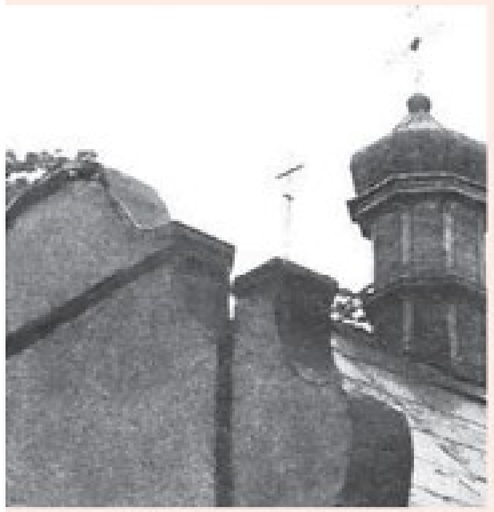

Пабудаваны з цэглы за 1,5 км ад вёскі. Помнік архітэктуры барока.

Асноўны квадратны ў плане аб'ём невялікім уступам пераходзіць у паўкруглую апсіду. Уся пабудова накрыта стромкім двухсхільным дахам, паўкруглым над алтарнай часткай.

Сцяна галоўнага фасада завершана франтонам маляўнічага ўвагнута-выпуклага абрысу. Вось сіметрыі пабудовы падкрэслена праёмам увахода. Пры перабудове касцёла ў праваслаўны храм у сярэдзіне вільчыка даху была зроблена цыбулепадобная галоўка на высокім васьмігранным барабане. Пластыку архітэктуры ўзбагачаюць скругленыя вуглы будынка, лапаткі і нішы з ракавінамі на галоўным фасадзе.

113В000225	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Ялач, на паўночнай ускраіне, каля дарогі на г. Драгічын	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Жабінкаўскі раён

113Д000226	Магіла С.Ф. Чубук	1942 год	г. Жабінка, вул. Міру	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000227	Магіла А.Д. Дзмітрука	1942 год	г. Жабінка, вул. Міру	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000228	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	г. Жабінка, вул. Міру	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000229	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Жабінка, вул. Кірава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000230	Пакроўская царква	1885 год	г. Жабінка, вул. Камсамольская	3	21.12.2004 № 104	14.05.2007 № 578
113Д000231	Брацкая магіла	1944 год	в. Агароднікі	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000232	Магіла ахвяр фашызму	1944 год	в. Азяты	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Г000233	Мікалаеўская царква	1867 год	в. Азяты	3	21.12.2004 № 104	14.05.2007 № 578
113Д000234	Магіла Ф.Я. Рацюка	1944 год	в. Арэпічы	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578

112Г000235	Пакроўская царква	1761 год, сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Арэпічы	2	21.12.2004 № 104	14.05.2007 № 578

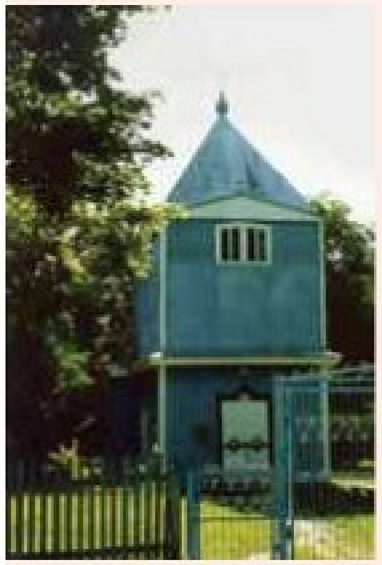

Праваслаўная царква на гэтым месцы існавала з XVII ст. Цяперашні будынак узведзены ў 1761 г. з драўлянага бруса і звонку вертыкальна ашаляваны. У 1846 г. царква капітальна адрамантавана. У сярэдзіне XIX ст. была прыбудавана двух'ярусная званіца. Помнік драўлянага дойлідства.

Царква складаецца з двух зрубаў: асноўнага (аб'ёму храма) і зруба званіцы. Асноўны аб'ём у плане мае форму падоўжнага прамавугольніка з прыбудаванай да яго званіцай. Аб'ёмна-прасторавая кампазіцыя заснавана на кантрасце нізкага падоўжнага зруба і высокай званіцы. Гладкая бэлька карніза, якую падтрымліваюць кранштэйны, злучае зруб з першым ярусам званіцы. У цэнтры даху над невялікім шатром узвышаецца макаўка. Ролю дэкору выконвае шалёўка.

113Г000236	Успенская царква	1896 год (аднаўлена ў 1990 годзе)	в. Булькова	3	21.12.2004 № 104	14.05.2007 № 578
113Д000237	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Бусні	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
112Г000238	Мікалаеўская царква	да 1727 года, 1860-я гады	в. Вялікія Сяхновічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

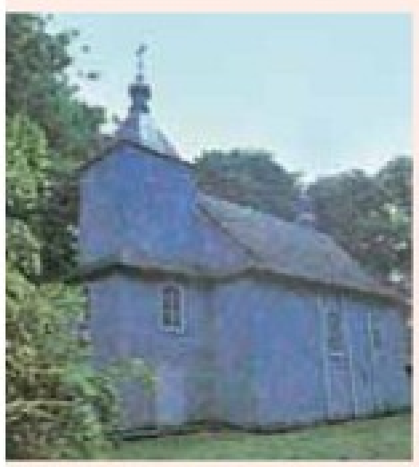

Царква пабудавана з дрэва ў выглядзе прамавугольнага зруба з арыгінальнай алтарнай часткай: у ніжнім ярусе прамавугольная (унутры па баках дзве рызніцы), у верхнім – трохгранная. Бабінец завершаны высокім чацверыком званіцы, накрытым шатром з галоўкай. Над алтарнай часткай размешчана невысокая фігурная галоўка. Сцены вертыкальна ашаляваныя. Лучковыя аконныя праёмы маюць вітражы з геаметрычным малюнкам пераплётаў. Інтэр'ер падзелены чатырма калонамі на тры нефы. Хоры ў выглядзе арачнай галерэі абапіраюцца на чатыры круглыя ў плане калонкі.

113Д000239	Брацкая магіла	1942 год	в. Жыцін	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
112Г000240	Мікіцкая царква са званіцай	1787 год	в. Здзітава	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

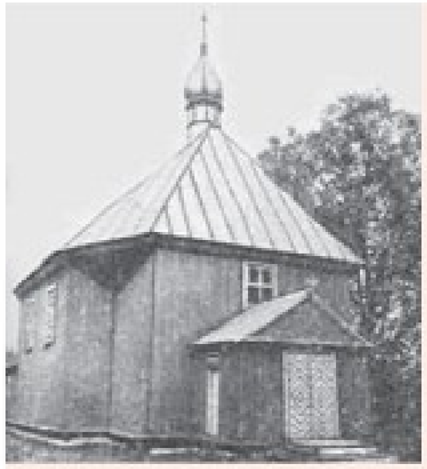

Царква і званіца пабудаваны з дрэва. Царква складаецца з трох частак: асноўнага зруба, бабінца і апсіды, накрытых высокім вальмавым дахам з галоўкай. Абапал апсіды дзве рызніцы, накрытыя аднасхільнымі дахамі. Сцены вертыкальна ашаляваныя. Каркасны тамбур прыбудаваны пазней (XIX ст.). Двух'ярусная чацверыковая званіца, накрытая шатром, стаіць асобна.

113Г000241	Рэшткі замка	XVII стагоддзе	в. Крыўляны, на правым беразе безыменнай рэчкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000242	Царква са званіцай	1720 год, 1860 год	в. Маціевічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Драўляная царква складаецца з прамавугольнага асноўнага зруба і невялікага квадратнага ў плане бабінца. Над бабінцам чацвярык званіцы, аддзелены ад яго шырокім гонтавым сцёкам і завершаны шатром з галоўкай. Асноўны зруб накрыты двухсхільным дахам. Сцены вертыкальна ашаляваныя. Зальны інтэр'ер падзелены чатырма слупамі. Перад царквой захавалася асобная драўляная двух'ярусная каркасная званіца.

113В000243	Курганны могільнік перыяду бронзавага веку	2-е тысячагоддзе да н.э.	в. Мышчыцы, 0,4 км на поўдзень, урочышча Кружкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000244	Брацкая магіла	1944 год	в. Палявая Рэчыца	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113В000257	Гарадзішчы перыяду ранняга жалезнага веку	VII–VI стагоддзі да н.э.	в. Філіпавічы, 1 км на ўсход, 0,5 км на паўночны захад ад санаторыя «Буг», урочышча Кут	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000245	Магіла ахвяр фашызму	1943 год	в. Пятровічы	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000246	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Ракітніца	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578

113Д000247	Брацкая магіла	1944 год	в. Сакі	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000248	Партызанскія могілкі	1943 год	в. Старое Сяло	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000249	Брацкая магіла партызан	1943 год	в. Старое Сяло	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000250	Брацкая магіла партызан (2 чалавекі)	1942 год	в. Старое Сяло	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113В000251	Курганны могільнік-1 перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Старое Сяло, 3,5 км на поўдзень, урочышча Руслаўка, 82-і лясны квартал	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000252	Курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Старое Сяло, 5 км на поўдзень, урочышча Воўкаў Брод	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000253	Курганны могільнік-3 перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Старое Сяло, 8 км на паўднёвы захад, урочышча Смалярня	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000254	Брацкая магіла	1942 год	в. Сцяброва	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
112Г000255	Міхайлаўская царква	да 1780 года	в. Сцяпанкі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Драўляная царква пабудавана ў выглядзе трохнефавай базілікі. Цэнтральны неф, які пераходзіць у алтарную частку, накрыты двухсхільным дахам, бакавыя нефы – аднасхільнымі. На галоўным фасадзе бакавыя нефы завершаны дзвюма чацверыковымі вежамі з купаламі. Такі ж купал на даху цэнтральнага нефа. Васьміграння вежа-званіца завершана шатром з галоўкай і аздоблена дэкаратыўнымі элементамі. Лучковыя аконныя праёмы з каляровым шклом маюць пераплёты геаметрычнага малюнка.

113Д000256	Брацкая магіла	1942 год	в. Сцяпанкі	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
112Г000258	Праабражэнская царква	1725 год, XIX стагоддзе	в. Хмелева	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Царква пабудавана з дрэва. Помнік архітэктуры з рысамі барока і класіцызму.

У плане крыжовая з пяціграннай апсідай і дзвюма рызніцамі. Да галоўнага фасада прыбудаваны тамбур з шырокай лесвіцай. Аб'ём царквы цэнтрычны, кампактны. У дэкоры выкарыстаны класіцыстычныя дэталі – масіўныя руставаныя лапаткі па вуглах і на галоўным фасадзе. Над сяродкрыжжам – фігурная шмат'ярусная галоўка. Перакрыцце плоскае, бэлечнае.

113Г000259	Уладзімірская царква	1894 год (адноўлена ў 1990 годзе)	в. Чыжэўшчына	3	21.12.2004 № 104	14.05.2007 № 578
113Д000260	Магіла ахвяр фашызму	1943 год	в. Чыжэўшчына	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000261	Магіла І.Д. Філіпука	1944 год	в. Шчэглікі	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578

Іванаўскі раён

113Г000262	Пакроўская царква	1901 год	г. Іванава, пл. Кастрычніка	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000263	Свята-Крыжаўзвіжанская царква	1865 год	в. Бродніца	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
112Г000264	Раённы музейны комплекс Напалеона Орды: мастацкая школа гасцініца карцінная галерэя музей Н. Орды	1950-я гады	в. Варацэвічы	2	07.08.2001 № 66	14.05.2007 № 578

Нарадзіўся Напалеон Орда 19 лютага 1807 г. у радавым маёнтку Варацэвічы. Атрымаўшы добрую хатнюю адукацыю, ён паступіў у Свіслацкую гімназію, а потым у Віленскі універсітэт. Пасля задушэння паўстання 1831 г., у якім Н. Орда прыняў удзел, вымушаны быў эмігрыраваць за мяжу, дзе пражыў доўгія 25 гадоў.

У Парыжы ён зблізіўся з Адамам Міцкевічам, браў урокі жывапісу ў вядомага мастака-пейзажыста П'ера Жырара і музычныя ў Фрыдэрыка Шапэна.

Н. Орда з'яўляецца аўтарам многіх фартэпіянных твораў, у тым ліку 20 канцэртных паланэзаў, якія выконваліся вядомымі піяністамі і аркестрамі не толькі ў Беларусі, але і ў Польшчы, Францыі і іншых краінах. Ім напісаны мазуркі, вальсы, полькі, песні, рамансы.

Усяго Орда пакінуў нам у спадчыну больш за тысячу архітэктурных замалёвак. Большая частка іх у наш час мае не толькі мастацкае, але і вялікае навукова-пазнавальнае значэнне. На малюнках Н. Орды прадстаўлены выявы помнікаў архітэктуры, якія ў большасці не захаваліся ці былі перабудаваны пазней. Каштоўнасць гэтых матэрыялаў для гісторыі надзвычай вялікая. Значная частка мастацкай спадчыны майстра не апублікавана і засталася ў архіўных, музейных калекцыях, сярод якіх трэба адзначыць калекцыю нацыянальнага музея ў Кракаве. Памёр Напалеон Орда ў 1883 г. у Варшаве, дзе ён знаходзіўся па справах выдання свайго чарговага альбома архітэктурных пейзажаў. Згодна з запаветам, ён пахаваны на радзіме, у сямейным склепе, які знаходзіўся на месцы будынка цяперашняй Іванаўскай СШ № 3. Пад час будаўніцтва школы надмагільная пліта Н. Орды была знішчана. Але настаўнік Агоўскай школы Сцяпан Вайцяховіч, разумеючы каштоўнасць гэтай рэліквіі, схаваў у сябе дома частку гэтай пліты. Цяпер яна захоўваецца ў краязнаўчым музеі ў г. Пінску.

Намаганнямі многіх энтузіястаў, кіраўніцтва раёна праведзена вялікая работа па адраджэнню гісторыка-культурнай спадчыны Н. Орды. Супрацоўнікамі раённай бібліятэкі былі зроблены запыты ў архівы і бібліятэкі Вільні, Гродна, Брэста, Мінска. Дасланыя копіі дакументаў і малюнкаў захоўваюцца ў раённай бібліятэцы ў мемарыяльным пакоі Н. Орды.

Па рашэнню Іванаўскага райвыканкама ў 1992 г. адна з новых вуліц горада названа імем Н. Орды. На развілцы дарог Лунінец – Брэст – Снітава ў 1996 г. устаноўлены знак-паказальнік «Родныя мясціны Н. Орды».

У гэтым жа годзе імя Н. Орды прысвоена Іванаўскай дзіцячай школе мастацтваў.

У 1997 г. у раёне прайшлі святочныя ўрачыстасці, прысвечаныя 190-годдзю з дня нараджэння Н. Орды. У чэрвені 1997 г. жыхары горада і раёна сталі сведкамі гістарычнай падзеі – адкрыцця адзінага ў Еўропе помніка Н. Орду.

У адпаведнасці з рашэннем раённага выканаўчага камітэта ад 25 красавіка 2000 № 221 аддзелу культуры Іванаўскага райвыканкама перададзена пяць будынкаў, у якіх размяшчалася Варацэвіцкая сярэдняя школа (нядаўна адзначыла свой 130-гадовы юбілей). На гэтай базе плануецца стварыць Цэнтр народнага мастацтва, які будзе ўключаць: мастацкую школу для таленавітых дзяцей, атэль, карцінную галерэю, прысвечаную творчасці Напалеона Орды, і музей Н. Орды. Наяўнасць такога цэнтра будзе спрыяць правядзенню ў Варацэвічах абласных, рэспубліканскіх і міжнародных пленэраў мастакоў, прысвечаных творчасці Напалеона Орды.

113Г000265	Крыжаўзвіжанская царква	1872 год	в. Варацэвічы	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
112Г000266	Мікалаеўская царква	1666 год	в. Дружылавічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

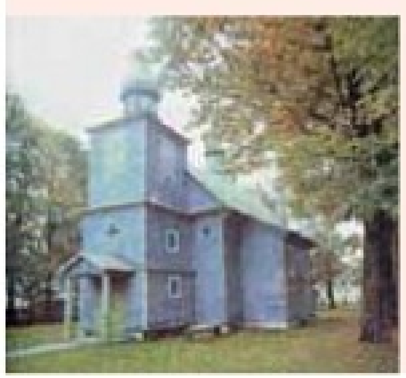

Царква пабудавана з дрэва. Спачатку будынак складаўся з прамавугольнага ў плане асноўнага зруба і апсіды з нізкімі рызніцамі. У пачатку XX ст. да асноўнага зруба прыбудавалі бакавыя памяшканні, у выніку чаго план набыў форму крыжа. На галоўным фасадзе – трох'ярусная чацверыковая званіца. Над званіцай і ў сярэдзіне даху васьміграннныя барабаны з галоўкамі. Сцены гарызантальна ашаляваны і прарэзаны прамавугольнымі, у прыбудовах крыжападобнымі аконнымі праёмамі. Асноўны аб'ём і апсіда маюць бэлечнае перакрыцце, прыбудовы – цыліндрычныя скляпенні. Над уваходам хоры на двух слупах.

113Г000267	Увазнясенская царква	1818 год	в. Ляхавічы	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000268	Прачысценская царква	1647 год	в. Ляскавічы	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
112Г000269	Петрапаўлаўская царква са званіцай	1792 год	в. Махро	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Драўляная царква складаецца з прамавугольнага ў плане асноўнага аб'ёму і пяціграннай алтарнай апсіды. У кампазіцыі дамінуе галоўны фасад. Фасад падзелены цягамі карніза на два ярусы і завершаны трыма вежачкамі (бакавыя – квадратныя ў плане, цэнтральная – васьмігранная). Сцены вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі. У асноўны зруб убудаваны памяшканні рызніцы і дзякоўскай. Перакрыцце бэлечнае з плоскай столлю. Драўляная двух'ярусная чацверыковая званіца каркаснай канструкцыі стаіць асобна.

112Г000270	Капліца	1905–1908 гады	в. Моладава	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана па праекце віленскага архітэктара Т. Раствароўскага пры галоўным уездзе ў сядзібна-паркавы ансамбль Скірмунтаў (не захаваўся).

Мураваны будынак – ратонда дыяметрам 8 м з трыма порцікамі дарычнага ордэра і прамавугольнай у плане алтарнай апсідай. Уваходны порцік чатырохкалонны, два бакавыя, што абрамляюць паўцыркульныя аконныя праёмы, – двухкалонныя. Накрыта сферычным купалам, апсіда – двухсхільным дахам. Тымпаны франтонаў аздоблены ляпным раслінным арнаментам. Фрыз ратонды і партал увахода дэкарыраваны гірляндамі. Развіты карніз на мадульёнах аздоблены паяском сухарыкаў. Інтэр'ер асвятляецца трыма вокнамі з паўцыркульнымі імпостамі.

113Г000271	Царква	канец XVIII – XIX стагоддзе	в. Моладава	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113В000272	Стаянка-1 перыяду неаліту і бронзавага веку	4–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Моталь, 2,5 км на поўнач, на правым беразе р. Ясельда	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

113В000273	Стаянка-2 перыяду мезаліту, неаліту	8–5-е тысячагоддзі да н.э.	в. Моталь, 3 км на поўнач, паміж воз. Джызінне і р. Ясельда	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000274	Стаянка-3 перыяду неаліту	5–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Моталь, 4 км на паўночны захад, востраў на вадасховішчы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000275	Стаянка-4 перыяду неаліту і ранняга жалезнага веку	4–1-е тысячагоддзі да н.э.	в. Моталь, 3,5 км на паўночны захад (востраў на вадасховішчы)	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000276	Стаянка-5 перыяду неаліту і бронзавага веку	5–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Моталь, 2 км на поўнач, пойма р. Ясельда	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000277	Праабражэнская царква	1888 год	в. Моталь	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
112Г000278	Царква Параскевы Пятніцы	другая палова XVIII стагоддзя	в. Опаль	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва. Помнік народнага дойлідства з элементамі барока.

Царква – трохнефавая базіліка (у плане – прамавугольнік са зрэзанымі з усходняга боку вугламі). Галоўны фасад падзелены на два ярусы на ўзроўні карнізаў бакавых нефаў і завершаны трохвугольным франтонам. Раней галоўны фасад меў васьмікалонны порцік, закрыты пазней шалёўкай. Усе сцены царквы вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі і ўмацаваны сцяжнымі брусамі. Галоўны неф накрыты двухсхільным дахам і завершаны над апсідай цыбулепадобнай гранёнай галоўкай са шпілем. Бакавыя нефы маюць аднасхільныя дахі. Сцены бакавых нефаў прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі, цэнтральнага – паўцыркульнымі, размешчанымі пад дахам.

Інтэр'ер падзелены чатырма слупамі на тры нефы. Перакрыцце бэлечнае, столь падшыўная плоская. Два слупы каля ўвахода падтрымліваюць хоры. На ўзроўні столі бакавых нефаў уздоўж сцен галоўнага нефа і алтара зроблена звязаная з хорамі галерэя.

113В000279	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Рагадашч, 1,5 км на паўднёвы захад, на левым беразе р. Піна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000280	Успенская царква	XIX стагоддзе	в. Рудск	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000281	Царква Аляксандра Неўскага	1800 год	в. Стрэльна	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113В000282	Стаянка-6 перыяду неаліту	5–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Тышкавічы, 2,5 км на паўночны захад, на першай надпойменнай тэрасе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Івацэвіцкі раён

113Д000283	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Івацэвічы, вул. Савецкая, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000284	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Івацэвічы, вул. 60 год Кастрычніка, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000285	Міхайлаўская царква	1860 год	в. Аброва	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
112Г000286	Свята-Юр'еўская царква	1692 год	в. Альба	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

У ведамасці царквы за 1931 г. значыцца дата пабудовы 1692 г. Паводле іншых пісьмовых крыніц, царква ў в. Альба была пабудавана ў 1790 г. на сродкі прыхаджан. У 1908 г. да царквы была прыбудавана званіца. Капітальны рамонт быў праведзены ў 1923 г. Да 1993 г. царква не дзейнічала.

Царква пабудавана з дрэва. Прамавугольны ў плане асноўны аб'ём і пяцігранны алтарны зруб накрыты агульным двухсхільным гонтавым дахам з вальмамі над алтарнай часткай. Дах над алтаром завяршаецца галоўкай на шасцігранным барабане. З заходняга боку да асноўнага аб'ёму прылягае зрубная чацверыковая вежа-званіца, убудаваная ў яго на палавіну сваёй шырыні. Званіца завершана шатровым дахам з галоўкай. Аконныя праёмы арачныя. Сцены гарызантальна ашаляваныя. Асноўны зальны аб'ём мае скляпеністае перакрыцце. Хоры раскрыты ў прастору галоўнага памяшкання складаным па канфігурацыі праёмам.

113В000287	Курганны могільнік-1 перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Альшаніца, на ўсходняй ускраіне, справа ад дарогі на в. Бялавічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000288	Курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Альшаніца, 0,7 км на ўсход, каля дарогі на в. Бялавічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000289	Стаянка перыяду мезаліту	10–6-е тысячагоддзі да н.э.	в. Бабровічы, на паўночна-ўсходнім беразе воз. Бабровіцкае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000290	Свята-Іаана-Прадцечанская царква	1849 год, 1868 год	в. Була	3	09.10.2002 № 76, 21.05.2008 № 142	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
112Г000291	Успенская царква	1779 год	в. Бусяж	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Будаўніцтва храма адносіцца да 1773–1779 гг. Узведзены з цэглы як касцёл манахаў-картэзіянцаў, у 1940-я гг. пераабсталяваны пад праваслаўную царкву. У 1912 г. выкананы капітальны рамонт. У час Вялікай Айчыннай вайны снарадамі пашкоджаны сцены, адбіты тынк. Помнік архітэктуры барока.

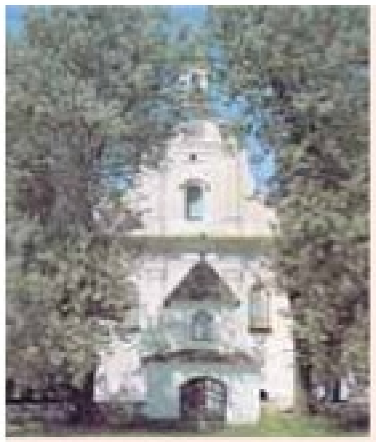

Складаецца з прамавугольнага ў плане асноўнага аб'ёму, накрытага двухсхільным дахам, з атыкамі ў тарцах і прыбудаванай апсіды. Галоўны фасад падзелены развітым антаблементам на два ярусы. Над парталам галоўнага ўвахода – лучковае акно, абапал якога дзве глыбокія нішы са сферычнымі конхамі. Верхні ярус завершаны гранёнай вежачкай. Сцены бакавых фасадаў расчлянёны слаістымі пілястрамі і прарэзаны аконнымі праёмамі з лучковым завяршэннем. Інтэр'ер зальны. Над уваходам невялікія хоры, абрамленыя аркай.

112Г000292	Свята-Успенская царква	другая палова XVII стагоддзя	в. Быцень	2	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578

Пабудавана ў ансамблі базыльянскага кляштара (не захаваўся), заснаванага ў пачатку XVII ст. слонімскім маршалкам Рыгорам Трызнам з жонкаю Рэгінаю з Сапегаў. У надзейна ўмацаваным быценскім кляштары пад час паўстання Б. Хмяльніцкага хаваліся уніяты з Украіны і іншых месцаў. З 1656 г. у быценскім кляштары знаходзіўся кіраўнік базыльянскага ордэна Бенядзікт Цярлецкі. Тут захоўваліся таксама нятленныя мошчы старца Сімяона Стаўроўскага, настаяцеля кляштара з 1640 г. Помнік архітэктуры з рысамі рэнесансу і ранняга барока.

Царква – кампактны прамавугольны ў плане аб'ём, накрыты вальмавым дахам з васьмігранным барабанам на васьмерыку. Галоўны фасад падзелены лапаткамі на тры роўныя часткі. У цэнтры над уваходам размешчана акно з паўцыркульным завяршэннем, па баках – дзве плоскія прамавугольныя нішы. Сцены бакавых фасадаў раскрапаваны лапаткамі і прарэзаны паўцыркульнымі аконнымі праёмамі. Інтэр'ер падзелены масіўнымі слупамі на тры нефы. Цэнтральны неф значна шырэйшы за бакавыя, перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі з распалубкамі.

112Г000293	Ільінская царква са званіцай	другая палова XVIII стагоддзя, 1885 год	в. Бялавічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Помнік народнага дойлідства з рысамі барока і класіцызму.

Размешчана на ўскраіне вёскі, у старым парку, за мураванай агароджай. Паводле гістарычных звестак, царква была пабудавана з дрэва на месцы уніяцкай царквы 1630 г. Асобна непадалёк ад яе ўзведзена з мясцовага бутавага каменю трох'ярусная шатровая брама-званіца. Царква простая і арыгінальная. Вырашана адзіным падоўжным зрубам, які пераходзіць у двухгранную апсіду. Над франтонам галоўнага фасада ўзвышаецца чацверыковая купальная вежа з макаўкай. Агульны стан здавальняючы. Фундамент і цокаль з бутавага каменю на вапнавай рошчыне. Сцены складзены з бярвёнаў, звонку абшыты вертыкальна дошкамі. Унутры сцены атынкаваныя. У 1902 г. быў праведзены капітальны рамонт.

113В000294	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Бялавічы, на могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000295	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Бялавічы, 2 км на захад, урочышча Хвойня	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000296	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Бялавічы, 0,3 км на паўночны захад ад Ільінскай царквы, за ручаём Фядоска	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000297	Брацкія могілкі	1941–1944 гады	в. Верашкі, 13 км на поўдзень, урочышча Гута-Міхалін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000298	Свята-Іаана-Кранштацкая царква	XIX стагоддзе	в. Вулька-Аброўская	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
112Г000299	Свята-Раства-Багародзіцкая царква	1925 год	в. Глінная	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

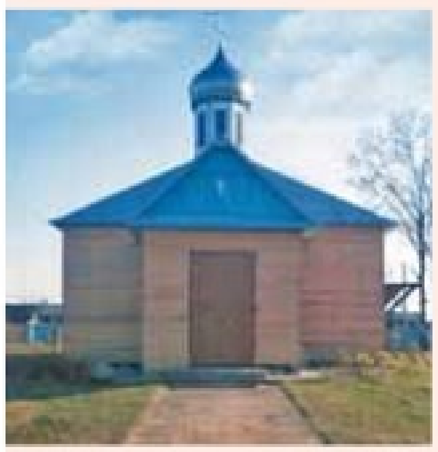

Драўляны аднazрубны прамавугольны ў плане храм накрыты вальмавым гонтавым дахам. У цэнтры даху ўзвышаецца цыбулепадобны купал на глухім барабане. На галоўным фасадзе невялікі прытвор, вылучаны трохвугольным франтонам. Інтэр'ер зальны з корабавым скляпеннем на падугах.

Перад царквой двух'ярусная чацверыковая шатровая званіца каркасна-зрубнай канструкцыі.

113Г000300	Свята-Крыжаўзвіжанская царква	1838 год	в. Гошчава	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000301	Свята-Мікалаеўская царква	1825 год	в. Дабромысль	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113В000302	Стаянка перыяду мезаліту, ранняга неаліту	9–5-е тысячагоддзі да н.э.	в. Дабрынёва, 0,3 км на паўднёвы захад, на правым беразе р. Грыўда	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000303	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Жытлін, у скверы	3	25.02.2003 № 82, 21.05.2008 № 142	14.05.2007 № 578
113В000304	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Корачын, каля вёскі, урочышча Боркі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

111Г000305	Косаўскі палацава-паркавы ансамбль: рэшткі былога палаца Пуслоўскіх музей-сядзіба Т. Касцюшкі фрагменты парку	 XIX стагоддзе XVIII стагоддзе	г. Косава, урочышча Мерачоўшчына	1	13.09.1995 № 27	14.05.2007 № 578

Палац пабудаваны графам Вандалінам Пуслоўскім у Мерачоўшчыне ў 1838 г. Удала ўпісаны ў маляўнічы паркавы краявід. Узводзячы сваю рэзідэнцыю на маляўнічым рэльефе мясцовасці, Вандалін больш звязваў будаўніцтва палаца з суседняй гістарычнай сядзібай, дзе ў 1746 г. нарадзіўся вядомы дзяржаўны і палітычны дзеяч, кіраўнік нацыянальна-вызваленчага паўстання 1794 г. генерал Андрэй Тадэвуш Банавентура Касцюшка.

Варшаўскі архітэктар Францішак Яшчалд замяніў распаўсюджаны на той час палацава-паркавы класіцызм гатычнай старажытнасцю. Шэраг даследчыкаў падкрэсліваюць аналогію Косаўскага палаца з замкам Гогенцолернаў у Камянцы-Зембавецкім (Польская Сілезія). У стылі сярэдневяковай готыкі інтэр'еры палаца выканалі архітэктар Уладзіслаў Марконі і дэкаратар Аляксандр Жмурка.

Палац складаецца з цэнтральнага двухпавярховага корпуса і двух бакавых крылаў, злучаных з ім вузкімі галерэямі, прарэзанымі высокімі спічастымі аркамі. Вуглы цэнтральнага корпуса фланкіраваны гранёнымі вежамі рознай вышыні, вуглы бакавых крылаў умацаваны вежападобнымі эскарпамі. Фасады рытмічна чляняцца спічастымі аркамі, аконнымі праёмамі, перспектыўнымі нішамі, гранёнымі вежамі. Унутраная планіроўка сіметрычная, характэрная для палацавай архітэктуры класіцызму. Палац – прыклад спалучэння класіцыстычных прыёмаў у планіроўцы і кампазіцыі з элементамі неаготыкі ў архітэктурнай аздобе.

Вакол рэзідэнцыі па плане архітэктара Ф. Яшчалда быў закладзены цудоўны парк на ўзор рэнесансных садоў Італіі. Вандалін Пуслоўскі ўключыў у новую кампазіцыю добра захаваны стары парк, які некалі абкружаў дом-сядзібу Тадэвуша Касцюшкі.

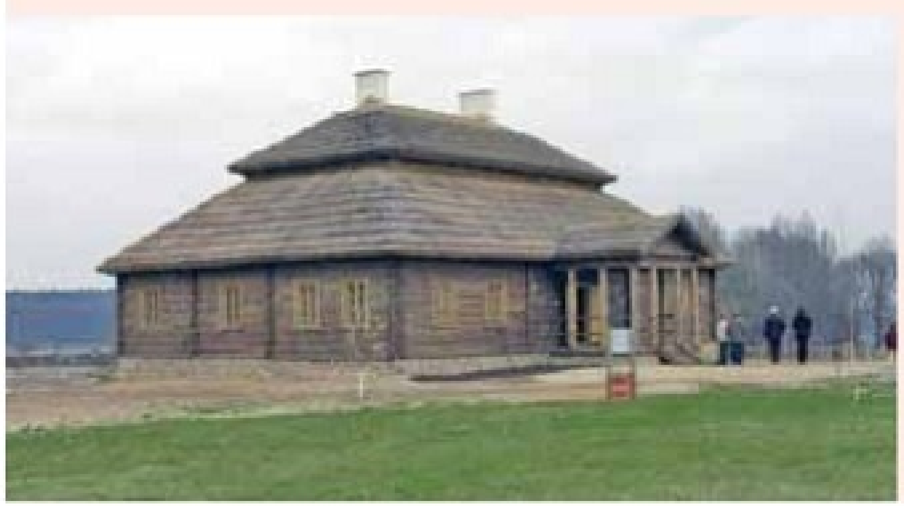

Палац Пуслоўскіх і старадаўняя сядзіба Касцюшкаў разам з паркам стварылі унікальны палацава-паркавы ансамбль, але на яго долю выпалі вельмі складаны лёс і цяжкія выпрабаванні. Пасля задушэння паўстання 1863 г. палац быў канфіскаваны і перайшоў да маскоўскай арыстакратыі, спачатку да купца Аляксандрава, потым князёў Трубяцкіх і, нарэшце, Альдэнбургскіх (да 1914 г.).

У час Першай сусветнай вайны палац быў моцна разбураны, але пасля праведзенай рэстаўрацыі ён выкарыстоўваўся ў якасці адміністрацыі старостваКосаўскага павета. Да 1939 г. у шэрагу залаў захаваліся печы, каміны.

З верасня 1939 г. да 1941 г. у палацы размяшчаліся часці Чырвонай арміі. У перыяд акупацыі гітлераўцы выкарыстоўвалі тэрыторыю палацава-паркавага ансамбля пад гета. У канцы Другой сусветнай вайны палац і дом-сядзіба

пацярпелі ад пажару, які знішчыў дэкаратыўную аздобу. Пашкоджаны падмуркі, частка сцен абвалілася, адсутнічае дах. Часткова ацалелі вітражы. Парк вынішчаны ў савецкі час.

У 1947 г. Косаўскі райвыканкам распачаў работы па частковаму прыстасаванню замка пад дзіцячы дом. Аднак работы аказаліся не пад сілу выканкаму і былі спынены.

У сучасны момант архітэктарамі дзяржаўнага прадпрыемства «Брэстрэстаўрацыяпраект» распрацаваны генеральны план аднаўлення палаца і сядзібы Тадэвуша Касцюшкі, а таксама рэканструкцыі парку як адзінага палацава-паркавага ансамбля.

113Г000306	Капліца на каталіцкіх могілках	1859 год	г. Косава	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000307	Свята-Антоніеўская царква	1868 год	г. Косава, вул. Вясёлая, 2	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000308	Царква на могілках	XIX стагоддзе	г. Косава, вул. Т. Касцюшкі, 3	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000309	Троіцкі касцёл	1878 год	г. Косава, вул. Леніна, 39	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000310	Брацкая магіла	1942–1944 гады	г. Косава, вул. 3 Лютага, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000311	Царква Святой Ганны	1857 год	в. Любішчыцы	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000312	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Любішчыцы, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000313	Свята-Праабражэнская царква	другая палова XIX стагоддзя	в. Міронім	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
112Г000314	Будынак былой паштовай станцыі	1840-я гады	в. Няхачава	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны па ўзорным праекце 1843 г. Помнік архітэктуры позняга класіцызму.

Е-падобная ў плане кампазіцыя комплексу складаецца з трох аднапавярховых карпусоў, аб'яднаных сценкамі з арачнымі праездамі. Цэнтральны, квадратны ў плане, і падоўжныя бакавыя карпусы накрыты вальмавымі дахамі. Галоўны фасад вылучаны ў цэнтры плоскім рызалітам, які завершаны ступеньчатым атыкам. Сцены будынкаў апрацаваны плоскім рустам. Аконныя праёмы (лучковыя ў цэнтральным корпусе і прамавугольныя ў бакавых) аздоблены паўцыркульнымі і лучковымі аркамі з клінчатым рустам. У цэнтральным корпусе знаходзіліся жылыя і службовыя памяшканні, бакавыя карпусы выкарыстоўваліся для гаспадарчых патрэб і стайняў.

113В000315	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Святая Воля, 1 км ад вёскі, з правага боку ад дарогі на в. Доўгае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000316	Царкоўны комплекс з могілкамі ў межах агароджы	другая палова XVIII стагоддзя, 1991–1994 гады	в. Святая Воля	3	16.10.2002 № 67	14.05.2007 № 578
113В000317	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Сенькавічы, на могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000318	Брацкая магіла	1942–1944 гады	г.п. Целяханы, вул. Леніна, у скверы	3	25.02.2003 № 82, 21.05.2008 № 142	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
113Г000319	Свята-Троіцкая царква	1934 год	г.п. Целяханы, вул. Піянерская, 1	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
113Д000320	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Яглевічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Камянецкі раён

110Г000321	Камянецкая вежа	XIII стагоддзе	г. Камянец, на левым беразе р. Лясная	0	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

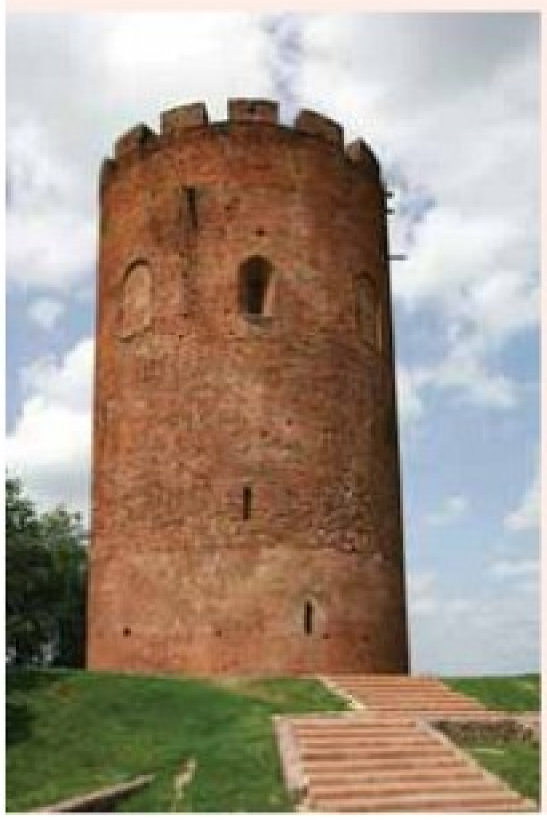

Камянецкая вежа з'яўляецца унікальным помнікам абарончага дойлідства канца XIII ст. Гэта адзіная цэлая пабудова з групы так званых валынскіх вежаў, што некалі існавалі ў шэрагу беларускіх гарадоў. Яна размешчана на высокім узгорку на левым беразе р. Лясная. Паводле Іпацьеўскага летапісу, пабудавана паміж 1271 і 1289 гг. дойлідам Алексам. Вежа-данжон знаходзілася ўнутры кальцавога вала і дамінавала над драўлянымі ўмацаваннямі. З боку р. Лясная да ўмацавання падступала балоцістая нізіна, з трох бакоў яго акружаў роў. Рэшткі землянога вала і драўлянага замка канчаткова зніклі ў 1903 г. у час правядзення рэстаўрацыйных і земляных работ. Па праекце архітэктара В. Суслава вакол вежы быў зняты трохметровы пласт зямлі, у выніку чаго першы ярус, які раней памылкова лічыўся склепам, зноў апынуўся на паверхні. Аднак пры земляных работах бясследна зніклі старажытныя вал і роў. Тады разабралі і скляпенні над першым і другім ярусамі, а замест іх паклалі драўляныя бэлькі. Вакол вежы быў насыпаны і абкладзены камянямі кальцавы вал. У такім выглядзе вежа дайшла да нашых часоў. У пачатку 1950-х гг. вежу ўпершыню пабялілі, а падлогу забрукавалі.

Вышыня пяціярусная вежы 30 м, таўшчыня сцен 2,5 м, вонкавы дыяметр 13,6 м. Стаіць на магутным падмурку з каменю. Змуравана з брусковай цэглы цёмна-чырвонага і жаўтаватага колеру ў тэхніцы «балтыйскай» муроўкі – два лажкі паслядоўна чаргуюцца з адным «тычком». Сцены вежы прарэзаны байніцамі, паміж якімі на вонкавай паверхні сцяны размешчаны чатыры плоскія нішы з паўцыркульным завяршэннем. Над пятым ярусам захаваліся рэшткі цаглянага купальнага скляпення з патоўшчанымі рэбрамі, якія заканчваюцца ўнізе невялікімі кранштэйнамі з вузкім паяском.

З пятага яруса пачынаецца цагляная лесвіца-ход, што вядзе наверх да баявой пляцоўкі. Пляцоўка акружана 14 зубцамі, якія маюць скразную адтуліну, роўную па форме лажку цагліны. У двух зубцах зроблены вузкія акнападобныя праёмы. Завяршэнне вежы акружана зубчастай стужкай парэбрыка.

Камянецкай вежы, як і большасці ваенных пабудоў той пары, уласцівы выцягнутыя ўверх прапорцыі, лаканічнасць і прастата. Лёгкія штрышкі раннегатычных архітэктурных форм – спічастыя праёмы і вокны з трохлопасцевым завяршэннем, архівольт аркі дзвярнога праёму чацвёртага яруса, нервюрныя скляпенні на «гірках» – тонка прарысоўваюцца на магутным целе збудавання разам з паўцыркульнымі аркамі плоскіх ніш і байніц раманскага стылю.

На долю Камянца і яго абарончай вежы выпала нямала выпрабаванняў. Неаднаразова пачынаючы з 1373 г. горад падвяргаўся нападам рыцараў-крыжакоў. У 1382 г. Камянец захапіў польскі князь Януш Мазавецкі. У час доўгай барацьбы паміж Ягайлам і Вітаўтам у 1390 г. Ягайла ўзяў горад штурмам. Камянец быў важным стратэгічным пунктам, які да таго ж стаяў на скрыжаванні гандлёвых дарог, таму яго ўмацаванні хутка адбудоўвалі і трымалі ў парадку.

З 1960 г. у Камянецкай вежы знаходзіцца філіял Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея.

113Г000322	Будынак былой польскай школы	1920-я гады	г. Камянец, вул. Леніна, 1	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
113Г000323	Свята-Сімяонаўская царква	1912–1914 гады	г. Камянец, вул. Гогаля	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Д000324	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Камянец, у скверы па вул. Піўненкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000032	Магіла савецкіх воінаў, актывістаў і мірных жыхароў (аўтары помніка – П.І. Лука, А.С. Туркоў)	1941–1943 гады, 1982 год	г. Камянец, урочышча Прускаўскі Лес	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
112Г000325	Васкрасенская царква	1841 год	в. Агароднікі	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва на поўнач ад вёскі, на могілках. Помнік народнага дойлідства.

Трохзрубны храм утвараюць двух'ярусная чатырохгранная прытвор-званіца, купалападобная малітоўная зала, прамавугольная апсіда з нізкай бакавой рызніцай. Шатровыя дахі званіцы і малітоўнай залы завершаны цыбулепадобнымі галоўкамі на васьмігранных барабанах, вальмае пакрыццё апсіды – крыжом на сферы. Гарызантальна ашаляваныя сцены прарэзаны арачнымі аконнымі праёмамі.

113В000326	Селішча «Кусічы» перыяду жалезнага веку	IV–II стагоддзі да н.э.	в. Агароднікі, на ўскрайку вёскі, на левым беразе р. Пульва	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000327	Брацкая магіла	1944 год	в. Агароднікі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

113Г000328	Крыжаўзвіжанская царква	канец XIX стагоддзя	в. Амельянец	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Г000329	Свята-Ануфрыеўская царква	1840 год	в. Баршчэва	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113В000330	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Войская, 1,8 км на паўднёвы захад, 0,4 км ад хутара Прыходы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000331	Брацкая магіла	1944 год	в. Ваўковічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112Г000332	Царква Раства Багародзіцы	1751–1775 гады	в. Войская	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва. Помнік народнага дойлідства з элементамі барока.

Прамавугольны зруб са зрэзанымі ў алтарнай частцы вуглами, да якога прылягае бабінец. Галоўны фасад завершаны франтонам. Сцены вертыкальна ашаляваныя. Вуглы аздоблены разнымі накладкамі. Дах у сярэдзіне прарэзаны гранёнай вежачкай з галоўкай. Інтэр'ер зальны, перакрыцце бэлечнае. У алтарнай частцы зруба ўбудаваны дзве рызніцы з балконамі. У аб'ёме бабінца – хоры. Захаваліся багата аздобленыя царскія вароты. Перад царквой стаіць двух'ярусная чацверыковая званіца-брама. Першы ярус мураваны, другі – драўляны, завершаны шатровым дахам з галоўкай.

113Г000333	Мікалаеўская царква	XIX стагоддзе	в. Воўчын	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
111Г000334	Троіцкі касцёл	1733 год	в. Воўчын	1	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

18 ліпеня 1729 г. брэсцкі архідыякан і намеснік суддзі Янаўскай генеральнай кансісторыі Уладзіслаў Суткоўскі заклаў першы камень новага касцёла. Будаўніцтва, якое вялося на сродкі Станіслава Панятоўскага, завершана ў 1733 г. Праўда, паводле некаторых звестак, канчаткова касцёл быў пабудаваны і абсталяваны ў 1743 г. дзякуючы намаганням чарговага ўладальніка Воўчына Міхаіла Чартарыйскага, якому маёнтак дастаўся ў 1738 г. Работы па аздабленню інтэр'ераў працягваліся і ў наступныя гады. Сярод архіўных матэрыялаў выяўлена таксама інфармацыя, што ў 1755 г. у Воўчыне працаваў архітэктар Крэйц, які быў адным з лепшых вучняў Пёпельмана, Яўха, Дэйбля.

У канцы XVIII ст. Адамам Чартарыйскім праведзены рамонт воўчынскага палаца і адначасова касцёла.

Пасля паўстання 1863–1864 гг. касцёл у Воўчыне быў закрыты і перададзены праваслаўным. Работы па перабудове касцёла ў царкву распачаліся ў 1873 г. Асвячэнне

царквы ў імя Прасвятой Тройцы адбылося 30 жніўня 1876 г. Свята-Троіцкая царква была прыпісана да воўчынскай царквы Св. Мікалая Цудатворца. За перыяд існавання царквы буйных рамонтаў і пераробак будынка не праводзілася.

У 1918 г. воўчынскі храм быў вернуты каталікам. У 1925 г. у касцёле адрамантавана тынкоўка, зроблена печка, умацавана канструкцыя вежы, устаўлены новыя дзверы, аконныя рамы, адрамантаваны дах.

У 1930-я гг. сярод польскага насельніцтва рэгіёну пачалася кампанія па адраджэнні Свята-Троіцкага касцёла. У касцёле захоўвалася метрыка Станіслава Аўгуста Панятоўскага – апошняга караля Рэчы Паспалітай. А ў ліпені 1938 г. у Воўчын з Санкт-Пецярбурга была перавезена труна з астанкамі караля Станіслава Аўгуста Панятоўскага. Перапахаванне праводзілася тайна ад грамадскасці, без выканання неабходнага ў такім выпадку рытуалу.

Другая сусветная вайна прыпыніла пачаты рамонт касцёла.

Пасля вайны Троіцкі касцёл быў закрыты мясцовымі ўладамі і перададзены калгасу пад сховішча. Воўчынскі ксёндз пакінуў мястэчка, забраўшы касцельны архіў.

113Д000335	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Воўчын	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000033	Магіла ахвяр фашызму	1942 год, 2007 год	в. Воўчын	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
113Г000336	Троіцкі касцёл	1603 год, 1735–1781 гады, 1872 год	г. Высокае	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
112Г000337	Фрагменты палацава-паркавага ансамбля: палац два флігелі службовы корпус элементы абарончых збудаванняў (водная сістэма, земляныя валы, рэшткі ўязной брамы) парк былая аранжарэя	1678–1680 гады, 1816 год	г. Высокае	2	27.03.2002 № 64, 21.05.2008 № 142	14.05.2007 № 578

У 1678 г. Сапегамі быў закладзены замак, які неаднаразова гарэў і разбураўся. На сённяшні дзень засталася толькі ўязная замкавая брама, якая ляжыць у руінах. Пасля пажару ў 1748 г. Сапегі перанеслі сваю рэзідэнцыю ў Слонімскі замак.

Мураваны палац у Высока-Літоўску быў закладзены Пелагеяй Патоцкай у 1815 г., калі яе муж Павел Сапега быў на вайне з французамі. За пяць гадоў яна адбудавала арыгінальную рэзідэнцыю ў модным на той час стылі класіцызму. Палацавы комплекс складаўся з трох карпусоў: цэнтральнага рэпрэзентатыўнага палаца і дзвюх бакавых аднапавярховых афіцын. Асноўны будынак мае сіметрычную кампазіцыю з двухпавярховай цэнтральнай часткай і аднапавярховымі крыламі. Цэнтральная частка, накрытая

двухсхільным дахам, на галоўным паўднёвым фасадзе вылучана чатырохкалонным порцікам з трохвугольным франтонам, а на супрацьлеглым фасадзе завершана ступеньчатым атыкам. Класічныя элементы дэкору выкананы з дрэва і атынкаваны. Тыльны фасад вылучаўся яшчэ трохвосевым рызалітам і меў тэрасу для агляду наваколля.

Унутраная планіроўка палаца калідорнага тыпу. Праз увесь корпус па падоўжнай восі праходзіць шырокі светлавы калідор, да якога з двух бакоў далучаюцца жылыя пакоі. Пры галоўным уваходзе меўся шырокі вестыбюль, насупраць якога размяшчалася парадная зала з выхадам у парк.

Бакавыя флігелі вырашаны больш сціпла. Іх гладкія сцены прарэзаны невялікімі прамавугольнымі вокнамі. Тарцовыя сцены, што выходзяць на ўзроўні галоўнага фасада палаца, дэкарыраваны шасцікалоннымі порцікамі дарычнага ордэра і завершаны высокімі трохвугольнымі шчыткамі. Тры порцікі ўвязваюць усю кампазіцыю ў адзіны архітэктурны ансамбль.

Фарміраванне парку пачалося разам з будаўніцтвам замка Сапегаў з 1678 г. і працягвалася пры ўзвядзенні рэзідэнцыі Патоцкіх. Замак і стары парк з сажалкай былі абкружаны валамі і равамі. Новы парк закладзены ў 1-й палове XIX ст. у адпаведнасці з лепшымі традыцыямі пейзажнага стылю. Кампазіцыя парку паступова змянялася. У 1895 г. перапланіроўкай парку займаўся дасведчаны спецыяліст у галіне паркавай архітэктуры Валяр'ян Кроненберг. Паступова парк набыў рысы пейзажнага натуралістычнага тыпу. Фарміраванню ансамбля садзейнічала маляўнічае наваколле, уключаючы пойму р. Пульва з круцізной рэчышча, невысокую тэрасу, шэраг збудаванняў старога замка.

Уезд быў фіксаваны дзвюма парамі простых пілонаў з дэкаратыўнымі вазамі і кованымі варотамі з вензелямі і ініцыяламі прозвішча нашчадкаў.

Уся тэрыторыя палацава-паркавага ансамбля займае плошчу каля 50 га.

У савецкі час была моцна парушана кампазіцыя ансамбля. На яго тэрыторыі пабудаваны жылыя дамы, гаспадарчыя аб'екты і новы будынак школы-інтэрната.

У 1990-я гг. пачалася рэканструкцыя паркавага ландшафту. Падрыхтавана навукова-праектная дакументацыя, на перспектыву плануецца вынясенне гаспадарчых пабудоў, рэстаўрацыя замкавай брамы, палаца Патоцкіх і стварэнне на базе адноўленага палаца музея гісторыі палацава-паркавага мастацтва.

113Г000034	Былы кляштар баніфратаў	1785 год	г. Высокае, вул. Сацыялістычная	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
113Г000035	Варварынская капліца	1772 год	г. Высокае	3	19.12.2007 № 138	03.09.2008 № 1288
113Д000338	Брацкая магіла	1944 год	г. Высокае	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000339	Крыжаўзвіжанская царква	XIX стагоддзе	г. Высокае	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113В000340	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Вялікі Лес, 2,5 км на захад, урочышча Чарнецкая Хваінка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

113Д000036	Брацкая магіла савецкіх воінаў (аўтар помніка – А.І. Лышчык)	1944 год, 1962 год	в. Вялікая Турна	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
113В000341	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	чыг. станцыя Вярба, 0,8 км на паўднёвы ўсход	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000342	Свята-Мікалаеўская царква	1933 год	в. Вярховічы	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Д000343	Брацкая магіла	1944 год	в. Вярховічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000037	Свята-Троіцкая капліца	1940 год	в. Вярховічы, на могілках	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
113Г000344	Петрапаўлаўская царква	канец XVIII стагоддзя	в. Гарадзішча	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
112Г000345	Рэшткі былой сядзібы: палац парк гаспадарчыя пабудовы	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Грымяча	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Палацава-паркавы ансамбль размешчаны ў маляўнічым месцы побач з вёскай Грымяча на пагорку ў выгіне ракі Пульва. У ансамбль уваходзяць мураваны аднапавярховы палац, пейзажны парк, тры мураваныя гаспадарчыя пабудовы. Будынак палаца вырашаны ў стылі класіцызму. Ён мае сіметрычную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю, у плане прамавугольны з трыма значна выступаючымі рызалітамі: цэнтральным і двума бакавымі. Цэнтральны рызаліт вылучаны чатырохкалонным порцікам дарычнага ордэра з трохвугольным франтонам. Бакавыя рызаліты дэкарыраваны пілястрамі і завершаны атыкавай сценкай. Аконныя праёмы дэкарыраваны ліштвамі, простымі сандрыкамі і падаконнымі нішамі.

Вонкавыя сцены маюць арнаментаваныя разеткі і вісячыя гірлянды. Паркавы фасад па цэнтры мае тэрасу, а збоку – мансарду. Будынак узведзены на высокім падмурку, мае паўпадвальны паверх. Унутраная планіроўка палаца анфіладнага тыпу. У цэнтральным рызаліце маецца прасторны вестыбюль, за ім зала з выхадам у парк. У бакавых рызалітах знаходзіліся жылыя пакоі. З найбольш цікавых элементаў інтэр'ера – вінтавыя чыгунныя ўсходы на другі паверх мансарды.

Палац накрываў высокі чатырохсхільны гладкі дах.

Палац абкружае параўнальна невялікі парк, плошчай каля 5 га, які займае частку схілу з пагорка да р. Пульва. Сіметрычна палацу растуць дзве лістоўніцы еўрапейскія. Другую, таксама сіметрычна размешчаную пару салітэраў ствараюць дрэвы сасны веймутавай. У выглядзе бакавых куліс прастора фланкіравана купамі дрэў мясцовых парод.

За невялікім паркавым партэрам размяшчаецца пейзажная частка парку. Яна займае пагорак, з якога адкрываюцца перспектывы на маляўнічае наваколле і раку Пульва. Паўтараючы форму пагорка, каля яго падножжа праходзіла алея з грабу. У салітэрах, невялікіх дрэвавых групах выкарыстоўваліся экзатычныя віды. Захаваліся адзінкавыя дрэвы ясеню звычайнага ніцага, елкі блакітнай, лістоўніцы, шаўкоўніцы, глогу і інш.

Палацава-паркавы ансамбль знаходзіцца ў параўнальна добрым стане, вызначаецца прыгажосцю навакольнага ландшафту, але палац быў значна разрабаваны пасля высялення з яго ў 1990-я гг. летняга лагера для адпачынку дзяцей.

У 1999 г. ансамбль перададзены на баланс раённага прадпрыемства жыллёва-камунальнай гаспадаркі з мэтай рэстаўрацыі і выкарыстання ў якасці турыстычна-гасцінічнага аб'екта. У 2000 г. пачалася рэстаўрацыя палаца, а ў 2001 г. слухачамі Міжнароднай акадэміі спецыялістаў ландшафтна-паркавай архітэктуры праведзены работы па даследаванні і ачыстцы парку ад хмызняку і смецця.

113Д000346	Брацкая магіла	1944 год	в. Доўбізна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112Г000347	Праабражэнская царква	1786 год	в. Дзмітравічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Прамавугольны ў плане зруб царквы пастаўлены на бутавым падмурку. Галоўны фасад завершаны франтонам. Над асноўным аб'ёмам васьмігранны барабан увянчаны галоўкай. Каля царквы чацверыковая каркасная званіца.

113Д000348	Брацкая магіла	1941 год	в. Камянюкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000038	Сядзібна-паркавы комплекс: сядзібны дом кароўнік стайня свіран рэшткі парку	XIX стагоддзе	в. Капылы	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
113Д000712	Брацкая магіла савецкіх актывістаў	1941 год, 2007 год	в. Клепачы	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
113В000349	Стаянка-1 перыяду мезаліту	9–5-е тысячагоддзі да н.э.	в. Коладна, на марэннай узвышанасці	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000350	Стаянка-2 перыяду мезаліту	9–5-е тысячагоддзі да н.э.	в. Коладна, 0,2 км ад в. Шумакі, на схіле марэннага ўзвышша	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

113В000351	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XII стагоддзі	в. Кусцічы, 2,5 км на паўднёвы захад, з левага боку ад дарогі Брэст – Высокае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000713	Магіла ахвяр фашызму	1943 год, 1985 год	в. Лескі	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
113Д000714	Магіла актывістаў калгаса «Новае жыццё»	1942 год	в. Лісоўчыцы	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
113В000352	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI стагоддзе	в. Лісоўчыцы, 1,6 км на паўднёвы ўсход, каля хутара Кушнерука	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000353	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI стагоддзе	в. Лісоўчыцы, 1 км ад вёскі, урочышча Пяцічна Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000354	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Любашкі, 0,8 км на паўднёвы ўсход, 0,2 км ад дарогі на в. Ганцавічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000355	Мікалаеўская царква	1760 год	в. Малыя Мурыны	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

Драўляная падоўжна-восевай кампазіцыі царква складаецца з асноўнага прамавугольнага ў плане аб'ёму, чатырохграннай апсіды, бабінца і прытвора. Над бабінцам узвышаецца васьміграная званіца, завершаная шатровым дахам з макаўкай. Вуглы бабінца і вежы вылучаны лапаткамі. Асноўны аб'ём накрыты чатырохсхільным дахам з невялікім купалам на гранёным глухім барабане. Апсіда ніжэйшая за асноўны аб'ём, накрыта трохсхільным дахам. Аконныя праёмы прамавугольныя ў прафіляваных ліштвах. Сцены храма гарызантальна ашаляваны, умацаваны брусамі-сцяжкамі. Пад дахам праходзіць карніз і карункавы разны фрыз. Рознавялікія аб'ёмы царквы ствараюць выразную мастацкую кампазіцыю.

113Г000356	Свята-Параскеўская царква	канец XIX стагоддзя	в. Мікалаева	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Г000715	Капліца	1899 год	в. Мінкавічы	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
113Д000357	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Навасёлкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

113Г000716	Будынак былога паравога млына	пачатак XX стагоддзя	в. Навіцкавічы	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
113Г000358	Свята-Успенская царква	другая палова XIX стагоддзя	в. Паніквы	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Д000359	Брацкая магіла	1944 год	в. Падбур'е	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000360	Свята-Андрэеўская царква	1877 год	в. Пашукі	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Г000361	Касцёл Сэрца Ісуса	1934 год	в. Пелішча	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000717	Брацкая магіла савецкіх танкістаў	1944 год, 1974 год	в. Пелішча	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
113В000362	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Плянта, 1,5 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000363	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	VIII–X стагоддзі	в. Радасць, 0,5 км на паўночны ўсход, на левым беразе р. Лясная	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000364	Царква Казанскай Божай Маці	1943 год	в. Ражкоўка	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

Будаўніцтва храма звязана з выратаваннем жыхароў вёскі ад расстрэлу. Паводле ўспамінаў мясцовых жыхароў, у прыватнасці Марыі Дзмітрыеўны Пратасевіч, у верасні 1942 г. карнікі акружылі вёску, усіх дарослых жыхароў сагналі на ўскраіну вёскі да падрыхтаванай ямы. Дзяцей і пажыткі пагрузілі на абозы і адправілі ў Дзмітравічы, падлеткаў падрыхтавалі да адпраўкі ў Германію на працу. У апошні момант людзей адпусцілі па хатах, але з умовай, што дабудуюць царкву. Праз некалькі дзён з Белавежы вярнуліся падлеткі і дзеці з Дзмітравіч. Да зімы мужчыны дабудавалі царкву. На яе адкрыццё прыехаў нямецкі маёр, а неўзабаве прыслаў абраз «Божай Маці з дзіцем», выкананы на драўлянай дошцы, на якім зроблены надпіс «28 сентября 1942 года».

Царква – аднazрубны прамавугольны ў плане храм з тамбурам-бабінцам на галоўным фасадзе. Асноўны аб'ём і тамбур накрыты двухсхільнымі дахамі. У цэнтры асноўнага аб'ёму ўзвышаецца купал на гранёным светлавым барабане. Сцены храма гарызантальна ашаляваны, умацаваны брусамі-сцяжкамі.

113Д000718	Брацкая магіла савецкіх партызан дывізіі С.А. Каўпака	1944 год	в. Ражкоўка	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
113Г000723	Былы кальвінскі збор	XVIII стагоддзе	в. Расна, вул.Юбілейная, 1	3	21.05.2008 №142	03.09.2008 №1288
113В000365	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Ратайчыцы, 0,25 км на паўночны ўсход, на левым беразе р. П'яўка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

113В000366	Бескурганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Ратайчыцы, 0,8 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000367	Успенская царква	1873 год	в. Рэчыца	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
113В000368	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Свішчова, 0,1 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000369	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Ставы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112Г000370	Ануфрыеўская царква	1725 год, 1868 год	в. Ставы	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

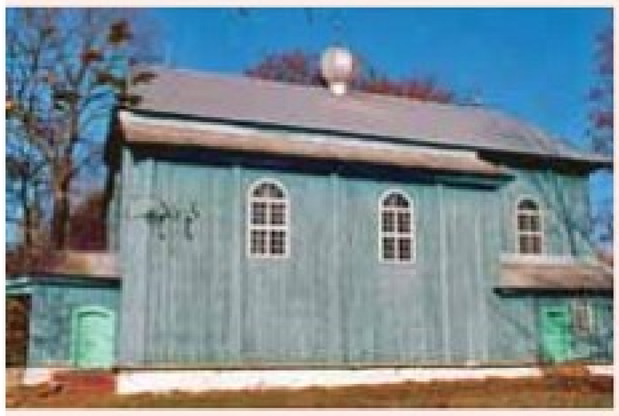

Прамавугольны ў плане драўляны храм з невялікім нізкім бабінцам. З двух бакоў апсіды размешчаны ніжэйшыя рызніцы, накрытыя аднасхільнымі дахамі. Асноўны аб'ём увянчаны галоўкай на кароткай шыйцы. Над апсідай знаходзіцца такая ж, толькі меншая галоўка. Сцены царквы вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі, умацаваны брусамі-сцяжкамі, прарэзаны арачнымі аконнымі праёмамі. Добрыя прапорцыі і дэкаратыўная шалёўка надаюць храму мастацкую выразнасць.

113Г000371	Варварынская царква	1863–1869 гады	в. Сухадол	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
112Г000372	Міхайлаўская царква	1816 год	в. Такары	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

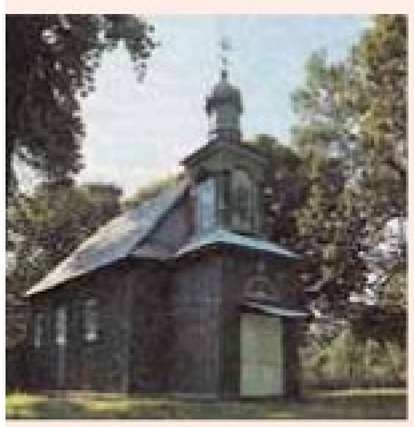

Драўляная царква аднazрубная з двух'яруснай званіцай на галоўным фасадзе, прамавугольнай у плане алтарнай часткай і дзвюма невялікімі рызніцамі. Дах двухсхільны. Званіца (чацвярык на чацверыку) завершана васьміграннымсветлавым барабанам з макаўкай. Франтальны арачны праём званіцы запоўнены абразом «Святы Міхаіл». Сцены вертыкальна ашаляваныя.

113Д000373	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Трасцяніца	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113В000374	Бескурганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	XI–XIII стагоддзі	в. Трасцяніца, 0,7 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

113В000375	Курганны могільнік-1 перыяду ранняга сярэднявечча	IV–II стагоддзі да н.э.	в. Трасцяніца, 2 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000376	Курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Трасцяніца, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000377	Свята-Праабражэнская царква	1877 год	в. Трасцяніца	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113В000378	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Хацінава, 0,8 км на паўночны ўсход	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000379	Брацкая магіла	1944 год	в. Хлевішча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113В000380	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Чэмеры 1-я, 1,2 км на паўднёвы захад, урочышча Лавы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000381	Памятны знак на месцы сядзібы Р.Л. Траўгута	XIX–XX стагоддзі	в. Шастакова	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
112Г000382	Успенская царква	другая палова XIX стагоддзя	в. Шышова	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

Пабудавана як уніяцкая на сродкі Тэадоры Тышкоўскай у 1758 г. Асвячона 18 снежня 1758 г.

Драўляны трохзрубны падоўжна-восевай кампазіцыі храм, які складаецца з прамавугольнага ў плане асноўнага аб'ёму, да якога з аднаго боку далучаюцца прамавугольная з дзвюма рызніцамі па баках апсіда і з другога – бабінец з аднаяруснай гранёнай вежай-званіцай. Галоўны ўваход вылучаны адкрытым тамбурам пад двухсхільным дахам. Званіца завершана шатровым дахам, увянчаным маленькай макаўкай. Асноўны аб'ём накрыты двухсхільным дахам, у цэнтры вільчыка якога цыбулепадобная галоўка на гранёнай глухой шыйцы. Рызніцы ніжэйшыя за апсіду, накрыты аднасхільнымі дахамі. Сцены храма гарызантальна ашаляваны, умацаваны брусамі-сцяжкамі, прарэзаны невялікімі прамавугольнымі аконнымі праёмамі.

Вуглы бабінца і званіцы вылучаны брусамі-лапаткамі.

30 жніўня 1867 г. у дзень памяці Св. Аляксандра Неўскага адрамантаваная царква была асвячона як праваслаўная. Новы іканастас быў зроблены на сродкі прыхаджан.

У 1961 г. царква была закрыта і выкарыстоўвалася калгасам пад склад. Адноўлена і дзейнічае з 1991 г.

Кобрынскі раён

112Е000383	Гістарычны цэнтр г. Кобрына: будынкі і збудаванні, планіровачная структура, ландшафт і культурны пласт на тэрыторыі, абмежаванай лініяй, якая праходзіць ад р. Мухавец па ўсходнім беразе р. Кобрынка, перасякае вул. Першамайскую, далей па тыльнай мяжы дваровых тэрыторый забудовы паўднёвага боку вул. Першамайскай, усходняга боку пл. Свабоды, усходняга боку вул. Інтэрнацыянальнай да дома № 26, затым па паўднёвай мяжы ўчастка домаўладання № 26 на захад да дома № 3 па вул. Леніна, па тыльнай мяжы дваровых тэрыторый забудовы няцотнага боку вуліц Леніна і 17 Верасня да берагавой лініі р. Мухавец, далей – па ўмоўнай лініі ад месца злучэння гістарычнага цэнтра з берагавой лініяй р. Мухавец да перакрывання вуліц Набярэжнай і Чыгуначнай, па забудове паўночнага боку вуліц Чыгуначнай і Мікольскай да праезду паміж дамамі № 22 і 24, па ўсходнім краі гэтага праезду да р. Мухавец, па ўмоўнай лініі праз р. Мухавец да месца на ўсходнім беразе р. Кобрынка пры яе ўпадзенні ў р. Мухавец	XIX–XX стагоддзі	г. Кобрын, вул. 17 Верасня, 1, 9, пл. Замкавая, 3, 5, 14, 15, вул. Інтэрнацыянальная, 1, 2, 4, 5, 6, 7, 9, 13, 14, 15, 18, 22, 24, 26, вул. Леніна, 6 (інвентарныя нумары 12805, 12806, 12807, 12808, 12812, 12813), 10, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 25, 27, 29, 33, 35, 37, 41, 43, 49, вул. Першамайская, 1, 2, 3, 4, 5, 6, пл. Свабоды, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 14, 15, 16, вул. Суворава, 1, 3, 4, 5, 7, 9, 11, 11/1, 13, вул. Чыгуначная, 2, 3, 4, 6, 8	2	18.01.2002 № 70, 20.12.2005 № 115 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288

Горад пачаў фарміраванне ў XIII ст. пры закладцы ўмацавання каля ўпадзення р. Кобрынка ў р. Мухавец. На ім пазней пабудаваны Верхні і Ніжні замкі. Непадалёк ад замкаў на колішнім пасадзе на глыбіні 1,5–2 м археолагамі выяўлены рэшткі драўлянай маставой. У далейшым забудоўваўся з усходу на захад паралельна Мухаўцу, які падзяліў горад на дзве часткі. У 1563 г. на левым беразе размяшчаліся пяць вуліц і рыначная плошча, на правым – дзве вуліцы. У 1597 г. налічвалася 304 двары, у сярэдзіне XVII ст. – каля 500 дамоў. Горад моцна пацярпеў у час войнаў сярэдзіны XVII – пачатку XVIII стст. Да канца XVIII ст. адноўлены. У 1790-я гг. налічваў 2160 жыхароў. У 1795 г. Кобрынскі ключ з сядзібай у Кобрыне падараваны А.В. Сувораву. У 1798 г. распрацаваны першы генплан горада.

У час вайны 1812 г. горад амаль цалкам згарэў. З сярэдзіны XIX ст. горад забудоўваўся згодна з генпланам 1846 г. Дамы ў цэнтры пераважна драўляныя з майстэрнямі і крамамі на першых паверхах. У 1897 г. налічвалася 10355 жыхароў. У пачатку XX ст. сфарміраваўся гарадскі цэнтр, былі пабудаваны гасціны двор, гандлёвыя рады.

Да сённяшніх дзён галоўнай кампазіцыйнай воссю застаецца р. Мухавец. Захаваліся фрагменты гістарычнай забудовы, асобныя помнікі культавай архітэктуры, парк імя Суворава, заснаваны пры сядзібе ў 1768 г.

112Г000384	Парк імя А.В. Суворава	1768 год	г. Кобрын, паўднёвая ўскраіна горада	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Закладзены ў 1768 г. на паўднёвай мяжы г. Кобрына пры фальварку «Губерня» паводле распараджэння падскарбія (казначэя) Вялікага княства Літоўскага Антонія Тызенгаўза, які на той час служыў распарадчыкам каралеўскіх маёнткаў на тэрыторыі ВКЛ. Фальварак з'яўляўся цэнтрам Кобрынскага ключа, які быў утвораны ў выніку рэформы з каралеўскага ўладання «Кобрынская эканомія».

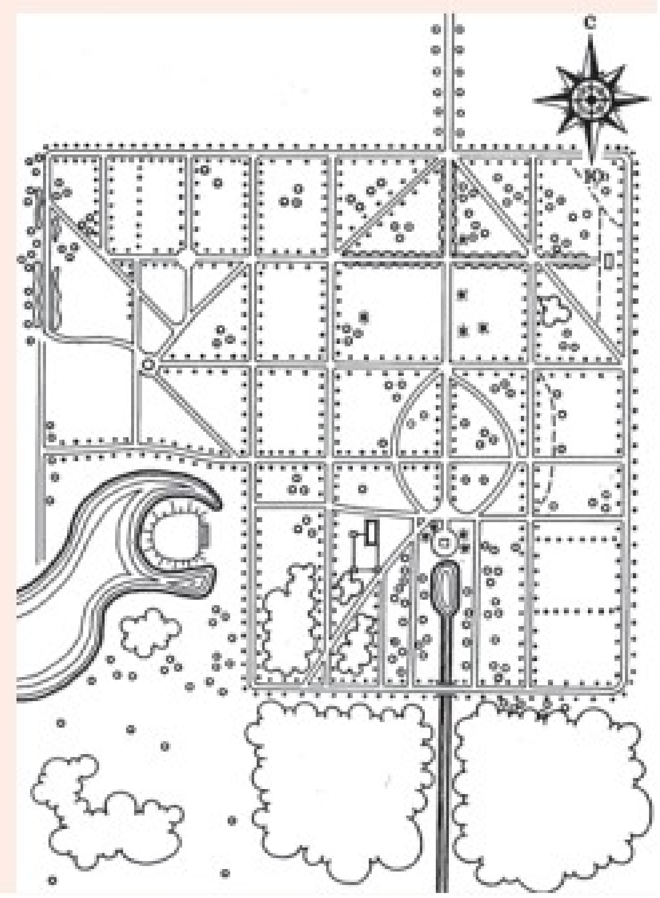

У 1795 г. расійскай імператрыцай Кацярынай II Кобрынскі ключ разам з іншымі ключамі і фальваркамі быў падараваны Аляксандру Сувораву. Пасля смерці палкаводца яго сын Аркадзь быў вымушаны па частках распрадаваць велізарныя абшары маёнтка розным асобам. З 1808 г. Кобрынскім ключом валодаў памешчык Гельвіг, а прыкладна з сярэдзіны XIX ст. ключ перайшоў ва ўласнасць Аляксандра Міцкевіча, прафесара права Харкаўскага універсітэта, роднага брата знакамітага паэта беларускай зямлі Адама Міцкевіча. Міцкевічы тут жылі да 1873 г.

У XVIII ст. парк займаў невялікую плошчу, прыкладна 3,5–4 га. У цэнтры парку знаходзіўся пладовы сад і невялікая сажалка. Яго абкружалі земляны вал і глыбокі роў. За 200 гадоў парк павялічыўся амаль у 15 разоў і зараз яго плошча складае 66 га.

Цяпер парк мае рэгулярную сістэму планіроўкі. Яго кампазіцыйную вось складае цэнтральная алея, якая завершана невялікай сажалкай. На беразе сажалкі раней стаяў драўляны дом Суворава, які ў 1894 г. быў разабраны на іншыя гаспадарчыя пабудовы.

У сучасным парку існуе каля 70 відаў розных парод дрэў і дэкаратыўных насаджэнняў: дуб, ліпа, ясень, клён, акацыя, хвоя, пірамідальная таполя, блакітная елка, лімоннік, явар, сібірская абляпіха, некалькі відаў туі, бэзу, ружаў і інш.

113Г000385	Забудова вул. Беларускай	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	г. Кобрын, вул. Беларуская, 1, 2, 9	3	20.12.2005 № 115	14.05.2007 № 578
112Г000386	Будынак былога Спаскага манастыра	1465 год, XVII–XVIII стагоддзі	г. Кобрын, вул. 17 Верасня, 11	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Упершыню ўпамінаецца ў 1465 г. у лісце княгіні кобрынскай Ульяны. У 1501 г. удава князя Івана княгіня Фядора (Тэадора) з Рагатынскіх адпісала манастыру сяло Корчыцы з людзьмі і ўсімі данінамі, 2 карчмы ў Кобрыне, 10-ю мерку жыта з млына на р. Кобрынка і 10-ю капу жыта і яравога збожжа з Кобрына. На пачатак XVI ст. манастыр ужо меў цагляныя жылыя і службовыя карпусы, капліцу. Пасля Брэсцкай уніі 1596 г. манастыр стаў уніяцкім; у ім праходзіў Кобрынскі сабор 1626 г. У 1632–1633 гг. яго архімандрытам быў уніяцкі царкоўны дзеяч Р. Корсак. Указам расійскага імператара 1828 г. у манастыры адкрыта духоўнае вучылішча. Пасля Полацкага сабора 1839 г. манастыр быў закрыты.

Двухпавярховы мураваны прамавугольны ў плане будынак, накрыты ламаным дахам. Падоўжныя фасады раскрапаваны двума рызалітамі – у цэнтры галоўнага фасада і на паўночна-заходнім вуглу. Цэнтральны рызаліт адзначаны атыкавым франтонам з лучковым завяршэннем і насычаны ляпнымі дэкаратыўнымі элементамі. Сцены аздоблены пілястрамі, фігурнымі філёнгамі, завершаны развітым карнізам. Перакрыцце над паверхамі бэлечнае, над падвалам – цыліндрычныя скляпенні. Унутраная планіроўка зменена, першапачаткова цэнтральную частку займала манастырская царква.

113Г000387	Будынак	1905 год	г. Кобрын, пл. Замкавая, 1	3	20.12.2005 № 115	14.05.2007 № 578
113Г000388	Будынак	1925 год	г. Кобрын, вул. Дзяржынскага, 11	3	20.12.2005 № 115	14.05.2007 № 578
112Г000389	Мікалаеўская царква	1750 год	г. Кобрын, вул. Мікольская, 2	2	18.01.2002 № 70, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288

Царква пабудавана з дрэва на правым беразе р. Мухавец. Помнік народнага дойлідства.

Прамавугольны ў плане асноўны аб'ём з пяціграннай апсідай накрыты вальмавым дахам і завершаны купалам на васьмерыковым светлавым барабане, які пастаўлены на чацвярык. Галоўны фасад вылучаны нішай з дзвюма калонкамі. Сцены вертыкальна ашаляваны і прарэзаны высока размешчанымі прамавугольнымі аконнымі праёмамі. Чатыры слупы ў інтэр'еры пры дапамозе ветразяў падтрымліваюць барабан купала. У чатырох вуглах асноўнага аб'ёму ўбудаваны невялікія дапаможныя памяшканні.

113Г000390	Забудова вул. Кастрычніцкай	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	г. Кобрын, вул. Кастрычніцкая, 1, 5, 7	3	20.12.2005 № 115	14.05.2007 № 578
113Г000391	Забудова вул. Кірава	канец XIX стагоддзя	г. Кобрын, вул. Кірава, 2, 3, 5	3	20.12.2005 № 115	14.05.2007 № 578
112Г000392	Сабор Аляксандра Неўскага	1864–1868 гады	г. Кобрын, вул. Леніна, 18	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Крыжова-купальны храм з васьміграннным барабанам і пяцікупаллем на шатрах пабудаваны з цэглы. Да планіровачнага крыжа далучаюцца працяглы прытвор з вуглавымі прыдзеламі і прамавугольная апсіда з бакавымі невялікімі квадратнымі рызніцамі. Сцены галоўнага фасада і трансепта завершаны трохвугольнымі франтонамі, крапаваны вуглавымі лапаткамі і прамавугольнымі панэлямі, апярэзаны фрызам з шырынак. Арачныя аконныя праёмы акаймаваны архівольтамі. Галоўны ўваход афармлены накладным магутным парталам з лучковым франтонам і арачнай ліштвай увахода.

У інтэр'еры сяродкрыжжа перакрыта купалам на ветразях, астатнія памяшканні цыліндрычным скляпеннем на распалубках.

113Е000719	Забудова вул. Леніна	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	г. Кобрын, вул. Леніна, 24, 26, 28, 30, 32, 36, 40, 42, 44, 53, 57, 73, 77	3	19.12.2007 № 138	03.09.2008 № 1288
113Г000393	Забудова вул. Матросава	канец XIX – першая палова XX стагоддзя	г. Кобрын, вул. Матросава, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 13, 14, 20	3	20.12.2005 № 115	14.05.2007 № 578
112Г000394	Петрапаўлаўская царква	пачатак XX стагоддзя	г. Кобрын, вул. Першамайская (на могілках)	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Кампазіцыя драўлянага храма складаецца з двух'яруснай шатровай званіцы, асноўнага аб'ёму і прамавугольнай у плане апсіды. Квадратная ў плане цэнтральная частка завершана цыбулепадобнай галоўкай. Гарызантальна ашаляваныя сцены (цокальная частка ашалявана вертыкальна) прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі ў прафіляваных ліштвах. Асіметрыю ў агульную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю ўносіць нізкая прамавугольная рызніца, прыбудаваная да апсіды.

113Г000395	Забудова вул. Першамайскай	канец XIX – першая палова XX стагоддзя	г. Кобрын, вул. Першамайская, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 32, 39, 41, 45, 63, 65, 91	3	20.12.2005 № 115	14.05.2007 № 578
112Г000396	Будынак былой сінагогі	другая палова XIX стагоддзя	г. Кобрын, вул. Першамайская, 40	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Мураваны блізкі да квадрата ў плане двухпавярховы з мансардай будынак. Фасады атынкаваныя, завершаны карнізам. Галоўны фасад фланкіраваны пілястрамі, на другім паверсе руставанымі. Арачныя аконныя праёмы дэкарыраваны ліштвамі. Тарцовы фасад умацаваны контрфорсамі. Франтон мансарды апрацаваны рустам. Аконныя праёмы падкрэслены падаконнымі нішамі. У інтэр'еры захаваліся цыліндрычныя скляпенні, пілястры іанічнага ордэра. Дах двухсхільны.

113Г000397	Касцёл Спачыну Найсвяцейшай Дзевы Марыі	сярэдзіна XIX стагоддзя	г. Кобрын, вул. Першамайская, 80	3	27.09.2005 № 112	14.05.2007 № 578
113Г000398	Забудова вул. Савецкай	канец XIX – першая палова XX стагоддзя	г. Кобрын, вул. Савецкая, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 18, 19, 24, 25, 30, 32, 42, 63, 87, 88, 91, 94, 96, 98, 100, 102, 103, 131	3	20.12.2005 № 115	14.05.2007 № 578
113Г000399	Будынак	1821 год	г. Кобрын, вул. Савецкая, 65	3	20.12.2005 № 115	14.05.2007 № 578
113Г000400	Будынак	1846 год	г. Кобрын, вул. Савецкая, 108	3	20.12.2005 № 115	14.05.2007 № 578
112Д000401	Былы сядзібны дом А.В. Суворава	канец XVIII стагоддзя	г. Кобрын, вул. Суворава, 16	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Пабудаваны ў 1790 г. з дрэва. Аўтар праекта і першы гаспадар дома не вядомы. Верагодна, пасля задушэння паўстання 1794 г. пад кіраўніцтвам Т. Касцюшкі дом быў канфіскаваны ў яго гаспадароў, таму што ў канцы 1795 г. ён пуставаў ужо. Дом мае мемарыяльнае значэнне. У свой час у ім жылі расійскі генералісімус Аляксандр Сувораў (1797, 1800), жонка генерала Рамуальда Траўгута, аднаго з кіраўнікоў нацыянальна-вызваленчага паўстання 1863 г. у Беларусі, Украіне, Польшчы (пачатак 1860-х гг.).

Планіроўка дома анфіладная. Прамавугольны ў плане аднапавярховы будынак быў накрыты гонтавым вальмавым дахам. Пры будаўніцтве выкарыстана канструкцыйная схема з сярэдняй падоўжна-нясучай цаглянай сцяной.

Сіметрычнавосевая кампазіцыя галоўнага і дваровага фасадаў вылучана па цэнтры ганкамі на чатырох слупах. Ганкі завяршаліся трохвугольнымі франтонамі. Сцены атынкаваныя, праёмы вокнаў прамавугольныя з акаванымі аканіцамі.

У гады Другой сусветнай вайны дом быў разбураны, у 1946 г., паводле рашэння ўрада БССР, рэстаўрыраваны і ў 1948 г. у ім створана ваенна-гістарычная экспазіцыя, прысвечаная жыццю і дзейнасці А.В. Суворава. Перад будынкам у 1950 г. устаноўлены бронзавы бюст Суворава (скульптар П. Кюферле), дзве гарматы, адлітыя ў 1872 г.

112Ж000402	Бюст А.В. Суворава	1904 год, адноўлены ў 1950 годзе	г. Кобрын, парк імя А.В. Суворава	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
113Г000403	Забудова вул. Чыгуначнай	канец XIX – першая палова XX стагоддзя	г. Кобрын, вул. Чыгуначная, 10, 16	3	20.12.2005 № 115	14.05.2007 № 578
113Г000404	Забудова вул. Чырвонаармейскай	канец XIX стагоддзя	г. Кобрын, вул. Чырвона-армейская, 1, 2	3	20.12.2005 № 115	14.05.2007 № 578
113Д000405	Брацкая магіла і ўчастак воінскіх пахаванняў	1944 год	г. Кобрын, на гарадскіх могілках	3	23.12.2003 № 92	14.05.2007 № 578
113Д000406	Помнік у гонар перамогі 1812 года	1912 год, 1951 год	г. Кобрын, вул. Леніна	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
113Г000407	Свята-Пакроўская царква	1937 год	в. Акцябр	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000408	Брацкая магіла	1944 год	в. Астромічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000409	Ветраны млын	пачатак XX стагоддзя	в. Балоты	3	20.09.2000 № 60	14.05.2007 № 578
113Г000410	Царква Прападобнай Параскевы Сербскай	1885 год	в. Балоты	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113В000411	Камень з выявамі і надпісамі (Бародзічы 1)	1886 год	в. Бародзічы	3	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578
113В000412	Надмагільны камень з выявамі і надпісамі (Бародзічы 2)	пачатак XX стагоддзя	в. Бародзічы	3	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578
112Г000413	Пакроўская царква	1674 год	в. Бухавічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

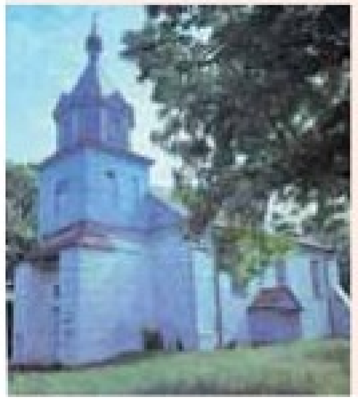

Храм пабудаваны з цэглы і дрэва манахамі-дамініканцамі як касцёл Успення Найсвяцейшай Дзевы Марыі. У 1832 г. касцёл перададзены праваслаўным. Перабудоўвалася ў 1862 г. і 1870 г. У чэрвені 1881 г. царква асвячона пасля чарговага капітальнага рамонту. Помнік архітэктуры барока з рысамі рэтраспектыўна-рускага стылю.

Трохчасткавая кампазіцыя царквы ўключае званіцу, прамавугольны ў плане асноўны аб'ём пад вальмавым дахам і прамавугольную ў плане апсіду з рызніцай. Вуглы паўднёва-ўсходняй часткі царквы і апсіды ўмацаваны контрфорсамі. Канструкцыя даху кроквенная. Уваход фланкіруюць два пілоны з паўкруглымі нішамі. У інтэр'еры драўляны разны іканастас.

113Г000414	Свята-Ільінская царква	1863 год	в. Бяроза, на могілках	3	09.10.2002 № 76, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
113Г000415	Свята-Крыжаўзвіжанская царква	1864 год	в. Бяроза	3	09.10.2002 № 76, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
113В000416	Каменны комплекс з выявамі і надпісамі	1803 год	в. Бярозна	3	03.04.2002 № 72, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
113Г000417	Свята-Мікалаеўская царква	1888 год	в. Верхалессе	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000418	Свята-Уваznясенская царква	1799 год	в. Гарадзец	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000419	Брацкая магіла	1944 год	в. Гарадзец	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000420	Брацкая магіла	1944 год	в. Дзівін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112Г000421	Царква Параскевы Пятніцы са званіцай	1740 год	в. Дзівін	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

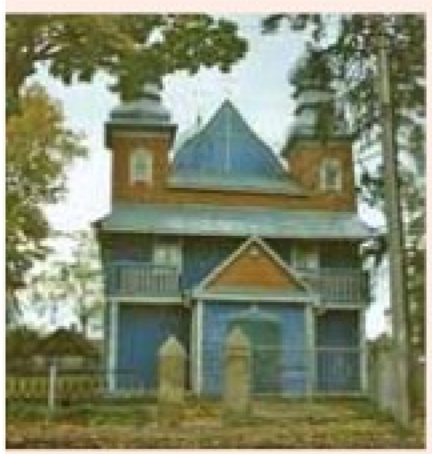

Пабудавана з дрэва ў цэнтры вёскі. Помнік народнага дойлідства з рысамі стылю барока.

Царква двухзрубная, складаецца з прамавугольнага ў плане асноўнага аб'ёму і пяціграннай апсіды з дзвюма прыбудоўкамі. Агульны паўвальмавы дах плаўна агінае будынак, навісаючы над бакавымі прыбудовамі апсіды. Над асноўным аб'ёмам з боку галоўнага фасада ўзвышаюцца дзве квадратныя ў плане вежы, увянчаныя трох'яруснымі гранёнымі галоўкамі. Шчыт даху адступае за вежы ўглыбіню і мае кілепадобны абрыс. Паўвальмавы схіл на галоўным фасадзе стварае залом, ніжняя частка якога навісае над галерэяй, раней звязанай з хорамі. Сцены вертыкальна ашаляваныя. Вокны прамавугольныя, размешчаны ў верхняй частцы сцен, аздоблены вітражамі ў выглядзе крыжа. Інтэр'ер зальны, над уваходам хоры, іх падтрымліваюць два чатырохгранныя слупы. Збоку ад царквы размешчана драўляная званіца, пабудаваная ў 2-й палове XIX ст. Уяўляе сабой васьмярык на чацверыку над гонтавым шатровым дахам.

113Г000422	Прачысценская царква	XX стагоддзе	в. Дзівін	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113В000423	Камень з выявамі і надпісамі	1405 год	в. Дзямідаўшчына	3	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578
113В000424	Каменны могільнік	XIV–XVI стагоддзі	в. Закросніца, 1 км на поўдзень, урочышча Замошша	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

113В000425	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Залессе, 3,3 км на паўночны ўсход ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000426	Брацкая магіла	1944 год	в. Запруды	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113В000427	Замчышча	XIV–XVII стагоддзі	в. Запруды	3	27.09.2005 № 112	14.05.2007 № 578
113Д000428	Брацкая магіла	1941 год	в. Засімы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113В000429	Курганны могільнік-1 перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Засімы, 0,4 км на ўсход, урочышча Малодча, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000430	Грунтавы могільнік позняга сярэднявечча з каменнымі стэламі	XIV–XVI стагоддзі	в. Засімы, на ўсходняй ускраіне	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000431	Курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Засімы, 0,5 км на захад, урочышча Шараеў Лес	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000432	Брацкая магіла	1943 год	в. Казішча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000433	Свята-Троіцкая царква	1927 год	в. Казішча	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113В000434	Каменны комплекс з выявамі і надпісамі (Каменка 1)	1848 год	в. Каменка	3	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578
113В000435	Каменны комплекс з выявамі і надпісамі (Каменка 2)	1848 год	в. Каменка	3	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578
113Г000436	Званіца касцёла	XIX стагоддзе	в.Ківацічы	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113В000437	Грунтавы могільнік позняга сярэднявечча з каменнымі стэламі	XIV–XVI стагоддзі	в. Кісялёўцы, у цэнтры вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000438	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Кісялёўцы, 2,5 км на поўдзень, урочышча Ямішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000439	Дзмітрыеўская царква са званіцай	XVIII стагоддзе	в. Лелікава	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Царква са званіцай пабудавана з дрэва на ўсходняй ускраіне вёскі. Помнік народнага дойлідства.

Аднаазрубная падоўжная ў плане, накрыта вальмавым дахам. Фасады члянёны прамавугольнымі вокнамі і лапаткамі. Увянчана масіўным васьмерыковым барабанам з галоўкай. У XIX ст. прыбудаваны тамбур. Званіца – васьмярык на чацверыку. Тамбур і званіцу абрамляюць філёнгі і разныя накладкі.

113Г000440	Свята-Міхайлаўская царква	1881 год	в. Навасёлкі	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000441	Прачысценская царква	1911 год	в. Павіцце	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113В000442	Надмагільны камень	1637 год	в. Паўлава	3	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578
113В000443	Каменная ложа	XVIII стагоддзе	в. Пескі	3	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578
113Д000444	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Пескі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000445	Брацкая магіла	1944 год	в. Стрыгава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000446	Брацкая магіла	1944 год	в. Турная	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000447	Брацкая магіла	1944 год	в. Тэўлі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000448	Дзмітрыеўская царква	1881 год	в. Тэўлі	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000449	Свята-Успенская царква	1872 год	в. Тэўлі	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000450	Пакроўская царква	1899 год	в. Хабовічы	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
112Г000451	Міхайлаўская царква з брамай-званіцай	1784 год	в. Яромічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва на могілках. Помнік народнага дойлідства з рысамі стылю барока.

Царква двухзрубная, складаецца з прамавугольных у плане асноўнага аб’ёму і апсіды. Накрыта агульным гонтавым дахам, які пры пераходзе ад асноўнага аб’ёму да алтарнай часткі ўтварае трохвугольныя навісі. З усходу і поўдня да алтара прылягаюць прырубы з аднасхільным пакрыццём. Сцяна галоўнага (заходняга) фасада завершана шчытом. Дах каля франтона ўвянчаны васьміграннай вежачкай. Вокны высокія паўцыркульныя. Інтэр’ер зальны, абноўлены ў XIX ст. У бабінцы размешчаны хоры, якія падтрымліваюцца двума слупамі.

Лунінецкі раён

113Д000452	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Лунінец, вул. Савецкая, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000453	Крыжаўзвіжанская царква	пачатак XX стагоддзя	г. Лунінец, на скрыжаванні вуліц Піянерскай і Гагарына	3	23.11.2004 № 103	14.05.2007 № 578
113Д000454	Брацкая магіла	1944 год	в. Бастынь	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000455	Склеп-пахавальня Феліцыі Дваракоўскай з роду Скакоўскіх	1833 год	в. Бастынь (на могілках)	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
113Г000456	Пакроўская царква	1851 год	в. Вялікія Чучавічы	3	23.11.2004 № 103	14.05.2007 № 578
113Г000457	Тэрыторыя Праабражэнскай царквы	1823 год, 1871 год	в. Дзятлавічы	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
112Г000458	Мікалаеўская царква	1818 год, 1876 год	в. Кажан-Гарадок	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Драўляная царква вылучаецца вытанчанасцю прапорцый, пластычнасцю малюнка. Трохзрубная кампазіцыя: бабінец, асноўны аб'ём і апсіда – завершаны шатрамі. Асноўны зруб двух'ярусны, верхні ярус – светлавы чатырохгранны барабан. Гонтавы шацёр і вальмавыя дахі бабінца і апсіды завершаны цыбулепадобнымі галоўкамі на глухіх гранёных шыйках. Вертыкальна ашаляваныя сцены апярэзаны аркатурным фрызам і зубчастым карнізам, расчлянёны прамавугольнымі аконнымі праёмамі ў простых ліштвах. Уваход арганізаваны праз нізкі прытвор пад пакатым двухсхільным дахам. Унутры зала храма перакрыта пірамідальным скляпеннем на ветразях. Бабінец падзелены на два ярусы, на верхнім з якіх размешчаны хоры, раскрытыя ў залу фігурнай аркай. Абразы: «Звеставанне» (XVIII ст.), «Нараджэнне Хрыстова» (мяжа XVIII–XIX ст.), «Маці Божая з дзіцем», «Святыя Кузьма, Аляксей і Дзям'ян» (абодва XIX ст.)

Адасоблена пастаўлена на планіровачнай восі царквы званіца. Уяўляе сабой двух'яруснае цэнтрычнае збудаванне. Ніжні чатырохгранны ярус зрубны, другі – адкрыты каркасны пад шатровым гонтавым пакрыццём. Ярусы падзелены развітым гонтавым адлівам-карнізам.

113В000459	Гарадзішча-1 перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – VIII стагоддзе н.э.	в. Кажан-Гарадок, 2 км на паўднёвы захад, урочышча Князевы Горы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000460	Гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Кажан-Гарадок, 0,8 км на ўсход, з правага боку дарогі на в. Лахва	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000461	Гарадзішча-3 перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Кажан-Гарадок, на ўсходняй ускраіне, урочышча Гарбарова Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

113В000462	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – VIII стагоддзе н.э.	в. Кажан-Гарадок, 2,3 км на паўднёвы захад, урочышча Князевы Горы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000463	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – VIII стагоддзе н.э.	в. Лахва, 2 км на поўдзень, у лесе, урочышча Рыбуня	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000464	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Лахва, справа ад вул. Новай	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000465	Прачысценская царква	1870-я гады	в. Лахва	3	23.11.2004 № 103	14.05.2007 № 578
113Г000466	Барысаглебская царква	1824 год	в. Лунін	3	23.11.2004 № 103	14.05.2007 № 578
113Д000467	Брацкая магіла	1944 год	г. Мікашэвічы, вул. Ленінская, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000468	Будынак былой лазні	1880-я гады	пас. Палескі	3	23.11.2004 № 103	14.05.2007 № 578
112Г000469	Георгіеўская царква са званіцай	XVII–XVIII стагоддзі	в. Сінкевічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў цэнтры вёскі, на могілках. Помнік народнага дойлідства.

Трохзрубны (бабінец, малітоўная зала, апсіда) трохшатровы храм. Асноўны зруб двух'ярусны, верхні ярус – светлавы чатырохгранны барабан. Гонтавы шацёр і вальмавыя дахі бабінца і апсіды завершаны цыбулепадобнымі галоўкамі на «сляпых» гранёных шыйках. Вертыкальна ашаляваныя сцены апяразаны аркатурным фрызам і зубчастым карнізам, расчлянёны прамавугольнымі аконнымі праёмамі ў простых ліштвах. Уваход арганізаваны праз нізкі прытвор пад пакатым двухсхільным дахам.

Зала храма ўнутры перакрыта пірамідальным скляпеннем на ветразях: бабінец падзелены на два ярусы, на верхнім з якіх размешчаны хоры, раскрытыя ў залу фігурнай аркай-прасветам.

Адасоблена пастаўленая па планіровачнай восі царквы званіца ўяўляе сабой двух'яруснае цэнтрычнае збудаванне. Ніжні чатырохгранны ярус зрубны, верхні – адкрытая каркасная тэраса пад шатровым гонтавым пакрыццём. Ярусы вылучаны развітым адлівам-карнізам.

113В000470	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Сінкевічы, 2 км на ўсход, 0,4 км на поўдзень ад старой дарогі, урочышча Патоўскі Вoстраў	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000471	Праабражэнская царква	1910 год	в. Язвінкі	3	23.11.2004 № 103	14.05.2007 № 578

Ляхавіцкі раён

113Д000472	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Ляхавічы, пл. Перамогі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112Г000473	Комплекс былой сядзібы Рэйтанаў: сядзібны дом капліца два флігелі вінакурня дзве стайні аранжарэя дом упраўляючага кладоўка гумно аўчарня майстэрня лядоўня фрагменты парку	XIX–XX стагоддзі	в. Грушаўка	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

У 2-й палове XVIII ст. маёнткам Грушаўка валодаў Тадэвуш Рэйтан (1741–1780 гг.), вядомы як адзін з гарачых патрыётаў Рэчы Паспалітай, пасол Навагрудскай зямлі на Варшаўскім сейме, які быў непрымірымым і непахісным праціўнікам падзелу Рэчы Паспалітай.

У цяперашні час на тэрыторыі сядзібы, плошча якой складае каля 14 га, захаваліся жылы дом (напаўразбураны), флігелі, бровар, капліца-пахавальня (напаўразбурана і абрабавана), шэраг гаспадарчых пабудоў, парк рэгулярнай планіроўкі і пладовы сад. Да канца XIX ст. у сядзібе стаяў аднапавярховы мураваны палац, пабудаваны ў строгіх формах архітэктуры класіцызму ў час жыцця і дзейнасці Тадэвуша Рэйтана.

Выгляд першага палаца вядомы паводле акварэлі Напалеона Орды, які неаднаразова бываў у сядзібе Тадэвуша Рэйтана ў 1864–1876 гг. Гэта быў будынак прамавугольнай формы, накрыты вальмавым дахам, меў у цэнтры галоўнага фасада чатырохкалонны драўляны порцік з трохвугольным франтонам. Уздоўж тыльнага фасада ў парк выступала тэраса-

галерэя. Сярод шпалер парку стаяла прысядзібная мураваная капліца. Перад домам па баках круглага газона знаходзіліся афіцыны, у адной з якіх захоўваліся фамільныя архівы ўладальнікаў.

У бібліятэцы Рэйтанаў меўся вялікі кнігазбор, які перажыў шмат ваенных ліхалеццяў і знаходзіўся ў новым палацы да пачатку Другой сусветнай вайны.

На мяжы XIX–XX стст. гаспадар Грушаўкі Юзаф Рэйтан па невядомых прычынах распачаў перабудову двара. Стары палац быў разабраны, а на яго месцы пабудаваны новы драўляны. Разам з будаўніцтвам палаца быў закладзены пейзажны парк.

Палац уяўляе сабой прамавугольны ў плане аб'ём, накрыты вальмавым дахам, з якога выступаюць на галоўным і бакавых фасадах мансардавыя паверхі з самастойнымі двухсхільнымі пакрыццямі. Галоўны ўваход вылучаны ганкам і тэрасай, устаноўленай на разьбяныя калоны і апаясанай металічнай агароджай. Высокі падмурак па баках цэнтральнай тэрасы вылучаны пластычнымі па форме мураванымі ганкамі, у форме якіх прасочваюцца элементы стылю мадэрн.

Інтэр'еры былі аздоблены размалёўкай, разьбой, кафлянымі грубкамі. Парадны двор, утвораны сядзібным домам і двума флігелямі, зрушаны з асноўнай восі кампазіцыі.

Да 1939 г. з асаблівай увагай зберагаўся невялікі будынак непадалёк ад палаца, які атрымаў назву «мураванка». У ім з пакалення ў пакаленне перадаваліся каштоўныя паперы і дакументы. У двух пакоях гэтага мураванага будынка Тадэвуш Рэйтан правёў апошнія гады жыцця. Архіў прапаў без вестак яшчэ да 1914 г., а былая сямейная капліца разабрана. Новая капліца-пахавальня была ўзведзена ў пачатку XX ст. у стылі неаготыкі. Будынак капліцы ў плане мае прамавугольную форму, трохгранную алтарную частку і высокі шчыт на галоўным фасадзе. Аконныя праёмы маюць выгляд стральчатых арак.

У міжваенны перыяд у новым палацы былі сабраны рэшткі памятных рэчаў Тадэвуша Рэйтана: яго ложак, сервант, залаты бакал – падарунак калег сейма за заслугі ў актыўнай дэпутацкай дзейнасці. Усе гэтыя каштоўнасці нашчадкі Рэйтана перадалі Кракаўскаму нацыянальнаму музею Чартарыйскіх разам са старым гадзіннікам Стафана Рэйтана, бацькі Юзафа. У 1939 г. польскія ўлады ўстанавілі помнік Тадэвушу Рэйтану побач з новай капліцай (не захаваўся).

113В000474	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Гулічы, 1 км на паўночны ўсход, каля хутара Міхалькі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000475	Брацкая магіла	1944 год	в. Завінне	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112Г000476	Пакроўская царква	1670 год, 1869 год	в. Крывошын	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з цэглы як касцёл у стылі позняга барока, у 1863 г. перабудавана пад царкву. У выніку будынак атрымаў рысы рэтраспектыўна-рускага стылю.

Храм – трохнефавая васьміслуповая базіліка з паўкруглай апсідай, роўнай па вышыні з цэнтральным нефам. Галоўны фасад вылучаюць дзве двух'ярусныя вежы, дэкарыраваныя трохвугольнымі франтонамі. Паміж вежамі – высокая васьміграння званіца з шатровым пакрыццём і галоўкай. У цэнтры фасада вылучаецца паўцыркульны франтон. У аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі дамінуе купал на цыліндрычным барабане, які апіраецца на чацвярык. У інтэр'еры сярэдні неф, у два разы шырэйшы за бакавыя, пераходзіць у апсіду. Бакавыя нефы маюць стральчатыя скляпенні, цэнтральны – крыжовыя. Пры ўваходзе – хоры, якія апіраюцца на два слупы. У інтэр'еры захаваліся дэкаратыўная аздоба (пілястры, прафіляваныя цягі, ляпныя дэталі) і творы выяўленчага мастацтва XVII–XVIII стст.

113В000477	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Куршынавічы, 0,4 км на паўднёвы ўсход, урочышча Раманаўшчына	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000478	Касцёл	канец XIX стагоддзя	в. Ліпск	2	04.06.1999 № 53	14.05.2007 № 578

Архітэктура манументальнага збудавання спалучае рысы барока, класіцызму, асобныя элементы ракако. Буйнамаштабны храм узведзены на ўзор трохнефавай базілікі з бакавымі сакрысціямі. У пластычным вырашэнні фасадаў вялікую ролю адыгрывалі руставаныя лапаткі і фігурныя панэлі. Вертыкальным акцэнтам прамавугольнага ў плане храма з боку галоўнага фасада з'яўлялася неабарочная чатырохгранная вежа-званіца з фігурным купалам і шпілем у завяршэнні. Яна была ўстаноўлена на шырокай тэрасе з балюстрадай па перыметры і дэкаратыўнымі вазамі па вуглах. Над карнізам галоўнага фасада размяшчаўся лучковы франтон, аконныя праёмы такой жа формы чаргаваліся з авальнымі люкарнамі.

113В000479	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Навасёлкі, 2 км на захад, па баках дарогі на в. Залужжа	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000480	Комплекс былой сядзібы: палац флігель гаспадарчыя пабудовы стайня фрагменты парку	1810–1815 гады	в. Нача	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

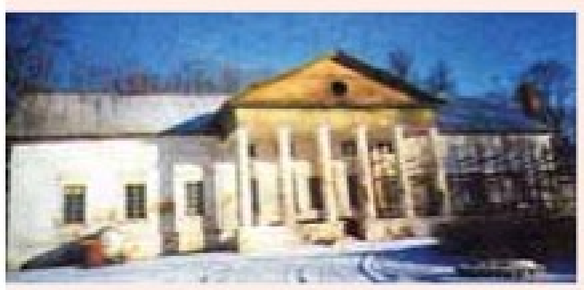

Палац, які існаваў да 1905 г. у нязменным выглядзе, быў узведзены ў 1810–1815 гг. Міхаілам Чарноцкім. У 1905–1910 гг. паводле праекта архітэктара А. Крыжаноўскага быў значна перабудаваны і пашыраны.

Спачатку палац у плане меў прамавугольную форму, з высокімі вокнамі, быў накрыты гладкім чатырохсхільным дахам. З боку галоўнага пад'езда існаваў порцік на шасці мураваных калонах. Порцік быў вышэйшы за асноўную пабудову.

Перабудова палаца і двара па новым праекце заключалася ў падвышэнні бакавых крылаў да вышыні цэнтральнай часткі будынка, замена даху на гладкі двухсхільны. Такім чынам, былі падвышаны нізкія пакоі, вокны якіх атрымалі добрую мастацкую аздобу. Акрамя таго, былі дабудаваны вялікія тэрасы, гаспадарчыя і службовыя памяшканні. Франтоны засталіся з круглымі вокнамі (люкарнамі), астатнія вокны палаца атрымалі прамавугольную форму.

Перад палацам знаходзіўся вялікі газон, да якога вяла шырокая ўязная алея, абсаджаная італьянскімі таполямі. На правым баку газона стаяў аднапавярховы флігель, накрыты гладкім чатырохсхільным дахам.

Адначасова з узвядзеннем палаца быў закладзены невялікі пейзажны парк плошчай некалькі гектараў. Большасць дрэў была лісцевых парод, аднак сустракаліся елкі і сосны. З заходняга боку ансамбля цягнулася другая алея, абсаджаная таполямі. У межах гэтай часткі парку стаяў круглы каменны стол на нізкай падстаўцы.

Палац утрымліваецца ў добрым стане, парк таксама ў асноўным захаваў кампазіцыйную форму. У парку растуць ліпы, ясені, клёны, вязы. Групы дрэў і асобныя дрэвы (салітэры) спалучаюцца з невялікімі палянамі. У 2-й палове XIX ст. у парку з'явіліся экзатычныя дрэвы. Паступова ён набываў рысы натуралістычнага парку.

У Начы захаваліся рэшткі сонечнага гадзінніка і вельмі рэдкія для Беларусі віды раслін. Старэйшы ў рэспубліцы экзэмпляр арэха чорнага дасягае ў вышыню 25 м пры дыяметры ствала 81 см. Расце таксама конскі каштан васьмітычынкавы з Паўночнай Амерыкі. Раней на парадным фасадзе вілася адна з найпрыгажэйшых ліян з усходняга Кітая – вістэрыя кітайская.

Ансамбль – унікальны помнік палацава-паркавага мастацтва.

113Д000481	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Падлессе	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112Г000482	Парк «Савейкі»	1850 год	в. Савейкі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

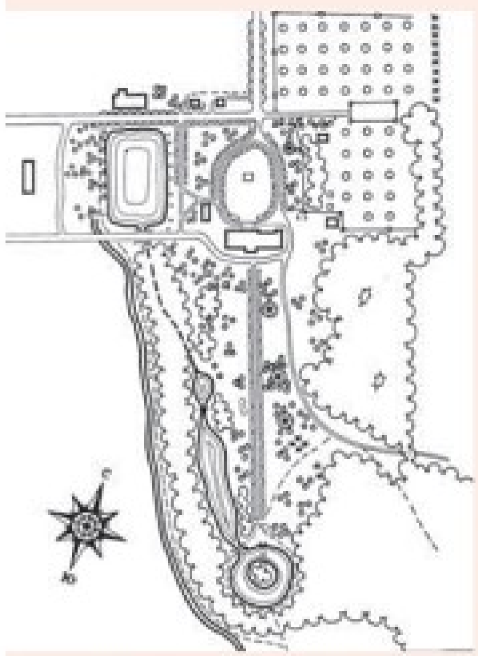

Парк належыць да тыпу пейзажных перыяду рамантызму. Ён захаваў у асноўным элементы колішняй кампазіцыі. Яго парадная частка мае сіметрычную планіроўку. Уязная алея, абсаджаная елкай і клёнамі, даўжынёй больш за 450 м, перасякаецца з папярочнай алеяй сядзібы і выходзіць на вялікі роўны парадны партэр. Па перыметры цэнтральная частка партэра была абсаджана ружамі. З заходняга боку за невялікімі групамі дрэў знаходзіцца прамавугольнай формы сажалка, па берагах якой растуць вербы, ясені. За новым палацам размешчана пейзажная частка парку, якая завяршаецца сажалкай з выспамі. Уздоўж кампазіцыйнай восі чаргуюцца невялікія паляны і групы дрэў, пераважна ліп і клёнаў. У большасці груп дамінуючым відам застаецца лістоўніца.

Ва ўсходняй частцы на месцы колішняга саду створаны суцэльны грабавы масіў, як і з паўднёва-ўсходняга боку. З-за высокай шчыльнасці пасадкі пад грабавымі кронамі няма зялёнага покрыва.

Паўднёва-заходняя частка парку складаецца з трох сажалак рознай велічыні і формы з кароткімі каналамі (пратокамі) і дамбамі. Усе сажалкі злучаліся праз канал з партэрным вадаёмам. Акружны канал, які ахінаў парк з поўдня і захаду, меў меліярацыйнае значэнне, таму што ён быў звязаны з сажалкамі, а лішкі вады адводзіў у суседняе балота. Кампазіцыя з сажалкамі, створаная ў рамантычнай традыцыі, з'яўляецца найбольш лірычным месцам парку. Яе галоўным элементам быў востраў з мураванай альтанкай (не захавалася), да якой вёў перакідны масток (адноўлены ў 1999 г. з дрэва).

З усходу сядзіба была абсаджана ліпамі, елкамі і таполямі, з захаду мяжой служыў неглыбокі канал.

Да сённяшніх дзён у парку захаваліся карабельныя сосны ўперамешку з грабам. Добра бачны невялікі вал, які паказвае, што некалі ў парку існаваў звярынец.

Маларыцкі раён

113Д000483	Брацкая магіла	1944 год	г. Маларыта, вул. Савецкая, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000484	Брацкая магіла	1946–1950 гады	г. Маларыта, на старых могілках	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Д000485	Брацкая магіла танкістаў	1939 год	г. Маларыта, на могілках	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Д000486	Магіла ахвяр фашызму	1941–1944 гады	г. Маларыта, на могілках	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Г000487	Свята-Мікалаеўская царква	XIX стагоддзе	г. Маларыта, вул. Чырвонаармейская	3	26.04.2005 № 108	14.05.2007 № 578
113В000488	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Антанова, 3 км на паўночны захад, урочышча Панскае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000489	Брацкая магіла	1942 год	в. Антанова	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113В000490	Стаянка-1 перыяду мезаліту	9–5-е тысячагоддзі да н.э.	в. Арэхава, на поўнач ад вёскі, на беразе воз. Арэхаўскае, 0,5 км на поўнач ад дома лесніка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000491	Стаянка-2 перыяду палеаліту і мезаліту	10–5-е тысячагоддзі да н.э.	в. Арэхава, 2 км на паўночны ўсход, на схіле ўзгорка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000492	Стаянка-3 перыяду неаліту	3-е тысячагоддзе да н.э.	в. Арэхава, на паўднёвым беразе воз. Арэхаўскае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000493	Магіла ахвяр фашызму	1944 год	в. Багуслаўка	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000494	Брацкая магіла	1944 год	в. Боркі	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Д000495	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Боркі	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Д000496	Магіла ахвяр фашызму, курган Памяці	1942–1943 гады	в. Брадзяцін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000497	Брацкая магіла	1942 год	в. Велікарыта	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

113Д000498	Магіла В.В. Абрамук	1941–1944 гады	в. Велікарыта	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Д000499	Магіла савецкіх партызан і ахвяр фашызму	1941 год	в. Гвозніца	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Г000500	Свята-Успенская царква	пачатак XIX стагоддзя	в. Гвозніца	3	26.04.2005 № 108	14.05.2007 № 578
112Г000501	Царква Раства Багародзіцы з брамай і агароджай	другая палова XVII стагоддзя	в. Дарапеевічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў цэнтры вёскі. У 1902 г. з усходняга боку да царквы прыбудавана апсіда. У 1964 г. прыход скасаваны. Царква адноўлена ў 1988 г. Помнік драўлянага дойлідства.

Храм мае падоўжна-восевую кампазіцыю. Прамавугольны ў плане асноўны аб'ём накрыты вальмавым дахам. З заходняга боку да яго прыбудавана чацверыковая вежа-званіца, падзеленая прычолкамі на два ярусы. Высокі ніжні ярус служыць бабінцам, верхні ярус завершаны чатырохгранным шатром. Сцены складзены з бруса і прарэзаны аконнымі праёмамі. Будынак звонку ашаляваны. Асноўнае памяшканне зальнае. Над уваходам размешчаны хоры. У інтэр'еры алтарная частка аддзелена ад асноўнага аб'ёму разным іканастасам.

113Д000502	Брацкая магіла партызан	1942 год	в. Забалацце	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Д000503	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Лешніца	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000504	Магіла мірных жыхароў	1942 год	в. Лешніца	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000505	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Лукава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000506	Брацкая магіла	1942 год	в. Лукава	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113В000507	Стаянка-1 перыяду неаліту	3-е тысячагоддзе да н.э.	в. Лукава, 0,5 км на ўсход, на паўднёвым беразе воз. Лукаўскае, на поўдзень ад могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000508	Стаянка-2 перыяду мезаліту і неаліту	9–5-е тысячагоддзе да н.э.	в. Лукава, 3 км ад вёскі, на паўночна-заходнім беразе воз. Лукаўскае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000509	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Ляхаўцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112Г000510	Царква Раства Багародзіцы са званіцай іканастас царквы	1713 год, сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Ляхаўцы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578, 14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва як уніяцкая. У 1858 г. адноўлена, узведзена драўляная званіца. У 1964 г. царква закрыта, у 1988 г. адноўлена разам з прыходам. Помнік народнага дойлідства з рысамі стылю барока.

Храм трохзрубны, падоўжна-восевай кампазіцыі. Складаецца з прамавугольнага асноўнага аб'ёму, апсіды, бабінца з трапецападобным тамбурам. Першапачаткова зрубы мелі самастойныя вярхі, у паўночна-заходняй частцы над бабінцам была званіца. Асноўны аб'ём і бабінец накрыты агульным двухсхільным дахам, які пераходзіць у вальмавы над тамбурам. Алтарны зруб мае самастойнае паўвальмавае пакрыццё. Будынак звонку ашаляваны. Цэнтральны зруб прарэзаны спаранымі прамавугольнымі аконнымі праёмамі і завершаны барочнай двух'яруснӑй галоўкай.

Інтэр'ер зальны. Цэнтральны аб'ём завершаны пірамідальным скляпеннем. Унутраная прастора бабінца і асноўнага аб'ёму злучана шырокім праёмам складанага абрысу. У аб'ёме бабінца зроблены хоры. Алтар аддзелены іканастасам, створаным у 1830-я гг., мае скляпеністае перакрыцце. Абразы XVI–XVIII стст.: «Святы Мікалай Цудатворац», «Маці Божая Адзігітрыя» і «Спас Пантакратар», «Георгій Перамоганосец», «Маленне Іакіма і Ганны», «Барыс і Глеб».

112Ж000511	Іканастас капліцы	XVIII стагоддзе	в. Ляхаўцы	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
113Д000512	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Макраны	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000513	Магіла партызан і ахвяр вайны	1941–1944 гады	в. Макраны	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Д000514	Магіла ахвяр фашызму	1943 год	в. Малінаўка	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000515	Брацкая магіла партызан і мірных жыхароў	1941–1944 гады	в. Масевічы	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Д000516	Брацкая магіла	1941 год	урочышча Мелавая Гара, на шашы Маларыта – Уладава	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Д000517	Магіла партызана	1943 год	в. Мельнікі, 4,6 км ад чыгуначнай станцыі Мельнікі, у лесе	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000518	Магіла партызана	1943 год	в. Мельнікі, 1 км ад вёскі	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
113Д000519	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Олтуш	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112Г000520	Праабражэнская царква іканастас царквы	1783 год	в. Олтуш	2	28.02.2002 № 71 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва. Спачатку царква ўключала прамавугольны асноўны аб'ём, завершаны квадратным у плане верхам, і вежу-званіцу з захаду, у ніжнім ярусе якой знаходзіліся бабінец і хоры. Унутраную прастору храма замыкаў вялікі разны алтар. Пасля рэканструкцыі трохзрубную падоўжную восевую кампазіцыю утвараюць прамавугольныя ў плане асноўны аб'ём, званіца і алтарная апсіда. Двух'ярусная чацверыковая званіца з шатровым дахам з галоўкай. У інтэр'еры алтарная частка аддзелена ад асноўнага аб'ёму разным іканастасам. Над уваходам размешчаны хоры.

113Д000521	Брацкая магіла паўстанцаў	1939 год	в. Радзеж	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Д000522	Брацкая магіла воінаў, партызан і мірных жыхароў	1941–1944 гады	в. Радзеж	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Д000523	Брацкая магіла	1942 год	в. Старое Забалацце	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113В000524	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–X стагоддзі	в. Струга, 8 км на захад, урочышча Крэст	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000525	Праабражэнская царква	1799 год, 1867 год	в. Хаціслаў	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Царква драўляная, трохзрубная, падоўжна-восевай кампазіцыі. Складаецца з прамавугольнага асноўнага аб'ёму, апсіды, бабінца з трапецападобным тамбурам. Першапачаткова зрубы мелі самастойныя вярхі, у паўночна-заходняй частцы над бабінцам была званіца. Асноўны аб'ём і бабінец накрыты агульным двухсхільным дахам, які пераходзіць у вальмавы над тамбурам. Алтарны зруб мае самастойнае паўвальмавае пакрыццё. Будынак звонку ашаляваны. Цэнтральны зруб прарэзаны спаранымі прамавугольнымі аконнымі праёмамі і завершаны барочнай двух'яруснай галоўкай.

З паўднёва-заходняга боку ад царквы, па адной з ёю восі, размешчана зрубна-каркасная званіца, падзеленая прычолкам на два ярусы. Верхні ярус прарэзаны арачнымі праёмамі і завершаны шатровым пакрыццём.

113Д000526	Магіла ахвяр фашызму	1941–1944 гады	в. Чарняны	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
113Г000527	Свята-Прачысценская царква	XIX стагоддзе	в. Чарняны	3	26.04.2005 № 108	14.05.2007 № 578
113Д000528	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Язвін	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578

Пінскі раён

112Е000529	Гістарычны цэнтр г. Пінска: будынкі, збудаванні, планіровачная структура, ландшафт і культурны пласт на тэрыторыі, абмежаванай з захаду вул. Чарняхоўскага, з поўначы – вул. Завальнай, па мяжы дваровых тэрыторый дамоў № 1, 7, 9, 11, 13, 19, 25, 27 па гэтай вуліцы, вул. Кірава, уключаючы дваровыя тэрыторыі дамоў № 1, 13 па вуліцы Кірава, з усходу – вул. Савецкай, у тым ліку дома № 5 па вул. Іркуцка-Пінскай Дывізіі, дома № 2 па вул. Кулікова, дома № 3 на пл. Кастрычніка, па мяжы дваровых тэрыторый забудовы няцотнага боку дамоў № 1, 3 па вул. Кіеўскай, да перакрыжавання з вул. Альхоўскіх, ад перакрыжавання з вул. Дняпроўскай Флатыліі, па вул. Дняпроўскай Флатыліі, уключаючы дваровыя тэрыторыі дамоў № 39, 41 гэтай вуліцы, з поўдня – левым берагам р. Піна да перасячэння з вул. Чарняхоўскага	XVI–XX стагоддзі	г. Пінск, вул. Брэсцкая, 9, 11, вул. М. Горкага, 29, 31, 33, 34, 35, 36, 43, 46, 47, 50, 52, 55, 57, 60, 62, 63, 68, 70, 72, 74, вул. Дняпроўскай Флатыліі, 5, 11, 33, 35, 37, 39, 41, вул. Завальная, 1, 7, 9, 11, 13 16, 19, 18, 27, 32, 39, вул. Заслонава, 3, 8, 10, 12, 13, 17, вул. Іркуцка-Пінскай Дывізіі, 2, 4, 5, 6, 8/13, ул. Камсамольская, 1, 2, 5, 6, 8, 14, 19, 21, 29, 39, 41, вул. Каржа, пл. Кастрычніка, 3, 6, вул. Кіеўская, 1, 3, 7, вул. Кірава, 1, 2а, 4, 13, вул. А. Кулікова, 2, вул. Леніна, 4, 5, 8, 8а, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 47, 51, 53, 55, дзот (на левым беразе р. Піна, каля моста), пл. Леніна, 12, 16, 18, 20, 22а, 22б, 29, 31, 33, 35а, вул. Першамайская, 8, 9, 10, 12, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, вул. Равецкая, 4, 6, 8, вул. Савецкая, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 19, 20, 22, вул. В. Харужай, 4, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 16, 19	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пачатак фарміраванню горада паклаў дзядзінец на беразе ракі Піна, у месцы зліцця яе з Прыпяццю. У XI–XIII стст. вакол яго склаўся ўмацаваны валам і ровам навакольны горад. Дзядзінец размяшчаўся ў межах сучасных вуліцы Чайкоўскага і заходняй часткі плошчы Леніна, навакольны горад – вуліцы Горкага і ўсходняга боку плошчы. У XIV ст. навакольны горад пашырыўся на ўсход, яго мяжа прайшла па сучаснай вуліцы В. Харужай. Тут у сістэме ўмацаванняў размясціўся францысканскі кляштар, заснаваны ў 1396 г. Археалагічныя раскопкі сведчаць пра радыяльна-паўкальцавую планіроўку вакольнага горада. Напрамкі вуліц XIII і XIV ст. захоўваліся да канца XVIII ст.

У XVI ст. у Пінску існавалі замак, 14 цэркваў, францысканскі і праваслаўны Варварынскі манастыры, уязныя брамы, Троіцкі мост цераз Піну і 25 вуліц. У замку знаходзіўся княжацкі, пасля старасцінскі палац, будынкі гарадской адміністрацыі, мураваны сабор Святога Дзмітрыя Данскога, царква Святога Фёдара, дамы гараджан. Побач з замкам сфарміравалася гандлёвая плошча, у забудову якой уваходзіла ратуша 1628 г., гандлёвыя рады, езуіцкі калегіум з касцёлам 1631–1635 гг., уніяцкая царква. Паблізу плошчы ў 1506 г. заснавана сінагога. У 1666 г. закладзены драўляны кляштар дамініканцаў, у 1770 г. узведзены мураваны. Да 1510 г. адносіцца закладка мураванага францысканскага касцёла, да 1712–1730 гг. – карэнная рэканструкцыя ўсяго кляштара, а да 1817 г. – будаўніцтва ў ім званіцы.

У XVI і XVII стст. Пінск меў тры паясы абарончых збудаванняў: замак, паўкальцо ўмацаванняў прыкладна па трасе сучасных вуліц Горкага і В. Харужай, паўкальцо ўмацаванняў па трасе вуліц Завальнай і Равецкай. Пінск гэтага часу апісаў у пачатку XX ст. вядомы гісторык А.С. Грушэўскі. Частка горада, што прымыкала да замка і была абмежавана другім поясам умацаванняў, называлася «паркан» і ўключала найбольш самавітую забудову. Тут знаходзіліся цэрквы: Мікалаеўская і Троіцкая мураваныя, Міхайлаўская і іншыя. Троіцкая царква стаяла ля Троіцкага моста і ўваходзіла ў агульную сістэму абароны. Відаць, тэрыторыя «паркана» адпавядала навакольнаму гораду XIII–XIV стст. Тэрыторыя паміж другім і трэцім паясамі ўмацаванняў называлася «мяста». Кварталы тут былі больш рэдкай забудовы, якая чаргавалася з сельскагаспадарчымі ўгоддзямі.

У 1553–1555 і 1565 гг. праводзіліся так званыя памеры горада. Калі землі прыватных уласнікаў уразаліся ў тэрыторыю дзяржаўных маёнткаў, праводзілася спрашчэнне межаў, экспрапрыяцыя некаторых прыватнаўласніцкіх маёнткаў з надзяленнем зямлёй у іншым месцы.

Пашырэнне адбывалася за кошт павелічэння колькасці ўчасткаў домаўладанняў і суправаджалася пракладкай новых вуліц і падаўжэннем старых. У той жа час рост насельніцтва выклікаў драбленне ўчасткаў, якія ў цэнтры зменшыліся ў 2–1,6 раза; на ўскраінах іх памеры павялічваліся. Пры гэтым новыя ўчасткі на перыферыі былі меншыя за старыя ў цэнтры, што прывяло да змяншэння ў сярэднім сядзібных надзелаў.

Як і многія гарады, у XVII–XVIII стст. Пінск неаднойчы разбураўся ў час ваенных дзеянняў. Замак спалены ў час антыфеадальнай вайны 1648–1651 гг. на Беларусі, моцна пацярпеў у вайну Расіі з Рэччу Паспалітай 1654–1667 гг., а таксама ў Паўночную вайну 1700–1721 гг., калі горад разрабавалі войскі Карла XII.

Уяўленне аб няправільнай радыяльна-паўкальцавой планіровачнай сетцы і размяшчэнні асноўных будынкаў дае «План Мінскай губерні павятовага горада Пінска» канца XVIII ст. Замак і гандлёвая плошча служылі месцам сыходжання вуліц. Аднак невялікі замак адыгрываў у плане горада меншую ролю, чым, напрыклад, у Полацку. Вылучаліся дзве асноўныя паўкальцавыя магістралі: адна разгаліноўвалася каля дамініканскага кляштара, другая, якая адпавядала сучаснай Завальнай вуліцы, абмяжоўвала горад на поўначы і захадзе. Пад канец XVIII ст. ужо не існаваў другі пояс абарончых збудаванняў, аднак замак і ўсю тэрыторыю Пінска яшчэ абкружалі равы. Гарадскія вуліцы былі пераменнай шырыні, кварталы разнастайных, няправільных абрысаў.

Усходнюю частку горада займала прадмесце Каралін, якое забудоўвалася з канца XVII ст. Яго кварталы мелі прамавугольную канфігурацыю (у межах сучасных вуліц Савецкай, Кірава, Насырава, Дняпроўскай Флатыліі). У 1701 г. князем М. Вішнявецкім паблізу жылой забудовы прадмесця па-

чата ўзвядзенне палаца з землянымі ўмацаваннямі – чатырма вуглавымі бастыёнамі і курцінамі, аднак у 1706 г. пад час Паўночнай вайны ён быў разбураны дашчэнту.

У першай палове XIX ст. складзены праект рэгулярнай перапланіроўкі Пінска. Яго развіццё ў параўнанні з канцом XVIII ст. добра ілюструе план 1856 г. Пры значнай трансфармацыі вулічнай сеткі захавалася радыяльна-паўкальцавая схема. Узбуйненыя кварталы атрымалі правільныя абрысы, вуліцы – раўнамерную шырыню. Цалкам засталася траса галоўнай вуліцы, што выклікана наяўнасцю капітальнай забудовы (Вялікая Францысканская, у пачатку XX ст. – Вялікая Кіеўская, у 1920–1930-я гг. – Касцюшкі, пазней Леніна). Іншыя радыяльныя вуліцы – Брэсцкая, Ганчарская (З. Касмадзям'янскай), Пецярбургская (Першамайская), Папярочная Школьная (Бялова) – замянілі няправільныя, свабодна сфарміраваныя радыяльныя напрамкі. Пераемнасць прасочвалася і ў рэканструкцыі Караліна, вуліцы якога толькі нязначна змянілі сваю канфігурацыю.

Сучасная вулічная сетка з'яўляецца вынікам рэгулярнай перапланіроўкі. Пры гэтым усе вуліцы можна падзяліць на тры тыпы. Да першага тыпу адносяцца тыя, сённяшнія абрысы якіх склаліся яшчэ да перапланіроўкі: вуліца Леніна і большасць трас прадмесця Каралін. Другі тып – вуліцы, якія ў працэсе рэканструкцыі змяніліся нязначна: выраўнаваны адзін альбо абодва іх бакі пры ранейшых напрамку і агульных абрысах. Трэці тып – вуліцы, пракладзеныя нанава, але з улікам напрамкаў вуліц і тупікоў, якія існавалі раней.

Пры перапланіроўцы пашырылася галоўная плошча, яе бакі сталі прамалінейнымі. Захаваліся асноўныя будынкі, за выключэннем ратушы, якая да сярэдзіны XIX ст. ужо не існавала. На месцы драўляных карпусоў гандлёвых радоў пабудаваны два мураваныя, якія ў плане прыкладна паўтарылі абрысы старых, што сведчыць аб прынцыпе традыцыйнасці ў фарміраванні плошчы. Для паляпшэння функцыянавання перад імі дадаткова былі створаны адкрытыя прасторы. Не ажыццявілася рэканструкцыя заняпалага замка, якая меркавалася ў праекце.

Сістэма вуліц эпохі класіцызму з'явілася асновай для далейшага развіцця горада і да пачатку XX ст. не змянілася. У цэнтры дазвалялася толькі мураванае будаўніцтва. Тэрыторыя рэгламентаванай забудовы цягнулася ўздоўж сучасных вуліц Брэсцкай, Першамайскай, плошчы Леніна, уключала кварталы паміж набярэжнай і вуліцамі Каржа (Папярочнай Школьнай), Заслонава (Плеўскай), Кірава (Купецкай, альбо Вялікай Альбрэхтаўскай) і Насырава (завулкам Папярочным Замкавым).

У 1920–1930-я гг., калі Пінск уваходзіў у склад Польшчы, у вялікіх аб'ёмах ажыццяўлялася выбарачнае будаўніцтва, якое не ўнесла значных змен у прасторавую структуру цэнтральнай часткі горада. Новыя будынкі служылі гарманічнымі дапаўненнямі існуючай забудовы. Гэты кароткачасовы перыяд, як і папярэднія эпохі, вызначаецца архітэктурнай стылістыкай – самастойнай культурнай з'явай у гісторыі развіцця гарадскога асяроддзя. У адрозненне ад многіх іншых населеных месцаў, разбурэнні Пінска ў час Вялікай Айчыннай вайны былі невялікія. У першыя пасляваенныя гады пашкоджаныя жылыя і грамадскія старыя збудаванні рэканструяваліся, новыя будынкі дапаўнялі традыцыйную кампазіцыю горада.

У 1960-я гг. праявілася тэндэнцыя актыўнага ўварвання ў гістарычнае гарадское асяроддзе. Знішчаны былы езуіцкі касцёл, які ацалеў у час вайны. Страчаны цікавая двух'ярусная аркада, што прымыкала да галоўнага фасада храма, а таксама будынак езуіцкай аптэкі, манастырская агароджа з брамамі і інш. Дзеля расшырэння прасторы плошчы знесены карпусы гандлёвых радоў – традыцыйны і характэрны элемент ансамбля, не засталося і гістарычнай жылой і грамадскай забудовы паўночнага боку. Замест рэстаўрацыі знесены рэшткі манументальнай сінагогі, рэдкага па сваёй тыпалогіі помніка, закладзенага яшчэ ў пачатку XVI ст. Страчаны існаваўшы яшчэ ў 1950-я гг. на перакрыжаванні вуліц Горкага і Першамайскай дамініканскі касцёл (з 1857 г. – саборная Праабражэнская царква, з 1865 г. – Фёдараўскі сабор), які дамінаваў над большасцю збудаванняў горада. Разбураны таксама яго вялікі кляштарны корпус з унутраным дваром.

Шэраг горадабудаўнічых памылак і рэканструкцыйныя дзеянні 1970, 1980 і пачатку 1990-х гг. моцна парушылі цэласнасць старажытнага раёна.

112Е000530	Квартал забудовы ў межах вуліц Першамайскай – Горкага – Бялова і Дома культуры	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	г. Пінск	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
113Г000531	Будынак	другая палова 1930-х гадоў	г. Пінск, вул. Дняпроўскай Флатыліі, 29	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
113В000532	Гарадзішча старажытнага Пінска	XI–XIII стагоддзі	г. Пінск, у межах вуліц Горкага, Першамайскай, усходняй мяжы пл. Леніна, на левым беразе р. Піна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000533	Будынак былога сінематографа «Сінема-Казіно»	1902 год	г. Пінск, вул. Каржа, 19/10 (вул. В. Харужай)	3	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578
112Г000534	Касцёл Карла Барамеуша	1770–1782 гады	г. Пінск, вул. Кірава, 37	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Першапачаткова з'яўляўся касцёлам кляштара ордэна камуністаў. У адпаведнасці са статутам, члены ордэна жылі абшчынай (камунай) і мелі агульную касу даходаў. На тэрыторыі Беларусі кляштар ордэна камуністаў існаваў толькі ў Пінску. У Пінску члены ордэна асталяваліся дзякуючы дапамозе маршалка Вялікага княства Літоўскага Яна Караля Дольскага і яго жонкі Ганны, якія ў 1695 г. ахвяравалі на будаўніцтва кляштара пляц і 50 000 польскіх злотых. На гэтыя сродкі на ўсходняй ускраіне горада, якая атрымала назву Каралін, быў пабудаваны драўляны кляштар з касцёлам.

У 1770 г. на месцы драўлянага на сабраныя і ахвяраваныя сродкі члены ордэна пачалі будаўніцтва новага мураванага храма. Узвядзенне касцельнага будынка было завершана ў асноўным да 1782 г., аднак асвячэнне яго пад тытулам святога Карла Барамеуша, як сведчаць дакументальныя крыніцы, адбылося толькі ў 1784 г.

У канцы XVIII ст. ордэн камуністаў прыйшоў у занепад. Многія яго кляштары былі закрыты, а манахі размеркаваны па розных парафіях.

Пасля закрыцця кляштара касцёл стаў прыпісным (галоўным касцёлам у Пінску з'яўляецца касцёл Успення Дзевы Марыі кляштара францысканцаў), але да 1860 г. знаходзіўся ў запушчаным стане – не было сродкаў на яго рамонт. Толькі пасля збору добраахвотных ахвяраванняў гэта пытанне было паспяхова вырашана: сцены касцёла пабялілі ўнутры і звонку, а адрамантаваны дах накрылі новай чарапіцай. Нанава адрамантаваны касцёл быў асвячоны пад назвай Святой Тройцы. Ён амаль не быў пашкоджаны ў час Вялікай Айчыннай вайны і дзейнічаў да 1960 г.

Пасля закрыцця касцёла (у 1960-я гг.) ён выкарыстоўваўся рознымі арганізацыямі. У 1980 г. у будынку былі праведзены рэстаўрацыйныя работы. Цяпер будынак былога касцёла выкарыстоўваецца для размяшчэння мастацкіх выставак і правядзення музычных вечароў.

Будынак уяўляе сабой прамавугольны ў плане аднанефавы храм, без вылучанай апсіды. З боку галоўнага фасада да касцёла далучаецца двух'ярусная званіца з шатровым дахам і купалам. Таўшчыня сцен у асобных месцах перавышае 2 м. Бакавыя з іх прарэзаны невялікімі арачнымі вокнамі і расчлянёны лапаткамі. Інтэр'еру залы надае ўрачыстасць і манументальнасць высокае крыжовае скляпенне. У нартэксе (уваходная частка) касцёла зроблены галерэя (хоры) і лесвіца, якая ўмуравана ў моцную сцяну званіцы.

112Ж000535	Помнік У.І. Леніну	1970 год	г. Пінск, пл. Леніна	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

112Г000536	Будынак былога калегіума езуітаў	1631–1675 гады	г. Пінск, пл. Леніна, 22	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Езуіты ў Пінску з'явіліся ў 1631 г. па дазволу вялікага канцлера літоўскага Альбрыхта Станіслава Радзівіла, які з 1623 г. з'яўляўся старостам віленскім і пінскім. Па яго фундацыі ў цэнтры горада, каля старажытнага замчышча, пачалося будаўніцтва мураваных будынкаў касцёла (знішчаны ў сярэдзіне XX ст.) і калегіума.

Галоўны фасад касцёла размяшчаўся амаль у адну лінію з падоўжным фасадам вялізнага трохпавярховага Г-падобнага ў плане будынка калегіума, узведзенага ў 1635–1648 гг. На генеральным плане Пінска канца XVIII ст. бачна, што паміж касцёлам і калегіумам наперад ад іх чырвонай лініі выступаў у бок плошчы невялікі, таксама мураваны, будынак аптэкі. Гэта характэрная рыса дзейнасці езуітаў: свае лячэбныя ўстановы яны звычайна выносілі ў месцы найбольш даступныя для парафіян. У комплекс, абнесены мураванай сцяной, уваходзілі асобныя будынкі шпіталя, канвікта і бурсы. З 1638 г. пры калегіуме існавала філасофска-тэалагічная школа, дзе выкладалі вядомыя езуіты-палемісты Нарушэвіч і Баболя. У 1729 г. тут жа пачала працаваць уласная друкарня.

Калегіум – трохпавярховы Г-падобны ў плане будынак паўднёвым фасадам арыентаваны да набярэжнай ракі Піна. Планіроўка першага паверха галерэйна-калідорная. Тут размяшчаліся класы, трапезная, службовыя памяшканні. Другі і трэці паверхі спланаваны па калідорнай сістэме з трохпралётнай схемай перакрыццяў. Крыжовыя скляпенні апіраюцца на масіўныя падоўжныя сцены. Тут былі жылыя і рабочыя памяшканні. Пад збудаваннем зроблены склепы. Рытм фасадаў ствараецца аконнымі праёмамі з ляпнымі абрамленнямі і крокамі пілястраў двух ніжніх ярусаў. Паўднёва-заходні вугал фланкіруе шасцігранная вежа-контрфорс, што ўмацоўвае сцены пры паніжэнні рэльефу да ракі. Будынак завершаны двухсхільным дахам з заломам. Яго тарцы ўпрыгожаны складанымі франтонамі з дэкаратыўнымі валютамі.

113Г000537	Будынак	1925–1928 гады	г. Пінск, вул. Леніна, 2	3	24.10.2001 № 68	14.05.2007 № 578
111Г000538	Ансамбль былога кляштара францысканцаў у межах агароджы дэкаратыўнае ўбранне касцёла: 6 алтароў са скульптурай амбон роспісы скляпенняў 2 фрэскі ў бакавых алтарах	1510 год, 1712–1730 гады XVIII стагоддзе XVIII стагоддзе 1909 год 1909 год	г. Пінск, вул. Леніна, 18	1	24.10.2001 № 68, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

У 1396 г. быў закладзены драўляны касцёл і кляштар па фундацыі князя Жыгімонта Кейстутавіча. Пабудовы кляштара першапачаткова былі драўляныя. У 1510 г. па фундацыі караля Жыгімонта I Старога на месцы драўлянага касцёла быў збудаваны мураваны. Касцёл, верагодна, меў бязвежавае вырашэнне фасада нартэкса. У 1612 г. драўляны кляштар згарэў. Але праз дзевяць гадоў манахі аднавілі яго. З пісьмовых крыніц вядома, што кляштарны комплекс, які ў 1648 г. пацярпеў ад набегаў казакаў, у 1651 г. быў адбудаваны.

У час Паўночнай вайны ў 1706 г. кляштар і касцёл былі моцна разбураны. На працягу 1712–1730 гг. узведзены новы мураваны касцёл з кляштарам, якія захаваліся да нашага часу. Пры будаўніцтве касцёла выкарыстаны падмуркі папярэдняга храма XVI ст.

Існуючы кляштар уяўляе сабой комплекс пабудоў у межах мураванай агароджы ў квартале паміж вуліцамі Леніна, В. Харужай, Дняпроўскай Флатыліі і Камсамольскай. У склад уваходзяць касцёл, жылыя і службовыя кляштарныя карпусы, вежа-званіца, агароджа з брамамі.

Раней у агароджы існавалі тры брамы (з боку касцёла, ракі і дзядзінца) і двое весніц. За брамай з боку горада адкрываецца невялікі дворык перад фасадам касцёла і барочным фасадам з галоўным уваходам у кляштарны корпус. Касцёл арыентаваны алтарнай часткай на ўсход. Злучаны з ім замкнуты кляштар, які складаецца з трох карпусоў з клуатрам, размешчаны з паўднёвага боку. З заходняга боку двара замкнутай сістэмай карпусоў сфарміраваны яшчэ адзін унутраны дворык.

Касцёл – аднанефавы храм з прыбудаванымі да яго капліцамі. Цэнтральны неф і крыху вузейшая за яго паўкруглая апсіда з прэсбітэрыем накрыты стромкім чарапічным дахам, завершаным у месцы злучэння аб'ёмаў гранёнай вежачкай. Капліцы пад аднасхільнымі чарапічнымі дахамі. Галоўны фасад расчлянёны на тры ярусы і завершаны складаным франтонам з дзвюма вежамі па баках. Фасад дэкарыраваны пілястрамі, раскрапаванымі карнізамі, філянговымі нішамі і паяскамі. Бакавыя фасады раскрапаваны лапаткамі. Сцены капліц прарэзаны паўцыркульнымі вокнамі нефа і алтарнай апсіды – прамавугольнымі вокнамі з лучковымі завяршэннямі. Неф і прэсбітэрый перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі на распалубках.

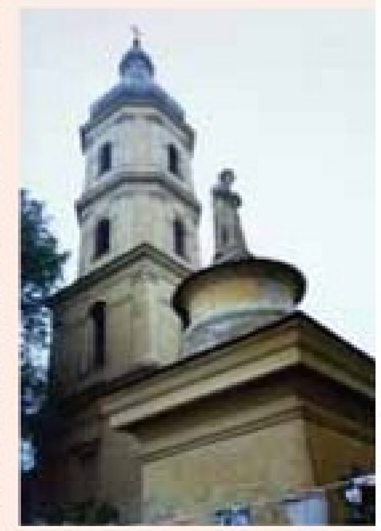

У інтэр'еры пазалочаныя алтары XVIII стагоддзя (шэсць драўляных і адзін стукавы). У іх складаныя кампазіцыі ўключана шмат драўлянай скульптуры і дэкаратыўная арнаментальная разьба, выкананая ў стылі барока. Найбольш багата аформлены галоўны алтар, які замыкае перспектыву інтэр'ера храма. Першы яго ярус аздабляюць скульптуры апосталаў Пятра і Паўла, завяршае антаблемент з разарваным франтонам, дзе размешчана гарэльефная кампазіцыя «Стыгматызацыя Св. Францыска». Урачысты лад галоўнага алтара падкрэсліваюць бакавыя алтары з драўлянымі скульптурамі святых і разным абрамленнем алтарнага жывапісу. На гранях разнога амбона – рэльефныя выявы чатырох евангелістаў з атрыбутамі. Балдахін амбона, аздоблены ажурнай глыбокай разьбойраслінных матываў, завершаны статуяй архангела з вагамі. Дэкаратыўная разьба, драўляныя скульптуры апосталаў, пуцці і іншыя фігуры пазалочаны і пасярэбраны, што надае інтэр'еру ўрачысты і багаты выгляд.

Чатыры ўзаемна перпендыкулярныя двух- і трохпавярховыя корпусы разам з касцёлам утвараюць некалькі дворыкаў. Пабудовы маюць плоскасныя фасады, рытм якіх ствараецца прамавугольнымі аконнымі праёмамі. Тарцы завершаны барочнымі франтонамі складанага профілю. Фасад з боку набярэжнай р. Піна вылучаны трыма рызалітамі, завершанымі фігурнымі франтонамі. Цэнтральны рызаліт умацаваны магутнымі контрфорсамі. Паміж рызалітамі размешчаны балконы з лесвіцамі-пандусамі. Планіроўка калідорная, перакрыцці паверхаў скляпеністыя.

Дынамікай вызначаецца чатырох'ярусная вежа-званіца пачатку XIX ст. Ніжнія два ярусы ў плане чатырохвугольныя, верхнія два – васьміганныя. Ярусы падзелены карнізнымі паясамі. Фасадныя плоскасці прарэзаны арачнымі аконнымі праёмамі, на першым – прамавугольнымі. Вуглы вежы вылучаны лапаткамі. Завершана вежа-званіца фігурным купалам.

Паміж касцёлам і званіцай стаяла калона з фігурай Ісуса Хрыста вышынёй 3 аршыны.

На кляштарным дзядзінцы знаходзіліся службовыя і гаспадарчыя пабудовы, з іх бровар мураваны і свіран вялікі на два паверхі. Бровар стаяў уздоўж агароджы з боку р. Піна. У ім было аддзяленне для лазні.

19 снежня 1852 г. па распараджэнні мінскага губернатара манахі-францысканцы пакінулі Пінск. Касцёл быў перададзены епархіяльнаму духавенству. У 1856–1860 гг. у касцёле праведзены рамонтныя работы.

У 1909 г. у касцёле працавалі варшаўскія мастакі Станіслаў Рудзінскі (роспіс у стылі мадэрн арнаментальнымі матывамі скляпенняў і падпружных арак) і Браніслаў Вішнеўскі (дзве фрэскі на сценах прэсбітэрыя «Зняцце з крыжа» і «Пакланенне звестуноў»).

Існуючы арган быў усталяваны ў 1836 г. віленскім майстрам Адальбертам Градніцкім. Галасы сканструяваў Рудніцкі. У 1930-я гг. арган быў рэканструяваны Вацлавам Бярнацкім. У наш час арган мае 36 рэгістраў, 27 дзеючых галасоў, у ім 1498 труб.

У 1920-я гг. паводле праекта архітэктара Г. Гая рэканструяваны кляштарныя карпусы. 28 кастрычніка 1925 г. былы францысканскі касцёл, які быў да таго фарным, рымскі папа Пій XI узвёў у ранг кафедральнага сабора Пінскай епархіі.

У 1981–1986 гг. касцёл рэстаўрыраваны на сродкі парафіян. У сутарэннях касцёла знаходзіцца перанесенае сюды К. Свёнтакам пахаванне епіскапа Зыгмунта Лазінскага, памерлага 26 сакавіка 1932 г.

112Г000539	Будынак былога палаца Бутрымовіча	1784–1790 гады	г. Пінск, вул. Леніна, 44	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Гарадскі суддзя Мацей Бутрымовіч спяшаўся закласці сваю рэзідэнцыю да візіту караля Рэчы Паспалітай Станіслава Аўгуста Панятоўскага. Праектаваў і кіраваў будаўніцтвам віленскі архітэктар К. Шыльдхаўз. Месца, выбранае пад будаўніцтва ў непасрэднай блізкасці ад старога, аплыўшага абарончага рова, аказалася не зусім удалым. У катлаван сталі паступаць грунтавыя воды. Фундамент умацавалі дубовымі палямі і драўлянымі калодамі і ўжо на іх узводзілі ўсе канструкцыі.

Затым на працягу амаль усяго XIX ст. палац знаходзіўся ва ўладанні буйных памешчыкаў Скірмунтаў. Знішчальны пажар спасціг будынак у 1901 г., але ў хуткім часе ён быў без змяненняў адноўлены. Яго П-падобная планіровачная канфігурацыя стварала ўтульны курданёр, шырока расчлянёны на парк, які спускаўся прама да р. Піна. З тыльнага боку, што выходзіць на вул. Леніна, забудовы не было, тут таксама быў разбіты сквер.

Архітэктура палаца ілюструе змену стылю барока класіцызмам, якая адбывалася ў агульнаеўрапейскім дойлідстве другой паловы XVIII ст. Пры ўсёй барочнай аб'ёмна-прасторавай пластычнасці фасады палаца атрымалі дадатковыя рысы класіцызму: чатырохкалонныя порцікі па тарцах бакавых крылаў, каланада з невялікай тэрасай на дваровым акруглым эркеры, моцны трыгліфны фрыз па перыметры, руст па вуглах, франтончыкі ліштваў прамавугольных акон. У планіроўцы палаца таксама захоўваўся барочны прынцып анфіладнай узаемасувязі памяшканняў, парадная частка якіх аб'яднана ў цэнтральным крыле вакол авальнай бальнай залы. У бакі ад яе «разбягаліся» каскады малых залаў і гасціных. Моцны ўплыў неаготыкі праявіўся тут у пазнейшай забудове галоўнага ўвахода з выкарыстаннем гатычных спічастых праёмаў.

113Г000540	Будынак	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	г. Пінск, вул. Леніна, 49	3	24.10.2001 № 68	14.05.2007 № 578

113Д000541	Мемарыяльны комплекс «Помнік партызанам»	1993–2002 гады	г. Пінск, вул. Першамайская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112Г000542	Будынак	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	г. Пінск, вул. Першамайская, 6	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Аднапавярховы з мансардным паверхам Г-падобны ў плане будынак, сучасныя двухпавярховыя прыбудовы ў дваровым садзе надаюць усяму комплексу складаную кампазіцыю. Двухсхільны дах мадэрнізаваны, мае сучасныя мансарды. Прамавугольныя аконныя праёмы на галоўным фасадзе дэкарыраваны лучковымі сандрыкамі. Завершаны фасад карнізам са ступеньчатымі сухарыкамі. Дваровыя фасады атынкаваныя, падзелены міжпаверхавай цягай, завершаны карнізам.

112Г000543	Прыдарожная капліца	XVII–XVIII стагоддзі	г. Пінск, вул. Пучкова	2	22.06.2004 № 98	14.05.2007 № 578

Капліца пабудавана на мяжы XVII–XVIII стст. як прыдарожная пры выездзе з горада па дарозе Пінск – Брэст. Паводле некаторых звестак, была пастаўлена ў памяць аб ахвярах эпідэміі халеры, якая забрала жыцці тысячы жыхароў горада.

Трох'яруснае, цэнтрычнае, квадратнае ў плане вежападобнае збудаванне. Чацверыковыя ярусы, змяншаючыся па памерах, надаюць кампазіцыі вертыкальную дынаміку. Завяршэнне не захавалася. Ніжнія ярусы раскрапаваны плоскімі нішамі з лучковымі завяршэннямі і адной нішай-табернакулам. Верхні скразны ярус прызначаўся для сакральнай скульптуры. Фасад атынкаваны, дэкарыраваны прафіляванымі карнізнымі паяскамі. Вуглы афармлены пілястрамі.

113Д000720	Помнік на месцы забойства ахвяр фашызму – вязняў Пінскага гета	1993 год, 2005 год	г. Пінск, вул. Пушкіна	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
112Г000544	Ансамбль былога кляштара бернардзінцаў: Варварынская царква роспіс алтарнай часткі кляштарны корпус званіца	1786 год, XIX – першая палова XX стагоддзя	г. Пінск, вул. Савецкая, 36	2	28.02.2002 № 71 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Кляштар бернардзінцаў з касцёлам Св. Міхаіла ў Пінску быў заснаваны дзякуючы фундушу, дадзенаму 16 студзеня 1705 г. вялікім канцлерам літоўскім Міхаілам Вішнявецкім і яго жонкай Кацярынай з Дольскіх. Да 1717 г. у прадмесці Каралін быў пабудаваны драўляны комплекс бернардзінскага кляштара.

Затым на працягу 1770–1786 гг. быў пабудаваны мураваны касцёл, асвячоны 13 студзеня 1787 г.

Брама з надбудаванай аднаяруснай званіцай. Арачны праём брамы фланкіраваны плоскімі лапаткамі, афармлены абрамленнем з замковым каменем. Гарызантальна брама-званіца падзелена карнізным поясам. Званіца прамавугольная ў плане, накрыта двухсхільным дахам. Пад дахам, а таксама па перыметры франтона праходзіць карніз з мадульёнамі. Галоўны і тыльны фасады званіцы раскрапаваны плоскімі лапаткамі, прамавугольныя аконныя праёмы аздоблены арачнымі надаконнымі нішамі і падаконнымі філёнгамі.

У 1795 г. на ўваходзе на тэрыторыю кляштара была пабудавана асобна размешчаная двух'ярусная званіца, накрытая дахоўкай. У першым ярусе званіцы месцілася брама, на другім – чатыры аднолькавай велічыні званы. Званіца была прамавугольная ў плане, сцены атынкаваныя. З аднаго боку брамы размяшчалася лесвіца, з другога – каморка.

У 1828–1829 гг. да касцёла быў прыбудаваны двухпавярховы кляштарны корпус, які прымыкаў да сакрысційнага пакоя касцёла. На першым паверсе знаходзіліся келлі, службовыя памяшканні, кладоўкі, кухня з пякарняй, трапезная. На другім паверсе – 15 брацкіх келляў і бібліятэка.

У 1857 г. будынкі былога бернардзінскага кляштара перададзены пінскаму Свята-Варварынскаму жаночаму манастыру, заснаванаму ў 1520 г. Манастырскі корпус у той час уяўляў сабой двухпавярховы будынак, на першым паверсе якога было дзевяць пакояў для сясцёр, а на другім – 11. Царква мела 10 акон, была добра пабелена, асобныя часткі пафарбаваны. Гаспадарчыя будынкі былі драўляныя, з двух бакоў манастыр акружаў пладовы сад.

У 1858 г. былы касцёл пераабсталяваны ў царкву. А ў 1865 г. над двухсхільным дахам быў надбудаваны цыбулепадобны купал на васьміграннным барабане. У гэтым выглядзе храм захаваўся да нашых дзён: аднанефавы бязвежавы храм. Да прамавугольнага ў плане асноўнага аб'ёму далучаны развіты прэсбітэрый з паўкруглай апсідай. Памяшканні перакрыты цыліндрычнымі з распалубкамі скляпеннямі на падпружных арках. Пад храмам зроблены склепы, перакрытыя двума пралётамі масіўных крыжовых скляпенняў. У сценах трапляюцца рады плінфы. Будынак завершаны двухсхільным дахам з атыкавым франтонам складанага абрысу. У дэкоры фасадаў – пілястры, раскрапаваныя карнізы, пояскі, абрамленні акон. Галоўнае зальнае памяшканне, у заходняй частцы якога знаходзяцца хоры, што апіраюцца на два слупы, непасрэдна пераходзіць у прэсбітэрый. Скляпенні ад сцяны аддзяляе прафіляваны карніз. У апсідзе ён пераходзіць у маляваны арнаментальны фрыз, які падзяляе выкананы ў тэхніцы грызайль у традыцыях ранняга класіцызму роспіс алтарнай часткі на два ярусы. У ніжнім ярусе імітуюцца архітэктурныя формы карынфскага ордэра (паўратонда з дзвюма галерэямі, якія разыходзяцца ў два бакі). Столь паўратонды арнаментавана кесонамі. Адпаведны дэкор – на падпружных арках зальнага памяшкання. У консе над лучковымі вокнамі, які абрамляе стылізаваны раслінны арнамент, намаляваны невялікія плафоны. Паміж імі роспіс «Маці Божая з дзіцем» (пачатак XX ст.).

Пасля скасавання манастыра ў 1874 г. царква стала прыходскай. На працягу ўсёй гісторыі дзейнічала.

Манастырскі будынак быў перададзены грамадзянскаму ведамству і ў 1875 г. большая яго частка прыстасавана пад гарадскую бальніцу. Сучасны стан былога манастырскага корпуса, у якім і цяпер размешчана бальніца, сведчыць, што пад час рамонтаў XIX ст. былі зроблены два тамбуры на галоўным фасадзе, з боку дваровага фасада арганізаваны ўваход з лесвічнай клеткай.

У 1993 г. дзейнасць Свята-Варварынскага манастыра адноўлена.

112Г000545	Будынак	другая палова XIX – пачатак XX стагоддзя	г. Пінск, вул. Суворава, 43	2	13.09.1995 № 27	14.05.2007 № 578

Двухпавярховы складанай аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі будынак: да асноўнага прамавугольнага аб'ёму з боку дваровага і паўднёвага тарцовага фасадаў прыбудаваны ніжэйшыя пад аднасхільнымі дахамі аб'ёмы. Другі паверх вырашаны ў выглядзе мансарднага, мае ламаны абрыс. У цэнтры галоўнага фасада размешчаны балкон з металічнай ажурнай агароджай. Галоўны і дваровы фасады на першым паверсе прарэзаны лучковымі аконнымі праёмамі без ліштваў, завершаны карнізам. На другім паверсе вокны прамавугольныя ў ліштвах.

113Д000546	Будынак, у якім жыў народны пісьменнік Беларусі Якуб Колас	1900 год	г. Пінск, вул. Чуклая, 63	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000547	Мемарыяльны комплекс вызваліцелям	1950–1960-я гады	г. Пінск, цэнтральны парк культуры і адпачынку	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
112Ж000548	Бюст У.А. Ралько	1981 год	в. Аснежыцы	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
113В000549	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	III стагоддзе да н.э. – II стагоддзе н.э.	в. Астравічы, 0,3 км на паўднёвы захад, на поўдзень ад дарогі на в. Сушыцк	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000550	Крыжаўзвіжанская царква	1864 год	в. Ахова	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

Уяўляе сабой прамавугольны зруб, завершаны пяціграннай апсідай з бакавымі рызніцамі. Храм накрыты агульным гонтавым дахам з вальмамі над галоўным фасадам і алтарным прырубам. Над прытворам, які ўпісаны ў агульны аб'ём храма, узвышаецца вежа-званіца, завершаная фігурнай барочнай галоўкай. Ашаляваныя сцены ўмацаваны лапаткамі, апярэзаны прафіляваным карнізам і расчлянёны аконнымі праёмамі ў ліштвах. У інтэр'еры драўляны разны алтар XVIII ст.

113В000551	Стаянка-1 перыяду неаліту	4–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Ботава, 2 км на поўдзень, на востраве воз. Пагосцкае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

112Г000552	Пакроўская царква	1878 год	в. Бярозавічы	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў цэнтры вёскі. Помнік народнага дойлідства.

Царква мае трохчасткавую падоўжна-восевую аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю. Да кубападобнага асноўнага аб'ёму прымыкаюць зруб прытвора і апсіды з бакавымі рызніцамі. Цэнтральны зруб накрыты чатырохсхільным пакатым дахам, завершаны па цэнтры двух'ярусным васьміграным барабанам з цыбулепадобнай галоўкай. Дахі прытвора і апсіды двухсхільныя. Над прытворам узвышаецца званіца. Гарызантальна ашаляваныя фасады дэкарыраваны разьбой па дрэве. Маецца абраз XVII–XVIII стст. «Узнясенне».

113В000553	Стаянка, селішча	5–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Востраў, 1 км на паўднёвы ўсход, на пясчаным узгорку левага берага р. Стыр	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000554	Стаянка, селішча	3–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Востраў, 0,5 км на ўсход ад дарогі на в. Ласіцк	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000555	Ільінская царква	1788 год	в. Вуйвічы	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў паўночна-заходняй частцы вёскі. Часткова перабудавана ў 1937 г. Помнік манументальнага народнага дойлідства.

Храм мае шматпланавую аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю, якую фарміруюць зрубы званіцы, цэнтральнага аб'ёму з пяціграннымі прыдзеламі і апсіда з квадратнай рызніцай. Вертыкальнай дамінантай з'яўляецца чатырох'ярусная чацверыковая званіца з гранёным сферычным купалам і макаўкай у завяршэнне. Квадратны ў плане асноўны аб'ём мае двух'ярусную пабудову з чатырохсхільнымі перакрыццямі і цыбулепадобнай галоўкай на двух'ярусным васьмерыковым барабане ў завяршэнне. Унутры зала перакрыта самкнутым чатырохгранным скляпеннем на ветразях. Над бабінцам зроблены хоры.

113В000556	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Вылазы, 0,5 км на паўночны захад, 50 м на поўнач ад дарогі на в. Сошна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000721	Царква Раства Багародзіцы	1787 год	в. Вылазы	3	19.12.2007 № 138	03.09.2008 № 1288
113В000557	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку, ранняга сярэднявечча	1-е тысячагоддзе да н.э. – XIII стагоддзе н.э.	в. Гарадзішча, на заходняй ускраіне, на ўсходнім беразе воз. Гарадзішчанскае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

112Г000558	Троіцкая царква	XVIII стагоддзе	в. Дабраслаўка	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва. Помнік народнага дойлідства.

Асноўнае памяшканне і вузкі бабінец аб'яднаны ў адным прамавугольным зрубе пад двухсхільным дахам, пяціграння алтарная апсіда мае самастойны шматсхільны дах. У цэнтры даху пастаўлены васьмерыковы барабан з шатром. Сцены вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі, раскрапаваны лапаткамі. Вокны прамавугольныя, размешчаны высока і аздоблены ліштвамі. Сцяна галоўнага фасада завершана ўсечаным шчытом з прычолкам. Інтэр'ер зальны з плоскай столлю. Над бабінцам – хоры.

112Г000559	Капліца	сярэдзіна XVIII – першая палова XIX стагоддзя	в. Дубай	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Капліца захавалася ад комплексу сядзібных пабудоў. Васьміграннасць архітэктурнага аб'ёму, вуглавая крапоўка пілястрамі, складанасць абломаў, шлемападобнае фігурнае завяршэнне з гранёным ліхтаром надаюць капліцы барочную пластычнасць. Інтэр'ер упрыгожаны фрэскавым роспісам.

112Г000560	Царква Раства Багародзіцы	1811 год	в. Дубай	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Храм пабудаваны з цэглы на паўночнай ускраіне вёскі. Помнік архітэктуры класіцызму.

Складаецца з цэнтрычнага васьміграннага асноўнага аб'ёму і аднолькавых прамавугольных у плане апсіды і бабінца. Асноўны аб'ём накрыты гранёным купалам, завершаным галоўкай на глухім васьмігранным барабане. Двухсхільныя дахі над алтарнай часткай і бабінцам утвараюць па фасадах трохвугольныя франтоны. Бакавыя плоскасці фасадаў завершаны ступеньчатымі атыкамі. Сцены апсіды, бабінца і вуглы будынка руставаныя. Вялікія вокны з паўцыркульным завяршэннем. Дэкаратыўныя дэталі вылучаны белым колерам.

Васьмігранная форма асноўнага аб'ёму добра акрэслена ў інтэр'еры. Хоры падтрымліваюцца дзвюма драўлянымі калонамі. На сценах захаваўся роспіс 1885 г., выкананы ў тэхніцы грызайль, які імітуе архітэктурныя дэталі.

113Г000722	Царква Параскевы Пятніцы	1788 год	в. Жабчыцы	3	19.12.2007 № 138	03.09.2008 № 1288

113В000561	Паселішча перыяду мезаліту, неаліту	6–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Заазер'е, 0,2 км на поўнач, паміж воз. Гарадзішчанскае і р. Ясельда	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000562	Былая сядзіба	1920 год	в. Заполле	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

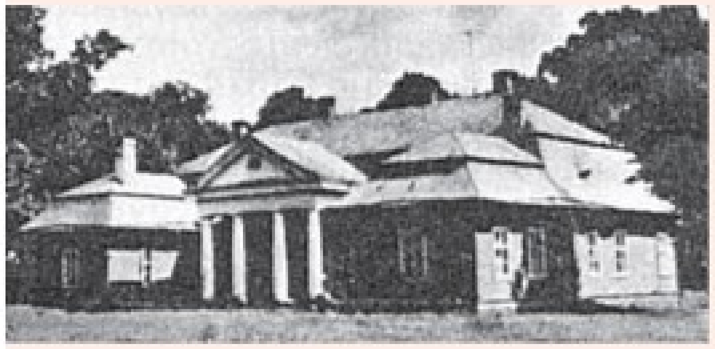

Перад 1930 г. запольскі маёнтак стаў асноўнай рэзідэнцыяй Плятэраў пасля таго, як Пясэчна было раздзелена і распрададзена. У гэты час у Заполлі існаваў стары пейзажны парк, у якім Плятэры пабудавалі новы палац сярод цудоўных ліпавых шпалер і альтанак. Палац меў больш сціплы выгляд, чым папярэдні стары дом у Пясэчне, які быў знішчаны ў Першую сусветную вайну.

Шэраг айчынных даследчыкаў палацава-паркавай архітэктуры Беларусі лічаць, што Запольскі палац паходзіць з канца XVIII – пачатку XIX ст. На самай справе Запольскі палац пабудаваны ў 1920-я гг.

Палац яшчэ існуе да сённяшняга часу і знаходзіцца ў крайне занядбаным стане. Ён уяўляе сабой аднапавярховы драўляны будынак, накрыты гладкім чатырохсхільным дахам. Цэнтральны фасад у сярэдняй частцы вылучаны класічным высокім порцікам на чатырох мураваных калонах, над якімі ўзвышаецца трохвугольны шчыт з паўкруглым акенцам. З боку парку палац меў порцік, ідэнтычны франтальнаму, размешчаны па цэнтры фасада. Да фасада былі дабудаваны крылы, і таму палац з боку парку ў плане мае форму падковы.

Сцены палаца гарызантальна ашаляваныя, вокны прамавугольныя. Пакоі ў цэнтральнай частцы (залы і кабінеты) мелі анфіладную планіроўку, бакавыя крылы з жылымі і гаспадарчымі памяшканнямі – калідорную.

У парку растуць векавыя дубы, клёны, каштаны і іншыя мясцовыя пароды дрэў.

113В000563	Стаянка перыяду неаліту, бронзавага веку	5–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Камень, 2 км на паўднёвы ўсход, каля гары Шаламіцкага, урочышча Ратне	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000564	Стаянка перыяду неаліту, бронзавага веку	3–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Камень, на заходняй ускраіне, па берагах пратокі Вісліца і воз.Пагосцкае каля р. Бобрык	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000565	Мікалаеўская царква	1892 год	в. Купяцічы	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў цэнтры вёскі. Помнік народнага дойлідства.

Царква мае падоўжна-восевую кампазіцыю, якая складаецца з двух'яруснай званіцы (васьмярык на чацвярыку), квадратнага бабінца, васьміграннай малітоўнай залы і пяцiграннай апсіды. Цэнтральны аб'ём накрыты пакатым шатром, завершаным двух'яруснай галоўкай, званіца – гранёным шатром з макаўкай. Гарызантальна ашаляваныя фасады дэкарыраваны накладнымі аркатурнымі фрызамі, вуглавымі лапаткамі, ліштвамі з сандрыкамі прамавугольных аконных праёмаў. Да галоўнага і двух бакавых уваходаў вядуць ганкі.

113В000566	Стаянка, селішча	5–3-е тысячагоддзі да н.э., 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Курадава, 1 км на поўдзень, на левым беразе р. Прыпяць	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000567	Троіцкая царква	другая палова XIX стагоддзя	г.п. Лагішын	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
113Г000568	Петрапаўлаўскі касцёл	1907–1909 гады	г.п. Лагішын	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
113В000569	Стаянка-2, селішча	3-е тысячагоддзе да н.э., V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Ласіцк, 2 км на захад, у сярэдняй частцы пясчанага ўзгорка на левым беразе р. Стыр	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000570	Царква Раства Багародзіцы	1885 год	в. Лемяшэвічы	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва. Помнік народнага дойлідства з рысамі рэтраспектыўна-рускага стылю.

Асноўны квадратны ў плане зруб накрыты чатырохсхільным дахам з какошнікамі і чацверыковай галоўкай у цэнтры. Прамавугольная апсіда, сярэдні аб’ём і бакавыя прыбудоўкі надаюць царкве крыжападобны план. Пры ўваходзе – трох’ярусная шатровая званіца.

113В000571	Стаянка і селішча перыяду неаліту, ранняга жалезнага веку	5–3-е тысячагоддзі да н.э., 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Лемяшэвічы, 2 км на поўдзень, па бакі ад дарогі на в. Марозавічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000572	Стаянка і селішча перыяду неаліту, бронзавага веку, ранняга жалезнага веку	4–1-е тысячагоддзі да н.э.	в. Лемяшэвічы, 3 км на поўнач, на пясчаным узгорку сярод пойменных балот правабярэжжа р. Прыпяць	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000573	Троіцкая царква	1875 год	в. Месткавічы	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў цэнтры вёскі. Помнік народнага дойлідства з выкарыстаннем форм і прыёмаў архітэктуры класіцызму і рэтраспектыўна-рускага стылю.

Царква трохзрубная, крыжова-купальная. Пры ўваходзе – зруб бабінца са званіцай на другім ярусе. Светлавы васьміграннi барабан на сяродкрыжжы накрыты шлемападобным купалам. Такі ж купал над званіцай завершаны спічаком. Сцены гарызантальна ашаляваны і насычаны драўляным разным дэкорам: аркатурным фрызам, пілястрамі, кранштэйнамі і сухарыкамі карніза, падзорамі, ліштвамі прамавугольных акон, крыжамі. У інтэр'еры барабан апіраецца на ветразі.

112Г000574	Царква Параскевы Пятніцы	1794 год	в. Мясацічы	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва прыхаджанамі як уніяцкая. Помнік народнага дойлідства.

Трохзрубная, з прамавугольнымі ў плане асноўным зрубам і бабінцам і пяцігранный алтарнай апсідай. Асноўны зруб накрыты шатровым дахам з галоўкай на глухім барабане, бабінец і апсіда – вальмавымі. Пры ўваходзе тамбур з двухсхільным дахам. Сцены гарызантальна ашаляваныя. Вокны прамавугольныя ў разных ліштвах. Унутры памяшканні маюць плоскую бэлечную столь. Над бабінцам – хоры. Іканастас невысокі драўляны. Маюцца абразы XVIII–XIX стст.

У паўднёва-заходнім баку ад царквы пастаўлена двух'ярусная званіца. Першы зрубны вертыкальна ашаляваны ярус вылучаны шырокім гонтавым адлівам, другі – слупавы каркас, накрыты пакатым шатровым дахам.

112Г000575	Парк «Парэчча»	1910 год	в. Парэчча	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

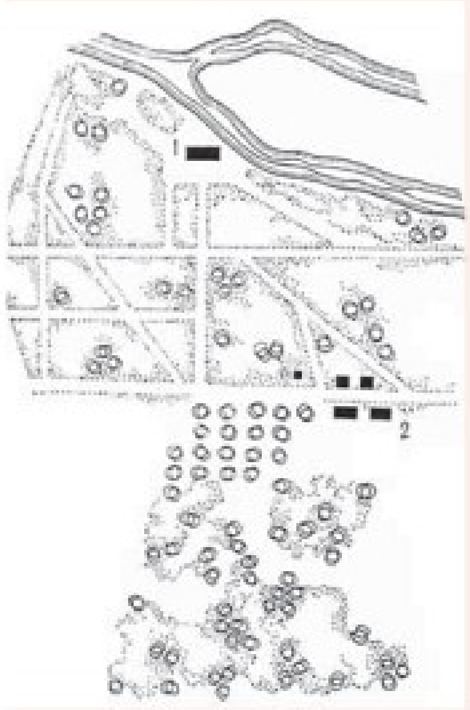

Заснаваны пры сядзібе Скірмунтаў (знішчана ў гады Першай сусветнай вайны).

Гэтая сядзіба, у складзе якой значнае месца займала паркавая зона, фарміравалася больш за 100 гадоў. Ад палаца адкрываўся маляўнічы від на пойму і востраў з садам.

Перад палацам размяшчаўся вялікі партэр з кветнікамі, за якімі ўздоўж шырокай ліпавай алеі стаялі мураваныя будынкі, з правага боку цягнуўся пладовы сад, плошча якога сёння поўнасцю забудавана. Другая алея (ліпавая) ішла ад партэра на ўсход, перпендыкулярна ліпавай. Паралельна ёй, але ўжо бліжэй да ракі, праходзіла трэцяя алея з ясеню.

Фундатарам і арганізатарам фарміравання пейзажнай часткі парку быў Раман Скірмунт. Яно ішло за межамі гаспадарча-прамысловага комплексу, на месцы натуральнага ляснога масіву.

Кампазіцыйным цэнтрам парку была невялікая паляна з двума валунамі ў атачэнні дубоў. Ад паляны ў розныя бакі разыходзіліся пяць вузкіх сцежак. Яны былі падсыпаны рачным пяском і фіксаваны паглыбленнем для сцёку вады.

Паўночная частка парку, якая прылягала да поймы, значна паніжаная і завільгочаная. У глыбіні паркавага масіву была размешчана трох'ярусная альтанка з вінтавой лесвіцай, да якой вяла вузкая сцежка, абсаджаная нарцысамі, у розных месцах стаялі мармуровыя лаўкі. Кампазіцыйным цэнтрам з'яўлялася сажалка з вялікім і малым астравамі, якая праз канал двума рукавамі злучалася з р. Ясельда.

У парк было прывезена шмат экзотаў, рэдкіх унікальных відаў. Яны высаджваліся на ўсёй тэрыторыі ў розных аб'ёмах і спалучэннях. Шэраг экзотаў (лістоўніца еўрапейская, дуб чырвоны і інш.) выкарыстоўваліся як лесакультуры, іншыя мелі дэкаратыўнае прызначэнне. Уздоўж дарогі да бровара пасаджана шэсць цюльпанавых дрэў (захавалася адно), прадстаўнікоў сямейства магноліевых. Вакол паляны перад заводам рос арэх шэры.

Аснову парку зараз складае дуб ва ўзросце 100–160 гадоў, вышынёй да 25–32 м, расце шэраг экзатычных дрэў: дубы балотны і чырвоны, елка звычайная залацістая.

Унікальны не толькі для парку, але і для ўсёй умеранай паласы экзэмпляр балотнага кіпарыса звычайнага, сямейства якога лічыцца «жывым выкапнем» зямлі. У парку захаваліся таксама сосны кедравыя еўрапейская і сібірская, елкі калючая і канадская і шэраг іншых. Адну з алей стварае лістоўніца Кемпфера. У якасці акцэнтуючых раслін выкарыстаны клён вастралісты, бук лясны і інш.

Парэцкі парк мае плошчу каля 60 га, тут многа птушак, у насаджэннях лістоўніцы жывуць чаплі. Да 1979 г. у канале яшчэ жылі бабры. Ансамбль мае прыродаахоўнае значэнне, аб'яўлены помнікам прыроды і садова-паркавай архітэктуры. У сучасны перыяд пачалася рэканструкцыя парку.

113Д000027	Брацкая магіла савецкіх воінаў і партызан (аўтар помніка – З. Азгур)	1944 год, 1956 год	в. Пагост-Загародскі	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
113Д000576	Тры брацкія магілы	1991 год	в. Пагост-Загародскі	3	08.09.1994 № 12	14.05.2007 № 578
113Г000577	Царква	другая палова XIX стагоддзя	в. Пагост-Загародскі	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
112Г000578	Царква Раства Багародзіцы	1888 год	в. Парахонск	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва. Помнік архітэктуры рэтраспектыўна-рускага стылю.

Царква мае трохзрубную падоўжна-восевую кампазіцыю. Да прамавугольнага ў плане асноўнага аб'ёму прымыкае прамавугольная апсіда і прытвор. Асноўны кубападобны зруб накрыты пакатым чатырохсхільным дахам, над якім гранёны купал на васьміграннным барабане. Над прытворам узвышаецца васьмерыковая званіца, завершаная востраканечным шпілем. Да ўвахода вядзе ганак. Уваход афармлены двухкалонным порцікам. Сцены гарызантальна ашаляваны, дэкарыраваны накладным дэкорам у выглядзе лапатак, аконных ліштваў, карнізаў. У інтэр'еры малітоўная зала мае двухсветлавую прастору. У габарытах залы вылучаны прытвор з бакавымі прасвірняй і хрысцільняй.

112Г000579	Царква Раства Багародзіцы	1912 год	в. Парэчча	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў цэнтры вёскі.

У аснове планіровачнай арганізацыі храма цэнтральны трох'ярусны зруб, бакавыя прамавугольныя прыдзелы і прытвор, пяціграннная апсіда з маленькімі бакавымі рызніцамі. Дынамічную вертыкальна развітую аб'ёмную кампазіцыю храма фарміруюць

трох'ярусная званіца (васьмярык на двух чацверыках) з востраканечным шатром і трох'ярусны асноўны чацверыковы зруб, завершаны сферычным купалам з цыбулепадобнай галоўкай. З чатырох бакоў да яго прымыкаюць нізкія алтары і пяцігранная апсіда, якія надаюць царкве крыжападобны план. Фасады гарызантальна ашаляваныя. У дэкоры фасадаў выкарыстана разьба (карнізы, ліштвы, вуглавыя накладкі).

112Г000580	Пакроўская царква	1830 год	в. Пінкавічы	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

Пабудавана ў цэнтры вёскі. Помнік народнага дойлідства.

Трохзрубная драўляная царква складаецца з прамавугольнага бабінца, васьмерыковага цэнтральнага і пяцісценнага алтарнага зрубаў. Цэнтральны зруб выцягнуты па папярочнай восі, што стварае кампактную цэнтрычную кампазіцыю. Ён завершаны шатровым дахам, з якім злучаюцца вальмавы дах алтарнага памяшкання і двухсхільны бабінца. Над бабінцам узвышаецца завершаная шатровым дахам чацверыковая званіца. Сцены знадворку ашаляваны гарызантальна. Высока размешчаны прамавугольныя вокны, якія завершаны ліштвамі. Усе тры памяшканні злучаюцца паміж сабой вялікімі праёмамі і перакрыты пірамідальнымі ўсечанымі зверху скляпеннямі. У бабінцы зроблены хоры. У інтэр'еры ўсе памяшканні перакрыты драўлянымі самкнутымі пірамідальнымі скляпеннямі. Маюцца абразы XVIII–XIX стст.

112Г000581	Увазнясенская царква	1855 год	в. Ставок	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў цэнтры вёскі. Помнік народнага дойлідства.

Храм мае трохзрубную падоўжна-восевую аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю, якую ўтвараюць прытвор, малітоўная зала, апсіда. Іх разнастайныя завяршэнні ствараюць маляўнічы сілуэт храма. Над прытворам узведзена двух'ярусная чацверыковая званіца, завершаная шатром з макаўкай. Асноўны кубападобны зруб накрыты пакатым чатырохсхільным дахам з васьмігранным светлавым барабанам пад сферычным купалам. Гарызантальна ашаляваныя фасады прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі ў ліштвах, акаймаваны вуглавымі лапаткамі і карнізам. Тры ўваходы аформлены ганкамі з двухслупавымі порцікамі, завершанымі трохвугольнымі франтонамі. У інтэр'еры зала перакрыта пірамідальным скляпеннем, якое апіраецца на чатыры слупы.

112Г000582	Пакроўская царква	1856 год	в. Тырвовічы	2	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва па фундацыі Вітольда Орды. Помнік народнага дойлідства.

Асноўны аб'ём царквы прамавугольны ў плане. Да яго з усходу прымыкае трохгранны зруб апсіды, з захаду прамавугольны прытвор. Цэнтральны аб'ём накрыты шатровым дахам, увянчаны галоўкай на барабане. Апсіда накрыта вальмавым дахам. Сцены гарызантальна ашаляваны, умацаваны брусамі-сцяжкамі, прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі. З заходняй часткі ў 1930-я гг. да прытвора прыбудавана двух'ярусная званіца, раздзеленая развітым карнізам. Верхні ярус званіцы чацверыковы ў плане, накрыты чатырохсхільным дахам.

113В000583	Стаянка, селішча	4–1-е тысячагоддзі да н.э.	в. Церабень, 1 км на паўночны ўсход, на беразе р. Прыпяць	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000584	Стаянка-1 перыяду неаліту	4–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Чухава, 2 км на паўднёвы ўсход, на паўночна-заходнім беразе воз. Пагосцкае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Пружанскі раён

112Г000585	Будынкі былой гарадской сядзібы: сядзібны дом флігель	сярэдзіна XIX стагоддзя	г. Пружаны (у парку)	2	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

Гэта арыгінальная рэзідэнцыя пабудавана маршалкам Пружанскага павета Валенціем Швыкоўскім паблізу цэнтра горада. Для стварэння праектнай дакументацыі палацава-паркавага ансамбля быў запрошаны з Варшавы знакаміты архітэктар Францішак Марыя Ланцы, які надаў архітэктуры палаца неарэнесансны стыль.

Будынак палаца – дзве групы featureразнавялікіх аб'ёмаў, прыгожая чатырохгранная вежа (мела гадзіннік-куранты), паўкруглая веранда, вялікая тэраса на калонах. Інтэр'ер будынка быў аздоблены ляпнымі прафіляванымі карнізамі, камінамі, дэкарыраванымі дзвярамі.

Вакол рэзідэнцыі Швыкоўскія залажылі багаты на экзатычныя дрэвы парк. У спецыяльна пабудаванай аранжарэі раслі апельсінавыя і лімонныя дрэўцы, пальмы, мірты і іншыя экзоты, якімі ў летні час упрыгожваўся парк. Гэтай справе ўвесь свой вольны час прысвячаў маршалак Валенцій Швыкоўскі.

За ўдзел у паўстанні 1863 г. сядзібу Швыкоўскага царскія ўлады канфіскавалі, а сам маршалак вымушаны быў з'ехаць у эміграцыю. Аранжарэю закрылі, а ўсе экзатычныя расліны перавезлі ў імператарскі палац у Белавежскай пушчы.

У 1867 г. Швыкоўскі вярнуўся ў Пружаны. Маёнтак быў яму вернуты. Пасля смерці жонкі Швыкоўскі прадаў маёнтак графіні В. Клейнміхель (Арбеліяні) і дажываў свой век у Варшаве, дзе памёр у 1902 г. Быў пахаваны побач з жонкай на каталіцкіх могілках у Пружанах.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны ў будынку размяшчаліся дзіцячы сад, затым стаматалагічная паліклініка, дзякуючы чаму палац уратаваны ад знішчэння. У адрэстаўрыраваным сядзібным доме размяшчаецца музей-сядзіба «Пружанскі палацык». У ім экспануюцца матэрыялы па гісторыі палаца і сацыяльна-культурнага жыцця Пружаншчыны.

У перспектыве плануецца аднаўленне колішняй аранжарэі і парку.

113Г000586	Капліца	1852 год	г. Пружаны, вул. Кофанава, на могілках	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000587	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Пружаны, вул. Кофанава, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112Г000588	Гандлёвыя рады	1896 год	г. Пружаны, пл. Савецкая	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Прамавугольны ў плане будынак складаецца з двух радоў гандлёвых ячэек, накрыты двухсхільным дахам са ступеньчатымі франтонамі на тарцах. Падоўжныя фасады аформлены масіўнымі аркадамі, якія ствараюць адкрытыя галерэі. Кожнаму арачнаму праёму адпавядае ніша ў сцяне, у якіх размешчаны дзверы і вітрыны гандлёвых памяшканняў. Колішні праезд пасярэдзіне падкрэслены трохпралётнымі рызалітамі і завершаны фігурнымі франтонамі. Франтоны маюць крывалінейныя і ступеньчатыя абрысы і разам з карнізам раскрапаваны пілястрамі.

113Г000589	Будынак	1828 год	г. Пружаны, вул. Савецкая	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000590	Сабор Аляксандра Неўскага	1866 год	г. Пружаны, на перакрыжаванні вуліц Савецкай і Р. Шырмы	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000591	Касцёл Уваскрасення Святой Дзевы Марыі	пачатак XX стагоддзя	г. Пружаны, вул. Савецкая, 39	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000592	Будынак былога першага дваранскага вучылішча	1836 год	г. Пружаны, вул. Камсамольская, 1	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000593	Крыжаўзвіжанская царква	1914 год	в. Аранчыцы	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578

113Д000594	Помнік паўстанцам Кастуся Каліноўскага	XIX стагоддзе	в. Асошнікі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000595	Магіла ахвяр фашызму	1944 год	в. Байкі	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113В000596	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Байкі, 3 км на паўднёвы захад, урочышча Супруніха	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000597	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Бакуны	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000598	Царква Аляксандра Неўскага	1888 год	в. Блізная	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000599	Магіла ахвяр фашызму	1941–1944 гады	в. Блізная	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Д000600	Брацкая магіла савецкіх воінаў	1944 год	в. Блізная	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Д000601	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Брады	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113В000602	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Бярэзніца, 1,1 км на паўднёвы захад, урочышча Пель	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000603	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Варанілавічы	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Г000604	Мікалаеўская царква	1799 год	в. Вяжное	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000605	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Вялікае Сяло	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000606	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Гарадзечна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000607	Пакроўская царква	1825 год	в. Гарадзечна	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000608	Мікалаеўская царква	1811 год	в. Засімавічы	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000609	Крыжаўзвіжанская царква	1878 год	в. Зельзін	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000610	Былая сядзіба, фрагменты парку	другая палова XVIII стагоддзя	пас. Інтэрнацыянальны	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000611	Брацкая магіла савецкіх воінаў	1944 год	в. Кавалі	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113В000612	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Казлы	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578

113В000613	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Кацёлкі, 1 км на паўночны ўсход	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000614	Рэшткі сядзібна-паркавага комплексу	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Каштанаўка	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000615	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Краснае	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Д000616	Брацкая магіла чырвонаармейцаў	1920 год	в. Крыніца	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Д000617	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Купічы	3	23.12.2003 № 92	14.05.2007 № 578
113Д000618	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Кутнявічы, у цэнтры вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000619	Магіла паўстанцаў Кастуся Каліноўскага	1863–1864 гады	в. Ласосін	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Д000620	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Лыскава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112Г000621	Былы кляштар місіянераў: Троіцкі касцёл жылы корпус	1763–1785 гады	в. Лыскава	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

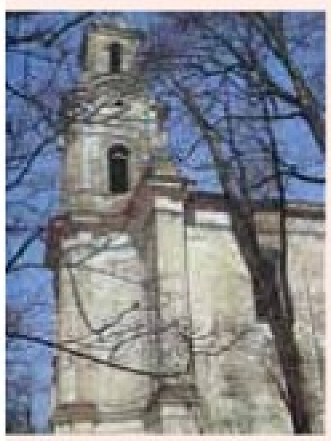

Касцёл – мураваны аднанефавы, аднавежавы крыжападобны ў плане будынак з дзвюма сакрысціямі абапал алтарнай апсіды. Неф, апсіда і квадратныя аб'ёмы трансепта накрыты ўзаемна перпендыкулярнымі пакатымі дахамі. Дамінанта касцёла – шмат'ярусная вежа. Яе вуглы раскрапаваны слаістымі пілястрамі, бакавыя грані злучаны крывалінейнымі сценкамі з плоскасцю сцяны галоўнага фасада, насычанага дэкаратыўнымі архітэктурнымі элементамі, раскрапоўкамі, абрамленнямі праёмаў, падвойнымі пілястрамі, нішамі. Развіты гарызантальны пояс падзяляе аб'ёмы на дзве часткі, больш нізкая трактавана як цокаль. Аконныя праёмы лучковыя. Інтэр'ер касцёла аформлены пілястрамі і калонамі іанічнага і кампазітнага ордэраў, размаляваны пад мармур. Неф перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі на распалубках, крылы трансепта і сакрысціі – крыжовымі. Над уваходам – вузкія хоры. Цэнтр галоўнага фасада кляштара вылучаны рызалітам. Сцены рытмічна расчлянёны пілястрамі: шырокімі руставанымі на першым паверсе, падвойнымі на другім. Планіроўка калідорная з аднабаковым размяшчэннем пакояў.

Насупраць касцёла стаіць барочны жылы корпус. Кляштарны будынак двухпавярховы П-падобны ў плане. Цэнтральны рызаліт і сцены крапаваны пілястрамі, міжпаверхавай цягай. У дэкоры выкарыстаны руст, надаконны лучковы пояс, міжаконныя руставаныя лапаткі. Калідор перакрыты цыліндрычным скляпеннем з распалубкамі, келлі – крыжовымі скляпеннямі. На першым паверсе паўднёвага крыла знаходзілася трапезная.

113В000622	Гарадзішча перыяду сярэднявечча	XV–XVI стагоддзі	в. Лыскава, 0,5 км на паўночны ўсход, урочышча Гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

113Г000623	Царква Раства Багародзіцы	1933 год	в. Лыскава	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113В000624	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI стагоддзе	в. Магілёўцы, 2 км на захад, на заходняй ускраіне в. Асошнікі, на старых могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000625	Сядзіба, старажытны парк	другая палова XVIII стагоддзя	в. Магілёўцы	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000626	Брацкая магіла савецкіх воінаў і партызан	1944 год	в. Малочкі	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Г000627	Петрапаўлаўская царква	1860-я гады	в. Мокрае	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000628	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Мокрае, на ўсходняй ускраіне, насупраць школы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000629	Царква Казанскай іконы Божай Маці	1996 год	в. Мурава	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000630	Званіца	XIX стагоддзе	в. Новая Крыніца	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000631	Капліца на месцы бітвы 1812 года	1912 год	в. Паддубна	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000632	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Папялёва	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000633	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Парасляны, у цэнтры вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000634	Брацкая магіла савецкіх воінаў і партызан	1941–1944 гады	в. Паўлава	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Д000635	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Роўбіцк	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000636	Царква Георгія Пераможцы	XIX стагоддзе	в. Роўбіцк	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000637	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Руднікі, у заходняй частцы вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000638	Петрапаўлаўская царква	XIX стагоддзе	в. Руднікі	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000639	Брацкая магіла савецкіх воінаў	1941 год	г.п. Ружаны	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578

112Г000640	Рэшткі былога палацавага комплексу: фрагменты галоўнага і ўсходняга карпусоў уязная брама флігелі аркады	XVI стагоддзе, першая палова XVIII стагоддзя, 1784–1786 гады	г.п. Ружаны	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Палац у Ружанах ствараўся некалькімі пакаленнямі магнацкага роду Сапегаў. У пачатку XVII ст. канцлер Леў Сапега ўзвёў тут раскошны палац, які стаў адным з найвыдатнейшых помнікаў палацава-паркавай архітэктуры Беларусі XVII–XVIII стст. Верагодна, палац быў пабудаваны на месцы старажытнага замка Тышкевічаў, які, паводле пісьмовых крыніц, існаваў тут раней. Першапачаткова быў пабудаваны двухпавярховы крыжападобны ў плане мураваны палац з трыма вежамі. Дзве з іх былі квадратныя ў плане. На паўночнаўсходнім вуглу будынка размяшчалася пяцігранная вежа. У цэнтральнай частцы палаца, якая выступае на падоўжных фасадах глыбокімі рызалітамі, знаходзіліся парадныя залы і вестыбюль з чатырохмаршавай лесвіцай, у бакавых частках жылыя пакоі, кабінеты, архіў, бібліятэка. Унутраная планіроўка была анфіладная. Памяшканні на першым паверсе мелі скляпеністыя, на другім – бэлечныя перакрыцці. Пад будынкам вялізныя двухпавярховыя скляпеністыя падвалы.

У час ваенных дзеянняў у канцы XVII–XVIII ст. палац быў пашкоджаны. Аляксандр Сапега ў 1784–1788 гг. распачаў грунтоўнае аднаўленне і перабудову старажытнага палаца-замка. Аўтарам праекта быў прыдворны архітэктар Ян Самуэль Бекер. Пры аднаўленні вежы на галоўным фасадзе і вуглавыя былі разабраны, а тарцовая забудавана, у выніку палац стаў сіметрычным у плане. Да галоўнага фасада прыбудавалі накладны порцік з падвойнымі калонамі і пілястрамі, завершаны высокім трохвугольным франтонам са скульптурай. Сіметрычныя ўсходні і заходні карпусы, размешчаныя перпендыкулярна палацу, злучаліся з ім паўцыркульнымі ў плане аркадамі. Паралельна палацу па восі сіметрыі вялікага параднага двара размешчана уязная брама, якая злучае два двухпавярховыя жылыя флігелі. Брама вырашана накшталт трохпралётнай трыумфальнай аркі, упрыгожана рознымі геральдычнымі картушамі. У аздабленні фасадаў будынкаў палацавага комплексу выкарыстаны руставаныя пілястры, ляпныя гірлянды, скульптуры, разнастайныя абрамленні акон.

Палацава-паркавы ансамбль у 1914 г. згарэў, часткова рэстаўрыраваны ў 1930 г., а ў 1944 г. разбураны нямецка-фашысцкімі захопнікамі. На сённяшні дзень захаваліся рэшткі асноўных будынкаў (галоўнага і ўсходняга карпусоў), аркады, уязная брама і флігелі. У 1980–1990-я гг. былі разгорнуты работы па частковым аднаўленні і кансервацыі ансамбля, але ў пачатку 1990-х гг. яны былі спынены з-за праблем фінансавага характару.

113Г000641	Капліца	пачатак XVII стагоддзя	г.п. Ружаны	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000642	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Ружаны, пл. 17 Верасня, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

112Г000643	Былы манастыр базыльянаў: Петрапаўлаўская царква, роспіс скляпенняў жылы манастырскі корпус	1675 год, 1784–1788 гады, канец XIX стагоддзя	г.п. Ружаны, пл. 17 Верасня	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

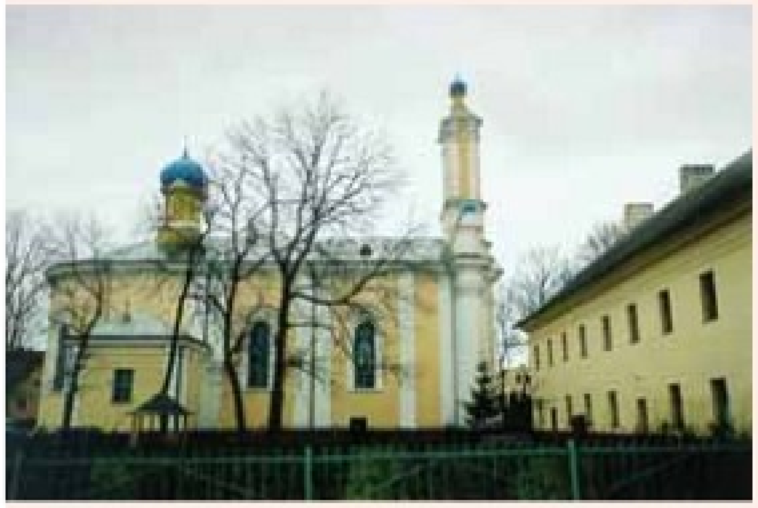

Будынак царквы аднанефавы аднавежавы, з вялікай паўкруглай апсідай, накрыты невысокім двухсхільным дахам, які над апсідай пераходзіць у конусападобны і завершаны галоўкай. Па баках апсіды размешчаны дзве невысокія квадратныя ў плане рызніцы, накрытыя трохсхільнымі дахамі. Галоўны фасад з рызалітам у цэнтры завершаны развітым антаблементам і двух'ярусным атыкам з трохвугольным франтонам у ніжнім ярусе. Другі ярус атыка з'яўляецца асновай для плоскай чацверыковай вежы-званіцы, накрытай крыжападобным дахам з франтончыкамі і галоўкай у цэнтры. Галоўны фасад аздоблены слаістымі пілястрамі, прафіляванымі цягамі, нішамі і філёнгамі. Сцены бакавых фасадаў раскрапаваны пілястрамі і завершаны развітым карнізам. Аконныя і дзвярныя праёмы з паўцыркульным арачным завяршэннем маюць прафіляваныя абрамленні. У рызаліце галоўнага фасада размешчаны лесвіцы на хоры і званіцу.

Інтэр'ер зальны з люстэркавым скляпеннем. На столі галоўнага аб'ёму і апсіды роспіс на тэму «Праабражэнне» (пашкоджаны пажарам у 1895 г. і аднoўлены ў пачатку XX ст.). У консе апсіды размешчана кампазіцыя «Бог Саваоф». На паўночнай і паўднёвай сценах (каля іканастаса) у медальёнах выявы Св. Пятра і Паўла. Жывапіс вызначаецца сухаватай акадэмічнай манерай. У агульнай каларыстычнай гаме, нягледзячы на багацце сініх таноў, пераважаюць прыглушаныя цёплыя адценні (карычнева-чырвоныя, вохрыстыя).

Корпус пабудаваны з паўднёвага боку царквы. Будынак прамавугольны ў плане, двухпавярховы, накрыты вальмавым дахам. Галоўны ўсходні фасад сіметрычны, мае трохчасткавую кампазіцыю. Цэнтральная частка вылучана невялікім рызалітам, бакавыя падзелены пілястрамі, паміж якімі размешчаны вокны з філёнгамі. Рызаліт і вуглы будынка апрацаваны падвоенымі пілястрамі. Цэнтральны дзвярны праём – арачны паўцыркульны, аконныя – прамавугольныя, дэкарыраваныя трохвугольнымі і паўкруглымі сандрыкамі на першым паверсе. Дваровы і бакавыя фасады без архітэктурнага ўбрання. Будынак мае канструкцыйную схему з трыма падоўжна-нясучымі сценамі. Упоперак корпуса размешчаны скразны праход з лесвіцай. Планіроўка першага паверха анфіладная, другога – калідорная. Першы паверх перакрыты крыжовымі скляпеннямі на падпружных арках, перакрыцце другога паверха плоскае.

112Г000644	Троіцкі касцёл: дэкаратыўнае ўбранне: роспіс скляпенняў надмагільны помнік Баспінка галоўны і бакавы алтары арган, хоры алтарная агароджа жырандолі парныя	1615 год, 1768 год, 1787 год	г.п. Ружаны, пл. 17 Верасня	2	28.02.2002 № 71 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Троіцкі касцёл пабудаваны па праекце архітэктара Я.С. Бекера. Будынак аднанефавы аднавежавы з паўцыркульнай апсідай прэсбітэрыя. Да прамавугольнага ў плане нефа з бакоў сіметрычна прылягаюць невысокія капліцы, да апсіды – такія ж па вышыні сакрысціі. Пры ўваходзе размешчана чатырох'ярусная (тры васьмерыкі на чацверыку) вежа-званіца, накрытая высокім гранёным шатром. Ярусы падзелены прафіляванымі карнізамі, аздоблены плоскімі нішамі і скразнымі арачнымі праёмамі. Сцены бакавых фасадаў рытмічна падзелены контрфорсамі, паміж якімі прарэзаны аконныя праёмы з арачным завяршэннем. Знадворку ў нішы сцяны апсіды скульптура Св. Дамініка. Неф касцёла перакрыты цыліндрычным скляпеннем з распалубкамі. Скляпенне прэсбітэрыя ўмацавана падпружнымі аркамі. Капліцы і сакрысціі перакрыты крыжовымі скляпеннямі. Над уваходам у заходняй частцы будынка размешчаны хоры на драўляных крыжападобных у плане слупах з разнымі фігурнымі кранштэйнамі.

Інтэр'еры багата ўпрыгожаны архітэктурнай пластыкай, скульптурай і жывапісам. Амбон, скляпенні, падпружныя аркі аздоблены ляпным стукавым арнаментам раслiннага характару. Прастору прэсбітэрыя замыкае чатырохкалонны галоўны алтар з раскрапаваным лучковым франтонам, які ўпрыгожваюць скульптуры анёлаў, ляпны арнамент і герб Сапегаў. Абапал алтара размешчаны драўляныя паліхромныя скульптуры Св. Пятра і Паўла. Прэсбітэрый ад нефа аддзяляе каваная агароджа XVIII ст., кампазіцыя якой складаецца з акантавых завіткоў, валют, кветак і манаграмы фундатара касцёла. Адпаведна алтарнай частцы вырашаны ўваходы ў бакавыя памяшканні і капліцы. Стукавая і драўляная скульптура галоўнага алтара і бакавых капліц работы скульптараў І. Прукнера, М. і К. Роўбаў. Абразы, габеленавыя і шаўковыя арнаты, кандэлябры XVIII ст.

113Г000645	Будынак былой сінагогі	другая палова XIX стагоддзя	г.п. Ружаны, вул. Я. Коласа, 6	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000646	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Сілічы	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Д000647	Магіла ахвяр фашызму	1941–1944 гады	в. Слабодка	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Д000648	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Слабодка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000649	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Смаляніца	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000650	Царква	XIX стагоддзе	в. Смаляніца	3	02.07.2002 № 75	14.05.2007 № 578
113Д000651	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Стараволя, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000652	Крыжаўзвіжанская царква	1903 год	в. Сухопаль	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000653	Брацкая магіла	1944 год	в. Сухопаль	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000654	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Шарашова, вул. Леніна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

112Г000655	Званіца	1799 год	г.п. Шарашова, вул. Савецкая	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва асобна каля царквы Успення Прасвятой Багародзіцы (не захавалася) у 1760 г. Помнік народнага дойлідства.

Уяўляе сабой цэнтрычнае квадратнае ў плане двух'яруснае збудаванне. Ніжні ярус зрублены з бруса ў лапу і аддзелены ад верхняга шырокім гонтавым адлівам. Верхні ярус каркасны, складаецца з васьмі стоек, аб'яднаных разнымі крывалінейнымі падкосамі, якія ствараюць своеасаблівую аркаду, паміж імі разная дашчаная агароджа. Увянчана званіца шатровым верхам з гранёным барабанам.

113Г000656	Мікалаеўская царква	1872 год	г.п. Шарашова	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Г000657	Троіцкі касцёл	1848 год	г.п. Шарашова	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000658	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Шчарчова	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000659	Брацкая магіла савецкіх воінаў	1941–1944 гады	в. Шэйпічы	3	23.03.2004 № 95	14.05.2007 № 578
113Г000660	Царква	XIX стагоддзе	в. Ялова	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578

Столінскі раён

112Г000661	Парк «Манькавічы»	1885 год	г. Столін, на ўскраіне	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Палацава-паркавы ансамбль, колішняя рэзідэнцыя князёў Радзівілаў. Спачатку, у 1855 г., у Манькавічах быў закладзены пейзажны парк плошчай каля 50 га, затым некалькі пазней пабудаваны мураваны палац (знішчаны пад час Другой сусветнай вайны).

Парк «Манькавічы» мае асаблівую стылявую агульнасць з Нясвіжскім. З архітэктурных аб'ектаў паркавага тыпу захаваўся закладны камень з датай закладкі парку – 1885 г. Новыя павевы, характэрныя для натуралізму, адлюстраваны ў пабудове перспектыў, у размяшчэнні дарожнай сеткі і выкарыстанні алейных пасадак, якія перараззаюць паляны, а таксама масавым выкарыстаннем экзотаў. Асноўная дарожная сетка складаецца з маршрутаў, пракладзеных ад уваходу ўздоўж паўночна-заходняй і паўночна-ўсходняй ускраін парку, і адыходзячай алеі ў бок палаца. Гэта выяўляецца ў асобных архітэктурных элементах ансамбля (арка бакавога аб'ёму, форма агляднай вежы і г. д.). Фарміраванне паркавых кампазіцый адбывалася на адкрытай, свабоднай ад дрэў тэрыторыі. Парк

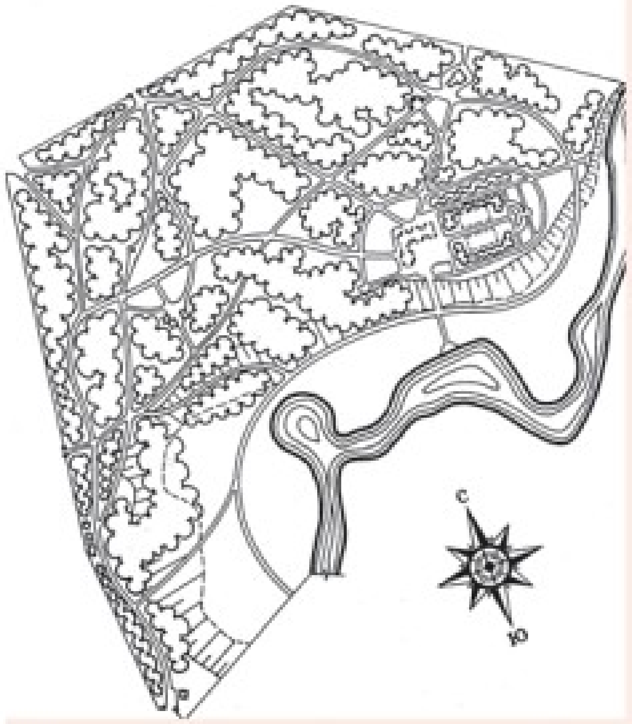

займаў высокую маляўнічую тэрасу на беразе р. Гарынь, што забяспечвала высокае ўспрыманне далёкіх перспектыў. У сучасны перыяд плошча парку складае 24 га. Найбольш разнастайна была аформлена тая частка парку, якая абкружала палац. Асноўным яе акцэнтам была сажалка з фантанам і плаваючымі лебедзямі. Сярод дрэў перавага аддавалася блакітнай елцы. У выглядзе салітэраў раслі елка Энгельмана, лістоўніца Кемпфера, ліпа венгерская і інш. Парк меў вельмі багаты склад экзатычных раслін. Акрамя елкі калючай, вялікае месца займаюць хвоі веймутава і чорная. Адзінкава растуць піхты белая і каўказская, многа ўвагі ўдзялялася штучнаму фарміраванню крон, што можна прасачыць у некаторых дрэў да сённяшняга часу.

Прагулачны маршрут аформлены ў выглядзе нешырокай сцежкі. Ён пракладзены сярод насаджэнняў парку з улікам раскрыцця некалькіх перспектыў на асноўную дамінанту парку – колішні палац. На асобных участках экзатычныя абсадкі з таполі Сімана, хвой чорнай і веймутавай стварылі цесныя калідоры.

Парк моцна пацярпеў у гады Другой сусветнай вайны. У пошуках Радзівілаўскіх скарбаў парк быў паўсюдна перакапаны, перавернуты закладны камень, нанесена шмат іншай шкоды. Пасля вайны былі выкананы вялікія работы па ўратаванні і лячэнні пашкоджаных дрэў, добраўпарадкаванні тэрыторыі, пабудавана дэкаратыўная агароджа. Тут размяшчаюцца раённы краязнаўчы музей і музычная школа.

112Г000662	Будынак былой сінагогі	1792 год	г. Столін	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Прамавугольны ў плане аднапавярховы двухсветлавы будынак накрыты вальмавым дахам. Унутраная прастора падзелена двума радамі калон на тры нефы. На ўнутраных сценах захаваліся фрагменты размалёўкі. На галоўным фасадзе вуглы зрэзаны. Гарызантальна фасады падзелены прафіляванай цягай, завершаны шматслойным карнізам. Пластычнае вырашэнне фасадаў першага і другога ярусаў адрозніваецца. Фасады члянёны на першым ярусе лучковымі аконнымі праёмамі, дэкарыраванымі замковым каменем, на другім – арачнымі вокнамі з прамымі сандрыкамі. Фасадная плоскасць верхняга яруса аздоблена падвойнымі лапаткамі.

113Г000663	Царква Ушэсця	першая палова XX стагоддзя	г. Столін, вул. Гарынская	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000664	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Столін, пл. Леніна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
112Г000665	Васкрасенская царква, іканастас	1817 год, XVIII стагоддзе	в. Альгомель	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў цэнтры вёскі. Помнік народнага дойлідства.

Прамавугольны ў плане зруб накрыты двухсхільным дахам з вальмай над алтаром. Над цэнтрам узвышаецца васьміграны светлавы барабан, завершаны шатровым дахам з галоўкай. З захаду да асноўнага зруба прыбудавана чацверыковая званіца, накры-

тая шатром з галоўкай. Уваход вылучаны ганкам з двума слупамі. Сцены вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі і ўмацаваны лапаткамі. Карніз дапоўнены разным аркатурным фрызам, дзеліць званіцу на два ярусы. Аконныя праёмы з лучковымі, дзвярныя – з паўцыркульнымі арачнымі завяршэннямі. Унутранае памяшканне зальнае.

Алтарная частка з рызніцай аддзелена драўляным іканастасам. Абразы XVIII ст.: 12 абразоў апостальскага чыну, «Спас з прадстаячымі» дэісуснага чыну, «Благавешчанне» (падпісаны: «Року 1759, месяца второго пятого дня... раб Божы Стефан Кардаш справіл образ Богу на хвалу») у святочным чыне, «Маці Божая Адзігітрыя» ў мясцовым чыне. Да іканастасных па мастацкай трактоўцы падобны насценныя абразы «Сашэсце ў пекла» (XVII ст.), «Маці Божая Адзігітрыя», «Васіль Вялікі», «Тройца старазапаветная» і «Дэісус» (усе XVIII ст., перанесены з Іаана-Багаслоўскай царквы в. Вялікае Малышава Столінскага раёна), «Пакроў Багародзіцы» (XIX ст.)

113Г000666	Успенская царква	1888 год	в. Альпень	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000667	Брацкая магіла	1941 год	в. Альшаны	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000668	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Атвержычы, на вясковых могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000669	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	II стагоддзе да н.э. – II стагоддзе н.э.	в. Атвержычы, 1 км на поўнач ад могілак, на калгасным двары	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000670	Троіцкая царква	1905 год	в. Белавуша	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000671	Брацкая магіла савецкіх воінаў	1944 год	в. Белавуша	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
113В000672	Гарадзішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XI стагоддзі	в. Белавуша, 2,5 км на ўсход, на правым беразе р. Гарынь	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000673	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Беражное, 2 км ад вёскі, урочышча Дуброўка, з левага боку ад дарогі на г. Столін	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000674	Царква Параскевы Пятніцы	1884 год	в. Беражное	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў цэнтры вёскі на падмурку храма XVII ст. Перабудоўвалася на мяжы XIX—XX стст., адрэстаўрыравана ў 1988 г. Помнік народнага дойлідства са шматпланавай аб'ёмна-прасторавай кампазіцыяй і маляўнічым сілуэтам.

Спачатку была трохзрубная, складалася з размешчаных па восі ўсход–захад прамавугольнага бабінца, квадратнага цэнтральнага аб'ёму, завершанага вялікім светлавым чацверыком, і пяціграннай апсіды. Пры перабудове да франтальнага фасада далучана двух'ярусная чацверыковая званіца з шатровым дахам і макаўкай у завяршэнні; да паўднёвага фасада – прамавугольны прыдзел, завершаны светлавым васьмерыковым барабанам, што ўнесла дынамічную асіметрыю ў кампазіцыю храма. Над асноўным кубапа-

добным аб'ёмам узведзены магутны светлавы чацвярык з шатровым гонтавым верхам і макаўкай у завяршэнні. Гарызантальна ашаляваныя сцены прарэзаны высокімі прамавугольнымі аконнымі праёмамі ў простых ліштвах з сандрыкамі. Уваход аформлены двухслуповым ганкам пад двухсхільнай навіссю.

У малітоўную залу адкрыты светлавы барабан на ветразях, праз шырокія прасветы – бабінец, прыдзел і апсіда. У першым ярусе званіцы створаны хоры.

113Д000675	Брацкая магіла савецкіх воінаў	1944 год	в. Беражное	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
113В000676	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Бор-Дубянецкі, 5 км на паўднёвы захад, на пясчаным узвышшы, каля балота	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000677	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Варані	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
112Г000678	Ільінская царква са званіцай	1881 год	в. Велямічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ва ўсходняй частцы вёскі. У 1888 г. зроблены бакавыя прыбудовы. Помнік народнага дойлідства з рысамі стылю барока.

Цэнтральнае месца ў крыжова-цэнтрычнай кампазіцыі будынка займае квадратны ў плане асноўны аб'ём, да якога прылягаюць пяцігранная апсіда, квадратны бабінец і прамавугольныя бакавыя прыбудовы. Абапал апсіды – нізкія рызніцы. Зрубы завершаны самастойнымі вярхамі з гранёнымі купаламі і галоўкамі: цэнтральны – васьмерыком на чацверыку, астатнія – васьмерыкамі. Уваходы ў бабінец і бакавыя прыбудовы з захаду вылучаны тамбурамі з двухсхільнымі дахамі. Сцены вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі і ўмацаваны лапаткамі. Прамавугольныя і лучковыя аконныя праёмы аздоблены ліштвамі. У інтэр'еры цэнтральны трохсветлавы аб'ём, з якім вялікімі праёмамі злучаны астатнія памяшканні. На паўднёвы захад ад царквы – трох'ярусная зрубна-каркасная званіца (васьмярык на двух чацверыках), накрытая шатровым дахам.

113В000679	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	III стагоддзе да н.э. – II стагоддзе н.э.	в. Велямічы, 0,5 км на паўночны ўсход ад могільніка-2	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000680	Гарадзішча перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Гарадная, 2 км на паўночны ўсход, урочышча Замкавішча, на мысападобным канцы пясчанай грады	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

112Г000681	Троіцкая царква	XVIII стагоддзе, 1930-я гады	в. Гарадная	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў заходняй частцы вёскі. Перабудавана ў 1930-я гг. Помнік народнага дойлідства.

Трохзрубны храм падоўжна-восевай кампазіцыі складаецца з двух'яруснай чацверыковай шатровай званіцы, кубападобнай малітоўнай залы, пяціграннай апсіды. Аднолькавыя па вышыні зрубы апярэзаны агульным карнізам простага профілю, што стварае ўражанне адзінага суцэльнага зруба. Гэтаму садзейнічае агульны высокі вальмавы дах над асноўным аб'ёмам і апсідай, які па краях завершаны цыбулепадобнымі галоўкамі. Гарызантальна ашаляваныя сцены прарэзаны высока ўзнятымі прамавугольнымі аконнымі праёмамі ў простых ліштвах.

У інтэр'еры асноўная малітоўная зала і апсіда аб'яднаны шырокім прамавугольным прасветам і размежаваны разным іканастасам, перакрыты васьміграннным шатровым скляпеннем. У першым ярусе званіцы знаходзяцца хоры. У царкве абразы XVII–XVIII стст.: «Святы Мікалай Цудатворац», «Маці Божая», «Спас Пантакратар», «Маці Божая Чанстахоўская».

113В000710	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку – ранняга сярэднявечча	1-е тысячагоддзе да н.э. – XIII стагоддзе н.э.	в. Гарадзец, на паўднёвы ўсход, урочышча Бесава Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000711	Георгіеўская царква, іканастас	1724 год, 1751 год	г. Давыд-Гарадок, на старых могілках	2	28.02.2002 № 71 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва на старажытных могілках разам з трох'яруснай васьмерыковай званіцай (не захавалася). Папярэдні двухзрубны храм (упамінаецца ў інвентары 1675 г.), знаходзіўся за паселішчам, па дарозе да фальварка Высокае. Помнік народнага дойлідства.

Падоўжна-восевая кампазіцыя храма складаецца з прытвора, бабінца, малітоўнай залы, апсіды, якія накрыты асобнымі чатырохграннымі шатровымі дахамі з макаўкамі ў завяршэнні. Дамінуе асноўны кубападобны зруб, над якім надбудаваны нізкі чацверыковы другі ярус, адмежаваны шырокім адлівам. Элемент асіметрыі ў кампаноўку аб'ёмаў уносіць пазнейшая прыбудова да паўночнай грані апсіды нізкай рызніцы. Гарызантальна ашаляваныя сцены прарэзаны высока ўзнятымі арачнымі аконнымі праёмамі, цокальная частка вылучана вертыкальнай шалёўкай.

У інтэр'еры пануе двухсветлавая прастора малітоўнай залы, у якую шырокімі прасветамі адкрываюцца бабінец і апсіда. Другі чацверыковы ярус залы трымаецца на стойках, абапёртых на абвязачныя бэлькі. Пры ўваходзе ў бабінцы размешчаны хоры. Абразы: «Маці Божая Адзігітрыя» (пасярэбраны абклад 1752 г., майстры Мікіта і Пархом) і «Хрыстос Уседзяржыцель» (сярэбраныя абклады 1767 г., майстры Д. Ткачук і С. Грэчка). Над царскімі варотамі размешчаны цэнтральныя абразы «Тайная вячэра» (2-я чвэрць XVII ст.), «Спас з прадстаячымі» (падпісаны 1781 г.) і «Саваоф» (канец XVIII ст.). Святочны чын іканастаса набраны з 12 абразоў на тэмы жыцця Маці Божай і Ісуса Хрыста, па цэнтры абраз «Спас з прадстаячымі». Разны ківот XVIII ст., два абразы «Маці Божая з дзіцем», абраз мяжы XVIII–XIX ст. «Праабражэнне».

Верагодна, у афармленні царквы прымалі ўдзел мясцовыя майстры-мастакі Піліп (1663 –1681 гг.), Пётр (1681 г.), Яцко Кавалевіч (1691–1696 гг.), Карней (1702–1763 гг.), Яцко (1724–1760 гг.), Камей і Ярко (1734–1785 гг.), залатары Пракоп Грэчка (1633–? гг.),

Андрэй (1653–1702 гг.), Сайка (1665–1724 гг.), Ярко (1681–1724 гг.), Пархом (1724–1760 гг.), Сямён і Мікіта (1724–1760 гг.), Хвяско, Андрэйка, Грышка (1724–? гг.). У 1734 г. у Давыд-Гарадку працавалі тры разьбяры – Буяк Лявон, Ян, Сямён.

113В000682	Гарадзішча перыяду ранняга сярэднявечча	XII–XIV стагоддзі	г. Давыд-Гарадок, у цэнтры горада, на правым беразе р. Гарынь	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000683	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Давыд-Гарадок, вул. Школьная	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113В000684	Курганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э.	в. Дубай, на паўднёвай ускраіне	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000685	Мікалаеўская царква	1906 год	в. Дубай	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
112Г000686	Царква Раства Багародзіцы	1718–1720 гады	в. Дубенец	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў цэнтры вёскі на скрыжаванні галоўных вуліц. Твор народнага дойлідства палескай школы з рысамі стылю барока.

Будынак трохзрубны. Па падоўжнай восі размешчаны прамавугольныя ў плане цэнтральны і алтарны зрубы, бабінец, да якога з захаду прырублена ярусная званіца. Бабінец аднолькавай шырыні з цэнтральным зрубам. З усходу да алтарнага зруба прылягае нізкі аб'ём рызніцы. Сцены ў верхняй частцы ашаляваны гарызантальна, у ніжняй частцы – вертыкальна, умацаваны лапаткамі, завершаны карнізам. Вокны высокія, са зрэзанымі верхнімі вугламі. Бабінец накрыты двухсхільным, алтарны зруб трохсхільным гонтавымі дахамі. Цэнтральны аб'ём завершаны масіўнымі чацверыковым барабанам са зрэзанымі вугламі, які трымаецца на чатырох слупах, мае прамавугольныя вокны і купальны дах. Трох'ярусная званіца (два ніжнія чацверыкі і трэці верхні са зрэзанымі вугламі) завершана шатровым дахам. Галоўны уваход вылучаны крытым ганкам. Алтарнае памяшканне і бабінец больш нізкія і злучаны з цэнтральным аб'ёмам вялікімі праёмамі. Алтарнае памяшканне аддзелена іканастасам.

113Д000687	Гарадзішча перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Нячатава, 0,7 км ад вёскі, на лузе, на пясчаным узвышшы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Г000688	Пакроўская царква	1875 год	в. Плотніца	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113Д000689	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Плотніца	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Г000690	Царква Раства Багародзіцы	1841 год	в. Радчыцк	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578

112Г000691	Міхайлаўская царква	XVIII стагоддзе	в. Рамель	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў цэнтры вёскі. Рэстаўрыравана ў 1988 г. Помнік народнага дойлідства.

Амаль квадратны ў плане асноўны і пяцігранны алтарны зрубы аб'яднаны агульным вальмавым дахам. Вяршыні тарцовых схілаў дахаў завершаны галоўкамі, у месцы злучэння зрубаў трохвугольныя застрэшкі. Сцены вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі, умацаваны лапаткамі і завершаны карнізамі з зубчастым падзорам. Высокія прамавугольныя вокны аздоблены ліштвамі. Памяшканні перакрыты бэлькамі з плоскай падшыўной столлю. Званіца трох'ярусная, чацверыковая, зрубна-каркаснай канструкцыі, накрыта шатровым дахам. У яе ніжнім ярусе хоры на двух слупах.

113В000692	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Рубель, на старых могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000693	Міхайлаўская царква са званіцай	1796 год	в. Рубель	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана ў цэнтры вёскі. Помнік народнага дойлідства з рысамі стылю барока.

Трохзрубны храм падоўжна-восевай кампазіцыі: прамавугольны бабінец, выцягнутая па папярочнай восі васьміграннаяя малітоўная зала, пяцігранная апсіда з бакавой рызніцай. У XIX ст. да бабінца і бакавых фасадаў цэнтральнага аб'ёму прырублены квадратныя ў плане прытвор і прыдзелы. У аб'ёмнапрасторавай кампазіцыі пануе цэнтральны аб'ём, над якім узведзены чацвярык і васьмігранны барабан з купалам складанай двух'ярусная формы. Аналагічнае купальна-барабаннае завяршэнне маюць апсіда і бабінец. Вертыкальна ашаляваныя сцены прарэзаны высока ўзнятымі прамавугольнымі аконнымі праёмамі ў простых ліштвах з трохвугольнымі сандрыкамі.

У інтэр'еры пануе трохсветлавая прастора малітоўнай залы, у якую адкрываецца складаная ветразевабэлечная канструкцыя падтрымкі васьмiграннага барабана. Аналагічна вырашана перакрыцце бабінца і апсіды. У бабінцы вылучаны ярус для хораў, якія адкрыты ў залу вялікім праёмам з балюстраднай агароджай. Апсіда вылучана разным іканастасам. Абразы XVIII–XIX стст.: «Маці Божая Адзігітрыя», абразтаблетка «Маці Божая Адзігітрыя і «Святы Мікалай Цудатворац», «Хрышчэнне», «Спас Пантакратар»; Евангелле ў абкладзе 1773 г.

113В000694	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	II стагоддзе да н.э. – II стагоддзе н.э.	в. Рубель, па баках дарогі на г. Давыд-Гарадок, на невысокім узвышшы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000695	Бескурганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	II стагоддзе да н.э. – II стагоддзе н.э.	в. Рамель, на ўсходняй ускраіне, за могілкамі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
112Г000696	Царква Раства Багародзіцы са званіцай	1730 год	в. Рухча 1-я	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў цэнтры вёскі ўладальнікамі маёнтка Скірмунтамі. Помнік народнага дойлідства.

Вырашана адзіным прамавугольным зрубам з трохсценнай апсідай няправільнага трапецападобнага абрысу. Будынак накрыты вальмавым гонтавым дахам, які завершаны васьмігранным барабанам з цыбулепадобнай галоўкай. Уваход арганізаваны праз нізкі прамавугольны прытвор пад двухсхільным дахам. Гарызантальна ашаляваныя сцены расчлянёны прамавугольнымі аконнымі праёмамі ў разных ліштвах і брусамі-сцяжкамі ў прасценках.

На ўсходнім баку ад царквы пастаўлена двух'ярусная чацверыковая зрубна-каркасная званіца, накрытая гонтавым дахам.

113Д000697	Брацкая магіла	1944 год	р. п.Рэчыца	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113Д000698	Брацкая магіла савецкіх воінаў	1944 год	в. Струга	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
113Г000699	Пакроўская царква	1857 год	в. Стахава	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
113В000700	Бескурганны могільнік-1 перыяду ранняга жалезнага веку	II стагоддзе да н.э. – I стагоддзе н.э.	в. Турское, у вёсцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000701	Бескурганны могільнік-2 перыяду ранняга жалезнага веку	II стагоддзе да н.э. – I стагоддзе н.э.	в. Турское, 1,5 км на захад ад могільніка-1, урочышча Пугачэнец	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000702	Гарадзішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Туры, 2,5 км на паўночны захад, урочышчы Барок і Замчышча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113Д000703	Брацкая магіла	1944 год	в. Фядоры	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
113В000704	Бескурганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	VI–X стагоддзі	в. Хотамель, 0,2 км на паўднёвы ўсход ад гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000705	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку, ранняга сярэднявечча	VI–X стагоддзі	в. Хотамель, 2,5 км на паўднёвы захад, на пясчаным узвышшы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
113В000706	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку, ранняга сярэднявечча	VI–X стагоддзі	в. Хотамель, 2,5–3 км ад вёскі, прымыкае да гарадзішча з паўднёва-ўсходняга і заходняга бакоў	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

ГЛАВА II

МАТЭРЫЯЛЬНЫЯ РУХОМЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ)

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь

Брэсцкая вобласць

горад Брэст

123М000001	Археалагічная калекцыя металічных вырабаў з раскопак Бярэсця (109 адзінак)	XII–XIII стагоддзі	Брэсцкі абласны краязнаўчы музей	3	27.03.2001 № 64	14.05.2007 № 578

Ганцавіцкі раён

123Ж000002	Абразы «Георгій Пераможца» «Святая Марыя Магдаліна»	XIX стагоддзе	Свята-Мікольская праваслаўная царква, в. Малькавічы	3	27.01.2002 № 93	14.05.2007 № 578
123Ж000003	Абразы «Суцяшэнне» «Замілаванне» «Спагнанне загінуўшых» «Супакой мой смутак»	XIX стагоддзе	Свята-Успенская царква, в. Хатынічы	3	27.01.2002 № 93	14.05.2007 № 578
123Ж000004	Абраз «Тайная вячэра»	XIX стагоддзе	Юр'еўская царква, в. Чудзін	3	27.01.2002 № 93	14.05.2007 № 578
123Ж000005	Абразы «Уваход Гасподні ў Іерусалім» «Благавешчанне» «Успенне Прасвятой Багародзіцы» «Святая Тройца» «Еўфрасіння Полацкая» «Праабражэнне Гасподняе»	XIX стагоддзе	Юр'еўская царква, в. Будча	3	27.01.2002 № 93	14.05.2007 № 578

123Ж000006	Абразы «Марыя Егіпецкая» «Св. Іадосій Ігуменскі» «Прасвятая Багародзіца» Царскія вароты з абразамі «Архангел Гаўрыіл» «Прасвятая Багародзіца» «Св. апосталы Мацвей і Марк» «Св. апосталы Лука і Іаан» «Успенне Прасвятой Багародзіцы» «Св. Мікалай Цудатворац»	XIX стагоддзе	Георгіеўская царква, в. Вялікія Круговічы	3	27.01.2002 № 93	14.05.2007 № 578

Жабінкаўскі раён

123Ж000007	Абраз «Святая Тройца». Палатно, алей. 135x185	другая палова XIX стагоддзя	Свята-Успенская царква, в. Булькова	3	31.10.2000 № 61	14.05.2007 № 578
123Ж000008	Абраз «Уваскрэсенне Хрыстова». Палатно, алей. 116x215	другая палова XIX стагоддзя	Свята-Успенская царква, в. Булькова	3	31.10.2000 № 61	14.05.2007 № 578
123Ж000009	Абраз «Хрышчэнне Гасподняе». Палатно, алей. 75x151	другая палова XIX стагоддзя	Свята-Успенская царква, в. Булькова	3	31.10.2000 № 61	14.05.2007 № 578
123Ж000010	Абраз «Успенне Прасвятой Багародзіцы». Палатно, алей. 75x151	другая палова XIX стагоддзя	Свята-Успенская царква, в. Булькова	3	31.10.2000 № 61	14.05.2007 № 578
123Ж000011	Абраз «Раство Хрыстова». Палатно, алей. 78x83	другая палова XIX стагоддзя	Свята-Успенская царква, в. Булькова	3	31.10.2000 № 61	14.05.2007 № 578
123Ж000012	Абраз «Раство Прасвятой Багародзіцы». Палатно, алей. 78x83	другая палова XIX стагоддзя	Свята-Успенская царква, в. Булькова	3	31.10.2000 № 61	14.05.2007 № 578
121Ж000013	Абраз «Малебен аб чашы»	XVII стагоддзе	Свята-Міхайлаўская царква, в. Сцяпанкі	1	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578
121Ж000014	Абраз «Хрыстос Уседзяржыцель»	XVII стагоддзе	Свята-Міхайлаўская царква, в. Сцяпанкі	1	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578

Кобрынскі раён

122Н000015	Скарб манет (6200 адзінак)	XVII стагоддзе	Кобрынскі ваенна-гістарычны музей імя А.В. Суворава	2	31.10.2000 № 61	14.05.2007 № 578

горад Пінск

122Ж000016	Карціна «Божая Маці з дзіцем», А. Ромер	1894 год	г. Пінск, вул. Леніна, 18, касцёл Успення Прасвятой Дзевы Марыі	2	22.06.2004 № 98	14.05.2007 № 578

ГЛАВА III

НЕМАТЭРЫЯЛЬНЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ)

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжание каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь

горад Брэст

13БЛ000001	Свята-Васкрасенскі храм імя 50-годдзя Вялікай Перамогі з брамай-званіцай		г. Брэст	Б	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578

ДЗЯРЖАЎНЫ СПІС ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫХ КАШТОЎНАСЦЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

РАЗДЗЕЛ I
ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ, ЯКІЯ ЗНАХОДЗЯЦЦА НА ТЭРЫТОРЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

ВІЦЕБСКАЯ ВОБЛАСЦЬ

ГЛАВА I

МАТЭРЫЯЛЬНЫЯ НЕРУХОМЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ)

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь

Горад Віцебск

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь
213Г000001	Будынкі былых казарм 41-й артылерыйскай брыгады	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Будзённага, 1, 5, 7	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
212Е000002	Гістарычны цэнтр г. Віцебска: у складзе будынкаў і збудаванняў, планіровачнай структуры, ландшафту і культурнага пласта на тэрыторыі, абмежаванай лініяй у створы асявой лініі вул. Чэхава ад левага берага р. Заходняя Дзвіна, асявой лініяй вул. Чэхава (забудова паўднёвага боку), асявой лініяй вул. Кутузава (забудова ўсходняга боку), лініяй, якая праходзіць на адлегласці 25 м на поўнач ад чырвонай лініі забудовы паўночнага боку вул. Грыбаедава, лініяй, якая праходзіць на адлегласці 25 м на захад ад чырвонай лініі забудовы заходняга боку вул. Леніна, лініяй, якая праходзіць на	XII–XX стагоддзі		2	28.02.2002 № 71 20.12.2005 № 115	14.05.2007 № 578

	адлегласці 25 м на поўнач ад чырвонай лініі забудовы паўночнага боку вул. 1-й Чырвонабрыгаднай, лініяй, якая праходзіць на адлегласці 25 м на поўнач ад чырвонай лініі забудовы паўночнага боку пл. Смаленскай, лініяй, якая праходзіць на ўсход ад чырвонай лініі забудовы ўсходняга боку вул. Камуністычнай, лініяй, якая праходзіць на адлегласці 25 м на захад ад чырвонай лініі забудовы заходняга боку вул. Камуністычнай, лініяй, якая праходзіць на адлегласці 25 м на поўнач ад чырвонай лініі забудовы паўночнага боку вул. Савецкай, лініяй, якая праходзіць па краі тэрасы над левым берагам р. Віцьба, лініяй, якая праходзіць па правым беразе ручаёў Дунай і Гапееў да перасячэння з вул. Імя Газеты «Праўда», па асявой лініі вул. Імя Газеты «Праўда» да перасячэння з чырвонай лініяй паўночна-ўсходняга боку вул. Б. Хмяльніцкага, па гэтай чырвонай лініі названай вуліцы да перасячэння з працягам асявой лініі вул. Шубіна, па асявой лініі вул. Шубіна да злучэння з чырвонай лініяй паўночна-заходняга боку праезду Гогаля, па чырвонай лініі паўночна-заходняга боку праезду Гогаля, па чырвонай лініі ўсходняга і паўднёвага бакоў вул. Калініна, яе працягу да перасячэння з чырвонай лініяй заходняга боку вул. Леніна, па асявой лініі заходняга боку вул. Леніна, па чырвоных лініях паўднёвых бакоў Маскоўскага пр. і вул. Генерала Белабародава да перасячэння з пунктам на адлегласці 25 м на захад ад чырвонай лініі забудовы заходняга боку вул. Будзённага да яе перасячэння з чырвонай лініяй паўночнага боку вул. Еўсцігнеева, чырвоных лініях					

	усходняга боку вул. Будзённага, паўночна-заходняга боку вул. Касманаўтаў, чырвонай лініяй паўднёва-заходняга боку вул. Савецкай Арміі да перасячэння з асявой лініяй працягу гэтай вуліцы ў бок віядука над чыгункай, умоўнай лініяй у створы лініі на адлегласці 25 м ад чырвонай лініі забудовы паўночна-ўсходняга боку вул. Чырвонай Арміі, лініяй на адлегласці 25 м ад чырвонай лініі забудовы заходняга боку вул. Пакроўскай да пункта на лініі, якая праходзіць у створы чырвонай лініі паўночнага боку 1-й вул. Жарэса, гэтай чырвонай лініяй да яе перасячэння з пунктам на правым беразе р. Заходняя Дзвіна, якая ў створы асявой лініі вул. Чэхава.					

Помнік горадабудаўніцтва XII–пачатку XX ст. Займае тэрыторыю па берагах р. Заходняя Дзвіна, складаецца з трох частак: Узгорскай (паўночны ўсход, паміж левым берагам р. Заходняя Дзвіна і правым берагам р. Віцьба), Заручаўскай (паўднёва-ўсходняя частка, паміж левымі берагамі Дзвіны і Віцьбы) і Задзвінскай (заходняя частка, уздоўж правага берага Дзвіны).

Першапачаткова фарміраваўся як сістэма віцебскіх замкаў (Верхняга, Ніжняга, Узгорскага) і прылеглых да іх слабод (Узгорскай, Заручаўскай, Задунайскай, Задзвінскай). К канцу XIX ст. паводле рэгулярных планаў XVIII ст. сфарміравалася рэгулярная сетка вуліц, сістэма плошчаў, капітальная забудова.

213В000003	Старажытнае гарадзішча, дзядзінец, тэрыторыя былога Верхняга замка	VI–XVIII стагоддзі	тэрыторыя, якая абмежавана ўмоўнай лініяй на поўначы – ад вусця р. Віцьба па левабярэжжы ўверх да Кастрычніцкага моста; на ўсходзе – ад Кастрычніцкага моста па чырвонай лініі каля будынка былога акруговага суда (вул. Леніна, 32) да вул. Замкавай; на поўдні – ад пл. Свабоды па вул. Замкавай да р. Заходняя Дзвіна; на захадзе – па левабярэжжы р. Заходняя Дзвіна ўверх па цячэнні ад Кіраўскага моста да вусця р. Віцьба	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000004	Старажытнае паселішча, акольны горад, тэрыторыя былога Ніжняга замка	VI–XVIII стагоддзі	тэрыторыя, якая абмежавана ўмоўнай лініяй на поўначы – ад Кіраўскага моста па вул. Замкавай, па чырвонай лініі ля будынка былога акруговага суда (вул. Леніна, 32), па левабярэжжы р. Віцьба, уверх па цячэнні да месца ўпадзення ў яе былога ручая Дунай; на ўсходзе – ад месца ўпадзення ў р. Віцьба былога ручая Дунай, уздоўж яго рэчышча да рэчышча былога Замкавага ручая; на поўдні – ад рэчышча былога ручая Дунай, уздоўж рэчышча былога Замкавага ручая да вул. Калініна, па паўднёвай мяжы пл. Тысячагоддзя да р. Заходняя Дзвіна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

213В000005	Старажытнае паселішча, пасад г. Віцебска	канец X–XVIII стагоддзе	тэрыторыя былога Узгорскага замка і Узгорскай слабады. Межы: на поўначы – ад р. Заходняя Дзвіна па вул. Урыцкага да р. Віцьба, уніз па цячэнні да павароту да Кастрычніцкага моста; на поўдні – ад павароту р. Віцьба па правабярэжжы ўніз па цячэнні да р. Заходняя Дзвіна; на захадзе – ад вусця р. Віцьба па левабярэжжы р. Заходняя Дзвіна ўверх па цячэнні да вул. Урыцкага	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000006	Старажытныя паселішчы, курганы, некропаль, пасад г. Віцебска	XII–XVII стагоддзі	тэрыторыя былой Заручаўскай слабады. Межы: на поўначы – ад р. Заходняя Дзвіна па рэчышчы былога Замкавага ручая да рэчышча былога ручая Дунай; на ўсходзе – ад рэчышча былога ручая Дунай, уздоўж рэчышча Гапеева ручая (Духаўскі яр) да перакрыжавання з вул. Імя Газеты «Праўда», вул. Шубіна, праезд Гогаля да р. Заходняя Дзвіна; на захадзе – ад пл. Перамогі, па левабярэжжы р. Заходняя Дзвіна ўверх па цячэнні да паўднёва-заходняга вугла пл. Тысячагоддзя	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

213В000007	Сельскія паселішчы, курганны некропаль г. Віцебска	XIV–XVIII стагоддзі	тэрыторыя былых Кстоўскай і Задунайскай слабод. Межы: на поўначы – ад Баўманскага моста па левабярэжжы р. Віцьба да вул. 1-й Даватара; на ўсходзе – па вул. 1-й Даватара, вул. Баўмана, вул. 5-й Фрунзе да былога рэчышча ручая Дунай; на поўдні – ад вул. 5-й Фрунзе па былым права-бярэжжы р. Дунай да перакрыжавання яго з пр. Фрунзе па левабярэжжы р. Віцьба ўверх па цячэнні да Баўманскага моста	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000008	Сельскія паселішчы	XV–XVIII стагоддзі	тэрыторыя былой Задзвінскай слабады. Межы: на поўдні – ад р. Заходняя Дзвіна па вул. Еўсцігнеева да вул. Дзімітрава; на захадзе – па вул. Дзімітрава да пачатку вул. Савецкай Арміі, да перакрыжавання вул. Пакроўскай і вул. 1-й Жарэса; на поўначы – па вул. 1-й Жарэса да р. Заходняя Дзвіна; на ўсходзе – ад вул. 1-й Жарэса па права-бярэжжы р. Заходняя Дзвіна да вул. Еўсцігнеева	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000009	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Гараўца, 10	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000010	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Гогаля, 2	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
213Г000011	Забудова пр. Гогаля	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	пр. Гогаля, 3, 5, 7, 11	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578

212Г000012	Будынак былога жаночага епархіяльнага вучылішча	1902 год	вул. Гогаля, 6	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Будынак цагляны, атынкаваны, у многіх канструкцыйных элементах выкарыстаны метал. Складаўся з некалькіх аб'ёмаў: трохпавярховага галоўнага вучэбнага корпуса і другарадных гаспадарчых і адміністрацыйных пабудоў (лазарэт, дом для служачых, лазня і інш.). Галоўны корпус – трохпавярховы будынак са скляпеннем. У плане мае Е-падобную форму. Цэнтральны аб'ём займае двухсветлавая зала. Галоўная (парадная) лесвіца вядзе з прасторнага вестыбюля на другі паверх. Перакрыцці над калідорам па металічных бэльках. Дэкаратыўныя элементы аздаблення фасадаў вельмі стрыманыя: рустоўка сцен першага паверха, абрамленне акон другога паверха ліштвамі, развітое карнізнае чляненне трэцяга паверха. Афарбоўка фасадаў двухколерная: дэкаратыўныя элементы, цягі, карнізы, ліштвы вылучаны белым колерам на фоне вохрыста-залацістых сцен. У інтэр'еры цікавыя паркетная падлога ў зале і асобных пакоях, сталярка акон і дзвярэй. Будынак узведзены на Духавай гары (вул. Гогаля).

Паводле пісьмовых крыніц, з XIV ст. на гэтым месцы існавала царква Св. Духа. Пабудаваў яе князь Альгерд і яго жонка Ульяна. У далейшым царква была перабудавана. Мураваная царква ўзведзена на грошы віцебскіх грамадзян Бібкаў у 1792 г.

Мураваная царква была крыжападобная з дзвюма ад франтона двухпавярховымі вежамі з купалам пасярэдзіне, асветленым васьмю вокнамі. Пры Свята-Духаўскай царкве існаваў манастыр. Першапачаткова манастыр быў жаночы, заснаваны Ульянай, затым змяніўся мужчынскім. Але гэты мужчынскі праваслаўны манастыр знаходзіўся ў заняпадзе. Каля 1697 г. быў адноўлены жаночы базыльянскі манастыр.

У 1793 г. на сродкі тых ж купцоў Бібкаў быў пабудаваны манастырскі корпус. Будынак мураваны, двухпавярховы, у даўжыню 10 саж. і 4 саж. у шырыню. Да яго прымыкаў драўляны дом, даўжынёй 21 саж., шырынёй 3 саж., у якім размяшчалася жаночае вучылішча, заснаванае пры Свята-Духаўскім базыльянскім манастыры.

У 1812 г. пад час вайны вучылішча было закрыта. Адноўлена ў 1815 г. З пераходам Свята-Духаўскай царквы ад уніятаў да праваслаўных царква і манастырскія будынкі прыйшлі ў заняпад.

2 красавіка 1864 г. па распараджэнні Свяцейшага Сінода было адкрыта Полацкае жаночае вучылішча духоўнага ведамства. Для вучылішча меркавалася прыстасаваць былы манастырскі корпус. У 1865 г. епархіяльны архітэктар Плюшчэўскі-Плюшчык агледзеў будынак і прыйшоў да высновы, што двухпавярховы мураваны крыты гонтай будынак мае моцныя сцены і пасля пераробак можа быць з выгадай выкарыстаны для новага прызначэння, як і аднапавярховыя дваровыя пабудовы. Акрамя таго, архітэктар прапаноўваў зрабіць двухпавярховую прыбудову 20х5 саж., над існаваўшым корпусам надбудаваць трэці паверх і асобна пабудаваць лазню з пральняй.

Перапіска аб мэтазгоднасці прыстасавання будынкаў былога базыльянскага манастыра пад Полацкае жаночае духоўнае вучылішча працягвалася да 1868 г. Верагодна, да 1872 г. праект перабудовы манастырскіх будынкаў быў часткова рэалізаваны. У «Памятных книжках Витебской губернии» за 1880-я гг. вучылішча пазначана ўжо па вул. Духаўскай. З цягам часу расла колькасць выхаванак, вырас і штат настаўнікаў. Будынак, які займала вучылішча, быў ужо малы, і адпаведна паўстала пытанне аб будаўніцтве новага. У 1898 г. Полацкая епархія выдзеліла сродкі на будаўніцтва новага вучэбнага корпуса, які быў узведзены ў 1901–1902 гг. Аўтар праекта галоўнага корпуса – інжынер Аляксандр Кандратавіч Паўлоўскі, аўтар праекта дапаможных службаў – інжынер Пётр Андрэевіч Вінаградаў. Як сведчыць аналіз плана 1872 г., новы будынак вучылішча быў узведзены на падмурках старога манастырскага корпуса.

З усяго архітэктурнага комплексу зберагліся толькі галоўны корпус вучылішча і гаспадарчы флігель.

Галоўны корпус займае самае высокае месца на гары. Ён быў звязаны закрытай галерэяй са Свята-Духаўскай царквой (не захавалася). Трохпавярховы з паўпадвальным паверхам будынак у плане Е-падобны, галоўным фасадам выходзіць на вул. Гогаля.

Унутраная планіроўка калідорнага тыпу з аднабаковым калідорам, арыентаваным у бок двара. На першым і другім паверхах знаходзіліся вучэбныя класы, на трэцім – спальні.

У цэнтры галоўнага фасада шырокі рызаліт з парадным порцікам, што вядзе ў прасторны вестыбюль. Масіўныя слупы порціка падтрымліваюць балкон актавай залы на другім паверсе. У дэкаратыўных дэталях другога і трэцяга паверхаў выяўляюцца элементы псеўдарускага стылю (ліштвы акон у выглядзе какошнікаў і інш.).

У 1948 г. у Віцебскім філіяле інстытута «Белдзяржпраект» распрацаваны праект аднаўлення будынка былога вучылішча. Аўтары праекта архітэктары Катакін і Жылка. Пры аднаўленні стылістыка фасадаў была захавана, часткова перамуравана фасадная сцяна левага крыла, знізу замураваны аконныя праёмы.

У 1970-я гг. да асноўнага будынка была зроблена прыбудова, на месцы Свята-Духаўскай царквы пабудавана вежа з гадзіннікам.

213Г000013	Дом камунальнага тыпу	1927–1929 гады	вул. Горкага, 36/25	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000014	Будынак	1938 год	вул. Горкага, 57	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000015	Казанская царква	1780–1847 гады	вул. Горкага, 62а	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000016	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Грыбаедава, 17	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000017	Будынкі	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Грыбаедава, 21, 27	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000018	Будынак былога страхавога таварыства	1841 год	вул. Грыбаедава, 23	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000019	Будынак	1818 год	вул. Грыбаедава, 25	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
212Г000020	Будынак былога пазямельна-сялянскага банка	1917 год	вул. Даватара, 7/11	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Будаўніцтва банка было распачата ў 1913 г. (аўтары праекта – цывільны інжынер Канстанцін Канстанцінавіч Тарасаў і інжынер-будаўнік Уладзімір Фёдаравіч Коршыкаў), аднак у сувязі з пачаткам Першай сусветнай вайны зацягнулася да 1917 г. Апошнія вонкавыя і ўнутраныя работы вяліся ў час вайны, калі не хапала рабочых рук, будаўнічых матэрыялаў. Толькі дзякуючы намаганням аўтараў праекта будаўніцтва банка было завершана.

Выбар месца на ўскраіне горада невыпадковы. Справа ў тым, што асноўнымі кліентамі банка былі сяляне навакольных вёсак. Двухпавярховы з паўпадвальным паверхам будынак у плане П-падобны. Неаднолькавыя па даўжыні і шырыні бакавыя крылы, выступаючыя аб'ёмы крылаў і рызалітаў надаюць яму асіметрычнасць. Аб'ёмна-прасторавая кампазіцыя вырашаецца з улікам яго вуглавога размяшчэння. Гэта падкрэсліваецца своеасаблівымі вежамі, якія фланкіруюць будынак з трох бакоў. Вырашаны яны ў эклек-

тычных формах, асабліва вылучаецца сярэдняя вежа з масіўным карнізам у выглядзе машыкуляў і высокім двух'ярусным шатром.

Помнік вызначаецца манументальнасцю кампазіцыі, складаным маляўнічым сілуэтам, разнастайнымі дэкаратыўнымі элементамі, што надае яму незвычайны архітэктурна-мастацкі вобраз. Будынак выкананы ў неарускім стылі, аўтар архітэктурна-мастацкай мовай перадаў рысы нацыянальна-рамантычнай разнавіднасці рускага мадэрну. Маляўнічасць сілуэту, пластычнасць аб'ёмаў, багатая гама фактурна-каляровых вырашэнняў, прыгожы рытм ліній і форм ствараюць запамінальны вобраз і ставяць будынак віцебскага банка ў шэраг лепшых архітэктурных твораў горада.

Пры ўзвядзенні будынка выкарыстаны новыя на той час прагрэсіўныя будаўнічыя матэрыялы. Міжпаверхавыя перакрыцці, лесвічныя прыступкі і падаконныя пліты зроблены з жалезабетону. Сталярку рабілі з лепшых парод дубу.

213Г000021	Будынак (Дом спецыялістаў)	1932–1935 гады	вул. Даватара, 14/9	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000022	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Даватара, 18	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000023	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Даватара, 26	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
213Г000024	Забудова вул. Дзімітрава	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Дзімітрава, 4, 6, 9, 21/6, 23/3, 25, 28, 30, 32	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000025	Будынак (тып гарадскога асабняка)	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Дзімітрава, 30а	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000026	Комплекс будынкаў	канец XIX стагоддзя	вул. Дзімітрава, 10, 10а, 12	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Ж000027	Бюст П.М. Машэрава	1980 год	на скрыжаванні вуліц Замкавай і Пушкіна	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
213Г000028	Будынак драматычнага тэатра	1958–1964 гады	вул. Замкавая, 2	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000029	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Зяньковай, 4	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000030	Будынак былой царквы Раства Прасвятой Багародзіцы	1886 год	вул. Зяньковай, 9/6	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
213Г000031	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Ільінскага, 25а	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000032	Будынак былой яўрэйскай школы (хедэр)	канец XIX стагоддзя	вул. Калініна, 1	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000033	Забудова вул. Калініна	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Калініна, 3, 5, 14/2, 20/13	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578

213Г000034	Забудова вул. Камсамольскай	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Камсамольская, 13/6, 28, 30, 32/16	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000035	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Касманаўтаў, 14	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000036	Забудова вул. Кастрычніцкай	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Кастрычніцкая, 5, 9, 12, 13	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000037	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	праезд Кастрычніцкі, 2	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
213Г000038	Архітэктурны ансамбль вул. Кірава з вакзалам і Прывакзальнай плошчай	сярэдзіна XX стагоддзя, 1954 год	вул. Кірава, 1–17, чыгуначны вакзал	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000039	Забудова вул. Крылова	XIX стагоддзе	вул. Крылова, 3, 4, 5, 8, 10	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000040	Будынак (дом Кібардзіна)	канец XIX стагоддзя	вул. Крылова, 6	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000041	Забудова вул. Я. Купалы	XIX–XX стагоддзі	вул. Я. Купалы, 2, 5, 7, 9, 17	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000042	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Кутузава, 3	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000043	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Кутузава, 5	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
212Г000044	Комплекс былога кляштара трынітарыяў: касцёл кляштарны корпус	пачатак XIX стагоддзя 1814–1821 гады 1806 год	на скрыжаванні вуліц Леніна і Шубіна	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Дазвол на будаўніцтва кляштарнага комплексу на свабодных землях Віцебска трынітарыі атрымалі 16 студзеня 1758 г. Драўляны касцёл і кляштарны дом будаваліся два гады і былі асвячоны ў канцы 1760 г. Прафінансаваў будаўніцтва віцебскі ваяводскі харунжы Мікалай Рэут.

На пачатку XIX ст. на месцы драўляных былі ўзведзены мураваныя кляштар (1806 г.) і касцёл (1821 г.). Касцёл, пабудаваны ў стылі класіцызму, размяшчаўся ў глыбіні забудовы. Перад будынкамі касцёла і кляштара была невялікая плошча.

У Расійскім дзяржаўным гістарычным архіве ў Санкт-Пецярбургу захоўваецца план і чарцёж касцёла, выкананы епархіяльным архітэктарам А. Портам. Чарцёж не датаваны, але найбольш верагодна, што зроблены ў другой палове 1840-х гг., калі касцёл у 1847 г. быў перададзены праваслаўным. Касцёл быў двухвежавы чатырохслуповы, прамавугольны ў плане. Цэнтральны неф шырэйшы за бакавыя, завершаны паўцыркульнай апсідай. Хоры абапіраліся на два квадратныя ў сячэнні слупы. Галоўны ўваход вылучаўся чатырохкалонным порцікам, завершаным трохвугольным франтонам. Яго фланкіравалі двух'ярусныя вежы, дэкарыраваныя нішамі. Па перыметры ўсяго будынка праходзіў магутны прафіляваны карніз. У інтэр'еры цэнтральны і бакавыя нефы перакрыты крыжовымі

скляпеннямі. Па баках апсіды знаходзіліся дзве сакрысціі, з якіх паўночная мела свой уваход.

Другі раз касцёл трынітарыяў перабудоўваўся ў 1913 г. у сувязі з падрыхтоўкай святкавання 300-годдзя дынастыі Раманавых. Пасля перабудовы касцёл набыў рысы эклектыкі.

Галоўны фасад трохнефавага храма вылучаны дзвюма аднаяруснымі чатырохграннымі вежамі-званіцамі з пазалочанымі гранёнымі макаўкамі ў завяршэнні паўсферычных купалаў. Цэнтральны аб'ём дэкарыраваны прысценным чатырохкалонным порцікам з лучковым франтонам. У партале ўвахода размешчана фрэска «Маці Божая», над парталам – «Тройца», па баках уваxода арачныя нішы з абразамі «Святы прападобны Серафім Сароўскі» і «Прападобная Еўфрасіння Полацкая». Асноўны аб'ём вянчае сферычны купал на цыліндрычным светлавым барабане. Над купалам узвышаецца галоўка на высокай шыйцы. Бакавыя фасады рытмічна члянёны высокімі прамавугольнымі аконнымі праёмамі. У афармленні фасадаў храма выкарыстаны трохвугольныя франтоны, тонкапрафіляваныя карнізы, пілястры, іанічныя капітэлі.

Злева ад храма размешчаны будынак Полацка-Аршанскага епархіяльнага ўпраўлення – двухпавярховы, прамавугольны ў плане, з вуглавой трох'яруснай вежай пад шатровым дахам. Фасады члянёны лучковымі аконнымі праёмамі ў прафіляваных ліштвах.

З усходняга боку да сабора далучана Свята-Афанасьеўская царква (таксама адноўлена ў 1989 г.) Уяўляе сабой прамавугольны ў плане, мураваны будынак пад двухсхільным дахам з трыма слыхавымі лучковымі аконнымі праёмамі на кожным схіле. Плоскасці фасада члянёны лучковымі аконнымі праёмамі ў пластычных ліштвах. Унутраная малітоўная зала падзелена на тры часткі шырокімі парабалічнымі прасветамі, апсіда вылучана драўляным іканастасам.

213Г000045	Будынак (тып гарадскога асабняка)	пачатак XX стагоддзя	вул. Леніна, 10	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000046	Будынкі былых казарм Ленкаранскага палка	канец XIX стагоддзя	вул. Леніна, 12, 14, 16	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000047	Будынкі	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	вул. Леніна, 18, 20, 22/16	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000048	Будынак былога гарадскога вучылішча	канец XIX стагоддзя	вул. Леніна, 24/15	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000049	Забудова вул. Леніна	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	вул. Леніна, 3б, 33, 35, 35а, 40, 42, 68, 70, 72, 74, 76, 80/1, 82, 84/2	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
212Г000050	Будынак былога акруговага суда	канец XIX стагоддзя	вул. Леніна, 32	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Мураваны П-падобны ў плане будынак выходзіць галоўным фасадам на пл. Свабоды. Цэнтральная частка двухпавярховага асноўнага аб'ёму падкрэслена рызалітам і выдзелена па вертыкалі трэцім паверхам. Архітэктурна-мастацкае вырашэнне фасадаў грунтуецца на традыцыйнай для класіцызму сіметрычнасці кампазіцыі. Пластыку фасадаў стварае рытм пілястраў і аконных праёмаў з ліштвамі.

У 1883 г. на Саборнай плошчы (цяпер пл. Свабоды), каля ратушы і былога езуіцкага касцёла, узведзены манументальны будынак для акруговага суда. Аўтары праекта – архітэктар І.П. Камінскі і інжынер М.Ф. Карчэўскі. У плане будынак П-падобны, асіметрычны, з крыламі неаднолькавай даўжыні. Планіроўка мяшаная калідорна-галерэйная, з мноствам вялікіх і малых адміністрацыйных і службовых памяшканняў. У цэнтральным крыле знаходзіцца парадны вестыбюль з лесвіцай, у бакавым – зала для пасяджэнняў. Інтэр'еры памяшканняў, асабліва залы, адзначаюцца багатай дэкаратыўнай аздобай. У архітэктурна-пластычным вырашэнні пераважаюць элементы неакласіцызму і мадэрну.

Будынак з'яўляецца не толькі выдатным архітэктурным помнікам, але і помнікам гісторыі. Мемарыяльная дошка на галоўным фасадзе сведчыць, што тут у 1917 г. размяшчаўся Ваенна-рэвалюцыйны камітэт, які ажыццяўляў рэвалюцыйную ўладу ў горадзе да стварэння ў студзені таго ж года Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў.

212Г000051	Ратуша	1775 год	вул. Леніна, 36	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Першая драўляная ратуша была пабудавана ў 1597 г. пасля атрымання горадам магдэбургскага права. У 1623 г. Віцебск быў часова пазбаўлены магдэбургскага права і ратушу разбурылі. Найбольш старажытная драўляная ратуша паказана на «Чарцяжы места Віцебска 1664 года». У гэты час яна з'яўлялася кампазіцыйным цэнтрам гандлёвай плошчы. Затым неаднаразова гарэла (1708, 1733, 1752 гг.) і зноў аднаўлялася.

У 1775 г. было завершана будаўніцтва мураванай ратушы. Яна стала кампазіцыйным цэнтрам Рыначнай плошчы і падзяліла яе на дзве часткі: адна раскрывалася перад галоўным фасадам ратушы да Віцьбы, другая знаходзілася за ратушай на поўнач.

Ратуша – прамавугольны ў плане будынак, увянчаны ў цэнтры высокай чатырох'яруснай вежай. У яго архітэктурна-прасторавую кампазіцыю пакладзены прынцып кантраснага супрацьпастаўлення нізкага корпуса, сціпла дэкарыраванага, і высокай вежы, больш насычанай дэкаратыўнымі дэталямі. Сцяна галоўнага фасада дэкарыравана плоскімі пілястрамі на вышыню абодвух паверхаў і прарэзана прамавугольнымі аконнымі (на першым) і лучковымі (на другім) праёмамі. Корпус ратушы з'яўляецца п'едэсталам для вежы. Вежа мае крывалінейныя контуры, яе ярусы аддзяляюцца адзін ад аднаго складанымі карнізамі, зрэзаныя вуглы вежы дэкарыраваны пілястрамі, у аснове якіх дэкаратыўныя валюты. Раней вежа завяршалася шатром са шпілем, у яе верхнім ярусе быў устаноўлены гадзіннік. У архітэктуры ратушы спалучаюцца рысы барока і класіцызму.

У будынку знаходзіліся грамадскія ўстановы. У канцы XVIII ст. тут былі паліцыя, галоўны суд, другі дэпартамент, гаўптвахта, пажарны двор; у XIX ст. – гарадская дума. Неаднаразова праводзіліся перабудовы. У 1833 г. быў зменены верх вежы: замест высокага шпіля ўстаноўлена назіральная пляцоўка з невялікай ратондай. У 1873–1875 гг. зроблены ўнутраныя перабудовы ў сувязі з перамяшчэннем на другі паверх гарадской думы, а на першы – паліцэйскага ўпраўлення. У 1911 г. па праекце архітэктара Т.В. Кібардзіна быў дабудаваны трэці паверх. Пазней да галоўнага ўвахода дабудавалі тамбур, зроблены ўваход у падвал на галоўным

фасадзе. Пасля пажару 1913 г. вежа была адрэстаўрыравана. Аднак трэці паверх парушыў прапорцыі будынка, закрыў ніжні ярус вежы і зрабіў масіўным корпус. У такім выглядзе ратуша захавалася да нашых дзён.

Па абодва бакі галоўнага фасада ратушы былі ўзведзены аднатыпныя будынкі гандлёвых радоў. Першыя паверхі іх прарэзаны шырокімі лучковымі аркамі – уваходы ў гандлёвую частку. Другія мелі маленькія прамавугольныя аконныя праёмы і служылі складам для тавараў. Прасценкі паміж праёмамі былі дэкарыраваны дзвюма спаранымі пілястрамі, якія стваралі рытмічны дэкаратыўны малюнак. У канцы XVIII – пачатку XIX ст. да ўсходняга і заходняга тарцоў ратушы прыбудавалі два жылыя дамы з гандлёвымі ўстановамі на першых паверхах, якія ўтварылі адзіны комплекс з унутраным дворыкам.

У Вялікую Айчынную вайну была пашкоджана верхняя частка вежы з гадзіннікам. У 1946–1947 гг. гадзіннік аднавіў народны майстар С. Юшкоўскі. З 27 красавіка 1925 г. у будынку ратушы працуе Віцебскі абласны краязнаўчы музей.

213Ж000052	Помнік У.І. Леніну	1956 год	пл. Леніна, каля абласной філармоніі	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
212Г000053	Касцёл Св. Варвары з агароджай і брамай	XVIII стагоддзе	вул. Ленінградская, 27	2	30.06.1998 № 47	14.05.2007 № 578

Касцёл пабудаваны з цэглы ў 1783–1785 гг., грунтоўна перабудаваны ў 1884–1885 гг. Часткова зруйнаваны ў Вялікую Айчынную вайну. Адрэстаўрыраваны ў 1990–1993 гг. Помнік архітэктуры барока і неараманскага стылю.

Трохнефавая, двухвежавая базіліка з чырвонай цэглы. Галоўны фасад вылучаюць дзве двух'ярусныя вежы, першы ярус чатырохгранны, другі – шасцігранны. Паміж вежамі размешчаны трохвугольны франтон на шырыню цэнтральнага нефа. У аздобе храма шырока выкарыстана дэкаратыўная цэгла: карнізныя паяскі, геаметрычны малюнак у завяршэнні ярусаў вежы і інш. Інтэр'ер трохнефавы, нефы перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі з распалубкамі.

Тэрыторыя касцёла абмежавана: з паўднёва-заходняга боку – па агароджы тэрыторыі касцёла, з паўночна-заходняга боку – па агароджы тэрыторыі касцёла, з паўночна-ўсходняга боку – па агароджы тэрыторыі касцёла да паўночна-заходняй сцяны двухпавярховага будынка. Ад вугла будынка – па паўднёва-заходняй сцяне будынка, з паўднёва-ўсходняга боку ад двухпавярховага будынка да капліцы, у створы з паўднёва-ўсходняй сцяной капліцы і далей па агароджы тэрыторыі касцёла.

213Д000054	Брацкая магіла	1941–1944 гады	жылы раён Лучоса, на могілках на вул. Сенненскай	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000055	Магіла А.К. Ільінскага (стэла)	1967 год, 1974 год	Мазурынскія могілкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000056	Будынак былога грамадскага сходу	канец XIX стагоддзя	вул. Маякоўскага, 1/38	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000057	Будынак	XIX стагоддзе	вул. Маякоўскага, 3	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578

213Г000058	Будынак	XIX стагоддзе	вул. Маякоўскага, 3а	3	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578
213Г000059	Забудова вул. Пакроўскай	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	вул. Пакроўская, 1, 3, 5, 6, 7, 8, 10, 12	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Д000060	Дом-музей М. Шагала	пачатак XX стагоддзя	вул. Пакроўская, 11	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Д000061	Плошча Перамогі і мемарыяльны комплекс у гонар савецкіх воінаў, партызан і падпольшчыкаў Віцебшчыны	1970-я гады	пл. Перамогі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
212Г000062	Комплекс былога базыльянскага манастыра:			2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
	былы манастырскі корпус	1743–1785 гады	вул. Політэхнічная, 2			
	будынак былога народнага вучылішча	XVIII стагоддзе	вул. Крылова, 7			
	Успенскі сабор	1803 год	вул. Крылова			

Базыльянскі манастыр знаходзіўся на месцы былой драўлянай царквы на высокай Прачысценскай (Лысай) гары (пісьмовыя звесткі аб існаванні тут праваслаўнай царквы ў імя Прасвятой Багародзіцы адносяцца да 1406 г.).

На пачатку XVII ст. драўляная саборная царква на Прачысценскай гары стала уніяцкай, побач з ёй было ўладкавана падвор'е Полацкага архіепіскапа. У 1636 г. па загаду уніяцкага мітрапаліта Антонія Сялявы была пабудавана новая саборная царква замест той, што згарэла ў 1629 г.

Замацавацца ў Віцебску базыльянам дапамог Полацкі уніяцкі архіепіскап Кіпрыян Жахоўскі, які спецыяльнай граматай у 1682 г. падараваў манахам землі і лугі ў горадзе і ваколіцах, адзін з пляцаў Узгорскай юрысдыкі, што знаходзіўся побач з царквой, для будаўніцтва на ім вучылішча і саму разбураную царкву Св. Духа. У 1627 г. пры царкве быў заснаваны жаночы базыльянскі манастыр.

Драўляны храм неаднаразова гарэў і аднаўляўся. У 1717 г. маленькая царква была разабрана, а замест яе пабудавана новая, больш прасторная. У 1722 г. царква разам з манастыром была знішчана пажарам. У 1743 г. пачалі ўзвядзенне мураванага касцёла і манастырскага будынка. Праект і будаўніцтва ажыццяўляў архітэктар Іосіф Фантана. Будаўніцтва вялося з перапынкамі да 1785 г. Абмежаванасць тэрыторыі, на якой знаходзіўся базыльянскі манастыр, паклала адбітак на агульную планіроўку і размяшчэнне забудовы. Манастырскія будынкі размяшчаліся па перыметры невялікага прамавугольнага двара. На Заходнюю Дзвіну галоўным фасадам выходзіла царква, арыентаваная строга па восі захад – усход і таму размешчаная пад некаторым вуглом да манастырскага корпуса. Галоўны корпус манастыра галоўным фасадам таксама выходзіў на Заходнюю Дзвіну. З царквой ён злучаўся праз кароткі крыты пераход – галерэю. Далей па перыметры двара на паўночным і паўднёва-

ўсходнім баках размяшчаліся яшчэ два мураваныя службовыя корпусы. З поўначы да гэтай тэрыторыі па беразе Заходняй Дзвіны далучаўся вялікі сад.

У 1799 г. манастыр быў перададзены праваслаўным і царква перайменавана ва Успенскі сабор. У манастырскім будынку з 1799 па 1849 г. размяшчаліся дзяржаўныя ўстановы, а з 1849 г. (пасля ўнутранай перабудовы) знаходзілася духоўная семінарыя, якая была пераведзена з Полацка.

Трохпавярховы манастырскі будынак вырашаны па схеме, уласцівай збудаванням гэтага тыпу. Вакол вузкага аднабаковага калідора, арыентаванага ў бок двара, размяшчаліся манаскія келлі і службовыя памяшканні, арыентаваныя да Заходняй Дзвіны. З боку дваровага фасада да выцягнутага прамавугольнага будынка перпендыкулярна далучалася двухпавярховае крыло, дзе на першым паверсе знаходзілася трапезная, на другім – бібліятэка. Галоўны фасад вырашаны ў простых архітэктурных формах. Яго сцяна прарэзана прамавугольнымі аконнымі праёмамі, акаймаванымі дэкаратыўнымі ліштвамі. Паміж праёмамі плоскія пілястры на вышыню ўсіх трох паверхаў, пастаўленыя на шырокі цоколь. Пад кожным аконным праёмам размешчана плоская прамавугольная ніша. Будынак завершаны шырокім карнізам, мае манументальны выгляд.

213Г000063	Будынак (тып гарадскога асабняка)	канец XIX стагоддзя	вул. Імя Газеты «Праўда», 5а	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000064	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Імя Газеты «Праўда», 14/5	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000065	Будынак (частка архітэктурнага ансамбля былой Пакроўскай царквы)	XIX стагоддзе	вул. Путна, 5	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000066	Будынак (тып гарадскога асабняка)	канец XIX стагоддзя	вул. Пушкіна, 2	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000067	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Пушкіна, 4	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000068	Забудова вул. Рэвалюцыйнай	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Рэвалюцыйная, 1, 2, 3, 4, 5, 8, 22	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Д000069	Помнік героям Айчыннай вайны 1812 года	1912 год	вул. Савецкая	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
213Г000070	Забудова вул. Савецкай Арміі	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Савецкай Арміі, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Д000071	Вайсковыя могілкі	1944 год	вул. Савецкая, на Успенскай горцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000072	Будынак	XIX–XX стагоддзі	вул. Савецкая, 1	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000073	Будынак	XIX–XX стагоддзі	вул. Савецкая, 25	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000074	Забудова вул. Савецкай	XIX–XX стагоддзі	вул. Савецкая, 15, 17, 19	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

212Г000075	Будынак былога палаца губернатара	1772 год	вул. Савецкая, 18	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Першапачатковa палац узведзены ў канцы XVIII ст. як гарадскі асабняк, які неўзабаве быў перададзены дваранству. Гэта быў мураваны трохпавярховы будынак, прамавугольны ў плане, арыентаваны тарцовым фасадам на Заходнюю Дзвіну.

З 1806 г. ён з'яўляўся месцажыхарствам генерал-губернатараў. У сувязі з гэтым пачаліся перабудовы (прыбудаваны новы двухпавярховы корпус). Яны былі закончаны ў 1811 г., калі ў Віцебск пераехаў ваенны губернатар герцаг А. Вюртэмбергскі, які і заняў гэты дом. Перабудовы праводзіліся ў канцы XIX і пачатку XX ст. (у асноўным унутраная планіроўка).

Помнік складаецца з галоўнага прамавугольнага ў плане трохпавярховага (XVIII ст.) і П-падобнага ў плане двухпавярховага (XIX ст.) аб'ёмаў, якія ўтвараюць вялікі ўнутраны двор. У галоўным корпусе на першым паверсе знаходзіўся парадны вестыбюль з цэнтральнай лесвіцай, з абодвух бакоў вестыбюля – чатыры памяшканні і невялікія пакоі для слуг. На другім – службовыя пакоі губернатара: гасціная, прыёмная, кабінет. Трэці паверх адводзіўся пад жыллё сям'і губернатара.

У двухпавярховым крыле на першым паверсе размяшчаліся службовыя памяшканні праўлення і канцылярыі губернатара, на другім – вялікая зала (сталовая), прыстасаваная таксама для правядзення канцэртаў і спектакляў, у тарцовай частцы была царква.

Трохпавярховы корпус з'ўляецца характэрным прыкладам архітэктуры класіцызму. Яго галоўны фасад адзначаны цэнтральным рызалітам з порцікам, утвораным чатырма паўкалонамі дарычнага ордэра. Порцік займае вышыню ў два паверхі, на трэцім зроблены балкон, які падтрымліваюць паўкалоны порціка. Бакавыя сцены гладкія, рытмічна прарэзаныя прамавугольнымі аконнымі праёмамі. Вуглы галоўнага фасада і рызаліта расшыты пад руст. Архітэктура двухпавярховага крыла адлюстроўвае рысы позняга класіцызму: чатырохкалонны дарычны порцік, сцяна першага паверха расчлянёна паўкалонамі з аркатурай, што абрамляе аконныя праёмы. Вуглавая частка фасада вылучана чатырма паўкалонамі на вышыню двух паверхаў і завершана трохвугольным франтонам.

213Г000076	Забудова Смаленскай плошчы	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	Смаленская плошча, 2, 3, 4, 8, 10, 12	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000077	Былыя гандлёвыя рады	канец XVIII стагоддзя	вул. Суворава, 2	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000078	Забудова вул. Суворава	XIX–XX стагоддзі	вул. Суворава, 4, 6, 8, 9, 10/2	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000079	Забудова вул. Суворава	XIX–XX стагоддзі	вул. Суворава, 3, 5, 7, 11, 17/21, 18/10, 21, 24–26, 30, 32, 33, 37, 39/7	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000080	Гарадскі асабняк	сярэдзіна XIX стагоддзя	вул. Суворава, 20/13	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
212Г000081	Будынак	1799 год	вул. Суворава, 12	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны ў цэнтры горада ў стылі класіцызму, рэстаўрыраваны ў 1848 г.

Двухпавярховы Г-падобны ў плане мураваны будынак. Вуглавая частка закруглена і вылучана на другім паверсе шырокім балконам з каванай агароджай (не захавалася). Сцены завершаны развітым прафіляваным карнізам. Цэнтр падоўжнага галоўнага фасада падкрэслены плоскім рызалітам з трохвугольным франтонам. Першапачатковая планіроўка не зберaглася.

213Г000082	Будынкі былых даходных дамоў	канец XIX стагоддзя	вул. Суворава, 27/9, 29	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000083	Дамы камунальнага тыпу	пачатак XX стагоддзя	вул. Суворава, 34/23, 38	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000084	Будынак былога мужчынскага духоўнага вучылішча	канец XIX стагоддзя	вул. Суворава, 44	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000085	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Сярэдненабярэжная, 7	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
212Г000086	Свята-Васкрасенская царква	XVIII стагоддзе, пачатак XXI стагоддзя	на скрыжаванні вул. Талстога і вул. Суворава	2	30.10.2002 № 73	14.05.2007 № 578

Уніяцкая Васкрасенская царква адыгрывала важную ролю ў ансамблі Рыначнай плошчы. Храм арыентаваўся алтаром на поўнач, а галоўным фасадам, як і ратуша, – да Віцьбы. На яе месцы раней стаяла драўляная праваслаўная, таксама Васкрасенская, царква. Прыгожы гмах у стылі позняга барока вызначаўся маляўнічым сілуэтам, плаўнымі абрысамі вежаў і франтонаў, вертыкалізмам прапарцыянальнага ладу. Аднанефавы храм меў паўкруглую апсіду з рызніцамі па баках, якія надавалі плану прамавугольную форму. Вышэй рызніц уздымалася светлавая апсіда алтара, завершаная выгнутым фігурным атыкавым франтонам. Двухвежавы галоўны фасад вылучаўся складанай хвалістай паверхняй, якая стваралася дынамічнай групоўкай моцна выцягнутых вертыкальных ордэрных элементаў. Пластыка фасадаў узбагачалася дугападобнымі лініямі карнізаў, ажурнымі вежамі з фігурнымі купалкамі, дынамічным разваротам карынфскіх калон па вуглах выступаючага нартэкса. Цяпер Васкрасенская царква адноўлена ў сваім першапачатковым выглядзе.

213Г000087	Забудова вул. Талстога	XIX–XX стагоддзі	вул. Талстога, 1, 3, 4, 5, 7, 8, 15	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000088	Будынак былога Маскоўскага міжнароднага банка	1856 год	вул. Талстога, 2	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
212Г000089	Дабравешчанская царква	XII стагоддзе, канец XX стагоддзя	пл. Тысячагоддзя (паміж вуліцамі Замкавай і Калініна)	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

У плане выцягнуты прамавугольнік (11х18,7 м). На ўсходзе завяршаўся аб'ёмнай круглай апсідай, дзве іншыя апсіды, схаваны ў кутах і звонку нябачныя. Храм меў тры ўваходы (з паўднёвага боку, заходняга і паўночнага), пры кожным з іх быў невялікі бабінец. Царква трохнефавая, шасціслуповая. Слупы мелі форму крыжа. Бакавыя нефы былі вузкія. Сцены змураваныя з абчасаных блокаў вапняку жаўтаватага колеру. Паміж гарызантальнымі радамі блокаў пракладзены па 2–3 рады тонкай плінфы (элемент, характэрны для Візантыі). Бакавыя фасады рытмічна падзяляліся пляскатымі пілястрамі на чатыры прасценкі. Аконныя нішы з раструбамі. У заходняй частцы храма знаходзіліся хоры, на якія вяла непрыкметная лесвіца ў выглядзе шчыліны (лесвіца ўманціравана ў тоўшчу сцяны). Сцены ўпрыгожваў фрэскавы роспіс. На шэрагу плінфаў захаваліся клеймы.

Храм пабудаваны ў XII ст. У час археалагічных раскопак 1964 г. (кіраўнік Г. В. Штыхаў) і 1968 г. (кіраўнік М.К. Каргер) выяўлена, што сцены закладваліся амаль на метр ніжэй за зямную паверхню. Магчыма, князь Альгерд у XIV ст. капітальна перабудаваў храм. Пазней царкву неаднаразова рамантавалі, да яе прыбудоўвалі новыя памяшканні. У 1714 і 1759 гг. выдаткоўваліся сродкі на рамонт храма і яго перабудову. Да заходняга фасада быў прыбудаваны новы нартэкс, фланкіраваны дзвюма шмат'яруснымі вежамі-званіцамі, да паўднёвага фасада – асобная двухпавярховая пабудова, да паўночнага – рызніца. Купал над алтаром быў зняты і заменены сігнатурай, у інтэр'еры пабудаваны мураваны алтар. Пасля 1862 г. заходнія вежы былі зруйнаваны і на іх месцы ўзведзена галоўка-званіца. Быў таксама пабудаваны гранёны драўляны барабан з цыбулепадобным купалам. На працягу доўгага перыяду была сімвалам горада. У 1619 г. перададзена грэка-каталіцкай канфесіі. На пачатку 1960-х гг. царква была ўзарвана.

У 1997 г. царква адноўлена, 26 верасня 1998 г. храм наведаў Свяцейшы Патрыярх Маскоўскі і ўсяе Русі Аляксій II.

213Г000090	Забудова вул. Урыцкага	XIX–XX стагоддзі	вул. Урыцкага, 5, 7, 9, 11а, 23/12	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000091	Будынак былой першай гарадской электрастанцыі	1897 год	вул. Фрунзе, 13	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
213Г000092	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Фрунзе, 17	3	15.12.1999 № 55	14.05.2007 № 578
213Г000093	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Фрунзе, 19	3	15.12.1999 № 55	14.05.2007 № 578
213Г000094	Комплекс будынкаў былога завода Лісоўскага (будынак канторы, вытворчыя карпусы)	1877 год	вул. Фрунзе, 41б	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

213Г000095	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Б. Хмяльніцкага, 11/6	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Д000096	Вайсковыя могілкі	1944 год	вул. Цітова	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000097	Былыя лабазы	XVIII стагоддзе	вул. Чайкоўскага, 3, 5	3	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578
213Г000098	Будынак (тып гарадскога асабняка)	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Чайкоўскага, 6	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000099	Будынак (тып гарадскога асабняка)	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Чайкоўскага, 14	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000100	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Чырвонага Партызана, 2/1	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000101	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Чырвонага Партызана, 3	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000102	Будынак былога прытулку адстаўных чыноўнікаў імя Галімбатоўскага	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Чэхава, 4	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000103	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Чэхава, 7	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213Г000104	Будынак былога клуба металістаў	1932 год	вул. Энгельса, 2	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000105	Забудова вул. Энгельса	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Энгельса, 3/2, 5/11, 8, 10	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578

Аршанскі раён

213Г000106	Будынак чыгуначнага вакзала	1912 год, 1930–1950 гады	г. Орша	3	28.06.2005 № 110	14.05.2007 № 578
213Г000107	Рэшткі падмуркаў царквы Раства Багародзіцы	1661 год	г. Орша	3	30.03.1999 № 52	14.05.2007 № 578
213Д000108	Помнік К.С. Заслонаву	1955 год	г. Орша, перон чыгуначнага вакзала	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
212Г000109	Будынак былога вадзяного млына	1902 год	г. Орша, вул. Замкавая, 2	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Млын пабудаваны на бутавым падмурку. Накрыты двухсхільным дахам з бляхі. Складаецца з трохпавярховага прамавугольнага ў плане галоўнага аб'ёму і аднапавярховага рабочага памяшкання. Архітэктура вырашана ў традыцыях псеўдаготыкі, з асобнымі элементамі псеўдарускага стылю. Сцены, прарэзаныя лучковымі праёмамі, не атынкаваны, а толькі пабелены, элементы члянення – лапаткі, гарызантальныя паясы («плоскія» і «парэбрыкам»), антаблемент – мелі натуральны колер чырвонай цэглы. Галоўны (паўднёва-ўсходні) фасад завяршае франтон з дэкаратыўным круглым акном, па баках якога з цэглы выкладзена дата пабудовы – 1902.

Мост – аднапралётная арачная канструкцыя з чырвонай цэглы на бутавым падмурку. Асобныя дэталі – парапет са стральчатымі праёмамі, картушавыя шчыты па баках аркі – надаюць збудаванню псеўдагатычныя рысы.

213Г000110	Ільінская царква	1880 год	г. Орша, вул. Ільінская, 1	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000111	Жылы корпус былога кляштара трынітарыяў	1714–1717 гады	г. Орша, вул. Камсамольская, 21	3	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578
213Д000112	Брацкая магіла	1941, 1944 гады	г. Орша, вул. Камсамольская, парк	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
212Г000113	Комплекс былога езуіцкага калегіума	XVII стагоддзе	г. Орша, вул. Леніна, 6а	2	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578

Манахі-езуіты з'явіліся ў Оршы ў канцы XVI ст. У 1590 г. тут была заснавана езуіцкая рэзідэнцыя. Канцлер Вялікага княства Літоўскага Леў Сапега набыў для езуітаў участак, які раней займаў кальвінскі збор. У 1612 г. рэзідэнцыя рэарганізуецца ў езуіцкі калегіум дзякуючы ахвяраванням польскага караля Жыгімонта III, які разам са Львом Сапегам і ксяндзом Лаўрэнціем распрацаваў план яе заснавання яшчэ ў 1609 г. Жыгімонт III ахвяраваў калегіуму 200 валок зямлі за горадам, а таксама пляц зямлі ў горадзе для будаўніцтва на ім касцёла, калегіума і школ. Аршанскі калегіум быў зацверджаны Папам Рымскім Паўлам V у 1616 г.

Езуіцкі калегіум размяшчаўся ў цэнтры Оршы. Першапачаткова пабудовы былі драўляныя. Праўда, згадваецца аб фундацыі каралём Рэчы Паспалітай Янам III Сабескім у 1690 г. мураваных касцёла і двухпавярховага будынка калегіума, аднак дакладных звестак аб гэтым этапе будаўніцтва не захавалася. Вядома, што мураваны касцёл быў закладзены ў 1741 г. па праекце архітэктара Фантаны. У 1746 г. будаўніцтва было прыпынена і адноўлена толькі ў 1749 г. Завершаны касцёл у 1757–1758 гг. Кіраваў будаўніцтвам Бенядзікт Месмер. Будаўніцтва калегіума завершана толькі ў 1803 г. Акрамя школ пры езуіцкім калегіуме існавалі таксама сад і аранжарэя, дзе манахі вырошчвалі лекавыя расліны, тут дзейнічала лабараторыя і першая ў горадзе аптэка. Для навучання музыцы і спевам дзяцей збяднелай шляхты была створана спецыяльная бурса. Пры калегіуме дзейнічаў таксама школьны тэатр.

У 1773 г. Папа Рымскі Клімент XIV забараніў ордэн езуітаў. Аднак імператрыца Кацярына II дазволіла існаваць манахам-езуітам у межах Расіі, а яе сын Павел I у 1801 г. нават дабіўся ад Папы прызнання ордэна на тэрыторыі сваёй дзяржавы.

Ордэн езуітаў у Расійскай імперыі быў скасаваны па загаду Аляксандра I у 1820 г. Уся яго маёмасць падлягала канфіскацыі. У 1822 г. школа езуітаў перададзена дамініканцам. Былы калегіум быў ператвораны ў турэмны замак, касцёл у 1825 г. перададзены праваслаўным, а ў хуткім часе разбураны. Турма ў калегіуме размяшчалася да канца 1980-х гг.

З комплексу пабудоў былога езуіцкага калегіума да нашага часу захаваўся будынак самога калегіума, асобны двухпавярховы будынак на беразе р. Аршыца і нязначныя рэшткі кляштарнай сцяны. У 1993 г. на тэрыторыі помніка архітэктуры былі праведзены археалагічныя раскопкі і створаны праект рэстаўрацыі. Цяпер калегіум набыў свой першапачатковы выгляд.

Двухпавярховы Г-падобны ў плане будынак калегіума накрыты двухсхільным дахам. Яго сцены расчлянёны лучковымі і прамавугольнымі вокнамі. Паўднёвы фасад будынка мае двух'ярусную кампазіцыю і магутнымі пілястрамі (бакавыя яшчэ дадаткова ўмацаваны контрфорсамі) падзяляецца на тры часткі. Між'яруснае чляненне выканана з дапамогаю слаістага карніза. Магутны завяршальны карніз аб'ядноўвае ўсе фасады будынка і мае складаны профіль. Паўночны і паўднёвы фасады маюць у завяршэнні трохкутныя франтоны. На галоўнай восі паўночнага фасада знаходзіцца арачны ўваход. Будынак калідорнага тыпу. Частка калідора перакрыта цыліндрычным скляпеннем, другая частка і асобныя памяшканні калегіума маюць крыжова-купальныя скляпенні.

213Г000114	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	г. Орша, вул. Леніна, 11	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000115	Будынак	пачатак XX стагоддзя	г. Орша, вул. Леніна, 26	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Д000116	Мемарыяльны комплекс «Кацюша»	1941 год	г. Орша, вул. Магілёўская, каля моста цераз р. Днепр	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000117	Будынак былой жаночай гімназіі	пачатак XX стагоддзя	г. Орша, вул. Міру, 6	3	26.04.2005 № 108	14.05.2007 № 578
212Г000118	Жылы корпус былога манастыра базыльян	другая палова XVIII стагоддзя	г. Орша, зав. Музейны, 12	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Мужчынскі базыльянскі манастыр знаходзіўся на правым беразе Аршыцы. Быў заснаваны ў 1642 г. уніяцкім мітрапалітам Антоніем Сялявам. Першапачаткова будынкі былі драўляныя. У 1758–1774 гг. на сродкі аршанскага старосты Яна Лянкоўскага на іх месцы змураваны двухпавярховы жылы корпус і уніяцкая царква ў імя Пакрова Божай Маці – трохнефавая крыжова-купальная базіліка з двухвежавым фасадам. Паводле іншых крыніц, манастыр пабудаваны ў 1768 г. на сродкі уніяцкага архірэя Язэпа Лянкевіча.

У вопісе 1798 г. паведамляецца аб мураваным манастыры з царквой Пакрова Прасвятой Божай Маці. Жылы корпус двухпавярховы, мае два крылы, прычым адна частка не завершана. Тэрыторыя манастыра была абгароджана мураванай сцяной.

Корпус – двухпавярховы Г-падобны ў плане мураваны будынак, накрыты вальмавым дахам. Абодва паверхі маюць галерэйную сістэму планіроўкі. Сцены апрацаваны слаістымі пілястрамі і руставанымі лапаткамі. Першы і другі паверхі падзяляе гарызантальны пояс. Неапрацаваныя ліштвамі аконныя праёмы чаргуюцца з плоскімі нішамі. У паўднёва-ўсходняй частцы будынка размешчаны лесвічная клетка і парадныя залы. Астатнія памяшканні плошчай да 36 м² адводзіліся для жылля і працы. Моцныя сцены таўшчынёй 1 м аблегчаны нішамі. Падвальнае памяшканне перакрываюць цыліндрычныя скляпенні з распалубкамі. Перакрыцце над першым паверхам – крыжовыя скляпенні, на другім – на драўляных бэльках.

У 1832 г. базыльянскі комплекс перайшоў да праваслаўных вернікаў. У жылых карпусах размясцілася духоўнае вучылішча. Царква была перабудавана і набыла рысы класіцызму. Над сяродкрыжжам узвялі драўляны купал (знесены ураганам 8 чэрвеня 1905 г.). Зроблены новы іканастас.

У 1930-я гг. комплекс перададзены краязнаўчаму музею. У 1967 г. былая царква зруйнавана.

213Д000119	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Орша, вул. Першамайская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
212Г000120	Касцёл Св. Іосіфа	1819 год	г. Орша, вул. Савецкая, 6	2	26.04.2005 № 108	14.05.2007 № 578

Кляштар дамініканцаў заснаваны ў 1650 г. па фундацыі князя Гераніма Альбрэхта Друцкага-Сакалінскага.

Першы драўляны касцёл Св. Вікенція пабудаваны ў 1649 г. Кляштарны комплекс фарміраваўся на працягу XVII–XIX стст., дзейнічаў да 1832 г. (паводле іншых звестак – да 1845 г.)

Мураваны касцёл пабудаваны ў 1808–1819 гг. на сродкі Лявона Пузыны. Касцёл быў абнесены мураванай агароджай з брамай. Касцёл – трохнефавая двухвежавая базіліка. Галоўны фасад быў падзелены на тры часткі, размежаваныя глыбокімі прамавугольнымі нішамі з вылучанымі па восях лучковымі аконнымі праёмамі. У завяршэнні фасада – высокі прамавугольны атык з трохвугольным франтонам, які пераходзіць да плоскасці фасада акруглымі заплечнікамі. У цэнтры атыка авальная люкарна. Фасады крапаваліся вуглавымі калонамі, лапаткамі, тонкапрафіляванымі карнізамі, дэкарыраваны вуглавымі вазамі. У інтэр'еры храма былі партрэтныя выявы фундатараў кляштара Друцкага-Сакалінскага і яго жонкі (не захаваліся).

Пасля паўстання К. Каліноўскага на галоўным фасадзе касцёла былі разабраны дзве вежы.

У 1950-я гг. будынак касцёла рэканструяваны пад Дом культуры. У 1990 г. перададзены вернікам.

212Г000121	Куцеінскі манастыр: Свята-Духаўская царква жылы корпус	XVII стагоддзе	г. Орша, вул. Скарыны, 77	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Манастырскі комплекс складаўся з галоўнага Богаяўленскага сабора, Свята-Духаўскай царквы, званіцы, жылых і гаспадарчых пабудоў, быў з трох бакоў абнесены сцяной з бутавага каменю і цэглы. Захаваліся Свята-Духаўская царква, манастырскі будынак, частка сцяны.

Куцеінскі Богаяўленскі манастыр размяшчаўся на паўднёва-заходняй ускраіне Оршы ў сутоках Дняпра і невялічкай рэчкі Куцеінка, ад якой і пайшла назва манастыра. Часам заснавання манастыра прынята лічыць 1623 г., калі Багдан і Алена Статкевічы далі яму фундуш і свае землі (маёнтак Куцейна і сяльцо Паддубцы).

Планіроўка манастыра была рэгулярнай, двор меў прамавугольную ў плане форму. Комплекс мужчынскага Куцеінскага манастыра, абнесены ў канцы XIX ст. мураванай сцяной, складаўся з Богаяўленскага сабора, Свята-Духаўскай царквы, званіцы-брамы, манастырскіх і гаспадарчых пабудоў.

Драўляны Богаяўленскі сабор быў асвячоны ў 1626 г. Ён займаў цэнтральнае месца пасярод манастырскага двара. У 1639 г. манахі гэтага манастыра распісалі амаль усе сцены ўнутры сабора. Роспіс быў выкананы без тынкоўкі, непасрэдна па часанай паверхні сцен і ўключаў 38 шматфігурных кампазіцый на біблейскія і евангельскія сюжэты, у якіх адлюстраваліся шматлікія рэаліі мясцовага побыту таго часу. Сярод іх вылучалася карціна на гістарычную тэму, момант сустрэчы войска гараджанамі і духавенствам з адлюстраваннем рэальнага архітэктурнага асяроддзя: крапасных умацаванняў горада – сцен, вежаў, земляных валоў, а таксама багатых жылых дамоў. У 1885 г. сабор загарэўся ад удару маланкі і быў знішчаны пажарам.

З паўднёва-заходняга боку ад саборнай царквы знаходзіўся другі мураваны храм Раства Хрыстовага. Храм меў восевую трохчасткавую будову, якая складалася з прытвора са званіцай, малітоўнай залы і апсіды, накрытых асобнымі шатровымі дахамі. У 1868 г. царква была рэканструявана і перайменавана ў імя Святога Духа. У выніку перабудовы Свята-Духаўская царква атрымала адзіны двухсхільны дах.

Паводле апісання 1812 г., званіца-брама была драўляная з падвойнымі варотамі. На званіцы меліся чатыры званы. Паблізу мураванай царквы стаяў драўляны флігель, у якім месціліся чатыры келлі, сені і кладовая. Да драўлянага флігеля прымыкаў мураваны будынак, падзелены дваімі сенямі на тры часткі. У першай частцы знаходзіліся тры келлі, у другой – памяшканні ігумена (чатыры пакоі і прыхожая), свіран, кладоўкі, пякарня, за другімі сенямі знаходзіліся трапезная і кухня. Упрытык да агароджы стаялі два мураваныя свірны, некалькі драўляных і мураваная вазоўня. У мураванай агароджы меліся дзве брамы. Пры браме з боку Дняпра былі прыбудаваны мураваная кузня і лазня. Пазней, у канцы XIX ст., былі зроблены брамы ў заходняй і ўсходняй манастырскіх сценах. Брама з усходняга боку вяла на гаспадарчы двор манастыра, які знаходзіўся асобна. У 1889 г. у паўночнай сцяне замест драўлянай старой пабудавана мураваная трох’ярусная званіца з брамай.

Ад усяго гэтага на наш час у напаўразбураным стане захаваліся рэшткі больш трывалых мураваных будынкаў: Свята-Духаўскай царквы і двухпавярховага манастырскага корпуса, дзе раней размяшчаліся жылыя памяшканні і духоўнае вучылішча з вялікай трапезнай. Свята-Духаўская царква адрэстаўрыравана ў сярэдзіне 1990-х гг.

Створаная пры манастыры друкарня адыграла значную ролю ў развіцці беларускай культуры. Яна арганізавана ў пачатку 1630 г. членам Магілёўскага Богаяўленскага брацтва ігуменам манастыра І. Труцэвічам. Літургічныя, маральна-павучальныя і вучэбныя выданні Куцеінскай друкарні былі разлічаны на праваслаўныя брацтвы і розныя слаі гарадскога насельніцтва. У хуткім часе кнігі друкарні сталі шырокавядомыя і распаўсюджваліся таксама на Украіне, у Літве і Маскоўскай Русі. Графічнае афармленне выданняў Куцеінскай друкарні вызначалася своеасаблівасцю, блізкасцю да традыцый беларускага народнага мастацтва, знітаваных стылістычнымі прыёмамі барока. У фарміраванні самабытнай мясцовай школы кніжнай гравюры адметную ролю адыграў беларускі кнігадрукар Спірыдон Собаль, які выдаў першыя пяць кніг. У 1636–1654 гг. выйшла яшчэ 14 выданняў, пасля чаго абсталяванне і работнікі Куцеінскай друкарні былі перавезены ў Іверскі манастыр пад Ноўгарадам.

213Д000122	Магіла К.С. Заслонава і Я.В. Коржаня	1942 год	г. Орша, на пероне чыгуначнага вакзала	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000123	Магіла Героя Савецкага Саюза Ю.В. Смірнова	1944 год	г.п. Арэхаўск	3	23.12.2003 № 92	14.05.2007 № 578

213Д000124	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Арэхаўск	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000125	Будынак «БелДРЭС»	1927 год	г.п. Арэхаўск	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000126	Спаская царква	першая палова XIX стагоддзя	г.п. Арэхаўск	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Д000127	Помнік далёкай авіяцыі – самалёт ТУ-16	пачатак 1950-х гадоў	пас. Балбасава	3	07.08.2001 № 66	14.05.2007 № 578
213Г000128	Свята-Петрапаўлаўская царква	1875 год	в. Браздзечына	3	02.04.1998 № 43	14.05.2007 № 578
213Г000129	Ільінская царква	1913–1917 гады	в. Высокае	3	02.04.1998 № 43	14.05.2007 № 578
213Д000130	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Высокае	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000131	Будынак былой паштовай станцыі	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	пас. Грышаны	3	15.12.1999 № 55	14.05.2007 № 578
213Д000132	Брацкая магіла	1941 год	в. Зубава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000133	Гарадзішча	XI–XVII стагоддзі	г.п. Копысь, на левым беразе р. Днепр, урочышча Пятроўскі вал	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Б000134	Мясціны жыцця і творчасці Я. Купалы: дом Я. Купалы дом шафёра лазня гаспадарчыя пабудовы помнік Я. Купалу	1935–1941 гады, 1982 год	в. Ляўкі	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000135	Царква ў імя Пакрова Прасвятой Багародзіцы	1886 год	в. Межава	3	02.04.1998 № 43	14.05.2007 № 578
213Г000136	Былая сядзіба: сядзібны дом парк	1901 год	в. Межава	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
212Г000137	Спаса-Праабражэнская царква роспісы па дрэве ў купале	другая палова XVIII стагоддзя	в. Смаляны	2	28.02.2002 № 71 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Складаецца з дзвюх частак: ніжняй мураванай і верхняй драўлянай. Царква – крыжова-купальны будынак. Яе высокі манументальны аб'ём утварае ў плане крыж, да яго з паўднёвага і паўночнага ўсходу прырублены чацверыкі вежаў. Пабудову з трох бакоў абкружае нізкая глухая галерэя. Цэнтральнае сяродкрыжжа ўвянчана масіўным шлемападобным купалам на нізкім чацверыковым барабане, які падтрымліваецца аркай і двума слупамі ў інтэр'еры. Помнік мае трох'ярусны галоўны фасад. Апошні яго ярус складаюць шатровыя вежы васьмярык на чацверыку. Бакавыя рамёны «крыжа» завяршаюцца трохвугольнымі франтонамі. Вокны ў сярэднім ярусе аб'ёму прамавугольныя і, за выключэннем алтарных, спараныя, а ў барабане – паўцыркульныя і лучковыя.

У інтэр'еры галоўнае памяшканне вылучаецца па вышыні купалам на барабане, дэкаратыўнай балюстрадай. Ва ўсходнім рамяне «крыжа», над уваходам, размешчаны хоры. Алтар аддзяляе ярусны разны іканастас.

На купале – размалёўкі XVIII ст., якія вызначаюцца маляўнічасцю каляровай гамы і манументальнасцю кампазіцыі (зроблены тэмперай па дошках). Намаляваны 12 апосталаў ва ўвесь рост.

212Г000138	Рэшткі былога дамініканскага касцёла	другая палова XVIII стагоддзя	в. Смаляны	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Дамініканскі кляштар пры касцёле ў Смалянах быў заснаваны 20 сакавіка 1680 г. на сродкі ўладальніка мястэчка князя Гераніма Сангушкі. Комплекс кляштарных пабудоў першапачаткова быў драўляны.

Пасля смерці ў 1729 г. сваёй жонкі Марыі Ганны Любамірскай князь Павел Кароль Сангушка пабудаваў у Смалянах для ксяндзоў-дамініканцаў новы драўляны касцёл, а ў 1734 г. – драўляны кляштар.

Мураваны касцёл быў узведзены ў 1786 г. коштам князя Гераніма Сангушкі, сына Паўла Караля. Мураваны кляштар пачаў узводзіцца адначасова з касцёлам, аднак будаўніцтва яго было скончана толькі на пачатку XIX ст.

Касцёл трохнефавы, двухвежавы з паўкруглай апсідай. Цэнтральны неф перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі з распалубкамі. Двух'ярусная трохвосевая кампазіцыя галоўнага фасада падкрэслена пілястрамі, якія разбіваюць яго на тры злёгку ўвагнутыя паверхі. Невысокія вежачкі аб'ядноўваюцца на ўзроўні карнізнай цягі развітым франтонам. Адсутнасць прамежкавага гарызантальнага члянення на галоўным фасадзе надае ўсяму збудаванню масіўнасць і манументальнасць. Трансепт вылучаецца толькі на ўзроўні другога яруса – у першым ярусе ён выкананы ў адным аб'ёме з бакавымі капэламі, якія пераходзяць у аднаярусныя сакрысціі. Дэкаратыўнае афармленне інтэр'ера і алтароў не захавалася.

Мураваны аднапавярховы кляштарны будынак калідорнага тыпу размешчаны паралельна паўночнаму фасаду касцёла. Калідор перакрыты цыліндрычным скляпеннем, абапал яго келлі і гаспадарчыя памяшканні.

Да 1832 г. у кляштарным будынку жылі манахі-дамініканцы, тут жа размяшчалася і невялікая парафіяльная школа. У 1832 г. кляштар быў ліквідаваны. Касцёл быў пера-

ўтвораны ў парафіяльны, у кляштарным будынку размясцілася плябанія. У 1837 г. у ёй быў зроблены новы гонтавы дах. У жніўні 1853 г. у Смалянах здарыўся пажар, у якім пашкоджаны кляштарныя пабудовы. На плябаніі агнём быў знішчаны дах, адноўлены ў 1854 г.

К канцу XIX ст. будынкі былога кляштара прыйшлі ў заняпад. У 1898 г. на прыватныя ахвяраванні пабудовы плябаніі былі капітальна адрамантаваны. У наступным годзе пад кіраўніцтвам архітэктара Даўкшы ўмацавалі падмуркі касцёла і ўпрыгожылі яго інтэр'еры. У 1903 г. на двары плябаніі былі пабудаваны новыя вазоўня і лядоўня.

У 1920-я гг. касцёл у Смалянах быў закрыты, у памяшканнях былога кляштара размяшчалася польская школа. У 1930-я гг. кляштарны будынак перададзены машынна-трактарнай станцыі, што прывяло да фактычнага яго знішчэння.

212Г000139	Руіны замка «Белы Ковель»	першая чвэрць XVII стагоддзя	в. Смаляны	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Замак змураваны з буйной цэглы і невялікіх камянёў. Моцна пашкоджаны ў час Паўночнай вайны ў 1708 г. Канчаткова разбураны ў 1-й палове XIX ст. Захаваліся рэшткі вежы.

Здзірванелая прамавугольная ў плане пляцоўка замка (100х200 м) толькі на 40–60 см узвышаецца над балоцістай поймай. Магчыма, у XVII–XVIII стст. замак быў абкружаны штучным вадаёмам. Гэта пацвярджаецца яго размяшчэннем у балоцістай нізіне і адсутнасцю слядоў валоў і асабліва бастыёнаў. Прыкладна ў цэнтры прамавугольніка на невысокім узгорку знаходзяцца руіны (да 20 м вышынёй) пяцігграннага вежавага выступу. Яго замкнуты аб'ём ствараецца сцяной двух- і трохпавярховага корпуса (магчыма, галоўнага будынка замка). З вежы быў выхад ва ўнутраны двор замка, абмежаваны трохпавярховымі карпусамі з квадратнымі вежамі па вуглах, высунутымі за лінію сцен, і ўязной брамай, размешчанай з паўночнага ўсходу.

Уцалелыя дэталі вонкавага дэкору на вежы – ляпны картуш і абрамленні аконных праёмаў – пераклікаюцца з узорамі дэкору ў архітэктуры 1-й паловы XVI ст. Захаваліся фрагменты інтэр'ера – сляды вітой лесвіцы, якая ішла па ўнутраным перыметры вежы, вялікая колькасць рознага памеру ніш па ўнутранай паверхні той жа вежы, арачны пераход з галоўнага корпуса ў вежу, дэталі камінаў. Замак быў афарбаваны ў белы колер. На пачатку XVII ст. сцены памяшканняў распісаны фрэскамі.

Сказаць што-небудзь пэўнае пра архітэктуру замка надзвычай цяжка – бязлітасны час стачыў яго ўшчэнт, пакінуўшы адны руіны. Гістарычныя звесткі пра замак таксама хісткія і няпэўныя. Хто збудаваў замак, каму ён належаў, калі быў зруйнаваны – гісторыкі беларускай архітэктуры не адказваюць на гэтыя пытанні. Час, калі замак быў збудаваны, датуецца даволі прыблізна: XVI ст. альбо канец XVI – пачатак XVII ст.

213Г000140	Аляксееўская царква	1864 год	в. Смаляны	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

Бешанковіцкі раён

212Г000141	Ансамбль былога палаца: палац гаспадарчыя пабудовы фрагменты парку	XVII–першая палова XVIII стагоддзя	г.п. Бешанковічы, на паўночнай ускраіне пасёлка	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

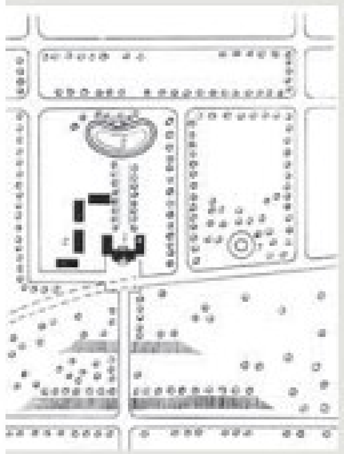

Спачатку парк быў рэгулярнага тыпу з тэрасамі, якія спускаліся да Заходняй Дзвіны. Яго тэрыторыя з поўначы і ўсходу была абмежавана ракой і ручаём, а з поўдня і захаду – алеямі. У парку размяшчаліся палац і іншыя пабудовы. Захаваліся невялікая тэраса ва ўсходняй частцы, паасобныя пасадкі дубу, лістоўніцы, два штучныя вадаёмы. Адзін з вадаёмаў у канцы цэнтральнай алеі, з невялікім паўвостравам, на якім стаяла альтанка, другі – круглы ў плане (дыяметр 40 м) з востравам-клумбай (дыяметр 20 м). У канцы XVIII – першай палове XIX ст. парк перапланаваны ў пейзажны, пабудаваны новыя палац, аранжарэі, пасаджаны сады, разбіты кветнікі. Новыя пасадкі сканцэнтраваны на ўсход ад палаца.

213Д000142	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Бешанковічы, вул. Інтэрнацыянальная	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000143	Свята-Ільінская царква	1870 год	г.п. Бешанковічы, вул. Урыцкага, 3	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000144	Стаянка «Асавец-4»	5-е тысячагоддзе да н.э.	в. Асавец, 1,8 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, ва ўрочышчы Брускавішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000145	Брацкая магіла	1944 год	в. Астроўна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000875	Руіны былога касцёла, пабудаванага ў гонар перамогі ў 1564 годзе	XVI стагоддзе, XVIII стагоддзе, 1863–1864 гады	в. Астроўна, вул. Мікалаевіча	3	18.06.2008 № 143	03.09.2008 № 1288
213Г000146	Парк	1769 год	в. Бачэйкава	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000147	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XII стагоддзе	в. Бортнікі 1-я, каля дарогі ў в. Зарэчча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000148	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Галыні	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000149	Парк «Саломінка»	пачатак XX стагоддзя	в. Дабрыгоры	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

213Г000150	Мікалаеўская царква	пачатак XIX стагоддзя	в. Дабрыгоры	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000151	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XII стагоддзі	в. Давыдкавічы, на паўночнай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
212Г000152	Комплекс былой сядзібы «Нізгалава»: сядзібны дом флігель кухня кузня вяндлярня гаспадарчыя пабудовы	другая палова XIX стагоддзя	в. Двор-Нізгалава	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Комплекс уключае сядзібны дом (пашкоджаны ў 1944 г., адноўлены ў 1970 г.), флігель, кухню, кузню, вяндлярню, два гаспадарчыя корпусы. Тэрыторыя сядзібнай забудовы невялікімі курцінамі з елак, сосен, клёнаў злучаецца з паркавай зонай (плошча 4 га). Цяпер на тэрыторыі сядзібы сярэдняя школа.

Сядзібны дом – прамавугольны ў плане аднапавярховы мураваны аб'ём, накрыты вальмавым дахам. Унутраная планіроўка (зменена) калідорная. У пластыцы фасадаў выкарыстаны элементы класіцызму з характэрнай для 2-й паловы XIX ст. адвольнай трактоўкай ордэра. Над невялікімі прамавугольнымі вокнамі вузкія сандрыкі на плоскіх кранштэйнах, пад вокнамі – прамавугольныя нішы. Фундаменты і цокаль выкладзены з валуноў. Ад сядзібнага дома да поймы ракі спускаюцца чатыры тэрасы, абсаджаныя шпалерамі з елкі звычайнай. Кампазіцыя парку – прыклад перабудовы рэгулярнага парку, элементы якога зберагліся, у пейзажны.

Рэгулярны парк складаўся з дзевяці аднолькавых баскетаў, якія дзяліліся чатырма падоўжнымі і чатырма папярочнымі алеямі, з круглымі пляцоўкамі на перакрыжаваннях. Пры перабудове парку ў пейзажны высаджаны экзоты і дэкаратыўныя кусты, на месцы падоўжных алей зроблены маляўнічыя палянкі. У дэндраскладзе піхта бальзамічная, лістоўніца еўрапейская, ліпа буйналістая, бяроза далекарлійская, аксаміт амурскі. У цэнтры паляны, да якой ад паўночна-ўсходняга фасада сядзібнага дома вядзе ліпавая алея, высаджаны рэдкі ў рэспубліцы кедр еўрапейскі калонападобны. Масівы дэкаратыўнага хмызняку (цярноўнік, язмін, бэз) служаць фонам для бяроз і елак, якія ўзвышаюцца над імі. Пры ўездзе ў парк тры хвоі веймутавы, кедры еўрапейскія.

213Д000153	Брацкая магіла	1944 год	в. Дуброва	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000154	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Жарнасекава, 0,8 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000155	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XII стагоддзе	в. Зарэчча, 0,1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000156	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XII стагоддзе	в. Зарэчча, 0,1 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

213В000157	Гарадзішча жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Застарынне, 1 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000158	Брацкая магіла	1944 год	в. Клешчыно	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000159	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XIII стагоддзе	в. Прыгожае, 0,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000160	Гарадзішча жалезнага веку	VIII стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Рубеж, 0,4 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000161	Брацкая магіла	1944 год	в. Саннікі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000162	Мікалаеўская царква	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	в. Слабодка	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000163	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Узрэчча, 0,25 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000164	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Узрэчча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000165	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Ула	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000166	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Ульянаўка, 2,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000167	Брацкая магіла	1944 год	в. Фролкавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000168	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	XII стагоддзе	в. Фролкавічы, 2,5 км на паўночны захад ад моста праз р. Ула	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000169	Гарадзішча жалезнага веку	V стагоддзе да н.э.–V стагоддзе н.э.	в. Чарнагосце, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000170	Гарадзішча жалезнага веку	V стагоддзе да н.э.–V стагоддзе н.э.	в. Янаўшчына, 0,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Браслаўскі раён

213Г000171	Калодзежны шацёр	XIX стагоддзе	г. Браслаў	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000172	Будынак былой бальніцы	1906 год	г. Браслаў	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
213Д000173	Брацкая магіла	1944 год	г. Браслаў, вул. Савецкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000174	Гарадзішча	IX–XV стагоддзі	г. Браслаў, у цэнтры горада, на перашыйку паміж азёрамі Дрывяты і Навята, на Замкавай гары (14 м)	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213В000175	Курганны могільнік	VIII–X стагоддзі	в. Ахрэмаўцы, 0,5 км на поўдзень ад вёскі, у лесе, справа ад шашы Браслаў – Шаркаўшчына	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213Д000176	Брацкая магіла	1944 год	в. Ахрэмаўцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000876	Касцёл Св. Юзафа	1836 год	в. Барадзінічы	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
213Г000877	Пакроўская царква з элементамі дэкаратыўнага афармлення	канец XIX стагоддзя	в. Богіна	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
213В000177	Курганны могільнік	VIII–XI стагоддзі	в. Богіна, насупраць вёскі, на паўночна-ўсходнім беразе воз.Богінскае, справа ад дарогі Вусце – Плетарова	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213Д000178	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Відзы, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000179	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Відзы, у цэнтры пасёлка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000180	Троіцкі касцёл	1914 год	г.п. Відзы, у цэнтры пасёлка	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
213Г000181	Царква Успення Прасвятой Багародзіцы	1910 год	г.п. Відзы	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
212Г000182	Былая сядзіба: сядзібны дом гаспадарчыя пабудовы парк	канец XVIII стагоддзя	в. Відзы-Лаўчынскія	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Сядзіба размешчана на беразе невялікага возера Дворнае. Упершыню маёнтак згадваецца ў XVI ст. Адным з яго ўладальнікаў быў лоўчы Вялікага княства Літоўскага Ян Нарушэвіч. З сярэдзіны XVII ст. да сярэдзіны XIX ст. сядзіба належала Ваўжэцкім. Пры Станіславе Ваўжэцкім у канцы XVIII ст. закладзены сядзібны дом, які захаваўся да нашага часу. Гэта прамавугольны ў плане драўляны аб'ём, накрыты вальмавым дахам. Галоўны ўваход афармлены порцікам на чатырох вузкіх калонах. Пад порцікам на другім узроўні ёсць мансарда. З боку возера дом выглядае двухпавярховым, бо паніжэнне рэльефу адкрывае цокальны мураваны паверх. Першапачаткова пасярэдзіне гэтага фасада знаходзілася драўляная веранда. У 1900 г. пабудавана двухпавярховая мураваная арачная галерэя з атыкам у псеўдарэнесансным стылі. Галерэя выканана па праекце архітэктара Т. Растварoўскага, вельмі ўпрыгожвае сядзібны дом. Па тарцах будынка знаходзяцца чатырохвугольныя бакавыя ўваходы. Сядзібны дом з'яўляецца помнікам архітэктуры класіцызму. Літаратурныя крыніцы адзначаюць багацце ўнутранага аздаблення сядзібы. У пакоях былі насценныя размалёўкі, паркетная падлога, печы з кафлі. Згадваецца мэбля ў стылі Людовіка XV і Людовіка Філіпа, карціны і абразы, у тым ліку французскай і галандскай школ.

З паўночнага боку ад сядзібы размяшчаліся бровар і шэраг гаспадарчых пабудоў. Па фотаздымках, якія захаваліся, можна меркаваць аб іх выглядзе. Флігель аднапавярховы, мураваны, прамавугольны ў плане, накрыты чатырохсхільным дахам. З аднаго боку фасад упрыгожваў порцік з чатырма выкананымі ў тэхніцы разынкавай муроўкі калонамі. З супрацьлеглага боку меўся больш шырокі порцік з пяццю атынкаванымі калонамі. Як і ў сядзібным доме, з гэтага боку адкрываўся цокальны паверх, зроблены ў тэхніцы разынкавай муроўкі з прыгожымі геаметрычнымі ўзорамі. Прамавугольныя праёмы аздаблялі складаныя па малюнку ліштвы. Каля сядзібнага дома размяшчаўся невялікі, але надзвычай маляўнічы парк, рэшткі якога захаваліся.

Парк займаў каля 5 га, добра арганізаваны. Перад домам знаходзілася яго парадная частка, афармленая газонам і пасадкамі вастралістага клёна Шведлера. Адкрыты партэр паміж домам і возерам займалі кветнікі, сіметрычна абсаджаныя па краях групамі высокіх дрэў. Асноўны масіў парку ляжаў на невысокім з плоскай вяршыняй пагорку злева ад сядзібнага дома. І сёння ў парку можна сустрэць рэдкія пароды дрэў.

Паводле некаторых звестак, сядзібу ў Відзах наведваў А. Міцкевіч. У час вучобы ў Віленскім універсітэце ён прыязджаў сюды да сваякоў Маеўскіх. Тут 5 жніўня 1816 г. памёр Тамаш Ваўжэцкі, дзяржаўны дзеяч Рэчы Паспалітай, адзін з кіраўнікоў паўстання 1794 г.

У XIX ст. сядзіба славілася серавадароднымі крыніцамі, на базе якіх дзейнічаў курорт «Лазенкі». У 1860-я гг. тут мелася 60 ваннаў, працавалі два ўрачы. У канцы XIX ст. ён прыйшоў у заняпад. Апошнімі ўладальнікамі сядзібы ў Відзах-Лаўчынскіх былі Мінейкі. Пасля Другой сусветнай вайны тут размяшчаўся дзіцячы дом, цяпер – школа.

213В000183	Курганны могільнік	VII–XI стагоддзі	в. Вусце, 1 км на поўдзень ад вёскі, у лесе, злева ад дарогі на в. Казяны	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213В000184	Курганны могільнік	VIII–XI стагоддзі	в. Далёкія, 1 км на паўночны захад ад вёскі, у пералеску і на полі, каля дарогі ў в. Даўгаборы	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578

212Г000185	Ансамбль былога кляштара бернардзінцаў: Троіцкі касцёл. Фрагмент дэкаратыўнай кампазіцыі ў галоўным алтары жылы корпус агароджа з брамай	1643–1646 гады	г.п. Друя	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Перад касцёлам – брама з агароджай, пабудаваная ў сярэдзіне XVIII ст. у стылі позняга барока.

Кляштар – адзін з найбольш цікавых помнікаў архітэктуры ранняга барока на Беларусі.

Кляштар бернардзінцаў складаецца з касцёла Святой Тройцы, жылога корпуса, брамы і агароджы. Комплекс знаходзіцца ва ўсходняй частцы сучаснага пасёлка на высокім беразе Заходняй Дзвіны. Касцёл узводзілі ў 1643–1646 гг. на грошы тагачаснага ўладальніка Друі Казіміра Льва Сапегі – падканцлера Вялікага княства Літоўскага. Галоўны фасад касцёла ўпрыгожвае высокая, даволі масіўная чатырох'ярусная вежа-званіца. Яе сцены прарэзаны невялікімі аконнымі праёмамі розных форм, раскрапаваны вуглавымі пілястрамі, карнізнымі паясамі. Завяршае вежу купал пластычнага сілуэта, дабудаваны ў 1772 г. у стылі позняга барока. Касцёл мае высокі цэнтральны неф і больш нізкія бакавыя, якія на галоўным фасадзе закрываюцца невялікімі аб'ёмамі, завершанымі пластычнымі валютамі. Цэнтральны неф прарэзаны паўцыркульнай апсідай. Па бакавых сценах і апсідзе размешчаны два рады акон з паўцыркульным завяршэннем. Паміж аконнымі праёмамі – плоскія контрфорсы. Знешні дэкор будынка даволі стрыманы, што характэрна для помнікаў ранняга барока.

Інтэр'ер храма, выкананы ў канцы XVIII ст. у стылях позняга барока і ракако, наадварот, вызначаецца пышнасцю і багаццем. Галоўны трох'ярусны алтар упрыгожаны калонамі, пілястрамі, развітымі карнізнымі паясамі, скульптурай. Пры аздабленні чатырох двух'ярусных бакавых алтароў скарыстаны элементы карынфскага ордэра. Багатая ляпніна сцен, калон, скляпенняў з разнастайнымі нервюрамі, іншых элементаў інтэр'ера (тэхніка стука). Да пажару ў 1944 г. на хорах узвышаўся велічны арган сярэдзіны XVIII ст., аздоблены ў стылі ракако. У касцёле меліся таксама каштоўныя абразы, драўляная скульптура, літургічнае начынне. Усё гэта загінула. Не захаваліся і каштоўныя старажытныя званы. Вялікі шматпудовы звон «Казімір», выкананы ў вядомай людвісарні Ганса Багема ў Кракаве, падараваў касцёлу К. Сапега. Меліся рэнесансны звон 1520 г. «Жыгімонт», некалькі дробных – Святога Францішка, Святога Антонія, «Анёл Божы».

З паўночнага боку да касцёла прымыкае жылы корпус, які ўтварае ўнутраны замкнёны чатырохвугольны двор. Раней у цэнтры двара знаходзіўся сад і калодзеж. Будынак разбіты на невялікія памяшканні, па перыметры праходзяць калідоры з крыжовымі скляпеннямі. Вонкавае аздабленне жылога корпуса вельмі простае. Паверхні сцен рытмічна прарэзаны радамі акон, пад дахам пралягае прафіляваны карнізны пояс. Пластычная брама перад касцёлам узведзена ў 1778 г., арачная агароджа – у 1920-я гг.

Касцёл і кляштар неаднаразова рабавалі ў час войнаў XVII–XVIII стст., вайны 1812 г. У 1852 г. кляштар закрылі расійскія ўлады, касцёл пасля гэтага стаў парафіяльным, а жылы корпус паступова прыйшоў у заняпад.

У 1923 г. Папа Рымскі Пій XI дазволіў заснаваць на базе былога бернардзінскага комплексу кляштар айцоў ордэна марыянаў. Адным з напрамкаў дзейнасці новага кляштара стала аднаўленне ўсіх будынкаў, заснаванне школы і навіцыяту для беларусаў, кандыдатаў у манахі. Сродкі на яго арганізацыю і дзейнасць збіраліся ў Амерыцы, пэўныя ахвяраванні ўнесла княгіня Магдалена Радзівіл. Арганізатарам кляштара стаў А. Цікота. У першыя гады дзейнасці манахі аднавілі кляштарныя будынкі, адрамантавалі касцёл, наладзілі гаспадарку ў фальварку. Кіраваў рамонтнымі работамі вядомы беларускі архітэктар Л. Вітан-Дубейкаўскі. У Друі марыяне арганізавалі гімназію імя С. Баторыя. Гімназія вылучалася дэмакратычнымі традыцыямі, у ёй навучалася моладзь розных веравызнанняў, бедных навучэнцаў марыяне апекавалі. У 1938 г. манахаў-беларусаў прымусова выселілі з Друі польскія ўлады, а праз год савецкія ўлады закрылі кляштар і гімназію.

У ліпені 1944 г. у касцёл трапіла авіябомба, моцны пажар пашкодзіў інтэр'ер. Некалькі дзесяцігоддзяў храм стаяў зачынены і разбураўся. У 1990-я гг. пачаліся рэстаўрацыйныя работы.

213Г000186	Парк	XVIII стагоддзе	г.п. Друя	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Д000187	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Друя, у цэнтры пасёлка, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000188	Петрапаўлаўскі касцёл	1929 год	в. Дрысвяты	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
213Г000189	Петрапаўлаўская царква	1908 год	в. Дрысвяты	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000190	Замчышча	XI–XVIII стагоддзі	в. Дрысвяты, на востраве воз. Дрысвяты, на высокім (да 8 м) пагорку	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213В000191	Гарадзішча		в. Жвірблі, на заходняй ускраіне вёскі, на высокім пагорку	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213В000192	Гарадзішча	VII стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Зазоны, мясцовая назва «Замак». На высокім круглым пагорку, на паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі, злева ад дарогі Браслаў – Даўгаўпілс	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213В000193	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – III стагоддзе н.э.	в. Замошша, на заходняй ускраіне вёскі, паміж азёрамі Шылава і Замошскае	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578

213В000194	Курганны могільнік	IVстагоддзе да н.э. – III стагоддзе н.э.	в. Замошша, 1 км на паўднёвы захад ад вёскі, у лесе	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213Д000195	Брацкая магіла	1944 год	в. Зарэчча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000196	Мікалаеўская царква	1905 год	в. Іказнь	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000197	Замчышча	XVI–XVII стагоддзі	в. Іказнь, на востраве воз. Іказнь, на штучным пагорку, які ўзнімаецца над пляцоўкай вострава на 5 м	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213Д000198	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Казяны, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000199	Царква	пачатак XX стагоддзя	в. Кірыліна	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000200	Курганны могільнік		в. Коўшынкі, 0,5 км на поўнач ад вёскі, каля дарогі	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213В000201	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – III стагоддзе н.э.	в. Лукшы, 0,8 км на захад ад вёскі. Пляцоўка памерам 36х17 м узвышаецца на 5–6 м над наваколлем	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213В000202	Гарадзішча		в. Майшулі, 0,3 км на ўсход ад вёскі, ва ўрочышчы Рацкі Бор. Пляцоўка памерам 50х27 м умацавана трыма валамі і ровам	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213В000203	Курганны могільнік	VI–XI стагоддзі	в. Майшулі, 0,5 км на поўдзень ад гарадзішча	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213В000204	Гарадзішча	XI–XII стагоддзі	в. Маскавічы, 0,3 км на поўдзень ад вёскі, на беразе воз. Дзерба	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213Г000205	Пакроўская царква	пачатак XX стагоддзя	в. Мінкавічы	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
212Г000206	Комплекс былой сядзібы: сядзібны дом жылы флігель гаспадарчыя пабудовы парк	1904 год	в. Опса, 2 км ад вёскі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

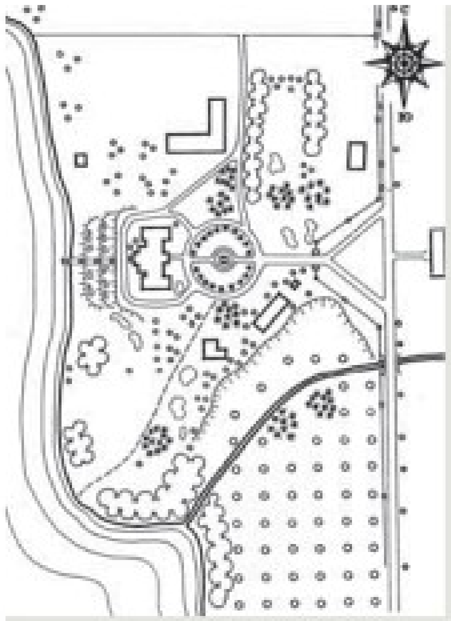

Сядзіба ў Опсе закладзена на пачатку XX ст. на ўсходнім беразе невялікага возера. Землі належалі Плятэрам. У 1904 г. закончана будаўніцтва мураванага палаца, спраектаванага архітэктарам Целяжынскім з Панявежа (сучасны г. Паневяжыс, Літва).

Сядзібны комплекс нядрэнна захаваўся да нашых дзён. Яго цэнтрам з'яўляецца мураваны палац, размешчаны побач з возерам. Галоўны фасад будынка звернуты на ўсход, па баках фланкіраваны двухпавярховымі рызалітамі. Пасярэдзіне аднапавярховага асноўнага аб'ёму знаходзіцца галоўны ўваход, афармлены порцікам з дзвюма калонамі. Дах палаца першапачаткова быў гонтавы, складаны, па баках ад порціка меліся люкарны. З боку возера зроблена адкрытая тэраса, да якой з палаца вялі шкляныя дзверы. Спуск да возера на стромкім схіле афармлены каскадам лесвіц. Дзвярныя праёмы галоўнага ўвахода і выхады на тэрасу, а таксама па два аконныя праёмы па баках ад іх мелі паўцыркульныя завяршэнні. Астатнія праёмы былі прамавугольныя. Праёмы дэкарыраваны арачнымі ліштвамі і пілястрамі. Сцены палаца руставаныя.

Побач з палацам захаваліся жылы флігель і некалькі гаспадарчых пабудоў. Злева ад галоўнага будынка знаходзіцца аднапавярховы на высокім падмурку флігель з бутавага каменю. Будынак драўляны, аднак галоўны фасад мае мураваную сцяну, да якой прымыкае мураваны тамбур з цэнтральным уваходам.

Побач размешчаны склеп з чырвонай цэглы, які служыў для захоўвання напіткаў, малака, садавіны, гародніны. Паглыбленне склепа выкладзена з бутавага каменю. Па правы бок ад палаца знаходзяцца будынкі стайняў, вазоўні, хлявоў, свірнаў. Усе яны мураваныя, большая частка ўзведзена з цэглы і атынкавана, ёсць пабудовы з бутавага каменю. Трапецападобныя франтоны некалькіх гаспадарчых будынкаў зроблены ў выглядзе фахверкавай канструкцыі, ці «прускага муру». Перад палацам размяшчаўся парадны партэр з газонам і кветнікамі, па баках якога пасаджаны групы дрэў з елак і сібірскай піхты. Схіл да возера афармлены тэрасамі з пасадкамі бэзу. Захаваўся невялікі пейзажны парк, аздоблены асобнымі групамі дрэў, палянамі, алеямі. З паўднёвага боку да парку прымыкае вялікі сад, дзе размяшчалася парніковая гаспадарка. З усходу сядзіба абнесена агароджай. Галоўны ўваход афармлены пілонамі з часанага каменю, завершаны каменнымі шарамі. Такія ж пілоны на падмурку з бутавага каменю маюцца ў агароджы. Паміж пілонамі выкарыстаны нахіленыя штыкеціны. З поўдня маёнтак абмежаваны ручаём, які выцякае з возера. Пры пад'ездзе да сядзібы цераз ручай перакінуты прыгожы арачны мост з часанага каменю.

У часы Першай сусветнай вайны ў сядзібе размяшчаўся шпіталь расійскай арміі, штабы вайсковых часцей. У 1922 г. маёнтак выкуплены дзяржавай для арганізацыі мужчынскай сельскагаспадарчай школы, якая працавала ў 1927–1939 гг. У палацы размясцілі класы для заняткаў, сталовую, інтэрнат, кватэры выкладчыкаў. Выкарыстоўваліся ўсе гаспадарчыя пабудовы. У гады Вялікай Айчыннай вайны ў сядзібе размяшчаліся адпаведна нямецкі і савецкі шпіталі. Потым комплекс аддалі пад школу-інтэрнат. Пасля пераезду школы сядзіба прыйшла ў заняпад. Цяпер тут размешчаны пансіянат Беларускага таварыства інвалідаў. Паступова плануецца аднавіць увесь комплекс, прывесці ў парадак парк.

213Г000207	Касцёл	пачатак XX стагоддзя	в. Опса	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000208	Курганны могільнік	VIII–XI стагоддзі	в. Опса, 3 км на поўдзень ад вёскі, злева ад дарогі ў г.п. Відзы, у лесе	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213Г000209	Касцёл	пачатак XX стагоддзя	в. Плюсы	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000210	Гарадзішча		в. Пустошка, на заходнім беразе р. Струста, каля дарогі Плюсы – Браслаў	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578

213В000211	Гарадзішча	VII стагоддзе да н.э. – XIII стагоддзе н.э.	в. Рацюнкі, на паўднёвай ускраіне вёскі, на ўзвышшы 10 м	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
212Г000212	Касцёл Сэрца Ісуса уваходныя дзверы	1903 год	в. Слабодка	2	28.02.2002 № 71 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

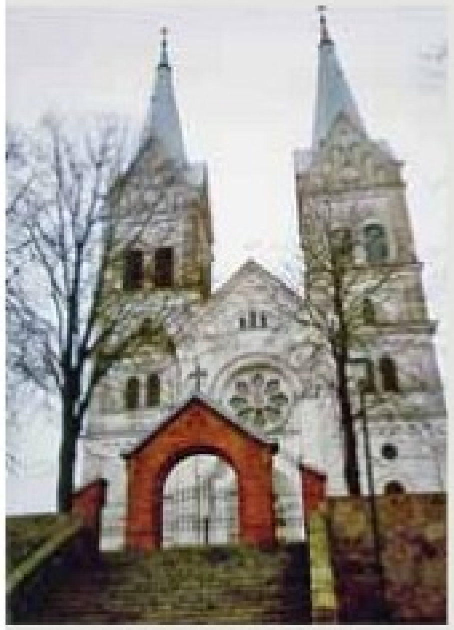

Касцёл – трохнефавая двухвежавая базіліка з апсідай, трансептам і сакрысціямі. Галоўны фасад сфарміраваны дзвюма высокімі пяціяруснымі вежамі з вострымі шатровымі вярхамі і параўнальна невялікай фасаднай плоскасцю цэнтральнага нефа паміж імі. Сцены прарэзаны паўцыркульнымі, лучковымі і круглымі аконнымі праёмамі з вітражамі (каляровае шкло захавалася часткова). Над галоўным уваходам і на фасадных плоскасцях трансепта размешчаны вялікія вокны-«ружы». Усе сцены раскрапаваны ступеньчатымі контрфорсамі, якія на бакавых фасадах злучаны з дэкаратыўнымі аркбутанамі. Уваходы вырашаны ў выглядзе аднатыпных парталаў з паўцыркульнымі праёмамі.

У інтэр'еры – цыліндрычныя скляпенні з распалубкамі, хоры ў верхняй частцы бабінца. У пластычным вырашэнні шырока выкарыстаны ордэрныя элементы раманскай архітэктуры: аркатурныя паясы, нішы, калонкі з капітэлямі раслінных форм. Сцены і скляпенні алтарнай часткі размаляваны арнаментам.

Вялікую мастацкую каштоўнасць маюць жалезныя акоўкі ўсіх вонкавых дзвярэй касцёла, выкананыя мясцовым кавалём. Кампазіцыі аковак складаюцца з сіметрычна ўкладзеных па баках завесы (царгі) спіралепадобных пышных раслінных сцёблаў, што заканчваюцца то чатырохлістымі кветкамі, то пальметападобным лістком. Пры кампазіцыйным адзінстве аковак усіх дзвярэй дэталі не паўтараюцца, што сведчыць аб свабоднай імправізацыі майстра ў кожным выпадку. Арыгінальную, багатую па форме і складаную па малюнку кампазіцыю маюць акоўкі дзвярэй цэнтральнага ўвахода. Яны вырашаны як пышныя букеты з арнаментальных элементаў, што паўтараюцца ў кампазіцыях дэкору бакавых дзвярэй.

213В000213	Гарадзішча-1, гарадзішча-2	VII стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Слабодка, 0,8 км на паўднёвы захад ад вёскі, на высокім узгорку паўвострава Рог, паміж азёрамі Нешчарда і Поцех, 0,5 км на паўночны захад ад гарадзішча-1	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213В000214	Гарадзішча	VII стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Укля, 1 км на поўнач ад вёскі, на беразе воз. Укля, ва ўрочышчы Тарылава	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
213В000215	Курганны могільнік	XI–XII стагоддзі	в. Укля, 2 км на паўночны ўсход ад вёскі, ва ўрочышчы Валатоўкі, на ўскраіне лесу	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578

213В000216	Гарадзішча	VII стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Шавуры, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, на высокім пагорку	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578

Верхнядзвінскі раён

213Д000217	Брацкая магіла (9 воінаў Чырвонай арміі)	1939 год	г. Верхнядзвінск, у гарадскім скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000218	Брацкая магіла (4 воіны Савецкай Арміі)	1944 год	г. Верхнядзвінск, у гарадскім скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000219	Будынак	пачатак XX стагоддзя	г. Верхнядзвінск, вул. Савецкая, 43	3	31.10.2000 № 61	14.05.2007 № 578
213Д000220	Мемарыяльны комплекс ахвярам фашызму, воінам-вызваліцелям і землякам	1977 год	г. Верхнядзвінск, на развілцы шасэйных дарог Верхнядзвінск – Асвея, Даўгаўпілс – Полацк	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
213В000221	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку		в. Абрамава, 2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000222	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2	XII стагоддзе	в. Абрамава, 0,6 км на захад ад вёскі, 0,5 км на поўнач ад гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000223	Магіла ахвяр фашызму	1943 год	в. Абухава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
212Г000224	Былы манастырскі шпіталь	1759 год	г.п. Асвея	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Будынак былога манастырскага шпіталя П-падобны ў плане, аднапавярховы з паўпадваламі ў бакавых частках. У сярэдняй частцы пакоі размешчаны абапал калідора, у бакавых – па адзін бок. У 1928–1929 гг. будынак прыстасаваны пад адміністрацыйную ўстанову. Пачатковая планіроўка захавалася толькі ў левым, усходнім крыле. У пакоях столі плоскія, калідор перакрыты цыліндрычным скляпеннем з распалубкамі. Усе сцены аднолькавай таўшчыні (71 см). У паўпадвальным паверсе размяшчалася кухня. Сцены яе разрэзаны лучковымі вокнамі, памяшканні перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі.

213Г000225	Парк	другая палова XIX стагоддзя	г.п. Асвея	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Д000226	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Асвея, у гарадскім парку	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000227	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	IV–III стагоддзі да н.э.	в. Барсукі, 2,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

212Г000228	Чыгуначны вакзал	1924–1926 гады	в. Бігосава	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Будынак чыгуначнага вакзала павернуты паўночным фасадам да чыгуначнага палатна. Кампазіцыя будынка выцягнутая, сіметрычная. Планіроўка мяшаная. Цэнтральная частка квадратная ў плане, накрыта двухсхільным дахам. Па вуглах – чацверыковыя зубчастыя вежы з высокім шатровым пакрыццём. Да цэнтральнай часткі з абодвух бакоў (з захаду і ўсходу) прымыкаюць двухпавярховыя і аднапавярховыя аб'ёмы. Сцены двухпавярховых бакавых крылаў аздоблены лапаткамі, прарэзаны вялікімі прамавугольнымі вокнамі. Такія ж аконныя праёмы маюць аднапавярховыя аб'ёмы. Рысы абарончага дойлідства надаюць будынку манументальны характар. У цэнтральнай частцы – зала чакання, у бакавых крылах – рэстаран і службовыя памяшканні.

213Д000229	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Боркавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000230	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Валынцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000231	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Вознава, 0,4 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
212Г000232	Фрагменты былой сядзібы: сядзібны дом рэшткі капліцы гаспадарчыя пабудовы стайні фрагменты парку	другая палова XIX стагоддзя	в. Вопытная	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Сядзібны комплекс уключае сядзібны дом, капліцу, гаспадарчыя пабудовы і невялікі парк з сажалкай. Цяпер тут ветэрынарны тэхнікум.

Сядзібны дом – аднапавярховы прамавугольны ў плане мураваны будынак з двума бакавымі выступамі. Цэнтральная частка на паверх вышэйшая за асноўны аб'ём, завершана франтонам. Бакавыя выступы вылучаны чатырохкалоннымі дарычнымі порцікамі. Аконныя праёмы першага паверха прамавугольныя, абрамленне акон другога паверха спрошчанае, прасценкі руставаныя. Сцены дэкарыраваны пілястрамі, рустам, філёнгамі, завершаны развітым карнізам. Планіроўка калідорнага тыпу.

Перад домам невялікі парк пейзажнага тыпу. У цэнтры сядзібнага ансамбля сажалка са штучным вострpayам. На захад ад яе – гаспадарчыя будынкі. У глыбіні сядзібнага ўчастка прамавугольная ў плане мураваная капліца з дарычнымі паўкалонамі.

213Д000233	Брацкая магіла	1944 год	в. Вопытная	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

213Д000234	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Галубава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000235	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Дзянісенкі, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000236	Брацкая магіла	1944 год	в. Дзёрнавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000237	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – II стагоддзе н.э.	в. Дубровы, 1 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000238	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Жоўніна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000239	Курганны могільнік	XI–XII стагоддзі	в. Зашчырына, 0,2 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000240	Курганны могільнік	VII–XII стагоддзі	в. Ігналіна, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000241	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – XII стагоддзе	в. Княжыцы, 0,4 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000242	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Лешня, 2–3 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000243	Курганны могільнік	IX–XII стагоддзі	в. Лісна, 1,5 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000244	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Луначарскае	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000245	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Любасна, 1,6 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000246	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Маскалёнкі, 2,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000247	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Першамайская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000248	Гарадзішча	X–XIII стагоддзі	в. Пескаватка, 1,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000249	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Прудзінкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000250	Троіцкі касцёл	пачатак XX стагоддзя	в. Росіца	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Д000251	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Росіца	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000252	Фрагменты парку	XIX стагоддзе	в. Сар'я	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

212Г000253	Касцёл	1852–1857 гады	в. Сар'я	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Касцёл прамавугольны ў плане, з пяцігранай апсідай і дзвюма невялікімі сакрысціямі. Кампазіцыя галоўнага фасада ступеньчатая, трохчасткавая. Цэнтральную частку завяршаюць дзве шатровыя вежачкі на пяцігранных рабрыстых контрфорсах. Сцены па перыметры ўмацаваны 12 лапаткамі з вежамі, завершаны аркатурным пояскам і скразной вострazубчастай аркадай. Месца злучэння асноўнага аб'ёму з апсідай вылучаюць двухчасткавыя лапаткі. Аконныя праёмы стральчатыя з прафіляванымі ліштвамі. Унутры асноўнае памяшканне перакрыта крыжовымі скляпеннямі, пластыку якіх узбагачаюць ляпныя нервюры. Дзве калоны падтрымліваюць хоры з арачнай балюстрадай.

Помнік архітэктуры неаготыкі.

213Д000254	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Сар'я	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000255	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Сукалі, 0,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000256	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Урагава, 1 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000257	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Царкоўна, 0,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000258	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Цясты, 0,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000259	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	пас. Чапаеўскі, на паўднёвай ускраіне пасёлка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Віцебскі раён

213Д000260	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Альгова	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000261	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Арлова	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000262	Брацкая магіла	1944 год	в. Асінаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

213Д000263	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Бабінічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000264	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Бальшухі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
212Г000265	Комплекс былой паштовай станцыі: станцыйны дом флігель для ямшчыкоў карэтная стайні	1843 год	в. Бараўляны	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Станцыйны дом павернуты галоўным фасадам да дарогі. Будынак прамавугольны ў плане, з боку двара – невялікая прыбудова. На галоўным фасадзе чатыры акны з ліштвамі. Над увaходам невялікі франтончык. Абапал сенцаў, якія выцягнуты ўздоўж папярочнай восі будынка, размяшчаліся на левым баку тры пакоі для прыезджых, ямшчыкоў, на правым – пакоі даглядчыка. Гаспадарчыя пабудовы на станцыйным двары (хлявы, стайні, флігель для ямшчыкоў) часткова перабудаваны.

213В000266	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Бараўляны, 0,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000267	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Баронікі, на паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000268	Курганны могільнік		в. Вароны, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000269	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Вароны	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000270	Брацкая магіла	1944 год	в. Ваяводкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000271	Вайсковыя могілкі	1944 год	в. Войтава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000272	Брацкая магіла	1944 год	в. Вымна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000273	Вайсковыя могілкі	1944 год	в. Вялікая Любшчына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000274	Брацкая магіла	1944 год	в. Гараднянскі Мох	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

213В000275	Курган	X–XIII стагоддзі	в. Дземяхі, 1,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000276	Брацкая магіла	1941–1944 год	в. Дружная	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000277	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагод-дзе н.э.	в. Дрыколле, 2 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000278	Брацкая магіла	1943 год	в. Задзвінне	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000279	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагод-дзе н.э.	в. Зайцава, каля вёскі, на левым беразе р. Каспля	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000280	Брацкая магіла	1944 год	в. Заронава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000281	Музей-сядзіба мастака І.Я. Рэпіна: сядзібны дом дом аканома склеп тэрыторыя ў межах агароджы (8,8 га)	1892–1895 гады	в. Здраўнёва	3	ад 19 сакавіка 2003 г. № 83	14.05.2007 № 578
213В000282	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	II стагоддзе да н.э. – III ста-годдзе н.э.	в. Канькі, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000283	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Котава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000284	Брацкая магіла	1944 год	в. Кузьмянцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000285	Селішча-1, селішча-2, селішча-3	перыяд ранняга сярэднявечча	в. Кузьмянцы, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі, 0,4 км на поўнач ад урочышча Царкавішча, каля вусця р. Сухадроўка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000286	Магіла Героя Савецкага Саюза М.Ф. Сільніцкага	1942 год	в. Курына	3	23.12.2003 № 92	14.05.2007 № 578
213В000287	Курганны могільнік		в. Лебартова, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000288	Вайсковыя могілкі	1944 год	в. Лосвіда	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

212Г000289	Комплекс былой земляробчай школы адміністрацыйны будынак школы	другая палова XIX стагоддзя	в. Лужасна	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Двухпавярховы мураваны Г-падобны ў плане будынак. Выступы аб'ёмаў ствараюць невялікі ўнутраны дворык. У аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі вылучаецца трохпавярховая вуглавая частка з уваходам, сіметрычнай групоўкай праёмаў, складанымі шчытамі. Паміж імі размешчаны высокі спічасты шацёр, які надае выразнасць сілуэту будынка. Фасады вырашаны ў два колеры. Плоскасці фасадаў прарэзаны двума радамі шырокіх акон, прамавугольных на першым паверсе і лучковых на другім. Сістэма размяшчэння памяшканняў – калідорная. На кожным паверсе па тры пакоі. Захаваліся белыя кафляныя печы.

213В000290	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Лужасна, каля вёскі, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад скрыжавання шашы і дарогі, якая вядзе да тэхнікума	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000291	Селішча	1-е тысяча годдзе н.э.	в. Лужасна, прымыкае да гарадзішча з паўночнага боку	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000292	Курганны могільнік	VI–XIII стагоддзі	в. Лятохі, каля вёскі, у лесе ўздоўж дарогі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000293	Вайсковыя могілкі	1943–1944 гады	в. Міхайлава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000294	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VII стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Мяклава, 2,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000295	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Мяклава, на тэрыторыі селішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000296	Брацкая магіла	1944 год	в. Навасёлкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000297	Брацкая магіла	1944 год	в. Ноўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000298	Гарадзішча, курганны могільнік	VI–VIII стагоддзе н.э.	в. Раніна, 4 км на ўсход ад вёскі, 1,8 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000299	Брацкая магіла	1944 год	в. Рудакі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

213В000300	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Сакольнікі, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000301	Курганны могільнік		в. Саўчонкі, каля дарогі на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000302	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	III–IV стагоддзі	в. Старое Сяло, 2,5 км на поў-дзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000303	Брацкая магіла	1944 год	в. Старое Сяло	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000304	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2, курганны могільнік-3	IX–X, IX–XIII, IX–XIII стагоддзі	в. Старое Сяло, на тэрыторыі вёскі, 1 км на ўсход ад вёскі, 1,8 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000305	Брацкая магіла	1944 год	в. Скрыдлева	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000306	Брацкая магіла	1944 год	в. Сумы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000307	Замчышча	IX–XVII стагоддзі	г.п. Сураж, на мысе пры зліцці рэк Заходняя Дзвіна і Каспля	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000308	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Сушчова	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000309	Курганны могільнік		в. Хатоля, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000310	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V ста-годдзе н.э.	в. Шапуры, у вёсцы, на правым беразе р. Лучоса	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000311	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Шапуры, з заходняга боку гары, на якой знаходзіцца гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000312	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Шаркі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000313	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Янавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Гарадоцкі раён

213Д000314	Вайсковыя могілкі	1944 год	г. Гарадок, пл. Леніна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000315	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Альхавец	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

213В000316	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э.	в. Бібіна, 1,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000317	Гарадзішча	VII–VIII стагоддзі	в. Бярозна, 1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000318	Курганны могільнік	XI–XII стагоддзі	в. Бярозна, 1 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000319	Гарадзішча, селішча	VI–VIII стагоддзі	в. Бяскатава, на паўднёвай ускраіне вёскі, побач з гарадзішчам	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000320	Курганны могільнік	VIII–IX стагоддзі	в. Бяскатава, 0,3 км на ўсход ад гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000321	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Бяскатава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000322	Вайсковыя могілкі	1943–1944 гады	в. Верамеева	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000323	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Віраўля	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000324	Гарадзішча	III–IV стагоддзі	в. Вышадкі, 0,25 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000325	Курганны могільнік	X–XI стагоддзі	в. Вышадкі, на паўднёвым беразе воз. Вышадскае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000326	Вайсковыя могілкі	1943–1944 гады	в. Вялікія Стайкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000327	Вайсковыя могілкі	1943 год	в. Гуркі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000328	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Дзеравушка, 1,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000329	Каменныя крыжы	XIV–XVII стагоддзі	в. Дубраўкі, 2 км на захад ад вёскі, на могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000330	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Дубраўкі, 2 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000331	Вайсковыя могілкі	1943 год	в. Дубраўкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000332	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Евіна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000333	Вайсковыя могілкі	1943 год	г.п. Езярышча, вул. Ленінская, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000334	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Зайкава, 2 км на захад ад вёскі, ва ўрочышчы Дубкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

213В000335	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Зарэчча, 0,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000336	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Кабішча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000337	Вайсковыя могілкі	1943–1944 гады	в. Кавалі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000338	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Казінова, 1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000339	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Канчані	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000340	Гарадзішча	VIII–X стагоддзі	в. Кісялі, 1 км на захад ад вёскі, на левым беразе р. Обаль	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000341	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Ключ	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000342	Будынак былой паштовай станцыі	першая палова XIX стагоддзя	в. Кузьміно	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000343	Гарадзішча	VI–VIII стагоддзі	в. Кулі, 3 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000344	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Малашанкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000345	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Марозава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000346	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Маскаляняты	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000347	Стаянка-1, стаянка-2	3–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Мяжа, 0,4 км на паўночны ўсход ад вёскі, 0,3 км на поўдзень ад вёскі, на паўднёва-ўсходнім беразе воз. Мяжа	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000348	Стаянка-3	9–8-е тысячагоддзі да н.э.	в. Мяжа, 0,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000349	Вайсковыя могілкі	1943 год	в. Мехавое	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000350	Магіла Героя Савецкага Саюза А.Я. Казлова	1971 год	в. Мяжа	3	23.12.2003 № 92	14.05.2007 № 578
213Д000351	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Новы Болецк	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

213В000352	Гарадзішча Новы Болецк	IV стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Новы Болецк, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000353	Вайсковыя могілкі	1943 год	в. Новыя Вайханы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000354	Вайсковыя могілкі	1943–1944 гады	в. Пруднікі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000355	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Прудок	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000356	Касцёл	1896 год	в. Рамні	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Д000357	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Рудня	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000358	Вайсковыя могілкі	1943–1944 гады	в. Селішча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000359	Гарадзішча Загорцы	V–IV стагоддзі да н.э. – I–II стагоддзі н.э.	в. Сцяпанавічы, 3 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000360	Курганны могільнік-2	X–XI стагоддзі	в. Хабаты, 3 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000361	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Халамер'е	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000362	Вайсковыя могілкі	1943 год	в. Хвошна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Глыбоцкі раён

212Г000363	Жылы будынак былога манастыра базыльян	1756–1763 гады	г. Глыбокае, на беразе воз. Вялікае	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Жылы будынак – квадратны ў плане двухпавярховы аб'ём з вялікім унутраным дваром. Вуглавыя памяшканні выступаюць з агульнага абрысу плана. Іх усходнія фасады ўвянчаны фігурнымі франтонамі. Сцены будынка прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі ў ліштвах, раскрапаваны пілястрамі і шырокім карнізным поясам.

213Г000364	Ільінская капліца	канец XVIII стагоддзя	г. Глыбокае	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

212Г000365	Комплекс былога кляштара кармелітаў: царква Раства Багародзіцы уваходныя дзверы і дэкаратыўная галерэя па перыметры царквы будынак кляштара агароджа з брамай	XVII–XVIII стагоддзі, сярэдзіна XIX стагоддзя	г. Глыбокае, пл. 17 Верасня	2	28.02.2002 № 71 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

У 1639–1654 гг. з цэглы пабудаваны касцёл кляштара кармелітаў. У 1735 г. перабудаваны архітэктарам І.К. Глаўбіцам. У 1861 г. кляштар скасаваны. Касцёл пераасвячоны 3 верасня 1878 г. у праваслаўную царкву Раства Багародзіцы.

Аб'ёмна-планіровачнае вырашэнне царквы ўяўляе сабой чатырохвежавую трохнефавую базіліку з прамавугольнай у плане апсідай, сакрысціямі і трансептам. Галоўны фасад вянчаюць высокія ярусныя вежы і фігурны ступеньчаты франтон. Ніжні ярус акцэнтаваны багата дэкарыраваным уваходным парталам з драўлянымі разнымі дзвярамі і бакавымі нішамі, завершанымі конхамі. Гэты ярус аддзелены ад другога антаблементам, над ім шырокі крапаваны франтон. У разрыве франтона знаходзіцца акно, дэкарыраванае пластычным парталам, які значна выступае з плоскасці фасада. Другі ярус рэльефна раскрапаваны пілястрамі, бакавыя часткі скругленыя. Трэці ярус – атыкавы франтон са складаным завяршэннем.

Інтэр'ер храма захаваў аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю з XVII ст. Над бабінцам – хоры. Скляпенні цыліндрычныя з распалубкамі. У 1735 г. інтэр'ер атрымаў новае, адзінае з галоўным фасадам ордэрнае афармленне. Сцены і слупы нефаў раскрапаваны пілястрамі і шырокімі карнізнымі паясамі, якія багата дэкарыраваны раслінным арнаментам з матывамі стылізаваных лістоў аканта, гарэльефнымі выявамі галовак анёлаў. Скляпенні дэкарыраваны ляпным геаметрычным арнаментам (плафон і абрамленні рэбраў распалубак). На скляпеннях і часткова на сценах былі фрэскавыя размалёўкі.

Царква – помнік архітэктуры віленскага барока (першы ўзор на Беларусі).

212Г000366	Троіцкі касцёл	1764–1782 гады, 1902–1908 гады	г. Глыбокае, пл. 17 Верасня	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Размешчаны ў гістарычным цэнтры, насупраць царквы Раства Багародзіцы.

Пабудаваны з цэглы на месцы прыходскага храма 1628 г. У 1902–1998 гг. перабудаваны архітэктарам Ю. Заро. Уяўляе сабой аднанефавы аб'ём з вялікай паўкруглай апсідай, пабудаваны ў стылі позняга барока. Галоўны фасад вылучаўся насычанай пластыкай. Цэнтральную частку фланкіравалі дзве невысокія вежы. У час рэканструкцыі прыбудаваны бакавыя нефы, трансепт і сакрысціі, павялічаны на два ярусы вежы, якія, як і цэнтральны фігурны франтон, маюць выцягнутыя вертыкальныя прапорцыі. Сцены раскрапаваны пілястрамі і карнізнымі паясамі, прарэзаны вялікімі аконнымі праёмамі, трансепт і сакрысціі ўвянчаны фігурнымі франтонамі.

У інтэр'еры цэнтральны неф перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі на распалубках, бакавыя – крыжовымі. Падлога выкладзена каляровымі керамічнымі пліткамі. Сцены крапаваны пілястрамі і карнізным поясам. Над нішамі бакавых нефаў размешчаны невялікія арнаментальныя ўстаўкі ў вохрыста-аліўкавай гаме. Тры драўляныя разныя алтары і амбон выкананы на пачатку XX ст. Над бабінцам хоры з арганам у стылі неаготыкі.

213Г000367	Забудова вул. Леніна	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	г. Глыбокае, вул. Леніна, 5, 13, 38, 40	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Д000368	Брацкая магіла	1944 год	г. Глыбокае, вул. Леніна, парк Перамогі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000369	Забудова вул. Маскоўскай	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	г. Глыбокае, вул. Маскоўская, 2, 3, 4	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000370	Калона ў гонар Канстытуцыі 3 Мая	1791 год	г. Глыбокае, на могілках	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
213В000371	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Азёркі, каля вёскі, на паўднёвым беразе воз. Мнюта	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000372	Дом былой сядзібы	першая палова XIX стагоддзя	в. Азерцы	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000373	Царква	канец XIX стагоддзя	в. Бабруйшчына	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000374	Курганны могільнік		в. Бабруйшчына, пры ўездзе ў вёску	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000375	Курганны могільнік		в. Баяры, 2 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000376	Царква	пачатак XX стагоддзя	в. Верхняя	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000377	Курганны могільнік		в. Вольшчына, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000378	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Вуглы, 0,8 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000379	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – XIV стагоддзе	в. Галубічы, на паўночна-заходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000380	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Гатоўкі, 0,3 км ад вёскі, на левым беразе р. Маргва	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000381	Касцёл	першая палова XIX стагоддзя	в. Дзеркаўшчына	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000382	Курганны могільнік		в. Доўгае, 0,4 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000383	Царква	пачатак XX стагоддзя	в. Забор'е	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

213В000384	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2	X стагоддзе, IX–XIII стагоддзі	в. Забор'е, 0,8 км на паўночны захад ад вёскі, 1 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000385	Касцёл	1910 год	в. Задарожжа	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000386	Сядзібны дом, парк	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Залессе	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000387	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Залессе, каля ўезду ў вёску з боку в. Дубкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000388	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Запруддзе, 1 км на паўночны захад ад вёскі, на высокім пагорку	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000389	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Запруддзе, з усходу каля асновы гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000390	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Зарубіна, 0,9 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000391	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2		в. Зарубіна, на паўночнай ускраіне вёскі, 0,4 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000392	Царква	1748 год	в. Кавалі	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000393	Гарадзішча	перыяд ранняга жалезнага веку	в. Латыголь, 0,25 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000394	Царква	канец XVIII стагоддзя	в. Мамаі	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000395	Курганны могільнік		в. Мамаі, 1,2 км ад вёскі на пагорку	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000396	Курган		в. Маргі, пры ўездзе ў вёску за ручаём	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
212Г000397	Касцёл Ганны 10 сюжэтных барэльефаў у інтэр'еры касцёла	1792 год	в. Мосар	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Храм пабудаваны з цэглы ў цэнтры вёскі. Помнік архітэктуры класіцызму.

Прамавугольны ў плане аб'ём з двухсхільным дахам. Плоскасць галоўнага фасада завершана высокім франтонам, раскрапавана канеліраванымі пілястрамі, прарэзана ў цэнтры дзвярным і аконным праёмамі. Астатнія сцены касцёла гладкія, з прамавугольнымі

аконнымі праёмамі ў ліштвах. Інтэр'ер зальны. Асноўнае памяшканне перакрыта скляпеннем, якое ўпрыгожана арнаментальнай размалёўкай. Сцены па ўсім перыметры раскрапаваны канеліраванымі пілястрамі і карнізным поясам, дэкарыраваны ў канцы XVIII ст. тонкім стукавым арнаментам раслінных форм, барэльефамі ў стылі класіцызму. Над вокнамі ў прамавугольных рамах размешчаны 10 сюжэтных барэльефаў на евангельскія тэмы.

Касцёл абкружаны невысокай прамавугольнай у плане мураванай агароджай з брамай. У паўднёва-заходнім вуглу агароджы – званіца.

213В000398	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIV стагоддзі	в. Мосар, 1,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000399	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Нарушова, 0,8 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000400	Гарадзішча ранняга жалезнага веку		в. Падгаі, 0,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000401	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Падсвілле, вул. Савецкая, у скверы	3	23.12.2003 № 92	14.05.2007 № 578
213В000402	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2, курганны могільнік-3		в. Перавоз, 1,5 км на ўсход ад вёскі, ва ўрочышчы Каменнае, 2 км на ўсход ад вёскі, у лесе, ва ўрочышчы Пчальнік, насупраць могільніка-2	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000403	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Перавоз, пры ўездзе ў вёску, на ўскраіне лесу	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000404	Каменны крыж	XIV–XVII стагоддзі	в. Пліса	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000405	Курган		в. Пліса, насупраць канторы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000406	Паселішча	3-е тысячагоддзе да н.э. – VI–VIII стагоддзі н.э.	в. Пліса, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000407	Касцёл	пачатак XX стагоддзя	в. Празарокі	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000408	Царква	1909 год	в. Празарокі	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

213Д000409	Помнік на магіле І.Ц. Буйніцкага	10 кастрычніка 1965 года	в. Празарокі	3	25.02.2003 № 82, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
213Д000410	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Празарокі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000411	Касцёл	канец XIX стагоддзя	в. Прошкава	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000412	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Псуя, на могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000413	Курганны могільнік		в. Рудніца, 1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000414	Гарадзішча	IX стагоддзе	в. Свіла 1, 1 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000415	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Свіла 1, 1 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000416	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Скрабянец, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
212Г000417	Касцёл Бязгрэшнага Зачацця Прасвятой Дзевы Марыі	1740 год	в. Удзела	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Касцёл пабудаваны з цэглы на месцы драўлянага храма 1643 г. Помнік архітэктуры з рысамі барока і класіцызму.

Трохнефавы будынак з паўцыркульнай апсідай і сакрысціямі па баках. Плоскасць галоўнага фасада расчлянёна пілястрамі, гарызантальнымі цягамі, філёнгамі і паўцыркульнымі авальнымі нішамі. Бакавыя і алтарны фасады раскрапаваны лапаткамі і прарэзаны фігурнымі аконнымі праёмамі. У інтэр'еры цыліндрычныя скляпенні з падпружнымі аркамі і распалубкамі. Над бабінцам размешчаны выцягнутыя ў плане хоры. Сцены і слупы дэкарыраваны шырокімі карнізнымі паясамі, іанічнымі канеліраванымі пілястрамі. Перад галоўным фасадам касцёла па восі цэнтральнага ўвахода ў 2-й палове XIX ст. пабудавана з цэглы квадратная ў плане двух'ярусная брама-званіца, вырашаная ў стылі класіцызму.

213В000418	Курган		в. Узрэчча, на паўночнай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000419	Царква	1887 год	в. Чарневічы	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000420	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	VIII–XIII стагоддзі	в. Чарневічы, 1,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

213В000421	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIV стагоддзі	в. Шо, 0,9 км на ўсход ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000422	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Шчаўкуны, 0,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000423	Гарадзішча	перыяд ранняга жалезнага веку	в. Шыпы, 2 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Докшыцкі раён

213Д000424	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Докшыцы, пл. Палявога, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000425	Гарадзішча-1, гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	III–IV стагоддзі	в. Асецішчы, 0,3 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000426	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	III–IV стагоддзі	в. Асінавік, 0,5 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000427	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	III–IV стагоддзі	в. Беразіно, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000428	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Беразіно, 3,5 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000429	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	III–II стагоддзі да н.э. – IV–V стагоддзі н.э.	в. Бірулі, 2 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000430	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Бірулі, 0,1–0,15 км на поўдзень ад вёскі, на заходнім беразе воз. Медзазол	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000431	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Бягомль, вул. Савецкая, у скверы, каля Дома культуры	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000878	Руіны царквы Усіх Святых	1866–1877 гады	г.п. Бягомль, вул. Кастрычніцкая, 1	3	18.06.2008 № 143	03.09.2008 № 1288
212Г000432	Касцёл Яна Хрысціцеля бакавыя алтары	XVIII стагоддзе	в. Ваўкалата	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Будынак прамавугольны ў плане, бязвежавы з круглаватай апсідай, дзвюма сакрысціямі і прытворам. Накрыты двухсхільным дахам. Галоўны (паўднёва-заходні) і алтарны фасады ўвянчаны атыкамі з трохвугольнымі завяршэннямі. Атыкі дэкарыраваны валютамі, лапаткамі, карнізамі і люкарнамі. Усе сцены касцёла раскрапаваны лапаткамі і карнізнымі паясамі, прарэзаны высокімі лучковымі аконнымі праёмамі. Лапаткі атынкаваныя, кантрастна вылучаюцца на цёмным фоне бутавай муроўкі. Інтэр'ер касцёла чатырохслуповы. Сакрысціі двухпавярховыя, другі паверх раскрываецца ў інтэр'ер арачнымі праёмамі. Падлога касцёла выкладзе-

на керамічнымі пліткамі. У інтэр'еры ўстаноўлены пяць драўляных алтароў. У аснову іх пакладзена двух'ярусная кампазіцыя: калоны і пілястры карынфскага ордэра ў ярусах групуюцца вакол алтарных карцін ці скульптур. Ярусы расчлянёны антаблементамі з раскрапоўкамі, упрыгожаны разарванымі франтонамі. Алтары дэкарыраваны скразной і накладной разьбой, скульптурнымі выявамі анёлаў і святых. У цэнтры першага яруса правага бакавога алтара – абраз «Маці Божая з дзіцем» (1667 г.) у сярэбраным чаканным абкладзе. Дэкор аргана больш стрыманы: стройныя пілястры з карынфскімі капітэлямі ўтвараюць своеасаблівы порцік, завершаны антаблементам з разарваным у цэнтры франтонам, які ўвянчаны балюстрадай і вазамі па краях. Па баках аргана – разныя драўляныя арнаментальныя валюты.

213В000433	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	III–IV стагоддзі	в. Варганы, на паўднёвай ускраіне вёскі, злева ад шашы на Глыбокае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000434	Селішча жалезнага веку	VI–VIII стагоддзі	в. Варганы, каля падножжа гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000435	Курганны могільнік-3 перыяду ранняга сярэднявечча	VIII–IX стагоддзі	в. Варганы, 2,5 км на поўдзень ад гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000436	Курганны могільнік	XI–XVI стагоддзі	в. Ваўча, 0,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000437	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	III–II стагоддзі	в. Гарадзішча, 0,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000438	Мемарыяльны комплекс «Праклён фашызму»	1983 год	в. Добрунь	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000439	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Казлы, 0,3 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000440	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Ліпск, 3 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000441	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Маргавіца, 0,4 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000442	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2	IX–XIII стагоддзі	в. Несцераўшчына, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі, ва ўрочышчы Буцілаўскі Лес, 1,1 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000443	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Новая Вілейка, 1 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000444	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Нябышына, 0,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000445	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Параф'янава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

213В000446	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Парэчча, 1 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
212Г000447	Спаса-Праабражэнская царква алтары-дівоты	1627 год, 1794 год	в. Порплішча	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Царква пабудавана з дрэва ў цэнтры вёскі. Крыжова-купальны храм, выцягнуты па падоўжнай восі. Чатыры зрубы ўтвараюць у плане лацінскі крыж, перакрыты двухсхільнымі дахамі, перасячэнне якіх завершана купалам на васьмігранным светлавым барабане. Да галоўнага (паўднёва-ўсходняга) фасада прыбудавана трох'ярусная званіца, ніжні ярус якой служыць бабінцам. Інтэр'ер зальны. Дамінуючая цэнтральная частка вылучана купалам на падпружных арках. Хоры размешчаны ў асноўным аб'ёме, абапіраюцца на дзве драўляныя калонкі. У інтэр'еры захаваліся фрагменты разнога драўлянага алтара XVII ст., якія выкарыстаны пры афармленні ўцалелых іканастаса і ківотаў. Разьба іканастаса выканана ў тэхніцы нізкага рэльефу: варыяцыі раслінных парасткаў з букетамі кветак і пладоў, галовак анёлаў, жаночых фігур. Плоскасці філёнгаў, калоны і абрамленні ківотаў разьбяныя.

212Г000448	Фрагменты парку і брамы	пачатак XVIII стагоддзя	в. Сітцы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Кампазіцыя брамы сіметрычная, ступеньчатая, трох'ярусная, вырашана ў барочнай пластыцы. Першы ярус – масіўная трохпралётная арка з вялікім цэнтральным праёмам. Другі ярус (надваротны) утвораны прамавугольным у плане аб'ёмам. Унутр аб'ёму вядуць дзве вінтавыя лесвіцы, якія размешчаны ў цэнтральных пілонах аркі. Надваротнае памяшканне мае цыліндрычнае скляпенне. Браму завяршае невялікая вежа з купалам. У надваротнай частцы брамы і ў вежы знаходзіўся драўляны механізм гадзінніка з «зязюляй», зроблены мясцовым майстрам.

213В000449	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	III–IV стагоддзі	в. Старое Запонне, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

213В000450	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Старое Запонне, 3 км на паў-ночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000451	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Шалашы, 0,3 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000452	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2	IX–XIII стагоддзі	в. Шклянцы, у вёсцы на агародах, 1 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Дубровенскі раён

213Г000453	Былы кляштар бернардзінцаў	пачатак XIX стагоддзя	г. Дуброўна, вул. Аршанская	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
213Д000454	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Дуброўна, вул. Садовая, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000455	Свята-Троіцкая царква	XIX стагоддзе	г. Дуброўна, вул. Чырвонаслабодская, 3	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
213Д000456	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Арловічы	3	23.12.2003 № 92	14.05.2007 № 578
213Д000457	Брацкая магіла	1941–1944 гады	р.п. Асінторф, у парку	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000458	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Баева	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000459	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Баброва, у цэнтры вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000460	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Баброва	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000461	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Буда	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000462	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Вежкі, 0,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000463	Курганны могільнік		в. Глебава, на агародах	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000464	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку – сярэднявечча	V стагоддзе да н.э. – XIII стагоддзе н.э.	в. Дняпроўка, 1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000465	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Ірвяніца, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

213Д000466	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Калінаўка	3	25.02.2003 № 28	14.05.2007 № 578
213В000467	Гарадзішча-1, гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Карабанавічы, на мысе правага берага р. Дубровенка, каля могілак, 1 км на поўдзень ад гарадзішча-1	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000468	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Каўровая, 0,1 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000469	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Ляды, на паўночнай ускраіне вёскі, ва ўрочышчы Гарадзец	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000470	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Паценькі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000471	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Пятрыкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000472	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Расасна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000473	Мемарыяльны комплекс «Рыленкі»	1973 год	в. Рыленкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000474	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Сваташыцы, на паўднёвай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000475	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Цеалін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000476	Паселішча-1 перыяду мезаліту, паселішча-2 перыяду неаліту	IX–V стагоддзі да н.э.	в. Чыжоўка, 0,3 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, 0,3 км на ўсход ад паселішча-1	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000477	Брацкая магіла	1944 год	в. Чырвоная Слабада	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000478	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Чырына, 1,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000479	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Шухаўцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Лепельскі раён

213Г000480	Будынак	1902 год	г. Лепель, пл. Свабоды, 1	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
213Г000481	Будынак былога вінаачышчальнага склада	1897 год	г. Лепель	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
213Г000482	Царква Святой Параскевы Пятніцы	1868 год	г. Лепель	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
213Г000483	Будынак Лепельскай ГЭС	1954 год	г. Лепель	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
213Г000484	Свята-Георгіеўская царква	1900 год	г. Лепель	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000485	Касцёл Святога Казіміра	1876 год	г. Лепель	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Д000486	Брацкая магіла	1918–1919 гады	г. Лепель, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000487	Брацкая магіла	1944 год	г. Лепель, пл. Прывакзальная	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000488	Магілы воінаў Савецкай Арміі і партызан	1944 год	г. Лепель, пл. Свабоды, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000489	Гарадзішча	III–IV, VI–VIII, X–XIII стагоддзі	в. Азерцы, 0,2 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000490	Курганны могільнік		в. Ассё, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Б000491	Бярэзінская водная сістэма	канец XVIII–пачатак XIX стагоддзя	Рэспубліка Беларусь	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Д000492	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Баброва	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000493	Курганны могільнік		в. Валатоўкі, 3 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000494	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	I–III стагоддзі	в. Верабкі, 0,1 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000495	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	IV–I стагоддзі да н.э.	в. Ворань, 3 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000496	Паселішча-1, паселішча-2 перыяду позняга неаліту	3-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Ворань, 1,5 км на ўсход ад вёскі, 1,7 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000497	Селішча	VI–VIII, IX–XI стагоддзі	в. Ворань, 1 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

213В000498	Курганны могільнік	XI–XII стагоддзі	в. Ворань, 0,5 км на ўсход ад селішча, ва ўрочышчы Аўсянікі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000499	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Гарадзінец, 0,3 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000500	Курганны могільнік	XII–XIII стагоддзі	в. Глыбочыца, ва ўрочышчы Княгінкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000501	Рэшткі касцёла	1714 год	в. Губіна	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
213В000502	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2	IX–XIII стагоддзі	в. Дрымаўшчына, 2 км на ўсход ад вёскі, 0,1–0,15 км на ўсход ад могільніка-1	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000503	Гарадзішча днепрадзвінскай культуры	III–IV стагоддзі	в. Загліннікі, 0,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000504	Курган		в. Загліннікі, 1,5 км ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000505	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Занькі, 0,7 км на паўночны захад ад вёскі, у лесе, ва ўрочышчах Барок і Чорная Гразь	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000506	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Звязда, на паўднёва-заходняй ускраіне вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000507	Гарадзішча	IV–I стагоддзі да н.э.	в. Звязда, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000508	Курганны могільнік-2		в. Звязда, 0,7 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000509	Курган		в. Звязда, 0,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000510	Гарадзішча	V–XIII стагоддзі	в. Камень, у цэнтры вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000511	Брацкая магіла	1944 год	в. Крайцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000512	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Красналучка, 0,5 км на поўнач і паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000513	Селішча		в. Куляшы, на пясчанай дзюне паміж вёскай і воз. Святое	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

213Г000514	Свята-Мікалаеўская царква	1886 год	в. Макараўшчына	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
213В000515	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	XI стагоддзе	в. Несіна, на паўднёвай ускраіне вёскі, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000516	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2		в. Новыя Валосавічы, 0,5 км на захад ад вёскі, у вёсцы на беразе сажалкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000517	Стаянка		в. Окана, каля вёскі, на мысе, утвораным берагам воз. Окана і р. Оканіца	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000518	Гарадзішча	перыяд сярэднявечча	в. Свядзіца, 0,2 км на паўночны ўсход ад возера, у лесе, ва ўрочышчы Гогаль	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000519	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Слабодка, у наваколлі вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000520	Курганны могільнік-2, курганны могільнік-3		в. Слабодка, 0,2 км ад могільніка-1, 0,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000521	Гарадзішча культуры штрыхаванай керамікі	V–III стагоддзі да н.э.	в. Стараселле, 2 км ад заходняй ускраіны вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000522	Гарадзішча	III–IV стагоддзі	в. Стары Лепель, насупраць вёскі, на востраве	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000523	Селішча, замчышча	XIV–XVI стагоддзі	в. Стары Лепель, насупраць вёскі, на востраве	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000524	Курганны могільнік		в. Старыя Валосавічы, 0,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000525	Рэшткі земляных умацаванняў	XVI стагоддзе	в. Суша	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000526	Будынак былога спіртзавода	канец XIX стагоддзя	в. Таранкавічы	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578

Лёзненскі раён

213Д000527	Вайсковыя могілкі	1943 год	г.п. Лёзна, вул. Леніна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000528	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	г.п. Лёзна, на паўночнай ускраіне пасёлка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000529	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Бабінавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000530	Брацкая магіла	1941–1944 гады	чыгуначная станцыя Выдрэя, насупраць будынка чыгуначнай станцыі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000531	Брацкія магілы	1944 год	в. Высачаны	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000532	Брацкія магілы	1943–1944 гады	в. Выхадцы, 1 км на захад ад вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000533	Брацкія магілы	1941–1944 гады	в. Веляшковічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000534	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Вялікае Сяло	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000535	Вайсковыя могілкі	1944 год	в. Горбава 1-е	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000536	Брацкія магілы	1941–1944 гады	в. Замшына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000537	Вайсковыя могілкі	1943–1944 гады	в. Крынкі, на тэрыторыі племзавода «Крынкі»	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000538	Брацкія магілы	1943–1944 гады	в. Малыя Міснікі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000539	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Надзёжына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000540	Брацкія магілы	1943–1944 гады	в. Пагосцішча, каля школы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000541	Вайсковыя могілкі	1943 год	в. Пронскае	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000542	Брацкая магіла	1944 год	в. Смародзіна	3	23.12.2003 № 92	14.05.2007 № 578
213Д000543	Вайсковыя могілкі	1944 год	в. Стар, у цэнтры вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000544	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Стасева	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

213Д000545	Брацкія магілы	1944 год	в. Хоцемля	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000546	Вайсковыя могілкі	1944 год	в. Чарнышы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000547	Брацкія магілы	1944 год	в. Чарніцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000548	Брацкая магіла	1944 год	в. Шніткі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000549	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Шэркіна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000550	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Якубаўшчына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Міёрскі раён

213Г000551	Успенскі касцёл	1907 год	г. Міёры	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Д000552	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Міёры, пл. Загінуўшых Барацьбітоў	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000553	Царква	другая палова XIX стагоддзя	в. Галомысла	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
212Г000554	Сядзібны дом	1810–1820 гады	в. Дзедзіна	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Двухпавярховы прамавугольны ў плане мураваны сядзібны дом накрыты вальмавым дахам. У цэнтры галоўнага фасада чатырохкалонны порцік з трохвугольным франтонам. У раскрапоўцы фасадаў выкарыстаны пілястры, рустоўка, прафіляваныя карнізы. Сцены другога паверха расчлянёны прамавугольнымі аконнымі праёмамі, першага – квадратнымі. Першы скляпеністы паверх мае анфіладную планіроўку, другі – мяшаную анфіладна-калідорную. З вестыбюля на другі паверх вядзе лесвіца. Інтэр'ер будынка захаваў сляды былых камінаў, элементы дэкору ў неагатычным стылі.

213Г000555	Царква	канец XIX стагоддзя	г. Дзісна	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Д000556	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Дзісна, вул. Леніна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

213Г000557	Касцёл	першая палова XX стагоддзя	в. Ідолта	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000558	Былая сядзіба	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	в. Камянполле	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000559	Мікалаеўская царква	другая палова XIX стагоддзя	в. Калінавая	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000560	Свята-Троіцкая царква	пачатак XIX стагоддзя	в. Кублішчына	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
212Г000561	Фрагменты комплексу былой сядзібы: сядзібны дом рэшткі флігеля брамы з агароджай фрагменты парку	другая палова XVIII–пачатак XIX стагоддзя	в. Лявонпаль	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Сядзіба ўключае дом, пейзажны парк, гаспадарчыя будынкі. З заходняга і паўднёвага бакоў сядзібы ўчастак агінае канал. Цэнтральнае месца ў кампазіцыі комплексу займае сядзібны дом. На галоўнай планіровачнай восі была цэнтральная ўязная брама, пабудаваная на пачатку XIX ст. у стылі класіцызму (не збераглася). Абапал курданёра сіметрычна размяшчаліся два аднапавярховыя флігелі. З паўднёва-заходняга боку ад дома захаваліся мураваныя гаспадарчыя будынкі. Пейзажны парк разбіты за палацам на дзвюх тэрасах.

Аб'ёмна-прасторавая кампазіцыя сядзібнага дома сіметрычна-восевая, трохчасткавая. Цэнтральны двухпавярховы аб'ём завершаны фігурным франтонам, бакавыя рызаліты галоўнага і дваровага фасадаў – трохвугольнымі франтонамі з авальнымі люкарнамі. Будынак мае масіўны цокальны паверх з лучковымі праёмамі. Да галоўнага ўвахода вядзе шырокая двухбаковая лесвіца з тэрасай. Цэнтральны і бакавыя рызаліты дэкарыраваны пілястрамі. Аконныя праёмы фасадаў прамавугольныя з прафіляванымі ліштвамі. Партал галоўнага ўвахода ўпрыгожаны канеліраванымі пілястрамі і балконам з ажурнай агароджай (не захаваўся). У 1919 г. анфіладная сістэма планіроўкі дома заменена калідорнай. Да перабудовы першы паверх цэнтральнага аб'ёму займалі прасторны вестыбюль і квадратная ў плане парадная зала, на другім размяшчаліся жылыя пакоі.

212Г000562	Троіцкая царква	1774 год	в. Лявонпаль	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў заходняй частцы вёскі. Помнік народнага дойлідства з рысамі стылю барока.

Кампазіцыя драўлянай царквы двухчасткавая: асноўны прамавугольны ў плане аб'ём і пяцігранная апсіда з бакавымі прыбудовамі. Двухсхільны дах асноўнага аб'ёму і шматгранны над апсідай амаль адной вышыні, аб'яднаны агульным карнізам. Галоўны (заходні) фасад завершаны франтонам. Унутры асноўнага аб'ёму вылучаны невялікі бабінец з хорамі над ім. Сцены царквы брусчатыя, звонку вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі, унутры – гарызантальна.

213Д000563	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Лявонпаль	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000564	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Масеўцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000565	Успенская царква	пачатак XX стагоддзя	в. Ніўнікі	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000566	Касцёл Святой Тройцы	1766 год	в. Новы Пагост	3	22.06.2004 № 98	14.05.2007 № 578
213Д000567	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Новы Пагост	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000568	Мікалаеўская царква	другая палова XIX стагоддзя	в. Узмёны	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000569	Крыжаўзвіжанская царква	1864–1887 гады	в. Цвеціна	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000570	Мікалаеўская царква	другая палова XIX стагоддзя	в. Чарасы	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000571	Праабражэнская царква	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	в. Язна	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

Пастаўскі раён

212Г000572	Будынак былога вадзяного млына	другая палова XIX стагоддзя	г. Паставы, у цэнтры горада	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Трохпавярховы прамавугольны ў плане будынак накрыты двухсхільным дахам. У цэнтры галоўнага фасада буйны рызаліт. Галоўны ўваход вырашаны цыркульным арачным праёмам з дзвюма кароткімі калонамі. Масіўныя сцены прарэзаны невялікімі прамавугольнымі вокнамі, крапаваны прафіляванымі міжпаверхавымі паясамі і карнізам. На першым паверсе размешчаны турбіна і шматступеньчатая трансмісія, на другім – жорны, на трэцім –дапаможныя памяшканні.

213Г000573	Касцёл	1880–1887 гады	г. Паставы	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000574	Царква	1894 год	г. Паставы	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

212Г000575	Архітэктурны ансамбль былой Рыначнай плошчы	1760–1780 гады	г. Паставы, пл. Леніна, 1, 9, 11, 13, 15	2	28.02.2002 № 71, 21.05.2008 № 142	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288

У 1770-я гг. Антоній Тызенгаўз, надворны падскарбі (міністр фінансаў), арганізаваў у Паставах буйную мануфактурную вытворчасць з запрашэннем замежных рабочых, правёў шырокамаштабныя будаўнічыя мерапрыемствы, паспрабаваў ператварыць свой маёнтак у адзін з цэнтраў культурна-прамысловага адраджэння краю. Пры А. Тызенгаўзу мястэчка поўнасцю змянілася і атрымала блізкую да прамавугольнай сістэму вуліц. Аўтарам праекта перапланіроўкі, а таксама ансамбля жылых і грамадскіх будынкаў Рыначнай плошчы лічыцца італьянскі архітэктар Джузепе Сака, які з 1773 г. пастаянна жыў у Гродне і быў прыдворным архітэктарам А. Тызенгаўза.

Ансамбль пастаўскай плошчы – унікальны твор барока. Рэдкая шматфункцыянальнасць вылучала ансамбль сярод плошчаў іншых гарадоў. Забудова ўключала гандлёвыя рады, парафіяльны касцёл, уніяцкую царкву, школу, кафэ (кафэнгауз), дзве гасцініцы, аўстэрыю, заезныя дамы, суд, будынак лячэбніцы і канцылярыі, жылыя дамы іншаземных рабочых. Склад забудовы сведчыў аб выразным грамадскім, свецкім характары ансамбля. План плошчы набліжаўся да прамавугольніка. Да вуглоў плошчы падыходзілі чатыры вуліцы. Кампазіцыя забудовы паўднёвага і заходняга бакоў была сіметрычнай, паўночнага і ўсходняга – асіметрычнай. Асіметрычна ў прасторы плошчы размяшчаўся таксама квадратны ў плане корпус гандлёвых радоў з унутраным дваром.

У аснове вобраза ансамбля – актыўнае выкарыстанне рытму архітэктурных аб'ёмаў. У прасторавай кампазіцыі вылучаліся тры ўмоўныя вышынныя ўзроўні. Да першага з іх належала аднапавярховая жылая і грамадская забудова, да другога – двухпавярховыя грамадскія будынкі, да трэцяга – культавыя збудаванні.

Важная рыса ансамбля – адсутнасць суцэльнага фронту забудовы бакоў плошчы, вялікае кампазіцыйнае значэнне прамежкавай прасторы паміж будынкамі. Ансамблевая аднастайнасць забудовы дасягалася не толькі сродкамі аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі, але і дэкаратыўна-стылёвым вырашэннем у спрошчаных формах позняга барока, выкарыстаннем некаторых прыёмаў архітэктурнага ўбрання, агульных для розных тыпаў радавых будынкаў і унікальных аб'ектаў. Да такіх прыёмаў адносіліся працяглыя нішы атыка (крамы, жылыя дамы), ліштвы з падаконнай нішай (жылыя дамы, грамадскія будынкі, за выключэннем гандлёвых радоў), замковы камень ліштвы (грамадскія будынкі).

Зараз ансамбль амаль страчаны: з 22 будынкаў захавалася толькі 8, пры гэтым два з іх карэнным чынам перабудаваны. Разбурэнне забудовы адбылося ў асноўным пасля Вялікай Айчыннай вайны.

213Д000576	Брацкая магіла	1944 год	г. Паставы, пл. Леніна, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
212Г000577	Будынак былога палаца Тызенгаўза	1760 год	г. Паставы, вул. Савецкая	2	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

Будаўніцтва мураванага палацавага комплексу пачалося па ініцыятыве Антонія Тызенгаўза.

Палац – П-падобны ў плане аднапавярховы будынак з двухсхільнымі дахамі. Цэнтр галоўнага паўночнага фасада вылучаны шасцікалонным тасканскім порцікам. Усходні фасад з глыбокімі бакавымі і цэнтральным рызалітамі завершаны дарычным антаблементам з трохвугольным франтонам. Фрыз упрыгожаны трыгліфамі.

Уваходы ў будынак з паўночнага фасада па пандусе, з усходняга – з тэрасы. Фасады раскрапаваны лапаткамі, рустам, фрызам, расчлянёны прамавугольнымі аконнымі праёмамі, дэкарыраванымі сандрыкамі і ляпнымі гірляндамі.

Планіроўка анфіладная. У паўночным крыле памяшканне круглаватага абрысу. У яго дэкоры выкарыстана лепка (разетка плафона) і арнаментальны фрыз у тэхніцы грызайль.

На ўсход ад палаца разбіты парк пейзажнага тыпу з сістэмай сажалак (плошча каля 10 га). Часткова зберагілася алея, якая вяла ад палаца цераз Мядзелку да былога драўлянага сядзібнага дома. Агульнае з палацам архітэктурна-дэкаратыўнае вырашэнне мае і гаспадарчы корпус, размешчаны на адной з ім кампазіцыйнай восі.

У 1941–1944 гг. у палацы размяшчалася нямецкая кавалерыйская часць. Пасля вайны ў 1947 г. палац быў адрамантаваны. Пры гэтым зменена ўнутраная планіроўка, страчаны элементы ляпнога дэкору. Паводле архіўных матэрыялаў, захоўвалася ўбранне дзвюх залаў. У 1960-я гг. былы палац Тызенгаўзаў прыстасаваны пад бальніцу.

213В000578	Паселішча перыяду позняга неаліту і ранняга бронзавага веку	канец 3-га–пачатак 2-га тысячагоддзя да н.э.	г. Паставы, на паўднёвай ускраіне горада	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

213В000579	Гарадзішча	XV–XVIII стагоддзі	г. Паставы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000580	Брацкія магілы	1941–1944 гады	г. Паставы, вул. Чырвонаармейская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000581	Царква	XIX стагоддзе	в. Апідамы	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000582	Царква	пачатак XX стагоддзя	в. Асінагарадок	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000583	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Асінагарадок, на паўднёва-заходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000584	Брацкая магіла	1812 год	в. Асінагарадок	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000585	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Вайшкуны, 2 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000586	Фрагменты парку	пачатак XX стагоддзя	г.п. Варапаева	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Д000587	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Варапаева, вул. Ленінская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000588	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Галбея, 0,5 км на поўдзень ад вёскі, на правым беразе р. Галбея	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000589	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Галбея, 1 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000590	Царква	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	в. Груздава	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000591	Гарадзішча	VII стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Дзяўгуны, у цэнтры вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
212Г000592	Троіцкі касцёл	1769–1773 гады	в. Дунілавічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы пры двухпавярховым мураваным кляштары дамініканцаў (не захаваўся), на месцы драўлянага храма, заснаванага ў 1683 г. Помнік архітэктуры барока.

Трохнефавая двухвежавая базіліка з трансептам і прамавугольнай у плане апсідай. Вежы двух'ярусныя, завершаны купаламі з галоўкамі і раскрапаваны ўвагнутымі пілястрамі. Бакавыя фасады прарэзаны лучковымі вокнамі і дэкарыраваны спаранымі пілястрамі. Па ўсім перыметры сцен – шырокі карнізны пояс. Над ім у цэнтральнай частцы галоўнага фасада ўзвышаецца фігурны шчыт, злучаны з вежамі невялікімі валютамі. Сцены трансепта выгнутыя, завершаны фігурнымі франтонамі, над апсідай – шчыт са

складаным крапаваным франтонам. Цэнтральны ўваход вылучаны парталам (перабудаваны ў XIX ст. у формах класіцызму). У інтэр'еры скляпенні цэнтральнага нефа цыліндрычныя з распалубкамі на падпружных арках, у бакавых нефах – крыжовыя. Скляпенні размаляваны раслінным арнаментам і картушамі. Калоны і сцены раскрапаваны пілястрамі. Алтар двух'ярусны, ступеньчаты.

212Г000593	Касцёл Яна Хрысціцеля дэкаратыўнае аздабленне інтэр'ера касцёла: роспісы скляпенняў алтары арган хоры	1603–1606 гады, XVIII–XIX стагоддзі	в. Камаі	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Касцёл пабудаваны з цэглы мясцовымі майстрамі ў 1603-1606 гг. па фундацыі Яна Рудаміны-Дусяцкага.

Першапачаткова меў восевую сіметрычную кампазіцыю. Мяркуючы па рэштках скляпенняў на гарышчы і пілястрах, быў трохнефавы, чатырохслуповы. У сярэдзіне 17 ст. у час пажару скляпенні абваліліся і адноўлены не былі. Слупы разабралі, а цэнтральны аб'ём перакрылі драўляным скляпеннем. Крыжовае і зоркавае скляпенні захаваліся толькі ў апсідзе. У 1739 г. былі перабудаваны мураваныя хоры, у 1778 г. да паўднёвай бакавой сцяны касцёла прыбудавана вялікая капліца са склепам у падвале.

Касцёл – двухвежавы, двухзальны храм з вялікай апсідай, двухпавярховай сакрысціяй і хорамі над прытворам. Асноўная зала і капліца прамавугольная ў плане, апсіда – паўцыркульная. Дахі асноўнага аб'ёму і капліцы двухсхільныя, над апсідай двухсхільны дах пераходзіць у канічны. Сцены касцёла таўшчынёй да 2–3 м, прарэзаны паўцыркульнымі аконнымі праёмамі ў вялікіх двухбаковых нішах. Цэнтральны ўваход вырашаны ў такой жа нішы, але са стральчатым праёмам. Сцяна галоўнага фасада асноўнага аб'ёму, якае мае трохвугольнае завяршэнне, раскрапавана ў верхняй частцы паўцыркульнымі плоскімі нішамі з байніцамі на ўзроўні гарышча. Яе фланкіруюць цыліндрычныя вежы з круглымі і паўцыркульнымі байніцамі. Астатнія сцены касцёла гладкія, завершаны тонкімі карнізамі. Фасады капліцы раскрапаваны пілястрамі.

Інтэр'ер касцёла мае арыгінальную прасторавую будову: узровень падлогі капліцы вышэйшы, чым асноўнай залы, і яны злучаны між сабой мураванымі лесвіцамі паміж магутнымі пілонамі з хвалепадобнымі ў плане бакавымі плоскасцямі. У капліцы ёсць і асобны ўваход з вуліцы. Перакрыта яна цыліндрычным на распалубках скляпеннем і падпружнымі аркамі. У канцы апсіды скляпенне зоркавае, над прэсбітэрыем – крыжовае. У сакрысціі скляпенні цыліндрычныя на распалубках і крыжовыя. Апсіда раскрываецца ў асноўнае памяшканне арачным праёмам. Усе скляпенні касцёла размаляваны арнаментамі ў тэхніцы грызайль. У алтарнай частцы яны былі зроблены, напэўна, у час рэстаўрацыі 1726–1736 гг., у капліцы – у сярэдзіне XIX ст.

Асноўным матывам алтарнай часткі з'яўляецца сакавітая акантавая галіна, якая пакрывае яго амаль суцэльным дыванам, апляцаючы картушы і медальёны з манаграмамі ці сімваламі. На падпружных арках арнаментальныя стужкі чаргуюцца з медальёнамі.

У капліцы арнамент сіметрычна размешчаны на паверхні перакрыццяў. Акантавая галіна больш тонкага малюнка, чым у алтарнай частцы, і амаль геаметрычнага характару. Падпружныя аркі запоўнены фрызавым арнаментам.

Плафон асноўнага памяшкання храма размаляваны ў выглядзе ляпной рамы, вакол якой размешчаны гірлянды з пладоў і кветак, звязаных бантамі.

У касцёле чатыры драўляныя разныя алтары. Цэнтральны алтар 2-й паловы XVIII ст. двух'ярусны. Аснову першага яруса складаюць чатыры калоны карынфскага ордэра, у нішах паміж імі змешчаны драўляныя паліхромныя скульптуры апосталаў Пятра і Паўла. У цэнтры абраз «Божая маці з дзіцем».

Крапаваны карніз з разарваным франтонам аддзяляе другі ярус алтара, які ўтвораны дзвюма калонамі, што абрамляюць карціну ў васьміграннай разной пазалочанай раме. Завяршае алтар гарэльефная кампазіцыя з выявай Саваофа ў воблаках. Ордэрныя элементы алтара распісаны пад ружовы мармур.

На хорах устаноўлены арган канца XVIII ст. Яго афармленне складаецца з разных па дрэве гірлянд кветак, скульптурных выяў анёлаў і кампазіцый з музычных інструментаў. Па баках аргана арнаментальныя валюты з галоўкамі херувімаў. Філёнгі парапета хораў дэкарыраваны ў 1739 г. накладной скразной арнаментальнай разьбой.

Касцёл дзейнічае з 1985 г.

213Д000879	Каменны крыж	XV–XVI стагоддзі	в. Камаі	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
213Д000594	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Камаі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000595	Будынак былой сядзібы Альфрэда Ромера	XIX стагоддзе	в. Каралінова	3	23.04.2002 № 84	14.05.2007 № 578
213Г000880	Храм Успення Прасвятой Багародзіцы	1830 год	в. Ласіца	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
212Г000596	Касцёл Тадэвуша роспісы інтэр'ера	1766 год	в. Лучай	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы як езуіцкі. Помнік архітэктуры з рысамі барока і класіцызму.

Двухвежавая трохнефавая базіліка з паўцыркульнай апсідай і трансептам. Галоўны фасад фланкіруюць трох'ярусныя вежы, раскрапаваныя вуглавымі пілястрамі, нішамі, прарэзаныя прамавугольнымі аконнымі праёмамі (часткова замураваны). Пры перабудове верхні ярус вежаў завершаны купальнымі ратондамі. Галоўны фасад, апсіду і трансепт вянчаюць розныя па форме фігурныя шчыты. Сцены касцёла раскрапаваны пілястрамі. Па ўсім перыметры будынка праходзіць дарычны карнізны пояс.

Інтэр'ер вырашаны ў насычанай архітэктурнай пластыцы. У цэнтральным нефе скляпенні цыліндрычныя з распалубкамі, у бакавых – крыжовыя, над сяродкрыжжам – сферычны купал. Над уваходам – хоры. Ордэрную пластыку дапаўняюць роспісы ў тэхніцы грызайль.

Ніжняя частка купала запоўнена ілюзорна-перспектыўнай архітэктурнай кампазіцыяй. У люнетах цэнтральнага нефа – маляваныя васьмігранныя плафончыкі. На ветразях, тарцовых сценах трансепта і ў консе апсіды – выявы евангелістаў, святых і анёлаў. Сцены бакавых нефаў дэкарыраваны фрэскавым роспісам, які імітуе скульптурны рэльеф. Гэтак жа выканана размешчанае над уваходам пано-картуш з выявамі двух воінаў са шчытамі і воінскіх атрыбутаў. Разнастайным арнаментальным дэкорам запоўнены ўсе плоскасці сцен і перакрыццяў.

213В000597	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	г.п. Лынтупы, 2,5 км на паўночны захад ад пасёлка	3	04.12.2002 № 79, 21.05.2008 № 142	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
213Д000598	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Лынтупы, вул. Маркава	3	25.02.2003 № 82, 21.05.2008 № 142	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
213Г000874	Сядзібна-паркавы комплекс: сядзібны дом флігель лядоўня службовы будынак будынак музычнай школы вяндлярня парк паркавы павільён водная сістэма (сажалкі, каналы, мосцікі)	першая палова XIX стагоддзя	г.п. Лынтупы	3	31.05.2006 № 120, 21.05.2008 № 142	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
213Г000881	Храм Пакрова Прасвятой Багародзіцы	1871 год	в. Манькавічы	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
213В000599	Гарадзішча	мяжа 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Сарокі, на паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Полацкі раён

212Е000600	Гістарычны цэнтр г. Полацка: будынкі і збудаванні, планіровачная структура, ландшафт і культурны слой на тэрыторыі, абмежаванай: з поўначы – вул. Кастрычніцкай, з поўдня – вул. Дзяржынскага, з усходу – вул. Юбілейнай да вул. Дзяржынскага, з захаду – па вул. Гастэлы, М. Багдановіча, Шэнягіна да вул. Кастрычніцкай	XI–XX стагоддзі	г. Полацк	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Тэрыторыя г. Полацка пачала засяляцца, паводле даных археалогіі, яшчэ ў X ст. У XI–XII стст. тут фарміруецца Вялікі пасад старажытнага Полацка, які стаў культурным і эканамічным цэнтрам горада. Паводле рэвізіі г. Полацка 1552 г., на Вялікім пасадзе налічваўся 771 двор. Да сярэдзіны XVIII ст. у гэтай частцы горада ўжо склалася прамавугольная сістэма вуліц. У сярэдзіне XIX ст. цэнтральная частка горада была падзелена на 96 кварталаў. Галоўныя вуліцы тут былі наступныя: паралельна р. Дзвіна праходзілі вул. Веліжская, альбо Ніжняя Пакроўская, Ільінская, ці Верхняя Пакроўская, Віцебская (пазней будзе перайменавана ў вул. Аляксандраўскую), Спаская, Азарава, Невельская, Невельская 2-я (пазней вул. Плігаўская), перпендыкулярна перасякалі Санкт-Пецярбургская, ці Рыжская, Прабойная, Крыжовая, Баравая (пазней перайменавана ў Вазнясенскую), Задзвінская, Яўрэйская, Спаская Папярочная. У гэтай частцы Полацка былі размешчаны і тры асноўныя гарадскія плошчы. Корпусная плошча з помнікам у памяць аб вайне 1812 г. знаходзілася перад былым езуіцкім калегіумам, занятым кадэцкім корпусам. Па перыметры плошчы размяшчаліся мураваныя будынкі, якія належалі кадэцкаму корпусу, касцёл і кляштар дамініканцаў, павятовае вучылішча. Дзве другія плошчы называліся Гандлёвая і Рынчная.

На вул. Ніжняй Пакроўскай знаходзіліся Богаяўленская царква з манастырскім будынкам і касцёл з кляштарам францысканцаў. На рагу вул. Азарава і Крыжовай з правага боку знаходзіўся жаночы кляштар марыявітак. У паўднёва-ўсходняй частцы горада стаяла драўляная Пакроўская царква. На вул. Яўрэйскай размяшчалася адзінаверская мураваная царква. Паводле сведчання сучаснікаў, горад выглядаў даволі маляўніча, асабліва з Задзвінскай часткі, і быў добра забудаваны. У 1864 г. у Полацку налічвалася 274 мураваныя і 1224 драўляныя дамы. «Из числа каменных домов большая часть двухэтажные и только 2 трехэтажных с подвалами. Крыши на каменных домах большей частью железные, а на деревянных из гонта или драни, редко из черепицы».

Паволе сведчання пісьмовых крыніц, у Полацку часта здараліся пажары. Адной з прычын спусташальных пажараў была шчыльная забудова маламерных пляцаў. Так, напрыклад, у 1837 г. у горадзе згарэла каля 300 прыватных і казённых дамоў, у 1848 г. згарэлі 72 будынкі, у красавіку 1860 г. – 7 мураваных і 4 драўляныя дамы, у ліпені 1862 г. – 155 дамоў, з якіх 24 мураваныя. Вялікі пажар у цэнтры горада адбыўся 24 ліпеня 1871 г. Аб маштабах пажара можа сведчыць апублікаваны ў «Живописной России» выгляд Полацка пасля пажару.

Пасля пажару ў 1870-я г. у горадзе вялося інтэнсіўнае будаўніцтва, адбудоўваліся згарэлыя і ўзводзіліся новыя мураваныя будынкі.

213Д000601	Брацкая магіла (122 воіны Савецкай Арміі)	1941–1944 гады	г. Полацк	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000602	Забудова вул. Войкава	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	г. Полацк, вул. Войкава, 1, 6, 8	3	27.01.2002 № 93	14.05.2007 № 578
213Д000603	Брацкая магіла	1944 гады	г. Полацк, вул. Гагарына, Чырвоныя могілкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000604	Магіла Героя Савецкага Саюза З.М. Тусналобавай-Марчанкі	1980 год	г. Полацк, вул. Гагарына	3	23.12.2003 № 92	14.05.2007 № 578
213Д000605	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Полацк, вул. Дзяржынскага, Фатынаўскія могілкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
210Г000606	Сафійскі сабор	1044–1066 гады, 1738–1750 гады	г. Полацк, вул. Замкавая, 1	0	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны паміж 1044 і 1066 гг. (паводле іншых звестак, у 1050–1060 гг.) пры полацкім князі Усяславе Брачыславічу як цытадэль у дзядзінцы горада – Верхнім замку. Тут прымалі паслоў, абвяшчалі пра вайну і мір, захоўвалася дзяржаўная казна, бібліятэка, архіў. З'яўляўся сімвалам Полацка.

Спачатку крыжова-купальны квадратны ў плане храм, даўжыня сцен 24–26 м. Меў сем купалаў (паводле некаторых звестак – пяць), вялікую трохчасткавую апсіду з усходняга боку. На кожным фасадзе (акрамя ўсходняга) было па шэсць прамавугольных плоскіх лапатак, якія адпавядалі ўнутранаму падзелу памяшкання 16 апорнымі слупамі на пяць нефаў, тры сярэднія нефы

заканчваліся апсідамі. Над сяродкрыжжам сабора ўзвышаўся барабан цэнтральнага купала. Сцены складзены з прыроднага каменю і плінфы ў тэхніцы паласатай муроўкі, што стварала двухколерную гаму паверхні, характэрную для полацкай школы дойлідства. Унутры храма былі вялікія П-падобныя хоры і аркады, адкрытыя ў падкупальную прастору. Сабор неаднойчы быў разбураны, спалены.

У канцы XV – пачатку XVI ст. перабудаваны ў пяцівежавы храм абарончага тыпу. Апошняя адбудова праведзена ў 1618 г. У Паўночную вайну 1700–1721 гг. пашкоджаны (1710 г.). У 1738–1750 гг. перабудаваны (архітэктар І.К. Глаўбіц, муляр Б. Касінскі) у стылі віленскага барока, арыентаваны з поўдня на поўнач.

Пасля скасавання уніі (1839 г.) і перадачы Сафійскага сабора ў праваслаўнае ведамства перад новымі гаспадарамі паўстала праблема надання познебарочнаму уніяцкаму храму «благочестивого» выгляду. Апроч таго, заняпалы будынак сапраўды патрабаваў грунтоўнага абнаўлення.

У адпаведнасці з зацверджаным у 1846 г. расійскай Галоўнай управай шляхоў зносін і публічных будынкаў каштарысам на рамонт Сафійскага сабора ў Полацку было выдаткавана 13144 руб. 72 і ¾ кап. 29 ліпеня 1847 г. Полацкая духоўная кансісторыя падпісала кантракт з магілёўскім купцом Півам Гранатам на выкананне вонкавага рамонту царкоўнага будынка. Да канца 1847 г. падрадчык «разобрал все крыши, исключая над алтарем и двумя башнями, положил мауэрлаты, поставил стропила с обрешечением их и покрытием листовым железом, карнизы отделал под главной крышей».

У апошні дзень 1848 г. Камітэт па рамантаванню сабора звярнуўся з рапартам да вышэйшай інстанцыі, з якога вынікала, што «при устройстве тротуара вокруг Собора и утрамбовке земли вокруг Собора обнажились с северной стороны стены и фундаменты неоштукатуренные в аршин высотою». Камітэт пытаўся дазволу патынкаваць муры за кошт продажу старой ліставой бляхі. Што і было дазволена імператарскім указам, які з'явіўся на пачатку сакавіка 1850 г.

Пад час работ 1849–1850 гг. былі афарбаваны званы, сцены, гзымсы, прамыты абразы. У сярэдзіне сабора была пастаўлена перагародка, папраўлены сцены, замураваны дзверы, уваход на званіцу, а ў алтары – замураваны фрамугі. У шатні (рызніцы) разабралі печку і ўсталявалі камін, замест разабранай старой падлогі намасцілі новую – дашчаную. Новыя абразы для іканастаса намаляваў мастак Свешнікаў. З-за адсутнасці сродкаў запланаваныя работы былі выкананы не ў поўным аб'ёме – на гэта наракаў падрадчык Розенфельд у 1850 г. 28 кастрычніка 1851 г. адрамантаваны сабор быў асвячоны.

У лістападзе 1876 г. архітэктар Пакроўскі склаў каштарыс на рамонт сабора на суму 4272 руб. 13 кап. Аднак, верагодна, з-за адсутнасці сродкаў работы былі шырока распачаты толькі ў 1879 г.

Паводле кантракта, заключанага Камітэтам з будаўнікамі 19 красавіка 1879 г., у саборным будынку меркаваліся мулярскія, цяслярскія, дахавыя і малярныя работы, якія павінны былі завяршыцца да 1 верасня 1879 г.

Паводле каштарыса, складзенага каля 1910 г. епархіяльным архітэктарам В. Коршыкавым, прадугледжваўся грунтоўны рамонт сабора, у тым ліку «выбивка попревших кирпичей в цоколе, на колокольнях, карнизах и фронтонах, замена верхней части правой колокольни, поврежденной громовым ударом, замена обрешетки, устройство кружальных стропил для глав двух колоколен с постановкой новых мачт, покрытие крыши новым 13-фунтовым железом, глав на двух колокольнях и отдельных карнизах, установка водостоков, исправление железных украшений на углах двух колоколен, креста на правой колокольне с позолотой, штукатурки, вытягивание новых карнизов, капителей пилястр, тяг, огрунтовка, побелка, покрытие сводов и стен внутри, исправление четырех киотов, оконные переплеты, фрамуги к окнам, входная дверь, лестницы к колокольням, настилка полов и покраска их в желтый цвет, покраска крыш на масле по грунту, окон с фрамугами, вставка стекол в окна, исправление иконостасов, промывка икон...»

16 кастрычніка 1911 г. падрад на рамонт храма (акрамя рэстаўрацыі чатырохківотаў, падлогі і іканастаса) быў перададзены В. Крастоўскаму. У чэрвені 1912 г. з левага боку алтара, у замураванай нішы, была знойдзена труна з астанкамі чалавека ў епіскапскім строі.

У справаздачы, складзенай на пачатку чэрвеня 1913 г., пералічаны выкананыя работы, а менавіта: рэстаўрацыя абразоў, кружальныя кроквы для трох купалаў заходняй і ўсходняй вежаў, а таксама галоўнага алтара, пакрыццё іх жалезам, мачты для крыжоў, вадасцёкавыя трубы на ўсіх дахах, афарбоўка дахаў, замазванне расколін у старадаўняй муроўцы сцен у сярэдзіне храма і часткі скляпенняў, пабелка званіц, насціл чорнай падлогі, рамонт печкі, рамонт падмурка вакол усяго будынка.

Звыш зробленага яшчэ меркавалася даследаваць стан трубы, якая была пракладзена ад сабора да Заходняй Дзвіны, скласці каштарыс на яе рамонт, а таксама абліцаваць храм 30 тыс. цаглін.

Да сакавіка 1914 г. былі выкананы наступныя работы: «...выбивка кирпича.., исправление железных украшений.., позолота 2-х крестов, перекладка свода и стен внутри собора.., исправление трещин.., исправление пола в коридоре.., устройство крыши, внутренние новые двери.., пола в колокольне, переплетов, разбивка крыш, реставрация икон, исправление киетов, позолота гробницы...» і г. д.

1 верасня 1914 г. Камітэт праінфармаваў вышэйшае кіраўніцтва аб тым, што рамонт амаль закончаны.

У кастрычніку 1914 г. былі адрэстаўрыраваны абразы ў майстэрні братоў Чырыкавых у Маскве, а таксама ўстаноўлены новы іканастас.

17 кастрычніка 1914 г. адрамантаваны храм асвячоны.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны Сафійскі сабор пэўны час эксплуатавала збожжанарыхтоўчая база.

212В000608	Барысаў камень	XII стагоддзе	г. Полацк, каля Сафійскага сабора	2	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578

Камень-валун (палявы шпат чырванаватага колеру) каля 8 м у акружнасці, паверхня няроўная. На камені высечаны шасціканцовы крыж (даўжыня больш за 1,5 м) і надпісы «ХС НИКА» і «Господи помози рабу своему Борису». Раней у басейне Заходняй Дзвіны было больш за дзесяць валуноў з аднолькавымі крыжамі і надпісамі. Мяркуюць, што крыжы выбіты паводле загаду князя Барыса Усяславіча ў 1-й трэці XII ст. у сувязі з ажыўленнем язычніцкіх вераванняў і для ўвекавечання імя князя.

212Г000609	Будынак	1773–1775 гады	г. Полацк, вул. Замкавая, 5	2	16.10.2001 № 67	14.05.2007 № 578

Будынак трохпавярховы, сцены цагляныя неатынкаваныя. Гарызантальна чляніцца міжпаверхавымі цягамі. Фасады завершаны карнізам. Прамавугольныя аконныя праёмы без ліштваў.

213Г000610	Будынак	першая палова XX стагоддзя	г. Полацк, зав. Бальнічны, 15	3	16.10.2001 № 67	14.05.2007 № 578
212Г000611	Ансамбль плошчы Свабоды (былая Парадная, Корпусная):	канец XVIII стагоддзя	г. Полацк,	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
	будынак павятовага і ніжняга земскага судоў		праезд Замкавы, 2,			
	дом віцэ-губернатара		праезд Замкавы, 2а			
	дом каменданта		праезд Замкавы, 4			
	будынак магістрата		пр. К. Маркса, 4			
	дом губернатара		пр. К. Маркса, 6			
	дом верхняй і ніжняй упраў		пр. К. Маркса, 8			
	дом генерал-губернатара		пр. К. Маркса, 8а			

Сфарміравана ў XVII ст. перад будынкам калегіума і касцёла езуітаў. З XVIII ст. вядома як Парадная пл., з 1830 г. – Корпусная.

Ансамбль XVIII ст. фарміраваўся ў два этапы: у 1776 г. пастаўлены будынкі паштовага двара, магістрата, канцылярыі (не збераглiся), да 1784 г. – жылыя і адміністрацыйныя будынкі паводле праектаў архітэктара І. Зігфрыдэна. Плошча ў плане мела форму блізкую да квадрата. На заходнім яе баку знаходзіліся касцёл (не збярогся) і калегіум езуітаў, на ўсходнім – будынкі грамадзянскай і крымінальнай палат, намесніцкага праўлення (не збераглiся), на паўднёвым – дамы губернатара, магістрата, верхняй і ніжняй упраў, на паўночным – дамы каменданта і віцэ-губернатара, земскіх судоў, комплекс дамініканскага манастыра (XVII ст., не збярогся). Збераглiся будынкі калегіума, магістрата і дома губернатара, верхняй і ніжняй упраў, дамы каменданта і віцэ-губернатара. Утваралі адзіны ансамбль забудовы. У планіроўцы і рэгулярнай забудове плошчы адлюстраваны элементы класіцызму.

211Г000612	Комплекс былога езуіцкага калегіума (кадэцкага корпуса)	XVIII стагоддзе, 1830-я гады	г. Полацк, пр. К. Маркса, 2а (корпус А), вул. Стралецкая, 4 (карпусы Б, В, Г, Д, Е, будынак былой бурсы і гаспадарчыя пабудовы)	1	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

Фарміраванне манументальнага ансамбля калегіума было распачата ў 1733 г. з пабудовы касцёла (будаўніцтва завершана ў 1745 г.). У 1750 г. за ім закладзены галоўны корпус. У 1778 г. узведзены трохпавярховы корпус, дзе размясціліся друкарня, кнігарня і тэатр, і двухпавярховы жылы флігель. У 1780 г. будуюцца адна- і двухпавярховыя службы (бровар, медаварня, піваварня, пякарня, майстэрні, кузня) і аптэка. А ў 1785 г. яшчэ адзін корпус, у якім знаходзіліся карцінная галерэя, музей, абсерваторыя, вучэбныя кабінеты і лабараторыя і два флігелі (бурса і шпіталь). Узгоркавы адхон быў узмоцнены мурам, што дало магчымасць зрабіць сад. На гэтым першы этап фарміравання езуіцкага калегіума быў закончаны.

Пасля скасавання езуіцкай акадэміі будынкі былі перададзены піярам, а затым кадэцкаму корпусу. З гэтага часу пачаўся другі этап фарміравання ансамбля. Ён быў звязаны з прыстасаваннем будынкаў да патрэб кадэцкага корпуса. У сувязі з гэтым пасля 1835 г. езуіцкія будынкі былі грунтоўна рэканструяваны і пабудаваны яшчэ шэраг службовых памяшканняў. На пачатку XX ст. да паўднёва-заходняга кута асноўнага корпуса калегіума быў прыбудаваны службовы корпус.

Ансамбль полацкага езуіцкага калегіума меў выключнае значэнне ў сістэме гістарычнага горада XVIII – пачатку XX ст. Сваім усходнім фасадам калегіум абмяжоўваў Парадную плошчу, ягоныя будынкі замыкалі перспектывы і фарміравалі традыцыйны сілуэт Полацка, зафіксаваны на іканаграфіі XIX–XX стст.

У 1962 г. касцёл і шэраг карпусоў былі знішчаны.

212Г000613	Комплекс былога кляштара бернардзінцаў: жылы корпус руіны касцёла Дзевы Марыі будынак пякарні гаспадарчая пабудова	1758 год	г. Полацк, вул. Імя 23 Гвардзейцаў	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Заснаваны ў 1488 г. манахамі-бернардзінцамі па фундацыі вялікага князя Аляксандра Ягелончыка. Мураваныя будынкі касцёла (захаваліся руіны) і кляштара ўзведзены ў канцы XVII – пачатку XVIII ст. Комплекс уключаў таксама гаспадарчыя пабудовы (кузню, стайню, свіран і інш.), пладовы сад з агародам. Збярогся двухпавярховы мураваны жылы корпус, у плане выцягнуты прамавугольнік, з захаду завершаны перпендыкулярна размешчаным крылом з трапезнай на першым паверсе. З усходу вузкім пераходам злучаўся з касцёлам. Унутраная планіроўка галерэйная з аднабаковым размяшчэннем келляў, перакрыцце памяшканняў скляпеністае. Архітэктура жылога корпуса вызначаецца прастатой, мае сціплы дэкор: прамавугольныя ліштвы акон, плоскія пілястры, прафіляваны карніз.

213Г000614	Забудова вул. Ніжне-Пакроўскай	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	г. Полацк, вул. Ніжне-Пакроўская, 6, 9, 26, 46, 48	3	27.01.2002 № 93	14.05.2007 № 578
213Г000615	Былая лютэранская кірха	пачатак XX стагоддзя	г. Полацк, вул. Ніжне-Пакроўская, 11	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
212Г000616	Корпус былога кляштара францысканцаў	XVIII стагоддзе	г. Полацк, вул. Ніжне-Пакроўская, 20	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Двухпавярховы ў плане прамавугольны будынак з бакавым рызалітам (на дваровым фасадзе). Галоўны фасад арыентаваны на лінію забудовы вуліцы. Плоскасці сцен падзелены карнізным пояском, завершаны развітым прафіляваным карнізам. Прамавугольныя аконныя праёмы з ліштвамі, на другім паверсе з дэкаратыўнымі нішамі і сандрыкамі. Унутраная планіроўка зменена.

212Г000617	Ансамбль Богаяўленскага манастыра: Богаяўленская царква тры фрэскавыя роспісы Богаяўленскай царквы жылы корпус манастыра	XVIII стагоддзе 1761–1777 гады 1780–1788 гады	г. Полацк, вул. Ніжне-Пакроўская, 22, 24	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Складаўся з Богаяўленскай царквы, жылога корпуса і «эканамічнага» дома (не захаваўся). Быў абнесены агароджай, з боку вуліцы мураванай.

Дакладная дата заснавання полацкага Богаяўленскага манастыра невядома. Лічыцца, што ён заснаваны ў XVI ст. Першапачаткова манастыр быў драўляны, часта разбураўся ў час войнаў і пажараў.

Захаваныя да нашага часу мураваныя будынкі манастыра ўзведзены ў 2-й палове XVIII ст. Пасля пажару 1757 г., які «истребил весь монастырь, состоящий из скопления деревянных построек: храм, монастырские кельи, школу, богадельню, братские помещения», у 1761 г. пачынаецца будаўніцтва Богаяўленскай мураванай царквы. Жылы манастырскі корпус зноў будуецца драўляны. На плане г. Полацка 1778 г. паказана размяшчэнне манастырскіх пабудоў: мураваная царква, жылы драўляны корпус у плане П-падобны, два крылы якога павернуты да Богаяўленскай царквы; пасярод двара гэтага корпуса знаходзілася невялікая драўляная царква. Верагодна, апісанне гэтых будынкаў маецца ў рапарце гараднічага Полацка: царква мураваная даўжынёй 16, шырынёй 10 саж., царква драўляная даўжынёй 8, шырынёй 5 саж., драўляных келляў шэсць, трапезных дзве, вакол манастыра агароджа драўляная даўжынёй 75, шырынёй 24 саж.

Будаўніцтва двух мураваных манастырскіх будынкаў адносіцца да 80-х гадоў XVIII ст. Новапабудаваны манастырскі комплекс уключаў: Богаяўленскую царкву; двухпавярховы Г-падобны ў плане манастырскі корпус, у крыле, арыентаваным па вуліцы знаходзіліся брацкія келлі, у вуглавой частцы размяшчалася цёплая царква Св. вялікапакутніцы Кацярыны, у меншым крыле «да р. Дзвіны» – настаяцельскія келлі, трапезная, пакоі для гасцей, гэта частка будынка мела падвальныя памяшканні; другі двухпавярховы меншых памераў дом. Увесь комплекс быў абнесены агароджай, па вуліцы мураванай даўжынёй 31 ½ саж., вышынёй 2 саж. з аршынам, у якой зроблены дзве брамы з весніцамі.

Вядома, што ў меншым корпусе з 1789 па 1819 г. знаходзілася народнае вучылішча, а таксама з 1792 г. гарадская багадзельня.

У жылым манастырскім корпусе ў 1803 г. брацкая трапезная на другім паверсе была перароблена ў царкву з прастолам у імя прападобнай Еўфрасінні.

На працягу першых двух дзесяцігоддзяў у манастыры адбываліся дробныя рамонтныя работы: перакрыццё даху, малярныя.

У час Айчыннай вайны 1812 г. манастыр быў разрабаваны. У 1817 г. праведзены рамонтныя работы па аднаўленні манастырскіх будынкаў. Работы датычыліся насцілу новай падлогі, столі, рамонту дзвярэй, аконных рам, купала цёплай царквы, прабітага ядром. Аднак у 1826 г. паверан г. Полацка Кабяка хадайнічаў аб выдаткаванні сродкаў на новыя рамонтныя работы.

Капітальны рамонт адбываўся ў 1832–1836 гг. Манастырскія будынкі былі накрыты ліставым жалезам.

У працэсе рамонту цёплая царква ў імя вялікапакутніцы Кацярыны была перанесена на другі паверх жылога корпуса і пашырана за кошт скасаванай царквы прападобнай Еўфрасінні. У сувязі з гэтым для ўваходу ў храм з вуліцы была зроблена парадная лесвіца на другі паверх.

У меншым манастырскім будынку перароблены ўнутраныя папярочныя сцены з драўлянымі прасценкамі. На манастырскім двары пабудаваны новыя драўляныя службы.

У жылым манастырскім корпусе ў не занятых келлямі пакоях на першым паверсе ў 1831 г. было размешчана Полацкае павятовае казначэйства. У меншым манастырскім доме пасля рамонту з 1835 па 1874 г. размяшчалася Полацкае павятовае духоўнае вучылішча.

Богаяўленскі манастыр, размешчаны на высокім беразе Дзвіны, мусіў клапаціцца аб яго ўмацаванні ад размывання вадой. У 1836 г. быў зацверджаны праект фашыннага ўмацавання берага каля манастыра. У канцы 1840-х гг. зноў умацоўвалі бераг сваямі. Аднак у час вясенняй паводкі ў 1872 г. у выніку падмыву берага абвалілася частка манастырскай агароджы.

У 1922 г. Полацкі Богаяўленскі манастыр быў прыпісаны да Мікалаеўскага сабора і ў хуткім часе скасаваны.

Як выкарыстоўваліся будынкі Богаяўленскага манастыра ў даваенны перыяд – невядома. З 1957 г. будынак брацкага корпуса выкарыстоўваўся як жылы дом. Другі манастырскі дом быў пашкоджаны ў час Вялікай Айчыннай вайны і разабраны. У Богаяўленскім саборы пасля рэстаўрацыі (1973–1983 гг., аўтар праекта архітэктар В.Г. Слюнчанка) размяшчалася карцінная галерэя.

213Г000618	Будынак	першая палова XIX стагоддзя	г. Полацк, вул. Ніжне-Пакроўская, 30	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
212Г000619	Будынак	1692 год	г. Полацк, вул. Ніжне-Пакроўская, 33	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

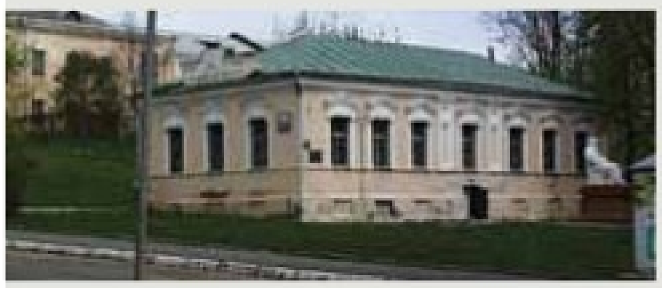

Пабудаваны ў цэнтры горада як жылы (на мяжы XVIII–XIX стст. перабудаваны). У гэтым доме ў 1705 г. жыў Пётр I. Аднапавярховы (з паўпадвальным паверхам) будынак мае ў плане форму няправільнага прамавугольніка (19x8,5 м).

Сцены цагляныя, атынкаваныя звонку і ўнутры. Асноўныя памяшканні паўпадвала перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі, астатнія крыжовымі. Пакоі першага паверха маюць пазнейшыя плоскія перакрыцці. З боку ракі на фасадзе дзевяць акон, на бакавым – тры. Уваход зроблены з боку задняга фасада. Зараз уваход ссунуты ў бок вугла. Несумненна, раней унутры існавала яшчэ адна папярочная сцяна, аб чым сведчыць план паўпадвала, і дом меў скляпеністыя перакрыцці.

У час Вялікай Айчыннай вайны дом значна пацярпеў. У 1949 г. будынак адрамантаваны: адноўлены разбураныя часткі сцен, зроблены дах, фасады атынкаваны з цягай карнізаў і аконных абрамленняў, пасланы новая падлога і столь, запоўнены дзвярныя і аконныя праёмы. Будынак быў прыстасаваны пад дзіцячую бібліятэку. Захаваліся і ўяўляюць пэўную каштоўнасць драўляныя дзверы разной работы.

213Г000620	Будынак	канец XIX стагоддзя	г. Полацк, вул. Ніжне-Пакроўская, 35	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Д000622	Брацкая магіла	1943–1944 гады	г. Полацк, пл. Свабоды	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000623	Забудова пр. К. Маркса	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	г. Полацк, пр. К. Маркса, 1, 3, 5, 22, 29	3	27.01.2002 № 93	14.05.2007 № 578

212Г000624	Ансамбль Спаса-Еўфрасіннеўскага манастыра:		г. Полацк, вул. Еўфрасінні Полацкай, на правым беразе р. Палата	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
210Г000621	Спаса-Праабражэнская царква роспісы ў інтэр'еры	XII стагоддзе	вул. Еўфрасінні Полацкай, 59	0	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578
	цёплая царква	першая палова XIX стагоддзя		б/к		
	Крыжаўзвіжанская царква	канец XIX стагоддзя		2		
	манастырскі корпус	пачатак XVIII стагоддзя		3		
	манастырскі корпус	пачатак XX стагоддзя		б/к		
	брама-званіца	XIX стагоддзе		3		

У ансамбль уваходзілі дзве мураваныя царквы XII ст. (захавалася Спаса-Праабражэнская), мураваная ўязная брама, жылы мураваны манастырскі корпус пачатку XIX ст. (збярогся), шэраг службовых і гаспадарчых памяшканняў, сад, агарод. У другой палове XIX ст. да брамы прыбудаваны два бакавыя аб'ёмы, у пачатку XX ст. з заходняга боку брамы пастаўлены двухпавярховы жылы корпус (збярогся). У сярэдзіне XIX ст. побач са Спаса-Праабражэнскай царквой пабудавана невялікая мураваная цёплая царква. У канцы XIX ст. узведзена вялікая мураваная крыжова-купальная Крыжаўзвіжанская царква ў псеўдарускім стылі. Манастыр быў заснаваны прыблізна ў 1128 г.

У пачатку 1563 г. войскі рускага цара Івана Грознага занялі Полацк. Манахіні пакінулі манастыр пры набліжэнні войскаў і болей не вярталіся. Кароль Рэчы Паспалітай Стафан Баторый у 1579 г. адвяваў Полацк, заснаваў у манастыры сваю рэзідэнцыю, а потым перадаў яе езуітам. На працягу 1656–1667 гг. Спаса-Праабражэнская царква зноў была праваслаўнай. Гэта быў час, калі Полацкам авалодалі войскі рускага цара Аляксея Міхайлавіча. Паводле Андрусаўскага міру 1667 г. Полацк быў вернуты Рэчы Паспалітай, і Спаса-Праабражэнская царква стала парафіяльным езуіцкім касцёлам. У 1820 г. па ўказу імператара Аляксандра I усе манахі езуіцкага ордэна высяляліся з Расіі. Землі манастыра былі перададзены ў казну, Спаса-Праабражэнскі храм з іншымі культавымі будынкамі быў аддадзены манахам каталіцкага ордэна піяраў. У 1832 г. па загаду цара Мікалая I Спаса-Праабражэнскі храм быў вернуты Полацкай епархіі, часткова перабудаваны ў 1833 г. пад кіраўніцтвам архітэктара А.Я. Порты. Асвячэнне «благолепно отремонтированного Спасова храма» адбылося 30 ліпеня 1839 г. З 1841 г. манастыр зноў дзейнічае як жаночы. У 1910 г. мошчы

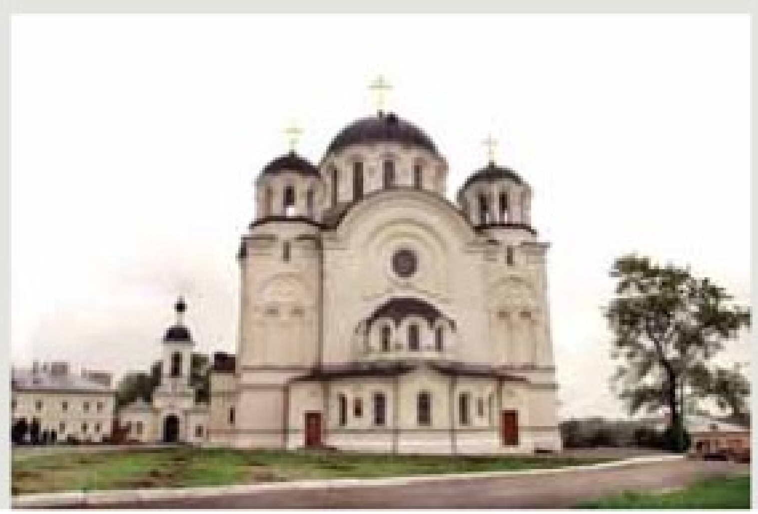

прападобнай Еўфрасінні Полацкай былі перанесены з Кіева ў Полацкі Спаса-Еўфрасіннеўскі манастыр. У пачатку 1918 г. манастыр закрыты. У Вялікую Айчынную вайну знішчаны ўсе драўляныя будынкі, напаўзруйнаваны сабор. У 1990 г. манастыр аднавіў сваю дзейнасць.

Спаса-Праабражэнская царква пабудавана паміж 1152 г. і 1161 г. полацкім дойлідам Іаанам па заказу Еўфрасінні Полацкай як саборны храм Спаса-Еўфрасіннеўскага манастыра. Помнік полацкай школы дойлідства.

Мураваны прамавугольны выцягнуты ў плане (8х12 м) аб'ём з купалам на высокім барабане. Цэнтральны неф з усходу завершаны паўкруглай масіўнай апсідай. Бакавыя алтары малых памераў паўцыркульныя, звонку нябачныя. Паўднёвы і паўночны фасады расчлянёны пілястрамі з паўкалонамі, якія рытмічна падзяляюць паверхню на два вузкія і два шырокія прасценкі (чаргуюцца), прарэзаны двума ярусамі паўцыркульных аконных праёмаў. Вокны ніжніх ярусаў у паўтара раза большыя за верхнія, з так званымі броўкамі з чатырох радоў плінфы. Спачатку царква мела пазакамарнае пакрыццё асноўнага аб'ёму і больш нізкага нартэкса. Барабан купала апіраўся на кубічны пастамент з дадатковым ярусам закамар. Гэта стварала шмат'ярусную кампазіцыю верху. Пазакамарнае пакрыццё заменена трохсхільным дахам. Старажытным закамарам адпавядаюць тры ўсходнія паўкружжы на паўднёвым і паўночным фасадах. Унутраная прастора шасцю масіўнымі апорнымі слупамі падзелена на тры нефы. Чатыры слупы ўнізе васьміграннія, вышэй – чатырохгранныя. У заходняй сцяне (у два разы таўсцейшая за паўднёвую і паўночную) лесвічны ход на хоры (асаблівасць полацкай школы дойлідства). Па баках хораў дзве маленькія келлі. У царкве пад больш познімі напластаваннямі тынкоўкі і пабелкі, алейнага роспісу 1832–1835 гг. і 1840 г. захаваліся унікальныя старажытныя фрэскі, створаныя майстрамі 2-й паловы XII ст.

Храм дзейнічае.

213В000625	Тэрыторыя Спаса-Еўфрасіннеўскага манастыра	XII стагоддзе	г. Полацк, вул. Еўфрасінні Полацкай, 59	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000626	Забудова вул. Еўфрасінні Полацкай	другая палова XVIII стагоддзя, канец XIX–пачатак XX стагоддзя	г. Полацк, вул. Еўфрасінні Полацкай, 1, 1а, 3, 5	3	27.12.2001 № 69 27.01.2002 № 93	14.05.2007 № 578
213Г000627	Забудова былой вул. Сака і Ванцэці	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	г. Полацк, вул. Леніна, 3, 4	3	27.01.2002 № 93	14.05.2007 № 578
213Г000628	Будынак былой воданапорнай вежы	канец 1950-х–пачатак 1960-х гадоў	г. Полацк, вул. Ф. Скарыны	3	31.03.1994 № 6	14.05.2007 № 578

212Ж000629	Помнік Ф. Скарыну	1974 год	г. Полацк, пл. Ф. Скарыны	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
212Ж000630	Помнік В.М. Азіну	1979 год	г. Полацк, вул. Ф. Скарыны	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
213Г000631	Забудова вул. Ф. Скарыны	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	г. Полацк, вул. Ф. Скарыны, 5, 6	3	27.01.2002 № 93	14.05.2007 № 578
213Д000632	Брацкія магілы	1943–1944 гады	г. Полацк, вул. Суворава, Громаўскія могілкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000633	Будынак	1912 год	г. Полацк, вул. Талстога, 15	3	27.01.2002 № 93	14.05.2007 № 578
213В000634	Гарадзішча	VIII стагоддзе	г. Полацк, на правым беразе р. Палата, ніжэй Чырвонага моста, з поўначы абмежавана 2-м зав. Фрунзе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000635	Селішча	VIII стагоддзе	г. Полацк, на правым беразе р. Палата, вышэй Чырвонага моста	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000636	Верхні замак	X–XIII стагоддзі	г. Полацк, на правым беразе р. Заходняя Дзвіна, пры ўпадзенні ў р. Палата	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000637	Ніжні замак з валам Івана Грознага	XVI стагоддзе	г. Полацк, прымыкае да Верхняга замка з усходняга боку	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000638	Запалоцкі пасад	X стагоддзе	г. Полацк	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000639	Тэрыторыя былога Бельчыцкага (Барысаглебскага) манастыра	XII стагоддзе	г. Полацк, зав. Юбілейны	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000640	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Азіна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000641	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Арлея, 1 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000642	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Бабынічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000643	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Баравуха 1-я	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000644	Курганны могільнік	X–XI стагоддзі	в. Бельчыца, 1 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000645	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Булаўкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

213Г000646	Былая сядзіба Паклеўскіх-Козелаў: жылы дом флігель гаспадарчыя пабудовы падземная частка фамільнага склепа парк ставы алеі	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Быкаўшчына	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
213Г000647	Комплекс былой сядзібы: сядзібны дом фрагменты парку гаспадарчыя пабудовы капліца (на могілках)	пачатак XX стагоддзя	в. Бяздзедавічы	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000648	Царква	пачатак XX стагоддзя	в. Бяздзедавічы	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213В000649	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Бяздзедавічы, 0,6 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000650	Брацкая магіла	1943–1944 гады	г.п. Ветрына, вул. Леніна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000651	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Варонічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000652	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Воранава, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000653	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Гаравыя, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, сярод балота	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000654	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Гараны, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000655	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Гараны	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000656	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Глінішча, каля вёскі, на беразе р. Бельчанка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000657	Курганны могільнік	XII-XIII стагоддзі	в. Гомель, 2 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

213Д000658	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Гомель	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000659	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Грамошча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000660	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Двор Саланевічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000661	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Дзявічкі, 1 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000662	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Домнікі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000663	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Дрэтунь	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000664	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Загацце, каля вёскі, на беразе возера	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000665	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Замошша, 0,3 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000666	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Заскаркі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000667	Магіла капітана С.К. Сярова	1944 год	в. Залессе	3	23.12.2003 № 92	14.05.2007 № 578
213В000668	Курганны могільнік	XI стагоддзе	в. Захарнічы, 2 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000669	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Званае, 1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000670	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Званае	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000671	Царква	канец XVIII стагоддзя	в. Калектыўная	3	10.02.1999 № 50	14.05.2007 № 578
213В000672	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Кармалысы, 1 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000673	Стаянка перыяду мезаліту	4–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Крумплева, 0, 25 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, на правым беразе р. Заходняя Дзвіна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000674	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Кушлікі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

213Д000675	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Малое Сітна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000676	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Мінтурова, каля вёскі, на беразе возера	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000677	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Нача	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000678	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Палата, 2 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000679	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Палата	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000680	Могільнік-2	XI стагоддзе	в. Палучча, 0,2 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000681	Селішча	XI–XIII стагоддзі	в. Плусы, на паўночна-заходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000682	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Пуканаўка, 0,4 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000683	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Рудня, каля вёскі, на заходнім і ўсходнім мысах берага р. Ушача	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000684	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Рудня	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000685	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Сястронкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000686	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Смарыгі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000687	Магіла лётчыка І.С. Страшынскага	1944 год	в. Струнне	3	23.12.2003 № 92	14.05.2007 № 578
213Д000688	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Тросніца	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000689	Гарадзішча-1, гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Труды, 1,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, 1,2 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000690	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Труды	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000691	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Туроўля	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

213Д000692	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Уладзіміраўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000693	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Ухвішча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000694	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Шпакоўшчына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000695	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Экімань	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000696	Курганны могільнік	IX–XI стагоддзі	в. Экімань, 3 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000697	Брацкія магілы	1942–1943 гады	в. Юравічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000698	Брацкія магілы	1941–1944 гады	в. Янкава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Расонскі раён

213Г000699	Свята-Вазнясенская царква	другая палова XIX стагоддзя	г.п. Расоны, вул. Калгасная	3	27.01.2002 № 93	14.05.2007 № 578
213Г000700	Былы сядзібны дом	1900 год	г.п. Расоны	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Д000702	Мемарыяльны комплекс	1942, 1965 гады	г.п. Расоны, вул. Савецкая, у мемарыяльным парку	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000703	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	III стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Амосенкі, 150 м на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000704	Селішча-1, селішча-2	канец 1-га тысячагоддзя да н.э., VI–VII стагоддзі н.э.	в. Амосенкі, на выспе, побач з гарадзішчам	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000705	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2	IX–XIII стагоддзі	в. Амосенкі, 0,5 км на поўдзень ад гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000706	Гарадзішча-1, гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	VII стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Грачушына, 1,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, 1 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000707	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Грачушына, з боку поля гарадзішча-1	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

213Д000708	Вайсковыя могілкі	1943–1944 гады	в. Грышына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000709	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку		в. Даўгабор'е, 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000710	Курганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	сярэдзіна 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Даўгабор'е, 2 км на паўночны захад ад вёскі, на беразе возера	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000711	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Зазер'е, 2 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000712	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Зазер'е, 2,4 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000713	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Карпіна, 0,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000714	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Клясціцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000715	Замчышча	XVI стагоддзе	в. Кульнёва, 1,5 км ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000716	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Латышы, 1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000717	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Маторына, на заходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000718	Гарадзішча-1, гарадзішча-2, гарадзішча-3, гарадзішча-4, гарадзішча-5	VI–XIV стагоддзі	в. Межава, на паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі, 2 км на паўночны ўсход ад вёскі, 1 км на поўнач ад вёскі, 2 км ад вёскі, 3 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000719	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Межава, на паўднёвым беразе воз. Межава	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000720	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Межна, 2 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000721	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Парэчча		25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

213В000722	Гарадзішча	XII стагоддзе	в. Перавоз, на паўднёва-ўсходнім беразе воз. Дрыса	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000723	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Перавоз, 2 км на паўночны захад ад гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000724	Курганны могільнік перыяду жалезнага веку – ранняга сярэднявечча	2-я палова 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Рудня, 2 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000725	Гарадзішча-1, гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Рылі, 0,8 км на захад ад вёскі, на беразе возера, 0,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000726	Гарадзішча	XIV–XVIII стагоддзі	в. Сакалішча, на заходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000727	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Сінск, 0,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000728	Гарадзішча-1 перыяду ранняга жалезнага веку і гарадзішча-2 перыяду сярэднявечча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э., XVII стагоддзе	в. Старыца, 0,7 км на ўсход ад вёскі, 4 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000729	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Хоцькава, 1,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000730	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Юхавічы, 1 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000731	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Янкавічы, 2,5 км ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000732	Курганны могільнік	V–VI стагоддзі	в. Янкавічы, 2 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000733	Курган	IX–XIII стагоддзі	в. Янкавічы, 4 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Сенненскі раён

213Д000735	Брацкая магіла	1944 год	г. Сянно, парк імя 40-годдзя ВЛКСМ	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

212Г000882	Будынак былой земскай управы	1910 год	г. Сянно, вул. Савецкая, 13	2	19.12.2007 № 138	03.09.2008 № 1288

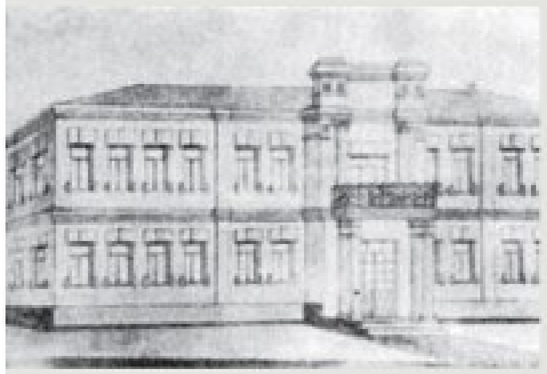

Пабудаваны з чырвонай цэглы. Помнік грамадзянскай архітэктуры пачатку XX стагоддзя. Мае элементы стылю неакласіцызму.

Двухпавярховы прамавугольны ў плане, сіметрычнай кампазіцыі будынак накрыты вальмавым дахам. Вось сіметрыі падкрэслена на галоўным фасадзе несапраўдным порцікам, на дваровым – рызалітамі. Порцік вылучаны калонамі з элементамі іанічнага і дарычнага ордэраў, на другім паверсе – балконам з кованай агароджай; завершаны крапаваным атыкам. Паверхі аддзелены развітым прафіляваным поясам. Вокны прамавугольныя з сандрыкамі ў завяршэнні. Планіроўка зменена.

У будынку размешчаны Дом рамёстваў, дзіцячая бібліятэка, Сенненскі краязнаўчы музей.

213Д000736	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Сянно, вул. К. Маркса, сквер	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000737	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Адамава, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000738	Брацкая магіла	1944 год	в. Алексінічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000739	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Багушэўск, сквер	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000740	Ушаноўваемы камень	бронзавы век	в. Вароніна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000741	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Вялікі Азярэцк, 0,6 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000742	Паселішча-1, паселішча-2 перыяду неаліту	3–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Галоўск, 0,8 км на паўночны захад ад вёскі, 1 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000743	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Запаветная	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000744	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Навасёлкі, 3,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000745	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Новае Сяло, 1,2 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

212Г000746	Комплекс будынкаў былой паштовай станцыі: станцыйны дом флігель для ямшчыкоў хлеў частка стайні гумно	канец 1840-х гадоў	в. Паграбёнка	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Асноўны будынак – станцыйны дом (у стылі неаготыкі), павернуты галоўным фасадам да дарогі. Разам з агароджай ён стварае франтальную кампазіцыю. Дом прамавугольны ў плане, з восевым падоўжным размяшчэннем двухкамерных сенцаў. Па баках іх былі пакоі для праезджых і кватэра наглядчыка. Аконныя праёмы і ўваходны партал стральчатыя. Над уваходам – невялікая навісь, якую падтрымліваюць літыя чыгунныя кранштэйны. Сцены будынка раскрапаваны прамавугольнымі філёнгамі, дэкарыраваны стральчатымі нішамі. Слупы агароджы з востраканцовымі завяршэннямі.

213Д000747	Брацкая магіла	1944 год	в. Пустынкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000748	Брацкая магіла	1944 год	в. Расна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000749	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Слабада, 3 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
212Г000750	Комплекс былой сядзібы «Беліца»: сядзібны дом вытворчыя і гаспадарчыя пабудовы парк	другая палова XVIII стагоддзя	пас. Пламя	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288

Выцягнуты па падоўжнай восі неакласіцыстычны сядзібны дом складаецца з двухпавярховага цэнтральнага аб'ёму і двух бакавых аднапавярховых крылаў з рызалітамі. Галоўны ўваход вылучаны чатырма падвойнымі паўкалонамі, якія на другім паверсе пераходзяць у лапаткі. Асноўны аб'ём і рызаліты завершаны франтонамі з круглымі дахавымі вокнамі. Цэнтральная вось заходняга (дваровага) фасада падкрэслена двухпавярховым паўкруглым аб'ёмам, абапал якога рызаліты. Да паўднёвага тарца будынка прымыкае васьміграная двух'ярусная вежа з асобным уваходам у выглядзе двухкалоннага порціка і шырокай лесвіцай, да паўночнага – нізкі прамавугольны аб'ём. Плоскасці фасадаў і вежы прарэзаны высокімі прамавугольнымі вокнамі. Рызаліты і першы паверх вежы апрацаваны рустам. Будынак накрыты двухсхільным дахам. Сістэма размяшчэння пакояў калідорная.

213В000751	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Ходцы, на заходняй ускраіне могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000752	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Ціміразева, на паўночнай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Талачынскі раён

213Д000753	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Талачын, вул. Будаўнікоў, у парку	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
212Г000754	Комплекс былога манастыра базыльян: царква манастырскі жылы корпус	1769 год	г. Талачын, вул. Леніна	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

У манастыр уваходзілі храм, пастаўлены на месцы фарнага касцёла, манастырскі жылы корпус і школа. Царква пабудавана як уніяцкая, з 1804 г. – праваслаўная. У 1993 г. адрэстаўрыравана. Помнік архітэктуры віленскага барока.

Царква – трохнефавая двухвежавая базіліка з дзвюма сакрысціямі. Цэнтральны і бакавыя нефы перакрыты крыжовымі скляпеннямі на падпружных арках, прэсбітэрый – цыліндрычным скляпеннем. У паўночна-ўсходняй частцы будынка хоры. Галоўны фасад расчлянёны на тры часткі, якія адпавядаюць падзелу храма на тры нефы. Сцяна завяршаецца пластычным слаістым карнізам, над ім, у цэнтры, узвышаецца шчыт складанай формы, абапал якога дзве ярусныя вежы (верхнія часткі вежаў перабудаваны ў XIX ст.). Бакавыя фасады вырашаны плоскасна. Апсіда ўвянчана манументальным атыкам. Знешні дэкор мае адметныя рысы барока: ступеньчатыя пілястры, раскрапаваныя слаістыя карнізы, складаныя па малюнку праёмы, нішы, абрамленні і інш. Руставаная цокальная частка галоўнага фасада і вярхі вежаў маюць класіцыстычную трактоўку.

У інтэр'еры павышаны галоўны неф пераходзіць у прэсбітэрый, бакавыя нефы адкрываюцца арачнымі праёмамі. Алтарная частка адгароджана мураваным іканастасам XVIII ст. (у канцы XIX – пачатку XX ст. застаўлены драўляным іканастасам). Антаблементы, падпружныя аркі і арачныя праёмы паміж нефамі аздоблены паліхромным роспісам (раслінныя матывы і разеткі). Манастырскі жылы корпус – прамавугольная ў плане двухпавярховая пабудова ў стылі барока.

213Г000883	Касцёл Св. Антонія	1853 год	г. Талачын, вул. Леніна, 50	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
213Г000755	Фрагменты парку	канец XIX стагоддзя	г. Талачын	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000756	Будынак	пачатак XX стагоддзя	г. Талачын, вул. Піянерская, 4	3	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

213В000757	Курганны могільнік		в. Багрынава, абапал дарогі на в. Варанцэвічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000758	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2, курганны могільнік-3	XI стагоддзе	в. Воўкавічы, 0,2 км на поўнач ад вёскі, на беразе р. Крывая, 0,3 км на паўднёвы захад ад вёскі, абапал лясной дарогі, 0,6 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000759	Курганны могільнік		в. Галошава, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000760	Крыж каменны		в. Галошава	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000761	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2		в. Дроздава, 0,4 км на поўнач ад вёскі, 1,5 км на поўнач ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000762	Гарадзішча		в. Друцк, каля вёскі, на высокім узгорку	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Г000884	Гаспадарчая пабудова	XIX стагоддзе	в. Друцк, на гарадзішчы	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
213Г000885	Вадзяны млын	XIX стагоддзе	каля дарогі Талачын – Круглае	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
213В000763	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Загараддзе, 0,3 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000764	Курганны могільнік		в. Замошша, 0,2 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000765	Курганны могільнік		в. Канапельчыцы, на сучасных могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000766	Гарадзішча	VI–XIII стагоддзі	в. Кісялі, 0,8 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000767	Гарадзішча		в. Козкі, 2 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000768	Курганны могільнік		в. Ляўкова, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000769	Курганны могільнік		в. Мураўнічы, 3 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000770	Курганны могільнік	XII–XIII стагоддзі	в. Навінка, 2 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

213В000771	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	паміж в. Навінка і в. Ельнік, у хваёвым лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000772	Курганны могільнік	XII–XIII стагоддзі	в. Скавышкі, на паўночнай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000701	Курганны могільнік (два курганы)	IX–XII стагоддзі	в. Сенчукі	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
213Д000773	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Славені	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000774	Курганны могільнік		в. Слаўнае, 1,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000775	Курганны могільнік		в. Стары Талачын, 0,5 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000776	Курганны могільнік		в. Сурнаўка, 0,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000777	Курганны могільнік		в. Узноснае, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000778	Курганны могільнік		в. Яскаўшчына, 1,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Ушацкі раён

213Д000779	Брацкія могілкі	1941–1944 гады	г.п. Ушачы, вул. Савецкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
212Д000780	Мемарыяльны комплекс «Прарыў»	1974 год	г.п. Ушачы, за 7 км ад пасёлка, паміж вёскамі Паперына, Пліна і Новае Сяло	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Мемарыяльны комплекс «Прарыў» адкрыты 30 чэрвеня 1974 г. у гонар подзвігу партызан Полацка-Лепельскай зоны.

Вясной 1944 г., калі Савецкая Армія рыхтавалася да Беларускай аперацыі, на тэрыторыі трохвугольніка Віцебск – Полацк – Лепель сканцэнтраваліся асноўныя сілы партызан Віцебшчыны. Толькі ў Полацка-Лепельскай партызанскай зоне на 15 студзеня 1944 г. дыслацыравалася 15 брыгад і адзін партызанскі полк агульнай колькасцю больш за 17 тыс. чалавек. Полацка-Лепельская партызанская зона займала тэрыторыю 3245 км², 1220 населеных пунктаў з насельніцтвам больш за 70 тыс. чал.

Каб ачысціць ад партызан тылы сваіх войскаў каля лініі фронту, гітлераўскае камандаванне правяло шэраг карных аперацый. На працягу сакавіка гітлераўцы спрабавалі авалодаць левым берагам Заходняй Дзвіны і стварыць тут абарончы рубеж, адцясніць партызан да чыгунак Полацк – Маладзечна, Маладзечна – Мінск, Мінск – Барысаў, за-

сцерагчы асноўныя камунікацыі сваёй 3-й танкавай арміі на лініі Віцебск – Лепель – Докшыцы – Параф'янава. Да пачатку красавіка нямецка-фашысцкія войскі сканцэнтраваліся вакол Полацка-Лепельскай зоны на 7 участках. Для правядзення аперацыі «Веснавое свята» фашысты знялі з фронту часці 6 дывізій, сабралі 12 палкоў СС і паліцыі (60 тыс. чал.). Сілы партызан складалі 17 тыс. чалавек.

Аперацыя карнікаў супраць партызан і мірнага насельніцтва пачалася 11 красавіка 1944 г. Галоўны ўдар быў накіраваны на паўднёвы ўчастак абароны народных мсціўцаў, дзе наступалі часці дзвюх дывізій і два палкі праціўніка. З самага пачатку барацьба мела бязлітасны характар.

Дзейнасцю партызанскіх брыгад Полацка-Лепельскай зоны кіравала аператыўная група ЦК КП(б)Б і Беларускага штаба партызанскага руху, якая знаходзілася ва Ушачах. Вялікую дапамогу ёй аказваў Віцебскі падпольны абком партыі, яго сакратары Я.А. Жылянін і І.Б. Пазнякоў. Ваенны савет 1-га Прыбалтыйскага фронту і Беларускага штаба партызанскага руху арганізавалі дапамогу партызанам. За перыяд баёў з карнікамі партызанам Полацка-Лепельскай зоны на самалётах было перапраўлена больш за 250 т грузаў, вывезена каля 1500 параненых і хворых. Калі на ўчастках партызанскай абароны стварылася асабліва цяжкае становішча, з 20 красавіка 1944 г. днём і ноччу франтавая авіяцыя савецкіх войскаў наносіла масіраваныя ўдары па ворагу ў раёне вёсак Цётча, Мосар, Старынкі, Кісялёва, Стараселле-1, Забораўна і інш. Часці 1-га Прыбалтыйскага фронту баямі мясцовага значэння адцягвалі войскі карнікаў. Для гэтай жа мэты Беларускі штаб партызанскага руху даў указанне брыгадам Сенненска-Аршанскай, Барысаўска-Бягомльскай і Вілейскай зон нанесці ўдары па варожых гарнізонах у напрамку Ушач, што значна аслабіла націск гітлераўцаў.

25 сутак партызанскія атрады і брыгады адбівалі жорсткія атакі фашыстаў, але сілы былі няроўныя. 27 красавіка цаной вялікіх страт карнікі звузілі кола акружэння вакол Ушач. Даўжыня партызанскай лініі абароны зменшылася да 20 км. У ноч на 5 мая блакада нямецка-фашысцкіх войскаў была прарвана каля вёсак Новае Сяло, Паперына і Пліна. Усе брыгады выйшлі з акружэння і вывелі каля 15 тыс. мірнага насельніцтва.

У пачатку мемарыяла забетанаваны адрэзак шляху, па якім ішлі на прарыў партызаны. Дарога па перападах рэльефу спускаецца прыступкамі, агінае невялікае балотца, робіцца шырэйшай каля бронзавай пліты-карты з рэльефнай схемай абароны партызанскай зоны на 11 красавіка 1944 г. Далей дарога, сціснутая шэрымі бетоннымі сценамі, на якіх замацаваны бронзавыя пласціны з назвамі партызанскіх брыгад, што ўдзельнічалі ў прарыве, вядзе да вяршыні ўзгорка. На ім у разрыве бетоннай сцяны-глыбы (вышыня 11 м), якая сімвалізуе прарыў кальца блакады, узвышаецца 9-метровая бронзавая фігура партызана з аўтаматам у руцэ. На верхняй пляцоўцы ўзвышша, справа ад скульптуры, пахаваны 450 партызан, якія загінулі ў час прарыву, устаноўлены паўкругам 33 пліты з імёнамі 1452 удзельнікаў прарыву. Побач бронзавая кампазіцыя «Апошні прывал» – тры карабіны ў пірамідзе і стужка з надпісам.

На ўзгорку пасаджаны 16 дубоў, якія сімвалізуюць стойкасць 16 партызанскіх брыгад. Ніцыя вербы і бярозы на вяршыні ўзгорка ўзмацняюць эмацыянальнае ўздзеянне ансамбля.

Мемарыяльны комплекс «Прарыў» створаны скульптарам А. Анікейчыкам і архітэктарамі Ю. Градавым і Л. Левіным.

213В000781	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	г.п. Ушачы, 3 км на паўднёвы ўсход ад гарадскога пасёлка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000782	Брацкія могілкі	1920 год	в. Антунова	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000783	Былая сядзіба: сядзібны дом фрагменты парку	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Арэхаўна	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

213Д000784	Музей-сядзіба сям'і В.У. Быкава	2004 год	в. Бычкі	3	27.04.2004 № 96	14.05.2007 № 578
213В000785	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Ваўчо, 0,1 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000786	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Вялікія Дольцы, у цэнтры вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000787	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку – ранняга сярэднявечча	I–XII стагоддзі	в. Гарадзец 3-і, на левым беразе р. Ушача	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000788	Брацкая магіла	1944 год	в. Глыбачка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000789	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Гута, 0,3 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000790	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Дубраўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000791	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Заазер'е, 0,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000792	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку – ранняга сярэднявечча	III стагоддзе да н.э. – VIII стагоддзе н.э.	в. Загаваліна, 1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000793	Курганны могільнік-2, курганны могільнік-3 перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Замошша, 0,5 км на ўсход ад вёскі, 0,7 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000794	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Ідута, 0,6 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000795	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Касары, 3 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000796	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Кляпцы, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000797	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	IV стагоддзе да н.э. – III стагоддзе н.э.	в. Кублічы, 0,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000798	Курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Кублічы, ва ўрочышчы Валатоўкі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000799	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Кублічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

213В000800	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Любжана, 0,8 км на захад ад вёскі, на беразе возера	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000801	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Мазуліна, на паўночна-заходняй ускраіне	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000802	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Малыя Дольцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000803	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-3, курганны могільнік-4 перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Матырына, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі, у лесе, 0,5 км на ўсход ад вёскі, 1,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000804	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Павулле	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000805	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XII–XIV стагоддзі	в. Пуцілкавічы, 1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000806	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Рыбакі, 1,15 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
212Г000807	Былы кляштар бернардзінцаў: касцёл кляштарны жылы корпус	1726 год	в. Селішча	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Касцёл пабудаваны з цэглы на паўднёвай ускраіне вёскі. Помнік архітэктуры позняга барока.

Трохнефавая базіліка з паўцыркульнай апсідай. Галоўны (усходні) фасад з дзвюма трох’яруснымі вежамі, паміж якімі шчыт з дзвюма валютамі па баках. Цэнтральны неф (не захаваўся) удвая шырэйшы і вышэйшы за бакавыя. Бакавыя нефы мелі аднасхільныя дахі. Сцены касцёла расчлянёны шырокімі пілястрамі і лучковымі аконнымі праёмамі. Вокны другога паверха паўцыркульныя. Скляпеністыя перакрыцці храма на падпружных арках, апіраліся на чатыры масіўныя слупы і бакавыя сцены. Алтар у глыбіні цэнтральнага нефа, паміж дзвюма сакрысціямі. Над бабінцам размешчаны хоры. Касцёл часткова перабудоўвалі ў сярэдзіне XIX ст. (былі зменены форма і завяршэнні вежаў). Дах і верх вежаў касцёла разбураны ў Вялікую Айчынную вайну.

Двухпавярховы Г-падобны ў плане кляштарны жылы корпус прымыкае да касцёла з паўночнага боку. Планіроўка калідорная.

213В000808	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X стагоддзе	в. Селішча, 0,1 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000809	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Слабодка, 0,9 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

213В000810	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Усая, 0,5 км на паўднёвы захад ад воз. Жэнна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000811	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Усая, каля вёскі, на беразе воз. Усая	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000812	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	IV стагоддзе да н.э. – III стагоддзе н.э.	в. Чамярычына, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Чашніцкі раён

213Д000813	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Чашнікі, вул. Савецкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
212Г000814	Рэшткі Троіцкай царквы	пачатак XVI–XVII стагоддзе	в. Белая Царква	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Царква пабудавана на ўсходняй ускраіне вёскі, на беразе воз. Белае. У пачатку XVI ст. на гэтым месцы Багдан Сапега заснаваў базыльянскі манастыр і ў 1599 г. пабудаваў Троіцкую царкву. Адноўлена ў XVII ст. Разбурана ў 1830-я гг. Помнік архітэктуры барока.

Храм аднавежавы, зальнага тыпу, спачатку меў вялікую паўкруглую апсіду (не збераглася). Высокая трох'ярусная квадратная ў плане вежа-званіца дамінуе над астатнімі аб'ёмамі храма, расчлянёна карнізнымі паясамі і пілястрамі на тры ярусы (пояс першага яруса праходзіць цэласнай цягай па ўсім перыметры царквы). Званіца прызначалася для абарончых мэт. Таўшчыня яе сцен 1,75 м, а паўночнай, унутры якой мураваная лесвіца, 2 м. Завершана шматгранным купалам з чатырма люкарнамі. Асноўны прамавугольны ў плане аб'ём храма большы за аб'ём званіцы. Бакавыя сцены расчлянёны масіўнымі пілястрамі, дзве сярэднія звязаны перспектыўнай аркай і ўтвараюць шырокі партал. Сцены вежы і асноўнага аб'ёму прарэзаны вузкімі высокімі паўцыркульнымі аконнымі праёмамі. Асноўны аб'ём перакрыты цыліндрычным скляпеннем з распалубкамі. Афармленне інтэр'ера не захавалася.

213В000815	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Васькаўшчына, 2 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000816	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Гара, 2 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000817	Ушаноўваемы камень бронзавага перыяду		в. Гогалеўка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000818	Курганны могільнік-1 перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Гогалеўка, 3,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000819	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Закур'е, 1,5 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

213В000820	Гарадзішча старажытнага горада	V–VIII стагоддзі	в. Лукомль, у вёсцы, на правым беразе р. Лукомка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000821	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Малая Вядрэнь, 2 км на паўночны ўсход ад вёскі, сярод балот	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000822	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Палітаддзел, 1,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000823	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-3	IX–XIII стагоддзі	в. Слабодка, 1,5 км на захад ад вёскі, на беразе воз. Лукомскае, 3 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000824	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Стаўбцы, 2,3 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000825	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Труханавічы, 0,7 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000826	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XIII стагоддзі	в. Трылесіна, на паўднёвай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Шаркаўшчынскі раён

213Г000827	Былы сядзібны дом	пачатак XX стагоддзя	г.п. Шаркаўшчына	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000828	Царква	канец XIX стагоддзя	г.п. Шаркаўшчына	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000829	Успенская царква	1912 год	г.п. Шаркаўшчына	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Д000830	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Шаркаўшчына, вул. Маякоўскага, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000831	Комплекс аб'ектаў, звязаных з імем І.П. Сікоры: дом сад	1930-я гады	в. Алашкі	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000832	Царква	пачатак XX стагоддзя	в. Варонка	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

212Г000833	Благавешчанскі касцёл	1787 год	в. Германавічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы па фундацыі ўладальніка маёнтка І. Зрыні-Шырына. З 1948 г. закрыты, перададзены вернікам у 1988 г. Помнік архітэктуры віленскага барока.

Храм з дзвюма чацверыковымі пяціяруснымі вежамі, аднанефавы, з выцягнутай закругленай алтарнай апсідай і дзвюма сакрысціямі. Неф накрыты двухсхільным дахам, больш нізкая апсіда – самастойным шматсхільным. На галоўным фасадзе тарэц даху закрыты высокім вузкім франтонам з валютамі. Верхнія ярусы вежаў – скразныя з увагнутымі гранямі. Уваход аздоблены порцікам. Пластыку фасадаў узбагачаюць прафіляваныя карнізы, плоскія пілястры, лучковыя сандрыкі і круглыя праёмы.

У інтэр'еры неф перакрыты цыліндрычным скляпеннем з распалубкамі на падпружных арках. Фрыз антаблемента аздоблены рэльефнымі выявамі галовак пуцці ў абрамленні галінак. Алтарная частка ўнутры пяціграннай. У нартэксе размешчаны крывалінейныя ў плане хоры, агароджа якіх упрыгожана ляпным геральдычным картушам. Убранне інтэр'ера дапаўняе роспіс верхняй часткі сцен і падпружных арак, у якім пераважаюць раслінныя матывы.

212Г000834	Комплекс былой сядзібы: сядзібны дом рэшткі гаспадарчых пабудоў парк	1782 год	в. Германавічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

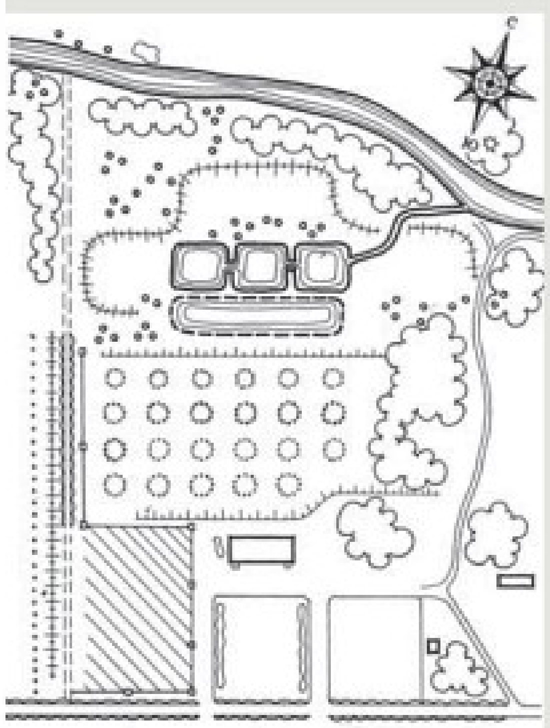

Сядзібны дом – прамавугольны ў плане двухпавярховы будынак. Другі паверх галоўнага фасада вылучаны каланадай тасканскага ордэра, першы паверх – рустоўкай. Фасады фланкіраваны рызалітамі з трохвугольнымі франтонамі. У адным з рызалітаў – уваход у будынак, які аформлены двухкалонным прыстаўным порцікам. Такі ж порцік упрыгожвае процілеглы рызаліт. Вось сіметрыі галоўнага фасада адзначана прамавугольным атыкам. Цэнтр дваровага фасада вылучаны рызалітам.

Планіроўка будынка анфіладная. Паверхі злучаны тарцовымі трохмаршавымі лесвіцамі. Першапачатковае ўбранне інтэр'ера не захавалася.

У парку прамавугольныя ўчасткі саду, партэр, сажалкі. Групы дрэў і крывалінейныя алеі складаюць пейзажную зону. Гаспадарчыя пабудовы размешчаны на паўночны ўсход ад дома, мураваныя, дэкарыраваныя ўтрыраванымі элементамі архітэктуры класіцызму.

213Г000835	Царква	пачатак XX стагоддзя	в. Германавічы	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

212Г000836	Комплекс былой сядзібы Зіберг-Плятэра: палац капліца гаспадарчыя пабудовы уязная брама	XVIII–XIX стагоддзі	в. Гарадзец	2	28.02.2002 № 71 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578 03.09.2008 № 1288

Кампазіцыйным цэнтрам сядзібы з'яўляецца палац. Выцягнуты аднапавярховы будынак мае двухпавярховую цэнтральную частку, вылучаную чатырохкалонным порцікам. Фасады аздоблены прафіляванымі ліштвамі аконных праёмаў, на другім паверсе – дадаткова пілястрамі і сандрыкамі. У цэнтральнай частцы першага паверха размяшчаліся вестыбюлі і парадная зала з выхадам на тэрасу, на другім – жылыя пакоі. Бакавыя часткі мелі калідорную планіроўку.

Тры крутыя выгіны р. Мнюта ўдала выкарыстаны для стварэння пейзажнай кампазіцыі парку і штучных сажалак. За ракой па восі палаца – паляна з маляўнічымі групамі бяроз. Парк абсаджаны дрэвамі лісцевых парод з паасобнымі елкамі. У дэндралагічным складзе трапляюцца елка калючая блакітная, вярба белая ніцая, лістоўніца еўрапейская і дэкаратыўныя кусты – спірэя, шыпшына, бэз і інш.

Гаспадарчыя будынкі зроблены з бутавага каменю, аздоблены цаглянымі лапаткамі, ліштвамі. Арнаментальныя ўстаўкі з бутавага каменю ўпрыгожваюць уязную браму.

213Д000837	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Дзіўная	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000838	Брацкая магіла	1942 год	в. Лонскія	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
212Г000839	Міхайлаўскі касцёл	1744–1756 гады	в. Лужкі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Касцёл пабудаваны з цэглы пры кляштары піяраў (існаваў у 1741–1832 гг.). У 1843 г. перабудаваны пад праваслаўную царкву і абкружаны бутавай агароджай. Пасля Вялікай Айчыннай вайны закрыты. У 1988 г. вернуты вернікам. Храм – помнік архітэктуры позняга барока, вызначаецца дынамічнасцю вытанчанай вертыкальна накіраванай кампазіцыі, багаццем аб'ёмнай і дэкаратыўнай пластыкі.

Двухвежавы, аднанефавы, з выцягнутай закругленай апсідай, да якой па баках прылягаюць сіметрычныя сакрысціі. У плане блізкі да квадрата неф накрыты двухсхільным дахам з атыкавымі франтонамі на тарцах. Больш нізкая алтарная апсіда мае самастойны шматсхільны дах. Чатырох'ярусная чацверыковая вежа пастаўлена пад вуглом да цэнтральнай плоскасці галоўнага фасада, які па гарызанталі падзелены прафіляванымі цягамі на два ярусы, а па вертыкалі чляненны шматлікімі плоскімі пілястрамі. Разнастайныя праёмы з лучковымі, паўцыркульнымі і фігурнымі арачнымі завяршэннямі маюць тонка прафіляваныя ляпныя абрамленні. Дэкаратыўнае вырашэнне ўзбагачаецца двухколернай тынкоўкай сцен і ордэрнай пластыкай. У інтэр'еры неф і апсіда перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі з распалубкамі. Над уваходам вылучаны хоры. Сцены раскрапаваны паўкалонамі на высокіх пастаментах і з капітэлямі, скампанаванымі з лісця аканта, валют і галовак пуцці. Нішы акон, прасценкі, скляпенні ўпрыгожаны арнаментальным роспісам.

212Г000840	Вадзяны млын	XIX–пачатак XX стагоддзя	в. Лужкі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Прамавугольны ў плане трохпавярховы будынак пад высокім двухсхільным дахам. Цокальны паверх з бутавага каменю. Прафіляваны карніз аддзяляе два верхнія паверхі. Унутры на кожным паверсе вылучаны тры памяшканні: вялікае цэнтральнае і два вузкія тарцовыя. Унізе заходняй часткі будынка (у камеры) устаноўлены дзве турбіны. У цэнтральным памяшканні цокальнага паверха змантіраваны механізмы перадачы і рэгулявання руху турбін. На другім паверсе ўстаноўлены жорны і прыстасаванні для сарціроўкі мукі. Адсюль па транспарцёры мука падаецца на трэці паверх.

213Д000841	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Лужкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000842	Царква Раства Багародзіцы	1794 год	в. Лужкі	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
213Г000843	Ільінская царква	1825 год	в. Шкунцікі	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

Шумілінскі раён

213Д000844	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	г.п. Шуміліна, у парку Кароткіна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000845	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Валатоўкі, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000846	Курганны могільнік		в. Войлавічы, 1,2 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000847	Гарадзішча		в. Гарадзішча, 1 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000848	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Гародна, 0,3 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000849	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Дабея, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000850	Брацкая магіла	1944 год	в. Дворышча, на паўночна-заходняй ускраіне вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000851	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Жданоўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000852	Курган		в. Ілава, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

213Д000853	Вайсковыя могілкі	1944 год	в. Казьяны, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000854	Брацкая магіла	1944 год	в. Кардон	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000855	Замчышча перыяду сярэднявечча	XV стагоддзе	в. Красамай, 2 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000856	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Красамай, побач з замчышчам, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213В000857	Курган		в. Лескавічы, 3 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000858	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Лявонава, у цэнтры вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000859	Брацкая магіла	1944 год	в. Мамойкі, на паўночнай ускраіне вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000860	Брацкая магіла	1944 год	в. Мікіціха	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000861	Каменны крыж	перыяд позняга сярэднявечча	в. Мішневічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000862	Вайсковыя могілкі	1944 год	в. Мішневічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Г000863	Былы сядзібна-паркавы комплекс Ю.Ю. Амбургера: рэшткі сядзібнага дома былы дом упраўляючага фрагменты парку	XIX стагоддзе	г.п. Обаль	3	25.01.2006 № 116	14.05.2007 № 578
213Д000864	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Обаль, на тэрыторыі школы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000865	Курганны могільнік		в. Парэчча, 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000866	Вайсковыя могілкі	1944 год	в. Падмішнеўе,1 км на поўдзень ад вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

213Д000867	Брацкая магіла	1944 год	в. Роўнае, у цэнтры вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000868	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Сенькава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000869	Брацкая магіла	1944 год	в. Сідараўшчына, 0,2 км на поўдзень ад вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213В000870	Курган		в. Сосніна, 0,7 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
213Д000871	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Ставіца, 2 км на поўнач ад вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000872	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Тропіна, 0,6 км на поўнач ад вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
213Д000873	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Язвіна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

ГЛАВА II

МАТЭРЫЯЛЬНЫЯ РУХОМЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ)

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь

Лепельскі раён

222Н000017	Скарб сярэбраных манет (135 адзінак)	XVII стагоддзе	Лепельскі краязнаўчы музей	2	01.12.1994 № 15	14.05.2007 № 578

Полацкі раён

222М000067	Калекцыя археалагічных знаходак:	IX–XIII стагоддзі	навукова-даследчая і асветніцкая ўстанова культуры «Нацыянальны Полацкі гісторыка-культурны музей-запаведнік»	2	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
	пярсцёнак віты мужчынскі. Золата 900°. Валачэнне, філігрань, коўка. Агульная вага 21,22 г. Дыяметр 25 мм	XI стагоддзе				
	пломба-пячатка (малідавул, була) віслая князя Усевалада Яраславіча. Свінец. Ліццё. Дыяметр 30 мм	першая палова XI стагоддзя				
	меч. Франкія, сярэдняе цячэнне Рэйна, каралінгская майстэрня. Жалеза, сталь. Коўка, кавальская зварка, інкрустацыя. Даўжыня 97 см	X стагоддзе				

	бранзалет драцяны, чатырохгранны ў сячэнні, сэрцападобнай канфігурацыі з разамкнутымі, паступова звужанымі, абсечанымі канцамі; бранзалет з двух фрагментаў, у выглядзе няправільнага авала, кругладрацяны са звужанымі разамкнутымі канцамі; бранзалет у выглядзе няправільнага авала, кругладрацяны, разамкнуты, з коса абсечанымі канцамі; грыўня (фрагмент), плеценая з чатырох круглых у папярочным сячэнні дратоў, з паступовым звужэннем да канцоў; бранзалет (фрагмент) або грыўня (фрагмент), плеценая з чатырох шматгранных у папярочным сячэнні дратоў, з паступовым звужэннем да канцоў; бранзалет віты з двух шматгранных у папярочным сячэнні дратоў, паступова звужаных да канцоў. Адзін з дратоў мае кроплепадобнае заканчэнне. Канцы бранзалета абсечаныя. Полацк. Золата 958°. Ліццё, валачэнне, коўка, пляценне, скручванне. Агульная вага – 334,36 г	IX – першая палова XI стагоддзя				
	абразок «Канстанцін і Алена». Полацк. Стэатыт. Разьба. Пазалота. Памеры 6,2х4,4х0,6 см	сярэдзіна XII – 20-я гады XIII стагоддзя				
	кальцо скроневае. Старажытная Русь. Золата 958°. Валачэнне, коўка, скручванне, зярненне, філігрань. Агульная вага 7,80 г. Дыяметр 30 мм	XII стагоддзе				
222М000068	Калекцыя нумізматыкі:	XI–XVII стагоддзі	навукова-даследчая і асветніцкая ўстанова культуры «Нацыянальны Полацкі гісторыка-культурны музей-запаведнік»	2	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
	манета яфімак «з прызнакам». Германія, графства Мансфельд, Борнштацкі манетны двор, Маскоўскі грашовы двор. Серабро 750°. Агульная вага 21,60 г. Дыяметр 40 мм	чаканка – 1611 год, надчаканка – 1655 год				

	Казьянкаўскі манетны скарб (7660 куфічных дырхамаў). Арабскі халіфат. Серабро 960°. Чаканка. Агульная вага 1987,5 г	X стагоддзе				
	манета шылінг лівонскі (фальшывы). Полацк. Медзь. Чаканка. Дыяметр 19 мм	1540–1550 гады				
222М000069	Калекцыя мастацкіх твораў:	XVIII стагоддзе	навукова-даследчая і асветніцкая ўстанова культуры «Нацыянальны Полацкі гісторыка-культурны музей-запаведнік»	2	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
	абраз «Мікалай Цудатворац». Мясцовая школа. Ліпа, ляўкас. Алей, каляровыя лакі, разьба па ляўкасу, залачэнне. Памеры 128х95,5х2 см	XVIII стагоддзе				
	абраз «Узнясенне Хрыстова». Мясцовая школа. Ліпа, грунт алейны. Алей, залачэнне, лак. Памеры 141х90х3 см	1743 год				
	абраз «Святая Тройца». Мясцовая школа. Ліпа, хвойнае дрэва, алей, каляровыя лакі, залачэнне. Памеры 133х95х3 см	1738 год				
	абраз «Стрэчанне». Мясцовая школа. Хвойнае дрэва, алей. Памеры 134,5х108х2 см	XVIII стагоддзе				
	абраз «Мікалай Цудатворац». Дошка ліпавая. Алей. Памеры 118х84х2,5 см	XVIII стагоддзе				
	абраз «Цуд Георгія аб змеі» ў абкладзе. Мясцовая школа. Хвойнае дрэва, ляўкас, метал. Тэмпера, алей, разьба высокага рэльефу па ляўкасу, залачэнне, серабрэнне, чаканка. Памеры 112х93х2 см	XVIII стагоддзе				
	партрэт Эльжбеты Агінскай. Палатно. Алей. Памеры 65х51 см	1760 год				
	партрэт жаночы ў авале. Палатно, алей. Памеры 62х49 см					

222М000070	Калекцыя рукапісных і друкаваных выданняў: «Orationes XII. Hieronimi Faleti» (12 прамоў Іераніма Фалецкага). Венецыя, выдавецкая фірма Альдаў. Памеры 30,7х20,5х1,5 см «Евангелие учительное» (з пагінацыяй). Вільня, друкарня Мамонічаў «Распевы» (зборнік стараверскі). Рукапіс паўустаў, крукі, знаменны спеў	XVI–XVIII стагоддзі 1558 год 1595 год пасля 1789 года	навукова-даследчая і асветніцкая ўстанова культуры «Нацыянальны Полацкі гісторыка-культурны музей-запаведнік»	2	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288

ДЗЯРЖАЎНЫ СПІС ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫХ КАШТОЎНАСЦЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

РАЗДЗЕЛ І
ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ, ЯКІЯ ЗНАХОДЗЯЦЦА
НА ТЭРЫТОРЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

ГОМЕЛЬСКАЯ ВОБЛАСЦЬ

ГЛАВА І

МАТЭРЫЯЛЬНЫЯ НЕРУХОМЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ)

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь

Горад Гомель

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь
313Г000001	Будынак (тып гарадскога асабняка)	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	вул. Артылерыйская, 5	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000002	Царква з в. Вылева Добрушскага раёна Гомельскай вобласці	канец XIX стагоддзя	г. Гомель	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
312Г000003	Будынак	XIX–XX стагоддзі	вул. Баўмана, 2/5 (вул. Білецкага)	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Узведзены ў 1909 г. па праекце архітэктара С.Д. Шабунеўскага па заказу купца Кіпрыяна Паўлавіча Грошыкава на рагу вул. Баярскай і Мільённай як даходны дом; кватэры здаваліся ў наём. Асіметрычная кампазіцыя планіроўкі, арачныя абрамленні дзвярных і аконных праёмаў, ляпны дэкор фасадаў раслліннымі галінкамі надавалі двухпавярховаму будынку арыгінальнасць. У цяперашні час выкарыстоўваецца як жылы дом.

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь
312Г000004	Будынак	XIX–XX стагоддзі	вул. Баўмана, 16	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Двухпавярховы з двума сіметрычнымі ўваходамі будынак. Уваходы афармлены парамі калон, якія падтрымліваюць балкон. Верагодна, у дарэвалюцыйны час будынак уваходзіў у комплекс летняга клуба Гомельскага грамадскага сходу.

313Д000005	Брацкая магіла ахвяр фашызму, савецкіх воінаў і партызан	1942–1943 гады	вул. Барыкіна, на Лешчынскіх могілках	3	22.01.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000006	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Білецкага, 1	3	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578
312Г000007	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Білецкага, 4	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Двухпавярховы пад вальмавым дахам прамавугольны ў плане будынак. Фасады падзелены тонкапрафіляванай міжпаверхавай цягай, завершаны карнізам. Галоўны фасад чляніцца на першым паверсе руставанымі лапаткамі, на другім – пілястрамі. Прамавугольныя аконныя праёмы аздоблены простымі ліштвамі, на другім паверсе – з прамымі сандрыкамі. Архітэктурныя дэталі вылучаны кантрастнай афарбоўкай.

313Г000008	Будынак былой жаночай гімназіі	XIX стагоддзе	вул. Білецкага, 6	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
312Г000009	Будынак былога рускага тракціра	1822 год	вул. Білецкага, 10	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Да нашага часу дайшоў у змененым выглядзе, аднак дэкор фасада першага паверха захаваўся цалкам. Будынак двухпавярховы П-падобны ў плане. Першы паверх мураваны, другі – драўляны. Цэнтр другога паверха будынка акцэнтаваны паўкруглым акном з руставаным архівольтам. Пасля рэканструкцыі другі паверх узбагаціўся архітэктурным дэкорам: вокны афармлены ліштвамі, балюстрадай, філёнгамі, сандрыкамі і трохвугольнымі франтончыкамі. Будынак завершаны магутным трохвугольным франтонам. На першым паверсе існаваў скразны праход у двор, адтуль дзверы вялі ў правую і левую паловы будынка. З правага боку была харчэўня. З левага боку быў пакой для ямшчыкоў і для гаспадара. На другі паверх з боку двара вялі дзве адкрытыя лесвіцы. Спачатку наведвальнікі траплялі на адкрытую галерэю, затым у сені, а з іх направа і налева ў жылыя пакоі.

У 1830 г. будынак быў перабудаваны для юнкерскай школы.

313Г000010	Будынак былога духоўнага вучылішча	XVIII–XIX стагоддзі	вул. Білецкага, 11	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
313Д000011	Брацкая магіла	1941–1944 гады	вул. Білецкага, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000012	Мікалаеўская царква на Валатаве	XIX стагоддзе	вул. Бранская, на беразе р. Валатава	3	07.12. 2000 № 62	14.05.2007 № 578

313Г000013	Будынак	1950-я гады	вул. Валатоўская, 1а	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000014	Будынак (тып гарадскога асабняка)	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	вул. Жаркоўскага, 5	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000015	Будынак	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	вул. Жаркоўскага, 16	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000016	Будынак	да 1957 года	вул. Жаркоўскага, 19	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000017	Будынак (тып гарадскога асабняка)	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	вул. Жаркоўскага, 19а	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000018	Будынак	першая чвэрць XX стагоддзя	вул. Жаркоўскага, 28	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000019	Забудова вул. Інтэрнацыянальнай	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	вул. Інтэрнацыянальная, 2, 6, 10, 16, 20, 22, 23, 25, 26, 27, 28	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000020	Былы домік урача	1903 год	вул. Ірынінская, 11а	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
313Г000021	Будынак (тып гарадскога асабняка)	пачатак XX стагоддзя	вул. Ірынінская, 15	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000022	Будынак былога Праабражэнскага вучылішча	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	вул. Ірынінская, 18а	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000023	Будынак былога гарадскога асабняка	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	вул. Ірынінская, 19а	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000024	Будынак	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	вул. Ірынінская, 21б	3	10.02.1999 № 50	14.05.2007 № 578
313В000025	Гарадзішча старажытнага Гомеля (дзядзінец). Культурны пласт перыяду ранняга жалезнага веку і сярэднявечча	V стагоддзе да н.э. – XIII стагоддзе н.э.	гарадскі парк. Межы: з паўднёвага ўсходу правы бераг р. Сож, далей – левы бераг ручая Гамяюк да пешаходнага моста; з паўночнага захаду і захаду па выемцы абарончага рова да р. Сож	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313В000026	Гарадзішча старажытнага Гомеля (пасад і акольны горад). Участак культурна-гістарычнага пласта перыяду ранняга сярэднявечча – сярэднявечча	X–XVII стагоддзі	гарадскі парк. Межы: з усходу правы бераг р. Сож ад Кіеўскага спуску да бальніцы; з поўдня па мяжы парку, па вул. Пралетарскай да Кагальнага рова, да праезду паміж Палацам спорту і будынкам аблвыканкама праз пр. Леніна за будынкам абласнога драматычнага тэатра і далей па Кіеўскаму спуску да р. Сож	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
312Г000027	Бальніца	XIX стагоддзе	вул. Камісарава, 13	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Будынак узведзены ў 1913 г. як земская бальніца па праекце архітэктара С.Д. Шабунеўскага. Фінансавала будаўніцтва бальніцы княгіня Ірына Іванаўна Паскевіч.

Пабудаваны ў глыбіні двара на абрывістым беразе ракі. Першы цокальны паверх апрацаваны гарызантальным рустам. Аконныя праёмы другога і трэцяга паверхаў аздоблены сандрыкамі. Будынак мае сіметрычную кампазіцыю, падкрэсленую двума бакавымі рызалітамі. Цэнтральнае месца ў кампазіцыі займае цыліндрычны аб'ём, які выступае перад фасадам у выглядзе эркера і завяршаецца карнізам і фігурным франтонам з надпісам «Больница».

Пасля 1919 г. земская бальніца была перайменавана ў 1-ю Савецкую. Пасля эпідэміі тыфу ў 1921 г. бальніцу перапрафілявалі ў 1-ю Савецкую заразную. У пасляваенны час функцыянавала як абласная. У наш час бальніца хуткай дапамогі.

312Г000028	Комплекс будынкаў бальніцы	XX стагоддзе	вул. Камісарава, 25, 27	2	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578

Комплекс будаваўся як гінекалагічная бальніца і радзільны дом на сродкі княгіні Ірыны Іванаўны Паскевіч. Датай будаўніцтва трэба лічыць 1912–1914 гг.: на плане г. Гомеля 1913 г. гінекалагічная бальніца і радзільны дом пазначаны як будуемыя. У пачатку 1914 г. тут вяліся абліцовачныя работы. Знаходжанне ў бальніцы было бясплатнае, на сродкі князя Паскевіча.

Архітэктурным праектам кіраваў таленавіты гомельскі архітэктар Станіслаў Данілавіч Шабунеўскі. Комплекс узводзіўся на ўчастку, які прылягаў да княжацкай сядзібы, на высокім беразе ракі Сож,

удала гарманіруючы з прыродай і палацавым ансамблем. На вул. Князя Паскевіча арыентаваны двухпавярховым аб'ёмам, а ў паніжэнні ў бок ракі Сож – мураваны трохпавярховы будынак на высокім цокалі. Цяністы бальнічны дворык, спакойны дэкор фасадаў, утульныя прасторныя памяшканні для пацыентаў былі добра прадуманы праекціроўшчыкамі.

Асіметрычная кампазіцыя будынка, спалучэнні прамых і плаўных ліній, запазычаныя матывы стылю ампір (аформленыя аркамі і іанічнымі паўкалонамі аконныя праёмы і балконы, рустоўка сцен, наяўнасць порцікаў, атыкаў і інш.) дазваляюць аднесці комплекс да архітэктуры мадэрну.

Заканчэнне будаўніцтва супала з суровымі падзеямі Першай сусветнай вайны. У маёнтку Паскевічаў аказвалі актыўную дапамогу фронту: адкрылі лазарэты ў Гомелі і Добрушы, пераабсталявалі пад лазарэт земскую бальніцу, будынак прытулку, а таксама давялося перапрафіляваць новы радзільны дом у шпіталь на 100 ложкаў. Усе лазарэты ўтрымлівала на свае сродкі І.І. Паскевіч. Ад таго часу будынак раддома і застаўся ваенным шпіталем.

Цяпер тут аддзяленне бальніцы хуткай дапамогі.

312Г000029	Ільінская царква	1793 год	вул. Камісарава, 44	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва на месцы стараверскай Спаскай царквы. Пры царкве дзейнічаў стараверскі Спаскі манастыр. К сярэдзіне XIX ст. ён стаў толькі жаночым і налічваў 23 манашкі. У 1850 г. манастыр быў закрыты, але ў хуткім часе зноў аднавіў сваю дзейнасць па жаданню старавераў.

У архіўных фондах захавалася апісанне царквы па стану на 1910 г. Адзначалася, што царква захавалася добра. Царква драўляная на цагляным падмурку. Звонку ашалявана дошкамі і афарбавана алейнай фарбай звонку і знутры. Была накрыта жалезам, афарбаваным зялёнай алейнай фарбай. На царкве меліся тры галоўкі, увянчаныя драўлянымі, абшытымі меддзю з пазалотай, крыжамі. З заходняга боку палову царквы агінала галерэя, напалову зашклёная. Адзін іканастас – галоўны – перад алтаром Св. прарока Ільі, а другі – прыдзельны – перад алтаром у імя Праабражэння.

Званіца знаходзілася ў адной сувязі з царквой, агульная вышыня складала 35 арш.

Ільінская царква з'яўляецца адным з тых збудаванняў, дзе захаваліся старажытныя прыёмы культавага драўлянага дойлідства. Найперш гэта выяўляецца ў вонкавым абліччы храма. Характэрным прыёмам у архітэктурна-кампазіцыйным вырашэнні царквы была галерэя вакол бабінца. Раней галерэя была адкрытая. Вызначальнымі элементамі старажытных драўляных храмаў былі ганак і балкон. Ганак не захаваўся. Але, калі ўзяць аналагічную Троіцкую царкву Маркавага манастыра ў Віцебску, дзе ўвесь храм абкружаны вялікай абхадной галерэяй на разьбяных слупах з ганкам пры ўваходзе, накрытым шатровым дахам, дык лагічна сцвярджаць, што пры ўваходзе ў Ільінскую царкву таксама быў ганак. Тым больш што над галерэяй храма захаваўся балкон, злучаны з лесвіцай на званіцу. Адметнасць Ільінскай царквы – канструкцыйны прыём з характэрным для такога тыпу храмаў заломам у сценах нефа. Як сведчыць здымак 1911 г. з выявай царквы, вярхі храма мелі архаічную пірамідальную канструкцыю.

У інтэр'еры прастора нефа развіта па вертыкалі. Вышыня да асновы купала складае агульную даўжыню нефа і алтара. Бабінец і алтар з рызніцай перакрыты плоскай столлю на бэльках.

313Д000030	Брацкая магіла	1941–1944 гады	Камсамольскі сквер	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313Г000031	Будынак кінатэатра імя М.І. Калініна	пачатак XX стагоддзя	вул. Камунараў, 4	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000032	Будынак	1950-я гады	вул. Камунараў, 5	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000033	Будынак	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	вул. Камунараў, 7	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000034	Забудова вул. Кірава	канец XIX– 50-я гады XX стагоддзя	вул. Кірава, 17, 22, 23, 24 (Жаркоўскага, 14), 26 (Жаркоўскага, 11) 28, 29, 31, 32 (к.1, 2), 33, 42, 49, 57	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000035	Забудова вул. Кірава	XIX–XX стагоддзі	вул. Кірава, 1, 3, 9, 12	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
313Г000036	Будынак	XX стагоддзе	вул. Кірава, 16	3	07.12. 2000 № 62	14.05.2007 № 578
313Г000037	Будынак	XX стагоддзе	вул. Кірава, 18	3	07.12. 2000 № 62	14.05.2007 № 578
313Г000038	Будынкі	1936 год	вул. Кірава 19/12, 20/14 (вул. Першамайская)	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
312Г000039	Будынак былой мужчынскай гімназіі	1898 год	вул. Кірава, 34 (на скрыжаванні з вул. Карповіча)	2	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578

Гэта быў адзін з першых праектаў выдатнага гомельскага архітэктара С.Д. Шабунеўскага. Будынак уяўляў сабой двухпавярховае збудаванне ў неакласіцыстычным стылі, займаў амаль увесь квартал на рагу вул. Магілёўскай (Кірава) і Гімназічнай (Карповіча). Праз парадны ўваход з высокім ганкам можна было трапіць у квадратны вестыбюль з чатырма слупамі-пілонамі, завершанымі паміж сабой арачнымі скляпеннямі. З вестыбюля прыступкі вялі ўправа і ўлева ў доўгія калідоры, з аднаго боку якіх былі шырокія вокны, з другога – класныя пакоі, буфет, гімнастычная зала, бібліятэка, канцылярыя, кабінет дырэктара. У левым крыле на першым і другім паверхах былі таксама кватэры дырэктара і служачых з асобнымі парадней і чорнай лесвіцамі. У канцы калідора правага крыла знаходзілася шынельная, адтуль можна было патрапіць ва ўнутраны дворык. На другі паверх вяла шырокая парадная лесвіца, афармленая арачнымі пераходамі. Памяшканні на другім паверсе паўтаралі планіроўку класаў і залы першага паверха. Тут знаходзіліся настаўніцкая, кабінет урача, актавая зала, а над вестыбюлем, насупраць парадней лесвіцы – прасторнае памяшканне гімназічнай царквы з арачнымі вокнамі. Пад час богаслужэння яна змяшчала да 750 чалавек.

16 кастрычніка 1918 г. дэкрэтам УЦВК гімназія была скасавана. У будынку былой гімназіі размясцілася Упраўленне Беларускай чыгункі. У 1926 г. С. Шабунеўскі распрацаваў праект двухпавярховага будынка так

званага малога флігеля ў двары Упраўлення Беларускай чыгункі. Будынак складаны ў плане з двума бакавымі крыламі, сіметрычнай аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны над будынкамі Упраўлення Беларускай чыгункі – былым гімназічным і малым флігелем – быў надбудаваны трэці паверх. У 1953 г. у будынках размясціўся Беларускі інстытут інжынераў чыгуначнага транспарту (цяпер Беларускі дзяржаўны універсітэт транспарту).

313Г000040	Будынак (дом спецыялістаў)	1932 год	вул. Кірава, 35 (на скрыжаванні з вул. Камсамольскай)	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
313Г000041	Будынак былога тэхнічнага вучылішча	пачатак XX стагоддзя	вул. Кісялёва, 2	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000042	Комплекс будынкаў	1975 год, 1981 год	вул. Ланге, 5, 17	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
313Г000043	Забудова пр. Леніна	канец XIX– пачатак XX стагоддзя; (1940–1950-я гады)	пр. Леніна, 12, 14, 16, 20, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 32, 33, 34, 35, 45, 47, 63, вугал вул. Першамайскай, 25 і пр. Леніна	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
310Г000044	Палацава-паркавы ансамбль: палац дэкаратыўнае аздабленне інтэр'ера вежы і цэнтральнай залы палаца Петрапаўлаўскі сабор капліца-пахавальня парк	канец XVIII – XIX стагоддзе	 пл. Леніна, 4 пл. Леніна, 6	0	27.03.2002 № 64, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Палац у Гомелі – адзін з найбольш цікавых помнікаў грамадзянскай архітэктуры, уцалелых на тэрыторыі Беларусі. Ён вызначаецца багаццем і пластычнасцю, гарманічным спалучэннем мастацка-стылёвых кірункаў архітэктуры ад класіцызму да эклектыкі. Архітэктура палаца цесна звязана з наваколлем. Для ўдзелу ў яго будаўніцтве былі запрошаны вядомыя архітэктары і майстры-дэкаратары з Расіі, Польшчы, Англіі, Італіі, а таксама мясцовыя дойліды.

У 1775 г. уладальнікам гомельскага маёнтка стаў генерал-фельдмаршал П.А. Румянцаў, герой руска-турэцкай вайны 1768–1774 гг. Граф Румянцаў вырашыў заснаваць сваю рэзідэнцыю на высокім правым беразе р. Сож, на месцы драўлянага замка князя М. Чартарыйскага. Быў пабудаваны цэнтральны корпус без бакавых флігеляў і галерэй. Будынак меў два бакавыя рызаліты і порцік на фасадзе з боку р. Сож. Існуе меркаванне, што аўтарам праекта мог быць вядомы рускі дойлід І.Я. Староў, а затым архітэктары Я.М. Аляксееў, Д.Р. Катлярэўскі пад кіраўніцтвам К.І.Бланка ажыццявілі задуму.

Пасля смерці П.А. Румянцава ў 1796 г. гомельскі маёнтак атрымаў у спадчыну яго старэйшы сын М.П. Румянцаў. Ён зрабіў Гомель сваёй асноўнай рэзідэнцыяй, пачаў перабудоўваць яго і добраўпарадкоўваць. М.П. Румянцаў перабудаваў мураваны палац, узведзены яго бацькам. Кіраваў рэканструкцыяй палаца архітэктар Джон Кларк. Як мяркуе гісторык архітэктуры В.Ф. Марозаў, работы мелі хутчэй аднаўленчы характар і аб'ёмна-прасторавай структуры не закраналі.

Паводле апісанняў 1805 г., выгляд галоўнага корпуса цалкам адпавядае сучаснаму. Гэта датычыцца аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі, размяшчэння памяшканняў, дэталіроўкі фасадаў (чатырох- і шасцікалонныя порцікі, паўкруглыя трохчасткавыя вокны).

У гэты перыяд М.П. Румянцавым па баках галоўнага корпуса былі пабудаваны два мураваныя двухпавярховыя флігелі.

Будаўніцтва і ўнутраная аддзелка другога флігеля былі завершаны ў 1818 г. У галоўным корпусе некаторыя работы па аздабленню пакояў (пазалотныя, жывапісныя) працягваліся яшчэ ў пачатку 1820-х гг.

Галоўны корпус прызначаўся для параднага, прадстаўніцкага жыцця. Тут знаходзіліся багаты кніжны збор, калекцыя старажытнасцей. Флігелям адводзілася роля службовых памяшканняў.

Палац з двума флігелямі адлюстраваны на вядомым плане Гомеля 1830 г. Пры М.П. Румянцаве ён набыў развітую, звернутую да галоўнай плошчы горада кампазіцыю. Аб'ёмная кампазіцыя галоўнага корпуса ў параўнанні з планам 1799 г. істотна не змянілася. Флігелі размяшчаліся сіметрычна галоўнаму корпусу, мелі прамавугольную ў плане форму, на фасадах з боку горада і ракі Сож – чатырохкалонныя порцікі іанічнага ордэра, шчыльна прыстаўленыя да сцяны.

У 1834 г. маёнтак купіў князь І.Ф. Паскевіч, а ў 1839 г. атрымаў у валоданне ўвесь Гомель. Ён вырашыў перабудаваць былы румянцаўскі палац, значна яго пашырыўшы. Праект перабудовы гомельскага палаца быў выкананы варшаўскім архітэктарам Адамам Ідзкоўскім. У аснову праекта рэканструкцыі была пакладзена ідэя аб'яднання галоўнага корпуса з бакавымі флігелямі галерэямі, якія фланкіраваліся павільёнамі. Пры гэтым значна перабудоўваліся і самі флігелі. На левым флігелі запраектаваны трэці паверх, новыя чатырохкалонныя порцікі на галоўным і тарцовым фасадах, зменена ўнутраная планіроўка.

Другі флігель планавалася разабраць і на яго падмурках узвесці трох'ярусную вежу і павільён з верхнім святлом. Галоўны корпус істотна не змяняўся. Перароблены толькі паўкруглыя вокны бельведэра на вузкія паўцыркульныя адпаведна вокнам вежы, часткова быў зменены дэкор інтэр'ераў. Па перыметры палаца зроблена атыкавая балюстрада, аздобленая статуямі.

Рэканструкцыя пачалася ў 1837 г. Адначасова з будаўнічымі работамі ў палацы пачалося ўзвядзенне агароджы і работы па падрыхтоўцы парку. Спачатку згодна з праектам была пабудавана трох'ярусная вежа. Аднак у хуткім часе Ідзкоўскі ўнёс у праект карэктывы, і ў 1850 г. на вежы надбудаваны чацвёрты паверх. У ходзе рэканструкцыі замест прадстаўленага на праекце шырокага ганка на фасадзе з боку р. Сож была зроблена вялікая паўкруглая тэраса. На працягу 1844–1850 гг. у палацы выконваліся аддзелачныя работы. Вядома, што вясной 1845 г. у Гомель прыехаў майстар Вінцэнта Вінцэнці. Ён працаваў у палацы да сярэдзіны 1850-х гг. і выканаў большую частку ляпных работ. Працавалі таксама лепшчыкі з Варшавы. У 1844 г. інжынер Дункан распрацаваў праект правядзення ў палац водаправода.

6 снежня 1851 г. у палацы ўзнікае пажар. Агнём была пашкоджана аддзелка пакояў на першым паверсе ў галоўным корпусе і вежы. У пачатку 1852 г. былі дастаўлены неабходныя матэрыялы для аднаўлення палаца. Праект выканаў варшаўскі архітэктар А. Галонскі.

Аднаўленчыя работы галоўным чынам закраналі інтэр'еры. У асноўным І.Ф. Паскевіч жадаў захаваць убранне пакояў такім, якім яно было да пажару. Па распараджэнні князя пасля пажару былі пераабсталяваны некаторыя пакоі. Так, галерэя з боку флігеля прыстасавана пад сталовую, былы партрэтны пакой – у прыёмную, кухню з флігеля меркавалася перанесці ў сутарэнні пад палацам. Згодна з праектам была зроблена лесвіца, што вяла ў вежу. Аднаўленне палаца пасля пажару было завершана ў 1855 г.

Пасля смерці ў 1856 г. І.Ф. Паскевіча маёнтак перайшоў у спадчыну да яго сына Ф.І. Паскевіча. Адразу ж пасля ўступлення ў валоданне ён пачынае перабудоўваць палац. Мажліва, такая паспешнасць новага гаспадара была выклікана чакаемым візітам у Гомель у 1857 г. імператара Аляксандра ІІ. З даху былі зняты чыгунная балюстрада і фігуры, дахі пафарбавалі ў чырванаваты колер. Да ганка з боку горада зрабілі пандус. Паўкруглы ганак з боку ракі атынкавалі, паклалі чыгунныя прыступкі і замест асфальту – керамічныя пліткі. На другім паверсе вежы заклалі частку акон. У порціку вежы разабралі перагародку, зробленую па малюнках А. Галонскага, і цагляныя прамежкі паміж калонамі і ўстанавілі чыгунныя рашоткі. З пляцоўкі порціка была зроблена скразная чыгунная лесвіца. Такія ж дзве лесвіцы выкананы па баках левай галерэі. Да вежы з боку ракі прыбудавалі памяшканне для спальні князя.

Павільён з левага боку перарабілі пад дамашнюю царкву. У сутарэннях палаца зроблена «купальня», а пакоі і агульная сталовая для прыслугі абсталяваны пад галерэяй.

У большасці пакояў было зменена дэкаратыўнае аздабленне. У вежы новае афармленне набыла зала. Вакол палаца паставілі копіі антычных статуй.

Пад час будаўніча-рамонтных работ 1856–1858 гг. палац набыў выгляд, які ў асноўным захоўваўся да пачатку XX ст. На працягу наступных дзесяцігоддзяў значных пераробак не адбывалася, за выключэннем вялікага рамонту 1862–1866 гг. У 1863 г. прадугледжвалася перабудаваць флігель, перагледзець унутраную планіроўку. Палац быў накрыты новым дахам, сцены, пілястры, капітэлі нанава атынкаваны. У пакоях пабелены і пафарбаваны сцены, столі, дзверы, вокны, лесвіцы, перасланы падлогі і перакладзены печы. У 1863 г. інжынер Данат выканаў праект пашырэння і ўдасканалення водаправода – на флігелі размясцілі два рэзервуары, з якіх вада па трох трубах паступала ў палац, на кухню, у басейн і гаспадарчы двор.

У палацы на першым паверсе знаходзіліся парадныя пакоі: белая зала, спальня, кабінет, вестыбюль, залатая сталовая, партрэтны пакой, чырвоная (малінавая) гасціная, калонная вялікая зала. У парадных пакоях былі паркетныя мазаічныя падлогі, сцены аздоблены фальшывым мармурам, тканінай, габеленамі, шаўковымі шпалерамі, столі з ляпнымі ўпрыгажэннямі. У павільёне, які фланкіраваў правую галерэю, была більярдная. Побач з павільёнам у дзвюх прыбудовах размяшчаліся малы кабінет і спальня князя. У чатырохпавярховай вежы размяшчаліся зала, бібліятэка, скарбніца, у порціку салон для курэння.

Вакол палаца быў створаны цудоўны парк, які быў славутасцю ўсяго горада. У парку было шмат клумбаў, кветак, аранжарэй, гротаў, альтанак, павільёнаў, на галоўных алеях стаялі мармуровыя статуі, дарожкі ўтрамбаваны і пасыпаны пяском. Перад галоўным фасадам была афармлена квадратная пляцоўка з трапічнымі дрэвамі і фантанам. Праз глыбокі роў перакінуты ажурны металічны мост. На тэрасе каля вежы была ўстаноўлена конная статуя князя Ю. Панятоўскага (скульптар Б. Торвальдсен), на пляцоўцы курданёра – манумент князя Паскевіча (скульптар В.І. Дэмут-Маліноўскі).

У палацава-паркавы ансамбль уваходзіць Петрапаўлаўскі сабор – помнік архітэктуры позняга класіцызму. Пабудаваны ў 1809–1824 гг. з цэглы паводле праекта Дж. Кларка па фундацыі М.П. Румянцава. Капліца-пахавальня Паскевічаў, помнік архітэктуры рэтраспектыўна-рускага стылю, пабудавана ў 1870–1889 гг. паводле праекта акадэміка архітэктуры Я. Чарвінскага.

Пасля рэвалюцыі 1917 г. апошняя ўладальніца палаца ўдава князя Ф.І. Паскевіча княгіня І.І. Паскевіч (са славутага рускага роду Варанцовых-Дашкавых) сабрала ўсе вопісы рухомай і нерухомай маёмасці і перадала іх дзяржаўным органам.

У сакавіку 1919 г. палац моцна пацярпеў у час стракапытаўскага мяцяжу. У ходзе аднаўлення ў 1923–1925 гг. была парушана цэласнасць прасторавай кампазіцыі галоўнага корпуса. Аб'ём залы расчлянілі суцэльным міжпаверхавым перакрыццем на ўзроўні галерэй. У палацы размясціліся Гомельскі гісторыка-этнаграфічны музей, палац піянераў, гарадская бібліятэка.

У гады Вялікай Айчыннай вайны палац быў моцна разбураны, асабліва цэнтральны корпус, галерэі, вежа. Згодна з актамі абследавання помніка ў 1944 і 1945 гг., стан архітэктурна-канструктыўных дэталей і дэкаратыўных элементаў характарызаваўся як вельмі дрэнны, страты складалі 66,9%. Пасля вайны было прынята рашэнне аднавіць палац такім, якім ён быў напярэдадні 1917 г.

З 2000 г. – Дзяржаўная гісторыка-культурная ўстанова «Гомельскі палацава-паркавы ансамбль».

313Г000045	Будынак абласнога драматычнага тэатра	1956 год	пл. Леніна, 1	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
313Ж000046	Помнік У.І. Леніну	1958 год	пл. Леніна	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
313Ж000047	Бюст П.В. Сухога	1977 год	пр. Леніна	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
313Г000048	Будынак	пачатак XX стагоддзя	пр. Леніна, 31	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
312Г000049	Былы «Дом-камуна»	1929–1931 гады	пр. Леніна, 51	2	10.02.1999 № 50	14.05.2007 № 578

Помнік архітэктуры савецкага перыяду. Пабудаваны па праекце архітэктара С. Шабунеўскага як жылы дом для рабочых паравозавагонарамонтнага завода. Мае ў плане форму выцягнутай літары П і займае даўжыню квартала. Вонкавы выгляд будынка характэрны для архітэктуры таго перыяду. Асаблівая выразнасць аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі дасягнута спалучэннямі вертыкальных сяміпавярховых аб'ёмаў, фланкіруючых цэнтральны шасціпавярховы аб'ём з бакавымі крыламі.

Дамы такога тыпу ў 1928–1929 гг. з'явіліся ў многіх гарадах краіны. Гэта былі першыя спробы стварэння дамоў-комплексаў з рознымі памяшканнямі грамадска-бытавога абслугоўвання. Акрамя Гомеля, у Беларусі такі дом у 1930–1935 гг. быў пабудаваны ў г. Бабруйску. Сістэма памяшканняў культурна-бытавога абслугоўвання запраектаваных будынкаў не ўлічвала многіх патрэб жыхароў дома. Не ўсё з запраектаванага было выканана. Асобныя памяшканні выкарыстоўваліся па іншаму прызначэнню. У выніку некалькіх перабудоў гомельскі дом-камуна быў рэканструяваны і ўяўляе сабой у цяперашні час інтэрнат калідорнага тыпу. На першым паверсе прадугледжваліся памяшканні грамадскага прызначэння: вестыбюль, сталовая, дзіцячая дашкольная ўстанова, пакоі для гурткоў, бібліятэка.

У гады Вялікай Айчынай вайны будынак быў пашкоджаны. У пасляваенныя гады быў толькі разабраны парапет, які павінен быў імітаваць плоскі дах, у свой час запраектаваны, але не выкананы з-за тэхнічнай непадрыхтаванасці будаўніцтва.

312Г000050	Будынак «Зімовы сад» з вежай	1839 год	парк Луначарскага	2	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578

Пабудаваны як адзін з карпусоў цукровага завода князя Паскевіча. Пасля пажару ў 1850-я гг. завод спыніў сваю дзейнасць. У 1877 г. у будынку была адкрыта аранжарэя з рэдкімі дрэвамі і кустамі.

Складаецца з некалькіх прамавугольных ў плане аб'ёмаў. Накрыты двухсхільнымі дахамі, сцены атынкаваныя і афарбаваныя. Вуглы будынка акцэнтаваны раскрапаванымі лапаткамі. Гарызантальна фасад падзелены цягай, завершаны карнізам з пояском парэбрыка. Ніжэйшы аб'ём будынка дэкарыраваны контрфорсамі з дэкаратыўнымі завяршэннямі. Лучковыя аконныя праёмы размешчаны ў два ярусы, аздоблены ліштвамі, лучковымі сандрыкамі. На тыльным фасадзе – тры высокія паўцыркульныя аконныя праёмы. Асаблівую выразнасць будынку надае кантрастная афарбоўка элементаў архітэктурнага дэкору.

313Г000051	Будынак	канец XIX стагоддзя	парк Луначарскага	3	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578
313В000052	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	на паўднёва-ўсходняй ускраіне горада	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Г000053	Мікольская царква	1904 год	вул. Д. Беднага, 4	3	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578
313Г000054	Будынак абласной бібліятэкі імя У.І. Леніна	1961 год	пл. Перамогі, 2а	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
313Г000055	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Першамайская, 2	3	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578
313Г000056	Забудова вул. Пралетарскай	пачатак XIX стагоддзя	вул. Пралетарская, 5, 9, 16, 17, 19, 21, 22, 23а, 31, 47	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
313Г000057	Будынак	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	вул. Пралетарская, 6	3	10.02.1999 № 50	14.05.2007 № 578
313Г000058	Будынак	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	вул. Пралетарская, 8	3	10.02.1999 № 50	14.05.2007 № 578
313Г000059	Былы дом прадвадзіцеля гарадскога дваранства	XIX стагоддзе	вул. Пралетарская, 15	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
313Г000060	Званіца Праабражэнскай царквы	XIX стагоддзе	вул. Пралетарская, 18а	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000061	Будынак	XIX стагоддзе	вул. Пралетарская, 33	3	25.11. 2003 № 91	14.05.2007 № 578
313Д000062	Брацкая магіла	1943–1944 гады	пл. Працы, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000063	Будынак дарожна-будаўнічага тэхнікума	1950-я гады	вугал пл. Працы, 1 і пр. Леніна	3	07.06 2002 № 74	14.05.2007 № 578
313Г000064	Будынак чыгуначнага вакзала	XIX стагоддзе	пл. Прывакзальная, 3	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
312Г000065	Палац культуры чыгуначнікаў	1930 год	пл. Прывакзальная, 4	2	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578

Пабудаваны па праекце архітэктара А. Кірылава. Складаецца з трох выразна вылучаных паводле функцыянальнага прызначэння аб'ёмаў: тэатральна-канцэртнай залы з дапаможнымі памяшканнямі, клубнай часткі і кінатэатра. У кампазіцыі дамінуе аб'ём тэатральна-канцэртнай залы, які выступае за асноўную плоскасць фасада. Галоўны ўваход зроблены ў выглядзе класіцыстычнага порціка, завершаны трохвугольным франтонам, абрамленым карнізам з дэнтыкуламі. Інтэр'ер залы вырашаны ў бела-блакітнай каляровай гаме з каланадай бакавых галерэй. Вуглавы аб'ём звонку аформлены калонамі іанічнага ордэра. Над уваходам на другім паверсе лоджыя-тэраса. Фасады члянёны плоскімі руставанымі лапаткамі. Паміж вокнамі другога і трэцяга паверхаў падаконныя

нішы. Двухпавярховы аб'ём кінатэатра злучаны з клубнай часткай крытым пераходам на ўзроўні другога паверха. Па перыметры будынка праходзіць карніз з дэнтыкуламі. Галоўны фасад завершаны ступеньчатым атыкам, балюстрадным парапетам.

313Г000066	Забудова вул. Пушкіна	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	вул. Пушкіна, 5, 7 (вул. Сялянская, 1), 11, 14, 18, 22, 24	3	07.06 2002 № 74	14.05.2007 № 578
313Г000067	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Пушкіна, 1	3	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578
313Г000068	Будынак	1927 год	вул. Пушкіна, 26	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
312Г000069	Былы асабняк «Паляўнічы домік»	1820 год	вул. Пушкіна, 32	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Асабняк вядомы як «летні домік» для пражывання графа М.П. Румянцава, «паляўнічы домік», «домік у садзе». Пабудаваны ў 1818–1822 гг. паводле праекта архітэктара І. Дзячкова.

Як сведчаць архіўныя матэрыялы, быў перабудаваны з магазіна (склада) гомельскіх тавараў. Будынак драўляны на мураваным падмурку, сцены абліцаваны цэглай. Фасады вырашаны паводле ўзорных праектаў, распрацаваных спецыяльна архітэктарамі В.П. Стасавым і Л. Рускім для будаўніцтва ў гарадах Расійскай імперыі. Дзячкоў увёў толькі канеліраваныя калоны порціка ў архаічных формах дарычнага ордэра і замест бакавых акон мансарды змясціў «грэчаскія» рэльефы. Планіроўка дома была даволі простая, памяшканні мелі невялікія памеры. Адразу за ўваходнымі дзвярамі знаходзіўся ўтульны салон з камінам, апрацаваным шэрым мармурам. З супрацьлеглага боку быў невялікі пакой з лесвіцай, якая праводзіла з мансарды ў сад.

У 1838 г. разам з зімовым домам М.П. Румянцава перайшоў у падпарадкаванне ваенна-інжынернаму ведамству. Прыблізна ў 1860-я гг. уладальнікам летняга дома стаў Крушэўскі. Затым дом належаў Лісоўскаму.

Пасля 1917 г. у будынку размясцілася Надзвычайная камісія, а з 1927 г. – гарадскі радыёвузел. Пасля Вялікай Айчыннай вайны ў доме пэўны час знаходзіўся радыёвузел. Затым выкарыстоўваўся як жылы дом, пазней стаў адміністрацыйным будынкам.

Уваходзіць у Дзяржаўную гісторыка-культурную ўстанову «Гомельскі палацава-паркавы ансамбль».

313Г000070	Будынак	1924–1926 гады	зав. Пушкіна, 3	3	31.10.2000 № 61	14.05.2007 № 578
313Г000071	Будынак	1924–1926 гады	зав. Пушкіна, 5	3	31.10.2000 № 61	14.05.2007 № 578
313Ж000072	Бюст А.А. Грамыкі	1983 год	вул. Савецкая	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

313Г000073	Забудова вул. Савецкай	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	вул. Савецкая, 1, 4, 8, 9/14 (вул. Ланге), 10, 12, 17/14 (вул. Сялянская), 20	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
313Г000074	Забудова вул. Савецкай	1930–1950-я гады	вул. Савецкая, 2, 3, 6, 7, 11, 13, 14, (вул. Сялянская, 16), 15, 19, 21, 36 (вул. Камсамольская, 2), 38, 41, 42, 58	3	07.06 2002 № 74	14.05.2007 № 578
313Г000075	Будынак	XX стагоддзе	вул. Савецкая, 18	3	07.12. 2000 № 62	14.05.2007 № 578
313Г000076	Будынак	XX стагоддзе	вул. Савецкая, 22	3	07.12. 2000 № 62	14.05.2007 № 578
313Г000077	Будынак	XX стагоддзе	вул. Савецкая, 24	3	07.12. 2000 № 62	14.05.2007 № 578
313Г000078	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Савецкая, 25	3	07.12. 2000 № 62	14.05.2007 № 578
313Г000079	Будынак	XX стагоддзе	вул. Савецкая, 26	3	07.12. 2000 № 62	14.05.2007 № 578
313Г000080	Будынак цырка	1972 год	вул. Савецкая, 27	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
313Г000081	Будынак	1901 год	вул. Савецкая, 28	3	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578
313Г000082	Будынак	1920 год	вул. Савецкая, 30	3	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578
313Г000083	Будынак	XX стагоддзе	вул. Савецкая, 32	3	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578
313Г000084	Будынак былога афіцэрскага клуба	пачатак XX стагоддзя	вул. Савецкая, 34а	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
312Г000085	Будынак	1818 год	вул. Савецкая, 39	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Вядома, што граф М.П. Румянцаў шмат увагі надаваў будаўніцтву навучальных устаноў. Стварэнне ланкастэрскай школы ў Гомелі было з'явай унікальнай не толькі для Беларусі, але і для ўсёй Расійскай імперыі. Гэта школа была першай на тэрыторыі імперыі. Менавіта Румянцаў стаў першым расійскім грамадзянінам, які спрыяў распаўсюджанню на тэрыторыі імперыі метаду навучання, распрацаванага выдатным англійскім педагогам Джозефам Ланкастэрам.

Па запрашэнню графа летам 1817 г. у Гомель прыехаў з Англіі Джэймс Артур Герд, які быў добра знаёмы з метадам Дж. Ланкастэра. Было даручана архітэктару Джону Кларку выканаць праектныя чарцяжы школы. Справа рухалася даволі хутка, і ў 1818 г. школа была ўжо пабудавана, а таксама драўляныя флігелі пры ёй. Будынкі ланкастэрскай школы займалі цэлы квартал. Комплекс быў замкнуты і абгароджаны. Ён складаўся з асноўнага корпуса і чатырох флігеляў пры ім, якія былі пастаўлены па кутах прамавугольнага ўчастка. Акрамя таго, у склад комплек-

су ўваходзілі лазня, свіран, стайня. Галоўны корпус меў выгляд грамадскага будынка. Яго лаканічны аб'ём на галоўным фасадзе быў вылучаны васьмікалонным порцікам. Унутраная планіроўка была даволі простая. Па баках вестыбюля размяшчаліся класы.

Адкрыццё ланкастэрскай школы адбылося 8 лістапада 1819 г. Аднак школа праіснавала нядоўга. Пасля смерці графа яна была закрыта. Новы ўладальнік гомельскага маёнтка спрабаваў арганізаваць тут ткацкую фабрыку. Вырабы не мелі поспеху на рынку і справа спынілася. У будынку былой ланкастэрскай школы размясціўся ваенны шпіталь.

313Г000086	Будынак (тып гарадскога асабняка)	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Савецкая, 50	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000087	Брацкая магіла	1941–1944 гады	вул. Савецкая, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000088	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Садовая, 8	3	07.06 2002 № 74	14.05.2007 № 578
313Г000089	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Садовая, 10	3	07.06 2002 № 74	14.05.2007 № 578
313Ж000090	Бюст П.Я. Галавачова	1975 год	вул. Севастопальская, на тэрыторыі прафесійна-тэхнічнага вучылішча № 56	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
313Д000091	Брацкая магіла	1943 год	вул. Тралейбусная	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000092	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Працоўная, 7а	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000093	Комплекс будынкаў	1982 год	вул. Фядзюнінскага, 17	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
313Г000094	Фрагменты былога сядзібна-паркавага комплексу (былы фальварак Багуслаўскага)	сярэдзіна XIX – XX стагоддзе	пас. Прудок, вул. Будзённаўская, 17	3	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578

Акцябрскі раён

313Д000095	Брацкія магілы	1941–1943 гады	г.п. Акцябрскі, вул. Савецкая, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000096	Брацкая магіла	1944 год	в. Дзербін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000097	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Любань	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000098	Брацкая магіла	1944 год	в. Пратасы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313Г000099	Брама	XIX стагоддзе	в. Харомцы	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000100	Фрагменты парку	XIX стагоддзе	в. Харомцы	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313В000101	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Чорныя Брады, 0,5 км на поўдзень ад вёскі, у лесе, урочышча Курганне	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

Брагінскі раён

313Д000102	Брацкая магіла	1941–1943 гады	г.п. Брагін, вул. Савецкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000103	Гарадзішча старажытнага Брагіна перыяду ранняга сярэднявечча	XII–XIII стагоддзі	г.п. Брагін, цэнтр пасёлка, на правым беразе р. Брагінка, пры ўпадзенні ў яе безыменнага ручая	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000104	Бескурганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	VI–II стагоддзі да н.э.	в. Асарэвічы, каля гарадзішча, на схіле ўзвышша	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000105	Брацкая магіла	1943 год	в. Асарэвічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000106	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VII–IV стагоддзі да н.э.	в. Асарэвічы, 3 км ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000107	Брацкая магіла	1943 год	в. Галкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000108	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку і сярэднявечча	1-е тысячагоддзе да н.э. – XVI стагоддзе н.э.	в. Гарадзішча, у цэнтры вёскі, каля моста цераз р. Брагінка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000109	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку і сярэднявечча	1-е тысячагоддзе да н.э. – XIII стагоддзе н.э.	в. Гдзень, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000110	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Калыбань, 4 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Баб'е	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000111	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Каманоў, 2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000112	Брацкая магіла	1943 год	г.п. Камарын, вул. Леніна, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313В000113	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Капоранка, 5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Востраў	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000114	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Кулажын, 1 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000115	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Новы Макрэц, 1 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000116	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Мікулічы, 0,3 км на захад ад вёскі, за садам	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000117	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Пасудава, 2 км на поўнач ад вёскі, урочышча Куркова	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000118	Брацкая магіла	1943 год	в. Піркі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000119	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Савічы, 1 км на ўсход ад вёскі, урочышча Салавіца	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000120	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Старая Ёлча, урочышча Гарадок, за калгасным садам	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Г000121	Парк з рэшткамі сцяны замка Вішнявецкіх	канец XVIII стагоддзя	в. Тэльман	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313В000122	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Старыя Хракавічы, 5 км на захад ад вёскі, урочышча Хістына	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000123	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Чыкалавічы, 5 км на ўсход ад вёскі, урочышча Высокае	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

Буда-Кашалёўскі раён

313Д000124	Магіла ахвяр фашызму	1941 год	г. Буда-Кашалёва	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
313Д000125	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Буда-Кашалёва, вул. Леніна, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000126	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Буда-Кашалёва, вул. Леніна, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Ж000127	Бюст П.Я. Галавачова	1951 год	г. Буда-Кашалёва, вул. Леніна	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

313В000128	Курганная група	перыяд сярэднявечча	в. Андрэеўка, 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000129	Брацкая магіла	1943 год	в. Губічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000130	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Дуравічы, 3 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Чыстыя Лужы	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000131	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Дубраўка, 0,5 км на паўночны захад ад вёскі, каля могілак	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000132	Брацкая магіла	1943 год	в. Забаб'е	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000133	Брацкая магіла	1943 год	в. Калініна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000134	Брацкая магіла	1943 год	в. Недайка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000135	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Патапаўка, на могілках	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000136	Брацкая магіла	1943 год	в. Патапаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000137	Брацкая магіла	1943 год	в. Рагінь	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000138	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Рудзянец	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
313Д000139	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Слабада Люшаўская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000140	Брацкая магіла	1943 год	в. Струкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000141	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку і сярэднявечча	II–XIII стагоддзі	г.п. Уваравічы, 1 км на ўсход ад пасёлка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000142	Брацкая магіла	1943 год	г.п. Уваравічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000143	Магіла ахвяр фашызму	1941 год	г.п. Уваравічы	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
313В000144	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	пас. Чырвоны Курган, 1,5 км на паўночны захад ад пасёлка, па баках дарогі ў в. Патапаўка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

Веткаўскі раён

313Д000145	Брацкая магіла	1943 год	г. Ветка, вул. Савецкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000146	Былы дом купца Грошыкава	1897 год	г. Ветка, пл. Чырвоная, 5	3	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578
313В000147	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	г. Ветка, 3 км на поўнач ад горада, на беразе р. Сож, урочышча Цялячае	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000148	Брацкая магіла	1943 год	в. Беседзь	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000149	Брацкая магіла	1943 год	в. Барталамееўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000150	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V–VIII стагоддзі н.э.	в. Вялікія Нямкі, 1 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Царковішча, на правым беразе р. Беседзь	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000151	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе н.э.	пас. Гарадок, 1 км на паўднёвы ўсход ад пасёлка, урочышча Баяршчына	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000152	Брацкая магіла	1943 год	в. Данілавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000153	Мікалаеўская царква	XIX стагоддзе	в. Жалезнікі	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313В000154	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	II–XIII стагоддзі	в. Жалезнікі, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі, на высокім правым беразе р. Беседзь	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000155	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Жалезнікі, на паўднёва-заходняй ускраіне вёскі, каля могілак	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000156	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Навасёлкі, на паўднёвай ускраіне вёскі, на сядзібе Касьянавых	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000157	Брацкая магіла (211 воінаў Савецкай Арміі)	1943 год	в. Навасёлкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000158	Брацкая магіла (697 воінаў Савецкай Арміі)	1943 год	в. Навасёлкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000159	Брацкая магіла	1943 год	в. Неглюбка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313В000160	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Новаіванаўка, 2 км на поўдзень ад вёскі, на правым беразе р. Беседзь	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000161	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Новыя Грамыкі, 1 км на поўнач ад вёскі, на левым беразе р. Беседзь, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000162	Стаянка перыяду мезаліту	6–5 тысячагоддзі да н.э.	в. Новыя Грамыкі, 0,2 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Аўрамаў Бугор	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000163	Паселішча перыяду неаліту, бронзавага і ранняга жалезнага веку	позні каменны век, III–V стагоддзі н.э.	пас. Пралетарскі, 0,3–0,4 км на поўдзень ад малочнатаварнай фермы	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000164	Паселішча	3-е тысячагоддзе да н.э.	пас. Пралетарскі, урочышча Курган, 1 км ад малочнатаварнай фермы	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000165	Грунтавы могільнік	перыяд бронзавага веку	пас. Пралетарскі, урочышча Курган, 1 км ад малочнатаварнай фермы	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000166	Паселішча перыяду неаліту, бронзавага веку	першая чвэрць 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Прысно, 0,2 км на паўночны захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000167	Брацкая магіла	1943 год	в. Прысно	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000168	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку і сярэднявечча	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Прысно, на паўночнай ускраіне вёскі, з левага боку дарогі ў пас. Аднаполле, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000169	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Радуга, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000170	Брацкая магіла	1943 год	в. Радуга	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000171	Паселішча перыяду неаліту, бронзавага веку	першая чвэрць 1-га тысячагоддзя н.э., XIII–XIV стагоддзі	в. Рудня-Шлягіна, урочышча Чачураўка, 1,5–2 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313В000172	Паселішча	перыяд неаліту, ранняга жалезнага веку	в. Рудня-Шлягіна, урочышча Стрэліца, 1,5–1,7 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Г000173	Былы сядзібны дом	пачатак XIX стагоддзя	в. Рэчкі	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313В000174	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Свяцілавічы, 150 м ад моста праз р. Беседзь, уніз па цячэнні, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000175	Брацкая магіла (95 салдат і 1 партызан)	1941–1944 гады	в. Свяцілавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000176	Брацкая магіла (17 партызан)	1918 год	в. Свяцілавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000177	Брацкая магіла	1943 год	в. Сівінка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000178	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Старое Сяло, 0,3 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000179	Брацкая магіла	1943 год	в. Старое Сяло	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000180	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Старыя Грамыкі, 0,3 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Курганне	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000181	Брацкая магіла	1943 год	в. Тарасаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
312Г000182	Комплекс былой сядзібы: палац гаспадарчыя пабудовы парк	XIX стагоддзе	в. Хальч	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Планіроўка ансамбля мае сіметрычна-восевую кампазіцыю. Палац – кампактны прамавугольны ў плане двухпавярховы аб'ём, накрыты вальмавым дахам. Сіметрыю будынка парушае з усходняга боку аднапавярховая прыбудова з дадатковым уваходам. Цэнтральная частка галоўнага фасада вылучана шасцікалонным порцікам з трохвугольным драўляным франтонам. У цэнтры дваровага фасада паўкруглая тэраса з каланадаю на першым паверсе. Першы паверх мураваны, апрацаваны рустам, другі – драўляны, атынкаваны. Планіроўка калідорная. Парадныя памяшканні і галоўная зала на другім паверсе мелі выхады на балкон галоўнага фасада і паркавую тэрасу.

У цяперашні час – філіял Гомельскага абласнога краязнаўчага музея.

313В000183	Гарадзішча-1 перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – I стагоддзе н.э.	в. Хальч, на паўночнай ускраіне вёскі, на правым беразе р. Сож, урочышча Панскі Двор, філіял Гомельскага абласнога краязнаўчага музея	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000184	Гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – I стагоддзе н.э., VI–VIII стагоддзі	в. Хальч, 0,4 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Зыбень	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000185	Паселішча	сярэдзіна – трэцяя чвэрць 1-га тысячагоддзя н.э., XII стагоддзе	в. Хальч, урочышча Чырвоная Гара	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000186	Паселішча	трэцяя чвэрць 1-га тысячагоддзя	в. Хальч, урочышча Зыбень, 0,1–0,8 км на паўночны захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000187	Брацкая магіла (363 салдаты)	1943 год	в. Хальч	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000188	Брацкая магіла (340 салдат)	1943 год	в. Хальч	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000189	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Хізы, 1,2 км на захад ад вёскі, урочышча Дзеднае	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000190	Паселішча	XI–XII стагоддзі	в. Хізы, 1,5 км на захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000191	Брацкая магіла	1943 год	в. Хізы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000192	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	пас. Чамярня, 0,4 км на поўнач ад пасёлка, урочышча Каменная Гара, на могілках	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000193	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	пас. Чамярня, у полі, на поўдзень і паўднёвы захад ад гарадзішча, з правага боку дарогі Свяцілавічы – Вялікія Нямкі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000194	Селішча перыяду каменнага веку	X–XII стагоддзі	пас. Чамярня, 0,5 км на поўнач ад пасёлка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000195	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Шарсцін, 1 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Гарадзішча	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313В000196	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Шарсцін, 2,5 км на ўсход ад в. Прысна, урочышча Барок, ці Хомкін Рог	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000197	Селішча	першая палова 1-га тысячагоддзя н.э., XII–XIII стагоддзі	в. Шарсцін, урочышча Барок, 0,4 км на паўночны захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000198	Паселішча	першая палова 1-га тысячагод-дзя н.э.	в. Шарсцін, 0,3 км на ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000199	Брацкая магіла (588 воінаў Савецкай Арміі)	1943 год	в. Шарсцін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000200	Брацкая магіла (388 воінаў Савецкай Арміі)	1943 год	в. Шарсцін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000201	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э	в. Старое Сяло, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

Гомельскі раён

313В000202	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Аздзеліна, 2 км на захад ад вёскі, на правым беразе р. Уза	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000203	Брацкая магіла	1943 год	пас. Будзілка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000204	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Васілева, 0,2 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
312Г000205	Свята-Кацярынінская царква	першая палова XIX стагоддзя	в. Гадзічава	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Храм пабудаваны з цэглы ў цэнтры вёскі. Помнік архітэктуры класіцызму.

Мае цэнтральную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю. Квадратны ў плане асноўны аб'ём прарэзаны трыма восевымі ўваходамі з галоўнага і бакавых фасадаў. Уваходы акцэнтаваны аднолькавымі чатырохкалоннымі порцікамі тасканскага ордэра. Дах царквы ступеньчаты, завершаны шматгранным шатром. Пластычнае вырашэнне фасадаў стрыманае. Атынкаваныя плоскасці сцен прарэзаны аконнымі праёмамі ў два ярусы, падзелены ў цэнтральнай частцы тонкім паяском і завершаны прафіляваным карнізам з сухарыкамі, інтэр'ер зальны. Драўляная столь апіраецца на чатыры слупы з магутнымі падпружнымі аркамі, якія вылучаюць цэнтральную прастору залы.

313Г000206	Царква Раства Багародзіцы	1881 год	в. Глыбоцкае	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000207	Брацкая магіла	1943 год	в. Глыбоцкае	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000208	Парк, курган	XIX стагоддзе	в. Грабаўка	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000209	Брацкая магіла	1943 год	пас. Калініна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000210	Сядзібны дом з паркам	XIX стагоддзе	в. Каранёўка	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313В000211	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	пас. Ільіч, 5 км на поўнач ад пасёлка, урочышча Баравое, каля прафілакторыя	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000212	Брацкая магіла	1943 год	в. Краснае	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000213	Брацкая магіла	1943 год	в. Маркавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000214	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Новыя Цярэшкавічы, 0,8 км на ўсход ад вёскі, на правым беразе р. Церуха	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000215	Брацкая магіла	1943 год	пас. Пабеда	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000216	Брацкая магіла	1943 год	в. Пакалюбічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000217	Брацкая магіла	1943 год	в. Пракопаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000218	Курганны могільнік перыяду бронзавага веку	2-е тысячагоддзе да н.э.	в. Прыбар, 2,5 км на паўночны ўсход ад вёскі, урочышча Міліцкае	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000219	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Пясочная Буда	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000220	Стаянка перыяду мезаліту, бронзавага веку	6–2-е тысяча-годдзі да н.э.	в. Раманавічы, 0,5 км на ўсход ад вёскі, урочышча Барок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000221	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Рудня Марымонава, 0,5 км на захад ад вёскі, на высокім беразе старыцы Дняпра, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000222	Брацкая магіла	1943 год	в. Рудня Марымонава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

312Г000223	Мікалаеўская царква	першая палова XVIII стагоддзя	в. Старая Беліца	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў цэнтры вёскі. Помнік архітэктуры драўлянага дойлідства з элементамі барока.

Храм трохзрубны, падоўжна-восевай кампазіцыі. Да цэнтральнага квадратнага ў плане аб'ёму з захаду і ўсходу прымыкаюць пяцігранная апсіда і бабінец. Усе аб'ёмы завершаны фігурнымі галоўкамі на шасцігранных барабанах (цэнтральны светлавы). Пачатковая кампазіцыя парушана прыбудаванымі пазней тамбурамі – цэнтральным і двума бакавымі. Сцены звонку вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі. Высока размешчаныя аконныя праёмы прамавугольнай формы. Інтэр'ер мае трохчасткавае вырашэнне. Аб'ёмы злучаны шырокімі арачнымі праёмамі.

313Д000224	Брацкая магіла	1943 год	в. Улукаўе	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000225	Брацкая магіла	1943 год	в. Церуха	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000226	Успенская царква	1865–1868 гады	в. Чарацянка	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313В000227	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Чарацянка, 2 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Мошкі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000228	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Чонкі, 1 км на ўсход ад прафілакторыя «Гомсельмаш», у лесе, каля дачнага пасёлка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000229	Брацкая магіла	1943 год	в. Чонкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000230	Брацкая магіла	1943 год	в. Шарпілаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Добрушскі раён

313Д000231	Магіла Героя Савецкага Саюза Ф.М. Хлуднева	1944 год	г. Добруш, на могілках	3	23.12.2003 № 92	14.05.2007 № 578
313Д000232	Брацкая магіла	1943 год	г. Добруш, вул. Гагарына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000233	Брацкая магіла	1918 год	г. Добруш, вул. Лазо	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

312Г000234	Комплекс будынкаў папяровай фабрыкі	1870 год	г. Добруш, пр. Луначарскага, 8	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Добрушская папяровая фабрыка заснавана ў 1871 г. князем Паскевічам. Была адным з буйнейшых прадпрыемстваў дарэвалюцыйнай Беларусі. Па аб'ёму вытворчасці ў канцы XIX – пачатку XX ст. яна ўступала толькі Неўскай папяровай фабрыцы братоў Варгуніных. Але па тэхнічнай дасканаласці і энергаўзброенасці роўных ёй не было. Двойчы (у 1882 і 1896 гг.) фабрыка адзначалася вышэйшымі ўзнагародамі ўсерасійскіх выставак – правам адлюстравання на сваёй прадукцыі дзяржаўнага герба.

Станаўленне і развіццё прадпрыемства цесна звязана з імем Антона Ігнатавіча Стульгінскага, які з 1877г. узначальваў фабрыку. Пад яго кіраўніцтвам было праведзена тэхнічнае пераабсталяванне, удасканалены вытворчы працэс.

Фабрыка займала некалькі цагляных адна-, двух- і трохпавярховых дамоў вытворчага і адміністрацыйнага прызначэння. Асноўныя карпусы размяшчаліся ў глыбіні тэрыторыі, на вуліцу выходзілі прахадная і адзін з карпусоў, пастаўлены тарцом да вуліцы. Да яго быў прыбудаваны дом фабрычнай адміністрацыі. Праз аднапавярховую галерэю адміністрацыйны будынак злучаўся з высокай прамавугольнай вежай – пажарнай вышкай, якая замыкала аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю вулічнай забудовы.

У студзені 1919 г. папяровая фабрыка нацыяналізавана, а ў 1922 г. ёй прысвоена імя «Герой працы».

У 1928–1929 гг. была праведзена рэканструкцыя папяровай фабрыкі. Праектам прадугледжвалася замена старых машын новымі, больш магутнымі, будаўніцтва новых памяшканняў для ўстаноўкі самачэрпак на месцы качагаркі і чарнасодавай, а таксама на месцы механічнай майстэрні і лазні. Пры гэтым старыя будынкі зносіліся. Рэканструяваны былі некаторыя аддзяленні (хлорнае, саломенна-цэлюлознае). Пры фабрыцы быў запраектаваны будынак фабрычна-завадскога вучылішча.

У гады Вялікай Айчыннай вайны будынкі добрушскай фабрыкі былі пашкоджаны. Аднаўленне фабрыкі пачалося ў 1945 г.

Будынак фабрыкі заслугоўвае ўвагі як помнік прамысловай архітэктуры. Захаваліся карпусы XIX ст., узведзеныя ў псеўдагатычным стылі, якія вызначаюцца асаблівым багаццем фасаднага афармлення. Тонкасць і прапарцыянальнасць архітэктурных вырашэнняў фасадаў, высокая якасць цаглянай кладкі і дэкаратыўных дэталей, гарманічнасць агульнай кампазіцыі ставяць фабрыку ў Добрушы ў шэраг лепшых помнікаў беларускай архітэктуры.

313Г000235	Будынак былой школы для дзяцей работнікаў папяровай фабрыкі	1909 год	г. Добруш, вул. К. Маркса, 1	3	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
313В000236	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	г. Добруш, 3 км ад горада, урочышча Літвецкае, альбо Змееў Курган	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000237	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Добруш, пр. Луначарскага, у парку	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000238	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Добруш, вул. Чырвонаармейская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000239	Брацкая магіла (222 воіны Савецкай Арміі)	1941–1944 гады	г. Добруш, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000240	Брацкая магіла(48 воінаў Савецкай Арміі і партызан)	1941–1944 гады	г. Добруш, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313Д000837	Магіла ахвяр фашызму	1941 год	г. Добруш	3	29.08.2007 № 134	03.09.2008 № 1288
313Д000241	Брацкая магіла	1943 год	в. Агароднія Гомельская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000242	Брацкая магіла	1943 год	в. Ачэса-Рудня	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000243	Брацкія магілы	1943 год	в. Васільеўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000244	Курганны могільнік	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Вылева, 3 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000245	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Вылева, 3 км на паўднёвы ўсход, урочышча Часнакова Балота	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000246	Паселішча	другая палова 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Гардуны, 0,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000247	Брацкая магіла	1943 год	в. Гардуны	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000248	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Дзям'янкі, 3,5 км на ўсход ад вёскі, урочышча Дубраўка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Г000249	Фрагменты былой сядзібы: сядзібны дом парк цагляны мосцік	XIX стагоддзе	в. Дзям'янкі	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000250	Брацкая магіла	1943 год	в. Дзям'янкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000251	Стаянка-1 перыяду неаліту і бронзавага веку	4–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Дубовы Лог, 3 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Высокая Грыва	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000252	Стаянка-2 перыяду неаліту і бронзавага веку	4–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Дубовы Лог, 3 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Мішурова Грыва	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000253	Стаянка-3 перыяду неаліту і бронзавага веку	4–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Дубовы Лог, 4 км на паўднёвы захад ад вёскі, на правым беразе р. Іпуць, урочышча Цітаў Бугор	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313Д000254	Брацкая магіла	1943 год	в. Дубраўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000255	Брацкая магіла	1943 год	в. Жгунская Буда	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000256	Брацкая магіла	1943 год	в. Жгунь	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000257	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Івакі, 0,8 км ад в. Гардуны, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000258	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Івакі, 0,7 км на захад ад вёскі, урочышча Курганне	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Г000259	Пакроўская царква і тэрыторыя ў межах агароджы	другая палова XIX стагоддзя	в. Карма	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
313Г000260	Будынак былога купецкага дома	XIX стагоддзе	в. Карма, вул. Савецкая, 8	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000261	Брацкая магіла	1943 год	в. Карма	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000262	Брацкая магіла	1941–1943 гады	в. Кругавец-Калініна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000263	Брацкая магіла	1943 год	в. Кузьмінічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000264	Царква	XVIII стагоддзе	в. Леніна	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
313В000265	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Леніна, 4 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, на левым беразе р. Харашанка, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000266	Брацкая магіла	1943 год	в. Леніна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000267	Брацкая магіла	1943 год	в. Мар'іна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000268	Брацкая магіла	1943 год	в. Мікалаеўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000269	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Насовічы, 1,5–2 км на захад ад вёскі, на правым беразе р. Уць	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000270	Брацкая магіла	1943 год	в. Насовічы, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313В000271	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Новы Крупец, у цэнтры вёскі, на беразе р. Крупка, урочышча Востраў, з правага боку ад моста	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000272	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	пас. Падгор'е, 1 км на ўсход ад пасёлка, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000273	Стаянка перыяду неаліту і бронзавага веку	4–2-е тысячагоддзі да н.э.	пас. Падгор'е, 0,5 км на поўдзень ад пасёлка, на правым беразе старыцы р. Іпуць, урочышча Падлужжа	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000274	Брацкая магіла	1943 год	в. Перарост	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000275	Троіцкая царква	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Стары Крупец	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
313Д000276	Брацкая магіла	1943 год	в. Стары Крупец	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000277	Брацкая магіла	1943 год	в. Усохская Буда	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000278	Брацкая магіла	1943 год	в. Харошаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000279	Брацкая магіла	1943 год	г.п. Церахоўка, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000280	Царква	канец XIX стагоддзя	в. Чырвоны Партызан	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Ельскі раён

312Г000281	Троіцкая царква	1769–1780 гады	г. Ельск, вул. Ленінская, 3	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў цэнтры горада. Помнік народнага дойлідства з элементамі стыляў барока і класіцызму.

Храм пяцізрубны, крыжова-цэнтрычнай кампазіцыі з пяціграннай апсідай. Складаецца з цэнтральнага васьміграннага ў плане зруба і прылеглых да яго прамавугольнага бабінца, пяціграннай апсіды і двух бакавых прыбудоў. Цэнтральны зруб завершаны масіўным светлавым барабанам-васьмерыком, які пераходзіць у вялікі купал з малым васьмігранным барабанам і цыбулепадобнай галоўкай. Астатнія зрубы больш нізкія, накрыты пакатымі двухсхільнымі дахамі з вальмамі ў тарцах. Трох'ярусная званіца (васьмярык на двух чацверыках) завершана шатром. Сцены будынка вертыкальна і гарызантальна ашаляваны, прарэзаны высокімі арачнымі і васьмiграннымі аконнымі праёмамі, аздобленымі плоскімі ліштвамі. У інтэр'еры дамінуе цэнтральны двухсветлавы аб'ём, які шырокімі праёмамі звязаны з бабінцам, апсідай і бакавымі прыбудовамі. Перакрыцце плоскае бэлечнае. У верхняй частцы бабінца размешчаны хоры.

Жлобінскі раён

313Д000282	Вайсковыя могілкі	1944 год	г. Жлобін, вул. Кутузава, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000283	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Адраджэнне, 0,8 км на паўночны ўсход ад вёскі, у полі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000284	Брацкая магіла	1944 год	в. Адраджэнне	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000285	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Адрубы, 0,5 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Гарадок, на левым беразе р. Бярэзіна	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000286	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Акцябр	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000287	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Антонаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000288	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Бабоўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000289	Брацкая магіла	1944 год	в. Васілевічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000290	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Верхняя Алба, паміж в. Верхняя Алба і пас. Сасновы, за могілкамі, урочышча Курганне	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000291	Брацкая магіла	1944 год	в. Верхняя Алба	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000292	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Гарадок, 0,25 км на поўнач ад вёскі, урочышча Тарэлка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000293	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Гарбачоўка, 0,15 км на ўсход ад вёскі, урочышча Курган	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000294	Брацкая магіла	1944 год	в. Гелін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000295	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Дабрагошча, 7 км на паўночны захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000296	Брацкая магіла	1944 год	в. Дабрагошча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313В000297	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Даліна, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі, уздоўж высакавольтнай лініі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000298	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Дзяніскавічы, 0,3 км на паўночны захад ад вёскі, у полі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000614	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Замен-Рынін, 2,5 км на захад ад вёскі, на левым беразе р. Бярэзіна	3	22.01.2003 № 81, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
313В000299	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Кароткавічы, 4 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Гарадзец, у лесе	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000300	Брацкая магіла	1944 год	в. Кабанаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000301	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Кабылаўка, на заходняй ускраіне вёскі, на правым беразе рэчкі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000302	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Кароткавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000303	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	пас. Колас, на паўднёвай ускраіне пасёлка, паміж чыгункай Жлобін – Гомель і могілкамі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000304	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Курганне, на паўднёвай ускраіне вёскі, уздоўж р. Дабасна	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000305	Брацкая магіла	1944 год	пас. Лукі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000306	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Лясань, 2 км на захад ад вёскі, у лесе	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000307	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Майскае	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000308	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Мормаль	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000309	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Новыя Маркавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000310	Брацкая магіла	1944 год	в. Папаратнае	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313В000311	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Праскурні, на беразе воз. Гарадное, 3 км на захад ад в. Акцябр	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Г000312	Усясвяцкая царква. Дэкаратыўнае аздабленне інтэр'ера і экстэр'ера	1902 год	в. Пірэвічы	3	18.12.2002 № 80 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
313Д000313	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Пірэвічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000314	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	апошняя чвэрць 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Саланое, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Мох	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000315	Брацкая магіла	1944 год	в. Салтанаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000316	Брацкая магіла	1943 год	в. Скепня	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000317	Брацкая магіла	1941 год	в. Старая Рудня	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
312Г000318	Пакроўская царква	1807 год	г.п. Стрэшын, на скрыжаванні вуліц Леніна і Калініна	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы на паўночна-ўсходняй ускраіне пасёлка. Помнік архітэктуры класіцызму.

Храм цэнтрычны, складаецца з асноўнага цэнтральнага аб'ёму (у плане квадрат са зрэзанымі вугламі) і прылеглых да яго з чатырох бакоў паўкруглых апсід. Ва ўсходняй апсідзе знаходзіцца алтар, у астатніх зроблены ўваходы з высокімі мураванымі ганкамі. Цэнтральны аб'ём дамінуе ў агульнай кампазіцыі і мае сферычнае пакрыццё, завершанае круглым светлавым барабанам з невялікім купалам. Шырокія грані цэнтральнага аб'ёму маюць франтонныя завяршэнні. Фасады аздоблены пілястрамі і паўцыркульнымі нішамі, у якіх размешчаны вокны. У інтэр'еры перакрыцці аб'ёмаў, што прылягаюць да асноўнай залы, вырашаны ў выглядзе конхаў, якія пераходзяць у ветразевае скляпенне залы. Пад будынкам зроблена крыпта, куды вядуць двухмаршавыя лесвіцы, размешчаныя па баках галоўнага ўвахода.

313В000319	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 2-е тысячагоддзе н.э.	г.п. Стрэшын, у пасёлку, на правым беразе р. Днепр, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000320	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Стрэшын	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313В000321	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Чорная Вірня, 2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Мышалоўка, на левым беразе р. Ржаўка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000322	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Чырвоная Горка, 2,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, на правым беразе р. Днепр	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000323	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Чырвоная Горка, 0,8 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
312Г000324	Комплекс былой сядзібы: сядзібны дом, дэкаратыўнае аздабленне інтэр’ера агароджа з брамай гаспадарчыя пабудовы парк	1890–1893 гады	в. Чырвоны Бераг	2	27.03.2002 № 64, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Сядзібна-паркавы комплекс размешчаны на паўночнай ускраіне на беразе р. Дабасна. Пачатак яго стварэння быў пакладзены ў канцы XIX ст. М. Козел-Паклеўскай.

Уключае сядзібны дом, флігель, гаспадарчыя пабудовы, мураваную агароджу з брамай, парк. Галоўным архітэктурным элементам комплексу і цэнтрам яго кампазіцыі з’яўляецца сядзібны дом (палац). Ён уяўляе сабой Г-падобны ў плане асіметрычны двухпавярховы мураваны будынак, узведзены ў стылі «гістарызму» з выкарыстаннем элементаў готыкі, рэнесансу, ампіру і мадэрну. Аўтар праекта – прафесар архітэктуры Я. Шрэтэр.

Фасады палаца і яго дах вызначаюцца складанай канфігурацыяй, якая спалучае аб’ёмы асноўнага корпуса з рызалітамі, эркерамі і аб’ёмам бальнай залы. Асабліва вылучаюцца на асноўным фасадзе двух-, трох- і чатырохгранныя руставаныя эркеры з контрфорсамі і шатровымі гранёнымі завяршэннямі. Галоўны ўваход вырашаны ў выглядзе манументальнай тэрасы на масіўных пілонах са стрэльчатымі арачнымі праёмамі паміж імі.

Маляўнічасць архітэктурнага сілуэта спалучаецца з іх каларыстычным вырашэннем, пабудаваным на кантрасце чырвонай цэглы, белых атынкаваных дэталей і шэрых ацынкаваных дахаў з каванымі металічнымі элементамі. Масіўнасць будынка падкрэслівае буйны руст і каменна-блочная муроўка.

Арганізацыя ўнутранай прасторы палаца спалучае анфіладную і калідорную планіроўку. У афармленні інтэр’ераў парадных памяшканняў выкарыстаны каміны, разная сталярка, багатая ляпніна на столі і сценах, драўляныя і металічныя дэкаратыўныя элементы розных стыляў.

Падобнае з палацам архітэктурнае вырашэнне мае і аднапавярховы цагляны флігель асіметрычнай аб’ёмна-прасторавай кампазіцыі, які размешаны недалёка ад палаца.

Комплекс гаспадарчых пабудоў прадстаўлены будынкам былога вінзавода, стайнямі, складскім памяшканнем, у афармленні якіх выкарыстаны розныя архітэктурныя элементы.

Парк мае пейзажна-рэгулярную планіроўку і займае плошчу каля 10 га. Закладзены па праекце Ф. Шаніёра. Асноўная сетка дарожак і акружны прагулачны маршрут дзеляць яго на некалькі зон: пладовы сад, пейзажны ландшафт, курціны вакол сядзібнага дома і па беразе ракі і г. д.

Тэрыторыя сядзібы абнесена мураванай агароджай. Галоўны ўезд аформлены брамай, зробленай у стылі неаготыкі, якая мае форму спічастай аркі. У яе дэкоры выкарыстана аркатура і васьміграннныя бакавыя вежы.

У 1921 г. палац быў прыстасаваны пад сельскагаспадарчыя курсы. У сувязі з гэтым быў праведзены бягучы рамонт: у палацы адрамантаваны мармуровы камін, печы, вокны, дзверы, падлога.

313В000325	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Чырвоны Бераг, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі, з правага боку ад дарогі з в. Цагельня, у полі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000326	Селішча	перыяд бронзавага веку і ранняга сярэднявечча	в. Чырвонабярэжская Слабодка, 0,4–0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000327	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Чацвярня, 3 км на захад ад вёскі, на беразе воз.Вялікае	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000328	Брацкая магіла	1944 год	в. Чацвярня	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000329	Паселішча	першая палова 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Шыхаў, 2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000330	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	пас. Эрд, 0,25 км на захад ад вёскі, урочышча Курганне	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

Жыткавіцкі раён

313Д000331	Брацкая магіла	1944 год	г. Жыткавічы, вул. К. Маркса, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Ж000332	Помнік М. Марозу	1981 год	г.п. Жыткавічы, вул. Сацыялістычная	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
313В000333	Стаянка, селішча перыяду бронзавага і ранняга жалезнага веку	2-е тысячагоддзе да н.э., V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Азяраны, 0,6 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Закорчын	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000334	Брацкая магіла	1944 год	в. Азяраны	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313В000335	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI–II стагоддзі да н.э.	в. Бечы, 1 км на поўдзень ад вёскі, на правым беразе р. Сцвіга, урочышча Гарадзец	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000336	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Боркі, 8 км на паўночны захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000337	Селішча, бескурганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	III стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Буразь, 1–1,5 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Казаргаць	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000338	Селішча-1 перыяду ранняга жалезнага веку і сярэднявечча	1-е тысячагоддзе да н.э. – пачатак 2-га тысячагоддзя н.э.	в. Вароніна, на ўскраіне вёскі, на правым беразе старыцы р. Вароніна	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000339	Селішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Вароніна, 0,5 км на поўнач ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000340	Селішча-3 перыяду ранняга жалезнага веку	III стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Вароніна, 0,3 км на поўнач ад кароўніка, на беразе р. Вароніна	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000341	Бескурганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	II стагоддзе да н.э. – I стагоддзе н.э.	в. Вароніна, у цэнтры вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000342	Селішча	перыяд ранняга жалезнага веку, сярэднявечча	в. Верасніца, 0,2 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000343	Селішча-1 перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Запясочча, 0,5 км на поўнач ад вёскі, на беразе старыцы р. Прыпяць	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000344	Селішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Запясочча, 1–1,5 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Аржышча	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000345	Селішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Знаменка, ва ўрочышчы Востраў, 0,8 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000346	Стаянка, селішча-1 перыяду неаліту, ранняга сярэднявечча	4-е тысячагоддзе да н.э., XIII стагоддзе н.э.	в. Знаменка, 1–1,5 км на захад ад вёскі, урочышча Гарадзец	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000347	Стаянка, селішча-2 перыяду неаліту, бронзавага і ранняга жалезнага веку	4-е тысячагоддзе да н.э., V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Знаменка, 0,2 км на на паўночны ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313В000348	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку і сярэднявечча	V стагоддзе да н.э. – XIII стагоддзе н.э.	в. Крэмнае, на ўскраіне вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000349	Бескурганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Пагост, 0,2 км на поўнач ад могілак, на правым беразе р. Прыпяць	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000350	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Перароў, 2,5 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Свінуха	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000351	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Рычоў, на паўночнай ускраіне вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000352	Селішча-1 перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Старажоўцы, 2 км на захад ад вёскі, на правым беразе р. Сцвіга	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000353	Селішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Старажоўцы, 0,5 км ад моста праз р. Сцвіга, на правым беразе	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000354	Селішча-1	1-е тысячагоддзе да н.э. – XIII стагоддзе н.э.	в. Сямурадцы, 0,5 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Барачак	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000355	Селішча-2 і бескурганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Сямурадцы, 1,5 км на поўдзень ад вёскі, на ўзвышшы, урочышча Ляхавіца	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000356	Селішча	перыяд неаліту, бронзавага і жалезнага вякоў, ранняга сярэднявечча	в. Сямурадцы, ва ўрочышчы Барачак	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000357	Селішча	перыяд жалезнага веку, ранняга сярэднявечча	в. Сямурадцы, ва ўрочышчы Вялікая Ляхавіца	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000358	Селішча і грунтавы могільнік перыяду ранняга жалезнага веку, ранняе сярэднявечча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Сямурадцы, ва ўрочышчы Малая Ляхавіца, 2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Г000359	Усясвяцкая царква	1890 год	г.п. Тураў	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313В000360	Гарадзішча старажытнага Турава перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	г.п. Тураў, на паўночна-заходняй ускраіне пасёлка, на мысе, пры ўпадзенні р. Язда ў р. Струмень	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313В000361	Вакольны горад – пасад летапіснага Турава		г.п. Тураў	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000362	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Тураў, вул. Ленінская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000363	Паселішча	VIII–V тысячагоддзе да н.э.	в. Хільчыцы, 1 км на поўнач ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000364	Селішча	перыяд ранняга жалезнага веку, сярэднявечча	в. Чэрнічы, 0,6 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

Калінкавіцкі раён

313Д000365	Брацкія могілкі	1943–1944 гады	г. Калінкавічы, вул. Куйбышава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000366	Брацкая магіла (327 салдат і 1 партызан)	1943–1944 гады	г. Калінкавічы, вул. Савецкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000367	Брацкая магіла (190 салдат і Герой Савецкага Саюза А.Д. Данілаў)	1944 год	г. Калінкавічы, вул. Савецкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000368	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Азарычы, вул. Самсонавай	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000369	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Азарычы, вул. Бабруйская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000370	Мемарыяльны комплекс вязням Азарыцкага лагера смерці	1944 год	г.п. Азарычы, каля шашы Азарычы – Акцябрскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000371	Брацкая магіла	1944 год	в. Аляксандраўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000372	Брацкая магіла	1944 год	в. Аляксандраўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000373	Брацкая магіла	1944 год	в. Буда	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000374	Брацкая магіла	1944 год	в. Бярозаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000375	Брацкая магіла	1944 год	в. Варатынь	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000376	Брацкая магіла	1943 год	в. Вялікія Аўцюкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000377	Брацкая магіла	1944 год	в. Гарбавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313Г000378	Будынак школы	XIX стагоддзе	в. Даманавічы	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000379	Брацкая магіла	1944 год	в. Даманавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000380	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Казловічы, на паўднёвы ўсход ад вёскі, сярод балота, урочышча Акоп	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000381	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Казловічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000382	Брацкая магіла	1944 год	в. Каплічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000383	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Кротаў, 6 км на паўночны захад ад вёскі, каля грунтавой дарогі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Г000384	Фрагменты былой сядзібы: сядзібны дом фрагменты парку	XVIII стагоддзе	в. Ліпава	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000385	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Ліпава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000386	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Ляскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000387	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Малыя Аўцюкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000388	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Міроненкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000389	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Міхайлаўскае	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000390	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Міхнавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000391	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Навасёлкі, 3 км на паўночны ўсход ад вёскі, на левым беразе р. Мядзведка, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000392	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Навасёлкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000393	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Насавічы, 1,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313Д000394	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Прудок	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000395	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Рудня Антонаўская, 1,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, на левым беразе р. Ненач, урочышча Горбаўшчына	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000396	Брацкая магіла	1944 год	в. Савічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000397	Селішча-1 перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Слабодка, 1,7 км на паўднёвы захад ад вёскі, на ўзвышшы сярод поймы левабярэжжа р. Тур'я	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000398	Селішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.– 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Слабодка, 2 км на захад ад вёскі, урочышча Бярозаўскі Поплаў	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000399	Стаянка, селішча-3 перыяду неаліту, бронзавага і ранняга жалезнага веку	4–1-е тысячагоддзі да н.э.	в. Слабодка, 3 км на паўднёвы захад ад вёскі, на левым беразе р. Тур'я	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000400	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Сышчыцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000401	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Халоднікі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000402	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Хамічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000403	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Хамічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000404	Стаянка-1	4-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Шарэйкі, 0,5 км на поўнач, на паўночным беразе воз. Горкі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000405	Стаянка-2	4–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Шарэйкі, 3 км на ўсход ад вёскі, на паўночным беразе воз. Крывуля	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000406	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Шыічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

312Г000407	Комплекс былога калегіума езуітаў з тэрыторыяй у межах агароджы: касцёл кляштарныя будынкі агароджа з брамамі і вежамі	1710–1746 гады	в. Юравічы	2	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

Знаходзіцца ў цэнтры вёскі, на высокім узгорку. Уключае касцёл і корпус калегіума, аб'яднаныя ў адзіную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю. Пабудаваны з цэглы на месцы былога драўлянага кляштара 1681 г. Абнесены высокай мураванай агароджай з уязной брамай (захаваліся паўднёвая і заходняя сцены). Паводле падання, спачатку тут існавала праваслаўная царква, ад якой застаўся цудатворны абраз Божай Маці. Езуіты з'явіліся ў Юравічах у 1673 г. Адзін з іх для прывезенага з сабой абраза «Маці Божая Замілаванне» паставіў драўляную капліцу. У 1861 г. узведзены драўляны касцёл і дом езуіцкай місіі для чатырох ксяндзоў. Драўляную сядзібу манахі перабудавалі ў XVIII ст. у мураваны кляштарны комплекс, пабудавалі касцёл. Да 1750 г. тут была езуіцкая рэзідэнцыя. З 1778 г. дзейнічаў езуіцкі калегіум, былі адкрыты школа і бурса. Пасля скасавання ордэна кляштар трапіў да мазырскіх бернардзінцаў, потым належаў капуцынам (паводле іншых звестак, з 1787 г. – дамініканцам, у 1799 г. – зноў перададзены бернардзінцам). Пасля паўстання 1830–1831 гг. кляштар і касцёл закрыты. У 1840 г. вернуты каталікам. У лістападзе 1864 г. зноў закрыты і ў 1865 г. перабудаваны паводле праваслаўных канонаў: захоўвалася форма купалаў франтальных вежаў, над дахам прапаноўвалася ўзняць дзевяць макавак і купал над алтарнай часткай, змяняўся абрыс аконных праёмаў. Работы ажыццяўляліся пад кіраўніцтвам губернскага архітэктара Іванова, аўтара першага праекта. Унутры касцёла галоўны алтар быў закрыты іканастасам, восем бакавых алтароў выратаваў ад разбурэння мясцовы архірэй.

Касцёл захаваўся часткова, з'яўляўся помнікам архітэктуры позняга барока. Трохнефавая мураваная базіліка з выцягнутай паўкруглай апсідай і двухвежавым галоўным фасадам. Фасад падзелены на тры ярусы развітымі антаблементамі, расчлянёны вязкамі пілястраў, крапаваны франтонамі. Разнастайныя нішы і аконныя праёмы аздоблены складанымі профілямі і ляпнінай. Бакавыя сцены расчлянёны спаранымі лапаткамі і неглыбокімі нішамі. Абапал апсіды – двухпавярховыя сакрысціі, паўночная злучана калідорам з будынкам калегіума, унутраная прастора падзелена на тры нефы шасцю магутнымі слупамі і аркадай паміж імі. Пад касцёлам размешчана вялікая крыпта.

Корпус калегіума двухпавярховы П-падобны ў плане, які ўтварае вялікі ўнутраны двор-курданёр. Сіметрычная аб'ёмна-прасторавая кампазіцыя будынка падкрэслена дзвюма трох'яруснымі вежамі па вуглах дваровага фасада.

313В000408	Сляды старажытнага горада	перыяд сярэднявечча	в. Юравічы, ва ўрочышчы Гарадок, на правабярэжнай тэрасе р. Прыпяць	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000409	Стаянка-1 перыяду верхняга палеаліту	25–10-е тысячагоддзі да н.э.	в. Юравічы, у цэнтры вёскі, каля скрыжавання дарог, на схіле берага р. Прыпяць	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
313В000410	Стаянка-2 перыяду мезаліту	6–5-е тысячагоддзі да н.э.	в. Юравічы, 1 км на паўднёвы захад ад вёскі, на пясчаным узгорку	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

313В000411	Стаянка-3 перыяду неаліту	4–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Юравічы, 1 км на захад, на паўднёва-заходнім беразе воз. Ліцвін, насупраць дамбы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
313В000412	Стаянка-4 перыяду неаліту, жалезнага веку	3-е тысячагоддзе да н.э., 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Юравічы, 1 км на захад ад вёскі, на заходнім беразе воз. Ліцвін, 0,2 км на поўнач ад стаянкі-3	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
313В000413	Стаянка-5 перыяду неаліту	4–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Юравічы, 1,5 км на захад ад вёскі, за лесам, на паўночна-ўсходнім беразе воз. Ліцвін, побач з піянерскім лагерам «Лясная казка»	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
313Д000414	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Юравічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000415	Гарадзішча-1 перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Юшкі, 2 км на поўнач ад вёскі, сярод балота	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000416	Гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Юшкі, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

Кармянскі раён

313Г000417	Свята-Мікалаеўская царква	першая палова XIX стагоддзя	г.п. Карма	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
313Г000418	Былы сядзібны комплекс Дорыя-Дзерналовічаў: сядзібны дом крухмальны завод млын гаспадарчыя пабудовы	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	г.п. Карма	3	20.12.2005 № 115	14.05.2007 № 578
313Д000419	Брацкая магіла	1919 год	г.п. Карма, вул. Ільюшэнкі, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000420	Брацкая магіла	1943 год	г.п. Карма, на пл. Свабоды, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000421	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Акцяброва	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313В000422	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	пас. Вазнясенск, 0,3 км на поўдзень ад пасёлка, урочышча Курган, на правым беразе р. Вілянка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000423	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Валынцы, 3,5 км на поўнач ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000424	Курганны могільнік перыяду ранняга феадалізму	X–XIII стагоддзі	в. Валынцы, 3,5 км на поўнач ад вёскі, 0,6 км на паўночны ўсход ад прыстані Прудок, на левым беразе р. Сож	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000425	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Валынцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000426	Паселішча, грунтавы могільнік	7-е тысячагоддзе да н.э., V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Воранаўка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000427	Гарадзішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Дубавіца, 0,3 км на паўночны ўсход ад вёскі, на левым беразе р. Горна	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000428	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Залатаміна, 0,5 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Гарадок, на правым беразе р. Аўсянка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000429	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Казімірава, 1 км на поўнач ад вёскі, з правага боку ад дарогі на в. Глінка Паштовая, на правым беразе р. Сож	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000430	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Каменка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000431	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Косельскі Прудок, 1 км на ўсход ад вёскі, на левым беразе ручая і р. Касьянка, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000432	Курганны могільнік-1 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Курганне, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі, у лесе	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313В000433	Курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Курганне, 0,4 км на поўдзень ад вёскі, 0,3 км на паўночны ўсход ад могільніка-1	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000434	Брацкая магіла	1944 год	в. Лужок	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000435	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	пас. Луначарскі, 0,6 км на ўсход ад вёскі, урочышча Скаварада, на мысе правага берага р. Сож	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000436	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Ворнаўка, 1,5 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Грэнск	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000437	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Добрыч, 1,5 км на ўсход ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000438	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Пакроўск, на паўночнай ускраіне вёскі, урочышча Курганне	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000439	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Стараград, 1 км на поўнач ад вёскі, з правага боку ад дарогі Карма – Ямнае	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000440	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Струкачоў	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000441	Стаянка-1 перыяду бронзавага веку	2-е тысячагоддзе да н.э.	в. Струмень, 1,5 км на захад ад вёскі, урочышча Лоша, на левым беразе р. Сож	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000442	Стаянка-2 перыяду бронзавага веку	2-е тысячагоддзе да н.э.	в. Струмень, 0,5 км на паўночны захад ад вёскі, на левым беразе р. Сож, урочышча Біручыха	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000443	Стаянка-3 перыяду бронзавага веку	2-е тысячагоддзе да н.э.	в. Струмень, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Нараг, на левым беразе р. Сож	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000444	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Струмень	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313В000445	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Тарахаўка, 1 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Курганне	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000446	Брацкая магіла	1943 год	в. Хляўно, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Лельчыцкі раён

313Д000447	Брацкая магіла	1943 год	г.п. Лельчыцы, вул. Савецкая, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000448	Магіла ахвяр фашызму	1941–1942 гады	г.п. Лельчыцы	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
313Д000449	Брацкая магіла	1944 год	в. Астражанка	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
313Д000450	Брацкая магіла	1944 год	в. Буда-Сафіеўка	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
313Д000451	Брацкая магіла (34 воіны)	1944 год	в. Буйнавічы	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
313Д000452	Брацкая магіла (84 воіны)	1944 год	в. Буйнавічы	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
313Д000453	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Глушкавічы	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
313В000454	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Грабяні, на заходняй ускраіне вёскі, каля могілак, урочышча Струбачы	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000455	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Дубніцкае, 0,2 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Дубіна	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000456	Брацкая магіла	1944 год	в. Замошша	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000457	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Мілашавічы, 1 км на ўсход ад вёскі, урочышча Сельская Ніўка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000458	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Осаў, 3 км на захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Г000459	Царква	1794 год	в. Прыбалавічы	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000460	Магіла ахвяр фашызму (261 чалавек)	1943 год	в. Тонеж, у цэнтры вёскі	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578

Лоеўскі раён

313Д000461	Магіла ахвяр фашызму	1943 год	г.п. Лоеў	3	23.12.2003 № 92	14.05.2007 № 578
313Д000838	Магіла ахвяр фашызму	1943 год, 1990 год	г.п. Лоеў, вул. Камсамольская, на могілках	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
313Г000462	Былы купецкі дом	XIX стагоддзе	г.п. Лоеў, вул. Леніна, 6	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000463	Былы купецкі дом	XIX стагоддзе	г.п. Лоеў, вул. Леніна, 23	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000464	Брацкая магіла	1942 год	г.п. Лоеў, вул. Леніна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000465	Жылы дом	XIX стагоддзе	г.п. Лоеў, вул. Савецкая, 1	3	27.04.2001 № 64	14.05.2007 № 578
313Г000466	Былы купецкі дом	XIX стагоддзе	г.п. Лоеў, вул. Савецкая, 4	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313В000467	Паселішча	перыяд сярэднявечча	г.п. Лоеў, за 0,5–0,7 км ад паўночна-ўсходняй ускраіны горада	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000468	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Абакумы, 0,7 км на захад ад вёскі, урочышча Кардон	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000469	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI–III стагоддзі да н.э.	в. Астравы, 3 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Рудавец	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000470	Брацкая магіла	1943 год	в. Бывалькі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000471	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Ваўкашанка, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000472	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Гарадок, 0,3 км на ўсход ад вёскі, каля клуба, на правым беразе р. Днепр	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000473	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI–I стагоддзі да н.э.	в. Гарадок, 0,3 км на ўсход ад вёскі, за садам, на мысе правага берага р. Днепр, урочышча Гарадзец	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313В000474	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	I стагоддзе да н.э., X–XIII стагоддзі	в. Гарадок, 0,35 км на паўднёвы ўсход ад гарадзішча	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000475	Брацкая магіла	1943 год	в. Дзяражычы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000839	Магіла Г.А.Одзегава	1943 год	в. Казіміраўка, на могілках	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
313Д000840	Магіла лейтэнанта В.М. Ступака	1943 год	в. Карпаўка, на могілках	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
313Д000841	Брацкая магіла савецкіх воінаў	1943 год	в. Кашовае, на паўночнай ускраіне вёскі	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
313Д000476	Брацкая магіла	1943 год	в. Казярогі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000477	Брацкая магіла	1943 год	в. Крупейкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000478	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	IV–I стагоддзі да н.э.	в. Ліпнякі, 1 км на захад ад вёскі, урочышча Гарадок, на берагах р. Брагінка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000479	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Лесуны, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Клецішча	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000480	Брацкая магіла	1943 год	в. Малінаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000842	Магіла невядомага лётчыка	1943 год	каля в. Майск	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
313Д000481	Брацкая магіла	1943 год	в. Міхалёўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000482	Гарадзішча-1 перыяду ранняга жалезнага веку	VI–I стагоддзі да н.э.	в. Мохаў, 0,3 км на поўнач ад вёскі, урочышча Гарадок, на мысе правага берага р. Днепр	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000483	Гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	VI–I стагоддзі да н.э.	в. Мохаў, 2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, на мысе правага берага р. Днепр	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000484	Бескурганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	II–I стагоддзі да н.э.	в. Мохаў, 50 м на захад ад гарадзішча-1, 40 м ад берага р. Днепр	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313В000485	Курганны могільнік-1 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Мохаў, паміж вёскай і воз. Мохаўскае	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000486	Курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Мохаў, урочышча Шолахаў Кут, у пойме р. Днепр	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000487	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Новая Баршчоўка, 2 км на ўсход ад вёскі, урочышча Камітэт	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000488	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Новая Баршчоўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
312Г000489	Комплекс былой сядзібы: сядзібны дом флігель парк	першая палова XIX стагоддзя	в. Пярэдзелка	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Сядзібны дом – двухпавярховы будынак складанай у плане формы, сіметрычнай аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі, накрыты вальмавым дахам. Цэнтральная частка будынка закрытымі галерэямі злучана з аднапавярховымі флігелямі. Уваход па цэнтры галоўнага заходняга фасада вылучаны дарычным порцікам з аздобленым сухарыкамі трохвугольным франтонам і балконам. Аналагічны порцік вылучае цэнтральную частку дваровага фасада. У архітэктурным дэкоры будынка выкарыстаны ліштвы, сандрыкі, руст, філёнгі. Планіроўка дома калідорная. У цэнтры вялікі вестыбюль.

Парк пейзажнага тыпу захаваўся часткова. Растуць мясцовыя пароды дрэў.

313Д000490	Брацкая магіла	1943 год	в. Пярэдзелка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000843	Брацкая магіла савецкіх воінаў	1943 год	в. Пярэдзелка, сквер каля школы	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
313В000491	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Рудня-Бурыцкая, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000492	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Рудня-Каменева, 2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Локаць	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000493	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Ручаёўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000494	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Уборак	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313Д000495	Магіла ахвяр фашызму	1943 год	в. Уборак	3	28.06.2005 № 110	14.05.2007 № 578
313Д000496	Магіла ахвяр фашызму	1943 год	в. Хаткі	3	28.06.2005 № 110	14.05.2007 № 578
313В000497	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Удалёўка, 2 км на ўсход ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000498	Брацкая магіла	1943 год	в. Хамінка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000499	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	III стагоддзе да н.э. – II стагоддзе н.э.	в. Чаплін, 0,15 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, на правым беразе р. Днепр	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000500	Бескурганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	II–I стагоддзі да н.э.	в. Чаплін, каля гарадзішча, на невялікім узгорку	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000501	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	IV–I стагоддзі да н.э., X–XIII стагоддзі	в. Чаплін, за валам, на захад ад гарадзішча	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000502	Брацкая магіла	1943 год	в. Чаплін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000503	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI–II стагоддзі да н.э.	в. Шчытцы, 2 км на поўнач ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000504	Сляды селішча і грунтавога могільніка	перыяд ранняга жалезнага веку	в. Шчытцы, за валам гарадзішча	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

Мазырскі раён

312Е000505	Гістарычны цэнтр г. Мазыра: будынкі і збудаванні, планіровачная структура, ландшафт і культурны пласт на тэрыторыі, абмежаванай з поўначы – набярэжная р. Прыпяць, з захаду – пл. Леніна і вул. Ленінская, з поўдня – роў і зав. Фрунзе, з усходу – вул. Калініна	XII–XX стагоддзі	г. Мазыр	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Комплексная гісторыка-культурная каштоўнасць. Першаасновай горада стаў умацаваны замак XIV ст., узведзены на месцы старажытнага дзядзінца. У пачатку XVI ст. горад выразна падзяляўся на тры часткі: рынак, пасад, астрог. Каля 1543 г. пабудаваны новы драўляны замак, які злучаўся з гандлёвай плошчай мостам на палях. На тэрыторыі замка размяшчаліся дамы заможных гараджан, Спаская царква. У XVI–XIX ст. горад развіваўся вакол умацаванага цэнтра ўздоўж правага берага Прыпяці па радыяльна-кальцавой сістэме планіроўкі.

313В000506	Гарадзішча старажытнага Мазыра	XII–XIII стагоддзі	г. Мазыр, 0,2 км на поўдзень ад цэнтра горада, урочышча Гара Камунараў, на беразе р. Прыпяць	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000507	Гарадзішча-2 перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XI стагоддзі	г. Мазыр, у паўднёва-ўсходняй частцы горада, каля мэблевай фабрыкі, урочышча Кімбараўка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000508	Стаянка-1 перыяду неаліту	4–3-е тысячагоддзі да н.э.	г. Мазыр, 1 км на поўнач ад горада	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000509	Стаянка-2 перыяду неаліту	4–3-е тысячагоддзі да н.э.	г. Мазыр, 1 км на паўднёвы ўсход ад горада	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
312Г000510	Комплекс былога кляштара цыстэрцыянак: касцёл гаспадарчыя пабудовы	1743–1745 гады, 1893–1894 гады	г. Мазыр, вул. Гогаля, 93	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Першы драўляны касцёл пры кляштары цыстэрцыянак заснаваны ў 1610 г. паводле загаду караля Жыгімонта II Аўгуста. Пры кляштары існавала школа. Мураваны храм узведзены ў 1743–1745 гг. з цэглы. Пасля закрыцця кляштара ў 1883 г. будынкі ў 1888 г. былі перададзены праваслаўным. Касцёл у 1893–1894 гг. рэканструяваны (прыбудавана званіца, бакавая мураваная галерэя). Кляштар у розныя часы выкарыстоўваўся як ваенная казарма, дзіцячы дом. У касцёле да 1990-х г. было музычнае вучылішча. У пачатку 1990-х гг. рэстаўрыраваны і вернуты вернікам.

Касцёл – помнік архітэктуры позняга барока. Аднанефавы з трохграннай алтарнай часткай і высокім двухсхільным дахам. Архітэктурны пластычны акцэнт зроблены на галоўным фасадзе, расчлянёным на тры часткі высокімі пілястрамі і завершаным тонкапрафіляваным карнізам, крапаваным экседрамі з ракавінамі і фігурнымі нішамі. Ступеньчаты атык надбудаваны ў 1894 г. Бакавыя фасады прарэзаны па трох ярусах лучковымі і квадратнымі аконнымі праёмамі з глыбокімі адхіламі ў моцнай тоўшчы сцен, расчлянёны ў прасценках шырокімі лапаткамі. Галоўны ўваход праз нізкі пяцігранны прытвор, дэкарыраваны буйнымі пілястрамі. Зала храма пры рэканструкцыі падзелена на два паверхі, перакрыта цыліндрычным скляпеннем з падвойнымі падпружнымі аркамі і люнетамі. Конхавая апсіда вылучана арачным прасветам, сцены крапаваны шматслойнымі карнізамі, падвойнымі пілястрамі, арачнымі нішамі, апярэзаны буйным тонкапрафіляваным карнізам. Скляпенні былі распісаны фрэскамі на сюжэты з гісторыі ордэна. Жылы корпус (захаваўся часткова) двухпавярховы, прамавугольны ў плане. Накрыты двухсхільным дахам. Фасады рытмічна расчлянёны квадратнымі і прамавугольнымі аконнымі праёмамі, у прасценках – шырокімі лапаткамі. Планіроўка галерэйная з аднабаковым размяшчэннем тыпавых келляў з цыліндрычнымі скляпеністымі перакрыццямі.

Захаваліся будынак касцёла і частка жылога корпуса, абнесенага мураванай агароджай.

312Г000511	Комплекс былога кляштара бернардзінцаў: касцёл жылы корпус	першая палова XVIII стагоддзя	г. Мазыр, вул. Камсамольская, 14–16	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Будынак мураванага касцёла ўзведзены ў 1760–1775 гг. па фундацыі мазырскага маршалка Казіміра Аскеркі пры кляштары бернардзінцаў на месцы драўлянага храма. Кляштар скасаваны ў 1832 г. і прыстасаваны першапачаткова пад гарадскую бальніцу, а ў 1839 г. пад дзяржаўныя ўстановы (архітэктар Вісконці). Касцёл быў перададзены праваслаўным вернікам. У гэтым жа годзе касцёл значна пацярпеў ад пажару. У 1851 г. складзены каштарыс на перабудову касцёла ў царкву, аднак рэканструкцыя была завершана толькі ў 1865 г. Сабор быў асвячоны ў імя архістратыга Міхаіла. У 1876 г. праведзены рамонт.

Касцёл трохнефавы, двухвежавы, з пяцігранная апсідай. Вежы касцёла перабудаваны ў стылі класіцызму.

Прастора інтэр'ера шасцю магутнымі пілонамі падзелена на тры нефы: цэнтральны перакрыты цыліндрычным, нізкія бакавыя – крыжовымі скляпеннямі на здвоеных падпружных арках, абапёртых на слупавыя і насценныя пілястры. Скляпенні распісаны сюжэтнымі евангельскімі сцэнамі. Апсіду з ляпным прысценным алтаром і глорыяй у завяршэнні вылучае трох'ярусны разны драўляны іканастас. Пад апсідай знаходзіцца крыпта, перакрытая цыліндрычным скляпеннем.

Жылы корпус двухпавярховы Г-падобны ў плане, далучаны да былога касцёла з усходняга боку. Унутры галерэйная планіроўка аб'ядноўвае аднабакова размешчаныя тыпавыя келлі, перакрытыя крыжовымі скляпеннямі, і тарцовую квадратную ў плане залу – трапезную – пад цыліндрычным скляпеннем на распалубках.

313Г000512	Будынак былой мужчынскай гімназіі	XVIII–XIX стагоддзі	г. Мазыр, вул. Ленінская, 15а	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000513	Будынак драматычнага тэатра	1925–1932 гады	г. Мазыр, вул. Ленінская, 23	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000844	Будынак	1902 год	г. Мазыр, вул. Ленінская, 28	3	27.03.2008 № 141	03.09.2008 № 1288
313Д000514	Брацкія могілкі	1943–1944 гады	г. Мазыр, вул. Рыжкова	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000515	Гарадзішча перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Акулінка, на ўсходняй ускраіне вёскі, занята могілкамі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000516	Брацкая магіла	1944 год	в. Асавец	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000517	Брацкая магіла	1944 год	в. Бабры	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000518	Фрагменты сядзібна-паркавага комплексу: флігель парк мосцік уязная брама	XIX стагоддзе	в. Барбароў	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313В000519	Гарадзішча-1 перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Глініца, 2,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, на беразе воз. Святое	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000520	Гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Глініца, 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі, на беразе воз. Глініцкае	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000521	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Дзербінка, 1,5 км на захад ад вёскі, урочышча Дубовіна	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000522	Гарадзішча перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Загорыны, 0,6 км на захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000523	Стаянка перыяду мезаліту, неаліту, бронзавага веку	9–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Загорыны, 0,3 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, на першай надпойменнай тэрасе р. Прыпяць	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000524	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Лешня, 1,5 км на ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313В000525	Стаянка-1 перыяду неаліту, бронзавага веку	4–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Лубня, 0,5 км на захад ад вёскі, на астанцы тэрасы над воз. Хрысцінка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000526	Стаянка-2 перыяду неаліту, бронзавага веку	4–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Лубня, 3 км на паўночны ўсход ад вёскі, каля воз. Вялікае	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000527	Гарадзішча	перыяд ранняга жалезнага веку і сярэднявечча	в. Майсееўка, ва ўрочышчы Акопы (Буклееўка, Гардзінка)	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000528	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Скрыгалаў, 2 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Забуклявечча	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000529	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Скрыгалаў, 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000530	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Слабада	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000531	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Слабада, 2 км на захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000532	Гарадзішча перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Стрэльск	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000533	Гарадзішча-1 перыяду ранняга жалезнага веку	VI–III стагоддзі да н.э.	в. Ясянец, 1 км на поўдзень ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000534	Гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	VI–III стагоддзі да н.э.	в. Ясянец, 1,3 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

Нараўлянскі раён

313Г000535	Будынак былога жылога дома	XIX стагоддзе	г. Нароўля, вул. Кастрычніцкая, 14	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
312Г000536	Палацава-паркавы ансамбль: палац фантан гаспадарчыя і вытворчыя пабудовы альтанка парк	першая палова XIX стагоддзя	г. Нароўля, вул. Кастрычніцкая	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Палацава-паркавы ансамбль размешчаны з паўночна-ўсходняга боку г. Нароўлі на правым беразе ракі Прыпяць. Закладзены ў сярэдзіне XIX ст. уладальнікам вакольных зямель Данілам Ігнатавічам Горватам.

Ансамбль уключае сядзібны дом (палац), парк, фантан, альтанку-маяк, гаспадарчыя і вытворчыя пабудовы.

Палац уяўляе сабой двухпавярховы будынак з умацаванымі сценамі таўшчынёй да 1 метра. Па цэнтры галоўнага і бакавых фасадаў плоскія рызаліты з уваходнымі парталамі і тэрасамі. На цокалях паўднёвага фасада ляжалі бронзавыя львы, якія былі схаваны пад час фашысцкай акупацыі ў 1941 г. Зараз месца сховішча страчана. На цокалях паўночнага фасада ляжалі сфінксы.

Галоўны фасад завершаны прамавугольным атыкам, на якім раней быў надпіс: «DIH 1850 г. » (абазначаў дату пабудовы і імёны ўладальнікаў Даніэля (D) і Іфігеніі (I) Горватаў (H).

Парк пейзажнага тыпу плошчай 8,2 га быў разбіты адначасова з будаўніцтвам палаца. Кампазіцыйна ён падзелены на два ўчасткі насаджэннямі граба. У паўднёвай частцы знаходзіцца палац, перад якім арганізаваны вялікі круглы газон. Па восі палаца размешчаны выязныя вароты, пабудаваныя з цэглы па праекце Тадэвуша Раствароўскага. Ад іх на працягу 1,5 км у паўднёвым напрамку пралягае часткова ацалелая алея італьянскіх таполяў (зараз вул. Кастрычніцкая). Не захавалася каштанавая алея, якая вяла да сядзібы і была арыентавана на поўнач з выгінам на ўсход. Прыблізна пасярэдзіне яе была стайня, дзе трымалі коней для выездаў.

Раней на месцы, дзе зараз размяшчаецца стадыён, быў стаў. Існуе легенда, што ў ім патанула адзіная дачка Д. Горвата. Няўцешны бацька загадаў засыпаць вадаём і засеяць гэтае месца травой.

У паўночнай частцы парку працякае рэчка Нараўлянка, уздоўж якой пракладзена дарожка да своеасаблівай паркавай альтанкі, зробленай у выглядзе маяка ў стылі класіцызму. З альтанкі адкрываўся від на месца ўпадзення Нараўлянкі ў Прыпяць. У гэтай частцы парку размяшчалася капліца-пахавальня. Да нашага часу тут захавалася каменнае надмагілле аднаго з членаў сям'і Горватаў.

У парку растуць пераважна мясцовыя пароды дрэў: дуб, ясень, ліпа, елка, сасна. Пераважаюць маладыя пасадкі.

Шырокая лесвіца з боку фасада палаца, арыентаванага на р. Прыпяць, вядзе да тэрасы, на якой размяшчаўся фантан, пабудаваны ў стылі ампір. Фантан уяўляе сабой басейн са скругленымі вугламі, з двух бакоў абрамлены паўкруглымі лаўкамі з усталяванымі адзін супраць аднаго манументальнымі тронамі на ляпных ільвіных лапах. Па цэнтры басейна на нізкім цыліндрычным цокалі была ваза, якую трымалі сірэны.

На паўночным усходзе ад сядзібы размяшчаўся ружоўнік, на захадзе – лядоўня і аранжарэя.

У 1913 г. на тэрыторыі сядзібы Горват пабудаваў цукерню. Захаваліся вытворчыя будынкі, зробленыя з чырвонай цэглы ў эклектычным стылі (спалучаюць рысы раманскага і гатычнага стыляў).

У палацава-паркавы ансамбль уваходзяць таксама некаторыя былыя гаспадарчыя пабудовы.

313Д000537	Брацкая магіла	1943 год	г. Нароўля, вул. Кастрычніцкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000538	Стаянка перыяду неаліту	4–3-е тысячагоддзі да н.э.	г. Нароўля, на паўднёва-ўсходняй ускраіне горада, на дзюнах	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000539	Стаянка перыяду мезаліту	9–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Белая Сарока, 2 км на паўночны захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Г000540	Царква	XVIII стагоддзе	в. Вербавічы	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000541	Былая сядзіба: сядзібны дом парк уязная брама	XIX стагоддзе	в. Галоўчыцы	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313В000542	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Заракітнае, 2 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000543	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Красноўка, 3 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000544	Стаянка-1 перыяду мезаліту, неаліту, бронзавага веку	9–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Цешкаў, 2 км на паўночны захад ад вёскі, на ўсходнім схіле пясчанага ўзгорку	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000545	Стаянка-2 перыяду мезаліту, неаліту	5–4-е тысячагоддзі да н.э.	в. Цешкаў, 1,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Барысава Гара	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000546	Стаянка-3 перыяду неаліту, бронзавага веку	3–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Цешкаў, 1 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Еўцава Гара	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

Петрыкаўскі раён

313Г000547	Капліца Увазнясенскай царквы	XVIII стагоддзе	г. Петрыкаў, вул. Гагарына, 15	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000548	Увазнясенская царква	1890 год	г. Петрыкаў, вул. Камунальная, 3	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578

313Г000549	Хата	XIX стагоддзе	г. Петрыкаў, вул. Камунальная, 44	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
312Г000550	Пакроўская царква	канец XVII– пачатак XVIII стагоддзя	г. Петрыкаў, вул. Ленінская, на могілках	2	28.02.2002 № 71, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
313Ж000554	Іканастас Пакроўскай царквы	XIX стагоддзе	г. Петрыкаў (зараз знаходзіцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі)	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

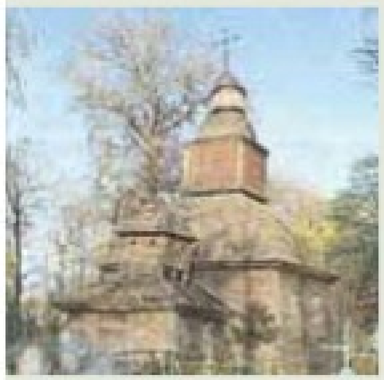

Пакроўская царква пабудавана ў канцы XVII – пачатку XVIII ст. у в. Сотнічы як стараверская царква. У 1846 г. стала уніяцкай. У 1836 г. была перанесена ў г. Петрыкаў. Знаходзіцца ў напаўзруйнаваным стане. Помнік народнага драўлянага дойлідства.

Тры квадратныя ў плане зрубы – бабінец, асноўны аб'ём і алтарная частка – складзены з круглых бярвёнаў з шасціграннымі астаткамі. Знадворку сцены ашаляваны, аформлены пілястрамі і нескладанымі карнізамі. Прамавугольныя вокны аздоблены простымі ліштвамі. Асноўны аб'ём мае трох'ярусную кампазіцыю: два ніжнія ярусы чацверыковыя (з усечаным зверху шатром паміж імі), верхні – васьмярык на купальнай аснове і з купальным пакрыццём. Астатнія аб'ёмы трактаваны як невялікія прыбудоўкі з двух- і трохсхільным дахамі. Над бабінцам невялікая каркасная званіца з шатровым пакрыццём.

313Г000551	Мікалаеўская царква	XIX стагоддзе	г. Петрыкаў, вул. Ліпунова	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000552	Брацкая магіла	1944 год	г. Петрыкаў	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
313Д000553	Помнік ахвярам фашызму	1990 год	г. Петрыкаў, вул. Камсамольская, на беразе р. Прыпяць	3	27.04.2001 № 64	14.05.2007 № 578
313Д000555	Магіла В.І. Талаша	1946 год	г. Петрыкаў, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000836	Селішча «Петрыкаў-Белка»	перыяд ранняга сярэднявечча	г. Петрыкаў	3	29.03.2006 № 118	14.05.2007 № 578
313Д000556	Брацкая магіла савецкіх воінаў	1944 год	в. Багрымавічы	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
313Д000557	Брацкая магіла	1944 год	в. Баянава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000558	Парк	XIX–XX стагоддзі	в. Брынёў	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578

313Д000559	Брацкая магіла		в. Беседкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000560	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Ванюжычы, 2,5 км на поўнач ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000561	Брацкія могілкі	1944 год	в. Гарадзішча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000562	Стаянка перыяду мезаліту і неаліту	9–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Дарашэвічы, 0,3 км на захад ад вёскі, на другой надпойменай тэрасе р. Прыпяць	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Г000563	Парк	канец XIX стагоддзя	в. Дарашэвічы	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000564	Брацкая магіла	1944 год	в. Дарашэвічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000565	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.–1-е тысячагоддзе н.э.	в. Ільіч, 0,2 км на паўднёвы захад ад вёскі, на левым беразе р. Прыпяць	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000566	Брацкая магіла	1944 год	в. Камаровічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
312Г000567	Успенская царква	XIX стагоддзе	в. Кашэвічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

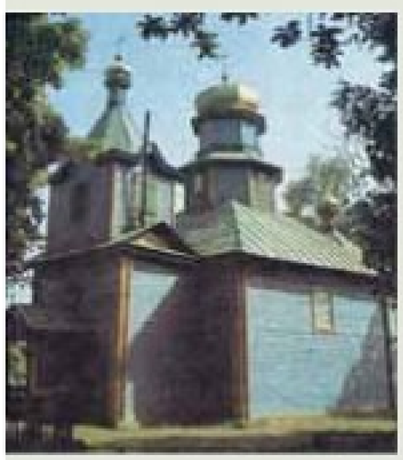

Пабудавана з дрэва ў цэнтры вёскі на месцы храма 1642 г. Помнік народнага драўлянага дойлідства.

Складаецца з прамавугольнага ў плане асноўнага аб'ёму, гранёнага алтарнага зруба і прыбудаванай прамавугольнай у плане званіцы. Сцены з брусоў пастаўлены падрубамі на камяні і знадворку ашаляваны. Прамавугольныя аконныя праёмы аздоблены ліштвамі. Чацвярык асноўнага аб'ёму пры дапамозе ветразяў і заломаў пераходзіць у двух'ярусны васьміграны верх, завершаны цыбулепадобнай галоўкай. Алтарны зруб і двух'ярусная званіца (чацвярык на чацверыку) завершаны шатровымі дахамі. Ярусы званіцы аддзяляе прычолак, які на паўднёвым і паўночным фасадах афармлены франтонамі. Невялікія франтончыкі аздабляюць таксама паліцы шатровага даху званіцы. У інтэр'еры дамінуе галоўнае двухсветлавое памяшканне, алтарнае раскрываецца праёмам у выглядзе стылізаванай двухпралётнай аркі з зацяжкай. У заходняй частцы над уваходам хоры з балюстрадай.

313В000568	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Капцэвічы, 3,3 км на захад ад вёскі, урочышча Дзявочыя Магілы	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000569	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Лучыцы, 0,4 км на поўнач ад вёскі, на могілках, на правым беразе р. Пціч	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313В000570	Стаянка перыяду бронзавага веку і неаліту	4–3-е тысячагоддзі да н.э. – 2-е тысячагоддзе н.э.	в. Навасёлкі, 2 км на захад ад вёскі, да ўпадзення р. Бобрык у р. Прыпяць	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000571	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – VIII стагоддзе н.э.	в. Навасёлкі, 1–1,5 км на захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000572	Гарадзішча	перыяд ранняга жалезнага веку	в. Навасёлкі, 2 км на паўночны захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000573	Мемарыяльны комплекс «Загінуўшым і жывым«	1975 год	в. Навасёлкі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000574	Брацкая магіла	1944 год	пас. Трэмля (каля рыбакамбіната)	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
313Д000575	Брацкая магіла	1944 год	пас. Трэмля (у ваенным гарадку)	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
313Д000576	Брацкая магіла	1944 год	пас. Трэмля (у цэнтры пасёлка)	3	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578
313В000577	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Фаставічы, 3 км на захад ад вёскі, урочышча Крывуля	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000578	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Фаставічы, 4 км на захад ад вёскі, урочышча Курганнае Поле	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000579	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – VIII стагоддзе н.э.	в. Хвойня, 5,5 км на паўночны ўсход ад вёскі, урочышча Цітавіцкае	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000580	Гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – VIII стагоддзе н.э.	в. Хвойня, 1 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000581	Гарадзішча-3 перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Хвойня, 2 км на ўсход ад вёскі, у лесе	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000582	Гарадзішча-4 перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Хвойня, 5–6 км на поўнач ад вёскі, урочышча Малая Ніва	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000583	Брацкая магіла	1944 год	в. Хуснае	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000584	Брацкая магіла	1944 год	в. Церабаў	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313В000585	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Шастовічы, 2 км на паўночны захад ад вёскі, з правага боку ад дарогі на в. Глініца	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

Рагачоўскі раён

313В000586	Гарадзішча старажытнага Рагачова	1-е тысячагоддзе да н.э. – пачатак 2-га тысячагод-дзя н.э.	г. Рагачоў, на паўднёвай ускраіне горада, урочышча Замкавая Гара	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000587	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тыся-чагоддзе н.э.	г. Рагачоў, на паўднёва-ўсходняй ускраіне горада	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Г000588	Касцёл	1912 год	г. Рагачоў, вул. Валадарскага	3	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578
313Г000589	Будынак	канец XIX стагоддзя	г. Рагачоў, вул. Леніна, 34	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000590	Будынак былой земскай управы	1914–1916 годы	г. Рагачоў, вул. Леніна, 62	3	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578
313Д000591	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Рагачоў, вул. Леніна, у Піянерскім парку	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000592	Будынак былога рэальнага вучылішча	1903–1907 гады	г. Рагачоў, вул. Цымермана, 36	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000593	Тры капліцы на старых могілках	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	г. Рагачоў	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313В000594	Курганная група	X–XIII стагоддзі	г. Рагачоў, на ўсходнім беразе воз. Камарын	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000595	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	г. Рагачоў, 3 км ад горада, каля шашы Рагачоў – Доўск	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000596	Брацкая магіла	1944 год	г. Рагачоў, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000597	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е ты-сячагоддзе н.э.	в. Азяраны, на паўночным баку вёскі, урочышча Каціна Гара	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000598	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Азяраны, 1 км на захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000599	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Азяраны, 1,5 км на поўнач ад вёскі, урочышча Свіны Стан	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313Д000600	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Азяраны	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000601	Брацкая магіла	1943 год	в. Балотня	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000602	Брацкія могілкі	1943–1944 гады	в. Блізняцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000603	Брацкія могілкі	1941–1944 гады	в. Буда	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000604	Брацкая магіла	1944 год	в. Вялікая Крушынаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000605	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Ветачка, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, каля могілак	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000606	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Ветачка, 0,15 км на поўдзень ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000607	Брацкая магіла	1944 год	в. Вікоў	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000608	Паселішча перыяду старажытнай Русі	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Вішчын, урочышча Янкаў Рог	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000609	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Вішчын, на паўночна-ўсходнім баку вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000610	Брацкая магіла	1944 год	в. Вішчын	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000611	Брацкая магіла	1943 год	в. Гадзілавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000612	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Гадзілавічы, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі, на левым беразе р. Днепр	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000613	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Гута, 1 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Г000615	Троіцкая царква	XIX стагоддзі	в. Дварэц	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000616	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Дварэц	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000617	Пакроўская царква	1863–1864 гады	в. Доўск	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000618	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Доўск	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000619	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Забалацце	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313Г000620	Парк	XIX стагоддзе	в. Забалацце	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313В000621	Паселішча	перыяд каменнага веку	в. Залоззе, 3 км на поўдзень ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000622	Брацкая магіла (193 воіны Савецкай Арміі)	1941–1944 гады	в. Заполле	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000623	Брацкая магіла (302 воіны Савецкай Арміі)	1943–1944 гады	в. Заполле	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000624	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	2-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Збароў, 1 км на ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000625	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Збароў, 2,5–3 км на ўсход ад вёскі, у лесе	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000626	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Каласы, 1 км на паўночны захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000627	Паселішча	трэцяя чвэрць 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Каласы, на паўночна-заходняй ускраіне вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000628	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – I стагоддзе н.э.	в. Каменка, 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000629	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзе	в. Каменка, 1,4 км на паўночны захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000630	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзе	в. Канава, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Г000631	Парк	канец XVIII – пачатак XIX стагоддзя	в. Кісцяні	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313В000632	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Кісцяні, каля вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000633	Паселішча	1-е тысячагоддзе н.э. і эпоха старажытнай Русі	в. Кісцяні, на паўночна-заходняй ускраіне вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000634	Брацкая магіла	1943 год	в. Кісцяні	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000635	Брацкая магіла	1943 год	в. Курганне	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313Д000636	Брацкая магіла	1944 год	в. Лучын	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000637	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Лучын, на паўночнай ускраіне вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000638	Гарадзішча старажытнага Лучына	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Лучын, на паўночнай ускраіне вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000639	Гарадзішча-2 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Лучын, у вёсцы, 50–70 м на поўнач ад гарадзішча-1	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000640	Стаянка-1 перыяду неаліту	4–3-е тысячагоддзе да н.э.	в. Лучын, 1,5 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Барок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000641	Стаянка-2 перыяду неаліту і бронзавага веку	4–2-е тысячагоддзе да н.э.	в. Лучын, 2,5 км на ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000642	Стаянка-3 перыяду неаліту і бронзавага веку	4–2-е тысячагоддзе да н.э.	в. Лучын, на поўнач ад вёскі, урочышча Узвалле	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000643	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Мадора, 1 км на ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000644	Брацкая магіла	1944 год	в. Мадора	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000645	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Новы Крыўск, 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000646	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Новыя Журавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000647	Брацкая магіла	1944 год	в. Побалава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000648	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Свержань	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000649	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Станькаў	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000650	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Стараселле, на паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000651	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Старое Сяло	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000652	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Турск	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000653	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Хамічы, 1,5 км на поўнач ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313Д000654	Брацкая магіла	1943 год	в. Хатоўня	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000655	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Хмелянец, 0,3 км на захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000656	Курганны могільнік-1 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Ходасавічы, 3,5–4 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000657	Курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Ходасавічы, 0,4–0,45 км на паўднёвы ўсход ад першай курганнай групы	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000658	Курганны могільнік-3 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Ходасавічы, 0,25–0,3 км на паўднёвы ўсход ад другой курганнай групы	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000659	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Цагельня, 1 км на паўночны ўсход, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000660	Брацкая магіла	1944 год	в. Ціхінічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000661	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Шапчыцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000662	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Шапчыцы, 1,2 км на захад ад вёскі, урочышча Гарадок, ці Кухцікава Гара	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000663	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Юдзічы, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

Рэчыцкі раён

313Д000664	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Рэчыца, вул. Луначарскага	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000665	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Рэчыца, вул. Сыдзько	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000666	Будынак	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	г. Рэчыца, вул. Набярэжная, 11	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578

313Г000667	Будынак	канец XIX стагоддзя	г. Рэчыца, вул. Савецкая, 34	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000668	Будынак	1939 год	г. Рэчыца, вул. Савецкая, 56	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000669	Брацкая магіла	1919 год	г. Рэчыца, вул. Савецкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000670	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Рэчыца, вул. Савецкая, у парку	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000671	Брацкія могілкі	1943–1944 гады	г. Рэчыца, вул. Савецкая, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000672	Успенскі сабор	1842 год	г. Рэчыца	3	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578
313Г000673	Троіцкі касцёл	1903 год	г. Рэчыца	3	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578
313В000674	Гарадзішча старажытнага горада	X–XIV стагоддзі	г. Рэчыца	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000675	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Азерышчына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000676	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Акцябр, 1 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000677	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Бабічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000678	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Баршчоўка, 1,5 км на ўсход ад вёскі, урочышча Курганне	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000679	Стаянка перыяду мезаліту	7–5-е тысячагоддзі да н.э.	в. Берагавая Слабада, 0,2 км на захад ад вёскі, на беразе р. Днепр	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000680	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI–I стагоддзі да н.э.	в. Борхаў, 3 км на поўдзень ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000681	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э	в. Будка-Шыбенка, 1,5 км на захад ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000682	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э–пачатак 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Валадарск, 0,5 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000683	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Валадарск, 1,5 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Усобіна	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313В000684	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	г. Васілевічы, 2,5 км на паўднёвы захад ад пасёлка, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000685	Брацкія магілы	1943–1944 гады	г. Васілевічы, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000686	Брацкая магіла	1943 год	в. Вішнёўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000687	Брацкая магіла	1920 год	в. Воўчая Гара	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000688	Брацкая магіла	1943 год	в. Вышамір	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000689	Стаянка перыяду бронзавага веку	2-е тысячагоддзе да н.э.	в. Заспа, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад завода, урочышча Груды	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000690	Паселішча перыяду бронзавага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Гагалі, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000691	Брацкая магіла	1943 год	в. Ганчароўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000692	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI–III стагоддзі да н.э.	в. Гарошкаў, на поўнач ад гарадзішча	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000693	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI–I стагоддзі да н.э.	в. Гарошкаў, у цэнтры вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000694	Бескурганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку	VI–I стагоддзі да н.э.	в. Гарошкаў, 0,1–0,15 км на поўнач ад гарадзішча, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000695	Гарадзішча-1 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Горваль, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000696	Гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э	в. Горваль, на заходняй ускраіне вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000697	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Горваль, 0,3 км на ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000698	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Горваль	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000699	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Гіроў, 4 км на поўнач ад вёскі, ва ўрочышчы Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000700	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VII–II стагоддзі да н.э.	в. Глыбаў, на паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313В000701	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Глыбаў, на могілках	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000702	Брацкая магіла	1943 год	в. Дземяхі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000703	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Дуброва, 4 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000704	Брацкая магіла	1941 год	в. Жмураўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000705	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку і сярэднявечча	1-е тысячагоддзе да н.э. – X–XIII стагоддзі	в. Завужаль, на паўднёвай ускраіне вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000706	Брацкая магіла	1943 год	в. Заспа	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000707	Брацкія могілкі	1943 год	в. Зашчэб'е	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000708	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку і сярэднявечча	VI–IX стагоддзі	в. Калочын, 0,5 км на поўнач ад вёскі, на беразе р. Днепр	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000709	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VII–II стагоддзі да н.э.	в. Калочын, 0,5 км на поўдзень ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000710	Паселішча перыяду ранняга жалезнага веку і сярэднявечча	VI–IX стагоддзі	в. Калочын, 0,5 км на поўнач ад вёскі, побач з гарадзішчам	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000711	Гарадзішча-1 перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Каравацічы, 2 км на паўднёвы усход ад вёскі, урочышча Пагібла	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000712	Гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	VI–III стагоддзі да н.э.	в. Каравацічы, 4 км на поўдзень ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000713	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Каравацічы, 1,5 км на захад ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000714	Брацкая магіла	1943 год	в. Каравацічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000715	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI–III стагоддзі да н.э.	в. Коззе, 1 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000716	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Капань, 0,5 км на ўсход ад вёскі, урочышча Танькі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313В000717	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Левашы, у цэнтры вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000718	Брацкая магіла	1943 год	в. Левашы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000719	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI–III стагоддзі да н.э.	в. Ліскі, 3 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000720	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Ліскі, 0,5 км на поўнач ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000721	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Луначарск, 0,5 км на поўдзень ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000722	Брацкая магіла	1941–1943 гады	в. Маладуша	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000723	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VII–III стагоддзі да н.э.	в. Мілаград, 1 км на поўнач ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000724	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	V–III стагоддзі да н.э.	в. Мілаград, на поўнач ад гарадзішча	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000725	Брацкая магіла	1943 год	в. Пракісель	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000726	Брацкая магіла	1943 год	в. Перасвятое	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000727	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Першамайск, 3 км на ўсход ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000728	Гарадзішча-1 перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Першамайск, 2 км на ўсход ад вёскі, урочышча Шчыгуз	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000729	Гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Першамайск, 2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Пажары	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000730	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	IV–I стагоддзі да н.э.	в. Рассвет, 4 км на паўночны ўсход ад вёскі, урочышча Гарадзінка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000731	Брацкая магіла	1943 год	в. Ровенская Слабада	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000732	Брацкая магіла	1943 год	в. Сведскае	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000733	Брацкая магіла	1943 год	в. Свірыдавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313Д000734	Брацкая магіла	1943 год	в. Смагарын	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000735	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	IV–II стагоддзі да н.э.	в. Старакраснае, 1,3 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000736	Брацкая магіла	1943 год	в. Холмеч	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000737	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Храбры, 0,6 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000738	Брацкая магіла	1943 год	в. Чорнае	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000739	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V–III стагоддзі да н.э.	в. Чорнае, 0,8 км на поўнач ад вёскі, урочышча Гарадок	3	25.01.2006 № 116	14.05.2007 № 578
313В000740	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку		в. Красны Мост, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

Светлагорскі раён

313Д000741	Брацкая магіла	1943–1944 гады	г. Светлагорск, вул. Мірашнічэнкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
312Ж000742	Роспіс «Зямля Светлагорская» ў гарадскім цэнтры культуры	1970–1980-я гады	г. Светлагорск, вул. імя 50-годдзя Кастрычніка	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
313Д000743	Брацкая магіла	1943 год	г. Светлагорск, на Прывакзальнай плошчы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000744	Брацкая магіла	1943 год	г. Светлагорск, вул. Савецкая, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000745	Брацкая магіла	1943 год	г. Светлагорск, вул. Савецкая, на Шацілкаўскіх могілках	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
313Д000746	Брацкая магіла	1943 год	в. Асташкавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000747	Брацкая магіла	1943 год	в. Баравікі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000748	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Верхлессе, 1 км на поўнач ад вёскі, урочышча Курганне	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000749	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Вялікі Бор	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313Д000750	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Давыдаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000751	Магіла ахвяр фашызму	1942 год	в. Давыдаўка, 0,5 км на паўночны захад ад вёскі	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
313В000752	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Давыдаўка, 3 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Гарадзінка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000753	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Дражня, 1,5 км на захад ад вёскі, урочышча Ліпавы Бугор	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000754	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Дуброва	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000755	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Залле, 1,2 км на паўднёвы захад ад вёскі, у лесе	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000756	Селішча	XI–XIII стагоддзі	в. Здудзічы, на паўночнай ускраіне вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000757	Брацкая магіла	1944 год	в. Здудзічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000758	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Карані	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000759	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Коўчыцы 2, на паўночна-заходняй ускраіне вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000760	Брацкая магіла	1943 год	в. Коўчыцы 2	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000761	Брацкая магіла партызан	1941–1943 гады	в. Коўчыцы 1	3	09.01.2005 № 105	14.05.2007 № 578
313В000762	Стаянка перыяду мезаліту	8–5-е тысячагоддзі да н.э.	в. Краснаўка, 0,5 км на поўнач ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000763	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Ліпнікі, 0,3 км на поўнач ад вёскі, у лесе	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000764	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Мармавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000765	Ветраны млын	XIX стагоддзе	урочышча Ніколін	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000766	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Палессе	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000767	Брацкая магіла	1943–1944 гады	г.п. Парычы, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

313Г000768	Будынак былога жаночага вучылішча	1881 год	г.п. Парычы, вул. Камсамольская, 3	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000769	Былы дом лесапрамыслоўца	пачатак XX стагоддзя	г.п. Парычы, вул. Сацыялістычная, 2	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000770	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Печышчы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000771	Селішча	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Прудок, 1–1,2 км на ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000772	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Расава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000773	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Расава, 1,1 км на поўдзень ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000774	Брацкая магіла	1943–1944 гады	р.п. Сасновы Бор	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000775	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Селішчы, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Гайдуковічы	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000776	Гарадзішча		в. Скалка, 4 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000777	Паселішча перыяду сярэднявечча	першая палова 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Скалка, урочышча Грэцкае	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000778	Брацкая магіла	1943 год	в. Славань	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000779	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Славань, на паўночны захад ад вёскі, урочышча Гумніца	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000780	Магіла ахвяр фашызму	1943 год	в. Хутар, на могілках	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
313Д000781	Магіла ахвяр фашызму	1943 год	в. Чкалава	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
313Д000782	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Чыркавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000783	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Чыркавічы, урочышча Гуслішчы	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313Д000784	Брацкая магіла	1944 год	в. Чэрнін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Д000785	Брацкая магіла	1944 год	в. Язвін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Хойніцкі раён

313Г000786	Фрагменты былой сядзібы: сядзібны дом фрагменты парку	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	г. Хойнікі, вул. К. Маркса, 19	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Д000787	Брацкія могілкі	1943 год	г. Хойнікі, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000788	Фрагменты былой сядзібы «Барысаўшчына»: сядзібны дом парк	другая палова XIX – пачатак XX стагоддзя	в. Барысаўшчына	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313В000789	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	г. Хойнікі, 2 км на поўнач ад горада, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000790	Стаянка перыяду неаліту	4–3-е тысяча-годдзі да н.э.	в. Аравічы, 2 км на захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000791	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Барысаўшчына, 2 км на поўдзень ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000792	Паселішча	перыяд мезаліту, неаліту, жалез-нага веку	в. Барысаўшчына, 0,5 км на поўдзень ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000793	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Веляцін, 6 км на поўнач ад вёскі, урочышча Рудавец	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000794	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е ты-сячагоддзе н.э.	в. Вялікі Бор, 1 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000795	Гарадзішча-1 перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Дубровіца, 4,5 км на ўсход ад вёскі, урочышча Крыкаў	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313В000796	Гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Дубровіца, 7 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Карэлаўка	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000797	Стаянка перыяду неаліту	4–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Ломыш, 2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000798	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Навасёлкі, 4 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000799	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Небытаў, 6–7 км на паўночны ўсход ад вёскі, урочышча Гарадок	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000800	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Восаў, 1 км на захад ад вёскі, урочышча Зацава	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
312Г000801	Фрагменты ансамбля былой сядзібы: сядзібны дом стайня фрагменты парку	пачатк XIX стагоддзя	в. Рудакоў	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Сядзіба былога памешчыка Уладзіслава Аскеркі. Кампазіцыйны цэнтр ансамбля – сядзібны дом, пабудаваны ў пачатку XIX ст. Мае рысы стылю класіцызму. Уяўляе сабой цагляны двухпавярховы будынак. У ансамбль уваходзяць парк (плошча 2,5 га), пладовы сад, вадаём, стайня.

313В000802	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Хвойнае, 2 км на ўсход ад вёскі, урочышча Ляды	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

Чачэрскі раён

313Д000803	Брацкая магіла	1943 год	г. Чачэрск, на Замкавай Гары	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313Г000804	Будынак	1937–1938 гады	г. Чачэрск, вул. Савецкая, 15	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578

311Г000805	Ратуша	другая палова XVIII стагоддзя	г. Чачэрск, на скрыжаванні вуліц Леніна і Савецкай	1	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

Мураваны двухпавярховы квадратны ў плане цэнтрычны аб'ём, завершаны пяццю драўлянымі чацверыковымі вежамі. Чатыры з іх, размешчаныя па вуглах будынка, увянчаны шпілямі. Пятая цэнтральная вежа, больш высокая і звужаная, на масіўным чацверыковым барабане, завершана каронай зубцоў. Вуглы будынка акцэнтаваны рызалітамі. Фасадныя плоскасці члянёны прамавугольнымі і спічастымі вокнамі, размешчанымі ў неглыбокіх нішах. Па перыметры будынка праходзіць карніз з фігурнымі кранштэйнамі. Да двух уваходаў па баках галоўнага фасада вядуць манументальныя каменныя лесвіцы. Першы і другі паверхі сіметрычнай планіроўкі.

313Г000806	Будынак	XVIII–XIX стагоддзі	г. Чачэрск, вул. Першамайская, 2	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000807	Будынак былой сінагогі	канец XIX стагоддзя	г. Чачэрск, вул. Пралетарская, 27	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
311Г000808	Праабражэнская царква	1783 год	г. Чачэрск, на скрыжаванні вуліц Працоўнай і Пралетарскай	1	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

Пабудавана з цэглы графам З.Р. Чарнышовым у ансамблі з іншымі храмамі (не зберагліся). Помнік архітэктуры класіцызму.

Двух'ярусны храм-ратонда, завершаны паўсферычным купалам на ступеньчатым барабане (драўляная канструкцыя). Да асноўнага аб'ёму з захаду прылягае вежа-званіца, накрытая гранёным купалам. Асноўны аб'ём падзелены на ярусы развітым дарычным антаблементам. Сцены ніжняга яруса расчлянёны пілястрамі, паўкруглымі і плоскімі нішамі, верхняга яруса – філянговымі рамамі. Аконныя праёмы прамавугольныя.

У інтэр'еры алтарная частка аддзелена шасцістворкавым іканастасам. Над уваходам размешчаны драўляныя хоры. Інтэр'ер аздоблены пілястрамі са стылізаванымі капітэлямі, карнізамі, роспісам.

313Г000809	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	г. Чачэрск, вул. Савецкая, 3	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000810	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	г. Чачэрск, вул. Савецкая, 13	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578

313Г000811	Будынак	канец XIX стагоддзя	г. Чачэрск, вул. Савецкая, 17	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000812	Комплекс былога палаца графаў Чарнышовых-Круглікавых: палац парк гаспадарчая пабудова стайня	XIX стагоддзе	г. Чачэрск, вул. Ульянава, 4, 6 вул. Інтэрнацыянальная, 58	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313Г000813	Будынак былой вінакурні	канец XIX стагоддзя	г. Чачэрск, вул. Ульянава, 2	3	18.12.2002 № 80	14.05.2007 № 578
313В000814	Гарадзішча старажытнага Чачэрска	3-е тысячагоддзе да н.э. – XIII стагоддзе н.э.	г. Чачэрск, на паўднёва-ўсходняй ускраіне горада	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000815	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Асінаўка, 1,5 км на ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000816	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Асінаўка, каля вёскі, урочышча Сутокі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000817	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Асінаўка, урочышча Партызанскі Лагер	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000818	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Бабічы, 0,8 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000819	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Бяляеўка, 3,5 км на поўдзень ад вёскі, у лесе	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000820	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Валосавічы, 1 км на паўночны захад ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000821	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Валосавічы, 1,5 км на ўсход ад вёскі, урочышча Сутокі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000822	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Гарадоўка, 0,5 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Узлужжа	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000823	Брацкая магіла	1943 год	в. Іскра	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000824	Гарадзішча	II стагоддзе да н.э. – II стагоддзе н.э.	в. Нісімкавічы, 0,5 км на поўдзень ад вёскі, на левым беразе р. Покаць	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

313В000825	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Нісімкавічы, каля гарадзішча	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000826	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Нісімкавічы, насупраць гарадзішча, на правым беразе р. Покаць	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
312В000827	Стаянка перыяду палеаліту	25–20-е тысячагоддзі да н.э.	в. Падлужжа, 0,5 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Калодзежкі	2	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

У літаратуры вядома пад назвай Бердыж. Адносіцца да помнікаў касцёнкаўска-вілендорфскай культуры. Выявіў у 1926 г. К.М. Палікарповіч. Даследавалі ў 1927 г. С.М. Замятнін, у 1928–1929 гг., 1938–1939 гг. К.М. Палікарповіч, у 1958–1960 гг. і 1968–1970 гг. У.Д. Будзько, у 1971 г. А.Г. Калечыц. Даследавана каля 380 м^2. Культурны пласт 0,3–0,7 м пашыраны на паўднёвым схіле яра, залягае ў тоўшчы суглінку. Выяўлены рэшткі чатырох авальных у плане жытлаў і пяці гаспадарчых ям, у будаўніцтве якіх выкарыстаны чарапы, буйныя плоскія і трубчастыя косці маманта і іншых жывёл. У раскопе 1970 г. было знойдзена некалькі пласцін з біўня маманта, адна з іх з геаметрычным узорам.

313В000828	Паселішча	X–XII стагоддзі	в. Палессе, 0,2 км на ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000829	Паселішча	перыяд каменнага веку	в. Палессе, за 0,3 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000830	Паселішча	сярэдзіна 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Палессе, 0,6–0,8 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000831	Паселішча	сярэдзіна трэцяй чвэрці 1-га тысячагоддзя н.э., XVIII–XIX стагоддзі	в. Палессе, 0,5–0,6 км на ўсход ад паўночнага краю вёскі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313Д000832	Брацкая магіла	1942–1943 гады	в. Покаць	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
313В000833	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Роўкавічы, 1 км на поўнач ад вёскі, урочышча Курганне	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000834	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Сапрыкі, 1,5 км на захад ад вёскі, урочышча Сапрыцкі Кардон	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
313В000835	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Шапатовічы,1 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Курган	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

ГЛАВА II

МАТЭРЫЯЛЬНЫЯ РУХОМЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ)

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь

Горад Гомель

321Н000018	Скарб культавых прадметаў (22 адзінкі):		Дзяржаўная гісторыка-культурная ўстанова «Гомельскі палацава-паркавы ансамбль»	1	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578
	пацір	1814 год				
	пацір (малы)	XIX стагоддзе				
	крыж напрастольны	1791 год				
	крыж напрастольны	XIX стагоддзе				
	звяздзіца	1814 год				
	тарэль	XIX стагоддзе				
	кадзіла (ніжняя частка)	XIX стагоддзе				
	лжыца	1809 год				
	лжыца	1814 год				
	тарэль	1785 год				
	тарэль	1820 год				
	дзіскос	1814 год				
	дзіскос	другая палова XIX стагоддзя				

	тарэль	1814 год				
	коўшык	1868 год				
	кадзіла (верхняя частка)	1868 год				
	звяздзіца	другая палова XIX стагоддзя				
	коўшык	канец XVIII стагоддзя				
	пацір (з дараносіцы)	XIX стагоддзе				
	тарэль	другая палова XIX стагоддзя				
	коўшык	XIX стагоддзе				
	тарэль	XIX стагоддзе				

ГЛАВА III

НЕМАТЭРЫЯЛЬНЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь
Жыткавіцкі раён						
33БК000002	Абрад «Юр'я»		в. Пагост	Б	23.11.2004 № 103	14.05.2007 № 578
Веткаўскі раён						
33БК000003	Абрад «Ваджэнне і пахаванне стралы»		в. Казацкія Балсуны	Б	15.11.2006 № 125	14.05.2007 № 578

ДЗЯРЖАЎНЫ СПІС ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫХ КАШТОЎНАСЦЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

РАЗДЗЕЛ І
ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ, ЯКІЯ ЗНАХОДЗЯЦЦА
НА ТЭРЫТОРЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

ГРОДЗЕНСКАЯ ВОБЛАСЦЬ

ГЛАВА I

МАТЭРЫЯЛЬНЫЯ НЕРУХОМЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ)

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь
410Д000001	Геадэзічная дуга Струве:	XIX стагоддзе		0	30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578
	пункт «Дзергелі»		Зэльвенскі раён, 0,3 км на поўдзень ад в. Дзергілі			
	пункт «Тарасаўцы»		Дзятлаўскі раён, 0,6 км на паўночны захад ад в. Палубачкі			
	пункт «Лапаты»		Шчучынскі раён, 0,8 км на паўночны ўсход ад в. Лапаты			
	пункт «Пуцэвічы»		Навагрудскі раён, 0,4 км на поўнач ад в. Пуцэвічы			
	пункт «Амальенгоф»		Навагрудскі раён, 3,5 км на паўднёвы ўсход ад в. Уселюб			
	пункт «Дакудава»		Лідскі раён, 0,2 км на поўнач ад в. Дакудава			
	пункт «Іўе»		Іўеўскі раён, 2 км на паўднёвы захад ад в. Урцішкі			
	пункт «Даўкны»		Воранаўскі раён, 0,6 км на паўночны захад ад в. Шнуравічы			

	пункт «Віднопаль»		Іўеўскі раён, 1,6 км на паўночны ўсход ад в. Мількі			
	пункт «Лойцы»		Ашмянскі раён, 0,6 км на паўднёвы захад ад в. Лойці			
	пункт «Тупішыкі»		Ашмянскі раён, 0,6 км на паўднёвы захад ад в. Цюпішкі			
	пункт «Дэйбісі»		Ашмянскі раён, 0,5 км на паўночны ўсход ад в. Дэбесі			
	пункт «Канрады»		Астравецкі раён, 2,8 км на паўночны захад ад в. Кандраты			

г. Гродна

411Е000002	Гістарычны цэнтр г. Гродна: будынкі і збудаванні, планіровачная структура, ландшафт і культурны пласт на тэрыторыі, абмежаванай пуцямі, вул. 17 Верасня да вул. Ціміразева, умоўнай лініяй, паралельнай восі вул. Ціміразева, на адлегласці ад яе на 20 м на ўсход, зав. Ціміразева, умоўнай лініяй на адлегласці 100 м на ўсход ад зав. Ціміразева і вул. Церашковай, умоўнай лініяй, паралельнай вул. Ціміразева, на адлегласці 100 м на захад ад яе восі, зав. Ціміразева, умоўнай лініяй, паралельнай вул. Ціміразева, якая праходзіць на адлегласці 20 м на захад ад яе восі, вул. 17 Верасня, усходняй і паўночнай межамі тэрыторыі ваеннага шпіталя, вуліцамі Астроўскага, Пушкіна, Міцкевіча, Лермантава, зав. Віленскім да павароту, на адлегласці 300 м ад упадзення яе ў р. Нёман, умоўнай лініяй, датычнай да акружнасці	XII–XX стагоддзі	г. Гродна, вул. Акадэмічная, 7, 14, 15, 16, 20, вул. Батанічная, 3, 4, 9, 15, вул. Будзённага, 2, 56, вул. Васілька, 4, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 29, 33, 34, 38, вул. Віленская, 1, 6, 14, вул. Валковіча, 1, 3, вул. Гараднічанская, 17, 19, 21, 22, 23, 24, 24/1, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 38, 42, вул. Горкага, 1 (3 аб'екты), вул. Дзяржынскага, 10, 15, 17, 28, вул. Дамініканская, 3, 9, 17, 19, вул. Калючынская, 4, 6, 7, 8, 10, 14, 14а, вул. Карбышава, 7, 7а, 9, 10, 24а, вул. Леніна, 3, 4, 10, 12, 14, 15, 17, 18, 23, 28, вул. М. Траецкая, 11, 13, 17, 21, вул. 11 Ліпеня, 3, 8, вул. 1 Мая, 2/1, 6, 12, 12а, 14, 16, 18, 20, 24, 7	1	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

	радыусам 120 м, у цэнтры якой царква Барыса і Глеба, траекторыяй гэтай акружнасці, да правага берага р. Нёман, умоўнай прамой на поўдзень, па вул. Гогаля да вул. Міру, умоўнай лініяй, паралельнай вул. Гагарына, якая праходзіць за 20 м на поўдзень ад яе восі, вуліцамі Гарнавых і Дарвіна, умоўнай прамой, якая працягвае вось вул. Дарвіна да перасячэння з пуцямі		(вул. Валковіча, 4), вул. Маладзёжная, 3, 4, 5, 7, 9, вул. Маставая, 39, 40, вул. Найдуса, 1, 7, вул. Парыжскай Камуны, 5, 5а, вул. Паўлоўскага, 3, 6, 7, 8, 9, 11, 15, 17, 21, вул. Свярдлова, 3, 4, 4а, 4б (2 аб'екты), 8, 8а, 10, 22а, вул. Сацыялістычная, 6, 10, 15 (вул. Карбышава, 1), 17, 19, 21, 23, 25, 26, 30, 32, 33, 33а, 38, 39, 40, 42, 52, 54, 56а, 60, 62, 64, вул. Студэнцкая, 3, 5, 8, 9, 11, вул. Тэлеграфная, 3, 7, 14, 20, вул. Тэльмана, 4, 5 (вул. Урыцкага, 6), 6, 7, 7а, 10, пл. Тызенгаўза, 1, 1а, 3, 7, вул. Урыцкага, 1, 5, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 17, 18, 18/1, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26			

Помнік горадабудаўніцтва XII–XX стст. Займае тэрыторыю па берагах р. Нёман, паміж чыгункай і р. Гараднічанка. Складаецца з трох частак: Старога горада, Гарадніцы і Занёманскага пасада.

Стары горад – тэрыторыя, абмежаваная правым берагам р. Нёман, чыгункай, вуліцамі Віленскай і Ажэшкі, р. Гараднічанка. Уключае Каложскую гару. Планіроўка і забудова сфарміраваліся ў XII–XVII стст. У XII ст. склалася веерная сістэма планіроўкі, цэнтрам якой былі Верхні і Ніжні замкі, да якіх радыяльна сыходзіліся вуліцы Замкавая, Вялікая Траецкая і Навазамкавая. У XV–XVII стст. сфарміравалася няправільная радыяльна-кальцавая сістэма планіроўкі, цэнтрам якой стала Савецкая плошча (б. Рынак, Рыначная, Ратушная, Парадная, Саборная, С. Баторыя). Да яе сыходзіліся вуліцы Савецкая (б. Віленская, Саборная, Дамініканская), Замкавая, Кастрычнікая (б. Рыначны завулак), Пасіянарыі (б. Калючынская, Каложанская), К. Маркса (б. Язерская, Скідзельская, Брыгіцкая, Кутузаўская, Купецкая), Крупскай (б. Вялікая, Мяшчанская) і Маставая. Паралельна і перпендыкуляр-

на ішлі вуліцы Урыцкага, Гараднічанская), Малая Траецкая, Тэльмана (б. Іванаўская, Гувера), Клары Цэткін (б. Звонавы завулак, Магістрацкая), Кірава (б. Мірніцкая, Рэзніцкая, Паліцэйская, Лістоўскага), Паўлоўская (б. Жандарскі завулак, Пясочная).

Да XIX ст. ва ўсходняй частцы ўздоўж чыгункі склаўся шэраг прамавугольных кварталаў, узнік шэраг мерыдыяльных і перасякаючых іх вуліц. Галоўная планіровачная вось вул. Маставая – вул. Савецкая, у паўночна-заходняй частцы выходзіла на гасцінец Варшава – Вільня. Захаваліся помнікі архітэктуры: Стары замак, Новы замак, касцёл і кляштар бернардзінцаў, касцёл езуітаў, касцёл і кляштар брыгітак, манастыр базыльянак, кляштар дамініканцаў, Каложская царква, Уладзімірская царква, сінагога, будынак акруговага суда, воданапорныя вежы, броварны завод.

Гарадніца – тэрыторыя, абмежаваная вуліцамі Віленскай, Ажэшкі, 17 Верасня, Астроўскага, Пушкіна і Міцкевіча. Створана па адзіным праекце (архітэктары І. Мёзер, Дж. Сака) паводле загаду А. Тызенгаўза як новы культурна-прамысловы цэнтр горада на месцы былой в. Гарадніца. Галоўная планіровачная вось – вул. Ажэшкі (б. Раскоша, Мураўёўская, Садовая). Кампазіцыйны цэнтр – пл. Тызенгаўза (б. Тэатральная, Дварцовая, Вольнасці), да якой падыходзяць вуліцы М. Горкага (б. Гарадніцкая застава) і Дзяржынскага (б. Сапёрная, Нарутовіча), злучаныя паміж сабой вуліцы Міцкевіча, Пушкіна і Астроўскага (б. Панятоўскага).

У XIX ст. сфарміраваліся прамавугольныя кварталы з шэрагам новых вуліц.

Захаваліся помнікі архітэктуры: тэатр Тызенгаўза, дом лясной адміністрацыі, дом віцэ-адміністратара, дом віцэ-губернатара, будынак медыцынскай школы, палац адміністратара, Пакроўская царква, будынак рэальнага вучылішча, будынак жаночай гімназіі.

Занёманскі пасад – тэрыторыя ўздоўж левага берага Нёмана. Абмежаваны чыгункай, вуліцамі Дарвіна, Гагарына і Міру. Галоўная – вул. Гарнавых (б. Ліпавая), мостам цераз Нёман злучае раён з цэнтрам Старога горада. Захаваўся помнік архітэктуры – касцёл і кляштар францысканцаў.

411Г000003	Комплекс Старога замка: палац фрагмент абарончых сцен Ніжняя царква (руіны) Верхняя царква (рэшткі) княжацкі харам (руіны) мост замчышча	канец XI – XIX стагоддзе	Замкавая гара, вул. Замкавая, 22	1	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

Горад узнік у канцы X ст. на балцкай тэрыторыі як цэнтр усходне-славянскай каланізацыі, ажыццёўленай дрыгавічамі і валынянамі. У XI–XII ст. заўважаюцца рысы культурных кантактаў з Мазовіяй. Дзядзінец займаў участак высокага правага берага р. Нёман каля сутокаў з ім правага прытока – р. Горадня (Гараднічанка). Пляцоўка дзядзінца памерам 120х90х70 м, трохвугольная ў плане, была адрэзана ад берагавога плато невялікім ровам (пазней пашыраны да 50 м). Культурны пласт дзядзінца каля 8–10 м. Вылучаецца магутны слой XII ст. (таўшчыня больш за 3 м), насычаны слядамі мураванага будаўніцтва на дзядзінцы. Іх аналіз па-

казвае, што на дзядзінцы з 1130-х гг. пастаянна вялося будаўніцтва мураваных аб'ектаў: Ніжняй царквы, княжацкага палаца, каменна-плінфавых абарончых сцен і вежаў. Найбольш масавыя знаходкі – керамічныя вырабы (больш за 3 тыс. фрагментаў). Самыя раннія з іх датуюцца рубяжом нашай эры і адносяцца да культуры штрыхаванай керамікі. Ёсць нешматлікія абломкі грубаляпнога посуду VI–VIII стст.

У XI ст. Гродна мела два замкі: Верхні на месцы дзядзінца і Ніжні на вакольным горадзе. Побач фарміраваліся пасады. Пасля 1385 г. на дзядзінцы збудаваны першы цалкам мураваны замак (Стары замак). Над руінамі Ніжняй царквы XII ст. ўзведзена Верхняя царква. У канцы XIV – пач. XV ст. вядомы таксама мураваная Васкрасенская царква, драўляныя касцёл і сінагога.

Абарончыя сцены былі ўзведзены на грэбені старажытнага вала, мелі абарончае і часткова дэкаратыўнае прызначэнне. Даўжыня выяўленай часткі сцяны каля 12 м. У 1988 г. развал сцяны на паўночным схіле Замкавай гары прасочаны на працягу 20–22 м. Даўжыня цаглянага муру ў гэтай частцы старажытнага дзядзінца некалі раўнялася 42–45 м. Муроўка захавалася на вышыні каля 0,6 м. Сярэдняя частка сцяны часткова разбурана будаўніцтвам гатычнага каземата XV ст. (разбураны, відаць, у XVI ст., спаленая драўляная яго падлога ляжыць непасрэдна на развале старажытнай муроўкі). Сцяна практычна не мае падмурка і збудавана на тонкай праслойцы будаўнічага друзу. Памеры пакладзенай на вапнавай рошчыне плінфы 27–29х6,5–18х3,5–4,5 см. Некаторыя цагліны-плінфы маюць на тарцах выпуклыя знакі ў выглядзе літар і розных геаметрычных фігур (найчасцей літары А, Б, В). Таўшчыня цаглянага муру 1,4–1,5 м. Захаваліся дзве скразныя круглыя адтуліны дыяметрам 15 см ад падоўжных драўляных сувязей, якія выкарыстоўваліся ў якасці арматуры.

У час раскопак перад сцяной на схіле Замкавай гары выяўлены фрагмент былога муру. Яго памеры і суадносіны з рэшткамі сцяны дазваляюць меркаваць, што вышыня цаглянага муру была не менш за 5 м. Прымаючы пад увагу, што фармат цэглы падобны да цэглы княжацкага палаца, можна меркаваць, што сцены ўзведзены ў канцы XII ст. Глыбіня развалу сцяны на паўночным схіле дзядзінца 1,9–2 м ад сучаснай паверхні. Сама сцяна разбурылася ў выніку вялікага пажару, верагодна, звязанага з ваеннымі дзеяннямі, пра гэта сведчыць знаходка шпоры XIII–XIV стст. у пласце пажару пад развалам сцяны XII ст.

Рэшткі яшчэ аднаго цаглянага муру XII ст. даўжынёй 6 м і шырынёй 1–1,3 м выявілі ў 1986 г. А. Трусаў і М. Ткачоў ва ўсходняй частцы дзядзінца каля палаца XVI ст. Сцяна складзена з плінфы розных памераў. Фармат плінфы прыблізна роўны 4х16х29 см. Даўжыня выяўленага фрагмента муроўкі 6 м, далейшы працяг сцяны ідзе на ўсходні профіль раскопу. Калі парушана гэтая сцяна, дакладна не вызначана, але ў час будаўніцтва палаца XVI ст. яе часткова разбурылі і засыпалі тоўстым пластом зямлі.

Ніжняя царква была пабудавана каля 1116 г. ці ў 1128–1141 гг. Пасля пажару 1183 г. пачалося разбурэнне храма. Храм пабудаваны ў цэнтры замчышча, прамавугольны ў плане (16,8х11,6 м), шасціслуповы, трохнефавы з паўкруглай апсідай. Яшчэ дзве апсіды ў тоўшчы сцен бакавых нефаў. Сцены выкладзены з плінфы і абчасаных валуноў. У верхнюю частку сцен умураваны збаны-галаснікі. Фасады былі аздоблены шырокімі плоскімі лапаткамі з закругленымі вугламі. Размяшчэнне лапатак на сценах адпавядае размяшчэнню слупоў унутры храма. Слупы квадратныя. Чатыры заходнія слупы падтрымлівалі купал храма. Ніжняя частка сцен упрыгожана паліраванымі глыбамі граніту і гнейсу, верхняя была ўпрыгожана маёлікавымі ўстаўкамі. Падлога храма выкладзена з паліваных керамічных плітак. Усяго для падлогі выкарыстаны квадратныя пліткі 17 відаў разнастайных памераў.

Верхняя царква была пабудавана на месцы Ніжняй у канцы XIV – пачатку XV ст. з цэглы. Гэта быў невялікі квадратны ў плане храм 8,8х8,8 м, бесслуповы, са зрэзанымі вугламі і паўкруглай апсідай. Перакрыцце спачатку было драўлянае, пазней зроблена скляпеністае на нервюрах.

Палац «Стары замак» быў пабудаваны на мяжы XIV–XV ст. як абарончы. Уяўляў сабой пяцівежавы нерэгулярны ў плане мураваны будынак гатычнага стылю. Вежы (адна круглая – «стоўп» XIII ст. і чатыры квадратныя XIV–XV стст.) умацаваны контрфорсамі.

Вежа на паўночным усходзе мела пад'ёмны мост. Каля 1580 г. замак перабудаваны для польскага караля Стафана Баторыя паводле праекта італьянскага архітэктара Скота з Пармы. Рэнесансны палац (60х21 м) у плане нагадваў выцягнуты ў даўжыню і крыху перакошаны прамавугольнік. Таўшчыня сцен на першым паверсе вагалася ад 2 да 2,35 м, на другім была 1,6 м. Унутраныя сцены на першым паверсе былі таўшчынёй ад 1,1 да 2 м, на другім – 0,45–1,3 м, што сведчыць аб абарончым прызначэнні палаца.

Будынак меў высокі двухсхільны дах, накрыты чарапіцай. У цэнтры галоўнага фасада – парадная лесвіца, якая вяла на другі паверх, рызаліт з аркадамі. Балюстрада з каменю і металу. Фасад з боку горада меў эркеры. Фасады і франтоны аздабляла двухколернае сграфіта. Каменная разьба ўпрыгожвала эркеры і вокны.

Першы паверх меў скляпеністыя перакрыцці, сцены атынкаваныя, падлогу з керамічных плітак, тут налічвалася 10 памяшканняў. На другім паверсе – 14, якія займаў кароль. Сцены былі апрацаваны паліраваным гіпсам, столі – разныя ці ляпныя. Падлога была выкладзена мармурам або кафляй.

У атыку знаходзіліся памяшканні трэцяга паверха, якія асвятляліся невялікімі вокнамі. Пасля разбурэння палац быў адноўлены ў 1678 г., чарговае змяненне фасадаў і планіроўкі адбылося ў XVIII ст. У XIX ст. была надбудавана цэнтральная частка і створана двухсветлавая зала, страчаны дэкор фасадаў.

Княжацкі палац быў пабудаваны ў 2-й палове XII ст. у паўднёвай частцы Старога замка. Будынак амаль не захаваўся. Першы паверх складаўся з двух памяшканняў – вялікага ў заходняй частцы будынка і малога, падзеленага прасценкам на дзве часткі. Палац быў складзены з плінфы. Звонку афармлены ў тэхніцы дэкаратыўнай муроўкі і аздоблены гарызантальнымі радамі амаль неапрацаваных камянёў.

Мураваны трохпралётны мост пабудаваны ў 1-й палове XVII ст. Злучаў Замкавую гару з суседнім пагоркам. Быў упрыгожаны 16 вежачкамі. Капітальны рамонт праведзены ў 1978 г.

Плануецца Стары замак адрэстаўрыраваць у стылі каралеўскага замка Стафана Баторыя XVI ст.

410Г000004	Барысаглебская (Каложская) царква дэкаратыўнае аздабленне царквы: каменны і маёлікавы дэкор на фасадах фрагмент арнаментальнага дэкору падлогі фрагменты жывапісу ў інтэр'еры	XII стагоддзе	правы бераг р. Нёман, вул. Каложа, 6	0	27.03.2002 № 64, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Шасціслуповы трохапсідны трохнефавы храм. Даўжыня каля 26,5 м, шырыня 13,5 м. Таўшчыня сцен каля 1,2 м. Сцены складзены з плінфы ў тэхніцы раўнарадавай муроўкі. Падмуркі на глыбіні 1,5 м, складзены з камянёў сярэдніх памераў без раствору. Слупы круглыя, дыяметр каля 1,2 м, на прамавугольных цокалях, уверсе паступова набываюць крыжападобную форму. Вонкавыя пілястры трохступеньчатыя, сярэднія ўступы скругленыя. Фасады ўпрыгожаны ўстаўкамі з паліраваных камянёў і маёлікавых плітак. Унутраная прастора расчлянёна слупамі: чатыры усходнія падкупальныя, два заходнія пад хорамі. У тоўшчы сцяны апсіды размешчаны вузкія лесвіцы, якія вялі на драўляныя бакавыя галерэі, аб'яднаныя з хорамі (не захаваліся). Асаблівасць інтэр'ера – мноства збаноў-галаснікоў, умураваных у сцены. Сцены былі аздоблены фрэскавым жывапісам (не збярогся). Падлога складалася з рознакаляровых маёлікавых плітак.

Дакументы сведчаць, што ўжо ў пачатку XV ст. храм знаходзіўся ў дрэнным стане. К 1506 г. адносяцца звесткі аб аднаўленні царквы дойлідам Богушам Багутовічам. Быў зроблены новы дах. У час руска-польскай вайны 1654–1667 гг. царква была значна пашкоджана. Як сведчаць дакументы, на даху храма зрабілі насып з пяску, дзе ўстанавілі гарматы для вядзення агню па замку. З 1635 г. царква перададзена уніяцкаму мужчынскаму манастыру. У час Паўночнай вайны 1700–1721 гг. зноў была пашкоджана. У канцы XVIII ст. знаходзілася ў дрэнным стане. У 1827 г. быў зроблены рамонт з заменай даху. Дах быў гонтавы, увянчаны трыма драўлянымі макаўкамі. Часткова разбурана ў 1853 г. у выніку апоўзня. Яшчэ ў 1843 г. быў распрацаваны праект умацавання берага каменнымі падпорамі з земляным насыпам. Нязначныя работы па ўмацаванні берага праводзіліся ў 1864, 1873 гг. У 1895–1897 гг. замест разбуранай сцяны зроблена драўляная. Працягваліся работы па ўмацаванні берага. У 1904 г. камісія зрабіла наступнае заключэнне: «Повреждение берега усилилось главным образом от искусственного стеснения живого сечения реки, благодаря устройству гавани. Часть берега, непосредственно примыкающая к церкви, одета: в верхней части – булыжной мостовой; в средней части – замощена булыжным камнем в плетневых клетках и в нижней части – отсыпью из такового же камня. По верху, со стороны разрушенной части церкви устроена опорная стенка с площадкой. Комиссия постановляет следующее: восстановить живое сечение Нёмана по возможности в его первоначальном виде, для чего следует разобрать часть ограждающей гавани дамбы по длине и по верху 25 саж. Необходимо установить металлический репер за наблюдением осадки церкви и откоса». Работы па кансервацыі праведзены ў 1910 г. і 1935 г., кансервацыйна-рамонтныя – у 1970 г. Знаходзіцца ў стане рэстаўрацыі.

412Г000005	Забудова вул. Ажэшкі	XVIII – пачатак XX стагоддзя	вул. Ажэшкі, 1, 3, 4, 8, 9, 11, 15, 17, 19, 20, 22, 23, 28, 30, 34, 35, 35а, 37, 45, 47	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Дом № 1. Трохпавярховы асіметрычны ў плане будынак. Галоўны фасад члянёны на тры ярусы. Верхні з багатай аздобай аддзелены ад сярэдняга плоскім карнізным поясам, завершаны прафіляваным карнізам. Прамавугольныя вокны з ліштвамі, франтонамі і сандрыкамі. Галоўны фасад мае арачны праезд на вышыні двух ніжніх паверхаў, афармлены несапраўдным порцікам з чатырма пілястрамі і трохвугольным франтонам з балконам на фігурных чыгунных кранштэйнах і з ажурнай агароджай.

Дом № 3. Двухпавярховы Г-падобны ў плане будынак. Галоўны фасад сіметрычны. Цэнтральная частка вылучана чатырохкалонным порцікам з элементамі дарычнага і карынфскага ордэраў. Пастаўленыя на высокія п'едэсталы калоны падтрымліваюць антаблемент з трохвугольным франтонам. Сцяна галоўнага фасада члянёна філёнгамі, раскрапавана рустам, завершана прафіляваным карнізам. Вокны абрамлены фігурнымі ліштвамі і сандрыкамі. У інтэр'еры вестыбюль з параднай лесвіцай. Планіроўка абодвух паверхаў калідорная. Па баках калідора размешчаны невялікія пакоі, у тарцах – залы. Цяпер планіроўка будынка зменена.

Дом № 9. Будынак двухпавярховы, асіметрычны ў плане, накрыты вальмавым дахам. Сцены атынкаваныя. Бакавыя і цэнтральны рызаліты завершаны фігурнымі атыкамі. Пластыка фасада насычаная: руст, цяга, карніз, аконныя абрамленні, філёнгі.

Дом № 11. Будынак двухпавярховы з сутарэннямі, накрыты чатырохсхільным дахам. Вуглавая частка будынка скоша-

на, увянчана атыкам. Сцены атынкаваныя, завершаныя карнізам, чляняцца лапаткамі. Паверхі падзелены цягай. Прамавугольныя аконныя праёмы ў ліштвах. У вуглавой частцы будынка балкон з літай агароджай. Дэкор вылучаны кантрастнай фарбай.

Дом № 15. Двухпавярховы будынак накрыты ламаным вальмавым дахам. Мае складаную форму плана і асіметрычную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю. Фасады члянёны рызалітамі.

Дом № 17. Пабудаваны ў 1979 г. як копія драўлянага дома, у якім у 1894–1910 гг. жыла польская пісьменніца Э. Ажэшка. Цяпер у доме мемарыяльныя пакоі.

Аднапавярховы з мансардай будынак накрыты двухсхільным дахам. Галоўны фасад вырашаны сіметрычна. Цэнтральная частка вылучана мансардай з балконам. Аконныя праёмы прамавугольныя рознай велічыні ў простых ліштвах. Пад аконнымі праёмамі праходзіць цяга і паясок філёнгаў.

Дом № 19. Будынак трохпавярховы з сутарэннямі, Г-падобны ў плане, накрыты двухсхільным дахам. Сцены атынкаваныя, завершаныя карнізам. Галоўны фасад сіметрычны. Вуглавыя часткі вылучаны рызалітамі, якія дэкарыраваны пілястрамі: на першым і другім паверхах – руставанымі, на трэцім – канеліраванымі. Сцены чляняцца лапаткамі і міжпаверхавымі цягамі. Аконныя праёмы прамавугольныя ў ліштвах, дэкарыраваны прамымі сандрыкамі, падаконнымі нішамі. Невялікія балкончыкі з ажурнымі агароджамі (чыгуннае ліццё).

Дом № 20. Да перабудовы гэта трохпавярховы ў цэнтральнай частцы аб'ём з аднапавярховымі бакавымі крыламі. Цэнтральная частка накрыта вальмавым дахам, бакавыя – трохсхільнымі. Галоўны фасад фланкіраваны двума гранёнымі эркерамі, якія раней былі накрыты купаламі. Пасля перабудовы ў самастойныя памяшканні вылучаны бакавыя крылы.

Уваходнай частцы нададзены больш развіты характар. Руставаная плоскасць сцяны першага паверха прарэзана шырокімі лучковымі аконнымі праёмамі. Вокны другога паверха паўцыркульныя, аддзелены шырокімі плоскімі пілястрамі, два бакавыя ўпрыгожаны дэкаратыўнымі балконамі. Купалы заменены атыкамі, упрыгожанымі ваеннай геральдыкай. Дах у цэнтральнай частцы значна паніжаны.

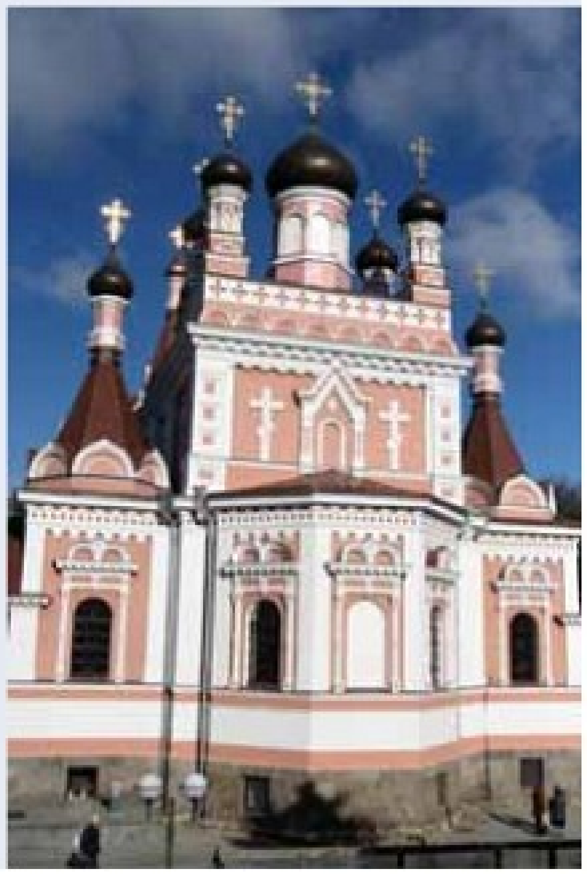

Дом № 23. Кафедральны сабор у гонар Пакрова Прасвятой Багародзіцы. Пабудаваны ў 1905 г. з цэглы на ўшанаванне памяці афіцэраў і ніжніх чыноў 26-й артылерыйскай брыгады, якія загінулі ў руска-японскую вайну 1904–1905 гг. Асвячоны 30 верасня 1907 г. Аўтар праекта храма архітэктар М. Прозараў. Помнік рэтраспектыўна-рускага стылю. Храм трохнефавы, базілікальнага тыпу, дванаццацілуповы, аднаапсідны. Уваходная частка будынка вылучана высокім ганкам. Галоўны фасад храма сіметрычны. Над прытворам узвышаецца дзесяціметровая васьміграннная званіца, шатровае пакрыццё якой увянчана цыбулепадобным купалам на барабане. Вокны паўцыркульныя з абрамленнямі ў выглядзе какошнікаў. Абапал званіцы ўзвышаюцца невялікія шатры з купаламі. Над алтарнай часткай размяшчаецца пяць купалаў. Над рызніцамі – два шатры з макаўкамі. Прытвор перакрыты высокімі крыжовымі скляпеннямі. Цэнтральны неф аддзелены ад бакавых калонамі. Столь плоская, упрыгожана трыма плафонамі, упрыгожанымі роспісам. Уздоўж сцяны пад вокнамі праходзіць магутны карніз з сухарыкамі. Падлога ў прытворы мазаічная.

Дом № 28. Двухпавярховы Г-падобны ў плане будынак мае асіметрычную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю. У скошаным вуглу будынка размешчаны галоўны ўваход, над ім на ўзроўні другога паверха балкон з ажурнай агароджай.

Дом № 35. Двухпавярховы Г-падобны ў плане будынак. Сцены неатынкаваныя. У цэнтры галоўнага фасада вялікі арачны праём. Прасценкі дэкарыраваны руставанымі лапаткамі, аконныя праёмы лучковыя. Пад карнізам шырокі аркатурны пояс.

Дом № 37. Уваходзіў у ансамбль амаль 20 тыпавых дамоў па вул. Раскоша. Жылы дом пабудава-

ны з бруса і цэглы для наёмных рабочых мануфактур Тызенгаўза. Дом аднапавярховы з мансардай, прамавугольны ў плане. Галоўны фасад цагляны, атынкаваны, завершаны франтонам складанай формы, бакавыя і тыльныя сцены драўляныя. Дах двухсхільны, быў накрыты чарапіцай, цяпер часткова перакрыты шыферам і бляхай. Будынак падзелены на вытворчую і жылую часткі. Перакрыцці драўляныя, падшытыя фанерай.

413Ж000006	Бюст Э.Ажэшкі	1929 год	вул. Ажэшкі	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
412Г000649	Будынак былой кірхі	1783 год, перабудаваны ў 1793, 1842, 1912 гадах	вул. Акадэмічная, 7а	2	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288

Афіцыйнай датай заснавання кірхі ў Гродне лічыцца 1793 г., калі Станіслаў Аўгуст Панятоўскі перадаў будынак нямецкай суполцы. Пад кірху быў прыстасаваны будынак сталовай для галандскіх і нямецкіх рамеснікаў, якіх запрасіў у Гродна гродзенскі староста Антоній Тызенгаўз. Канчаткова выгляд кірхі склаўся ў 1873 г. На вежы быў усталяваны гадзіннік. У 1912 г. храм значна перабудавалі.

Кірха дзейнічала ў Гродне да 1944 г. Пасля Вялікай Айчыннай вайны тут знаходзіўся архіў. У 1-й палове 1990-х гг. кірха вернута вернікам і дзейнічае як евангелісцка-лютэранскі храм.

Аднанефавая аднавежавая пабудова з пяціграннай апсідай і сакрысціямі. Галоўны фасад мае сіметрычную, выцягнутую па вертыкалі дынамічную кампазіцыю. Квадратная ў плане высокая манументальная вежа-званіца выступае з асноўнага аб'ёму. Галоўны ўваход (праз вежу) афармлены вялікім стральчатым парталам, над ім – акно-«ружа». Інтэр'ер храма мае выцягнутую па падоўжнай восі сіметрычную кампазіцыю. Асноўны прамавугольны ў плане аб'ём перакрыты арыгінальным па форме фігурным скляпеннем.

413Д000007	Магіла генерал-маёра М.С. Ланскога	1815 год	вул. Антонава, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
413Д000008	Тры брацкія магілы	1944 год	вул. Антонава, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Д000009	Вайсковыя могілкі	1888–1973 гады	вул. Белуша	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Е000650	Забудова вул. Вялікая Траецкая	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Вялікая Траецкая, 2, 8, 8а, 11, 13, 14, 16, 17, 21, 23, 32, 42, 46, 57	3	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288
413Г000651	Будынак	1904 год	вул. Гараднічанская, 20	3	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288

412Г000010	Ансамбль былога манастыра базыльянак: царква Раства Багародзіцы жылы корпус цёплая царква адміністрацыйны корпус гаспадарчы корпус рэшткі Прачысценскай царквы XII стагоддзя агароджа з брамай	XVIII–XIX стагоддзі	вул. Д. Гарадзенскага, 3	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Царква Раства Багародзіцы – крыжова-купальны трохнефавы двухвежавы храм. Помнік архітэктуры пераходнага стылю ад барока да класіцызму. Мае купал з цыбулепадобнай галоўкай на васьміграннай аснове, размешчаны на светлавым барабане. Купал дапаўняюць дзве чацверыковыя вежы над крыламі трансепта, увянчаныя фігурнымі галоўкамі. Да прамавугольнай алтарнай часткі прымыкаюць нізкія аб'ёмы рызніц. Галоўны фасад завершаны трохвугольным франтонам. Сцены дэкарыраваны пілястрамі. У інтэр'еры крылы трансепта перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі на падпружных арках. Сцены завяршае прафіляваны антаблемент з вялікім вынасам карніза. У вуглах асноўнага нефа круглыя шахты вітых лесвіц. У паўночным крыле трансепта знаходзяцца хоры, звязаныя з калідорам другога паверха жылога корпуса.

Храм пацярпеў у час Першай сусветнай вайны. У 1977–1992 гг. у храме размяшчаўся Беларускі дзяржаўны музей атэізму і гісторыі рэлігіі. У чэрвені 1992 г. храм і манастырскія будынкі перададзены праваслаўнаму жаночаму манастыру.

Жылы корпус пабудаваны ў 1726–1751 гг. (архітэктар І. Фантана). Двухпавярховы Г-падобны ў плане будынак, падоўжным крылом прымыкае да царквы. Вокны прамавугольныя, размешчаны нерэгулярна. Планіроўка галерэйная. Памяшканні перакрыты крыжовымі, калідор – цыліндрычнымі скляпеннямі. Капліца прыбудавана да ўсходняга тарца жылога корпуса ў XIX ст. Уяўляе сабой прамавугольны ў плане аб'ём зальнага тыпу. Сцены раўнамерна расчлянёны лапаткамі, падзелены на два ярусы шырокім прафіляваным поясам. Вокны прамавугольныя. Інтэр'ер зальны з люстраным скляпеннем.

Гаспадарчы корпус пабудаваны ў 1891 г. з цэглы. Размешчаны ва ўсходняй частцы комплексу. Двухпавярховы прамавугольны ў плане будынак.

Прачысценская царква была пабудавана ў 2-й палове XII ст. з плінфы. У 1564 г. згарэла. Шасціслуповы храм з трыма прамавугольнымі апсідамі. Фасады неатынкаваныя, былі аздоблены кампазіцыямі з маёлікавых плітак. У інтэр'еры выкарыстаны галаснікі. Дах быў накрыты свінцовымі пласцінамі.

У архіўных крыніцах канца XVIII ст. даецца наступнае апісанне манастыра: «Двухэтажный каменный корпус в одну линию, с коротким крылом, крыт черепицей. Выходя во двор (с восточной стороны) при въездных воротах от города – конюшня и каретная, крытые гонтом. С той же стороны, ближе к саду – амбар маленький, деревянный, крытый черепицей. Весь монастырь с церковным садом вокруг высоким каменным забором огорожен, в конце которого со стороны улицы – сторожка каменная, крытая черепицей». Да 1954 г. манастыр дзейнічаў. У 1979–1985 гг. рэстаўрыраваны (архітэктар Г. Жаровіна).

412Г000011	Былы палац адміністратара з двума флігелямі	канец XVIII – XIX стагоддзе (перабудаваны)	вул. Горкага, 2/2, вул. Горкага, 2, вул. Горкага, 2а	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны для адміністратара Гарадніцы, пазней належаў М. Валіцкаму. Палацавы ансамбль, які складаецца з трох корпусаў, мае характэрную на той час сядзібную схему планіроўкі з курданёрам, фланкіраваным аднапавярховымі флігелямі. Помнік архітэктуры ранняга класіцызму.

Цэнтральны корпус палаца трохпавярховы прамавугольны ў плане, накрыты пакатым вальмавым дахам. Плоскасны галоўны фасад вылучаны ў цэнтры неглыбокім рызалітам, крапаваным буйнымі лапаткамі, і завершаны трохвугольным франтонам (не захаваўся). Аконныя праёмы рызаліта вылучаны трохвугольнымі і лучковымі франтонамі. Палац мае калідорную планіроўку. У паўднёвай частцы першага паверха захаваліся фрагменты былых перакрыццяў у выглядзе цыліндрычных скляпенняў з распалубкамі. Першапачатковы інтэр'ер зменены.

Флігелі аднапавярховыя, прамавугольныя ў плане, з атынкаванымі сценамі.

412Г000012	Будынак былога манежа	1780-я гады, 1859 год, 1940 год, 1975 год	вул. Дзяржынскага, 1/1 (вул. Багуслаўскага)	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Трохпавярховы будынак з высокім руставаным цокалем, накрыты вальмавым дахам, мае асіметрычную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю. Сцены атынкаваныя, завершаны карнізам з сухарыкамі. Галоўны фасад вырашаны асіметрычна. Дэкарыраваны трохвугольным франтонам, лапаткамі, прамымі і трохвугольнымі надаконнымі сандрыкамі, цягай. Вокны высокія. На ўзроўні трэцяга паверха дэкаратыўныя люкарны. Над уваходам у левым крыле размешчаны вялікі балкон на чатырох калонах. Правая частка будынка – кубічны аб'ём сцэнічнай каробкі. Глядзельная зала на ўзроўні першага і другога паверхаў асвятляецца з аднаго боку натуральным святлом. На балкон вядуць дзве лесвіцы: бакавая з партэра і запасная з фае.

412Г000013	Былы склад на Гарадніцы (лямус)	другая палова XVIII стагоддзя	вул. Дзяржынскага, 1а	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Дом будаваўся ў часы развіцця мануфактурнай вытворчасці А. Тызенгаўза як склад. У пачатку XX ст. выкарыстоўваўся як начлежка, пасля 1939 г. – жылы дом.

Мураваны двухпавярховы з мансардай будынак, прамавугольны ў плане, з нерэгулярнай сістэмай унутранай планіроўкі. Накрыты высокім вальмавым дахам. Усходні фасад сіметрычны, з невялікім рызалітам у цэнтры. Вокны другога паверха малыя квадратныя і значна заглыбленыя ў тоўшчу сцяны. Вокны першага паверха нізкія прамавугольныя. Перакрыцці, унутраныя перагародкі і лесвіца з высокімі прыступкамі – драўляныя.

413Г000652	Будынак	1904 год	вул. Дзяржынскага, 1	3	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288
413Г000653	Комплекс піваварнага завода	XVIII стагоддзе, 1877 год	вул. Заводская, 2	3	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288
412Г000014	Забудова вул. Замкавай, у тым ліку комплекс былога палаца XVIII стагоддзя (Храптовіча, Тызенгаўза, Мучынскага, Ляхніцкага), былы флігель каралеўскіх стайняў і пажарная каланча	XVIII стагоддзе, першая чвэрць – другая палова XIX стагоддзя, 1793 і 1902 гады	вул. Замкавая, 3, 5, 7, 9, 11, 12, 12а, 13, 14, 15, 16, 17, 19	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Замкавая – адна з найбольш старажытных вуліц Гродна, якая пачала забудоўвацца яшчэ ў часы вялікага князя Вялікага княства Літоўскага Вітаўта і злучала замак з плошчай Рынку.

Дом № 3. Будынак двухпавярховы з сутарэннямі, накрыты чатырохсхільным дахам. Сцены атынкаваныя, завершаныя карнізам, чляняцца раскрапаванымі лапаткамі, на першым паверсе апрацаваны рустам. Прамавугольныя аконныя праёмы на другім паверсе ў ліштвах, аздоблены сандрыкамі.

Дом № 5. Будынак трохпавярховы, П-падобны ў плане, накрыты чатырохсхільным дахам. Цэнтральная частка фасада вылучана вялікім трохвугольным франтонам і аркай праезда. Сцены атынкаваныя, завершаныя карнізам, на першым паверсе дэкарыраваны рустам. Прамавугольныя аконныя праёмы ў ліштвах.

Дом № 7. Аднапавярховы будынак з сутарэннямі, накрыты чатырохсхільным дахам. Сцены атынкаваныя, завершаны карнізам, чляняцца пілястрамі.

Дом № 9. Існаваўшы на ўчастку драўляны дом згарэў у пажары 1885 г. У 1912 г. быў пабудаваны новы мураваны трохпавярховы дом і двухпавярховы флігель. Дом быў элітны з вялікімі кватэрамі, з ваннамі і клазетамі. На першым паверсе існавала крама. Каля ўваходу ў краму быў праезд у двор. Два першыя паверхі былі неатынкаваныя, трэці – атынкаваны, вокны мелі дэкаратыўныя ліштвы. Фасад упрыгожвалі тры балконы з чыгуннымі ажурнымі агароджамі, гарызантальныя паяскі, падвойныя пілястры.

Дом № 11. Трохпавярховы будынак далучаны да дома № 9, складае з ім адзіны фронт забудовы. Галоўны фасад сіметрычнай кампазіцыі прарэзаны лучковымі аконнымі праёмамі без ліштваў.

Дом № 12. Будынак двухпавярховы, прамавугольны ў плане. Цэнтральная частка галоўнага фасада вылучана фігурным атыкам. Плоскасць галоўнага фасада дэкарыравана руставанымі лапаткамі, карнізам з сухарыкамі, аконнымі ліштвамі з замковым каменем.

Дом № 12а. Уяўляе частку дваровага корпуса будынка № 12. Будынак двухпавярховы, сцены атынкаваныя, завершаныя карнізам. Уваходная частка вылучана фігурным атыкам. Накрыты аднасхільным дахам.

Дом № 13. Трохпавярховы асіметрычны ў плане, П-падобны будынак з высокім цокалем, накрыты пакатым двухсхільным дахам. Развіты ў глыбіню двара. Плоскасць галоўнага фасада члянёна пілястрамі, канеліраванымі на другім і трэцім паверхах і руставанымі на першым. Пілястры завершаны іанічнымі капітэлямі. Фасад увянчаны магутным карнізам, дэкарыраваным арнаментам і дэнтыкуламі. У левым крыле скразны праход, закрыты варотамі, у правым – уваход у будынак, размешчаны сіметрычна праходу. Цэнтр вылучаны балконам з узорыстай агароджай. Планіроўка калідорная. Сувязь паміж паверхамі ажыццяўляецца з дапамогай двухмаршавых лесвіц. Інтэр'еры простыя, без дэкаратыўнай аздобы.

Дом № 14. Будынак трохпавярховы, мае сіметрычную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю. У цэнтральнай частцы галоўнага фасада – невялікі рызаліт, завершаны трохвугольным шчытом з люкарнай. Сцены фасада на першым і трэцім паверхах прарэзаны лучковымі аконнымі праёмамі, на другім – паўцыркульнымі.

Дом № 15. У выніку пазнейшых перабудоў будынак з'яўляецца чатырохпавярховым з сутарэннямі. Сцены атынкаваныя. Дэкор страчаны.

Дом № 16. Двухпавярховы асіметрычны ў плане, замкнёны па перыметры, развіты ў глыбіню двара. Ва ўнутраны двор вядзе праезная арка, над цэнтральнай часткай якой ляпная гірлянда са стужкамі. Першы паверх будынка падзелены на сем частак з самастойнымі ўваходамі са двара. У цэнтры галоўнага паўночна-заходняга фасада размешчаны несапраўдны порцік дарычнага ордэра, увянчаны трохвугольным франтонам. Фрыз упрыгожаны геральдыкай. Абапал порціка невялікія балконы з чыгуннымі агароджамі. Аконныя праёмы прамавугольныя ў ліштвах. Перакрыцці драўляныя. Унутраная планіроўка зменена ў 1970-я гг.

Дом № 17. Двухпавярховы Г-падобны ў плане будынак, накрыты чатырохсхільным дахам. Сцены галоўнага і тарцовага фасадаў падзелены карнізнымі пояскамі. Аконныя праёмы прамавугольныя, з простымі ліштвамі. На другім паверсе – невялікія балконы з ажурнымі агароджамі.

Дом № 19. Будынак трохпавярховы з сутарэннямі, накрыты вальмавым нізкім дахам. Сцены атынкаваныя, вырашаны плоскасна. Цэнтральная частка акцэнтавана трохвугольным франтонам. Захаваўся балкон з літай агароджай.

Пажарная каланча. Вышынны будынак з жоўтай цэглы. Дэкор прадстаўлены карнізамі, нішамі, кованай агароджай аглядальнай пляцоўкі.

412Г000015	Ансамбль Новага замка: палац з двума флігелямі брама і агароджа гаспадарчая пабудова	1734–1751 гады, 1789 год	вул. Замкавая, 20	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Адзін з буйнейшых помнікаў палацава-сядзібнай архітэктуры сярэдзіны XVIII ст. Размешчаны ў цэнтры Гродна, на правым беразе Нёмана. Пабудаваны як рэзідэнцыя караля і месца правядзення соймаў. Будаўніцтва пачалося ў 1737 г. па праекце дрэздэнскага архітэктара Матэвуша Даніэля Пёпельмана. Закончана будаўніцтва ў 1751 г. Іаганам Фрэдэрыкам Кнобелем. Узводзілі палац мясцовыя муляры. Пазней у рэканструкцыях палаца прымалі ўдзел І.Х. Яўх, Рыбенька, А. Рашкевіч. У 1780-я гг. рэканструкцыю праводзіў Дж. Сака. Разбураны нямецка-фашысцкімі акупантамі ў 1941–1944 гг., адбудаваны ў 1952 г. па праекце архітэктара У. Вараксіна.

Будаўнічае вырашэнне палацавага ансамбля было звязана з прынцыпамі палацава-замкавага феадальнага будаўніцтва тагачаснай эпохі. У структуры гарадской забудовы палац займаў адасобленае становішча. Аднак выключна ўдалы рэльеф мясцовасці надаў яму значэнне адной з апорных кампазіцыйных кропак сілуэтнай лініі правабярэжнай часткі горада. Умовы берагавога рэльефу вызначылі кампактнасць палацавага

ансамбля, згрупаванага на невялікім плато. У ансамбль уключаны і службовыя мураваныя пабудовы, якія ствараюць за левым крылом палаца гаспадарчае карэ. Палацавы ансамбль быў створаны паводле барочнай планіровачнай схемы, з самастойнымі службовым і парадным дварамі.

Буйнамаштабны двухпавярховы аб'ём палаца мае П-падобную ў плане кампазіцыю. Тыповы для палацавых ансамбляў сярэдзіны XVII ст. парадны двор стваралі бакавыя флігелі і ажурная агароджа з цэнтральнай брамай. Да цэнтральнага корпуса прымыкала палацавая капліца, вылучаная ў самастойны аб'ём. Да нашага часу капліца не захавалася. Палац меў мансардавы дах з фігурнымі слыхавымі вокнамі. Цёмна-карычневая чарапіца ў спалучэнні з зялёнай афарбоўкай будынка стварала маляўнічую, каларытную кампазіцыю. Рытм праёмаў фасада ўскладняўся міжпаверхавым пасам квадратных філёнгаў. Павышаная пластыка і дэкаратыўная насычанасць характэрныя толькі для цэнтральнага і бакавых уваходаў. Тут вылучаюцца раскрапоўка спаранымі пілястрамі, тонка прарысаваная арнаментальная ляпніна з гірляндамі, фамільнымі гербамі. Цэнтральны рызаліт галоўнага фасада раскрапаваны спаранымі пілястрамі з капітэлямі, што дэкарыраваны ляпнымі арнаментальнымі гірляндамі ў стылі ракако. Шырокае выкарыстанне асіметрыі, адсутнасць ордэрных элементаў характарызуюць будынак як цікавы помнік архітэктуры.

Для ўнутранай планіроўкі палаца характэрнае падоўжна-восевае пpасторавае вырашэнне цэнтральнай парадной групы памяшканняў, асноўныя з якіх паслядоўна размешчаны на падоўжнай восі плана: вялікі вестыбюль, зала і палацавая капліца. Такім чынам, ужо з вестыбюля раскрываецца планіровачны абрыс залы, а потым працяглая перспектыва капліцы. У бакі ад авальнай залы разыходзяцца анфілады іншых памяшканняў.

Планіроўка вылучаецца і першай у гісторыі архітэктуры Беларусі авальнай залай, якая з боку дваровага фасада выступае акруглым аб'ёмам – характэрнай формай архітэктуры ракако.

Стрымана-строгае вырашэнне экстэр'ера палаца супрацьпастаўлена пышнаму і насычанаму дэкаратыўнай аздобай інтэр'еру. Асабліва вылучаліся Сенатарская і Круглая залы, упрыгожаныя разьбою ў стылі ракако. У 80-я гады XVII ст. інтэр'еры былі распісаны дэкаратарам Манькоўскім. Акруглыя і зрэзаныя вуглы памяшканняў прыстасоўваліся пад каміны і дэкаратыўную скульптуру.

Прамавугольную ў плане капліцу аб'ядноўваў з палацам невялікі пераход. Да тарца капліцы прымыкала двух'ярусная вежа-званіца з гранёным шпілем. Выкарыстанне ў дэкоры капліцы дэкаратыўных ваз, ракавін, апор у форме пальмы, драпіроўкі, гратэскнага арнаменту, скульптурных кампазіцый таксама характэрна для архітэктуры ракако.

Да нашага часу добра захавалася толькі палацавая брама ў выглядзе праезду, фланкіраванага манументальнымі пілонамі са скульптурнымі групамі сфінксаў і амураў.

Па сваёй архітэктуры Новы замак з'яўляецца прататыпам цэлай тыпалагічнай групы палацаў і сядзіб у Беларусі 2-й паловы XVII ст.

413Д000016	Брацкая магіла	1944 год	парк культуры і адпачынку імя Ж.-Э. Жылібера	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Г000654	Будынак банка	1931 год	вул. Карбышава, 17	3	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288
413Е000655	Забудова вул. Кірава	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Кірава, 3, 4 (вул. Урыцкага, 25), 5, 6 (вул. Урыцкага, 28), 7, 9 (вул. Сацыялістычная, 29), 10 (вул. Гараднічанская, 14), 12, 12а, 12б, 13, 14, 16, 18, 18а, 22, 26, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42	3	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288

412Г000656	Будынак былога пазямельнага банка (архітэктар Б.П. Астравумаў)	1913 год	вул. Леніна, 9	2	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288

Пабудаваны ў 1913 г. паводле праекта архітэктара Б.П. Астравумава. Г-падобны ў плане будынак займае вуглавое становішча, мае традыцыйную для стылю мадэрн ускладнёную і дынамічна развітую аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю. Надае будынку незвычайны сілуэт высокі светла-чырвоны купал над галоўным уваходам, які нібы лунае над зелянінаю, у якой патанае навакольная невысокая забудова, і завяршае перспектыву сучасных вуліц Леніна і Карбышава.

Пры ўзвядзенні будынка выкарыстаны новыя на той час прагрэсіўныя будаўнічыя матэрыялы. Міжпаверхавыя перакрыцці, лесвічныя прыступкі і падаконныя пліты зроблены з жалезабетону. Сталярку рабілі з лепшых парод дубу.

Будынак двухпавярховы з сутарэннямі, складаны ў плане, накрыты двухсхільным дахам. Цэнтральная вуглавая частка вырашана ў выглядзе рызаліта, завершанага высокім парапетам і высокім шатровым дахам. Фасады бакавых крылаў на першым паверсе прарэзаны лучковымі аконнымі праёмамі ў ліштвах з замковым каменем і падаконнымі філёнгамі, на другім паверсе – прамавугольныя аконныя праёмы ў фігурных ліштвах і аздоблены падаконнымі філёнгамі з ляпным дэкорам. Фасад па вул. Леніна акцэнтаваны ў цэнтры эркерам і бакавым рызалітам. На фасадзе па вул. Карбышава сіметрычна размешчаны два скругленыя эркеры з балконамі. Архітэктурныя дэталі вылучаны белым колерам на фоне вохрыстых сцен. Да тарцовых фасадаў прымыкаюць суседнія пазнейшыя будынкі.

Першапачатковая планіроўка калідорная, цяпер зменена. У цокалі размяшчаліся архіў, памяшканні санітарна-тэхнічнай службы, сховішча. На першым паверсе былі вестыбюль, службовыя пакоі, на другім – зала аперацыйная і пасяджэнняў, кватэры адміністратара банка, кур'ера і інш. Па-мастацку выкананы металічныя агароджы ўнутранай лесвіцы і балконаў, казырок над галоўным уваходам.

412Г000657	Будынак былога даходнага дома	пачатак XX стагоддзя	вул. Леніна, 13	2	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288

Будынак трохпавярховы з сутарэннямі, трапецападобны ў плане, накрыты двухсхільным дахам. Галоўны фасад атынкаваны. Кампазіцыя галоўнага фасада сіметрычная. Цэнтральная частка вылучана несапраўдным рызалітам, завершаным фігурным франтонам. Тымпан франтона прарэзаны арачным аконным праёмам, над якім пазначана дата – 1900. Плоскасць рызаліта члянёна дзвюма парамі высокіх вузкіх аконных праёмаў лесвічнай клеткі. Вуглавыя часткі фасада акцэнтаваны трохграннымі эркерамі, завершаны фігурнымі атыкамі. З паўднёвага боку атык дэкарыраваны ляпнымі гірляндамі. Аконныя праёмы эркераў падкрэслены металічнымі агароджамі (для вазонаў з кветкамі). Тыльны і тарцовыя фасады не тынкаваныя, прарэзаны аконнымі праёмамі з клінчатымі перамычкамі. Захаваліся ўваходныя філянговыя напалову зашклёныя дзверы з металічнымі пераплётамі, металічная агароджа лесвічнай клеткі.

412Г000658	Былы дом урача Тальгейма	1911 год	вул. Леніна, 22	2	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288

Пабудаваны ў 1911 г. паводле індывідуальнага праекта на пляцы памерам 20х30 саж., які належаў урачу Міхалу Тальгейму. Будынак запраектаваны з улікам спецыфікі ўрачэбнай работы. На першым паверсе размяшчаліся прыёмны пакой, кабінет і нават дзве палаты стацыянара на чатыры ложкі кожная. На другім паверсе жыў сам гаспадар. У доме былі два адасобленыя ўваходы: адзін для наведвальнікаў у прыёмны пакой, другі ў жылую частку.

Двухпавярховы з падвалам Г-падобны ў плане будынак складанай аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі. Фасады атынкаваны фактурнай тынкоўкай, цокаль абліцаваны каменнымі блокамі. Сярэдні аб'ём – вуглавы, вежападобны, накрыты высокім шатровым дахам. Плоскасць цэнтральнай грані акцэнтавана двухсхільным шчытом, дэкарыравана квадратнымі і прамавугольнымі нішамі, карнізным пояскам. Над цэнтральным аконным праёмам ёсць дата – 1911. Фасад па вул. Леніна вылучаны рызалітам з паўднёвага боку (каля вуглавой вежы), завершаным двухсхільным шчытом. Схілы шчыта аформлены руставаным карнізам. Фасадная плоскасць члянёна прамавугольнымі аконнымі праёмамі, у рызаліце і з паўночнага краю фасада двайнымі вузкімі вокнамі. Аконныя праёмы на другім паверсе падкрэслены плоскімі сандрыкамі. Фасад па вул. Карбышава вылучаны двума бакавымі рызалітамі, завершанымі таксама двухсхільнымі шчытамі. Фасадная сцяна прарэзана на першым паверсе двайнымі вузкімі аконнымі праёмамі, на другім – трайнымі вузкімі аконнымі праёмамі з плоскімі сандрыкамі-перамычкамі. Над дзвярным праёмам захавалася арыгінальная канструкцыя драўлянага брыля. Тарцовыя і дваровы фасады маюць падобнае вырашэнне: акцэнтаваны двухсхільнымі шчытамі, аконныя праёмы на другім паверсе дэкарыраваны сандрыкамі-перамычкамі, у рызалітах вокны патройныя, захаваўся балкон з металічнай агароджай.

Планіроўка зменена. Першапачаткова правае крыло, якое выходзіць на вул. Леніна, было адведзена для пацыентаў (палаты). У цокалі – кухня.

Захавалася дывановая падлога з паліхромнай кафлі ў вестыбюлі з боку вул. Карбышава.

413Г000659	Будынак былой тытунёвай фабрыкі Шарашэўскага	1867 год	вул. Маставая, 31	3	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288
412Г000660	Комплекс былога кляштара кармелітаў (два будынкі)	XVIII стагоддзе	вул. Маставая, 37	2	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288

Кармеліты пасяліліся ў Гродне каля 1650 г. на беразе Нёмана. Фундатарамі кармеліцкага кляштара былі кашталян віленскі А. Катовіч разам з жонкай Барбарай. Як мяркуе гісторык архітэктуры А.Д. Квітніцкая, першапачаткова драўляны кляштар неаднаразова гарэў і аднаўляўся. На планах горада 1655 і 1706 гг. касцёл кармелітаў паказаны як драўляны. Будаўніцтва мураванага касцёла пачалося ў 1738 г. На думку доктара мастацтвазнаўства Т.В. Габрусь, аўтарам касцёла мог быць архітэктар І. Фантана III. Будынак трохпавярховы з цокальным паверхам, Г-падоб-

ны ў плане, накрыты вальмавым дахам. Фасады атынкаваныя.

Галоўны фасад паўночнага аб'ёму дабудаваны і завершаны фігурным шчытом, які нагадвае абрыс фасада страчанага касцёла. Бакавыя і тыльны фасады прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі, афармленымі падаконнымі карнізнымі паяскамі, дэкаратыўнымі перамычкамі з замковым каменем. Першы паверх аддзелены цягай. Сцяна першага паверха апрацавана рустам.

Галоўны фасад жылога дома раскрапаваны вуглавымі і адной цэнтральнай лапаткамі, падзелены міжпаверхавымі цягамі, прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі: на першым паверсе з прамымі сандрыкамі і замковым каменем, на другім і трэцім паверхах з дэкаратыўнымі перамычкамі з замковым каменем. Бакавы паўднёва-заходні фасад мае падобнае з галоўным фасадам архітэктурнае вырашэнне: крапаваны вуглавымі і цэнтральнай лапаткамі, па гарызанталі падзелены цягамі. Тыльны фасад прарэзаны аконнымі праёмамі, падкрэсленымі падаконнымі карнізамі і дэкарыраванымі перамычкамі з замковым каменем. Завершаны фасады карнізам.

413Е000661	Забудова вул. К. Маркса	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. К. Маркса, 5, 6 (вул. Гараднічанская, 42/1), 7, 8, 9, 9а, 10, 11, 12, 13, 14, 15 (вул. Сацыялістычная, 43, 43/1), 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25 (вул. Маладзёжная, 1), 30, 32, 34, 34а, 36, 38а, 40, 42	3	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288
412Г000017	Ансамбль былога кляштара брыгітак: касцёл жылы корпус лямус агароджа з брамай	1634–1642 гады	вул. К. Маркса, 27	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Ансамбль кляштара брыгітак сфарміраваны ў 1630–1650-я гг. на вул. Азёрнай (пазней вул. Скідзельская, Купецкая, Брыгіцкая), забудова якой на той час была драўлянай. Фундатарам брыгіцкага кляштара была Аляксандра Сабеская-Весялоўская. Яна падаравала ордэну некалькі зямельных участкаў у Гродне і фальваркі ў Гродзенскім і Ваўкавыскім паветах. Першапачаткова ў 1636 г. быў узведзены драўляны касцёл і ў 1634 г. жылы дом для манашак, пазней пераабсталяваны ў гаспадарчы будынак – лямус.

У 1642–1651 гг. пабудаваны мураваны касцёл, жылы корпус, агароджа з брамамі і невялікімі шасціграннымі вежачкамі. Апроч невялікага ўнутранага дворыка, які ўтвараюць будынак касцёла з кляштарам, тут быў сад, агарод, двор з гаспадарчымі збудаваннямі і самастойным уездам, парадны двор перад храмам.

Касцёл алтарнай часткай арыентаваны на ўсход. Корпус жаночага кляштара прымыкае да яго з усходняга боку, утвараючы з поўдня замкнёны дворык-клуатр, па перыметры абведзены скразной крытай галерэяй. Акрамя жылых і адміністрацыйных памяшканняў кляштар уключаў у вуглавой частцы зальны аб'ём, на першым паверсе якога была трапезная, на другім – бібліятэка.

Касцёл Св. Брыгіты – помнік архітэктуры ранняга барока. Пабудаваны паводле ўзору рымскіх аднанефавых базілік. Галоўны фасад мае двухвежавую кампазіцыю, завершаны атыкам у выглядзе квадратнага шчыта з трохвугольным франтонам і дзвюма валютамі ўнізе. Асноўны аб'ём разам з паўкруглай апсідай накрыты агульным высокім чарапічным дахам. Фасады касцёла аформлены пілястрамі карынфскага ордэра, якія нясуць антаблемент. Фрыз антаблемента дэкарыраваны паліхромным раслінным арнаментам у спалучэнні з міфалагічнымі істотамі, выкананым у тэхніцы сграфіта. З высокім майстэрствам выканана дэкаратыўнае аздабленне партала ўвахода.

Зала храма перакрыта цыліндрычным скляпеннем, умацаваным падпружнымі аркамі і прарэзаным над вокнамі распалубкамі. Апсіда аддзелена ад залы бакавымі пілонамі і перакінутай паміж імі аркай. Над уваходам – узнятая на два гранёныя слупы і трайную аркаду шырокая галерэя хораў, злучаная з кансольным бакавым балконам з вітой лесвіцай. Архітэктурная пластыка інтэр'ера, як і фасада храма, заснавана на крапоўцы сцен пілястрамі карынфскага ордэра. Паводле звестак мастацтвазнаўцы А.К. Камянецкай, галоўны алтар быў прысвечаны Маці Божай, два бакавыя – Св. Брыгіце і Св. Ганне. Гісторык Я.Н. Мараш адзначаў, што ў 1646–1647 гг. у касцёле з'явіўся шэраг карцін і абразоў віленскага мастака І. Шрэтэра і Якава з Цікоціна, якія займалі бакавыя алтары. На балконе з арганам стаяла статуя Давіда, які грае на арфе, – твор скульптара Марціна Фрыцэ. У сярэдзіне 1970-х гг. у кляштарным склепе былі знойдзены тры партрэты заснавальнікаў кляштара – Кшыштафа Весялоўскага, яго жонкі Аляксандры і іх дачкі Грызельды, напісаныя ў XVII ст. Хто быў аўтарам партрэтаў – невядома. Партрэты былі адрэстаўрыраваны галоўным рэстаўратарам Рускага музея ў Пецярбургу А.В. Брындаравым.

Акрамя касцёла з кляштарам у ансамбль уваходзілі: свіран двухпавярховы, першы паверх цагляны, другі – драўляны, дахоўкай крыты; дом для садоўніка мураваны з лазняй і медаварняй (усе будынкі пад адным чарапічным дахам); свіран вялікі драўляны двухпавярховы, крыты гонтай; складзік драўляны, сад і агарод. Кляштарная агароджа была вышынёй да 5 м, у ёй меліся дзве брамы. Галоўная брама фланкіравана сіметрычнымі васьміграннымі вежамі, верхнія часткі якіх зменены ў выніку пазнейшых перабудоў. За асноўнай тэрыторыяй (дзе цяпер Дом сувязі) былі размешчаны астатнія гаспадарчыя будынкі: дом пекара з часанага дрэва, крыты дахоўкай; бровар з часанага дрэва, крыты дахоўкай; стайня і карэтная; свіран стары на мураваным падмурку; флігель драўляны, крыты гонтай, кузня старая з цэглы, крытая дахоўкай. Праз вуліцу непадалёк ад касцёла стаяла масіўная мураваная званіца (знесена ў 1957 г.)

У глыбіні кляштарнага двара да нашага часу захаваўся двухпавярховы будынак XVII ст. – лямус. На думку даследчыка В.І. Кудрашова, двухпавярховы лямус першапачаткова будаваўся як жылы дом для манашак. Паводле меркавання гісторыка архітэктуры У.А. Чантурыя, у якасці жылога выкарыстоўваўся толькі другі паверх, першы служыў для сховішча розных рэчаў. Пазней, калі быў пабудаваны мураваны кляштарны корпус, другі паверх лямуса заняла кляштарная абслуга. Лямус складзены з масіўнага бруса без адзінага металічнага мацавання. З боку галоўнага фасада на першым і другім паверхах арачныя адкрытыя галерэі. Высокі чатырохсхільны дах накрыты гонтай.

Найбольш значныя рамонтныя работы адбываліся ў 1750–1760 гг., вялікія страты кляштарнаму комплексу нанёс пажар 1855 г.

Кляштар Св. Брыгіты быў скасаваны ў 1842 г. У яго будынках пасялілі манашак з закрытых кляштараў бенедыкцінак у Нясвіжы, брыгітак у Луцку, дамініканак у Навагрудку. Пасля Вялікай Айчыннай вайны ў кляштары размяшчаліся медыцынскія ўстановы. У 1990 г. касцёл перададзены Рымска-каталіцкай царкве і ў 1992 г. асвячоны арцыбіскупам Т. Кандрусевічам.

412Г000018	Ансамбль былога кляштара бернардзінцаў: касцёл са званіцай дэкаратыўнае аздабленне інтэр'ера касцёла: галоўны алтар, восем алтароў, фрэскавыя кампазіцыі цэнтральнага нефа, арнаментальныя роспісы і лепка, барэльефныя кампазіцыі, хоры, рашотка і дзверы бабінца, дэкор Ларэтанскай капэлы, распісныя дзверы ў паўночным нефе жылы корпус агароджа	XVI–XVIII стагоддзі	вул. Парыжскай Камуны, 1	2	28.02.2002 № 71 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288

Драўляны кляштар заснаваны ў 1494 г. (1495 г.), мураваны пабудаваны ў 1595–1618 гг. Асобныя дабудовы зроблены ў XVIII ст. Уключаў касцёл, вежу-званіцу і жылы корпус. Быў абкружаны мураванай агароджай, за якой знаходзіўся сад і агарод, двор з гаспадарчымі пабудовамі. Захаваліся касцёл, жылы корпус, званіца, якія звязаны ў адзін комплекс і ўтвараюць унутраны дворык.

Касцёл – трохнефавая шасціслуповая базіліка з вялікай паўцыркульнай апсідай і дзвюма сакрысціямі. У аснову пабудовы храма пакладзена кампазіцыя рымскага езуіцкага касцёла Іль Джэзу. Цэнтральны неф накрыты двухсхільным, бакавыя – аднасхільнымі дахамі. У архітэктуры касцёла спалучаюцца стылявыя элементы готыкі, рэнесансу і барока. Галоўны фасад дэкарыраваны развітым антаблементам, пілястрамі карынфскага ордэра, арачнымі нішамі і завершаны трохвугольным франтонам. Сцены бакавых фасадаў члянёны пілястрамі і спаранымі арачнымі вокнамі. Цэнтральны неф аддзелены ад бакавых шасцю апорнымі слупамі. Нефы перакрыты крыжовымі скляпеннямі. У 1788 г. аздоба інтэр'ера дапоўнена жывапісам (мастакі А. Грушэцкі, Ф. Міхалкевіч), разьбой па дрэве, чыгунным і бронзавым ліццём, стукавым арнаментам, скульптурай. Скляпенні крыжовыя на падпружных арках, распісаных у тэхніцы грызайль. Плафон з фрэскавымі кампазіцыямі. У нішах аркатурнага пояса на паўднёвай сцяне цэнтральнага нефа выявы 12 апосталаў, на паўночнай – 12 дзеячаў Вялікага княства Літоўскага і Рэчы Паспалітай. Кампазіцыя «Ушэсце Хрыста» размешчана на тымпане арачнага перакрыцця цэнтральнага нефа. Каля паўночнага нефа амбон у стылі класіцызму, дэкарыраваны лісцем аканта і чатырма авальнымі медальёнамі з выявамі евангелістаў. Дзверы і сцены прытвора выкананы з ажурнага кованага металу. Над прытворам хоры з арганам, дэкарыраваным разьбой па дрэве. У кампазіцыі ўсіх 14 алтароў выкарыстаны элементы карынфскага ордэра, скульптура, алтарныя карціны. Асаблівую мастацкую каштоўнасць маюць скульптурныя і гарэльефныя стукавыя кампазіцыі Ларэтанскай капэлы, выкананыя ў стылі рэнесансу. Трох'ярусны галоўны алтар драўляны, аздоблены стукавай скульптурай і арнаментам.

Жылы корпус далучаны да паўднёвай сцяны касцёла. Двухпавярховы аб'ём у плане складанай канфігурацыі. Сцены чляняны прамавугольнымі вокнамі, пілястрамі, контрфорсамі. Усходняе і паўднёвае крылы вылучаны буйнымі рызалітамі з трохвугольнымі шчытамі. Завершаны двухсхільным чарапічным дахам. Планіроўка галерэйная.

Вежа-званіца прымыкае да галоўнага фасада касцёла з паўднёвага боку. Мае самастойны ўваход і звязана з касцёлам і жылым корпусам. Два верхнія ярусы званіцы перабудаваны ў 1788 г. у стылі позняга барока. Маюць складаную фігурную пабудову і маляўнічы сілуэт. У іх пластычным афармленні выкарыстаны выгнутыя паверхні сцен, рэльефныя чляненні, вуглавыя калонкі і валюты. Вежа завершана фігурнай галоўкай са шпілем.

412Г000019	Свята-Уладзімірская царква	канец XIX стагоддзя	вул. Перамогі, 5	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з цэглы. Помнік архітэктуры рэтраспектыўна-рускага стылю.

Аб'ёмна-прасторавая кампазіцыя будынка складаецца з чатырох частак: двух'яруснай (васьмярык на чацверыку) званіцы, прамавугольных у плане бабінца і асноўнага аб'ёму з пяціграннай апсідай. Асноўны аб'ём накрыты пакатым чатырохсхільным дахам, званіца завершана шатром з макаўкай. Сцены будынка прарэзаны арачнымі і лучковымі аконнымі праёмамі, завершаны па перыметры зубчастым поясам, філянговым фрызам і прафіляваным карнізам. На бакавых фасадах кілепадобныя франтончыкі. Цокаль вылучаны філянговай крапоўкай і прафіляванай цягай. Архітэктура царквы насычана стылізаванымі элементамі дэкору старажытнарускага дойлідства (закамары, кілепадобныя аркі, крыжовыя і арачныя нішы, вуглавыя калонкі, ліштвы акон).

Унутраная прастора перакрыта плоскай столлю. Іканастас драўляны.

413Д000020	Вайсковыя могілкі	1939–1945 гады	вул. Перамогі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
412Г000662	Будынак былога рэальнага вучылішча	1907 год	вул. 1 Мая, 3 (вул. Акадэмічная, 10)	2	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288

Пабудаваны ў 1910–1913 гг. з цэглы па праекце 1903 г. для рэальнага вучылішча, заснаванага ў 1907 г.

Двухпавярховы будынак у стылі неакласіцызму, адпавядаў найноўшым патрабаванням сярэдняй навучальнай установы. У вучылішчы былі абсталяваны фізічны, хімічны, гістарычны кабінеты, бібліятэка, рысавальная, гімнастычная, актавая залы, сталовая. На вежы быў зроблены купал, які вярцеўся, на ім усталявана астранамічная труба. Пасля вайны ў 1946–1949 гг. замест купала зроблена плоскае пакрыццё вежы з балконам.

З пачаткам Першай сусветнай вайны вучылішча было эвакуіравана ў Калугу, будынак заняты пад ваенны лазарэт. Пасля 1917 г. рэальнае вучылішча скасавана ў сувязі з рэформай народнай адукацыі. У 1920-я гг. у будынку размясцілася гімназія імя А. Міцкевіча.

Двух- і трохпавярховы з паўпадвалам атынкаваны будынак, у плане мае складаную блізкую да Г-падобнай форму. Выразная пластыка фасадаў дасягаецца спалучэннем розных па канфігурацыі аб'ёмаў, выкарыстаннем розных па прапорцыі і маштабу арачных і прамавугольных акон, буйнымі крапоўкамі, гладкай паверхняй сцен. Вуглавая частка акцэнтавана чатырохграннай трох'яруснай вежай. Да вежы прымыкае крыло, арыентаванае на вул. Акадэмічную. Фасад крыла па вул. 1 Мая ўяўляе сабой амаль глухую сцяну, за выключэннем аднаго арачнага праёма на першым паверсе. Галоўны фасад крыла па вул. Акадэмічнай вылучаны бакавымі магутнымі рызалітамі. Дваровыя фасады чляняцца прамавугольнымі аконнымі праёмамі, завершаны карнізам, дэкор адсутнічае. Крыло па вул. 1 Мая з боку дваровага фасада мае невялікія рызаліты.

412Г000663	Дом-музей М.Багдановіча	канец XX стагоддзя	вул. 1 Мая, 10 (вул. Багдановіча, 1)	2	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288

Дом, дзе ў 1892–1896 гг. жыў з бацькамі Максім Адамавіч Багдановіч – выдатны беларускі паэт, празаік, перакладчык і літаратуразнавец.

Драўляны дом прамавугольны ў плане, накрыты двухсхільным дахам. Цэнтральны ўваход вырашаны верандай, плоскае пакрыццё якой з'яўляецца тэрасай перад мезанінам, накрытым самастойным двухсхільным дахам. Сцены гарызантальна ашаляваны, рытмічна расчлянёны прамавугольнымі аконнымі праёмамі ў ліштвах з франтонамі.

412Г000664	Фрагменты былой сядзібы ў прадмесці Аўгустава: капліца былая карчма Гродзенскай эканоміі (архітэктар Дж.Сака)	 1817 год 1782 год	 вул. Рэпіна, 2 вул. Рэпіна, 5а	2	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288

Сядзіба ў Аўгуставе была заснавана як рэзідэнцыя караля Станіслава Аўгуста Панятоўскага па рашэнню Антонія Тызенгаўза. Пабудавана на зямлі Гродзенскай эканоміі па праекце архітэктара Дж. Сака да 1782 г. У першапачатковым выглядзе рэзідэнцыя складалася з сядзібнага дома, двух флігеляў, трох гаспадарчых будынкаў. Усе пабудовы былі мураваныя. Планіровачнае вырашэнне сядзібы ў Аўгуставе было падобнае да другой рэзідэнцыі караля ў Станіславове. Палац быў невялікі, цэнтральны аб'ём двухпавярховы, бакавыя – аднапавярховыя, накрыты высокім чарапічным дахам. Флігелі былі аднапавярховыя невялікіх аб'ёмаў. Паводле гісторыка Р. Афтаназы, у 1794 г. у комплексе сядзібы была пабудавана мураваная карчма. Не выключана, што карчма пры дарозе існавала і раней, у канцы XVIII ст. была перабудавана. Пасля 1795 г. імператрыца Кацярына II падаравала палац у Аўгуставе прадстаўніку вядомага ірландска-французскага роду Маўрыцыю О'Браен-дэ Ласі за заслугі ў руска-турэцкай вайне.

Архітэктурная і гістарычная каштоўнасць сядзібы была адзначана яшчэ ў пачатку XX ст. У 1912–1914 гг. архітэктар М. Баэр распрацаваў праект рэстаўрацыі жылых сядзібных пабудоў. Аднак рэалізаваць праект перашкодзіла Першая сусветная вайна. У час ваенных дзеянняў у 1920 г. будынкі сядзібы былі пашкоджаны. Па ініцыятыве Ю. Ядкоўскага ў 1927 г. сядзіба ў Аўгуставе была аб'яўлена помнікам гісторыі і прыняты меры для яе рэстаўрацыі. І на гэты раз аднаўленню сядзібы перашкодзіла Другая сусветная вайна. У пасляваенны час сядзібны комплекс канчаткова прыйшоў у заняпад. Да сённяшняга дня захаваўся фрагментарна: карчма, капліца, сляды парку.

Капліца была пабудавана ў пачатку 1818 г. уладальнікамі О'Браен-дэ Ласі. Асвячона 29 жніўня 1818 г. у імя Св. Пятра і Паўла. Пасля смерці генерал Маўрыцый О'Браен-дэ Ласі быў тут пахаваны. Размешчана капліца справа ад уязной алеі. Тэрыторыя ва-

кол яе была абнесена мураванай сцяной, накрытай дахоўкай. Да тэрыторыі капліцы прымыкалі могілкі.

По знешняму абрысу капліца прамавугольная ў плане, унутры – ратондападобная. Завяршалася купалам з барабанам і сігнатуркай. Уваход афармлены двухкалонным порцікам, заглыбленым у нішу. Над дзвярамі пад карнізам, а над вокнамі над карнізамі былі размешчаны прадаўгаватыя прамавугольныя таблічкі цёмнага колеру, на якіх пазалочанымі літарамі былі зроблены, хутчэй за ўсё, фундацыйныя надпісы. Падлога ў капліцы была часткова цагляная і часткова мармуровая. Пад падлогай знаходзілася крыпта. У алтары цэнтральнае месца займаў абраз Маці Божай, абапал стаялі ў натуральную велічыню дзве скульптуры апосталаў Пятра і Паўла.

Перад капліцай стаяла брама-званіца, уключаная ў агароджу. На другім ярусе званіцы размяшчаліся тры невялікія званы.

Капліца ў сядзібе Аўгустава з'яўляецца унікальным помнікам архітэктуры эпохі класіцызму, аналагаў якому на Гродзеншчыне не выяўлена.

413В000021	Стаянка перыяду каменнага веку	10–2-е тысячагоддзі да н.э.	на месцы былой в. Пышкі, на паўднёва-ўсходняй ускраіне лесапарку	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000022	Стаянкі перыяду канца бронзавага веку – пачатку жалезнага веку	11–9-е тысячагоддзі да н.э.	Румлёва (лесапарк)	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Е000665	Забудова вул. Савецкай	XVI–XX стагоддзі	вул. Савецкая, 1, 3, 5, 7, 10, 12, 13, 14, 15, 15а (вул. Калючынская, 11), 17, 17а (вул. Калючынская, 9), 17б, 19, 21, 23, 25, 28 (вул. Віленская, 2), 31	2	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288

Адна з цэнтральных вуліц горада (былая Дамініканская), паміж пл. Савецкай і вул. Ажэшкі. Паводле праекта рэканструкцыі Гродна 1874 г. забудоўвалася пераважна купцамі і прадпрымальнікамі. Многія будынкі неаднаразова рамантаваліся і перабудоўваліся.

412Г000666	Былы дом купца Мураўёва	XIX стагоддзе	пл. Савецкая, 2	2	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288

Будынак абласной навуковай бібліятэкі імя Я.Ф. Карскага (былы дом купца Мураўёва) размешчаны ў гістарычным цэнтры Гродна на былой Рыначнай плошчы, якая сфарміравалася ў XIV–XV стст. Думка, што будаўніцтва на гэтым участку завяршылася да 1888 г., падмацоўваецца звесткамі з журнала па аплаце квартальнага падатку за 1886 г.

Будынак трохпавярховы, Г-падобны ў плане. Галоўны фасад неатынкаваны. Кампазіцыя галоўнага фасада сіметрычная. Цэнтральную яго частку на другім паверсе займае вялікі на тры праёмы балкон з літай фігурнай агароджай. На трэцім паверсе крайнія арачныя праёмы з невялікімі балконамі. Плоскасць фасада крапавана пілястрамі з чыгуннымі вензелямі ў завяршэнні, да ўзроўню другога паверха руставаная. Бакавыя рызаліты завершаны цыркульнымі франтонамі. Дэкор будынка насычаны, выкананы цаглянай кладкай. У абрысах акон, франтонаў, афармленні бакавых частак галоўнага фасада прасочваюцца рысы стылю мадэрн. Паўкалонкі ў нішах, ліштвы аконных праёмаў, арнамент карнізаў вырашаны ў псеўдарускім стылі.

У двары з паўночнага боку да бакавога крыла будынка прымыкае двухпавярховы Г-падобны ў плане флігель. Галоўны (дваровы) фасад флігеля атынкаваны, падзелены міжпаверхавымі цягамі. На першым паверсе прамавугольныя аконныя і дзвярныя праёмы. На другім – лучковыя вокны ў прафіляваных ліштвах падкрэслены падаконнай цягай і нішамі. Цэнтральная частка паўднёва-заходняга фасада флігеля вылучана мезанінам, завершаным двухсхільным шчытом з круглай люкарнай у абрамленні.

413Ж000023	Бюст В.Д. Сакалоўскага	1973 год	вул. Савецкая	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
411Г000024	Вежавы гадзіннік фарнага касцёла	XVI стагоддзе	пл. Савецкая, 4	1	27. 12. 1995 № 17	14.05.2007 № 578

Вежавы гадзіннік фарнага касцёла ў Гродне – найбольш старажытны з тых, што захаваліся і функцыянуюць не толькі ў Беларусі, але і на ўсёй тэрыторыі былога СССР.

Дакладных звестак аб часе стварэння і майстры гадзінніка ў пісьмовых крыніцах не захавалася. Мяркуючы па характэрных дэталях механізма (падвойнае клінавае мацаванне, шышакі рамы, лічыльнае кола бою і інш.), іканаграфічных і архіўных матэрыялах, гадзіннік быў створаны ў XVI ст. Праўдападобна, што першапачаткова гадзіннік знаходзіўся на вежы гарадской ратушы на Рыначнай плошчы (Савецкая плошча). Пасля зруйнавання ратушы ў час акупацыі Гродна войскамі цара Аляксея Міхайлавіча ў сярэдзіне XVI ст. быў адноўлены на сабраныя гараджанамі грошы і ўстаноўлены на вежы езуіцкага драўлянага калегіума. Пасля ўзвядзення мураваных касцёла Св. Францішка Ксаверыя (цяперашні фарны) і калегіума быў перанесены на вежу касцёла. У архіўным дакуменце, датаваным 1725 г., паведамляецца: «Расстроенные и пришедшие в негодность из-за древности своей часы в этом году трехмесячным трудом воссозданы и помещены в башне храма». Дакумент 1743 г. таксама згадвае аб рамонце гадзінніка, да таго ж сведчыць, што знаходзіцца ён на вежы храма. Каштоўную інфармацыю і апісанне гадзінніка ўтрымлівае інвентарны вопіс касцёла ад 24 студзеня 1798 г. : «В левой башне имеется лестница на хоры и к часам, те часы – железные большие, часы и четверти бьющие, с гирями каменными на толстых веревках, с четырьмя циферблатами на четырех сторонах башни размещенными, со стрелками к ним, и машиной для завода этих часов». Архіўныя дакументы сведчаць, што гадзіннік спраўна функцыянаваў на працягу XIX ст.

У час Першай сусветнай вайны быў вывезены ў Германію гадзіннікавы звон, а ў 1920-я гг. былі дэманціраваны цыферблаты.

Гадзіннік аднаўляўся ў 1940-я гг., 1980 і 1987–1988, 1993–1994 гг.

412Г000025	Былы кляштар дамініканцаў: былая мужчынская гімназія былы кляштарны корпус	1735 год	вул. Савецкая, 6, вул. Савецкая, 8	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Дамініканскі кляштар (вул. Савецкая, 6, 8) заснаваны ў 1633 г. Першапачаткова кляштар быў драўляны. Мураваны кляштар узводзіўся ў 1708–1737 гг. Двухвежавы касцёл знаходзіўся на месцы сучаснага сквера. Першапачаткова быў накрыты дахоўкай, у канцы XVIII ст. – жалезам. Побач з уязной брамай знаходзіліся пральня, бровар, калодзеж. У двары таксама размяшчаліся стайня з карэтнай, лядоўня, драўляны двухпавярховы свіран. Тэрыторыя кляштара была абнесена мураванай сцяной. Касцёл разабраны ў 1873 г., а ў 1874 г. на яго месцы разбіты сквер. Пры кляштары існавала гімназія, скасаваная разам з кляштарам у 1833 г. У 1833–1836 гг. кляштарны корпус перабудаваны пад свецкую гімназію.

Былая мужчынская гімназія – двухпавярховы накрыты двухсхільным дахам будынак. Сцены атынкаваныя. Галоўны фасад вылучаны рустоўкай цэнтральнай часткі першага паверха і ўвянчаны трохвугольным франтонам. Бакавыя крылы апрацаваны пілястрамі і завершаны ступеньчатым атыкам. Сістэма планіроўкі калідорная. Захаваліся скляпеністыя перакрыцці.

Былы кляштарны корпус – двухпавярховы, накрыты двухсхільным дахам будынак. Сцены атынкаваныя, завершаныя карнізам. Галоўны фасад вырашаны ў стылі барока. Чляніцца лапаткамі, завершаны барочным франтонам.

413Г000667	Будынак кінатэатра	1890 год	вул. Сацыялістычная, 4	3	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288
413Г000668	Будынак	1910 год	вул. Сацыялістычная, 22 (вул. Карбышава, 3)	3	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288
413Г000669	Былая сінагога	1912 год	вул. Сацыялістычная, 35	3	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288
413Г000670	Былы гарадскі асабняк	1905 год	вул. Сацыялістычная, 37	3	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288
413Г000671	Былы жылы дом	1880 год	вул. Сацыялістычная, 44	3	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288
412Г000026	Дзве воданапорныя вежы	XIX–XX стагоддзі	вул. Свярдлова, 2	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Паўночная вежа – цэнтрычнае васьміграннае збудаванне, падзелена па вышыні на шэсць ярусаў. Фасады вежы багата дэкарыраваны: магутныя карнізы, пілястры, люкарны, спалучэнне чырвонай цэглы і белай тынкоўкі. Вокны другога яруса паўцыркульныя, высокія, размешчаны ў нішах. У цэнтры вежы ўзвышаецца каркас з трубамі для падачы вады ў рэзервуар, які знаходзіцца на самым верхнім ярусе. Перакрыцці драўляныя.

Паўднёвая вежа – васьміграннае двух'яруснае збудаванне, унутры па вышыні падзелена на чатыры ярусы. Грані раскрапаваны арачнымі і лучковымі вокнамі і нішамі, вуглы вылучаны лапаткамі. У завяршэнні і паміж ярусамі прафіляваныя карнізы з зубчастым пояскам.

Вышыня вежаў 22 м. Дахі васьмісхільныя.

413Г000672	Былы Дом урача	1906 год	вул. Студэнцкая, 6	3	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288
412Г000027	Былы дом Стафана Баторыя	XVI стагоддзе	вул. К. Маркса, 1	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Вядома, што кароль Стафан Баторый выбраў Гродна месцам жыхарства. Пасяліўшыся тут, ён пачаў будаўніцтва гарадской рэзідэнцыі, што атрымала назву «Баторыеўка», якая выходзіла галоўным фасадам на Рыначную плошчу. Паводле літаратурных крыніц, у год смерці караля будынак не быў завершаны. На плане горада 1655 г. ён паказаны Г-падобным у плане, даволі вялікіх памераў. Дом паказаны на акварэлі Н. Орды. Будынак неаднаразова пераходзіў да розных уладальнікаў і перабудоўваўся. З канца XVIII ст. і да 30-х гг. XIX ст. належаў графу Бжастоўскаму. Паводле сведчання Э. Ажэшкі, з 1830-х гг. быў прададзены 11 уладальнікам. У другой палове XIX ст. пасля рамонту тут размясціліся гарадское праўленне, прыватнае жыллё, крама. У пачатку XX ст. тут знаходзілася гасцініца «Метраполь». Будынак моцна пашкоджаны пажарам 1885 г.

Будынак трохпавярховы з сутарэннямі, накрыты чатырохсхільным дахам. Сцены атынкаваныя, завершаныя карнізам. Фасады чляняцца руставанымі лапаткамі. Паверхі падзелены цягай. Прамавугольныя аконныя праёмы дэкарываны ліштвамі.

412Г000028	Ансамбль былога кляштара езуітаў: касцёл дэкаратыўнае аздабленне інтэр'ера касцёла: галоўны алтар, 12 алтароў, амбон, 16 фрэскавых кампазіцый, фрэскі на парусах, роспісы на падпружных арках, помнік на магіле А. Тызенгаўза, арган, лава ў прэсбітэрыі, распісаная на тэмы жыційных сюжэтаў, два таршэры ў прэсбітэрыі, дзве спавядальні жылыя карпусы аптэка агароджа	XVI–XVIII стагоддзі, XVIII–XIX стагоддзі	пл. Савецкая, 4, вул. К. Маркса, 4, вул. Кірава, 1, пл. Савецкая, 4	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288

Езуіцкі калегіум як архітэктурны комплекс пачаў фарміравацца з 1585 г. пры падтрымцы караля Рэчы Паспалітай Стафана Баторыя. Для гэтай мэты ён падараваў езуітам маёнтак Кунджын і 10 тыс. злотых. Аднак езуіцкая місія ў Гродне была створана не адразу, а толькі ў 1622 г., у 1625 г. рэарганізавана ў рэзідэнцыю, а ў 1664 г. пераведзена ў ранг калегіума. У 1665 г. Станіславам Касадубскім пры калегіуме заснавана школа.

Комплекс калегіума займаў адзін з кварталаў каля Рыначнай плошчы. Будаўніцтва езуіцкай рэзідэнцыі пачалося пасля 1664 г. пры гродзенскім пробашчы Ф.Д. Ісакоўскім, мураванага касцёла – у 1678 г. (фундатары С. і К. Лозы). Асвячэнне касцёла ў імя Францішка Ксаверыя адбылося ў 1705 г. У 1725 г. на вежу-званіцу касцёла перанесены з вежы калегіума гадзіннік. У 1773 г. кляштар скасаваны, касцёл з 1788 г. стаў фарным (прыходскім).

Першапачатковы выгляд касцёла можна ўявіць паводле карціны, якая знаходзіцца ў касцёле. Касцёл арыентаваны алтаром на ўсход, галоўным фасадам павернуты да плошчы.

Касцёл – помнік архітэктуры і дэкаратыўна-манументальнага мастацтва барока і ракако. Трохнефавая купальная базіліка з трансептам, памерам у плане 30х60 м, вышынёй больш за 50 м. У сярэдзіне XVIII ст. былі перабудаваны вежы і ліхтар над цэнтральным купалам. Вежы набылі складаныя барочныя формы. Адначасова ў стылі барока была зменена архітэктура фасада ў цэлым – трох'ярусны двухвежавы фасад падзелены гарызантальнымі паясамі антаблементаў і карнізаў, а па вертыкалі двайнымі пілястрамі складанага профілю. Акрамя таго, яго аздаблялі прамавугольныя і арачныя нішы і праёмы са скульптурай. З боку паўкруглай у плане апсіды прыбудаваны дзве капліцы, завершаныя сферычнымі купаламі. Бакавыя фасады былі вырашаны ў строгіх формах ранняга барока: раскрапаваны двайнымі пілястрамі, тонкімі карнізнымі паясамі, прарэзаны вялікімі лучковымі і арачнымі аконнымі праёмамі. У кантракце на перабудову адзначалася, што купалы касцёла і раней былі абшыты бляхай.

У інтэр'еры цэнтральны неф аддзелены ад бакавых нефаў дзвюма аркадамі на апорных слупах. Па перыметры цэнтральнага нефа над антаблементам зроблена галерэя з балюстрадай. Пры ўваходзе – хоры з арганам. Фрэскавы роспіс сярэдзіны XVIII ст. складаецца з 14 сюжэтных кампазіцый, размешчаных у арачных нішах. Цыкл роспісаў фрыза прысвечаны Францішку Ксаверыю; на скляпеннях фігуры чатырох евангелістаў. Як адзначаюць даследчыкі, асаблівасцю сістэмы роспісаў храма з'яўляецца асіметрычная кампазіцыя фрэсак, упісаных у прамавугольныя і выцягнутыя па гарызанталі рамы. Адзіны ансамбль мастацкага аздаблення інтэр'ера фарміруе галоўны, восем кулісных і тры бакавыя алтары, амбон. Галоўны алтар зроблены ў 1736 г. з таніраванага пад мармур дрэва ў стылі позняга барока, мае чатырох'ярусную кампазіцыю з мноствам карынфскага ордэра калон і пілястраў, раскрапаваны антаблементамі, упрыгожаны накладной разьбой, скульптурнымі выявамі апосталаў, евангелістаў. Авальнае акно над галоўным алтаром у прэсбітэрыі паўтарае афармленне светлавога праёма над алтаром сабора Св. Пятра ў Рыме. Аналагічна вырашаны кулісныя алтары. Адзін з алтароў паўднёвага нефа выкананы ў пачатку XIX ст. у тэхніцы стука ў стылі класіцызму. Амбон зроблены ў сярэдзіне XVIII ст. у стылі ракако. Яго падтрымлівае кансоль у выглядзе ракавіны. Балдахін дэкарыраваны скульптурамі евангелістаў, анёлаў, амураў, пазалочанай разьбой. Рамонты касцёла (пакрыццё даху, пабелка) праводзіліся ў канцы XVIII, сярэдзіне і канцы XIX, пачатку XX ст. У час пажару 1885 г. касцёл амаль не пашкоджаны.

Да найбольш ранніх мураваных пабудоў комплексу належаць двухпавярховы будынак аптэкі і школа, якія выходзілі на вуліцу тарцовымі фасадамі. Галоўным фасадам аптэка выходзіць на Рыначную плошчу. На плане Гродна 1655 г. на месцы аптэкі ўжо паказаны будынак. Першапачаткова будынак быў аднапавярховы. Другі паверх надбудаваны, найбольш верагодна, у 1760-я гг., таму што ў архіўных дакументах 1772 г. сказана, што другі паверх узведзены нядаўна. Выгляд аптэкі пасля перабудовы паказаны на акварэлі Н. Орды (сярэдзіна XIX ст.). У выніку перабудоў 2-й паловы XIX ст. фасады і інтэр'еры значна зменены.

У дакументах 1770 г. упамінаецца «старая бурса» («дом з контрфорсамі»), якая знаходзілася «за сцяной калегіума, пры вуліцы Скідзельскай, двухпавярховая, крытая дахоўкай». У XIX – пачатку XX ст. будынак бурсы неаднаразова перабудоўваўся. У пачатку XX ст. перададзены праваслаўнаму духавенству.

Будынак калегіума размяшчаўся з паўднёва-ўсходняга боку ад касцёла. На думку А.Д. Квітніцкай, калегіум быў закладзены адначасова з касцёлам.

Канчаткова комплекс езуітаў сфарміраваўся ў XVIII ст., калі мураваныя будынкі калегіума з бібліятэкай склаліся ў складаную сістэму карпусоў, злучаных пераходам з касцёлам. Ламаная лінія карпусоў з паўночнага боку прымыкала да муараванай агароджы, утвараючы замкнёны двор складанай канфігурацыі ў плане. Для гаспадарчых пабудоў быў адведзены паўднёва-ўсходні вугал квартала. Гаспадарчыя будынкі ў асноўным былі мураваныя. На тэрыторыі кляштара існаваў сад і кветнік. Мураваная сцяна агароджы была ўпрыгожана вазачкамі і бюстамі святых.

Да нашых дзён зберагліся касцёл і будынак аптэкі.

412Г000029	Будынак былой сінагогі	другая палова XIX стагоддзя	вул. В. Траецкая, 59а	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

У пачатку XX ст. узводзіцца мураваная сінагога ў Гродне (Галоўная сінагога). Як будынак яна ўключыла ў сябе рэшткі «бажніцы» пачатку XVII ст. Сінагога моцна пацярпела ад пажараў 1885 і 1900 гг.

Гродзенская сінагога ўяўляла сабой цэлы комплекс, які ўключаў і дапаможныя будынкі, і прылеглую тэрыторыю, абнесеную агароджай. Сінагога складалася з дзвюх аб'ёмных частак (карпусоў), размешчаных перпендыкулярна: рытуальнай (літургічнай) залы, якая месцілася па падоўжнай восі (у напрамку да ўваходу), і перпендыкулярнага ёй трохпавярховага корпуса, які ўключаў уваходны комплекс і шматлікія дапаможныя прыбудовы. Сцены на ўзроўні другога яруса ўпрыгожаны пілястрамі, плоскімі арачнымі нішамі з высокімі арачнымі вокнамі. Завяршаецца гэта частка сінагогі высокім чатырохсхільным дахам.

412Г000030	Будынкі	1765–1780 гады	пл. Тызенгаўза, 2, 5	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Дом віцэ-адміністратара ўваходзіў у ансамбль забудовы Гарадніцы. Пабудаваны ў другой палове XVIII ст. па ініцыятыве А. Тызенгаўза, з удзелам архітэктараў Дж. Сака і Ю. Мёзера. Мае рысы стыляў барока і класіцызму.

Дом двухпавярховы, прамавугольны ў плане, з вуглавымі рызалітамі, накрыты двухсхільным дахам з вальмамі. Да заходняй тарцовай сцяны прыбудаваны аднапавярховы аб'ём. Фасады раскрапаваны шырокімі пілястрамі, нішамі і філёнгамі, карнізным поясам падзелены на два паверхі. Першапачатковая планіроўка і аздабленне інтэр'ераў не захаваліся.

412Г000031	Былы музычны флігель («Крывая афіцына»)	1760-я гады	пл. Тызенгаўза, 4	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Уваходзіў у ансамбль забудовы Гарадніцы. Мураваны, крывалінейны ў плане будынак (яго крывалінейнасць абумоўлена своеасаблівасцю архітэктурнага ансамбля плошчы, адсюль назва «Крывая афіцына») узведзены ў стылі позняга барока. Спачатку быў двухпавярховы з мансардай, меў калідорную планіроўку. Першы паверх меў з боку плошчы арачную галерэю з пандусамі. Сцены падзелены шырокімі лапаткамі, філёнгамі пад вокнамі і ўвянчаны карнізамі. Пры перабудове мансарды ў трэці паверх у пластычным афармленні выкарыстаны элементы першых двух паверхаў.

У будынку ў 1774–1880-я гг. знаходзілася музычна-тэатральная школа, створаная А. Тызенгаўзам.

412Г000032	Былы дом лясной адміністрацыі	1760–1780 гады	пл. Тызенгаўза, 4б	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Будынак двухпавярховы з мансардай, прамавугольны ў плане. Вальмавы дах з мансардамі на тарцовых фасадах з'яўляецца асноўным элементам кампазіцыі. Цэнтральныя часткі падоўжных фасадаў вылучаны неглыбокімі рызалітамі. Сцены атынкаваныя, завершаныя карнізам. Паверхі падзелены цягай. Вокны прамавугольныя. Унутраная планіроўка калідорная, пакоі размешчаны па перыметры будынка.

412Г000673	Былы дом масонскай ложы (архітэктар Дж.Сака)	1783–1785 гады	зав. Тэлеграфны, 15а	2	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288

Паводле звестак І. Трусава, пабудаваны ў 1783–1785 гг. як жылы дом. У 2-й палове XIX ст. быў надбудаваны другі паверх. Вядомы як дом гродзенскай масонскай ложы.

Двухпавярховы з цокальным паверхам прамавугольны ў плане будынак з высокім двухсхільным дахам. Фасады атынкаваныя. Галоўны фасад вылучаны ў цэнтры шырокім рызалітам з высокім двухсхільным шчытом. У тымпане шчыта круглая люкарна ў абрамленні. Вуглы будынка і рызаліта акцэнтаваны лапаткамі, на другім паверсе дэкарыраванымі нішамі. У рызаліце на першым паверсе прамавугольныя аконныя і дзвярны праёмы ў ліштвах з чарганаваннем прамых і двухсхільных сандрыкаў. На другім паверсе прамавугольныя вокны ў ліштвах з падаконнымі філёнгамі. Супрацьлеглы ўсходні фасад мае падобнае вырашэнне. Паўночны фасад вылучаны рызалітам, завершаным двухсхільным шчытом. На першым паверсе на высокім цокалі ў цэнтры чатырохкалонны (калоны чатырохгранныя са зрэзанымі вугламі) порцік. Над ім на другім паверсе размешчана адкрытая тэраса з металічнай агароджай. Бакавы паўднёвы фасад фланкіраваны пілястрамі, на другім паверсе дэкарыраванымі нішамі. Планіроўка дома калідорная з цэнтральнай міжпаверхавай лесвіцай.

413Г000674	Былы жылы дом	канец XIX стагоддзя	вул. Тэлеграфная, 8	3	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288
412Г000675	Будынак	1905 год	вул. Тэльмана, 9 (вул. Гараднічанская, 13)	2	19.04.2007 № 130	03.09.2008 № 1288

Вырашаны вуглавым двухпавярховым, П-падобным у плане аб'ёмам. Вызначаецца мадэрнісцкай мастацка-стылявой трактоўкай.

У 1945 г. у Гродзенскім філіяле інстытута «Белдзяржпраект» быў распрацаваны тэхнічны праект прыстасавання яго пад адміністрацыйны будынак абласнога ўпраўлення НКУС. Праект змяшчае планы паверхаў, фрагмент дваровага фасада, чарцяжы з дэталямі ўнутранай перапланіроўкі. У асноўным прадугледжвалася перапланіроўка першага і другога паверхаў у калідорную сістэму. Існуючы паўпадвал меркавалася прыстасаваць пад склады, гараж і часткова жылыя кватэры. У тлумачальнай запісцы да праекта адзначалася, што цагляныя знадворныя і капітальныя ўнутраныя сцены, драўляныя перагародкі былі ў добрым стане. Міжпаверхавыя драўляныя перакрыцці таксама знаходзіліся ў добрым стане. У сувязі з перапланіроўкай разбіралася большая частка кафляных печак, некаторыя драўляныя і цагляныя перагародкі. На дваровым фасадзе перарабліваліся аконныя праёмы ў санвузлах.

412Г000033	Комплекс будынкаў былой сядзібы «Станіславова»:	1770 год		2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
	палац		вул. Ціміразева, 3			
	два флігелі		вул. Ціміразева, 1, зав. Ціміразева, 1а			
	гаспадарчыя пабудовы		зав. Ціміразева, 1			

Сфарміравана ў 1760–1770-я гг. паводле праекта італьянскага архітэктара Дж. Сака. Была загараднай рэзідэнцыяй караля Рэчы Паспалітай Станіслава Аўгуста Панятоўскага.

Мураваны палац – прамавугольны двухпавярховы будынак (першапачаткова аднапавярховы), цэнтральная частка якога аб'ядноўвае парадную групу памяшканняў. Сярэдзіна галоўнага фасада вылучана рызалітам з філянговым фігурным атыкам і тэрасай. Цэнтр дваровага фасада – паўкруглым эркерам з манаграмай караля на атыку. Аконныя праёмы дэкарыраваны лучковымі і трохвугольнымі франтонамі, гірляндамі, плоскімі ліштвамі. У дэкоры шырока выкарыстаны раскрапаваныя карнізы, пілястры і паясы. Планіроўка будынка калідорнага тыпу значна зменена. У вестыбюлі захаваліся дзве печы, выкананыя ў стылі неаготыкі.

Флігелі – прамавугольныя ў плане аднапавярховыя будынкі пад высокімі чарапічнымі дахамі.

412Г000034	Ансамбль былога кляштара францысканцаў: касцёл са званіцай дэкаратыўнае аздабленне інтэр'ера: галоўны і бакавыя алтары, амбон жылы корпус агароджа з брамай	XVII–XVIII стагоддзі	вул. Агародная, 2	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Францысканскі кляштар у Гродне заснаваны ў 1635 г. па фундацыі Сузанны і Яўстафія Курчаў. У сярэдзіне XVIII ст. пасля пажару касцёл і кляштар адноўлены, касцёл асвячоны ў 1744 г. у імя Дзевы Марыі Анёльскай. У 1832 г. кляштар быў скасаваны.

Кляштарны комплекс уключае касцёл, кляштарны корпус, браму з агароджай. Складаны рэльеф вызначыў асіметрычную кампазіцыю.

Касцёл з кляштарам ствараюць замкнёны трапецападобны двор-клуатр. Згодна з традыцыяй, храм арыентаваны алтаром на ўсход. З паўднёвага боку ад кляштара знаходзіўся таксама замкнёны гаспадарчы двор. Увесь кляштарны пляц быў абнесены мураванай агароджай.

Касцёл – помнік архітэктуры барока. Размешчаны ўнутры ўчастка. Пабудаваны ў форме трохнефавай бяскупальнай базілікі з паўцыркульнай апсідай. Прэсбітэрый з'яўляецца працягам галоўнага нефа. Галоўны фасад падзелены на тры ярусы прафіляванымі карнізамі і завершаны двух'ярусным атыкам і трохвугольным франтонам, з характэрным для францысканцаў падкрэсленым вертыкалізмам цэнтральнага поля атыка. Падобнага малюнка атык выкарыстаны на галоўным фасадзе францысканскага касцёла ў Вільні.

Бакавыя фасады і апсіда прарэзаны лучковымі і прамавугольнымі вокнамі, раскрапаваны спаранымі лапаткамі і завершаны карнізнымі паясамі. Цэнтральны неф аддзелены ад бакавых нефаў шасцю слупамі, нефы перакрыты крыжовымі скляпеннямі, апсіда – цыліндрычнымі. Нартэкс, відавочна, не быў вылучаны ў інтэр'еры, і толькі пазней, на ўзроўні першага пралёта, была дадаткова ўзведзена сцяна, якая аддзяліла частку храма ад прытвора. Інтэр'ер мае суцэльную дынамічную прасторавую кампазіцыю. Бакавыя нефы раскрываюцца ў цэнтральны невялікімі арачнымі праёмамі і перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі. Пры ўваходзе хоры.

У інтэр'еры сем алтароў (1-я палова XVIII – канец XIX ст.). У цэнтральны неф выходзіць разны драўляны амбон (1-я палова XVIII ст.). Галоўны драўляны алтар выкананы ў стылі позняга барока (роспіс пад мармур), узняты на высокі (2,3 м) пастамент-табернакль. Складаецца з двух ярусаў-порцікаў, сярод каланад якіх змешчаны скульптурныя выявы Святых Францішка і Антонія (унізе) і двух біскупаў (уверсе). Анёлы падтрымліваюць франтоны, упрыгожваюць іх тымпаны і прастору над імі. Фонавыя часткі алтара запоўнены накладной пазалочанай разьбой на тэму выгінаў акантавага лісця. Галоўная алтарная кампазіцыя «Ушанаванне Багародзіцы» (адзначана ў апісанні касцёла 1700 г. у «сярэбранай сукенцы аўгсбургскага выканання») займае трыумфальную арку чатырохкалоннага барочнага порціка; у цэнтры другога яруса карціна «Стыгматызацыя Св. Францішка», акаймаваная авальнай разной рамай-ронда. Абедзве выяўленчыя кампазіцыі выкананы ў мяшанай паліхромнай тэхніцы жывапісу і гіпсавага гарэльефа, што стварае эфект пераходу плоскаснага фонавага выяўлення ў аб'ёмнае вонкавае. Завяршае вышыннае алтарнае збудаванне змешчаная ў люнеце скляпення гарэльефная выява «Ухваленне Марыі», над якой лунае голуб – сімвал Святога Духа.

Кулісныя стукавыя алтары выкананы ў канцы XIX ст. у стылі неабарока, але ўпрыгожаны барочнай скульптурай і карцінамі ў сярэбраных абкладах XVIII ст. Барочную мастацкую трактоўку захаваў і амбон, кафедра-бутон якога традыцыйна ўпрыгожана

гарэльефнымі выявамі чатырох евангелістаў, акантавымі і валютнымі выгінамі. Балдахін амбона выкананы ў выглядзе царскай кароны са скульптурай архістратыга военачальніка Міхаіла, якую нясуць над кафедрай два анёлы.

Мастацкай процівагай галоўнаму алтару служыць магутны арган, высока ўзняты пад скляпенне галерэяй хораў. Яго пластычная архітэктоніка, сакавітая разьба і скульптурныя постаці музычных алегорый – усё аб'яднана ў дынамічную мастацкую кампазіцыю ў стылі ракако.

Шэдэўрам стылю з'яўляецца алтарная перагародка ў выглядзе трэльяжнай хваліста выгнутай сценкі, якая дэкарыравана бюстамі, вазамі, гірляндамі-косамі, фігурнымі панэлямі ў бела-бежава-залацістым каларыце. У касцёле падпісны абраз Іосіфа Міховіча за 1872 г. «Антоній з дзіцем», абразы XVII–XVIII стст. «Маці Божая Анёльская» ў сярэбранай шаце, XVIII–XIX стст. «Маці Божая з дзіцем». Абраз «Маці Божая Чанстахоўская» ў шаце 2-й паловы XVIII ст.

Да галоўнага фасада прыбудавана манументальная чацверыковая трох'ярусная вежа-званіца з асобным уваходам.

Жылы корпус прымыкае да паўднёвай бакавой сцяны касцёла. Двухпавярховы аб'ём няправільнай П-падобнай формы, разам з касцёлам утварае замкнёны дворык, у паўночна-заходнім вуглу якога быў праход (закладзены) да пляцоўкі перад галоўным фасадам касцёла. Пластыка фасадаў стрыманая. Сцены прарэзаны невялікімі прамавугольнымі аконнымі праёмамі, расчлянёны пілястрамі і завершаны карнізамі. Планіроўка галерэйная. Калідор праходзіць па ўсім перыметры будынка і аб'яднаны з паўночнай сакрысціяй касцёла. У паўднёва-заходнім вуглу корпуса знаходзіцца вялікі, у выглядзе рызаліта, аб'ём, дзе былі трапезная і бібліятэка. Першы паверх мае скляпеністыя перакрыцці, другі – плоскія.

412Г000167	Сядзібна-паркавы комплекс «Панямонь»: палац парк гаспадарчыя пабудовы капліца	1771 год, сярэдзіна XIX стагоддзя	усходняя ўскраіна г. Гродна, правы бераг р. Нёман	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

На ўсходняй ускраіне Гродна, на высокім правым беразе Нёмана захаваліся рэшткі маляўнічай старажытнай сядзібы, якая з'яўлялася загараднай рэзідэнцыяй караля Станіслава Аўгуста Панятоўскага. Тут, у любімым месцы загарадных прагулак караля, разам з Рапніным і Валконскім абмяркоўваўся лёс Рэчы Паспалітай. Потым сядзіба перайшла ва ўласнасць Страінскага, князёў Друцкіх-Любецкіх, затым належала гродзенскаму павятоваму маршалку Ляхніцкаму. Сядзібна-паркавы ансамбль, створаны ў 1771 г. паводле праекта архітэктара Ю. Аляхновіча, дабудоўваўся ў XIX ст.

Сядзібна-паркавы ансамбль «Панямонь» узведзены на высокім берагавым плато, абмежаваным з паўднёвага боку ракой, а з усходняга і паўночнага – глыбокім ярам. Сядзібны дом і раскрыты перад ім партэр размяшчаліся ў глыбіні пейзажнага парку, каля абрывістага берага, які ўмацоўвалі шэраг тэрас і падпорныя сценкі. Каля ўезду стаяла капліца ў рэтраспектыўна-гатычным стылі, пабудаваная ў сярэдзіне XIX ст. З заходняга боку панскага дома знаходзіліся ўсе гаспадарчыя і службовыя будынкі.

Сядзібны дом (значна разбураны і амаль поўнасцю перабудаваны) уяўляў сабой характэрны для апошняй стадыі архітэктуры барока мураваны аднапавярховы будынак з плаўнымі вуглавымі алькежамі. Сцены мелі дэкаратыўную апрацоўку: вытанчаная і складаная прафіліроўка карнізаў і абрамленняў, крапоўка падвойнымі пілястрамі з ажурнымі капітэлямі, гарызантальная рустоўка. Галоўны і двароавы фасады атрымалі ў XIX ст. асіметрычна пастаўленыя высокія чатырохкалонныя порцікі. Перапад рэльефу з тыльнага боку будынка забяспечыў адкрыццё цокальнага паверха. Яго скляпеністыя памяшканні прызначаліся на гаспадарчыя мэты і непасрэдна звязваліся з памяшканнямі першага паверха. Планіроўка дома мела характэрную для барока анфіладу з выхадам у цэнтральную парадную залу. Будынак з'яўляўся помнікам архітэктуры позняга барока, а ў парку ўвасобіліся рысы пейзажнага стылю.

Ад сядзібы захавалася капліца. На галоўным фасадзе прамавугольнага ў плане збудавання ўзвышаецца шатровая васьмігранная званіца. Уваход вырашаны вялікім стральчатым парталам, бакавыя фасады чляняцца такой жа формы вокнамі.

Астравецкі раён

413В000035	Стаянка перыяду мезаліту	7–6-е тысячагоддзі да н.э.	хутар Акартэлі, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000036	Касцёл Увазнясення Святога Крыжа	1760 год	в. Быстрыца	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы на ўсходняй ускраіне вёскі, магчыма, паводле праекта віленскага архітэктара І.К. Глаўбіца на месцы драўлянага храма 1523 г. Помнік архітэктуры позняга барока і ракако.

Аднанефавы будынак з двухвежавым галоўным фасадам і пяціграннай апсідай. Неф і апсіда накрыты агульным дахам. З паўночнага боку да апсіды прылягае нізкая сакрысцея. Вежы трох'ярусныя (завяршэнні зроблены ў 1926 г.). Ніжні ярус на галоўным фасадзе вылучаны вязкамі пілястраў, сярэдні і верхні скразныя, прарэзаны з чатырох бакоў паўцыркульнымі аконнымі праёмамі, вуглы ярусаў скошаны і апрацаваны пілястрамі. Бакавыя плоскасці ніжняга яруса маюць нішы, якія паўтараюць абрысы паўцыркульных аконных праёмаў. Лучковы праём галоўнага ўвахода аздоблены трохвугольным франтонам. Сцены касцёла расчлянёны падвойнымі пілястрамі. Па перыметры будынка – шырокі ступеньчаты карніз.

У інтэр'еры зальная частка перакрыта цыліндрычным з распалубкамі скляпеннем, апсіда – паўсферычным, сакрысцея – крыжовым. Хоры крывалінейныя ў плане, агароджа апрацавана фігурнымі філёнгамі. Фрэскавы роспіс ў выглядзе расліннага арнамента, падлога выкладзена керамічнай пліткай.

413В000037	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	канец 1-га тысячагоддзя да н.э.	в. Будраны, 0,7 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

412Г000038	Архітэктурны ансамбль цэнтра в. Варняны: Свята-Георгіеўскі касцёл будынкі былых плябаніі і дома аптэкара жылыя дамы з фрагментамі агароджы вежа былы млын парк месца палаца месца флігеляў	1770 год, XVIII–XIX стагоддзі 1767–1769 гады 1880 год, 1909 год, 1770 год канец XVIII стагоддзя канец XIX стагоддзя	в. Варняны	2	28.02.2002 № 71 28.02.2002 № 71 28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578 14.05.2007 № 578 14.05.2007 № 578

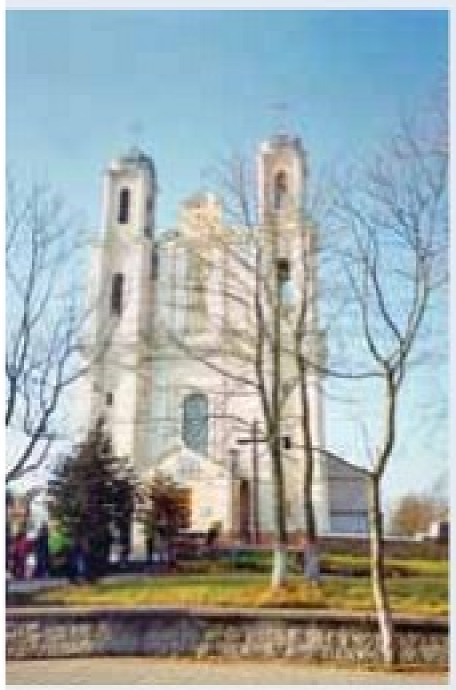

Да нашага часу ў Беларусі захаваліся цікавыя гісторыка-архітэктурныя ансамблі XVIII – сярэдзіны XIX ст. Адзін з іх – «узорны» комплекс у в. Варняны.

Узнікненне «ўзорнага» будаўніцтва было выклікана жаданнем аднавіць край пасля шэрагу спусташальных войнаў. «Узорныя» – а фактычна тыпавыя – паселішчы звычайна ствараліся намаганнямі асобных магнатаў і шляхты на аснове прыватных мануфактур. Падобныя прадпрыемствы павінны былі стымуляваць эканамічны ўздым, паляпшаць гандаль. Працавалі на іх прыгонныя сяляне і наёмныя рабочыя. Асабліва многа «ўзорных» паселішчаў было створана на тэрыторыі вялікай тады Гродзенскай эканоміі: Гарадніца ў Гродне, Ласосна, Паставы, Крынкі і інш. Прычым, эканамічнасці будаўніцтва надавалася вялікае значэнне.

У пісьме магната Эйсманта да старасты яго ў Краснаполлі чытаем: «...на абраным месцы, распланаваўшы вуліцы, пазначыўшы рынак, падзяліўшы ўчасткі... будаваць добрыя дамы ў вулічным парадку...»

У сярэдзіне і трэцяй чвэрці XVIII ст. панаваў архітэктурны стыль барока. У канцы стагоддзя пачынаюць умацоўвацца тэндэнцыі класіцызму. Абодва гэтыя стылі па-свойму скупа і стрымана выявіліся ў тагачаснай ансамблевай забудове.

Цэнтральная плошча распланавана ўздоўж восі, на адным канцы якой размяшчаліся касцёл з плябаніяй, на другім – панская сядзіба. Местачковая плошча з'яўляецца кампазіцыйным цэнтрам плана. Асноўнае будаўніцтва вялося ўздоўж магістралі Астравец – Вільня. Паабапал падоўжных бакоў плошчы было збудавана 16 тыпавых аднапавярховых дамоў, флангі гэтай лініі змацаваны двухпавярховымі зблакіраванымі будынкамі гасцініцы і карчмы. Кампазіцыйна такая забудова выглядала даволі прывабна: імклівую вертыкаль касцёла падтрымліваюць цагляныя будынкі пры ім, затым ідуць больш кампактныя двухпавярховыя дамы – карчма і гасцініца, далей – выцягнутая маса аднапавярховых жылых дамоў і, нарэшце, маёнтак з зялёным паркам над возерам.

Касцёл – двухвежавы, аднанефавы з трансептам, які надае плану форму крыжа. Архітэктурная пластыка і дэкор сканцэнтраваны на галоўным заходнім фасадзе.

З варнянскіх інвентароў вядома, што некалі мураваная агароджа вакол касцёла, брама і веснічкі былі аздоблены скульптурамі, а інтэр'еры касцёла ўпрыгожвалі рэдкія абразы, выкананыя Чаховічам і яго вучнямі. Будынкі плябаніі, павернутыя пад вуглом да цэнтральнай плошчы, аздоблены плоскімі лапаткамі, флангавымі пілястрамі і міжпаверхавымі гарызантальнымі паясамі.

Варнянскі комплекс – увасабленне барочнага стылю, але максімальна спрошчанага. Прамежкі паміж суседнімі будынкамі запоўнены агароджамі з аркамі-праездамі. Гэты кампазіцыйны прыём таксама спрыяў больш кампактнаму ўспрыманню забудовы. Вулічныя фасады дамоў строгія – гладкая сцяна з дзвярамі пасярэдзіне і чатырма вокнамі паабапал. Прычым, ні ганкаў, ні прыступак ля дзвярэй не было – таксама адметная асаблівасць «узорных» будынкаў. З вулічнага боку сцены будынкаў выкладаліся з цэглы і атынкоўваліся. Гэтак жа як і агароджа з аркамі. Астатнія тры сцяны складваліся з бярвення «з рэштаю». У некаторых дамах захаваліся чарапічныя дахі, што крыху навісалі над сцяною з уваходам. Кожны дом меў дадатковы выхад – з кухні ў двор.

План тыпавога дома (740х1580 см) складаецца з трох частак: пасярэдзіне сенцы і кухня, а па баках – па два аднолькавыя пакоі. Такая планіроўка, відаць, улічвала падзел дома на жылую і вытворчую часткі. Папярочная капітальная сцяна была таксама цагляная, праз яе праходзілі дымаходы печак, з дапамогаю якіх абаграваліся пакоі.

Уздоўж тылавой лініі забудовы ідуць аднолькавыя невялікія агароды, а ў канцы кожнага з іх стаяць дваровыя і гаспадарчыя будынкі.

У адрозненне ад жылых дамоў, у карчме і гасцініцы дрэва і цэгла спалучаюцца трохі інакш: першыя паверхі цагляныя, другія – з бярвення. Карчма, гасцініца і гандлёвыя рады аздоблены закругленымі нішамі, якія быццам працягваюць сістэму арачнай сувязі паміж жылымі дамамі. Строгія формы касцёла нібы падкрэсліваюць яго манументальнасць, а паўкруглая запрашальная каланада вызначае яго дамінуючае становішча ва ўсім ансамблі.

Своеасаблівы элемент варнянскага ансамбля – незвычайнае для беларускіх паселішчаў размяшчэнне гандлёвых радоў у адным шэрагу з жылымі дамамі. Сістэма арачных сувязей цягнецца і ўздоўж гандлёвых радоў. Праз праёмы ў іх можна трапіць у малы двор перад дзвюма невялікімі крамамі, роўнымі памерам аднаму жылому дому. Крамы збудаваны з цэглы і аздоблены нішамі, што адпавядаюць разбіўцы ўнутраных памяшканняў. Гандаль можна было весці і з боку плошчы праз шырокія дзверы з прылаўкамі ў нішах. Такое рацыянальнае размяшчэнне гандлёвых радоў дазваляла вызваліць ад лішняй забудовы плошчу, абсадзіўшы яе роўнай таполевай прысадай. Наогул, прадуманае ўключэнне зялёных масіваў звяртае тут на сябе ўвагу. Выразная лінія таполевай алеі скіравана да прыгожа выгнутай уздоўж маёнткавай агароджы паласы дэкаратыўных кустоў, якія паступова зліваюцца з зелянінай вакол возера. На астраўку пасярод зараслага чаротам возера – вежа, што імітуе сярэдневяковыя крапасныя збудаванні.

Варнянскі ансамбль цалкам не захаваўся да нашага часу. Згарэла двухпавярховая драўляная сядзіба з двума флігелямі. Няма ўжо і драўляных службовых будынкаў, затое захаваліся парк, вежа-павільён.

Унікальны помнік гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі варнянскі ансамбль цікавы для нас тым, што быў выкананы ў даволі буйных маштабах паводле прынцыпу «ўзорнай» забудовы з выкарыстаннем эканамічнай маламетражнай тыпавой забудовы.

412Г000041	Касцёл Св. Георгія	сярэдзіна XVIII стагоддзя	в. Варона	2	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы на паўночнай ускраіне вёскі. Напаўзруйнаваны ў 1943 г., адбудаваны ў 2002 г. Помнік архітэктуры барока.

Храм прамавугольны ў плане, накрыты высокім двухсхільным дахам. З паўночна-ўсходняга боку да касцёла прымыкае квадратная ў плане сакрысцяя (пабудавана ў канцы XIX – пачатку XX ст.). Галоўны фасад касцёла завершаны трох'ярусным атыкавым франтонам. Ніжні прамавугольны ярус з'яўляецца асновай фігурнага шчыта і вежачкі, якія ўзвышаюцца над вільчыкам даху. Плоскасць галоўнага фасада прарэзана лучковым уваходным праёмам і невялікім прамавугольным акном у ніжнім ярусе франтона. Бакавыя сцены расчлянёны пілонамі, вырашанымі накшталт контрфорсаў, вуглы будынка апрацаваны шырокімі пілястрамі. Інтэр'ер зальны з плоскай столлю. Сцены расчля-

нёны пілястрамі, над імі фрэскавыя выявы апосталаў. У алтарнай сцяне невялікая ніша і фрэскавая выява перспектыўнага алтара з калонамі іанічнага ордэра, антаблементам і конхай над ім. Роспіс столі імітуе купал. Пры ўваходзе – хоры. Драўляная агароджа хораў распісана (нішы з разеткамі).

412Г000042	Касцёл Дабравешчання Найсвяцейшай Дзевы Марыі	1764 год	пас. Гудагай	2	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з дрэва пры кляштары кармелітаў. Асноўны высокі прамавугольны ў плане аб'ём (фундамент складзены з валуноў і атынкаваны) і пяцігранная апсіда накрыты агульным дахам з вальмамі над алтаром. Да галоўнага фасада, які вылучаны трохвугольным франтонам, прыбудаваны ўваходны тамбур, па баках апсіды нізкія сакрысціі. Франтон гарызантальна ашаляваны, у верхняй частцы два спараныя лучковыя аконныя праёмы аб'яднаны шырокай ліштвай. Раней касцёл быў двухвежавы: па баках франтона ўзвышаліся два чацверыкі з гранёнымі купалкамі. Сцены касцёла вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі і завершаны прафіляваным карнізам. Вокны прамавугольныя. Уваходныя дзверы аздоблены дэкаратыўнай шалёўкай.

Інтэр'ер зальны, столь плоская, падшыўная. Над уваходам вялікія хоры з арганам. Ніжняя частка сцен аддзелена невялікім ступеньчатым карнізам, ашалявана вертыкальна, верхняя – гарызантальна. У інтэр'еры тры драўляныя алтары канца XVIII ст., выкананыя ў стылі ранняга класіцызму. Алтары трохчасткавыя, афармленыя іанічнымі калонамі. Капітэлі іківоты пазалочаныя. Галоўны алтар упрыгожаны драўлянай скульптурай.

413В000043	Гарадзішча	XI–XIII стагоддзі	в. Гуры, 2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000044	Гарадзішча	XI–XIII стагоддзі	в. Ігнацова, 1,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000045	Гарадзішча	XI–XIII стагоддзі	в. Караняты, 1,8 км на паўночны захад ад вёскі	3	19.03.2003 № 83	14.05.2007 № 578
413В000046	Курганны могільнік	1–2-е тысячагоддзі н.э.	в. Каценавічы, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000047	Касцёл	1900 год	в. Кемелішкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412В000048	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	канец 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Лоша, 0,6 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000049	Курганныя могільнікі	канец 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Малыя Свіранкі, 1,1 км на паўночны ўсход ад вёскі, 1,7 км на ўсход ад вёскі	3	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

413В000050	Курганны могільнік	канец 1-га тыся-чагоддзя н.э.	в. Мацкі, 1,5км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000051	Касцёл Св. Міхаіла з агароджай і брамай дэкаратыўнае аздабленне інтэр'ера касцёла: дзевяць алтароў, гарэльефныя кампазіцыі і арнаментальныя рэльефы, амбон, краты бакавых капліц	XVII стагоддзе	в. Міхалішкі	2	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Пабудаваны ў 1653 г. (архітэктар К. Пенс) на месцы папярэдняга драўлянага храма. Помнік архітэктуры ранняга барока.

Касцёл двухвежавы, аднанефавы. Да прамавугольнага ў плане асноўнага аб'ёму з паўночнага ўсходу прымыкае пяцігранная апсіда з дзвюма невысокімі сакрысціямі. Асноўны аб'ём накрыты двухсхільным дахам з вальмамі над апсідай. Галоўны фасад падзелены на два ярусы простым карнізам, завершаны чацверыкамі вежаў з чатырохсхільнымі шатровымі дахамі і атыкавым франтонам паміж імі. Нязначны перапад вышынь зальнай часткі, апсіды і вежаў ствapae ступеньчатасць сілуэта будынка. Пры ўваходзе невысокі паўкруглы аб'ём накрыты конусападобным дахам. Сцены прарэзаны вокнамі з паўцыркульнымі завяршэннямі і раскрапаваны філянговымі нішамі.

У інтэр'еры асноўны аб'ём мае цыліндрычнае перакрыцце з распалубкамі на падпружных арках, якія пераходзяць у магутныя пілястры. Алтарная частка з паўцыркульнымі арачнымі праёмамі. Пад хорамі размешчаны два ўваходы ў ніжнія ярусы вежаў, дзе знаходзяцца капліцы. Сцены паўкруглага аб'ёму чляне́ны шасцю паўцыркульнымі нішамі для скульптур. У аздабленні інтэр'ера прымаў удзел італьянскі мастак П'етра Перці. У дэкаратыўным убранні, сканцэнтраваным на паверхні сцен цэнтральнага аб'ёму, дамінуюць бела-блакітныя стукавыя барэльефы з выявамі святых і пышны раслінны арнамент, які аб'ядноўвае ўвесь дэкор у адзінае пластычнае цэлае. Асаблівым багаццем вылучаецца аздоба двух'яруснага галоўнага алтара з вітымі калонкамі. Па карнізе першага трохчасткавага яруса фігуры ўкленчаных епіскапаў, у цэнтры фігуры двух анёлаў. У навершы алтара рэльеф «Новазапаветная Тройца». Галоўны алтар, як і восем іншых, абрамлены акантам, з завіткоў якога нібы вырастаюць галовы дракона, сірэн і іншых фантастычных істот. На шырокіх сценавых пілонах гарэльефы 12 апосталаў. Пастаўленыя на квадратныя кансолі з маскаронамі розных тыпаў і памераў, яны амаль поўнасцю аддзелены ад сцен і ствараюць эфект руху. У прасценках паміж пілонамі знаходзяцца стукавыя алтары ў пышных барочных абрамленнях. Два бакавыя алтары з вітымі калонкамі і пілястрамі, якія падтрымліваюць падпружную арку. У ляпных рамах алтарныя карціны: «Святая Сям'я» ў сярэбраным з пазалотай абкладзе (пачатак XVIII ст.), «Маці Божая Ружанцавая» (пачатак XIX ст.). Побач з карцінамі сюжэтныя барэльефы. Амбон, упрыгожаны пазалочаным раслінным арнаментам, падтрымліваецца ўнізе разным арлом, які трымае ў кіпцюрах картуш з гербам Бжастоўскіх. Балдахін драўляны, разны, у выглядзе кароны.

Каваная жалезная агароджа ў капліцах Св. Іосіфа (XVIII ст.) і Хрыста (XIX ст.).

413В000052	Гарадзішча	XI–XIII стагоддзі	в. Нідзяны, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
413В000053	Курганны могільнік	канец 1-га тыся-чагоддзя н.э.	в. Падкасцёлак, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000054	Троіцкая царква стараверaў	XVIII–XIX стагоддзі	Падольскі сельсавет, урочышча Стрыпішкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

413В000055	Курганны могільнік	другая палова 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Палушы, 0,6 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000056	Курган	1-е тысячагоддзе н. э.	в. Веравознікі, 1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000057	Курганныя могільнікі ранняга сярэднявечча	другая палова 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Пільвіны, 1,3 км на поўдзень ад вёскі, 0,7 км на поўнач ад правага берага р. Вілія, 0,3 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000058	Курганны могільнік	1-е тысячагоддзе н. э.	в. Савішкі, 1,2 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000059	Гарадзішча	XI–XIII стагоддзі	в. Сарочча, 0,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Ашмянскі раён

413Г000060	Былая сінагога	XIX стагоддзе	г. Ашмяны	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413Д000061	Брацкая магіла	1944 год	г. Ашмяны, вул. Савецкая, у парку	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
412Г000062	Ансамбль былога манастыра базыльян: Петрапаўлаўская царква са званіцай, агароджай і брамамі дэкаратыўнае аздабленне інтэр'ера царквы: тры алтары, амбон жылы корпус капліца	другая палова XVIII стагоддзя	в. Баруны	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Храм пабудаваны архітэктарам А. Асікевічам у выглядзе трохнефавай двухвежавай (захавалася адна вежа) прамавугольнай у плане базілікі з паўкруглай апсідай. Помнік архітэктуры віленскага барока і ракако.

Пластычна вырашаны галоўны фасад, завершаны высокім фігурным франтонам з бакавымі валютамі. Уваходны партал арачны, фланкіраваны канеліраванымі пілястрамі і завершаны фігурным франтонам. Вежа квадратная ў плане, трох'ярусная. Сцены храма расчлянёны пілястрамі, прарэзаны вялікімі нішамі, у верхняй частцы – лучковымі аконнымі праёмамі.

Ва ўнутранай прасторы цэнтральны неф вышэйшы і шырэйшы за бакавыя, перакрыты цыліндрычным скляпеннем з распалубкамі. Перакрыцце апрацавана шырокім прафілява-

ным карнізам і ўмацавана падпружнымі аркамі. Бакавыя нефы адкрываюцца ў цэнтральны арачнымі праёмамі і перакрыты крыжовымі скляпеннямі на падпружных арках. У паўднёвай частцы царквы размешчаны хоры, якія падтрымліваюцца аркадай. Па баках алтарнай часткі ў аб'ёмах бакавых нефаў вылучаны рызніцы, перакрытыя цыліндрычнымі скляпеннямі з распалубкамі.

У інтэр'еры тры стукавыя алтары і амбон. Галоўны алтар двух'ярусны, на высокім цокалі. Першы ярус вырашаны ў выглядзе карынфскай каланады з «разарваным» складана прафіляваным антаблементам. Архітэктурныя формы другога яруса больш лёгкія і спрошчаныя. Усходні алтар нагадвае галоўны, заходні выкананы пазней, дэкарыраваны сціпла. Пяціграны амбон зроблены ў стылі ракако, вылучаецца багатым афармленнем наверша.

У ансамбль з храмам уваходзяць вежа-званіца і агароджа з дзвюма брамамі. Званіца квадратная ў плане, двух'ярусная, завершана фігурнай галоўкай з люкарнамі. Грані дэкарыраваны пілястрамі. Часткі агароджы, якія прымыкаюць да царквы, расчлянёны лапаткамі і філёнгамі. Брамы арачныя, завершаны трохвугольнымі франтонамі з прафіляванымі карнізамі.

Капліца размешчана на плошчы перад царквой. Цэнтрычны двух'ярусны аб'ём (чацвярык на васьмерыку). Другі ярус – скразная вежачка з чатырма лучковымі праёмамі. Збудаванне завершана невялікай цыліндрычнай галоўкай. Вакол капліцы мураваная агароджа з брамай.

Будынак жылога корпуса Т-падобны ў плане, двухпавярховы. Падоўжныя плоскасці сцен раўнамерна расчлянёны лапаткамі і прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі ў простых ліштвах. Планіроўка галерэйная, з шэрагам памяшканняў, перакрытых цыліндрычнымі скляпеннямі з распалубкамі. Калідор перакрыты крыжовымі скляпеннямі.

412Г000063	Ансамбль кляштара францысканцаў: касцёл Яна Хрысціцеля роспіс алтарнай сцяны касцёла жылы корпус агароджа з брамай-званіцай	XVII–XVIII стагоддзі, пачатак XIX стагоддзя	в. Гальшаны, на скрыжаванні вуліц 17 Верасня і Ашмянскай	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пасля смерці ў 1555 г. Паўла Гальшанскага маёнтак Гальшаны перайшоў у валоданне Сапегаў. У 1618 г. Павел Сапега пабудаваў у Гальшанах касцёл з кляштарам для манахаў-францысканцаў.

Будынак касцёла ў 1675 г. быў прамавугольны з выступаючай апсідай, завяршалася яна купалам у форме шлема, пакрыццё было гонтавае. Да асноўнага аб'ёму прымыкалі дзве капліцы. У бабінец касцёла вялі вялікія двухстворкавыя дзверы з брамкай і невялікім акенцам. З бабінца можна было патрапіць і на галерэю кляштарнага корпуса.

Кляштарны будынак П-падобны ў плане, прымыкаў да сцяны касцёла. На першым яго паверсе па перыметры ішла галерэя. Ва ўнутраным дворыку, клуатры, быў невялікі агарод.

У 1675 г. у касцёле было сем алтароў. Галоўны алтар – Святога Яна Хрысціцеля – быў драўляны, разьбяны (ужо ў 1675 г. згадваецца, што ён стары).

На падставе інвентара францысканскага касцёла і кляштарнага корпуса, зробленага ў 1675 г., можна сказаць, што касцёл, пабудаваны ў 1618 г., меў іншае архітэктурнае аблічча, чым сучасны будынак храма, некаторыя змяненні зведаў і будынак кляштарнага корпуса. Інвентар 1675 г. сведчыць аб тым, што кляштарны корпус меў дзве вежы ў вуглавых частках, у наш час захавалася толькі адна (паўночна-заходняя), падмурак другой вежы быў адкрыты пры археалагічных раскопках. Не захавалася частка галерэі, якая ішла ўздоўж касцельнай сцяны. Змяненні зведала першапачатковая планіроўка будынка.

У 1780-я гг. касцёл быў перабудаваны. Храм канца XVIII ст. – прамавугольны ў плане, з высокім дахам над асноўным аб'ёмам, дах над бакавымі нефамі ніжэй, пакрыццё з дахоўкі. На асноўным даху знаходзілася невялікая вежачка з крыжам. Уваход у касцёл праз вялікія двухстворкавыя дзверы. Асаблівасцю храма з'яўляецца тое, што прэсбітэрый у плане і аб'ёме будынка не вылучаны. Храм не мае нартэкса, і толькі пры дапамозе дадатковых апор у заходняй сцяне, па шырыні цэнтральнага нефа, уладкаваны хоры. На хоры вяла вузкая лесвіца, размешчаная збоку. Унутраная прастора падзелена васьмю слупамі, апрацаванымі двайнымі пілястрамі. Цэнтральны неф перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі на распалубках і слаба выяўленых падпружных арках. Сцены завершаны карнізамі з драўлянымі балюстрадамі. Бакавыя нефы перакрыты крыжовымі скляпеннямі. Плоская алтарная сцяна распісана перспектыўным жывапісам на архітэктурныя матывы барока, у верхняй частцы выява паўкруглай конхі апсіды. У касцёле былі 22 акны, шкло ў вокнах было ўстаўлена ў волава. Пад касцёлам знаходзіліся чатыры памяшканні для пахаванняў.

Пасля перабудовы касцёла ў ім стала восем алтароў, шэсць з іх знаходзіліся каля слупоў, два пры сцяне. Галоўны алтар размешчаны ў алтарнай частцы цэнтральнага нефа. На плоскай сцяне алтарнай часткі намаляваны паўкруглы алтар. Ён з'яўляецца галоўным эмацыянальным акцэнтам усяго касцёла. У канцы паўднёвага нефа знаходзіцца аднаярусны алтар Ісуса Хрыста.

Касцёл у пачатку 1790-х гадоў быў распісаны. Гэта манументальны жывапіс алтарнай часткі і алтароў, якія знаходзіліся каля слупоў.

Звонку галоўны і алтарны фасады падзелены развітымі антаблементамі і завершаны фігурнымі атыкавымі франтонамі з паўцыркульным завяршэннем шчыта франтона і сіметрычнымі валютамі. Фасады апрацаваны пілястрамі і глыбокімі нішамі. Вокны маюць фігурныя завяршэнні, а на заходнім фасадзе абазначаны глухімі нішамі.

Кляштар знаходзіўся з левага боку ад ўваходу ў касцёл, што было адступленнем ад правіл. Незвычайным таксама было вырашэнне прымыкання кляштара і касцёла – праход ажыццяўляўся не праз сакрысцію, як звычайна, а з бакавога нефа па цэнтры касцёла. Арыгінальным таксама было вырашэнне самой капліцы, якая гранёнай апсідай выступала за лінію кляштарных карпусоў. Цэнтральнае зальнае памяшканне капэлы мела ў плане форму шасцігранніка з глыбокімі трапецападобнымі нішамі і было перакрыта складанай формы зоркавым скляпеннем. З вуліцы меўся дадатковы ўваход у капліцу.

Храм і кляштар размяшчаліся ўнутры кляштарнага двара, абнесенага мураванай агароджай з каменю. Уваход ажыццяўляўся праз браму з надбудаванай званіцай. Званіца – помнік архітэктуры позняга класіцызму. Пастаўлена перад касцёлам у 1-й палове XIX ст. Квадратнае ў плане двух'яруснае збудаванне з высокім чатырохсхільным дахам.

Паводле царскага ўказа ад 19 ліпеня 1832 г. гальшанскі францысканскі кляштар быў скасаваны. Касцёл стаў фарным, а будынак кляштара перайшоў у казённае ведамства.

У дакументах 2-й паловы XIX ст. усё часцей гучала трывога аб стане касцёла, які патрабаваў тэрміновага рамонту. Рамонт быў праведзены ў 1893 г.

У 1906 г. правялі вонкавы рамонт – будынак касцёла атынкавалі, пафарбавалі дах над бакавымі нефамі, вокны, вырабілі новыя крыжы.

У далейшым буйныя рамонты касцёла не праводзіліся. У 1950-я гг. касцёл быў закрыты. У будынку кляштара доўгі час знаходзілася школа-інтэрнат, што было спалучана з пераробкамі планіроўкі будынка.

У наш час храм дзейнічае, у жылым корпусе адкрыты філіял Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі.

412Г000064	Руіны былога замка Сапегаў з фрагментамі абарончых збудаванняў	XVI–XVII стагоддзі, XVIII–XX стагоддзі	в. Гальшаны	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Паселішча Гальшаны з драўляным замкам, вядомае па летапісах з XIII ст., узнікла на высокай самароднай гары па-над р. Карабель, на паўночны ўсход ад мястэчка Гальшаны. Князі Гальшанскія валодалі замкам да 1525 г., а потым, пасля шлюбу князёўны Алены Гальшанскай з Паўлам Сапегам, ён перайшоў у валоданне Сапегаў. Пры Сапегу рэзідэнцыю перанеслі на бераг р. Луста (Жыганка).

Гальшанскі мураваны замак узведзены ў 1-й палове XVII ст. Сваёй кампазіцыяй ён аддалена нагадвае Мірскі замак і ўяўляе сабой прамавугольны (88,6х95,6 м) замкнуты будынак. Жылыя карпусы з вежамі на вуглах утвараюць замкнёны квадратны двор. Аднак магутныя абарончыя сцены, характэрныя для замкавага будаўніцтва XVI ст., у Гальшанах саступілі месца фасаду жылога дома. Тут ужо няма надбрамнай вежы, а вуглавыя шасцікантовыя вежы сталі меншыя і больш стройныя. У іх размяшчаліся жылыя і гаспадарчыя памяшканні. Вежы яшчэ канчаткова не страцілі свайго абарончага значэння, аднак аснова абароны Гальшанскага замка перамясцілася ўжо на земляныя магутныя валы і вадзяныя равы, што абкружалі замак. Уязная брама размяшчалася па цэнтры аднаго з доўгіх фасадаў, які з гэтага боку вызначаецца манументальнай прастатой. Арачны партал абрамляўся архівольтам.

Насупраць замкавай брамы, на процілеглым баку падворка, знаходзілася невялікая каплічка, убудаваная ў жылы корпус.

Кампазіцыя вонкавага фасада Гальшанскага замка нагадвае адначасныя галандскія замкі Бэсенштэен і Клейдаель пад Антверпенам. Такое падабенства тлумачыцца тым, што Беларусь, знаходзячыся ў складзе Рэчы Паспалітай, адчувала моцны ўплыў галандска-фламандскай архітэктуры, які быў вынікам ажыўленых культурных і гандлёвых сувязей з краінамі Заходняй Еўропы. З канца XVI і да пачатку XVIII ст. на землях Рэчы Паспалітай рэзідэнцыі магнатаў будаваліся з анфіладнай планіроўкай памяшканняў, з аркаднымі галерэямі і вуглавымі вежамі. Паводле такога прынцыпу, у прыватнасці, пабудаваны ў канцы XVI – пачатку XVII ст. польскія замкі Баранаў, Красічын, Суха. Архітэктурная кампазіцыя, планіроўка і часткова іх памеры вельмі блізкія і падобныя да архітэктурна-планіровачных элементаў Гальшанскага замка.

Дрэнная захаванасць замка ў Гальшанах не дазваляе дастаткова поўна вызначыць яго планіроўку. Можна толькі сцвярджаць, што справа ад уваходу знаходзілася вялікая квадратная зала з чатырма калонамі, на якія абапіраліся крыжовыя скляпенні. Сцены залы даўней былі ўкрыты багатым жывапісам.

Невялікія пакойчыкі ў вежах упрыгожваліся разнастайнай лепкай. Пад замкам меліся вялікія падвалы.

Ужо ў XVII ст. Гальшанскі замак ад Сапегаў трапіў да іншых гаспадароў і на працягу стагоддзяў часта пераходзіў з рук у рукі. У 1880 г. уладальнік замка Гарбанёў пачаў узрываць вежы і сцены, а цэглу прадаваў на пабудову карчмы.

412Г000065	Капліца з драўлянай скульптурай	XVIII стагоддзе	в. Гальшаны	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з цэглы ў паўднёва-ўсходняй частцы вёскі. Помнік архітэктуры неакласіцызму.

Вырашана трох'ярусная чатырохграннай вежай пад шатровым пакрыццём з крыжам. Сцены атынкаваныя. Ярусы падзелены прафіляванымі карнізамі. Грані першага і верхняга яруса аформлены нішамі, сярэдні ярус мае скразныя арачныя праёмы. Унутры яго ўстаноўлена драўляная скульптура Ісуса Хрыста.

413В000066	Гарадзішча перыяду сярэднявечча	XII–XIV, XV–XVIII стагоддзі	в. Гальшаны, 1,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Д000067	Помнік на магіле Анджэя Снядэцкага	1839 год	в. Гароднікі	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
413Г000068	Тэрыторыя, дзе размяшчаўся Георгіеўскі касцёл	Пачатак XIX стагоддзя	в. Граўжышкі, у межах агароджы былога касцёла	3	24.11. 1998 № 48, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
413В000069	Каменны могільнік перыяду позняга сярэднявечча	XIV–XVI стагоддзі	в. Дукелі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000070	Каменны могільнік перыяду позняга сярэднявечча	XIV–XVI стагоддзі	в. Жодаўка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000071	Петрапаўлаўскі касцёл арнаментальны роспіс інтэр'ера	другая палова XIX стагоддзя	в. Жупраны	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

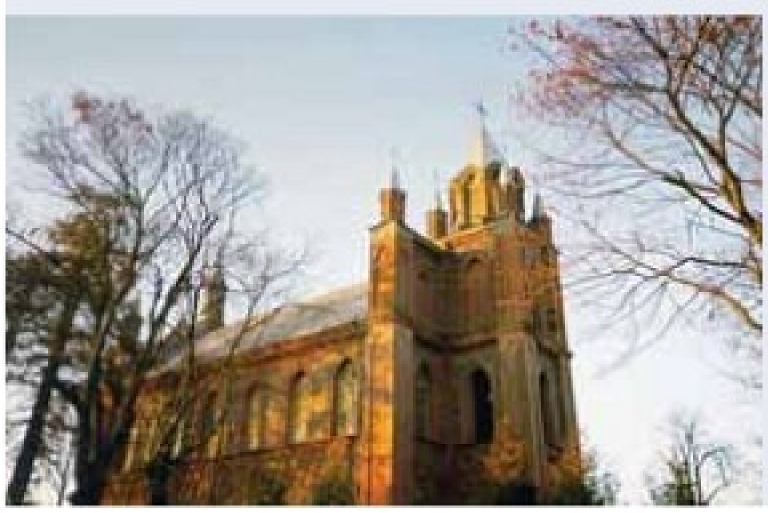

Пабудаваны з цэглы ў цэнтры вёскі. Помнік архітэктуры неаготыкі.

Прамавугольны ў плане, трохнефавы храм накрыты двухсхільным дахам. Да галоўнага (паўднёва-ўсходняга) фасада прыбудавана трох'ярусная вежа, завершаная васьміграннным аб'ёмам са стральчатымі праёмамі і шатром. Сцяна абапал вежы завершана прамавугольным атыкам. Вуглы асноўнага аб'ёму і вежы дэкарыраваны лапаткамі з арачнымі стральчатымі нішамі, увянчаны дэкаратыўнымі вежачкамі. Сцены завершаны карнізам з фрызам (два рады ступеньчатых зубцоў). Плоскасці сцен дэкарыраваны шырокім аркатурным поясам, прарэзаны высокімі стральчатымі аконнымі праёмамі.

Інтэр'ер падзелены на тры нефы васьміграннымі філянговымі слупамі на высокіх пастаментах. Цэнтральны неф значна шырэйшы за бакавыя, заканчваецца алтарнай часткай. У аб'ёмах бакавых нефаў, абапал алтара, вылучаны сакрысціі. Над увахо-

дам – хоры з арганам. Цэнтральны неф перакрыты цыліндрычным скляпеннем з распалубкамі, бакавыя – крыжовымі. Скляпенні ўмацаваны падпружнымі аркамі і ўкрыты паліхромным роспісам з элементамі гатычнага арнаменту. Размалёўка конхі апсіды імітуе нервюры. У крапаваным антаблеменце алтара – выява Саваофа. Аркі нефаў упрыгожаны прамавугольнымі кесонамі з разеткамі, скляпеністыя пралёты цэнтральнага нефа – арнаментам і выявамі анёлаў. Роспіс выкананы ў чырвона-карычневых, бэжавых, зялёных і сініх танах. Злева ад увахода размешчана белая мармуровая пліта з надпісам: «Францішку Багушэвічу, 1840–1900, прыяцелі» (пахаваны на могілках побач з касцёлам).

413Д000072	Магіла Ф. Багушэвіча	1900 год	в. Жупраны	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000073	Курганныя могільнікі перыяду сярэднявечча	XII–XIV стагоддзі	в. Кляўіца, 0,5 км на поўнач ад вёскі, 5 км на паўночны захад ад вёскі, 0,2 км на поўдзень ад курганнага могільніка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000074	Каменны могільнік	XVI–XVIII стагоддзі	в. Курганы, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000075	Касцёл Дзевы Марыі галоўны і два бакавыя алтары	другая палова XVIII стагоддзя	в. Мураваная Ашмянка	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

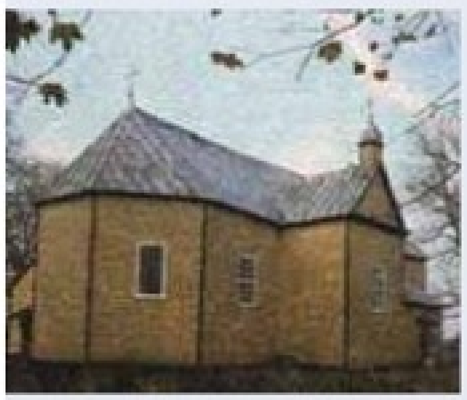

Пабудаваны з дрэва ў 1790 г. у паўднёвай частцы вёскі.

Выцягнуты ў плане аб'ём з пяціграннай алтарнай часткай, трансептам, дзвюма сакрысціямі. Накрыты двухсхільным дахам з вальмамі над алтарнай часткай, выступы трансепта – больш нізкімі двухсхільнымі дахамі. Усе франтоны ўвянчаны шлемападобнымі галоўкамі на васьмігранных барабанах. Сцены гарызантальна ашаляваны і прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі.

Інтэр'ер зальны. Асноўнае памяшканне і выступы трансепта перакрыты люстранымі скляпеннямі. Перакрыцце асноўнага аб'ёму ўмацавана двума папярочнымі рабрамі і бэлькай. Хоры адкрываюцца ў асноўнае памяшканне двухпралётным арачным праёмам. Сцены і столь гарызантальна ашаляваныя. Інтэр'ер упрыгожаны выкананай у 2-й палове XIX ст. паліхромнай размалёўкай: гірлянды з лісця аканта, лілей і стужак з літургічнымі надпісамі, фігуры архангелаў, арнамент з залатых каласоў, зялёных і сініх гронак вінаграду. У верхняй частцы сцен – арнаментальны фрыз. Тры разныя драўляныя алтары зроблены ў стылі позняга барока. Галоўны на высокім цокалі, двух'ярусны, з трохвугольным завяршэннем, упрыгожаны драўляным разным абрамленнем з завіткоў-валют, ракайляў, казачных праслін, паўфігур атлантаў з царскімі калонамі-капітэлямі на галаве і фігурак укленчаных анёлаў. На капітэлях і ракайлях захавалася першапачатковая пазалота. Бакавыя алтары па кампазіцыі нагадваюць галоўны, але меншыя памерам і больш сціплыя па дэкору.

Побач з касцёлам стаіць драўляная квадратная ў плане званіца, пабудаваная ў канцы XVIII – 1-й палове XIX ст. Ніжні, больш шырокі ярус, – зрубны, з цэнтральным праходам і двума бакавымі памяшканнямі. Верхні ярус – каркасны, квадратны ў плане, скразны. Стойкі каркаса падтрымліваюць чатырохгранную шатровую страху, увянчаную шлемападобнай галоўкай на васьмігранай аснове.

Касцёл і званіца – помнік архітэктуры з выкарыстаннем элементаў барока і класіцызму, традыцый народнага драўлянага дойлідства.

413В000076	Гарадзішча перыяду жалезнага веку	III–IV стагоддзі н.э.	в. Шчапанавічы, 0,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Бераставіцкі раён

413Г000077	Свята-Мікалаеўская царква	XIX стагоддзе	г.п. Вялікая Бераставіца, вул. Камсамольская, 18	3	13.09.1995 № 27	14.05.2007 № 578
412Г000078	Рэшткі касцёла Візітацыі Найсвяцейшай Дзевы Марыі	1620 год, сярэдзіна XVIII стагоддзя	г.п. Вялікая Бераставіца, цэнтральная плошча	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

У 1615 г. уладальнік мястэчка Геранім Хадкевіч заснаваў тут місію кармелітаў, якія валодалі драўляным касцёлам. Пасля знішчэння храма ў выніку пажару 1741 г. быў узведзены існуючы і цяпер касцёл. Помнік архітэктуры ранняга барока.

Крыжовая ў плане трохнефавая базіліка з трансептам, паўкруглай апсідай і дзвюма нізкімі сакрысціямі па баках алтарнай часткі. Галоўны заходні фасад падзелены пілястрамі на тры часткі, завершаны ступеньчатым атыкам. Сярэдняя павышаная частка атыка ўвянчана франтонам з авальнай нішай у цэнтры. Бакавыя фасады і апсіда раўнамерна расчлянёны пілястрамі і лапаткамі, лучковымі аконнымі праёмамі. Будынак апярэзвае раскрапаваны антаблемент. Унутраная прастора расчлянёна чатырма масіўнымі слупамі на тры нефы. Цэнтральны павышаны неф перакрыты цыліндрычным скляпеннем на распалубках і конхай у алтарнай частцы. Бакавыя нефы адкрываюцца ў цэнтральны арачнымі праёмамі і перакрыты крыжовымі скляпеннямі на падпружных арках. У заходняй частцы асноўнага аб'ёму – бабінец, па баках якога дзве шахты з лесвіцамі на хоры і дах. Пад будынкам крыпта.

413Д000079	Брацкая магіла	1941 –1944 гады	г.п. Вялікая Бераставіца, цэнтральная плошча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Д000080	Брацкая магіла	1941 –1944 гады	г.п. Вялікая Бераставіца, паўночная ўскраіна пасёлка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000081	Гарадзішча перыяду сярэднявечча – новага часу	XIV–XVIII стагоддзі	в. Алекшыцы, 1 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000082	Свяцілішча перыяду сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Верхаўляны, 150 м на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000083	Каменны могільнік	XIV–XVI стагоддзі	в. Клепачы, 10,2 км на поўдзень ад вёскі, 2,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000084	Могільнік перыяду неаліту	другая палова 3-га тысячагоддзя да н.э.	в. Малыя Ёдкавічы, на паўднёва-заходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Ваўкавыскі раён

413Г000085	Касцёл Св. Вацлава з агароджай і брамай	1846–1848 гады	г. Ваўкавыск, вул. К. Маркса, 25	3	25.01.2006 № 116	14.05.2007 № 578
413В000086	Гарадзішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	г. Ваўкавыск, на паўднёва-ўсходняй ускраіне горада	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000087	Гарадзішча перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	г. Ваўкавыск (замчышча)	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000088	Гарадзішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XI стагоддзі	г. Ваўкавыск, 0,5 км на ўсход ад гарадзішча Шведская гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000089	Дом былой сядзібы («дом Баграціёна»)	1805 год	г. Ваўкавыск, вул. Баграціёна, 10	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

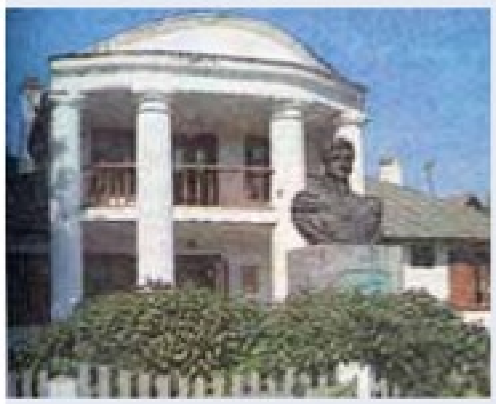

Помнік архітэктуры класіцызму.

Прамавугольны ў плане драўляны аднапавярховы будынак накрыты высокім вальмавым дахам. Фасады прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі. Цэнтральная частка з мансардай вылучана чатырохкалонным мураваным порцікам, завершаным франтонам крывалінейнага абрысу. Мансарда выходзіць на галоўны фасад шырокім балконам з драўлянай агароджай. Планіроўка анфіладная, у цэнтры – вестыбюль з лесвіцай.

Цяпер у будынку размешчаны экспазіцыйныя залы Ваўкавыскага ваенна-гістарычнага музея імя П.І. Баграціёна.

413Д000090	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Ваўкавыск, вул. Жолудзева, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Д000091	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Ваўкавыск, вул. Мядзведзева	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000092	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XV–XVII стагоддзі	в. Араны, 1 км ад вёскі (гара Крутаўка)	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000093	Касцёл Яна Хрысціцеля галоўны і бакавы алтары	XVII–XVIII стагоддзі	в. Воўпа	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з дрэва на паўночнай ускраіне вёскі, каля могілак. Помнік народнага драўлянага дойлідства з рысамі архітэктуры позняга барока.

Касцёл двухвежавы, прамавугольны ў плане з выступаючымі пяцісценнымі крыламі трансепта. Алтарная частка знаходзіцца ў асноўным аб'ёме. Пры галоўным уваходзе – тамбур, да якога з двух бакоў далучаны невялікія службовыя памяшканні. Галоўны (паўднёва-заходні фасад) вылучаны аднаяруснымі квадратнымі ў плане вежамі, паміж якімі трохвугольны франтон. Вежы завершаны невысокімі купаламі, франтон – галоўкай на чацверыку. Невялікая галоўка размешчана над алтарнай часткай. Бакавыя фасады

расчлянёны вертыкальнымі сцяжкамі і прарэзаны высокімі лучковымі аконнымі праёмамі. Сцены гарызантальна ашаляваны, вуглы расшыты пад руст. Дах двухсхільны, ламаны.

Інтэр'ер зальны. Плоская бэлечная столь пафарбавана ў блакітны колер з разеткамі, сцены – пад чырвоную цэглу.

Галоўны алтар, размешчаны ў цэнтры касцельнай апсіды, выкананы ў выглядзе двух'яруснай – накшталт трыумфальнай аркі – кампазіцыі з высокім цокалем. Падобная кампазіцыйная схема была шырока распаўсюджана ў часы Рэнесансу і ўзыходзіць да гатычнага скульптурна-маляўнічага алтара-трыпціха.

Першы ярус алтара зроблены ў форме каланады: чатыры калоны карынфскага ордэра, прычым дзве з іх, унутраныя, спіралепадобна дэкарыраваны накладною разьбой з матывамі вінаграднай лазы з гронкамі. У інтэркалумнах размешчаны карціна «Распяцце» і драўляныя, таніраваныя пад золата, вялікія (вышынёю 2,5 м) скульптуры Св. Казіміра і Яна Хрысціцеля.

У тымпане трохвугольнага франтона першага яруса – гарэльеф Саваофа, які сядзіць на дэкаратыўна-арнаментальным воблаку. Абрамляюць франтон постаці двух анёлаў, што нібыта зляцелі сюды з парталаў італьянскіх храмаў эпохі Адраджэння.

Верхні, другі, ярус паводле сваіх канструкцыйных асаблівасцей крыху адрозніваецца ад першага, хоць абодва яны вырашаны ў адным эмацыянальна-стылявым ключы. Другі ярус нібы падзяляюць на часткі дзве калоны карынфскага ордэра: у цэнтры – маляўнічая карціна, паабапал яе – драўляныя, таніраваныя пад золата паўтараметровыя статуі апосталаў Пятра і Паўла. Увянчаны алтар арнаментальна-дэкаратыўным фрызам.

Па баках абодва ярусы ўпрыгожаны багатай скразной драўлянай разьбой. Накладной арабескавай разьбой шчодра дэкарыраваны ўсе вольныя ад жывапісу і скульптуры плоскасці алтара. Конхі нішаў, дзе размешчаны скульптуры, зроблены ў форме ракавін; п'едэсталы калон і скульптур у нішах аздоблены гарэльефнымі галоўкамі херувімаў і анёлаў. Арнаментальна-дэкаратыўна-пазалочаная разьба алтара складаецца з характэрных для дэкаратыўнага мастацтва XVII ст. матываў – лісце аканта, гірлянды вінаграднай лазы з гронкамі, разьбяныя ракавіны. І ўвесь гэты багаты разьбяны дэкор гарманічна спалучаецца з амаль класічнай прастатой канструкцыйных форм і выразнасцю планіровачнага вырашэння.

Уражвае і паліхрамія, удалае спалучэнне насычанай чорнай гамы ўсяго алтара з мяккім мігценнем пазалочанага дэкору.

Аналагі пластычных форм воўпенскага алтара і яго дэкору сустракаюцца ў касцёлах Баварыі (Ландсхут, Полінг), а таксама ў храмах Малой Польшчы (алтар Св. Станіслава ў марыяцкім касцёле г. Кракава).

На цокалі воўпенскага алтара захаваўся герб, які, відаць, належаў фундатару храма. Гэта дазваляе ўдакладніць час стварэння алтара. Герб на алтары – падканцлера Казіміра Сапегі (1609–1656), сына вядомага дзяржаўнага дзеяча Вялікага княства Літоўскага Льва Сапегі. У цэнтры картуша – асноўны матыў герба Сапегаў: страла з дзвюма рысачкамі. Левая палова герба сведчыць пра паходжанне бацькі фундатара касцёла: лілеі належаць Івану Сапегу, а меч, акаймаваны чатырма паўмесяцамі, – з герба князёў Друцкіх-Сакалінскіх (княгіня Друцкая-Сакалінская была маці Льва Сапегі). Правая палова герба гаворыць аб паходжанні маці фундатара, Лізаветы Радзівіл: уверсе – арол з герба яе бацькі, гетмана Радзівіла, унізе – герб яго жонкі, Лізаветы Тэнчынскай.

Два бакавыя алтары воўпенскага касцёла сваім дэкорам і кампазіцыйнымі прыёмамі паўтараюць галоўны, аднак маюць выразна барочны характар.

413В000094	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIV стагоддзі	в. Замасцяны, на левым беразе р. Рось, паміж вёскай і ракой	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000095	Селішча	IV–V, XII–XIII стагоддзі	в. Гледнявічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

412Г000096	Касцёл Св. Міхаіла Архангела	1524, 1840, 1930 гады	в. Гнезна	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

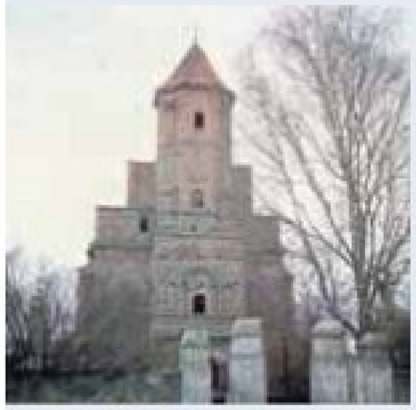

У 1524 г. уладальнікамі маёнтка Гнезна (альбо Гнезная) Янам і Альжбетай Шамятовічамі быў выдадзены фундуш на пабудаваны за іх сродкі касцёл. У 1555 г. маёнтак Гнезна купіў Геранім Хадкевіч – прадстаўнік аднаго з буйнейшых родаў Вялікага княства Літоўскага, актыўны прыхільнік Рэфармацыі. Менавіта з Хадкевічам звязана новая старонка ў гісторыі храма. Дакументы сведчаць, што ў 2-й палове XVI ст. ён быў пераўтвораны ў кальвінскі збор, а ў 1643 г. зноў стаў каталіцкім у сувязі з контррэфармацыяй.

Крыніцы XVII ст. даюць сціслыя звесткі пра вонкавы і ўнутраны выгляд касцёла. Так, інвентар касцёла 1679 г. упамінае «пулап» – так на старажытнапольскай мове называлася плоская драўляная столь. Гэтае ўпамінанне – адно з самых ранніх сведчанняў аб адсутнасці ў гнезнаўскім касцёле мураваных скляпенняў.

Ваенныя падзеі на працягу XVII–XIX стст. пакідалі свае сляды на гнезнаўскім храме, які рамантаваўся пасля кожнага чарговага разбурэння. Паводле мясцовага падання, з сярэдзіны XVII ст. у галоўным фасадзе засталося каменнае ядро і след ад другога, што можна бачыць і сёння. Гнезнаўскі касцёл быў моцна пашкоджаны і ў час Паўночнай вайны. У час Айчыннай вайны 1812 г. згарэлі дах касцёла, плябанія і іншыя будынкі.

У 1839 г. у час пажару згарэлі ўсе драўляныя канструкцыі і інтэр'ер храма, пасля чаго ён быў на сродкі мясцовага памешчыка Г. Тарасовіча капітальна адрамантаваны. У час рамонту адбудавалі вежу, якая мела каля 20 м вышыні.

У 90-я гады XIX ст. у касцёле зноў правялі рамонт. Пабудавалі новы галоўны алтар, паклалі тэракотавую падлогу і замуравалі другі ўваход у падзямелле, з паўднёвага боку да нефа была прыбудавана сакрысція, пазней яшчэ адна.

Аднак касцёл патрабаваў грунтоўнай рэстаўрацыі.

З вясны 1931 г. пачалі рэстаўрыраваць фасады (пры гэтым замуравалі адно акно) і дабудоўваць вежу, перарабілі рызніцу. Яна стала не шматграннай, а прамавугольнай і меншых памераў. У асноўным з такімі зменамі гнезнаўскі касцёл захаваў свой выгляд да нашага часу.

У заходняй частцы над уваходам размешчаны хоры, пабудаваныя ў даваенны час. Злева ад уваходу ў тоўшчы заходняй сцяны ёсць нешырокая лесвіца, якая вядзе на хоры і ў вежу. Сцены касцёла таўшчынёй 1 м узведзены ў тэхніцы гатычнай муроўкі з цэглы-пальчаткі памерам 28х13,5х7 см. Заходняя сцяна касцёла стаіць на падмурку з валуноў. Падмуркі вежы і астатніх фасадаў касцёла зроблены ў тэхніцы змешанай муроўкі з цэглы-пальчаткі і камянёў.

Гнезнаўскі касцёл – адзін з помнікаў беларускай гатычнай архітэктуры, дзе шырока ўжыта для аздаблення фасадаў фасонная цэгла. Гатычныя касцёлы аналагічнага тыпу ў канцы XV–XVI ст. былі распаўсюджаны ў асноўным на тэрыторыі Польшчы (Мазовія), а ў Беларусі і Літве ён адзіны. Асноўны аб'ём касцёла да нядаўняга часу быў перакрыты плоскай столлю на бэльках. Прыклады драўлянага перакрыцця ўсёй унутранай прасторы аднанефавага і трохнефавага памяшкання сустракаюцца таксама ў літоўскім дойлідстве (касцёл Георгія ў Кедайняі, храм у Запішкасе). У выніку натурных абследаванняў у дзвярным праёме выяўлены першапачатковы партал, афармлены фасоннай цэглай. Паводле архітэктурнай пластыкі ён багацейшы за вежавыя парталы. Такія парталы пакуль што не вядомы ў іншых помніках беларускай архітэктуры. Дэкор партала паўднёвага фасада аналагічны афармленню дзвярнога праёма ратушы ў Каўнасе, што сведчыць пра рэгіянальнае адзінства беларускай і літоўскай архітэктуры.

Гнезнаўскі храм, як і большасць помнікаў беларускай готыкі гэтага часу, з'яўляецца яркім прыкладам архітэктуры пераходнага перыяду ад готыкі да рэнесансу. На яго фасадах прасочваюцца складаныя і разнастайныя формы, уласцівыя помнікам позняй готыкі. Гэта падвясныя і кілепадобныя аркі, прамавугольныя нішы, аздабленні парталаў і вокнаў. На архітэктуры гнезнаўскага касцёла пакінуў выразны след і рэнесанс. Пра гэта сведчаць шматлікія гзымсы, гарызантальныя паясы і аркі над вокнамі другога вежавага яруса.

413Г000097	Былы сядзібны дом	другая палова XIX стагоддзя	в. Гнезна	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

413В000098	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Данілаўцы, 0,7 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000099	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	IX–XII стагоддзі	в. Данілаўцы, на заходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000100	Каменны могільнік эпохі сярэднявечча	XV–XVII стагоддзі	в. Дыхнавічы, на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000101	Брацкая магіла	1941 год	в. Ізабелін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Д000102	Брацкая магіла	1944 год	в. Ізабелін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Г000648	Касцёл Св. Пятра і Паўла	1778 год	в. Ізабелін	3	09.08.2006 № 122	14.05.2007 № 578
413В000103	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XI стагоддзі	в. Кавалі, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000104	Былая сядзіба: сядзібны дом парк	XIX–пачатак XX стагоддзя	в. Краскі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Сядзібны дом складаецца з драўлянага аднапавярховага і мураванага двухпавярховага аб'ёмаў. Драўляны пабудаваны ў 1839 г. Прамавугольны ў плане на высокім цокалі будынак з анфіладнай планіроўкай жылых памяшканняў. Да яго ўсходняга тарца ў 1905 г. прыбудаваны мураваны аб'ём. У плане складанай формы, калідорнай сістэмы планіроўкі. Асноўны акцэнт кампазіцыі – круглая вежа, размешчаная з боку галоўнага фасада мураванага будынка. Другая, меншая вежа (афармленне коміна) знаходзіцца на стыку драўлянага і мураванага аб'ёмаў. У агульнай кампазіцыі і дэкаратыўнай аздобе сядзібнага дома выкарыстаны элементы эклектычнай архітэктуры.

Парк пейзажнага тыпу. Плошча каля 6 га. Паводле планіровачнай кампазіцыі падзяляецца на тры часткі: партэрную перад галоўным фасадам сядзібнага дома, прагулачную на пакатым паўднёва-ўсходнім схіле ўзгорка і лесапаркавую – на ўзгорку. Партэрная частка з газонамі і кветнікамі, па яе баках адзіночныя дрэвы. Прагулачная частка парку – сістэма адкрытых палян, дэкаратыўных груп дрэў і свабодна спланаваных алей, каля сядзібнага дома расце некалькі экзотаў.

413В000105	Паселішчы, стаянкі, крэменездабыўныя шахты, майстэрні перыяду каменнага, бронзавага і ранняга жалезнага вякоў	3–1-е тысячагоддзі да н.э.	г.п. Краснасельскі, на паўднёвы захад ад пасёлка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000106	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XII стагоддзі	в. Лозы, 1,8 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000107	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XIV–XVI стагоддзі	в. Лозы, 0,7 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

413В000108	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XV–XVII стагоддзі	в. Мачуліна, 1 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000109	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XIV–XVI стагоддзі	в. Мінеўшчына, 0,15 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000110	Касцёл Яна Хрысціцеля дэкаратыўнае аздабленне інтэр'ера: бакавы алтар, хрысцільня ў правым нефе	XVIII стагоддзе	в. Мсцібава	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

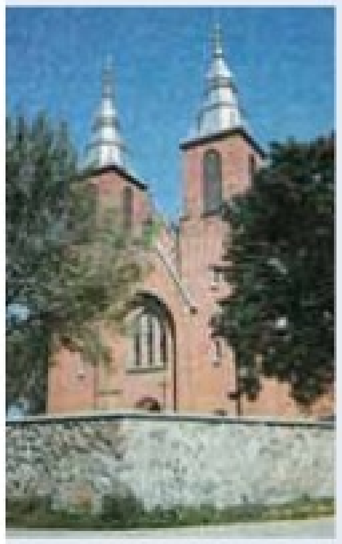

Пабудаваны з чырвонай цэглы ў цэнтры вёскі. Помнік архітэктуры неаготыкі і неараманскага стылю.

Уяўляе сабой двухвежавы храм базілікальнага тыпу з трансептам, трохграннай апсідай і дзвюма сакрысціямі. Галоўны заходні фасад трохчасткавы: па цэнтры прарэзаны вялікай высокай стральчатай нішай і завершаны двухслойным спічастым шчытом, па баках уздымаюцца высокія двух'ярусныя вежы з фігурнымі шатрамі-ківорыямі. У кожнай частцы – уваходны арачны праём, над цэнтральным – акно-трыфорыум. Бакавыя фасады расчлянёны лучковымі праёмамі ў два ярусы, у прасценках спічастыя контрфорсы. Імі ўмацаваны вуглы вежаў, трансепта і апсіды.

У інтэр'еры нефы перакрыты цыліндрычнымі нервюрна-зоркавымі скляпеннямі. У паўночным крыле трансепта – драўляны двух'ярусны разны алтар Св. Яна (XIX ст.), вырашаны карынфскай каланадай і дэкарыраваны ажурнай разьбой. На хорах арган. Абразы XVIII ст. «Айчына» (прывезены з касцёла в. Шылавічы Ваўкавыскага раёна), «Ян Хрысціцель», «Маці Божая Ружанцавая».

Перад храмам стаіць званіца з жоўтай цэглы, выкананая ў выглядзе трыумфальнай аркі з падвешаным над ёй звонам.

413В000111	Гарадзішча перыяду сярэднявечча	XII–XIII, XVI–XVIII стагоддзі	в. Мсцібава, 0,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000112	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XV–XVIII стагоддзі	в. Навасёлкі, 1 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000113	Былая сядзіба: сядзібны дом гаспадарчыя пабудовы фрагменты агароджы	пачатак XIX стагоддзя	в. Падароск	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Сядзібны дом – аднапавярховы прамавугольны ў плане з невялікай драўлянай прыбудовай з боку дваровага фасада. Цэнтральная частка галоўнага фасада з мансардай вылучана чатырохкалонным порцікам, які завяршаецца трохвугольным франтонам, акаймаваным прафіляваным карнізам з сухарыкамі. Будынак накрыты двухсхільным дахам з паўвальмамі на тарцах. З боку дваровага фасада сіметрычна цэнтральнаму порціку знаходзіцца шырокая тэраса. Па цэнтральнай восі галоўнага ўвахода размешчаны вестыбюль з лесвіцай на мансарду. Унутраная планіроўка анфіладная (цяпер часткова зменена).

Парк захаваўся часткова. Складаецца з дзвюх частак: партэрнай (перад сядзібным домам) і пейзажнай (у паўночнай частцы сядзібы), якія кампазіцыйна аб'яднаны дзвюма ўзаемна перпендыкулярнымі алеямі. Пераважаюць мясцовыя пароды дрэў.

413Д000114	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Падароск	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000115	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Падрось, 1,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000116	Камень-следавік	X–XIII стагоддзі	в. Пасынкі, 0,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000117	Брацкая магіла		г.п. Рось	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
412Г000118	Касцёл Св. Тройцы	пачатак XIX стагоддзя	г.п. Рось	2	24.02.2006 № 94	14.05.2007 № 578

Запіс аб пачатку будаўніцтва храма адносіцца да 1740 г. Па невядомых прычынах будаўніцтва было спынена на некалькі дзесяткаў гадоў. У 1766 г. будаўнічыя работы аднавіліся і з перапынкамі працягваліся да 1796 г. За гэты перыяд былі ўзведзены сцены касцёла да ўзроўню акон. Завершана будаўніцтва касцёла ў 1801 г. пры ўладальніку Росі Ф. Патоцкім. Асвячоны храм 12 ліпеня 1808 г.

У 1852 г. пад час рамонту адбыўся пажар, які знішчыў дах касцёла. На сродкі графіні Зоф'і Пац у тым жа годзе дах быў адноўлены.

У 1901–1903 гг. праведзены капітальны рамонт інтэр'ераў касцёла.

Касцёл у Росі з'яўляецца санктуарыумам Цудатворнай фігуры Ісуса Міласэрнага.

Храм – прамавугольны ў плане будынак з нязначна выступаючым трансептам і паўцыркульнай апсідай. Галоўны паўднёвы фасад завершаны трыгліфным фрызам з развітым карнізам, над якім атыкавы франтон з паўкруглым аконным праёмам у тымпане. Бакавыя фасады дэкарыраваны рустоўкай і завершаны прафіляваным карнізам. Інтэр'ер зальны, перакрыцце – драўляныя цыліндрычныя скляпенні. Уздоўж бакавых сцен праходзіць галерэя з драўлянай агароджай. Сцены завершаны масіўным карнізам з сухарыкамі.

У інтэр'еры над уваходам – хоры на чатырох круглых калонках. На сценах, скляпеннях асноўнага аб'ёму і алтарнай часткі размешчаны жывапісныя кампазіцыі на біблейскія тэмы і дэкаратыўна-архітэктурны роспіс, які стварае ілюзорнае ўяўленне прасторы. Драўляны разны алтар двух'ярусны, расчлянёны калонамі карынфскага ордэра, дэкарыраваны накладной пазалочанай разьбой і скульптурай.

На паўднёвы ўсход ад касцёла асобна пастаўлена ў 1908 г. двух'ярусная мураваная званіца.

413В000119	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIV стагоддзі	в. Тупічаны, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000120	Каменны могільнік	XV–XVII стагоддзі	в. Хацькоўцы, на ўсходняй ускраіне вёскі, на беразе р. Свінарэка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000121	Фрагменты сядзібна-паркавага комплексу	XIX стагоддзе	в. Цеалін	2	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

Захаваліся два мураваныя сядзібныя дамы (перабудаваныя ў 1940-я гг. для санаторыя).

Парк пейзажнага тыпу з элементамі рэгулярнай планіроўкі. З поўначы і ўсходу абмежаваны двума каналамі. Мае трохчасткавую кампазіцыю. Першая частка на вяршыні ўзгорка, паміж двума сіметрычна пастаўленымі сядзібнымі дамамі. Уяўляе сабой партэр з кветнікамі, кустамі, адзіночнымі пасадкамі дрэў. Другая частка на пакатых схілах узгорка. Тут на розных узроўнях праходзяць

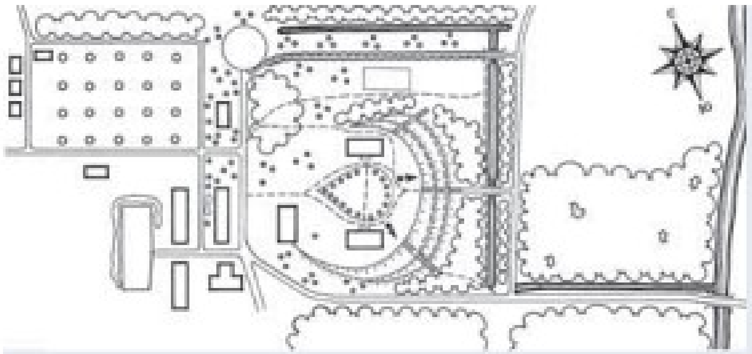

тры паўцыркульныя алеі, аб'яднаныя лесвіцамі, якія вядуць да партэра. Трэцяя частка размешчана ў нізкай пойме ракі і абмежавана каналамі, мае маляўнічую планіроўку з шырокімі палянамі і групамі дрэў. Пераважаюць лісцевыя пароды. Цэнтр кампазіцыі – галоўная алея, якая пачынаецца ад вяршыні ўзгорка, праходзіць перпендыкулярна паўкальцавым алеям праз усю паркавую тэрыторыю, аб'ядноўваючы тры яе часткі.

413Д000122	Брацкая магіла		в. Шылавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Воранаўскі раён

413Д000123	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Воранава, вул. Савецкая, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000124	Могільнік	XIII–пачатак XV стагоддзя	в. Апонаўцы, 0,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000125	Касцёл Св. Яна Хрысціцеля	1900–1906 гады	в. Беняконі	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
412Г000126	Фрагменты парку «Больцінікі»	XIX стагоддзе	в. Больцінікі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Плошча каля 10 га. Парк пейзажнага тыпу. Яго кампазіцыю фарміруюць асобныя групы дрэў і кустоў, адкрытая прастора паляны, суцэльныя пасадкі. У паўночна-ўсходняй частцы парку на самым высокім месцы размешчаны сядзібны дом, пабудаваны ў пачатку XX ст. з цэглы ў стылі неаготыкі. Заходні схіл ад дома да паляны, выцягнутай уздоўж лагчыны, афармлены дзвюма штучнымі тэрасамі. Вялікае значэнне ў фарміраванні ландшафту курцін маюць экзоты, якіх у парку больш за 60 відаў.

412Г000127	Дом-крэпасць	1611–1612 гады	в. Гайцюнішкі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Аўтар праекта, будаўнік і першы ўладальнік «замачка» ў Гайцюнішках Пётр Нонхарт быў галандцам па паходжанні, які пакінуў радзіму ў другой палове XVI ст. і пасяліўся ў Вільні. Таленавіты галандзец удзельнічаў у аднаўленні віленскага замка пасля пажару 1610 г.

У пачатку XVII ст. П. Нонхарту перайшоў маёнтак Гайцюнішкі, у якім на месцы ранейшага драўлянага дома новы ўладальнік у 1611–1612 гг. узвёў мураваны сядзібны дом абарончага тыпу. Пасля смерці Нонхарта ў 1633 г. яго дачка Сюзанна Храптовіч, вы-

конваючы волю бацькі, пабудавала паблізу дома-крэпасці евангелічную капліцу-кірху, дзе былі пахаваны П. Нонхарт і яго жонка Марыя Шэметава, а таксама наступныя ўладальнікі, якія ўсе, акрамя Эдуарда Рымшы (валодаў Гайцюнішкамі ў 30-я гг. ХХ ст.), былі кальвіністамі.

Вядома, што пад час Паўночнай вайны 1700–1721 гг. гайцюнішскі замак паспяхова вытрымаў асаду саксонскага войска Аўгуста ІІ, якое спрабавала выбіць адтуль шведаў.

Некаторае ўяўленне аб стане і выглядзе гайцюнішскага дома дае нам інвентар 1844 г. і малюнак Н. Орды 1877 г. У архіўным дакуменце будынак характарызаваўся як «дом мураваны двухпавярховы, будынак стары ў гатычным стылі, зараз знаходзіцца ў эканамічным ужыванні, пад ім маюцца чатыры мураваныя скляпы. На двары знаходзіліся шматлікія гаспадарчыя пабудовы: кухня, стайня, свіран з прускага муру, вінакурня, кузня, млын вадзяны, сукнавальня і інш.»

Унутраная планіроўка дома была значна зменена ў 1950-я гг. Вонкавы выгляд значна не змяніўся. Замак уяўляе сабой сіметрычны прамавугольны ў плане двухпавярховы дом пад вальмавым дахам. Вуглы будынка афармлены ў выглядзе круглых вежаў, накрытых шатрамі. На ўваходзе трох'ярусная вежа-рызаліт. Фасады пазбаўлены дэкору. Руставанае абрамленне мае толькі галоўны ўваход. Ярусы цэнтральнай вежы вылучаны карнізнымі паясамі.

Да пазнейшых пераробак, якія змянілі выгляд дома-крэпасці, адносяцца прыбудова на галоўным фасадзе «ганка» з тэрасай, злучэнне трэцяга яруса вежы з дахам асноўнага аб'ёму і прыбудова ў сярэдзіне 1970-х гг. да тыльнага фасада аднапавярховага будынка.

Гайцюнішскі дом-крэпасць – унікальнае збудаванне, якое не мае прамых аналагаў у нашай краіне і за яе межамі. Уяўляе сабой рэдуцыраваны замак, пабудаваны па абагульненай схеме сярэдневяковых крэпасцей, прамавугольных у плане з вуглавымі і цэнтральнай вежамі. У той жа час па вонкаваму выгляду і ўнутранай прасторы адпавядае традыцыйным сядзібным дамам у Вялікім княстве Літоўскім і Польшчы ў XIV–XVI стст. Строгасць вонкавага выгляду і адсутнасць дэкору на фасадах адпавядала як мясцовым архітэктурным традыцыям, так і нідэрландскай архітэктуры. Гайцюнішскі дом-крэпасць арганічна спалучыў перадавыя дасягненні заходнееўрапейскага дойлідства (галоўным чынам абарончага) XIV–XVI стст. з мясцовымі традыцыямі.

412Г000128	Рэшткі капліцы	1633 год	в. Гайцюнішкі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Кампактны прамавугольны ў плане мураваны будынак з развітой алтарнай часткай быў накрыты вальмавым дахам з дахоўкі, з трох бакоў умацаваны магутнымі крытымі дахоўкай контрфорсамі. У сутарэннях знаходзіліся труны з муміфікаванымі целамі пахаваных. Засталіся руіны, часткі паўночнай і заходняй сцен. Сцены прарэзаны лучковымі аконнымі праёмамі, завершаны шырокім прафіляваным карнізам. У інтэр'еры асноўны аб'ём быў перакрыты цыліндрычным скляпеннем з распалубкамі.

413В000129	Гарадзішча перыяду сярэднявечча	XV–XVI стагоддзі	в. Гарадзішча, у цэнтры вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000130	Фрагменты парку	канец XVIII стагоддзя	в. Пагародна	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413В000131	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XIII–XV стагоддзі	в. Дварчаны, на паўднёвай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

412Г000132	Касцёл Адшукання Святога Крыжа	1789 год	в. Жырмуны	2	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з дрэва ў цэнтры вёскі Каралінай Радзівіл паводле праекта Я. Падчашынскага на месцы храма 1664 г. Помнік архітэктуры класіцызму.

Прамавугольны ў плане будынак з трансептам і пяціграннай алтарнай часткай. Асноўны аб'ём і крылы трансепта накрыты двухсхільнымі дахамі з франтонамі на тарцах. Галоўны заходні фасад, цэнтральная частка якога аформлена дзвюма мураванымі калонамі, завершаны франтонам з васьміграннай вежачкай. Сцены вертыкальна ашаляваны, расчлянёны пілястрамі і завершаны развітым антаблементам. Вокны паўцыркульныя. Унутраная прастора касцёла падзелена калонамі дарычнага ордэра на тры нефы. Бакавыя нефы з галерэямі, якія адкрываюцца ў цэнтральны неф арачнымі праёмамі. У заходняй частцы хоры. У паўднёвым крыле трансепта вылучана сакрысція. Галоўны алтар выкананы ў дарычным ордэры.

413Г000133	Касцёл Святых апосталаў Пятра і Паўла	1803–1812 гады	в. Забалаць	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413В000134	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XIII–XVI стагоддзі	в. Казляны, побач з вёскай	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000135	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча – новага часу	XV–XVII стагоддзі	в. Куклі, 0,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000136	Каменны могільнік перыяду позняга сярэднявечча – пачатку новага часу	XV–XVII стагоддзі	в. Мантуны, каля вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000137	Стаянка перыяду бронзавага веку	першая палова 1-га тысяча-годдзя да н.э.	в. Нача, 0,3 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000138	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XIII–XV стагоддзі	в. Пашкавічы, 0,3 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412В000139	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XIII–XV стагоддзі	в. Пузелі, 0,7 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000140	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Радунь, вул. Савецкая, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000141	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XIII–XIV стагоддзі	в. Сабалюнцы, 0,2 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000142	Могільнік	XII–XIII стагоддзі	в. Салапяцішкі, на паўночнай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000143	Касцёл Дабравешчання Найсвяцейшай Дзевы Марыі	1809 год	в. Тракелі	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413В000144	Каменны могільнік перыяду позняга сярэднявечча	XIII–XV стагоддзі	в. Шлавенцы, побач з вёскай	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000145	Каменны могільнік	XIII–XV стагоддзі	в. Чыжаўск, 2 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Гродзенскі раён

410Г000146	Аўгустоўскі канал: водны шлях, які ўключае зарэгуляваны ўчастак р. Чорная Ганча ад Дзяржаўнай граніцы з Рэспублікай Польшча да в. Сонічы (13 км), штучны ўчастак канала ад в. Сонічы да шлюза «Нямнова» (6,5 км) гідравузел «Нямнова»: трохкамерны суднаходны шлюз, шлюз-рэгулятар (вадазборны шлюз) «Куркуль», дом наглядчыка пры гэтым шлюзе гідравузел «Дамброўка»: аднакамерны суднаходны шлюз, шлюз-рэгулятар, дом наглядчыка, злучальны канал ад суднаходнага шлюза «Нямнова» да ўпадзення ў р. Нёман (2,4 км) гідравузел «Валкушык»: аднакамерны суднаходны шлюз, пагранічны шлюз-рэгулятар, рэшткі падмуркаў дома наглядчыка, сонечны гадзіннік гідравузел «Кужынец»: аднакамерны суднаходны шлюз, шлюз-рэгулятар	1824–1839 гады, 1870–1890-я гады, XIX – пачатак XX стагоддзя, 2004–2006 гады	Гродзенскі раён. Тэрыторыя ў межах матэрыяльнай нерухомай гісторыка-культурнай каштоўнасці, устаноўленых праектам «Зоны аховы і рэжымы іх утрымання гісторыка-культурнай каштоўнасці «Аўгустоўскі канал»	0	21.10.2003 № 90, 27.04.2004 № 96, 22.02.2005 № 106	14.05.2007 № 578

Аўгустоўскі канал – унікальнае гідратэхнічнае збудаванне XIX ст.

Ідэя будаўніцтва канала належала тагачаснаму міністру фінансаў Польшчы князю Францішку Друцкаму-Любецкаму. Будаўніцтвам канала вырашалася задача стварэння воднага шляху з басейна Дняпра да партоў Балтыйскага мора ў абход тэрыторыі Усходняй Прусіі, якая ўвяла на тавары велізарныя пошліны.

Аўгустоўскі канал будаваўся пад кіраўніцтвам ваеннага інжынера Ігнація Прандзінскага, які прыехаў у горад Аўгустаў летам 1822 г. На працягу года ён правёў разведвальныя работы, тэарэтычныя даследаванні і ў канцы 1823 г. вярнуўся ў Варшаву для канчатковай дапрацоўкі праекта. Праект, які атрымаў назву «Аўгустоўскі канал», быў цалкам закончаны ў 1824 г. У тым жа годзе яго адобрыў Аляксандр І. Паводле разлікаў Прандзінскага, цалкам будаўніцтва павінна было быць завершана праз 10 гадоў. А першыя судны маглі пачаць курсіраваць ужо праз 3–4 гады.

Актыўнае будаўніцтва канала працягвалася да 1825 г. Былі пракапаны штучныя рэчышчы, пабудаваны шлюзы, масты, плаціны, паглыблены натуральныя вадаёмы. На будаўніцтве працавала больш за 7000 рабочых пад кіраўніцтвам генерала Мале

дэ Гранвіля, палкоўніка Росмана і самога Прандзінскага. На тэрыторыі, прылеглай да будучага канала, былі створаны прадпрыемствы па вырабу будаўнічых матэрыялаў, дрэваапрацоўчыя, металургічныя. Аднак у хуткім часе ў дачыненні да Прандзінскага была адноўлена следчая справа – па прычыне яго ўдзелу ў 1818 г. у Нацыянальным патрыятычным таварыстве. Судовы разбор закончыўся для Прандзінскага трохгадовым зняволеннем. Пасля вызвалення Прандзінскі аднавіў работу на канале, але быў ужо не кіраўніком, а адказным за зямельныя работы.

Перапыненае паўстаннем 1831 г. будаўніцтва Аўгустоўскага канала аднавілася (пад кіраўніцтвам грамадзянскага інжынера Тэадора Урбанскага) у 1833 г. і закончылася ў 1839 г. Праўда, асноўныя работы былі выкананы да 1830 г.

Сёння канал праходзіць па рэках Нараў, Бебжа, Нета, далей праз азёры Сайна, Нецка, Белае, Сцюдзёнае, па рацэ Чорная Ганча і адкрываецца ў Нёман. Другая лінія канала па рэках Нёман – Дубіса – Віндава (цяпер Вента) засталася няскончанай, паколькі ў канцы XIX ст. пачаў бурна развівацца чыгуначны транспарт. Паводле першапачатковага праекта, агульная даўжыня канала ад р. Бебжа да порта Віндава павінна была скласці 395 км. Пабудавана было 101,2 км.

Першапачаткова канал выкарыстоўваўся па сваім прамым прызначэнні – па ім перавозілі муку, соль, збожжа, мел, гіпс і г. д. У Аўгуставе быў пабудаваны буйны порт і спецыяльныя дарогі для коней, каб цягнуць баржы ўверх па цячэнні. Водная траса была разлічана на праход суднаў да 40 м у даўжыню, да 5 м у шырыню і здольных перавозіць да 10 тон грузу. Але з сярэдзіны XIX ст. канал пачаў паступова прыходзіць у заняпад. З 1852 г. па ім сплаўлялі толькі лес, а з сярэдзіны 1860-х гг. пра канал амаль цалкам забыліся.

На канале было 18 шлюзаў (тры з іх знаходзяцца на тэрыторыі Беларусі: Нямнова, Дамброўка, Валкушык; шлюз Кужынец – на мяжы Беларусі з Польшчай), мноства мастоў, плацін, службовых будынкаў. Для параўнання: на вядомым Панамскім канале ўсяго шэсць шлюзаў, а Суэцкі канал – бясшлюзавы.

Шлюзы Аўгустоўскага канала – гэта сапраўдныя шэдэўры інжынернай думкі, пабудаваныя надзвычай старанна, грунтоўна і надзейна. Сцены камер выкладваліся з масіўных камянёў і абліцоўваліся цэглай на растворы з так званай гідраўлічнай вапны. Найбольш слабыя элементы шлюзаў умацоўваліся склюдаванымі камянямі з пясчаніку. Абітыя жалезам дубовыя вароты ўстанаўліваліся на рухомых рычагах, а зверху мацаваліся пры дапамозе стальных прыстасаванняў. Каля шлюзаў узводзіліся цагляныя будынкі для наглядчыкаў. Кожны шлюз меў шыльдачку, на якой выбівалі дату заканчэння будаўніцтва і прозвішча кіраўніка аб'екта. Шлюз Валкушык пабудаваны ў 1829 г. пад кіраўніцтвам паручніка Карчакоўскага на 85-м км канала. Шлюз Дамброўка пабудаваны ў 1829 г. пад кіраўніцтвам капітана Арнольда на 91,5 км канала. Шлюз Нямнова пабудаваны ў 1829 г. пад кіраўніцтвам капітана Яна Паўла Лялевеля. Гэта апошні і самы вялікі шлюз Аўгустоўскага канала на 101-м км. Шлюзы былі адна- і двухкамерныя, і адзіны ў Нямнове – трохкамерны, даўжыня яго трох камер – 43,5 м.

Унікальнасць усіх гэтых збудаванняў тым больш уражвае, калі ўлічыць тагачасныя вельмі сціплыя тэхнічныя магчымасці. Самыя працаёмкія і дарагія земляныя работы праводзіліся ўручную, драўлянымі рыдлёўкамі з металічнымі наканечнікамі. Берагі канала ўмацоўвалі сумессю зямлі з глінай, на якой сеялі траву або ўкладвалі кавалкі дзірвану. Уздоўж канала высаджвалі жывую агароджу з кустоў і дрэў. Дзякуючы гэтаму канал атрымаўся, калі можна так сказаць, «экалагічна чысты».

Пасля Другой сусветнай вайны польская частка канала была адрэстаўрыравана. Цяпер канал выкарыстоўваецца ў народнагаспадарчых і турыстычных мэтах. Польская частка Аўгустоўскага канала складае 83,40 км, 15 шлюзаў.

Беларуская частка канала за доўгія гады бяздзеяння ператварылася ва унікальную экасістэму. У 1970-я гг. на гэтай тэрыторыі быў створаны дзяржаўны батанічны заказнік «Сапоцкінскі».

Даўжыня беларускай часткі канала 22 км, глыбіня 1,8 м. Налічвае тры шлюзы і дзве плаціны, чацвёрты шлюз знаходзіцца на мяжы з Польшчай.

412Д000676	Фартыфікацыйныя збудаванні 68-га Гродзенскага ўмацаванага раёна:	1940–1941 гады		2	18.06.2008 № 143	03.09.2008 № 1288
	аднапавярховы двухамбразурны гарматна-кулямётны дот		в. Баяры			
	два аднапавярховыя двухамбразурныя гарматна-кулямётныя паўкапаніры		в. Маркаўцы			
	рэшткі дота		в. Маркаўцы			
	два аднапавярховыя двухамбразурныя гарматна-кулямётныя доты		в. Маркаўцы			
	аднапавярховы аднаамбразурны кулямётны дот		в. Маркаўцы			
	пяць аднапавярховых двухамбразурных гарматна-кулямётных паўкапаніраў		в. Доргунь			
	тры аднапавярховыя двух-амбразурныя гарматна-кулямётныя доты		в. Доргунь			
	два двухпавярховыя трохамбразурныя гарматна-кулямётныя доты		в. Доргунь			
	двухпавярховы двухамбразурны артылерыйскі паўкапанір са слядамі баёў 1941 года		в. Доргунь			
	каманднa-назіральны пункт		в. Доргунь			
	два аднапавярховыя аднаамбразурныя кулямётныя доты		в. Доргунь			
	двухпавярховы чатырохамбразурны гарматна-кулямётны капанір са слядамі баёў 1941 года		в. Доргунь			
	двухпавярховы трохамбразурны гарматны дот са слядамі баёў 1941 года		в. Новікі			
	двухпавярховы чатырохамбразурны гарматна-кулямётны капанір са слядамі баёў 1941 года, з памятнай шыльдай		в. Новікі			
	рэшткі двухпавярховага двухамбразурнага гарматна-кулямётнага дота		в. Новікі			

	рэшткі аднапавярховага двухамбразурнага гарматна-кулямётнага дота		в. Новікі				
	рэшткі аднапавярховага двух-амбразурнага кулямётнага дота з дзвюма кулямётнымі ўстаноўкамі НПС-3		в. Новікі				
	рэшткі двухпавярховага двух-амбразурнага гарматна-кулямётнага паўкапаніра		в. Новікі				
	аднапавярховы двухамбразурны гарматна-кулямётны паўкапанір		в. Новікі				
	двухпавярховы трохамбразурны гарматна-кулямётны дот		в. Новікі				
	аднапавярховы двухамбразурны гарматна-кулямётны дот		в. Новікі				
	два аднапавярховыя двухамбразурныя кулямётныя доты		в. Новікі				
	двухпавярховы двухамбразурны гарматна-кулямётны дот		в. Новікі				
	рэшткі аднапавярховага двух-амбразурнага гарматна-кулямётнага паўкапаніра		в. Новікі				
	аднапавярховы двухамбразурны гарматна-кулямётны дот		в. Новікі				
	рэшткі двух аднапавярховых двухамбразурных гарматна-кулямётных дотаў		в. Навасёлкі				
	рэшткі аднапавярховага трох-амбразурнага гарматна-кулямётнага паўкапаніра з агнём з крыла		в. Навасёлкі				
	рэшткі аднапавярховага двухамбра-зурнага гарматна-кулямётнага дота		в. Навасёлкі				
	рэшткі двухпавярховага трохамбра-зурнага гарматна-кулямётнага дота		в. Навасёлкі				

	аднапавярховы двухамбразурны гарматна-кулямётны дот са слядамі баёў 1941 года		в. Навасёлкі			
	два аднапавярховыя двухамбразурныя гарматна-кулямётныя доты са слядамі баёў 1941 года		г.п. Сапоцкін			
	два двухпавярховыя трохамбразурныя гарматна-кулямётныя доты		г.п. Сапоцкін			
	аднапавярховы аднаамбразурны кулямётны дот		в. Радзівілкі			
	аднапавярховы двухамбразурны гарматна-кулямётны дот са слядамі баёў 1941 года		хутар Асочнікі			
	двухпавярховы двухамбразурны гарматна-кулямётны дот са слядамі баёў 1941 года, з памятнай шыльдай		в. Пясчаны			
	рэшткі двухпавярховага трохамбразурнага гарматна-кулямётнага дота		в. Пясчаны			
	рэшткі двухпавярховага двухамбразурнага гарматна-кулямётнага паўкапаніра		в. Пясчаны			
	аднапавярховы двухамбразурны артылерыйскі паўкапанір		в. Пясчаны			
	два двухпавярховыя трохамбразурныя гарматна-кулямётныя доты		Аўгустоўскі канал			
	рэшткі трох двухпавярховых двухамбразурных гарматна-кулямётных дотаў		Аўгустоўскі канал			
	рэшткі двухпавярховага трохамбразурнага кулямётнага паўкапаніра з агнём з крыла		Аўгустоўскі канал			
	аднапавярховы аднаамбразурны кулямётны дот		Аўгустоўскі канал			
	рэшткі двух двухпавярховых трохамбразурных гарматна-кулямётных дотаў		Аўгустоўскі канал			

	рэшткі трох аднапавярховых адна-амбразурных кулямётных дотаў		Аўгустоўскі канал			
	рэшткі двухпавярховага двух-амбразурнага гарматна-кулямётнага паўкапаніра		Аўгустоўскі канал			

68-ы Гродзенскі ўмацаваны раён (скарочана ГУР) – умацаваны раён у наваколлі Гродна, які будаваўся ў перыяд лета 1940–1941 гг. згодна з планам прыкрыцця новай дзяржаўнай граніцы (1939 г.).

Генеральны план работ прадугледжваў збудаванне 1-й лініі ўмацаванняў у 1940–1941 гг., 2-й лініі – у перыяд да 1945 г. Павінен быў займаць фронт 80 км, ад Нёмана на ўсход ад г. Сапоцкін і да в. Ганёндз, з глыбінёй абароны 5–6 км, і складацца з 606 дотаў, аб'яднаных у тры вузлы абароны: № 1 Сапоцкінскі, р-н Галавенчыцы – Маркаўцы; № 2 Багатыры –Ліпск; № 3 Старая Каменная – Трырэчкі і два асобныя апорныя пункты. Паводле планаў – самы моцны з чатырох умацаваных раёнаў Заходняй Асобай ваеннай акругі. Аператыўнае падпарадкаванне: штаб трэцяй арміі (Гродна). Аператыўна-тактычная задача: прыкрыццё, супольна з палявымі войскамі, напрамкаў Гродна – Ваўкавыск і Гродна – Беласток з боку Усходняй Прусіі.

Фактычна на пачатак вайны на Усходнім фронце ГУР складаўся з 37 узброеных дотаў (з 98 збудаваных у 1940 г). Узбраенне дотаў ГУР складалі: 300 кулямётаў, 80 артсістэм 45 мм і 20 артсістэм 76 мм. Гарнізон ГУР складалі 9-ы (капітан Жыла) і 10-ы (капітан Лупаў) асобныя кулямётна-артылерыйскія батальёны і 232-я асобная рота сувязі. Камендант ГУР палкоўнік Іваноў.

На дату пачатку вайны ўмацаваны раён быў недабудаваны, недаўзброены і недаўкамплектаваны асабовым складам. Гэта, сукупна з няўдалым яго размяшчэннем адносна дзяржаўнай граніцы, прывяло да таго, што меркаваных функцый па абароне ГУР не выканаў. Пераважная частка дотаў былі пустыя, а доты, занятыя гарнізонамі, былі абыдзены, блакіраваны і паступова знішчаны. Некаторыя гарнізоны абараняліся да 27 чэрвеня 1941 г.

Для падрыхтоўчых работ у 1940–1941 гг. шырока мабілізоўвалася мясцовае насельніцтва Аўгустоўскага, Гродзенскага, Дамброўскага, Кнышынскага, Скідзельскага, Саколкаўскага і Сапоцкінскага раёнаў.

412Д000677	Фартыфікацыйныя збудаванні Гродзенскай крэпасці:			2	18.06.2008 № 143	03.09.2008 № 1288
	земляны форт № 1	1887–1915 гады	урочышча Пышкі			
	земляны форт № 5	1887–1889 гады	урочышча Форт			
	земляны форт № 6	1887–1889 гады	урочышча Дзевятоўка			
	форт № 1	1913–1915 гады	в. Загараны			
	рэшткі форта № 1а (малы форт)	1913–1915 гады	в. Баля Сольная			
	сховішча апорнага пункта форта № 1а	1913–1915 гады	в. Баля Сольная			
	рэшткі форта № 2	1913–1915 гады	в. Навумавічы			
	рэшткі форта № 2а (малы форт)	1913–1915 гады	в. Навумавічы			
	рэшткі сховішча апорнага пункта форта № 2а	1913–1915 гады	в. Навумавічы			
	рэшткі парахавога склепа	1913–1915 гады	в. Пушкары			
	рэшткі форта № 3	1913–1915 гады	в. Лабна-Агароднікі			
	рэшткі форта № 3а (малы форт)	1913–1915 гады	в. Навасёлкі			
	рэшткі форта № 3а (парахавы склеп)	1913–1915 гады	в. Навасёлкі			
	форт № 3а (пазіцыя для 210-мм японскіх гармат)	1913–1915 гады	в. Навасёлкі			
	рэшткі форта № 3б	1913–1915 гады	в. Трычы			
	форт № 4	1913–1915 гады	в. Стрэльчыкі			
	форт № 4а (малы форт)	1913–1915 гады	в. Стрэльчыкі			
	парахавы склеп	1913–1915 гады	в. Стрэльчыкі			
	форт № 5	1913–1915 гады	в. Гвінеўшчына			
	форт № 5а	1913–1915 гады	дачны масіў Каробчыцы			
	парахавы склеп	1913–1915 гады	дачны масіў Каробчыцы			
	рэшткі форта № 6	1913–1915 гады	дачны масіў Юзафоўка			
	два горжавыя бліндажы фортавай групы № 6	1913–1915 гады	дачны масіў Юзафоўка			
	тры сховішчы фортавай групы № 6	1913–1915 гады	в. Каменка			
	рэшткі форта № 7	1913–1915 гады	в. Малая Альшанка			
	парахавы склеп фортавай групы № 7	1913–1915 гады	в. Малая Альшанка			

	два назіральныя пасты фортавай групы № 7	1913–1915 гады	в. Малая Альшанка			
	форт № 8	1913–1915 гады	в. Гібулічы			
	сховішча фортавай групы № 8	1913–1915 гады	в. Гібулічы			
	назіральны пост фортавай групы № 8	1913–1915 гады	в. Гібулічы			
	парахавы склеп фортавай групы № 8	1913–1915 гады	в. Гібулічы			
	форт № 9	1913–1915 гады	в. Пагараны			
	назіральны пост фортавай групы № 9	1913–1915 гады	в. Пагараны			
	чатыры сховішчы фортавай групы № 10	1913–1915 гады	в. Прыгодзічы			
	назіральны пост фортавай групы № 10	1913–1915 гады	в. Прыгодзічы			
	рэшткі двух назіральных пастоў фортавай групы № 10	1913–1915 гады	в. Аульс			
	назіральны пост фортавай групы № 10	1913–1915 гады	в. Аульс			
	пяць сховішчаў фортавай групы № 10	1913–1915 гады	в. Аульс			
	сховішча фортавай групы № 11	1913–1915 гады	в. Русота			
	два назіральныя пасты фортавай групы № 11	1913–1915 гады	в. Русота			
	рэшткі пяці сховішчаў фортавай групы № 11	1913–1915 гады	в. Аульс			
	назіральны пост фортавай групы № 12	1913–1915 гады	в. Лапенкі			
	рэшткі форта № 13	1913–1915 гады	в. Грандзічы			
	назіральны пост фортавай групы № 13	1913–1915 гады	в. Грандзічы			
	горжавы бліндаж фортавай групы № 13	1913–1915 гады	в. Грандзічы			
	рэшткі горжавага бліндажа фортавай групы № 13	1913–1915 гады	в. Грандзічы			
	сховішча фортавай групы № 13	1913–1915 гады	в. Грандзічы			

Гродзенская крэпасць – комплекс фартыфікацыйных умацаванняў, якія былі збудаваны навокал г. Гродна ў канцы XIX ст. (7 фартоў) і ў пачатку XX ст. (13 фартоў, не былі дабудаваны).

Мураваная фартыфікацыя ў Гродне існавала з XII ст. (сцены дзядзінца). Неадпаведнасць старых умацаванняў ваенным патрабаванням, разам са стратэгічнай важнасцю горада пасля падзелаў Рэчы Паспалітай, прывялі да распрацоўкі шэрага планаў бу-

довы сучаснай крэпасці (канец XIX – пачатак XX ст., 1807 г., 1831 г.). Палітычныя падзеі і недахоп сродкаў не далі гэтым планам ажыццявіцца.

Адзначаецца, што няўдача гэтых планаў выратавала ад разбурэння гарадзенскі стары горад: на месцы Новага і Старога замкаў планавалася будова артылерыйскіх батарэй, на месцы кляштара францысканцаў – перадмаставога ўмацавання «тэт-дэ-пон», на Гарадніцы – чатырох плацін з магчымасцю затаплення мясцовасці.

Узрастанне канфлікту інтарэсаў Расіі і Германіі прывяло да ажыўлення планаў умацавання Гродна. Была прынята пастанова (1873 г.) і праведзены палявыя работы, даклад Д. Мілюціна (1879 г.) аб умацаванні Коўна, Гродна, Асаўца быў зацверджаны Аляксандрам ІІ. Аднак тады гэты план не ажыццяўлялі, а вярнуліся да яго пасля дакладу М. Обручава аб планах вядзення вайны (1880 г.).

У 1887–1889 гг. былі збудаваны пяць фартоў (форт № 1 на правым беразе Нёмана, ва ўрочышчы Пышкі, фарты № 2–5 складалі занёманскую пазіцыю ўздоўж занёманскага фарштата). Адразу ж іх колькасць была прызнана недастатковай, і ў 1890-я гг. былі збудаваны яшчэ два (№ 6, 7) на правым беразе Нёмана, каля вёсак Дзевятоўка і Грандзічы. Фарты мелі драўляна-земляную канструкцыю, з мінімальным выкарыстаннем бетону, кожны з іх быў разлічаны на тры роты пяхоты і чатыры гарматы. Агульная працягласць пазіцыі склала 14 км.

Войска практычна не карысталася гэтымі фартамі, і яны мелі характар перадмаставой пазіцыі часовага характару, а на пачатку 1900-х гг. страцілі баявое значэнне. Пасля руска-японскай вайны і ўвядзення новых мабілізацыйных планаў былі распрацаваны планы мадэрнізацыі шэрага крэпасцей (зацверджаны ў жніўні 1912 г.). Меркавалася збудаваць 13 тыпавых фартоў, 23 нумарныя апорныя пункты, 19 літарных апорных пунктаў, а таксама пляцоўкі для буйнакаліберанай артылерыі, аэрадром, плаціны, дарогі і інш. Працягласць эліпсападобнай у плане пазіцыі складала б каля 60 км. Будаўніком крэпасці быў прызначаны Дз. Каласоўскі (1912 г.).

Да пачатку Першай сусветнай вайны фарты не былі дабудаваны, хоць работы працягваліся амаль да эвакуацыі (жнівень 1915 г.) Расійскія гарнізоны абараняліся ў недабудаваных умацаваннях, пасля ўзарвалі іх. Непашкоджанымі засталіся яшчэ раней занятыя немцамі фарты № 4 (каля в. Стрэльчыкі) і № 12 (каля в. Чашчаўляны).

У 1916–1917 гг. немцы спрабавалі ўмацаваць усходнюю частку фортавай пазіцыі, у 1919–1920 гг. тое самае спрабавалі палякі. У час будаўніцтва Гродзенскага ўмацаванага раёна генералам Д.М. Карбышавым было загадана (1941 г.) уключыць рэшткі крэпасці ў структуру ўмацаванага раёна.

У гады Другой сусветнай вайны форт № 2 быў месцам масавага знішчэння гітлераўцамі мірных жыхароў, раён форта № 1 быў месцам спробы савецкіх войскаў утрымаць плацдарм на левым беразе Нёмана ў час наступлення 1944 г.

412Г000147	Касцёл Унебаўзяцця Найсвяцейшай Дзевы Марыі	першая палова XVIII–XIX стагоддзе	в. Адэльск, на паўднёвай ускраіне вёскі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

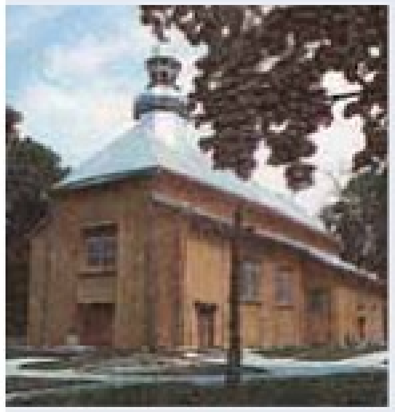

Пабудаваны з дрэва ў цэнтры вёскі на месцы касцёла, заснаванага ў 1601 г. польскім каралём Жыгімонтам III. Помнік манументальнага народнага дойлідства з рысамі стылю барока.

Асноўны аб'ём прамавугольны ў плане, трохнефавы, з дзвюма невялікімі бакавымі прыбудоўкамі. Цэнтральны неф і роўная з ім па шырыні апсіда накрыты агульным вальмавым дахам з дэкаратыўнай фігурнай вежай. Бакавыя нефы маюць аднасхільныя пакрыцці. Сцены прарэзаны здвоенымі паўцыркульнымі і невялікімі круглымі аконнымі праёмамі, расчлянёны вертыкальнымі сцяжкамі і завершаны шырокім карнізам. Інтэр'ер мае выцягнутую па падоўжнай восі прасторавую кампазіцыю.

413В000148	Гарадзішча	XI–XVI стагоддзі	в. Адэльск, на паўднёвай ускраіне вёскі, бераг р. Адлянка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412В000149	Селішча перыяду сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Агароднікі, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000150	Стаянкі перыяду каменнага веку	8–5-е тысячагоддзі да н.э.	в. Азёры, на ўсходняй ускраіне вёскі, 1 км на ўсход ад вёскі, на захад ад вёскі, 0,8–1 км на поўдзень ад стаянкі-3, на паўднёвы захад ад стаянкі-6, 1 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000151	Стаянка і селішча Александрова-1	перыяд неаліту, бронзавага веку, сярэднявечча	в. Александрова, 1 км на поўдзень ад вёскі, на надпоплаўнай тэрасе р. Нёман	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000152	Стаянка і селішча Александрова-2	перыяд неаліту, бронзавага веку, сярэднявечча	в. Александрова, 100 м на поўдзень ад стаянкі-1, на нізкай тэрасе р. Нёман	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000153	Стаянкі перыяду каменнага – бронзавага вякоў	2-е тысячагоддзе да н.э.	в. Баля Сольная, на паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі, у вёсцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000154	Стаянкі перыяду каменнага і бронзавага вякоў	10–9-е тысячагоддзі да н.э.	пас. Берагавы, на заходняй ускраіне пасёлка, на паўночны захад ад стаянкі-1	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

413В000155	Стаянка і селішча Берагавы-1	перыяд фінальнага палеаліту	пас. Берагавы, 1 км на поўдзень ад пасёлка, на надпойменнай тэрасе з хвойнікам	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000156	Стаянка і селішча Берагавы-2	перыяд фінальнага палеаліту	пас. Берагавы, насупраць верхняй ускраіны в. Жылічы, на надпойменнай тэрасе	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000157	Селішча перыяду канца жалезнага веку – ранняга сярэднявечча	сярэдзіна – другая палова 1-га тысяча-годдзя да н.э.	в. Беражаны, на паўднёвай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000158	Брацкая магіла	1944 год	в. Верцялішкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
412Г000159	Царква Аляксандра Неўскага	1854 год	в. Верцялішкі	2	21.12.2004 № 104	14.05.2007 № 578

Пабудавана ў 1843–1854 гг. з цэглы паводле праекта архітэктара Я.М. Фардона ў былым уладанні памешчыцы Свечынай на месцы струхнелага драўлянага храма. Асвячона 12 верасня 1854 г. Пры царкве была адкрыта царкоўнапрыходская школа, для якой у 1864 г. пабудавалі мураваны будынак (захаваўся, у ім размяшчаецца сталярны цэх мясцовай гаспадаркі). Помнік архітэктуры стылю ампір.

У 1930-я гг. былі спробы разбурыць царкву. Прыхаджане абаранілі храм, знесена была толькі званіца. Аднак яе ў хуткім часе адбудавалі за ўласны кошт.

Будынак царквы захаваўся. У апошнія гады праведзены рамонт: сцены афарбаваны звонку і ўнутры, дах накрыты ацынкаванай бляхай, рэстаўрыраваны іканастас. У інтэр'еры ёсць абразы XIX ст. Адзін з іх «Прарок Ілья» падаравалі храму жыхары в. Рыдзялі Ілья і Наталля Главацкія ў 1893 г. Каля царквы знаходзіцца мураваны помнік на месцы пахавання ў 1891г. святара Івана Пятровіча Гашуніна.

413Д000160	Брацкая магіла	1944 год	в. Грандзічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000161	Селішча перыяду сярэднявечча Стаянка перыяду каменнага веку	XI–XIV стагоддзі, 10–7-е тысяча-годдзі да н.э.	в. Гожа, на правым беразе р. Гожанка, пры ўпадзенні яе ў р. Нёман, 500 м на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000162	Стаянка Дарошавічы-1	перыяд бронзавага веку	в. Дарошавічы, 0,5 км на паўночны захад ад вёскі, на надпойменнай тэрасе	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000163	Селішча Дарошавічы-2	перыяд сярэднявечча, новага часу	в. Дарошавічы, 200 м на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578

413В000164	Стаянка Дарошавічы-3	перыяд фінальнага палеаліту	в. Дарошавічы, 0,4–0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000165	Стаянка Дзякалавічы-1	перыяд каменнага веку	в. Дзякалавічы, 0,8 км на паўночны ўсход ад вёскі, на левым беразе р. Нёман	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000166	Стаянка і селішча Дзякалавічы-2	перыяд каменнага веку, сярэднявечча	в. Дзякалавічы, 0,7 км на ўсход ад вёскі, пры паўночным краі старыцы р. Свіслач	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000168	Гарадзішча перыяду сярэднявечча Стаянка перыяду каменнага веку	XI–XIV стагоддзі 10–9-е тысяча-годдзі да н.э.	в. Жылічы, 1 км на паўночны ўсход ад вёскі, 200 м ад паўднёва-ўсходняй ускраіны вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000169	Стаянка Жылічы-1	перыяд фінальнага палеаліту	в. Жылічы, 1 км на паўночны ўсход ад вёскі, на выступе ніжняй тэрасы з хваёвым лесам	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000170	Стаянка Жылічы-2	перыяд фінальнага палеаліту, позняга мезаліту	в. Жылічы, 0,5 км на поўнач ад вёскі	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000171	Стаянка Жылічы-3	перыяд каменнага веку	в. Жылічы, 200 м на поўдзень ад Жылічы-2	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000172	Стаянка Жылічы-4	перыяд каменнага веку	в. Жылічы,на мысе паміж левым берагам яра і поплавам р. Нёман	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000173	Стаянка Жылічы-5	перыяд каменнага веку	в. Жылічы, 300 м на паўднёвы ўсход ад вёскі, ніжэй вусця паўднёвага яра	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
412Г000174	Свята-Дабравешчанская царква	канец XVII – пачатак XVIII стагоддзя	в. Жытомля	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Помнік драўлянага дойлідства. Трохзрубная, складаецца з прамавугольных асноўнага і алтарных зрубаў, накрытых агульным двухсхільным дажхам з вальмамі над алтаром; бабінца, завершанага васьмерыковай званіцай з шатровым дахам. Сцены гарызантальна ашаляваныя (шалёўка позняя). Прамавугольныя вокны аздоблены прафіляванымі ліштвамі, інтэр'ер падзелены шасцю слупамі на тры нефы (бакавыя значна вузейшыя за цэнтральны). Столь плоская. Перабудаваны верхнія часткі апсіды і званіцы.

413В000175	Стаянкі перыяду каменнага і бронзавага вякоў	10–9-е тысячагоддзі да н.э.	в. Запур'е	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000176	Гарадзішча перыяду сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Індура, на паўночна-заходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000177	Брацкая магіла	1944 год	в. Індура	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Г000178	Касцёл Прасвятой Тройцы	1815 год	в. Індура, вул. Рагачэўскага, 69	3	25.01.2006 № 116	14.05.2007 № 578
413Г000179	Свята-Аляксандра-Неўская царква	1881 год	в. Індура	3	25.01.2006 № 116	14.05.2007 № 578
413Д000180	Стаянкі і крэменеапрацоўчая майстэрня перыяду каменнага веку	11–9-е тысячагоддзі да н.э.	в. Кавалічы, 0,7 км на поўдзень ад вусця р. Горніца, 1 км на поўдзень ад вёскі, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, 0,4 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, насупраць вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Д000181	Брацкая магіла	1944 год	в. Капцёўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
412В000182	Брацкая магіла	1944 год	в. Каробчыцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000183	Курганны могільнік перыяду сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Каўпакі, 1 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000184	Стаянка перыяду бронзавага веку	10–9-е тысячагоддзі да н.э.	в. Кашэўнікі, паміж заходняй ускраінай вёскі і чыгункай	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000185	Селішча перыяду жалезнага веку – сярэднявечча Каменны могільнік	6–2-е тысячагоддзі да н.э. XI–XIV стагоддзі	в. Коматава, на паўднёвай ускраіне вёскі, 700 м на паўночным усходзе ад вёскі	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000186	Стаянка і селішча Коматава-1	перыяд каменнага, бронзавага вякоў, сярэднявечча	в. Коматава, 1,2 км на поўнач, на паласе надпойменнай тэрасы	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000187	Стаянка і селішча Коматава-2	перыяд каменнага веку, сярэднявечча	в. Коматава, на паўночнай ускраіне вёскі	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000188	Стаянка і селішча Коматава-3	перыяд каменнага веку, сярэднявечча	в. Коматава, 400 м на паўднёвы ўсход ад Коматава-1	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578

413В000189	Стаянка і селішча Коматава-4	перыяд бронзавага веку, позняга сярэднявечча	в. Коматава, насупраць усходняй часткі вёскі, перад рэчкай, на надпойменнай тэрасе р. Нёман	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000190	Сярэднявечны хрысціянскі могільнік і стаянка Коматава-5	перыяд каменнага веку, сярэднявечча, новага часу	в. Коматава, насупраць верхняй ускраіны вёскі, на дзюне	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000191	Стаянка і селішча Коматава-6	перыяд каменнага, бронзавага вякоў, сярэднявечча, новага часу	в. Коматава, насупраць верхняй ускраіны вёскі, 60 м на поўдзень ад Коматава-5	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000192	Селішча перыяду сярэднявечча	XI–XIV стагоддзі	в. Кукалі, на паўночнай ускраіне вёскі	3	25.01.2006 № 116	14.05.2007 № 578
413В000193	Свята-Мікалаеўская царква	1862 год	в. Лаша	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000194	Стаянка перыяду каменнага і бронзавага вякоў	10–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Ліхачы, на лясной дарозе ў вёску	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413Г000195	Стаянка	перыяд каменнага веку	в. Мігова, 1,2 км на паўночны захад ад вёскі, 100 м на поўдзень ад стаянкі Александрова-2	3	13.09.1995 № 27	14.05.2007 № 578
413В000196	Свята-Пакроўская царква	1904 год	в. Мількаўшчына	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000197	Каменны могільнік	XV–XVII стагоддзі	в. Навумавічы, на паўднёвай ускраіне вёскі	3	14.09.2004 № 100	14.05.2007 № 578
413В000198	Паселішча Нямнова-1 Мост каменнага і бронзавага вякоў	4–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Нямнова	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000199	Стаянка	XI–XIV стагоддзі	в. Пагараны, на ўсход ад вёскі	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413Д000200	Царква Казанскай Маці Божай	1901 год	в. Парэчча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Г000201	Брацкая магіла	1944 год	в. Парэчча	3	21.12.2004 № 104	14.05.2007 № 578
413Г000202	Касцёл Дзевы Марыі	1904–1906 гады	в. Парэчча	3	25.01.2006 № 116	14.05.2007 № 578
413В000203	Касцёл Святога Апостала Іуды Фадзея	1919 год	в. Прывалкі, вул. Школьная, 10	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

413В000204	Селішча перыяду сярэднявечча	XI–XIV стагоддзі	в. Прыгодзічы, на паўднёвай ускраіне вёскі	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000205	Майстэрня	перыяд неаліту, бронзавага веку	в. Пужычы, 1,2 км на захад ад вёскі	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413Д000206	Стаянка	перыяд фінальнага палеаліту	в. Пужычы, 1 км уверх ад вусця р. Котра па правым беразе р. Нёман	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000207	Брацкая магіла	1944 год	в. Путрышкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000208	Селішча перыяду жалезнага веку, сярэднявечча	апошнія стагоддзі 1-га тысячагоддзя да н.э.	в. Рыбніца, 4 км на захад ад вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Д000209	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Сапоцкін, у парку	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Г000210	Брацкая магіла	1941 год	г.п. Сапоцкін, 6 км на захад ад пасёлка	3	25.01.2006 № 116	14.05.2007 № 578
413Г000211	Дзве капліцы-пахавальні	1868, 1893 год	г.п. Сапоцкін, на могілках	3	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
413Г000212	Палацава-паркавы комплекс: палац інтэр'ер палаца: тры драўляныя лесвіцы, пяць камінаў, дзве печкі, дзверы, вокны, люстры, дэкаратыўнае аздабленне сцен і столі два флігелі парк капліца гаспадарчая пабудова (былы склад)	1779 год, пачатак XIX стагоддзя, 1930 год	в. Свяцк	2	25.01.2006 № 116, 21.05.2008 № 142	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288

Цэнтральны корпус – двухпавярховы мураваны будынак з высокім мансардавым дахам. Галоўны фасад чляянёны трыма рызалітамі. Дваровы фасад мае ў сярэдзіне пяцігранны эркер, які дэкарыраваны пілястрамі і завершаны гранёным шатровым дахам. У дэкоры выкарыстаны дробныя пілястры, парталы ўваходаў, вузкія рызаліты.

Планіроўка першага паверха калідорная, другога – анфіладная. У цэнтральнай частцы сканцэнтравана група парадных памяшканняў разнастайнай формы. Некаторыя пакоі са зрэзанымі ці закругленымі вугламі. Цэнтральнае месца ў планіроўцы займае парадная лесвіца. Апрацоўка інтэр'ера палаца значна багацейшая за знешні дэкор. Элементы інтэр'ера (панэлі, каміны, дзверы, лю-

стры, супрапорты, кансолі, вазоны) створаны архітэктарам Дж. Сака. Вылучаецца дэкаратыўная апрацоўка бельэтажа: калоны, пілястры, ліштвы нішаў і праёмаў. Сцены ўпрыгожвала арнаментальная стукавая лепка. Шэраг залаў быў дэкарыраваны жывапісам рамантычнага характару – пейзажы з руінамі, антычныя збудаванні.

Парк пейзажнага тыпу закладзены ў канцы XVIII – пачатку XIX ст. Плошча 12 га. У апошні час значна перапланаваны. Перасечаны штучнымі вадаёмамі, каналамі.

У парку насупраць палаца капліца, пабудаваная ў XIX ст. у стылі неаготыкі.

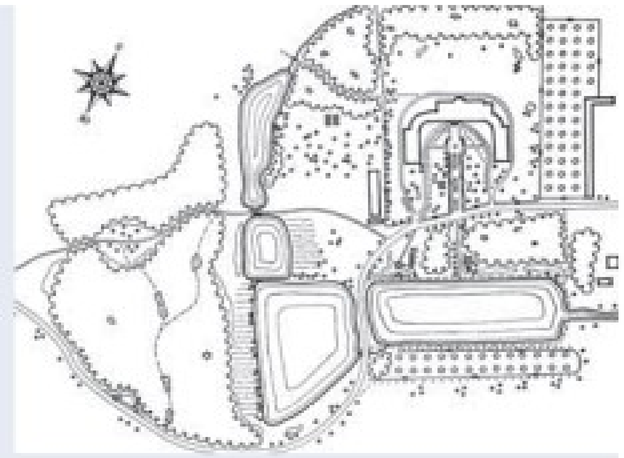

413В000213	Касцёл Праабражэння Гасподняга	1899 год	в. Селіванаўцы	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000214	Стаянка і селішча	перыяд каменнага веку, сярэднявечча, новага часу	в. Селюкі, 0,3 км на паўднёвы захад ад ніжняй ускраіны вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000215	Селішча перыяду сярэднявечча, стаянка перыяду каменнага, бронзавага вякоў і сярэднявечча		в. Сіўкава, у вёсцы на беразе р. Нёман, паміж паўднёва-заходняй ускраінай вёскі і краем тэрасы р. Нёман	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413Г000216	Стаянка і селішча	перыяд каменнага веку, сярэднявечча	в. Сіўкава, паміж вёскай і ўзбярэжжам р. Нёман, на паласе надпойменнай тэрасы	3	25.01.2006 № 116	14.05.2007 № 578
413Д000217	Касцёл Унебаўзяцця Найсвяцейшай Дзевы Марыі	1870 год	г. Скідзель, вул. Зарэчная, 40	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Д000218	Брацкая магіла	1942 год	г. Скідзель, усходняя ўскраіна вёскі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000219	Брацкая магіла	1944 год	г. Скідзель, у парку	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000220	Стаянка Кавальцы-1	перыяд фінальнага палеаліту	в. Славічы, насупраць ніжняй ускраіны вёскі	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
412В000221	Стаянка і селішча Кавальцы-2	перыяд мезаліту, бронзавага веку, сярэднявечча	в. Славічы, на надпойменнай тэрасе ад вусця р. Горніца і ўверх па цячэнні р. Нёман да сядзібы былога хутара	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578

413В000222	Стаянка Кавальцы-3	перыяд фінальнага палеаліту, неаліту, мезаліту, бронзавага веку	в. Славічы, насупраць садовага ўчастка № 1 садовага таварыства «Турыст»	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000223	Селішча Кавальцы-4	перыяд сярэднявечча, новага часу	в. Славічы, 0,1 км уверх па цячэнні р. Нёман ад стаянкі-3, насупраць стыку садовых таварыстваў «Турыст» і «Сувязіст»	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000224	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку – сярэднявечча, стаянка перыяду каменнага веку	10–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Славічы, на паўночнай ускраіне вёскі, уніз па цячэнні р. Нёман	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000225	Стаянка Славічы-1	перыяд фінальнага палеаліту	в. Славічы, на поўдзень за лініяй электраперадачы, на трох выступах надпойменнай тэрасы	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000226	Стаянка Славічы-2	перыяд каменнага веку	в. Славічы, насупраць верхняй ускраіны вёскі, на надпойменнай тэрасе	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000227	Селішча	канец 1-га тысячагоддзя да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Солы, на тэрыторыі вёскі, 1 км на ўсход ад вёскі, на паўночна-заходняй ускраіне вёскі, 0,4 км ад паўднёвай ускраіны вёскі, за 50–60 м на ўсход ад стаянкі-3, на месцы стаянкі-5	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000228	Стаянкі	10–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Старая Руда, на правым беразе р. Хамутоўка, на левым беразе р. Хамутоўка, побач са стаянкай-2, каля 250 м уніз ад стаянкі-3, па цячэнню ракі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000229	Брацкая магіла	1944 год	в. Сухая Даліна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000230	Паселішча перыяду фінальнага палеаліту, бронзавага веку, сярэднявечча і новага часу	XV–XVII стагоддзі	в. Шчачынова, насупраць заходняй ускраіны вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Дзятлаўскі раён

412Г000231	Касцёл Унебаўзяцця Найсвяцейшай Дзевы Марыі дэкаратыўнае аздабленне інтэр'ера касцёла: тры алтары, амбон, арган, хоры, эпітафія, партал са скульптурай	XVII–XVIII стагоддзі	г. Дзятлава, пл. 17 Верасня	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288

Пабудаваны па фундацыі ўладальніка мястэчка Льва Сапегі і яго сына Казіміра на былой Рыначнай плошчы, на месцы драўлянага храма. Помнік архітэктуры віленскага барока.

Касцёл двухвежавы, зальнага тыпу, з магутнай паўкруглай апсідай і бакавымі сакрысціямі. Накрыты двухсхільным дахам (над апсідай конусападобны). Галоўны фасад фланкіраваны трох'яруснымі вежамі і завершаны фігурным шчытом, што прыкрывае тарэц даху. Плоскасць фасада расчлянёна на тры часткі пілястрамі, у сярэдняй галоўны ўваход. Вокны і нішы абрамлены ліштвамі. У нішах фігуркі святых, галоўкі анёлаў і херувімаў. Сцены будынка ўмацаваны контрфорсамі, плоскасці паміж імі прарэзаны высокімі аконнымі праёмамі з паўцыркульнымі завяршэннямі. Па перыметры будынка праходзіць шырокі карніз.

У інтэр'еры сцены расчлянёны шырокімі неглыбокімі пілястрамі і магутным карнізам. Алтарная частка аддзелена ад залы высокім арачным праёмам. Скляпенні цыліндрычныя з распалубкамі, у апсідзе – крыжовыя. Хоры адгароджаны парапетам складанай канфігурацыі, расчлянёны на тры часткі пілястрамі. У заходняй вежы дзве вітыя лесвіцы: адна на хоры, другая на верхнія ярусы.

Галоўны алтар двух'ярусны, расчлянёны пілястрамі і калонамі карынфскага ордэра, завершаны раскрапаваным антаблементам. Асноўны дэкор сканцэнтраваны на сярэдняй частцы алтара, дзе размешчана шэсць фігур святых (дрэва, таніроўка). Карнізны пояс упрыгожваюць дэкаратыўныя вазы і картушы. Завяршае алтар ляпны картуш. Два невялікія бакавыя алтары нагадваюць галоўны і таксама дэкарыраваны стукавай лепкай і скульптурай. У стылі ракако вырашаны амбон, кансольна навешаны на паўночна-заходнюю сцяну нефа і насычаны ляпной ракайльнай арнаментыкай, геральдычнымі знакамі, драпіроўкамі, картушамі, сімвалічнай атрыбутыкай евангелістаў. Сярод арнаментальных матываў – акантавае лісце, геральдычныя знакі, ракавіны. Пластычны ляпны балдахін амбона завершаны скульптурай анёла. На хорах устаноўлены арган, упрыгожаны накладной разьбой па дрэве, пазалотай.

413Д000232	Брацкая магіла	1944 год	г. Дзятлава, вул. Міцкевіча, у парку	3	25.02.2003 № 82, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
412Г000233	Будынак былога палаца	1751 год	г. Дзятлава, вул. Свярдлова, 2	2	28.02.2002 № 71, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288

Двухпавярховы прамавугольны ў плане будынак на высокім цокалі. Спачатку быў завершаны высокім вальмавым дахам і фланкіраваны па баках дзвюма трох'яруснымі вежамі з шатровымі завяршэннямі. Цэнтральны галоўны фасад вылучаны трохчастка-

вым рызалітам з крапаваным лучковым франтонам. У тымпане франтона гербавы картуш князёў Радзівілаў. Рызаліт раскрапаваны чатырма пілястрамі, паміж якімі на другім паверсе размешчаны арачныя нішы з ракавінамі ў завяршэнні. Па перыметры будынка праходзяць прафіляваныя міжпаверхавы і завяршальны карнізы. Фасады рытмічна раскрапаваны плоскімі каніраванымі пілястрамі. Прамавугольныя аконныя праёмы дэкарыраваны паўцыркульнымі аркамі, сандрыкамі хвалістых і ламаных абрысаў. У дэкоры галоўнага фасада выкарыстаны ракавіны, завіткі, лісце аканта, гірлянды, драпіроўкі, медальёны, геральдычныя знакі. Тыя ж арнаментальныя матывы выкарыстаны ў больш сціплым дэкоры бакавых і дваровага фасадаў. У цэнтры дваровага фасада выступае прамавугольны рызаліт, першапачаткова ўпрыгожаны фігурным атыкам. Вуглы будынка ўмацаваны контрфорсамі.

Спачатку планіроўка будынка была анфіладная. Цэнтральнае месца займала двухмаршавая лесвіца і парадная двухсветлавая зала. Інтэр'ер пры рэканструкцыі ў 1831 г. зменены.

У канцы XVIII ст. вакол палаца разбіты парк з сажалкай. Парк упрыгожвала архітэктура малых форм: масткі, павільёны.

413В000234	Курган	XI–XIII стагоддзі	в. Абелькавічы, 2,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000235	Гарадзішча, курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Агароднікі, 0,3 км на паўночны захад ад вёскі, 250 м на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000236	Курган	XI–XIII стагоддзі	в. Войневічы, 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000237	Стаянка перыяду неаліту	4–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Гезгалы, 1,7 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000238	Паклонныя камяні	XI–XII стагоддзі	в. Горка, на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000239	Курган	X–XIII стагоддзі	в. Даўгялавічы, 0,3 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000240	Курганны могільнік перыяду сярэднявечча, селішча перыяду сярэднявечча	VI–VIII, XI–XIII, XV–XVI стагоддзі	в. Дзямянаўцы, 1,5 км на захад ад вёскі, на заходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000241	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Дукрава, 2,5 км ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000242	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Жыхі, 1,4 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000243	Фрагменты парку былой сядзібы	XIX стагоддзе	в. Жукоўшчына	3	30.06.1998 № 47	14.05.2007 № 578
413В000244	Каменныя могільнікі перыяду сярэднявечча – пачатку новага часу	XIV–XVII стагоддзі	в. Зарой, ва ўрочышчы Доўбы, у вёсцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

413В000245	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Колкі, 1,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000246	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Казлоўшчына, вул. Леніна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000247	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча – пачатку новага часу	XIV–XVII стагоддзі	в. Карыца 2, у вёсцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000248	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча – пачатку новага часу	XIV–XVII стагоддзі	в. Кузьмічы, у вёсцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000249	Стаянка перыяду бронзавага веку	2-е – першая палова 1-га тысячагоддзя да н.э.	в. Латышы, 1,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000250	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Маркавічы, 0,5 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000251	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Наваельня, у парку	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000252	Стаянкі перыяду каменнага і бронзавага вякоў	6–5-е тысячагоддзі да н.э. – 4-е тысячагоддзе да н.э.	в. Нясілавічы, на паўночнай ускраіне вёскі, 1,5 км на захад ад вёскі, 0,2 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000253	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Пруд, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000254	Гарадзішча	6–5-е тысячагоддзі да н.э.	в. Саннікі, 0,3 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000255	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Стараельня, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад чыгуначнага моста	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000256	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Талявічы, 1 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000257	Помнік ушанавання памяці загінуўшых землякоў	1941 год	в. Харашкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Зэльвенскі раён

413В000258	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	г.п. Зэльва, 1,5 км на паўднёвы захад ад пасёлка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000259	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	г.п. Зэльва, 1,2 км на паўночны захад ад пасёлка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000260	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Зэльва	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

412Г000678	Касцёл Святой Тройцы	1913 год	г.п. Зэльва, вул. 50 год ВЛКСМ, 18	2	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288

Пабудаваны з цэглы паводле праекта архітэктара І.П. Дзяконскага. Помнік архітэктуры неараманскага стылю.

Касцёл трохнефавы, двухвежавы, сіметрычнай аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі, накрыты высокім вальмавым дахам, які ўтварае з боку галоўнага фасада паміж вежамі двухступеньчатую навісь. Дзве высокія двух'ярусныя вежы завершаны шпілямі. Над апсідай невысокая вежачка каркаснай канструкцыі, увянчаная двух'ярусным шпілем. Уваходная частка касцёла вылучана экзанартэксам у выглядзе адкрытай галерэі з шырокімі паўцыркульнымі і вузкімі стральчатымі праёмамі.

Цэнтральны стральчаты партал вылучаны вімпергам. Пяцігранная апсіда і бакавыя сцены ўмацаваны контрфорсамі. Сцены прарэзаны спічастымі аконнымі праёмамі. Інтэр'ер падзелены шасцю васьміграннымі калонамі на тры нефы.

413Д000261	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Алексічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Д000262	Брацкая магіла	1941 год	в. Алексічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000263	Селішчы перыяду ранняга жалезнага веку	VII стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Барукі, у цэнтры вёскі, 0,3 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000264	Селішча перыяду сярэднявечча	XIV–XVIII стагоддзі	в. Варонічы, 0,5 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000265	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XIV–XVI стагоддзі	в. Дзеркачы, 0,7 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000266	Касцёл Унебаўзяцця Найсвяцейшай Дзевы Марыі	1913 год	в. Дзярэчын	3	05.10. 2004 № 101	14.05.2007 № 578
413Д000267	Брацкая магіла	1944 год	в. Дзярэчын	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
412Г000268	Спаса-Праабражэнская царква роспіс алтарнай і падкупальнай часткі інтэр'ера	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Дзярэчын	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пабудавана з цэглы ў цэнтры вёскі. Помнік архітэктуры барочна-класіцыстычнага стылю з элементамі рэтраспектыўна-рускага стылю.

Кампазіцыя будынка складаецца з асноўнага квадратнага ў плане аб'ёму, прамавугольнай (унутры паўкруглай) апсіды і бабінца. Асноўны аб'ём накрыты чатырохсхільным дахам з купалам на драўляным светлавым васьмігранным барабане ў цэнтры і чатырма

галоўкамі па вуглах. Сцены будынка завершаны развітым карнізам з сухарыкамі. Паўцыркульныя аконныя праёмы размешчаны ў верхняй частцы, дэкарыраваны броўкамі ў выглядзе какошнікаў.

У інтэр'еры чатыры слупы падтрымліваюць канструкцыю сферычнага купала на ветразях. Над уваходам размешчаны хоры, якія адкрываюцца ў зальнае памяшканне арачным праёмам. Вуглавыя часткі перакрыты крыжовымі скляпеннямі, астатнія падшыты плоскай столлю. Алтарная і падкупальная часткі ўпрыгожаны фрэскавым роспісам.

413В000269	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XIV–XVII стагоддзі	в. Івашкавічы, у цэнтры вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000270	Гарадзішча перыяду сярэднявечча	XII–XV стагоддзі	в. Кашалі, 2 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000271	Каменныя могільнікі перыяду сярэднявечча	XVI–XVIII, XIV–XVII стагоддзі	в. Клепачы, у цэнтры вёскі, 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000272	Курганныя могільнікі перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Клімавічы, у цэнтры вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000273	Касцёл Св. Юрыя: дэкаратыўнае аздабленне інтэр'ера касцёла: галоўны алтар, бакавыя алтары, амбон уваходныя дзверы надмагільны помнік Вольскіх	1617 год, XVII–XVIII стагоддзі	в. Крамяніца	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы віцебскім кашталянам М. Вольскім. Помнік архітэктуры рэнесансу.

Аднанефавы бязвежавы храм. Прамавугольны ў плане асноўны аб'ём і апсіда з паўкруглым завяршэннем накрыты дахамі з агульным вільчыкам. Галоўны фасад завершаны ступеньчатым франтонам, тымпан якога члянёны плоскімі пілястрамі і аздоблены неглыбокімі нішамі. Сцены ўмацаваны шасцю контрфорсамі. Вокны з паўцыркульнымі завяршэннямі. Унутраная прастора зальнага тыпу перакрыта зорчатымі нервюрнымі скляпеннямі. Цэнтральны і два бакавыя алтары дэкарыраваны калонамі карынфскага ордэра, прафіляваны карнізамі. Дэкаратыўная размалёўка ўпрыгожвае тымпаны арачных праёмаў. На хорах устаноўлены арган. Скульптурнае надмагілле фундатараў касцёла Вольскіх выканана ў традыцыях рэнесансу.

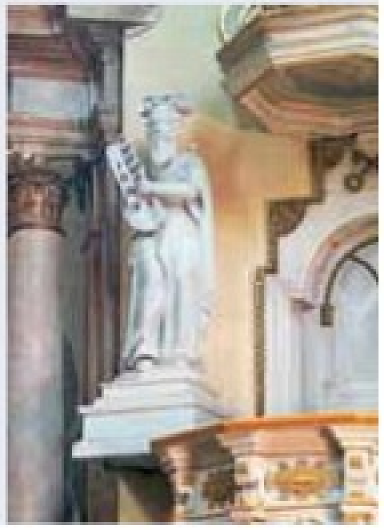

413Г000274	Касцёл Св. Міхаіла	1782 год	в. Луконіца	3	05.10.2004 № 101	14.05.2007 № 578
413Д000275	Брацкая магіла	1944 год	в. Мештавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000276	Стаянка перыяду неаліту	3-е тысячагоддзе да н.э.	в. Навасёлкі, 1 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000277	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Пустаборы, 1 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000278	Каменныя могільнікі перыяду сярэднявечча	XVI–XVIII стагоддзі	в. Пустаборы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000279	Каменны могільнік, селішча перыяду сярэднявечча	XV–XVIII стагоддзі	в. Росцевічы, 1 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000280	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XIII–XV стагоддзі	в. Снежная, 0,8 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000281	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XIII–XVI стагоддзі	в. Старое Сяло, 2 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
410Г000282	Царква абарончага тыпу	канец XV – пачатак XVI стагоддзя	в. Сынкавічы	0	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

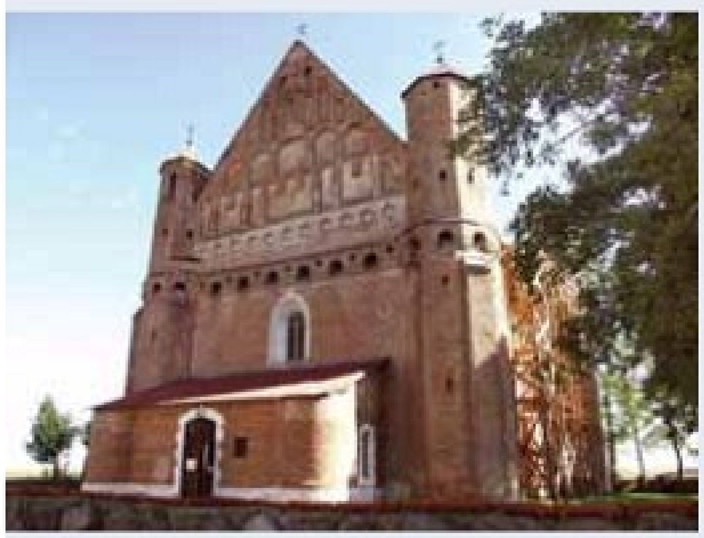

Царква-крэпасць – унікальны помнік абарончага дойлідства сярэдзіны XVI ст. Пабудавана з цэглы на паўночнай ускраіне вёскі. Да нашых дзён захавала сваё аблічча амаль нязменным. У плане ўяўляе сабой крыху перакошаны чатырохвугольнік памерам 17,5x13 м з трохнефавым чляненнем. Усе нефы маюць амаль аднолькавую шырыню (4 м). Таўшчыня сцен дасягае 1,5 м. Высокі двухсхільны дах надае будынку стройнасць і лёгкасць. Чатыры вежы, размешчаныя па вуглах, адрозніваюцца памерамі і архітэктурнымі формамі. Дзве заходнія вежы стаяць на квадратных фундаментах, з трох бакоў іх падтрымліваюць контрфорсы. Верхняя частка вежаў – васьміграннік з трыма ярусамі байніц. Дзве ўсходнія вежы маюць цыліндрычную форму, тут таксама ёсць байніцы. У вежах знаходзяцца лесвіцы, якія некалі вялі да байніц, размешчаных у франтоне. Верхняя частка сцен, акрамя ўсходняй, ахоплена магутнай аркатурай, якая трымаецца на ступеньчатых убудаваных кранштэйнах. У прамежках паміж аркамі знаходзяцца акруглыя байніцы, над імі зроблены назіральныя адтуліны. Гэта дазваляла абаронцам храма сачыць за дзеяннямі праціўніка і весці агонь на большыя адлегласці. Байніцы былі зроблены ў першую чаргу для абароны. Акрамя таго, яны з'яўляюцца важным элементам і сродкам упрыгожвання храма. Асабліва ўмацавана заходняя сцяна царквы. У шчыце франтона зроблены байніцы. У верхняй частцы выкарыстаны «ліхтарык» – своеасаблівы і рэдкі архітэктурны элемент, які выконваў ролю назіральнага пункта.

У архітэктуры выяўляюцца рысы раманскага і гатычнага стыляў. У шчыце франтона неглыбокія, розныя па форме і памерах атынкаваныя і пабеленыя нішы. Яны здымаюць ураджанне цяжкаватасці і масіўнасці, надаюць будынку яркасць і лёгкасць. На усходніх вежах і алтарных апсідах прыблізна на вышыні 3 м знаходзіцца дэкаратыўны паясок у выглядзе плоскай рэльефнай аркатуры з паўцыркульных арак раманскага тыпу, якія абапіраюцца на маленькія кранштэйны. Гэта ўпрыгажэнне арганічна спалучаецца з арачным поясам байніц. Высокі конусападобны дах над алтарнымі апсідамі адпавядае форме ўсходняга франтона. Выразнымі

элементамі готыкі з'яўляюцца стрэльчатыя аркі аконных праёмаў з жалезнай агароджай, зорчатыя скляпенні правай апсіды храма і высокі двухсхільны дах.

Невялікая перакошанасць плана будынка, некаторая скрыўленасць восі апсід у адносінах да нефаў даюць падставы меркаваць, што храм узводзілі мясцовыя майстры, якія выкарыстоўвалі для разбіўкі плана простыя, не вельмі дакладныя вымяральныя інструменты.

У дакуменце 1760 г. паведамлялася, што царква была закладзена ў перыяд кіравання каралевы Боны, паміж 1518 і 1556 гг. У «Акце візітацыі сынкавіцкага храма за 1760 г. » адзначана, што пасярэдзіне даху царквы знаходзіўся вежападобны купал з жалезным крыжам. Купал існаваў да канца XVIII ст. і знік, верагодна, пад час аднаго з рамонтаў. Маюцца звесткі пра тое, што ў кожнай вуглавой вежы быў склеп. У 1760 г. ужо існаваў мураваны бабінец.

У інтэр'еры чатыры васьміграннныя слупы падзяляюць прастору храма на нефы, перакрытыя крыжовымі скляпеннямі з нервюрамі. Цэнтральная і паўночная апсіды перакрыты крыжовымі, паўднёвая – зорчатымі скляпеннямі. Сцены атынкаваны і расчлянёны прамавугольнымі лапаткамі, аб'яднанымі з слупамі падпружнымі аркамі. Перад храмам бутава-цагляная двух'ярусная чатырохгранная званіца, завершаная шатровым дахам.

413Д000283	Брацкая магіла	1941 год	в. Сынкавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000284	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XIV–XVI стагоддзі	в. Шулякі, у цэнтры вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000285	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XIII–XVI стагоддзі	в. Шэйкі, 0,15 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Іўеўскі раён

412Г000286	Ансамбль былога кляштара бернардзінцаў: Петрапаўлаўскі касцёл галоўны алтар касцёла былы жылы корпус агароджа	XVII–XVIII стагоддзі	г.п. Іўе, вул. К.Маркса, 43	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Першапачатковы аднанефавы храм узведзены ў 1499 г. па фундацыі троцкага ваяводы Пятра Яновіча. Касцёл пашыраны пры Мікалаю Кішку. У час вайны Расіі з Рэччу Паспалітай 1654–1667 гг. касцёл спалены. Новы храм асвячоны ў 1787 г. У XVIII ст. на галоўным заходнім фасадзе часткова зменены франтон і надбудаваны вежы, якія набылі выцягнутыя вертыкальныя прапорцыі і ўвянчаны фігурнымі галоўкамі. У XIX ст. да паўночнай сцяны касцёла прыбудавана капліца. Архітэктура храма мае рысы готыкі, рэнесансу і ракако.

Цэнтральны ўваход вырашаны лучковым праёмам, над ім – вялікае паўцыркульнае акно. Абапал уваходa размешчаны маленькія прамавугольныя вокны. Бакавыя сцены касцёла гладкія, прарэзаны паўцыркульнымі аконнымі праёмамі і завершаны тонкім карнізам. Апсіда і вуглы асноўнага аб'ёму ўмацаваны магутнымі контрфорсамі.

Інтэр'ер асноўнага памяшкання падзелены чатырма слупамі на тры нефы. Над уваходнай часткай выцягнутыя ў плане хоры. Нефы і апсіда аднолькавай вышыні, перакрыты крыжовымі скляпеннямі. У інтэр'еры шэсць алтароў (галоўны і пяць бакавых)

2-й паловы XVIII ст. Галоўны алтар мураваны, двух'ярусны, раскрапаваны калонамі і пілястрамі, размаляваны пад мармур, завершаны шырокім карнізным поясам з лучковым франтонам. У алтарных праёмах размешчаны скульптуры Св. Пятра і Паўла, у цэнтры – «Распяцце» (гіпс, паліхрамія). Бакавыя алтары драўляныя, дэкарыраваныя арнаментальнай разьбой і скульптурамі.

Жылы корпус – двухпавярховы будынак, накрыты вальмавым дахам, утвараў прамавугольны ў плане ўнутраны двор, па перыметры якога з трох бакоў праходзіў калідор, злучаны з апсідай. Сцены корпуса прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі і завершаны карнізам. У інтэр'еры ўсходняга крыла будынка мастацкую каштоўнасць мае абліцоўка печы тэракотавай кафляй XVII ст. з раслінным і геаметрычным арнаментам.

413Д000287	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Іўе, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Г000288	Мячэць	1882 год	г.п. Іўе, вул. Савецкая, 76	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413В000289	Стаянка перыяду мезаліту – неаліту	7–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Бакшты, 4 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000290	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Бакшты	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000291	Гарадзішча	XV–XVII стагоддзі	в. Геранёны, каля касцёла і парку культуры	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000292	Рэшткі замка	XV–XVI стагоддзі	в. Геранёны	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Паселішча Геранёны згадваецца ў пісьмовых крыніцах пачынаючы з 1-й паловы XV ст. У 1433 г. Жыгімонт Кейстутавіч, вялікі князь літоўскі, падараваў Геранёны разам з Дзевянішкамі, Меднікамі і Тыкоцінам Яну Гаштольду. У 1493 г. вялікі князь Аляксандр пацвердзіў прывілеі на права валодаць Геранёнамі Войцаху Гаштольду, тагачаснаму канцлеру Вялікага княства Літоўскага і віленскаму ваяводзе. Мяркуецца, што на мяжы XV – пачатку XVI ст. і быў пабудаваны мураваны замак. Гаштольды валодалі замкам да 1542 г. Потым ён перайшоў да караля Жыгімонта I, а ад яго – да Жыгімонта Аўгуста. У XVII ст. Геранёны – ва ўладанні Пацаў.

Пад час руска-польскай вайны 1654–1667 гг. замак быў разбураны, але, відаць, неўзабаве яго зноў аднавілі. Вядома, напрыклад, што ў 1670 г. князь Міхаіл Пац аддаў Геранёны разам з Ліпнішкамі ў дзяржаўнае ўтрыманне, а грашовыя прыбыткі ішлі на развіццё велікакняжацкай артылерыі.

У пачатку XIX ст. замак пуставаў, а потым, у сярэдзіне стагоддзя, яго пачалі разбураць.

Замак стаяў на штучнай земляной выспе. Сцены ўтваралі квадрат 27х27 м, на кожным рагу якога стаялі мураваныя вежы, узведзеныя на вапнавым растворы, у традыцыйнай для Беларусі тэхніцы «паласатай» кладкі. Шырока выкарыстаны палявы камень. Цэглай у асноўным абліцоўвалі вежы, і, напэўна, завяршалі сцены (на асобных участках захаваліся да 4 м вышыні).

Падмурак – з вялікіх камянёў, пакладзеных на вапне. Шчыліны старанна запоўнены кавалкамі цэглы і растворам. Вышыня падмурка не больш за 1 м.

Вежы Геранёнскага замка мелі цыліндрычную форму і дыяметр 8 м. Сцены двухметровай таўшчыні складзены з каменю, звонку – цагляная абліцоўка. Кладка гатычная: чаргаванне аднаго лажка і аднаго тычка. Падмуркі вежаў і сцен маюць аднолькавую глыбіню – каля 1 м, лінія каменнай і цаглянай кладак супадае. Аднолькавая не толькі тэхніка кладкі, але і памеры цэглы. Хутчэй за ўсё замкавыя сцены і вежы ўзводзілі ў адзін час. Рэшткі паўночна-заходняй вежы замка сведчаць аб тым, што вежа мела скляпеністае перакрыцце паміж двума ніжнімі паверхамі. Захаваўся аконны праём ніжняга паверха вышынёй 1 м і шырынёй 0,6 м з гатычнай аркай. Шатровы дах замкавых вежаў, дах над баявым ходам сцен і ў палацы накрывала чарапіца-дахоўка.

Ля паўднёвай сцяны замка калісьці стаяў двухпавярховы палац, які ўзвялі хутчэй за ўсё ў канцы XVI ст.

Ад самога замка абарончы вал аддалены на 80 м. Яго значная вышыня (да 10 м) засцерагала замак ад прамога нападання пры стральбе з гармат у час аблогі. У плане вал нагадвае выцягнуты прамавугольнік з закругленымі вугламі. Ля падножжа вала ляжаў абарончы роў, які вясною, калі раставаў снег, або ўвосень, у пару дажджоў, запаўняўся вадою.

Цікавы ўезд у Геранёнскі замак – з усходняга боку, дзе вал асабліва магутны, а абарончы роў мае 4 м глыбіні і 15 м шырыні. Уязная замкавая брама перараэала ніжні паверх паўднёва-ўсходняга рандэля, сцены якога, у параўнанні з іншымі, размешчанымі на кожным рагу вала, патоўшчаны да 2,2 м. Трапіць да брамы можна было па лёгкім драўляным мосце, перакінутым праз роў. Магчыма, частка моста перад брамай падымалася. Акрамя таго, справа ад брамы вал меў бастыёнападобны выступ, стратэгічнае прызначэнне якога несумненнае: ён фланкіраваў агнём і мост, і блізкія подступы да брамы. Гэта, так сказаць, правобраз тых бастыёнаў і бастыённай сістэмы ўмацаванняў, якія пачнуць шырока прымяняцца на Беларусі ў 2-й палове XVI ст. і асабліва ў XVII ст.

Не выпадковае, вядома, і размяшчэнне Геранёнскага мураванага касцёла, узведзенага ў 1529 г. Абнесены мураванай сцяной, ён непасрэдна прымыкаў да абарончага рова перад брамай і, такім чынам, з'яўляўся дадатковай перашкодай на шляху да замка.

Геранёнскі замак – яркі ўзор замкавага будаўніцтва ў Беларусі на мяжы XV–XVI стст. Хоць тут і ёсць асобныя элементы еўрапейскай фартыфікацыі, усё ж больш ярка і выразна вылучаюцца мясцовыя ваенна-будаўнічыя традыцыі. Аб гэтым сведчаць і будаўнічыя матэрыялы, і прынцып узвядзення валоў, і мураваны замак з чатырма вежамі, размешчаны на штучнай выспе, што было найбольш характэрна для беларускага ваеннага і царкоўна-цытадэльнага дойлідства тых часоў. Замак стаў як бы сувязным звяном паміж старымі мясцовымі прыёмамі фартыфікацыі і бастыённай сістэмай умацаванняў, якая неўзабаве набыла шырокае распаўсюджанне.

412Г000293	Касцёл Св. Мікалая	1519 год, XVIII–XIX стагоддзі	в. Геранёны	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы ў паўднёва-заходняй частцы вёскі. Помнік архітэктуры стылю барока.

Складаецца з прамавугольнага ў плане асноўнага аб'ёму, пяціграннай апсіды з бакавымі прамавугольнымі сакрысціямі і тамбура. Усе аб'ёмы накрыты двухсхільнымі дахамі. Над апсідай двухсхільны дах пераходзіць у вальмавы. Галоўны фасад двух'ярусны. Першы ярус расчлянёны пілястрамі і фланкіраваны контрфорсамі. Другі ярус аддзелены ад першага карнізам, расчлянёны плоскімі лапаткамі і прарэзаны ў цэнтральнай частцы прамавугольным акном.

Інтэр'ер зальны. Мураваныя алтары (цэнтральны і два бакавыя) выкананы ў стылі класіцызму. Цэнтральны алтар двух'ярусны, расчлянёны калонамі карынфскага ордэра і аформлены драўлянай паліхромнай скульптурай, гарэльефнай кампазіцыяй і жывапісам. Два бакавыя алтары па канструкцыйных асаблівасцях і дэкору паўтараюць цэнтральны. Дэкор аргана зроблены ў стылі ракако. Сюжэтныя і арнаментальныя матывы размалёўкі сцен і арачных праёмаў выкананы ў 1934 г.

413Г000294	Касцёл Марыі	1772 год	в. Дуды	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413В000295	Каменны могільнік перыяду позняга сярэднявечча	XIV–XVI стагоддзі	в. Дулькі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000296	Сядзіба	1870-я гады	в. Жамыслаўль	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413В000297	Каменны могільнік перыяду новага часу	XV–XVIII стагоддзі	в. Кавалі, 0,4 км ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000298	Каменны могільнік перыяду позняга сярэднявечча	XIII–XV стагоддзі	в. Кладзенка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000299	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Крывічы, 3 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000300	Каменны могільнік перыяду позняга сярэднявечча	XIII–XV стагоддзі	в. Куправічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000301	Казіміраўскі касцёл	пачатак XX стагоддзя	в. Ліпнішкі	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413Г000302	Капліца	другая палова XIX – пачатак XX стагоддзя	в. Ліпнішкі	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413В000303	Стаянка перыяду неаліту	4–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Мікалаева, 1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000304	Стаянка перыяду мезаліту	8–5-е тысячагоддзі да н.э.	в. Морына, 0,3 км ад заходняй ускраіны вёскі, ва ўрочышчы Стрыйнава	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000305	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Новая Вергань, 3 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000306	Каменны могільнік перыяду позняга сярэднявечча	XIV–XVI стагоддзі	в. Сенькавічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000307	Гарадзішча	XI–XVI стагоддзі	в. Трабы, у вёсцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000308	Брацкая магіла	1944 год	в. Трабы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000309	Каменны могільнік перыяду позняга сярэднявечча	XIII–XV стагоддзі	в. Чырвоны Бор, на мяжы Іўеўскага і Валожынскага раёнаў, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000310	Каменны могільнік перыяду позняга сярэднявечча	XIV–XVI стагоддзі	в. Харытоны, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000311	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Юрацішкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Карэліцкі раён

413Г000312	Будынак былога бровара	1858 год	г.п. Карэлічы	3	03.05.2001 № 65	14.05.2007 № 578
413Д000313	Вайсковыя могілкі	1944 год	г.п. Карэлічы, вул. 8 Сакавіка	3	25.02.2003 № 82, 21.05.2008 № 142	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
413В000314	Каменны могільнік	XII–XIV стагоддзі	в. Альшаны	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000315	Гарадзішча перыяду жалезнага веку, селішча перыяду сярэднявечча	XVI–XVII стагоддзі	в. Беразавец, 0,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000316	Брацкая магіла	1944 год	в. Малыя Жухавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
410Г000317	Замкавы комплекс «Мір». Будынкі, збудаванні, планіровачная структура, ландшафтныя кампазіцыі, рэшткі земляных абарончых збудаванняў, элементы абваднення	XV–XX стагоддзі	г.п. Мір	0	04.06.1999 № 53	14.05.2007 № 578

Першае з летапісных упамінанняў пра Мір адносіцца да 1359 г., калі крыжакі на чале з магістрам Конрадам фон Юнгінгенам спустошылі яго і разрабавалі яго ваколіцы. Граматай вялікага князя Вялікага княства Літоўскага Жыгімонта Кейстутавіча ў 1434 г. Мір быў перададзены будучаму віленскаму кашталяну Сеньку Гедыголдавічу. І хоць у грамаце ўпамінаецца ўсяго адзін двор нейкага Дзяміда, археалагічныя матэрыялы пачатку XV ст. сустракаюцца не толькі на тэрыторыі сучаснага пасёлка, але і на другім беразе ракі, на тым месцы, дзе цяпер узвышаецца Мірскі замак.

З 1490 г. Мір належыць беларускім магнатам князям Іллінічам. Першы ўладальнік горада з гэтага роду – Юрый І Ілініч – і з'явіўся ініцыятарам будаўніцтва ў Міры мураванага замка. Дакладных звестак пра час узвядзення Мірскага замка няма. Першыя ўпамінанні аб ім адносяцца да 1531 г. Відавочна, заснаванне мела месца дзесьці на мяжы XV–XVI стст.

Планіровачныя асаблівасці замка (вынясенне за знешні контур абарончых сцен чатырох вуглавых і адной брамнай вежаў), наяўнасць гарматных байніц, якія, дарэчы, размяшчаліся не толькі ў дзвюх абарончых сценах (паўднёвай і ўсходняй), але і на трэцім ярусе паўднёва-заходняй, «гарматнай» вежы) сведчаць аб тым, што будаваўся ён з улікам вынаходніцтва агнястрэльнай зброі і мог уяўляць сабой адзін з лепшых узораў мясцовай фартэцыі свайго часу. Значная ўвага стваральнікаў магнацкай рэзідэнцыі да яе абарончых вартасцей вынікае з наяўнасці іншых больш традыцыйных і архаічных на перыяд будаўніцтва фартыфікацыйных прыстасаванняў. На паўднёва-ўсходняй «тынкаванай» і гарматнай вежах на ўзроўні карніза, а на брамнай вежы на ўзроўні трэцяга паверха захаваліся фрагменты машыкуляў – спецыяльных адтулін,

праз якія можна было зліваць на нападаючых кіпень, гарачую смалу альбо кідаць каменне. Сістэма блакіроўкі ўваходу ў замак была настолькі складанай, што яе аднаўленне ўяўляе цяпер вельмі няпростую задачу. Гэта была адзіная сістэма, у якую ўваходзілі пад'ёмныя драўляныя, акутыя жалезам краты (герсы), двое дубовых варот і пад'ёмны мост, які перакідаўся з больш высокага, чым узровень глебы, брамнага праезду на размешчанае на пэўнай адлегласці ад вежы завяршэнне дарожнага насыпу, накшталт невялікага трампліну. На заходняй і паўночнай абарончых сценах існавалі галерэі верхняга бою. У саміх вежах было ўладкавана шмат накіраваных у розныя бакі байніц, прыстасаваных для выкарыстання больш лёгкай агнястрэльнай зброі. Сувязі паміж абарончымі вежамі на сценах і баявых галерэях былі арганізаваны так, каб заблытаць упершыню трапіўшага туды чужаніцу.

Кожная з вежаў мае свае асаблівасці. Больш за ўсё гэта датычыцца мастацкага аздаблення фасадаў. Брамная і паўночна-ўсходняя вежы былі скрозь укрыты вытанчаным арнаментам. Аздабленне гарматнай вежы ўжо не такое вытанчанае. Мастацкае вырашэнне фасадаў тынкаванай, і відавочна, напластаванай вежаў было, параўнальна, вельмі сціплым. У паўднёвай сцяне замуравана сімвалічная каменная «галава барана». Паводле старажытнай легенды, пакуль існуе гэты «баран», стаяць будзе і замак.

Непаўторнае аблічча Мірскаму замку надае спалучэнне тынкаваных заглыбленых паверхняў ніш з чырвоным колерам вонкавай цэглы. Нішы былі не толькі атынкаваныя, але і афарбаваныя ў ружовы колер вапнай з дабаўленнем тоўчанай цэглы. Швы паміж ліцавымі цаглінамі на фасадах помніка на мяжы XV–XVI стст. фарбаваліся залацістай вохрай, замешанай на вапне. Каляровую кампазіцыю дапаўняла спалучэнне чырвонай і, месцамі, зялёнай паліванай каньковай дахоўкі, рознай па форме і дэталях у залежнасці ад месца знаходжання.

Пры адзіным прынцыпе мадэліравання формы вежаў (накрыты шатром васьмярык на чацверыку), удалым спалучэннем прапорцый дасягалася прывабная разнастайнасць. Больш нізкі ўзровень пераходу адной формы ў другую ствараў ілюзію ўзвышэння самой вежы, якая здавалася тады больш стромкай. Так былі адзначаны толькі самыя акцэнты: брамная і магнацкая вежы.

Трасіроўкі абарончых сцен, што злучалі вежы, у плане не роўныя, а злёгку выгнутыя дугою ад двара. Разглядаць гэта як недакладнасць наўрад ці можна. Ідэальна роўная сцяна па законах оптыкі здаецца крыху ўвагнутай.

Іллінічы валодалі замкам нядоўга – усяго толькі на працягу трох пакаленняў. Унук першага будаўніка замка – граф Свяшчэннай Рымскай імперыі з гэтага роду – быў апошнім яго прадстаўніком. У 1568 г., паміраючы бяздзетным, ён у якасці падзякі за апеку (выхаваннем Юрыя Іллініча малодшага займаўся Мікалай Радзівіл Чорны) перадаў Мір разам з графскім тытулам сыну свайго выхавацеля Мікалаю Крыштофу Радзівілу (па мянушцы Сіротка).

У сваіх шматлікіх вандроўках М.К. Радзівіл Сіротка пазнаёміўся з лепшымі дасягненнямі тагачаснай архітэктуры. Для ўдасканалення сваіх уладанняў ім былі запрошаны майстры з Італіі, пад кіраўніцтвам якіх, верагодна, праводзілася завяршэнне будаўніцтва замка.

Былі ўзведзены два корпусы трохпавярховага з лёхамі палаца. Месца іх размяшчэння рознілася ад першапачатковай задумы (адзін

з карпусоў быў прыбудаваны не да паўднёвай, а да паўночнай сцяны). Усё збудаванне ў цэлым фактычна пераўтварылася ў палац. Функцыю абароны ўзялі на сябе ўзведзеныя ў той жа час земляныя валы з бастыёнамі.

Увядзенне ў помнік элементаў новай рэнесанснай эстэтыкі вымусіла будаўнікоў перайначыць першапачатковае архітэктурна-мастацкае вырашэнне фасадаў некаторых ужо завершаных фрагментаў замка, якія непасрэдна прымыкалі да новага палаца. Іх дэкор, які не адпавядаў новаму замежнаму густу, быў закладзены цэглай і затынкаваны. Тым не менш, агульная кампазіцыя збудавання, аб'ёмныя вырашэнні яго вежаў засталіся нязменнымі.

Завершаныя раней сцены і вежы замка, якія непасрэдна не прымыкалі да новага палаца, былі пакінуты амаль без пераробак. На адзін паверх былі павышаны скляпенні і больш багата аздоблены інтэр'еры капліцы Св. Хрыстафора, размешчанай над уязной брамай, зменены канструкцыі галерэі на заходняй сцяне і замест корпуса дабудавана новая галерэя на паўднёвай. Ля галоўнай вежы перад уездам у замак узнікла падкованападобная ў плане абарончая сцяна-перадбрам'е.

Замак удзельнічаў практычна ва ўсіх войнах, пачынаючы з руска-польскай 1654–1667 гг. і да Айчыннай вайны 1812 г. У больш познія часы такія фартэцыі ўжо не мелі ніякага значэння. Разбурэнні, якія наносіліся кожны раз, былі вельмі значныя. Амаль заўсёды пасля разбурэнняў XVIII ст. замак поўнасцю або часткова аднаўляўся. Пад час аднаўлення ў яго прыўносіліся элементы стылю барока.

З 1812 г. моцна пашкоджаны замак доўга не выкарыстоўваўся. Яго руіны ў сувязі з падзелам маёмасці Радзівілаў не адзін раз пераходзілі з рук у рукі. У 1891 г. уладальнікам замка стаў герой турэцкай кампаніі князь Мікалай Святаполк-Мірскі. Ім быў створаны пейзажны парк. З поўдня на месцы зарослых старых вадаёмаў у 1898 г. быў выкапаны новы вялікі стаў. У парку побач з усходнім абарончым замкавым валам была збудавана радавая капліца-пахавальня Святаполк-Мірскіх.

У 1920-я гг. нашчадкам Міхаілам Святаполк-Мірскім былі распачаты рамонтныя работы па аднаўленні замка. У інтэр'еры помніка былі прыўнесены элементы сецэсіі. Да 1938 г. былі адбудаваны частка ўсходняга палаца, гарматная і тынкаваная вежы. Работы праводзіліся і ў іншых месцах. У канцы 1939 г. у замку была створана вытворчая арцель.

Пад час гітлераўскай акупацыі ў Мірскім замку быў арганізаваны лагер для ваеннапалонных і гета. Пасля вайны, у сувязі з тым, што большая частка Міра была спалена, у прыдатных для жылля памяшканнях аж да 1956 г. жылі пагарэльцы.

Практычныя работы па рэстаўрацыі Мірскага замка распачаты ў 1983 г. У 2000 г. комплекс уключаны ў Спіс аб'ектаў Сусветнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА.

412Г000318	Мазаічная выява на фасадзе капліцы-пахавальні замкавага комплексу «Мір»	канец XIX стагоддзя	г.п. Мір, у парку	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

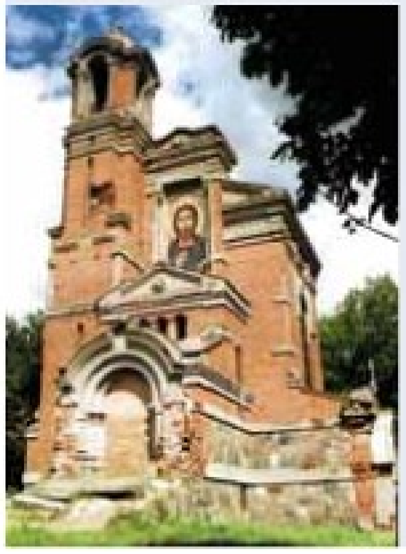

Капліца-пахавальня пабудавана з цэглы ў 1904 г. у палацавым парку князёў Святаполк-Мірскіх пры старажытным замку паводле праекта пецярбургскага архітэктара Р. Марфельда як фамільны храм-пахавальня. Помнік архітэктуры неарускага стылю.

Дынамічна-асіметрычную прасторавую кампазіцыю будынка складаюць прытвор, прамавугольная ў плане зала, пяцігранная апсіда, высокая чатырохгранная званіца з купальным пакрыццём, змешчаная з восі фасада ў яго ўсходні куток. Прытвор вырашаны глыбокім рызалітам з трохвугольным франтонам. Над прытворам размешчана маляўнічае мазаічнае пано з выявай Спаса (залаты фон, сіні хітон, вохрысты лік).

411Г000319	Комплекс Мікалаеўскага касцёла: касцёл брама з агароджай і званіцай будынак былых школы і шпіталя	XVI–XVII стагоддзі	г.п. Мір	1	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

Першы драўляны касцёл у Міры быў пабудаваны ў пачатку XVI ст. Іллінічамі. Затым на яго месцы Радзівілы пабудавалі ў 1585 г. новы драўляны касцёл Св. Мікалая, асвячоны 18 кастрычніка 1587 г. У 1599 г. князь Мікалай Крыштоф Радзівіл Сіротка пачаў будаўніцтва мураванага храма. Касцёл пабудаваны ў 1605 г., асвячоны 21 жніўня 1605 г. Аўтарства касцёла прыпісваюць архітэктару італьянцу Дж.(Я.).М. Бернардоні. Помнік архітэктуры барока з рысамі рэнесансу і элементамі абарончага дойлідства.

На працягу стагоддзя вонкавы выгляд касцёла не мяняўся. У 1710 г. па ініцыятыве князя Караля Станіслава Радзівіла касцёл быў капітальна адрамантаваны.

Пра тагачасны выгляд касцёла сведчаць інвентары 1719, 1721, 1732 гг. На ўваходзе на касцельныя могілкі стаяла мураваная вялікая брама, крытая дахоўкай і ўвянчаная трыма купаламі і жалезнымі крыжамі. На браме меліся адзін вялікі звон і тры меншыя. З правага боку ад брамы стаяла драўляная званіца з бруса, на якой быў адзін вялікі звон.

Касцёл меў адну вежу на галоўным фасадзе. Да ўвахода ў касцёл вёў мураваны ганак. Уваходныя дзверы былі вялікія двайныя з «форткай». Бабінец асвятляўся праз два акны. З бабінца ў касцёл вялі дзверы сталярскай работы. Падлога ў касцёле была цагляная, часткова выкладзена мармуровымі плітамі. Над сакрысціяй знаходзілася на другім паверсе фундатарскае ложа. Усіх акон налічвалася 13, верхнія вокны мелі алавяную аправу. З абодвух бакоў касцёла размяшчаліся капліцы. У іх налічвалася акон малых акруглых 10. Абапал апсіды былі сакрысціі. Пад апсідай была размешчана прасторная скляпеністая крыпта, у якой знаходзілася каля 30 пахаванняў (у 1866 г. крыпта закапана). Пад хорамі з левага боку, над дзвярамі быў умураваны ў сцяну мармуровы камень з датай асвячэння храма. Усіх алтароў было сем «сніцэрскай работы». Галоўны алтар сталярскай работы меў мураваны прастол. Касцёл, апрача капліц, быў накрыты дахоўкай.

У 1604–1609 гг. побач з касцёлам, злева ад уваходнай брамы, была пабудавана двухпавярховая плябанія. Паводле інвентароў 1719–1732 гг., на першым паверсе плябаніі знаходзіліся сенцы, падлога ў іх была цагляная, столь скляпеністая. Пад плябанскім домам меліся два скляпы, адзін на два закратаваныя акны з боку двара, другі – на адно. Уваходы ў скляпы былі з сеняў.

Пры плябаніі была таксама мураваная ўваходная брама. Сцяна агароджы далей ішла да касцельнай брамы. З боку вул. Замкавай на браме зверху быў умураваны мармуровы камень з подпісам фундатара. З другога боку плябаніі ўздоўж вул. Замкавай плябанскі двор быў абгароджаны драўляным парканам. Касцельны цвінтар з боку рынку ад уваходнай брамы да плябанскага дома быў абгароджаны мураванай сцяной, з астатніх бакоў ад вул. Жухавіцкай і ад плябанскага двара – драўляным плотам.

У 1845 г. праведзены рамонт касцёла на ганарары, сабраныя ў выніку аб'яўленай у 1846 г. У. Сыракомлем агульнапольскай акцыі перакладу лацінскіх паэтаў на польскую мову.

Пасля паўстання 1863–1864 гг. касцёл быў закрыты, 7 кастрычніка 1865 г. пераасвячоны ў праваслаўную царкву Св. Мікалая. У 1876 г. пад час рамонту перакрыты жалезам ніжні ярус храма. У 1888 г. заменены ўвесь астатні драўляны дах на жалезны, пры

гэтым зменены яго выгляд адпаведна праваслаўнаму канону з уладкаваннем драўлянага купала над алтарнай часткай. У 1921 г. зноў вернуты каталікам, дзейнічаў да 1940-х гг. За пасляваенны перыяд былі разбураны два верхнія ярусы вежы, дзве бакавыя круглыя вежачкі.

У 1990 г. касцёл вернуты вернікам, у 2001 г. пачаты рэстаўрацыйныя работы.

Пры касцёле з XVIII ст. існавалі парафіяльная школа і шпіталь. Новы драўляны дом багадзельні быў пабудаваны ў 1893 г.

412Г000320	Троіцкая царква	1533–1550 гады, 1875 год	г.п. Мір, вул. 17 Верасня	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Пабудавана з цэглы ў гістарычным цэнтры пасёлка (на былой гандлёвай плошчы). Перабудавана пасля пажару 1865 г. і асвячона 9 чэрвеня 1868 г. архіепіскапам мінскім Міхаілам. Храм капітальна перабудаваны ў 1873–1875 гг., пасля чаго 25 мая 1875 г. асвячоны зноў. Помнік архітэктуры ранняга барока і рэтраспектыўнарускага стылю.

Пяцікупальны крыжападобны ў плане храм складаецца з асноўнага аб'ёму, паўкруглай алтарнай апсіды і прамавугольнага ў плане бабінца. Над бабінцам драўляная двух'ярусная званіца, накрытая васьміграным шатром з галоўкай. Над асноўным аб'ёмам пяць купалаў. Плоскія паверхні сцен прарэзаны паўцыркульнымі аконнымі праёмамі і люнетамі.

413Д000321	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Мір, вул. Чырвонаармейская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000322	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Плужыны, 2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000323	Царква Св. Варвары	XVIII стагоддзе	в. Райца	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
413Д000324	Брацкая магіла	1944 год	в. Сіняўская Слабада	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000325	Гарадзішча перыяду сярэднявечча	XII–XIII стагоддзі	в. Сёгда, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000326	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Скрышава, 2 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000327	Стаянкі перыяду каменнага і бронзавага вякоў	6–5-е тысячагоддзі да н.э.	в. Ярэмічы, 0,5 км на ўсход ад вёскі, 0,3 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Лідскі раён

411Г000328	Замак	XIV стагоддзе	г. Ліда	1	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

Будаўніцтва Лідскага мураванага замка – аднаго з самых вялікіх на тэрыторыі Беларусі (памеры двара прыблізна складаюць 80х80 м) – прыпадае на 1320-я гг.

Для забудовы была выбрана невялікая пясчаная выспа ў балоцістых сутоках рэк Лідзея і Каменка. Выспу ператварылі ў штучную прамавугольную пляцоўку і месцамі яе дасыпалі жвірам, камянямі, буйной рачной галькай да вышыні 5–6 м. З поўначы на адлегласці 7 м ад яе праходзіў шырокі (каля 20 м) роў, які злучаў дзве ракі і аддзяляў умацаванне ад горада.

Работы вяліся 5–7 гадоў. Недалёка ад будучага замка за год-два да пачатку забудовы рабілі ямы для гашэння вапны. Замак пабудаваны з палявога каменю і цэглы. Таўшчыня сцен унізе 2 м, уверсе яны звужаюцца да 1,5 м і пераходзяць у баявую галерэю. Парапет галерэі таўшчынёй 70 см складзены з цэглы, мае адзін рад байніц трох тыпаў. Насціл галерэі абапіраўся на драўляныя бэлькі сячэннем 20х20 см. На паўднёвай і ўсходняй сценах знаходзіліся два цагляныя данскеры (туалеты) на каменных фігурных кансолях.

Спачатку замак меў толькі адну вежу, ад якой засталіся толькі фрагменты падмуркаў.

Замак меў тры ўваходы: адзін – у паўднёвай сцяне на адлегласці 22 м ад вежы, два ўваходы – ва ўсходняй сцяне: малы, зроблены на ўзроўні абрэза падмуркаў сцяны, і вялікі (відаць, крыху пазнейшы), размешчаны каля паўночна-ўсходняй вежы на вышыні 2,5 м. Трапіць у замак праз вялікі ўваход можна было толькі праз пад'ёмны мост.

У канцы XIV – пачатку XV ст. вялікі князь Вітаўт перабудоўвае замак і робіць яго адным з самых магутных у Вялікім княстве Літоўскім. У сувязі з развіццём ваеннай справы для ўмацавання замка ўзводзіцца другая, паўночна-ўсходняя, вежа з разлікам на вядзенне гарматнага бою. Кладзецца яна з цэглы лепшай якасці і іншых памераў – 29–30х14х7,5–8 см.

Вежа прыбудавана да муроў упрытык. Таўшчыня сцен, якія выходзілі на двор, – 3 метры, а дакладкі да двухметровых муроў замка (зроблены з мэтай узмацніць сцены) – 83 см. Падмуркі вежы ляжаць на 70–80 см глыбей за замкавыя.

Пад час раскопак высветлілася, што з трох бакоў (акрамя паўднёвага) да замкавых муроў туліліся драўляныя аднапавярховыя будынкі-казармы (захаваліся астаткі падмуркаў, печаў і абгарэлага бярвення). Непадалёк ад заходняй сцяны стаяў асобны будынак, дзе, напэўна, жыў са сваёй сям'ёй камендант замка.

Ва ўсходняй частцы двара былі два калодзежы. Сярэдзіна замкавага двара была забрукавана. Каля паўднёва-ўсходняй вежы знаходзіліся кузня і салдацкая кухня.

Гістарычны лёс замка надзвычай складаны. У XIV ст. яго муры не раз вытрымлівалі націск крыжакоў. Пасля працяглай аблогі і штурму ў 1384 г. ворагі захапілі замак. Другі раз набег быў зроблены зімой 1392 г. Дасталося замку і ў час міжусобных войнаў. У пачатку XV ст. каля яго муроў апынуліся войскі смаленскага князя Юрыя. Неўзабаве ў 1433 г. замак аблажылі войскі князя Свідрыгайлы. Абаронцы замка мужна адбілі ўсе прыступы захопнікаў. У пачатку XVI ст. да замка падышлі орды крымскіх татараў, аднак штурмаваць умацаваны замак татары баяліся.

У XVI ст. замак атрымаў дадатковае ўмацаванне – штучнае возера, якое прыкрывала яго з усходу.

Летам 1659 г. замак з усіх бакоў аблажыла 30-тысячнае войска царскага ваяводы Мікіты Хаванскага і пасля гарматнага абстрэлу і працяглай асады ўзяло яго. Усе драўляныя будынкі былі спалены, а калодзежы засыпаны. Пасля заканчэння польска-рускай вайны 1654–1667 гг. на тэрыторыі замка ніхто пастаянна не жыў.

Моцны ўдар лідскім умацаванням нанеслі шведы, якія ў пачатку XVIII ст. узарвалі абедзве вежы. Пасля Паўночнай вайны 1655–1660 гг. на тэрыторыі замка жылых пабудоў не было, муры яго паступова пачалі разбурацца. Аднак ва ўцалелых памяшканнях захоўваліся гарадскія акты і праходзілі суды. Амаль канчаткова замак парушыўся летам 1794 г.: у яго руінах вялі бой з царскім войскам паўстанцы Тадэвуша Касцюшкі.

Трэба адзначыць, што ў канцы XVIII – пачатку XIX ст. замак яшчэ ўражваў сучаснікаў сваёй магутнасцю. Тады стаялі амаль усе замкавыя муры з байніцамі і аркатурным поясам на паўночнай і ўсходняй сценах, дзе-нідзе рэшткі вежаў захоўваліся да ўзроўню трэцяга паверха.

Канец XIX ст. стаў для замка трагічным. У 1891 г. Ліда згарэла, прычым агонь знішчыў самы яе цэнтр, разам з будынкам ратушы. Мясцовыя гарадскія ўлады, не разумеючы гістарычнай каштоўнасці замка, наладзілі разборку і распрадажу муроў, выкарыстоўваючы іх для адбудовы горада. Тады былі амаль цалкам знішчаны рэшткі паўднёва-заходняй вежы і разабрана частка заходняй сцяны. Толькі ўмяшанне Археалагічнай імператарскай камісіі з Пецярбурга спыніла гэты вандалізм.

У 1909 г. для частковай кансервацыі старажытнага ўмацавання былі адпушчаны невялікія сродкі. Будаўнікі разабралі ненадзейныя месцы муроў, а паверхні сцен абмазалі цэментнай рошчынай. У 1920-я гг. лідскія муры крыху паднавілі польскія рэстаўратары. Яны злучылі каменнай агароджай заходнюю і паўднёвую сцены, часткова залажылі разбураны паўднёва-ўсходні кут і замуравалі бакавыя ўваходы.

У 1920-я гг. зроблена частковая, у 1982 г. – поўная кансервацыя замка.

З 1976 г. на тэрыторыі замка пачаліся археалагічныя і гістарычныя даследаванні. З 1978 г. вядуцца работы па рэстаўрацыі сцен і вежаў замка.

413Д000329	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Ліда, вул. Кірава, на тэрыторыі бальніцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Г000330	Будынак друкарні	канец XIX стагоддзя	г. Ліда, вул. Ленінская, 23	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
412Г000331	Будынак пошты	1930 год	г. Ліда, вул. Міцкевіча, 8	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы, мае чатырохпавярховы аб'ём. Фасады вырашаны гладка, чляняны прамавугольнымі аконнымі праёмамі.

413Г000332	Комплекс будынкаў піваварнага завода	1874–1912 гады	г. Ліда, вул. Міцкевіча, 32	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413Д000333	Брацкая магіла	1944 год	г. Ліда, вул. Міцкевіча, у парку	3	25.02.2003 № 28	14.05.2007 № 578

412Г000334	Ансамбль былога кляштара піяраў: Свята-Міхайлаўская царква (былы Іосіфаўскі касцёл) кляштарны корпус	1797–1824 гады, 1863 год (праваслаўная царква)	г. Ліда, вул. Савецкая, 20	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Сучасная царква будавалася як касцёл пры кляштары піяраў. У 1842 г. касцёл гарэў, у 1863 г. перароблены пад праваслаўную царкву. У 1960-я гг. будынак прыстасаваны пад планетарый. Помнік архітэктуры класіцызму.

Храм-ратонда накрыты паўсферычным купалам з васьміграным ліхтаром. Да асноўнага круглага ў плане аб'ёму прылягаюць больш нізкія прамавугольныя ў плане аб'ёмы; па восі ўсход – захад – прытвор з чатырохкалонным порцікам на галоўным фасадзе і двухпавярховыя сакрысціі, з поўдня і поўначы – невялікія рызаліты. У афармленні фасадаў і інтэр'ера выкарыстаны дарычны ордэр. Порцік і рызаліты ўвянчаны трохвугольнымі франтонамі. Унутры па перыметры залы размешчаны восем пар дарычных калон. Па папярочнай восі храма – бакавыя ўваходныя парталы. Столь размалявана ў тэхніцы грызайль з імітацыяй кесонаў і разетак.

Побач з храмам размешчаны аднапавярховы мураваны кляштарны корпус і званіца.

412Г000335	Касцёл Узвіжання Святога Крыжа дэкаратыўнае аздабленне інтэр'ера: тры алтары і амбон, арнаментальная лепка, роспісы скляпенняў і сцен	XVIII стагоддзе	г. Ліда, вул. Савецкая, 2	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы як фарны, верагодна, па праекце віленскага архітэктара І.К. Глаўбіца. Помнік архітэктуры барока і ракако.

Т-падобны ў плане, трохнефавы, з прамавугольнай алтарнай часткай, якая прадаўжае цэнтральны неф, і дзвюма квадратнымі ў плане сакрысціямі. Будынак завершаны высокім двухсхільным чарапічным дахам з вальмамі над алтарнай часткай. Кампазіцыя галоўнага фасада двух'ярусная, завершана фігурным франтонам. Плоскасці галоўнага і бакавых фасадаў расчлянёны пілястрамі.

У інтэр'еры касцёла – тры мураваныя стукавыя алтары, выкананыя ў стылі позняга барока. Цэнтральны раскрапаваны чатырма калонамі карынфскага ордэра, размаляванымі пад мармур, і спаранымі пілястрамі таго ж ордэра. Антаблемент з моцнымі раскрапоўкамі і развітым карнізам. Фланкіраваны ў аснове скульптурамі Св. Пятра і Паўла. Алтарная скульптура «Укрыжаванне» размешчана на маляваным фоне з выявай Галгофы, акаймавана ракайльнай рамай. Над ёй у барочным картушы размешчаны абраз «Тайная вячэра». У завяршэнні алтара – ляпныя воблакі вакол круглай люкарны. Аналагічна вырашаны і два бакавыя алтары. Яны ўтвараюць двух'ярусную насценную кампазіцыю на філянговым п'едэстале, на якім узняты дзве карынфскія калоны, што нясуць фігурны шчыт з пуцці і дэкаратыўнымі вазамі. На скляпеннях у ракайльным арнаментальным абрамленні размешчаны фрэскавыя пано «Узвіжанне Святога Крыжа», «Маці Божая», «Дабравешчанне», «Бязгрэшнае зачацце», «Уручэнне ключоў Св. Пятру», чатыры картушы з выявамі евангельскай сімволікі. Гісторыка-мастацкая значнасць надаецца абразу «Маці Божая з дзіцем», прывезенаму быццам з Візны (Беластоцкае ваяводства) у 1376 г. першымі місіянерамі-францысканцамі. Фрэскавы жывапіс выкананы ў вохрыста-умбрыстай каляровай гаме з перавагай блакітна-зялёных таноў. У стылі ракако вырашаны каваны амбон у выглядзе трыльяжнай чашы з накладнымі картушамі.

413Г000336	Будынак	1912 год	г. Ліда, вул. Савецкая, 31	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413Г000337	Будынак	1912 год	г. Ліда, вул. Фабрычная, 6	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413Г000338	Крыжаўзвіжанская царква	1810 год	в. Бабры	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
412Г000339	Міхайлаўскі касцёл	1900–1907 гады	в. Белагруда, 1 км на поўдзень ад вёскі	2	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы на высокім беразе р. Дзітва на месцы папярэдняга драўлянага касцёла. Помнік архітэктуры неараманскага стылю.

Трохнефавая двухвежавая базіліка шматаб'ёмнай прасторавай кампазіцыі. Яе вертыкальнымі дамінантамі з'яўляюцца дзве двух'ярусныя вежы з шатровымі завяршэннямі. Да асноўнага аб'ёму, накрытага двухсхільным дахам, далучаны больш нізкія прыбудовы трансепта, пяцігранная алтарнай часткі, бакавых сакрысцій. На галоўным фасадзе ўваход вылучаны высокім парталам, акном-ружай, галерэяй. Цаглянай муроўкай выкананы элементы архітэктурнага дэкору: лапаткі, аркатурныя фрызы, ліштвы адзіночных і здвоеных арачных аконных праёмаў, профілі і раскрапоўкі.

Унутраная прастора перакрыта цыліндрычнымі скляпеннямі з падпружнымі аркамі і люнетамі, упрыгожанымі фрэскавай арнаментальнай размалёўкай. У завяршэнні нефа – манументальны шматкалонны алтар, над уваходам – арганныя хоры.

413В000340	Селішча перыяду сярэднявечча	VI–VIII, XII–XIII стагоддзі	в. Белагруда	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000341	Касцёл Св. Георгія	1824 год	в. Беліца, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі, на могілках	3	13.11.2002 № 77, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 №1288
413Г000342	Крыжаўзвіжанская царква	1928 год	в. Беліца, 250 м на паўднёвы захад ад вёскі	3	13.11.2002 № 77, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 №1288
413В000343	Стаянка перыяду неаліту і бронзавага веку	3 – 2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Беліца, 0,5 км на поўдзень ад вёскі, на высокім правым беразе р. Нёман	3	04.12.2002 № 79, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 №1288
413В000344	Бескурганны могільнік	XVI стагоддзе	в. Беневічы, на паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000345	Стаянка перыяду мезаліту – неаліту	7–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Бор, на паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000346	Стаянка перыяду каменнага і бронзавага вякоў	10–7-е тысячагоддзі да н.э.	в. Бурносы, на паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

413Д000347	Брацкая магіла	1944 год	в. Бердаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Д000348	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Бярозаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Г000349	Пакроўская царква	1774 год	в. Ганчары	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413В000350	Стаянка	10–7-е тысяча-годдзі да н.э.	в. Ганчары, 1 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000351	Селішча перыяду жалезнага веку – сярэднявечча	1-е – пачатак 2-га тысячагоддзя н.э.	в. Гарняты, на паўднёвай ускраіне вёскі, 1 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000352	Царква Раства Багародзіцы	1793 год, XIX ста-годдзе	в. Голдава	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413Д000353	Брацкая магіла	1941 год	в. Гуды	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000354	Стаянка і крэменеапрацоўчая майстэрня перыяду каменнага веку	3-е тысячагоддзе да н.э.	в. Даржы, 1 км на поўнач ад вёскі, каля паўночнага захаду дзюны Боркава гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000355	Пакроўская царква	пачатак XX стагоддзя	в. Збляны	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413В000356	Стаянка-1, стаянка-2, каменны могільнік, селішча	10–7-е тысяча-годдзі да н.э.	в. Збляны, 500 м на паўночны ўсход ад вёскі, 600 м на паўночны ўсход ад вёскі, каля дарогі Збляны – Беліца на правым беразе р. Нёман	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000357	Курганны могільнік перыяду сярэднявечча, каменны могільнік	X–XI, XIII–XIV стагоддзі	в. Касоўшчына, 1,5 км на захад ад вёскі, 0,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000358	Фрагменты былой сядзібы	першая палова XIX стагоддзя	в. Мажэйкава	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413В000359	Камень-следавік перыяду бронзавага веку	3–2-е тысяча-годдзі да н.э.	в. Мейры, 0,2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000360	Гарадзішча, селішча	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Мыто, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі, побач з гарадзішчам	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

413Г000361	Касцёл Св. Міхаіла	1837 год	в. Няцеч	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413В000362	Гарадзішча, селішча	VI–X стагоддзі, другая палова 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Вольжава, 1 км на поўдзень ад вёскі, 2 км на поўдзень ад гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000363	Селішча Стаянка-1, стаянка-2	канец 1-га тыся-чагоддзя да н.э. 5-е тысячагоддзе да н.э.	в. Пескаўцы, каля заходняй ускраіны вёскі в. Пескаўцы, 0,4 км на захад ад вёскі, каля ўскраіны маладога лесу	3 3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000364	Былая сядзіба	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	в. Тарнова	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

Мастоўскі раён

413Д000365	Брацкая магіла	1944 год	г. Масты, на могілках	3	25.02.2003 № 28	14.05.2007 № 578
413Д000366	Брацкая магіла	1944 год	г. Масты, вул. Савецкая	3	25.02.2003 № 28	14.05.2007 № 578
413Г000367	Свята-Пакроўская царква	1822 год	в. Бялавічы	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413В000368	Каменны могільнік	XIV–XVI стагоддзі	в. Вострава, 2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000369	Стаянка	3–1-е тысяча-годдзі да н.э.	в. Выгода, 0,5 км на паўночны ўсход ад вёскі, 1 км на паўночны ўсход ад вёскі, 0,3 км на поўнач ад вёскі, 0,25 км на паўночны ўсход ад стаянкі-3	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000370	Гарадзішча, курганны могільнік	XI–XVI стагоддзі	в. Глядавічы, на паўднёвай ускраіне вёскі, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000371	Гарадзішча	перыяд жалезнага веку, сярэднявечча	в. Глядавічы, 1 км на паў-ночны захад ад цэнтра вёскі	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413Г000372	Свята-Мікалаеўская царква	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Дубна	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578

413В000373	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Дубраўка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000374	Стаянкі перыяду мезаліту	5-е тысячагоддзе да н.э.	в. Зальвяны, на мысе тэрасы р. Зальвянка, 800 м на захад ад былой вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000375	Стаянка перыяду неаліту	3-е тысячагоддзе да н.э.	хутар Канабаі, 0,8 км на паўночны захад ад хутара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000376	Комплекс касцёла Св. Ганны	1782, 1895 гады	в. Лунна	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413Д000377	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Малькавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000378	Гарадзішча перыяду сярэднявечча	XI–XII стагоддзі	в. Маскалі, 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000379	Каменны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Навасёлкі, 0,7 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000380	Стаянка і селішча	перыяд каменнага і бронзавага вякоў, сярэднявечча	в. Навасёлкі, на паўднёвы ўсход ад верхняй ускраіны вёскі, на прынёманскім краі тэрасы	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000381	Гарадзішча	X–XIII стагоддзі	в. Навасёлкі, на паўночнай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000382	Стаянка перыяду неаліту і бронзавага веку	3–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Пацавічы, 0,8 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000383	Селішча Стаянка	XVI–XVIII стагоддзі 3-е тысячагоддзе да н.э.	в. Пескі, 0,2 км на ўсход ад вёскі, на правым беразе р. Зальвянка в. Пескі, 1 км на паўночны захад ад вёскі, на левым беразе р. Зальвянка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000384	Свята-Троіцкі касцёл дэкаратыўнае аздабленне інтэр'ера: тры алтары, роспіс, арган	1740 год, канец XVIII стагоддзя	в. Плябанаўцы	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Помнік драўлянага дойлідства з элементамі барока.

Да прамавугольнага ў плане асноўнага аб'ёму прымыкаюць пяціграння апсіда з сакрысціямі з усходу, бабінец і дзве вуглавыя вежы з захаду (завяршэнні вежаў не захаваліся). Сцены ашаляваныя і ўмацаваныя вертыкальнымі сцяжкамі. Асноўны аб'ём і апсіда накрытыя адным двухсхільным дахам з вальмамі над апсідай. Галоўны фасад завершаны высокім франтонам з вежачкай.

Інтэр'ер мае выцягнутую па падоўжнай восі кампазіцыю – бабінец, прамавугольная зала, глыбокая пяціграння апсіда. Хоры з арганам адкрытыя ў залу паўцыркульным праёмам. Тры разныя алтары з драўлянай скульптурай выкананы ў традыцыях барока. Найбольш багата афармлены трох'ярусны галоўны

алтар (у апсідзе). Невысокі першы ярус алтара дэкарыраваны накладной пазалочанай разьбой расліннага арнаменту. Бакавыя алтары ўпрыгожаны паліхромнай і пазалочанай скульптурай, накладной разьбой. Сцены дэкарыраваны фрызам, арнаментальным і сюжэтным жывапісам, выкананым у тэхніцы грызайль.

413В000385	Гарадзішча Курганны могільнік Стаянка	X–XIII стагоддзі XI–XIII стагоддзі 4–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Рыбакі, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі, 0,7 км на захад ад паўднёвай ускраіны вёскі, 1 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000386	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Чарлёнка, ва ўрочышчы Глінішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Навагрудскі раён

412В000387	Гара Міндоўга з тэрыторыяй, абмежаванай вуліцамі Мінскай, 1 Мая і пешаходным пераходам, які злучае вуліцы Мінскую і 1 Мая	XIII стагоддзе	г. Навагрудак	2	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578

Мясцовыя паданні расказваюць аб тым, што тут у XIII ст. пахаваны заснавальнік Вялікага княства Літоўскага князь Міндоўг. Паводле іншых звестак, найбольш верагодна, што тут адбывалася ў 1253 г. каранацыя Міндоўга, які прыняў ад Папы Рымскага Інакенція IV карону і тытул Караля Літвы – першага і адзінага.

Незадоўга да смерці ад рук сваіх палітычных праціўнікаў ён адмовіўся ад каталіцтва і быў пахаваны па паганскаму абраду пад гарой (курганом), якая ў XIX – пачатку XX ст. ператворана ў гарадскія могілкі. Некаторыя надмагільныя пліты захаваліся.

У 1993 г. ля гары Міндоўга ўсталявана памятная дошка работы скульптара У.М. Летуна.

413В000388	Старыя могілкі	XIX–XX стагоддзі	г. Навагрудак	3	04.06.1999 № 53	14.05.2007 № 578
413Г000389	Будынак	1935 год	г. Навагрудак, вул. Гродзенская, 2	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000390	Будынак	1915 год	г. Навагрудак, вул. Гродзенская, 5	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578

411Г000391	Комплекс былога кляштара францысканцаў: касцёл (Мікалаеўская царква) кляштарны корпус	1780–1846 гады (перабудаваны ў царкву) канец XVIII стагоддзя	г. Навагрудак, вул. Гродзенская, 4, 6	1	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578

Былыя касцёл і кляштар францысканцаў, што захаваліся да нашага часу, пабудаваны ў 2-й палове XVIII ст. (1780 г.), паводле некаторых звестак, у 1714 г. Фундатарам будаўніцтва быў навагрудскі падстолі Тамаш Вайніловіч. Вуліца, на якой узведзены касцёл з кляштарам, называлася Францысканскай, пазней атрымала назву Гродзенская.

У 1831 г. кляштар скасаваны, у 1846 г. барочны касцёл быў перабудаваны ў Мікалаеўскую царкву. Капітальна перабудавана на сродкі прыхаджан пасля пажару 1852 г. Помнік архітэктуры позняга барока, пасля перабудовы набыў элементы руска-візантыйскага стылю.

Храм уяўляе сабой трохнефавую базіліку з пяціграннай апсідай. Кампазіцыя галоўнага фасада трох'ярусная, падкрэслена развітым антаблементам.

Кляштарны корпус будаваўся разам з касцёлам. Фасады кляштара вырашаны лаканічна. Унутраная планіроўка калідорнага тыпу. Цяпер прыстасаваны пад жыллё.

413Г000392	Будынак	1930 год	г. Навагрудак, вул. Гродзенская, 12	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000393	Будынак	1900 год	г. Навагрудак, вул. Замкавая, 1	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
412Г000394	Будынак	XVIII – другая палова XIX стагоддзя	г. Навагрудак, вул. Замкавая, 3	2	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578

Двухпавярховы мураваны будынак, у плане выцягнуты прамавугольнік, накрыты вальмавым дахам. Сцены гладкія, прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі, на другім паверсе – рамныя абрамленні. З-за рознасці ўзроўняў паверхаў будынак у тарцовай частцы мае цокальны паверх, умацаваны масіўнымі вуглавымі контрфорсамі.

Планіроўка двухчасткавая. Першая частка аддзелена ад другой капітальнай сцяной; прызначалася пад жыллё і гандлёвую ўстанову (раней мела асобны ўваход). Другая – калідорнай планіроўкі, прызначалася для фабрыкі па вырабе муштукоў. У першай частцы размешчана лесвіца, што вядзе на другі паверх, які мае асобны ўваход з боку падоўжнага дваровага фасада.

413Г000395	Будынак	сярэдзіна XIX стагоддзя	г. Навагрудак, вул. Замкавая, 7	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000396	Будынак	сярэдзіна XIX стагоддзя	г. Навагрудак, вул. Замкавая, 9	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000397	Будынак	другая палова XIX стагоддзя	г. Навагрудак, вул. Замкавая, 13	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000398	Будынак	другая палова XIX стагоддзя	г. Навагрудак, вул. Замкавая, 15	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000399	Будынак	другая палова XIX стагоддзя	г. Навагрудак, вул. Замкавая, 27	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Д000400	Брацкая магіла	1939 год	г. Навагрудак, вул. Камсамольская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Д000401	Вайсковыя могілкі	1944 год	г. Навагрудак, вул. Камсамольская	3	25.02.2003 № 82, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
413Г000402	Будынак	другая палова XIX стагоддзя	г. Навагрудак, вул. 1 Мая, 1	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
411Г000403	Фарны касцёл з надмагільным помнікам загінуўшым у бітве пад Хоцінам у 1621 годзе	пачатак XV стагоддзя – пачатак XVIII стагоддзя	г. Навагрудак, вул. 1 Мая, 17	1	27.06.1996 № 36, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Паводле падання, касцёл быў пабудаваны ў 1395 г. на месцы колішняга язычніцкага капішча. Мураваны касцёл узведзены ў 1719–1726 гг. Помнік архітэктуры готыкі і позняга барока.

Уяўляе сабой аднанефавую базіліку з паўкруглай апсідай і дзвюма вежамі на галоўным фасадзе. У кампазіцыю касцёла ўключаны дзве гранёныя капліцы ранейшага гатычнага касцёла XIV–XV стст. Паводле інвентара 1867 г., быў крыты гонтай. У касцёле налічваліся галоўны алтар, два бакавыя і два ў капліцах.Падлога была цагляная, пад ёй два вялікія склепы. Усіх акон налічвалася сем і па два ў капліцах. З левага боку ад прастола была рызніца на адно акно.

Першапачаткова касцёл быў асвячоны ў імя Усіх Святых, пазней – касцёл Божага Цела, а з 1776 г. – Праабражэння Гасподняга. У гатычным касцёле ў 1422 г. былі павянчаны польскі кароль Уладзіслаў Ягайла і Соф'я Гальшанская.

У 1643 г. па загаду навагрудскага кашталяна Яна Рудаміны-Дусяцкага ў паўночную сцяну капліцы Божага Цела ўмуравана мемарыяльная пліта ў памяць аб браце і паплечніках, загінуўшых у баі з туркамі пад Хоцінам у 1621 г. У касцёле 12 лютага 1799 г. ахрышчаны Адам Міцкевіч.

411Г000404	Рэшткі замка	XIII–XVI стагоддзі	г. Навагрудак, вул. Малы Замак	1	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578

Замак з'яўляўся старажытным цэнтрам Навагрудка і рэзідэнцыяй заходнярускіх і літоўскіх князёў. Размяшчаўся на ўзгорку вышынёй 20 м, так званай Замкавай гары. Унікальны помнік абарончага дойлідства эпохі сярэднявечча. Вывучэнне яго ўмацаванняў паказала, што гэта своеасаблівы жывы летапіс беларускай ваеннай архітэктуры. Умацаванні Навагрудскага замка прайшлі шлях ад прасцейшай агароджы-частаколу да наймагутнейшага шматвежавага замка.

Вядома, што ў канцы XIII–XIV стст. замак ні разу не быў узяты варожымі войскамі. Так, Іпацьеўскі летапіс, апісваючы пад 1274 г. штурм Навагрудка галіцка-валынскімі і татарскімі войскамі, адзначае, што дзядзінец горада захапіць не ўдалося. У 1314 г. атрад крыжакоў на чале з магістрам Генрыкам фон Плоцке асадзіў Навагрудак. Захопнікі спалілі горад, а жыхары зачыніліся ў сваім замку і мужна бараніліся. Гэтак жа марна закончыліся намеры крыжакоў у 1391 г. і ў 1394 г. Магчыма, пад час гэтых паходаў старая мураваная вежа (12х12 м) усё ж была моцна пашкоджана. Шурф, закладзены з усходняга боку вежы, адкрыў яе старажытную каменную сцяну, якая на вышыні 4 м ад цокаля фундамента як бы коса ссечана. Тады ж, у канцы XIV ст., гэта вежа была адбудавана, але ўжо не з каменю, а з цэглы. Яна мела меншыя памеры (11,4х11,4 м), вышыня сцен каля 25 м. Па форме вежа нагадвала чатырохгранную прызму, якая паступова звужалася і патанчалася на конус. Таўшчыня яе сцен на ўзроўні першага паверха была 2,75 м, на ўзроўні другога – 2,6 м. Вежа была накрыта чатырохсхільным дахам; увайшла ў гісторыю замка пад назвай Шчытоўка, Шчытавая, Цэнтральная.

У XVI ст. Навагрудскі замак меў сем вежаў і быў адным з самых магутных на Беларусі.

У час руска-польскай вайны 1654–1667 гг. рускія войскі двойчы бралі Навагрудак. У 1655 г., у пачатку верасня, яго занялі казакі І. Залатарэнкі. Пры гэтым замак і горад вельмі пацярпелі пад час асады. Часткова адноўлены ў 1660 г. замак зноў быў заняты войскамі князя А. І. Хаванскага – на гэты раз без бою: наёмны гарнізон, які не атрымаў своечасова плату за службу, адчыніў браму ворагу. Вежы замка Меская, Калодзежная, Малая брама і Пасадская, а таксама праслы сцен былі разбураны да падмуркаў. З прычыны моцных разбурэнняў і спусташэння Навагрудка сейм Рэчы Паспалітай у 1661 г. вызваліў горад ад падаткаў на чатыры гады.

Канчатковы ўдар па замкавых мурах нанеслі шведы ў 1706 г. у час Паўночнай вайны 1700–1721 гг.

У царскай Расіі не клапаціліся аб ахове старажытных помнікаў ваеннага дойлідства. Аб гэтым сведчыць цікавы факт, які датычыцца Навагрудскага замка. У 1802 г. гродзенскі губернатар Бенігсан даў дазвол навагрудскаму гараднічаму Скалону разабраць рэшткі замкавых вежаў з умовай, што каменем з іх вымасцяць вуліцы горада. Відаць, работа ішла марудна, бо ў 1828 г. у данясенні Літоўска-Гродзенскаму губернскаму праўленню паведамлялася, што ў Навагрудскім старажытным замку яшчэ ёсць «две башни довольно... крепкие, немного вверху поврежденные, состоящие в ведомстве Новогрудской экономии».

У канцы XIX ст. на тэрыторыю замчышча праз пралом у мурах пачалі звозіць з усяго Навагрудка смецце, якое пакрыла больш як двухметровым пластам руіны старажытных пабудоў.

У 1906 г. рухнула Касцельная вежа. Дзякуючы намаганням мясцовага аматара старажытнасцей Т. Корзан рэшткі вежы былі падпёрты двума эскарпамі. У гады Першай сусветнай вайны абвалілася паўднёвая сцяна Шчытоўкі.

Толькі ў 1921 г. Навагрудскі замак быў нарэшце ўзяты пад ахову, а ў наступныя 1922–1930 гг. праведзена частковая кансервацыя ўцалелых рэшткаў вежаў. Прычым сцены Касцельнай вежы былі фактычна складзены нанава.

Навагрудскі замак патрабуе кансервацыі.

411Д000405	Курган Бессмяротнасці Адама Міцкевіча	1924–1931 гады	г. Навагрудак, вул. Малы Замак	1	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
411Д000406	Помнік Адаму Міцкевічу	1992 год	г. Навагрудак, вул. Малы Замак	1	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578

Помнік паэту (скульптар В. Янушкевіч) знаходзіцца непадалёк ад Кургана Адама Міцкевіча, Навагрудскага замка, Фарнага касцёла, дзе быў ахрышчаны А.Міцкевіч, што разам ставарае унікальны гісторыка-культурны комплекс.

Скульптура выканана ў бронзе, яе вышыня 3,1 м, усталявана на палявым валуне.

Урачыстае адрыццё помніка адбылося 12 верасня 1992 г. пад час правядзення Міжнароднага свята ў гонар паэта.

412Г000407	Рэшткі каменнага млына	канец XVII стагоддзя	г. Навагрудак, вул. Малы Замак, 22	2	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
411Г000408	Былая сядзіба Міцкевічаў	1807, 1887, 1955, 1992 гады	г. Навагрудак, вул. Леніна, 1	1	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578

У 1803 г. пляц, на якім пазней была пабудавана сядзіба, набыў мінскі каморнік Мікалай Міцкевіч за 50 рублёў асігнацыямі. Акт куплі зафіксаваны ў кнізе земскага суда ў 1806 г.

У 1806–1807 гг. драўляны дом Міцкевіча згарэў. Пажары драўляных будынкаў не былі тады рэдкасцю. Мікалай з дапамогай аднаго з навагрудскіх аптэкараў адразу ўзяўся за адбудову дома.

У новым, мураваным ужо будынку, паводле Ігната Дамейкі, «найпрыгажэйшым ва ўсім мястэчку», сям'я Міцкевіча жыла ад 1807 да 1812 г., да смерці бацькі паэта. Гэты памятны год прынёс новыя палітычныя надзеі і падзеі. У доме гэтым, магчыма, спыняўся брат Напалеона – кароль Геранім, а больш праўдападобна – дырэктар французскай палявой пошты спадар дэ Лявалет.

Хутка Міцкевічы пакідаюць гэты дом (маці аддае яго ў арэнду), сям'я пераходзіць жыць у флігель. У іх доме пасяляецца аптэкар Краеўскі, які неўзабаве, у 1819 г., памірае. У гэтым жа годзе Адам скончыў Віленскі універсітэт.

Пасля смерці маці 9 кастрычніка 1820 г. дом атрымалі ў спадчыну чатыры браты: Францішак, Адам, Аляксандр і Ежы. Гаспадаром дома стаў Францішак, які ў 1824 г. атрымаў афіцыйныя паўнамоцтвы, што дазвалялі яму афармленне ўсіх маёмасных спраў. Ягоным намерам было сплаціць пазыкі. Браты Францішка раз'ехаліся: Аляксандр меў юрыдычную практыку ў Кіеве, а пазней – у Харкаве; Ежы – медык, знаходзіўся на Валыні, Адам быў сасланы ў Расію.

Францішак жыў у Навагрудку да выбуху лістападаўскага паўстання 1830 г. Ён удзельнічаў у паўстанні, служыў падпаручнікам у 3-м палку ўланаў. Потым пад Варшавай быў паранены, атрымаў вайсковую ўзнагароду і разам з нямногімі паўстанцамі трапіў у Прусію.

У 1833 г. Гродзенская ліквідацыйная камісія секвестравала маёмасць Францішка. Аднак у сувязі з тым, што сядзіба была малая і ў бядотным стане, двор не падлягаў канфіскацыі, і 12 верасня 1838 г. яго купіў за 2285 рублёў Юльян Біелт, які адрамантаваў дом і

здаў яго ў арэнду. Нейкі час у ім жыў паэт Юльян Корсак (вучыўся калісьці з Адамам у Віленскім універсітэце), якому прынёс славу пераклад «Боскай камедыі» Дантэ. Корсак памёр у Навагрудку ў 1855 г. Пасля яго смерці ў гэтым доме пражывала сям'я Маркевічаў. Гэта іх у 1861 г. наведаў сын паэта Уладзіслаў Міцкевіч.

У 1863 г. згарэў драўляны флігель. У 1881 г. быў знішчаны пажарам дом. Ацалелі толькі падмурак і скляпы.

Нанава адрамантаваны дом адразу зноў трапіў у арэнду.

У час Першай сусветнай вайны ў доме кватаравалі па чарзе ваенныя штабы: нямецкі, польскі і бальшавіцкі.

У маі 1922 г. у Навагрудку зноў пабываў і наведаў родны дом 86-гадовы Уладзіслаў Міцкевіч. У хуткім часе пасля гэтага візіту ў Навагрудку было створана добраахвотнае навуковае таварыства «Міцкевічаўскі камітэт», які 10 мая 1930 г. вырашыў стварыць музей. У лістападзе 1936 г. «Міцкевічаўскі камітэт» заняў флігель і размясціў у ім бюро будучага музея. У чэрвені 1937 г., калі скончыўся тэрмін арэнды дома, «Міцкевічаўскі камітэт» арганізаваў у ім урачыстае пасяджэнне пад кіраўніцтвам навагрудскага ваяводы Адама Сакалоўскага.

Адкрыццё музея адбылося 11 верасня 1938 г. 22 чэрвеня 1941 г. будынак знішчыла фашысцкая бомба.

26 лістапада 1955 г. да 100-годдзя з дня смерці паэта быў адноўлены і адкрыты Дом-музей Адама Міцкевіча. У 1989–1990 гг. рэканструяваны: будынку нададзены выгляд пачатку XIX ст., пабудаваны флігель, які злучаны з асноўным будынкам падземным пераходам, свіран, студня, альтанка.

Урачыстае адкрыццё Дома-музея Адама Міцкевіча адбылося 12 верасня 1992 г.

413Г000409	Будынак	канец XIX стагоддзя	г. Навагрудак, пл. Леніна, 2	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000410	Будынак	XX стагоддзе	г. Навагрудак, пл. Леніна, 3	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000411	Будынак	першая палова XIX стагоддзя	г. Навагрудак, пл. Леніна, 4	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000412	Будынак	сярэдзіна XIX стагоддзя, 1876 год	г. Навагрудак, пл. Леніна, 5	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000413	Будынак	1882 год	г. Навагрудак, пл. Леніна, 6	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000414	Будынак	сярэдзіна XIX – пачатак XX стагоддзя	г. Навагрудак, пл. Леніна, 7	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000415	Будынак	першая палова XIX стагоддзя, 1900 год	г. Навагрудак, пл. Леніна, 9	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000416	Будынак	першая палова XIX стагоддзя	г. Навагрудак, пл. Леніна, 10	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000417	Мячэць	1855, 2000 гады	г. Навагрудак, вул. Леніна, 28	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000418	Будынак	1870 год	г. Навагрудак, вул. Мінская, 1	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578

412Г000419	Будынак былых гандлёвых радоў	1812 год	г. Навагрудак, вул. Мінская, 3	2	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578

Гандлёвыя рады ўзведзены на пляцы, які належаў навагрудскім езуітам па тыпавым праекце, складзеным у Санкт-Пецярбургу. Уяўлялі сабой у плане выцягнуты няправільны чатырохвугольнік-трапецыю. Галоўны фасад аформлены каланадай дарычнага ордэра і акцэнтаваны трохвугольным франтонам у цэнтры з паўцыркульным аконным праёмам, аздобленым ліштвай з замковым каменем. На галоўным фасадзе былі ўваходныя дзверы ў крамы. Крамы асвятляліся аконнымі праёмамі на тыльным фасадзе. Будынак нязменна праіснаваў да 1953 г. У мэтах прыстасавання пад прамысловы магазін была зменена ўнутраная планіроўка, канструкцыя даху (паніжаны) і зняты ў цэнтры фасада трохвугольны франтон.

413Г000420	Будынак	1930-я гады	г. Навагрудак, вул. Мінская, 5	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000421	Комплекс будынкаў па вул. Мінскай	1930-я гады	г. Навагрудак, вул. Мінская, 60, 62, 64	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000422	Будынак	1930-я гады	г. Навагрудак, вул. Міцкевіча, 6	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000423	Будынак	1926 год	г. Навагрудак, вул. Міцкевіча, 9а	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000424	Будынак	1930-я гады	г. Навагрудак, вул. Міцкевіча, 10	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000425	Будынак	1930-я гады	г. Навагрудак, вул. Міцкевіча, 11	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000426	Будынак	1926 год	г. Навагрудак, вул. Міцкевіча, 13	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000427	Будынак	1927 год	г. Навагрудак, вул. Міцкевіча, 15	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000428	Будынак	1930-я гады	г. Навагрудак, вул. Міцкевіча, 19	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
412Г000429	Будынак	1930-я гады	г. Навагрудак, вул. Міцкевіча, 20	2	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000430	Будынак	другая палова XIX стагоддзя	г. Навагрудак, вул. Паштовая, 3	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000431	Будынак	1920–1929 гады	г. Навагрудак, вул. Паштовая, 4	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000432	Будынак	1930 год	г. Навагрудак, вул. Паштовая, 5	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000433	Будынак	1923 год	г. Навагрудак, вул. Паштовая, 6	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578

413Г000434	Будынак	1930-я гады	г. Навагрудак, вул. Паштовая, 7	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000435	Будынак	другая палова XIX стагоддзя	г. Навагрудак, вул. Паштовая, 9	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
411Г000436	Комплекс Барысаглебскага манастыра: Барысаглебская царква галоўны алтар манастырскі корпус	XVI–XIX стагоддзі	г. Навагрудак, вул. Паштовая, 10 зав. Паштовы, 3	1	27.06.1996 № 36, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Заснаваны ў 1-й чвэрці XVII ст. пры мітрапаліцкім Барысаглебскім саборы протаархімандрытам ордэна базыльян, пазней кіеўскім уніяцкім мітрапалітам І.В. Руцкім, які на ўтрыманне манахаў прызначыў частку прыбыткаў Лаўрышаўскага манастыра. Паводле меркавання некаторых гісторыкаў, манастыр пры Барысаглебскім саборы існаваў з XIV ст. як праваслаўны. На 1-й і 2-й кангрэгацыях базыльян (1617, 1623 гг.) Навагрудскі манастыр названы другім пасля Віленскага. У сярэдзіне XVII ст. манастыр ахвяраваў на ўтрыманне рымскай рэзідэнцыі базыльян 24 залатыя фларыны.

Пэўны час пры манастыры дзейнічала школа для свецкіх асоб. У 1666 г. манахі пратэставалі супраць канкурэнцыі езуітаў у галіне адукацыі.

Пасля руска-польскай вайны 1654–1667 гг. манастыр збяднеў і заняпаў, у 1671 г. у ім былі толькі два манахі. Скасаваны разам з Лаўрышаўскім манастыром пры ліквідацыі уніі ў 1839 г.

Складаецца з мураванай царквы і мураванага аднапавярховага манастырскага корпуса.

Барысаглебская царква пабудавана ў 1519 г. на месцы старажытнага храма XII ст. (быў выкладзены з плінфы на месцы язычніцкага капішча; рэшткі храма ўвайшлі як частка падмурка новай царквы). Вядома, што ў XIV ст. пры храме існаваў мужчынскі манастыр, з 1624 г. – жаночы, з 1628 г. – мужчынскі уніяцкі манастыр базыльян. У 1839 г. царква зноў вернута праваслаўным.

Першапачаткова царква была пабудавана ў гатычным стылі. Уяўляла сабой чатырохслуповы храм зальнага тыпу з пяціграннай апсідай. Была перакрыта зоркавымі нервюрнымі скляпеннямі. Аконныя праёмы былі спічастага абрысу.

У 1632 г. царква перабудавана – разабрана заходняя сцяна і дабудаваны двухвежавы фасад. У XIX ст. дабудаваны прытвор і зменены вежы на галоўным фасадзе. Храм – помнік архітэктуры сімбіёзнага гатычна-рэнесанснага стылю з рысамі абарончага дойлідства.

Манастырскі корпус – аднапавярховы прамавугольны ў плане з невялікай прыбудовай з боку тарцовага фасада будынак. Накрыты вальмавым дахам. На тарцовым фасадзе два магутныя контрфорсы. Фасады вырашаны лаканічна. Сцены атынкаваныя, чляняцца прамавугольнымі аконнымі праёмамі без ліштваў. Па перыметры будынка праходзіць карніз.

411Г000437	Міхайлаўскі касцёл былога кляштара дамініканцаў	першая палова XVIII стагоддзя	г. Навагрудак, вул. Савецкая, 2	1	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578

У XVII ст. у Навагрудку быў заснаваны кляштар дамініканцаў. У 1624 г. віленскі ваявода Крыштоф Хадкевіч даў дамініканцам пляц, дом, пабудаваў драўляны касцёл Св. Яцака. Драўляны касцёл згарэў у 2-й палове XVII ст.

Мураваны касцёл узведзены ў 1724 г. Меў памеры 20х14 саж. Уяўляў сабой трохнефавую бязвежавую базіліку. Быў накрыты жалезам. Падлога была з мармуровых пліт і часткова з цэглы. Цэнтральны неф (даўжэйшы за бакавыя) перакрыты цыліндрычным скляпеннем на распалубках, бакавыя – крыжовымі. Касцёл зведаў два пажары. У 1751 г. пасля рамонту быў асвячоны ў гонар архангела Міхаіла, і ў 1831 г. адбудаваны, набыў сучасны класіцыстычны выгляд.

У інвентары 1867 г. галоўны фасад ахарактарызаваны як «тасканскага парадку». У 1859 г. над галоўным фасадам надбудавана невялікая вежачка-званіца, увянчаная жалезным крыжам. У тым жа годзе былі дабудаваны атыкавыя сценкі над капліцамі па баках галоўнага фасада. На ўваходзе ў касцёл прыбудаваны прытвор, крыты жалезам. З другога боку прытвора мелася невялікае закратаванае паўкруглае акенца. У касцёл вялі вялікія «добрай апрацоўкі» дзверы паўкруглыя, да паловы зашклёныя. Унутры існавалі хоры, абапёртыя на два мураваныя слупы. На хорах у 1859 г. быў устаноўлены арган. У інтэр'еры існавалі дзевяць мураваных алтароў і адзін драўляны. Галоўны алтар двух'ярусны, дэкарыраваны каланадай, гіпсавымі фігурамі і ляпнінай («штукатурыямі»). Паміж калонамі з двух бакоў стаялі чатыры гіпсавыя статуі, над каланадай знаходзіліся ляпныя херувімы і анёлы. Усе астатнія мураваныя алтары Св. Дамініка, Св. Ганны, Маці Божай, Св. Філамены, Св. Іосіфа, Св. Антонія, Св. Станіслава, Св. Алены таксама былі багата дэкарыраваны каланадай, статуямі, ляпнымі херувімамі і анёламі. Вылучаўся насычанасцю аздаблення алтар Св. Алены, размешчаны насупраць амбона. У алтарах значная колькасць жывапісных работ выканана настаўнікам навагрудскай гімназіі Эдуардам Паўловічам.

Амбон размяшчаўся пры другой пілястры з правага боку ад ўвахода. Характарызаваўся як прыклад «добрай скульптурнай работы», яго выпукласці былі пазалочаныя. Перад клірасам вялікага алтара вісела на ланцугу бронзавая жырандоль з пазалотай на 24 падсвечнікі і ўпрыгожаная прызмачкамі уральскага шкла.

У 1853 г. дамініканскі кляштар быў скасаваны. З 1857 г. Міхайлаўскі касцёл стаў фарным (прыходскім). У 1898 г. у ім была ўстаноўлена мемарыяльная дошка ў гонар А. Міцкевіча, які вучыўся ў дамініканскай школе (дзейнічала пры кляштары). У касцёле зберагаецца фундатарскі партрэт К. Хадкевіча і алтарны абраз архангела Міхаіла.

У 1829 г. з левага боку ад касцёла была пабудавана мураваная званіца вышынёй 5 саж. У ёй месціліся тры званы.

Мураваны двухпавярховы кляштар не захаваўся. Тэрыторыя кляштара была абнесена цагляным і драўляным плотам.

413Г000438	Комплекс забудовы па вул. Савецкай	1930-я гады	г. Навагрудак, вул. Савецкая, 22, 24, 26, 30	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
412Г000439	Будынак былой Навагрудскай беларускай гімназіі	пачатак XX стагоддзя	г. Навагрудак, вул. Сячко, 1	2	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578

Трохпавярховы мураваны будынак, накрыты вальмавым дахам. Па перыметры будынка праходзіць карніз. Цэнтральная частка фасада вылучана рызалітам, які завершаны прамым атыкам. У рызаліце на трэцім паверсе аконныя праёмы паўцыркульнага абрысу, астатнія аконныя праёмы прамавугольныя без ліштваў. Уваход афармлены парталам з прамым сандрыкам.

413Г000440	Будынак	XX стагоддзе	г. Навагрудак, вул. Чырвонаармейская, 1	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413Г000441	Комплекс драўлянай забудовы па вул. Чырвонаармейскай	1930-я гады	г. Навагрудак, вул. Чырвонаармейская, 4, 6, 8	3	27.06.1996 № 36	14.05.2007 № 578
413В000442	Курганны могільнік перыяду сярэднявечча	XII–XIII стагоддзі	г. Навагрудак, ва ўрочышчы Батароўка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000443	Курганныя могільнікі перыяду сярэднявечча	X–XI стагоддзі	в. Брацянка, 1 км на захад ад вёскі, 1,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000444	Курганны могільнік, селішча	XII–XIII стагоддзі	в. Валеўка, 4 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000445	Свята-Петрапаўлаўская царква са званіцай	1736 год, 1840–1870-я гады, 1930-я гады	в. Валеўка	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана ў 1736 г. з дрэва ва ўсходняй частцы вёскі як Троіцкі касцёл кляштара дамініканцаў. У 1830-я гг. касцёл пераўтвораны ў праваслаўную царкву. Помнік народнага дойлідства з рысамі стылю барока.

Царква складаецца з асноўнага прамавугольнага ў плане аб'ёму, да якога ў паўднёвай частцы дабудавана пяцісценная апсіда, у паўночнай – трох'ярусная званіца (1930-я гг.). Да апсіды з захаду на ўсю вышыню асноўнага зруба далучана капліца, з усходу – невысокая рызніца. Асноўны аб'ём накрыты двухсхільным дахам. Бакавая капліца мае двухсхільны дах, апсіда – трохсхільны. Сцены вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі і ўмацаваны вертыкальнымі сцяжкамі. Па ўсім перыметры храма праходзіць шырокі прафіляваны карніз. Сцены прарэзаны высока размешчанымі лучковымі аконнымі праёмамі.

Галоўны фасад несіметрычны. Яго фланкіруюць два аб'ёмы (ніжні ярус былых вежаў, верхнія зняты ў 1840-я гг.). Фасад завершаны трохвугольным ламаным франтонам, цэнтральная частка якога вылучана гарызантальнай шалёўкай. Званіца складаецца з трох чацверыковых ярусаў: першы – глухі, другі і трэці прарэзаны на ўсю вышыню паўцыркульнымі праёмамі. Над цэнтральнай часткай асноўнага аб'ёму ў 1870-я гг. пастаўлена невысокая галоўка на васьміграннным барабане. У інтэр'еры вылучаецца цэнтральнае зальнае памяшканне з бэлечным перакрыццем. Алтарная частка аддзелена металічнай агароджай. Іканастас драўляны, двух'ярусны, дэкарыраваны накладной драўлянай разьбой з пазалотай. Над уваходам – хоры.

413В000446	Стаянкі перыяду неаліту – бронзавага веку		в. Васілевічы, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі, 0,8 км на паўночны захад ад вёскі, 0,6 км на паўночны захад ад вёскі, 0,2 км на ўсход ад стаянкі-1	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

413В000447	Стаянка перыяду каменнага і бронзавага вякоў	4–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Гнесічы, 200 м ад правага берага р. Нёман	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000448	Курган	X–XIII стагоддзі	в. Дзяляцічы, 4 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000449	Каменныя магілы, курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Каменка, 1,5 км на захад ад вёскі, ва ўрочышчы Гавейша, 0,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000450	Курган	X–XIII стагоддзі	в. Кашалёва, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000451	Мемарыяльны знак «Навагрудскі кацёл»		в. Куравічы	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
413В000452	Курганны могільнік перыяду сярэднявечча	X–XI стагоддзі	в. Ладзенікі, 0,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000453	Фрагменты замка: дзве вежы земляныя ўмацаванні з рэшткамі абарончых збудаванняў былы палац флігель	XVI–XIX стагоддзі	г.п. Любча	2	28.02.2002 № 71, 21.05.2008 142	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288

У 1581 г. старостам жмудскім Янам Кішкам было распачата будаўніцтва мураванага замка ў Любчы. Гэтая дата выразана на сцяжку старажытнага флюгера-ветраніка, які знайшлі мясцовыя краязнаўцы. Ужо ў 1588 г. быў складзены першы інвентар Любчы і Любчанскага замка. Вядома, што ў 1590 г. Любча атрымала магдэбургскае права, мела свой герб у выглядзе сярэбранай падковы з трыма залатымі крыжамі і дзвюма сярэбранымі рыбамі – ласосямі ў блакітным полі. Згодна з гістарычнымі крыніцамі XVII ст., быў і іншы герб Любчы – выява двух вежаў на сцяне.

Любчанскі замак узнік на краі мястэчка, на ўчастку высокага левага берага Нёмана памерамі, блізкімі да квадрата, – 85х85 м. З трох бакоў вакол замчышча быў абарончы роў шырынёй да 30 м і глыбінёй 7–8 м (з захаду і поўдня) і да 10 м з усходу, з чацвёртага боку замак прыкрываўся Нёманам.

З паўднёвага захаду і паўднёвага ўсходу замчышча захаваліся дзве магутныя мураваныя вежы. Першая была варотнаю ў выглядзе куба, які на вышыні каля 8 м пераходзіць у васьміграннную прызму. Аснова вежы – квадрат памерам 9,8х9,8 м. Вежа мела чатыры ярусы бою. Па сваім вырашэнні гэтая вежа вельмі падобная да вежаў Мірскага, Навагрудскага і Віцебскага замкаў. Змешаная готыка-рэнесансная муроўка дазваляе надзейна датаваць вежу 2-й паловай XVI ст. Пра гэта сведчыць і знойдзены флюгер-ветранік з лічбай «1581». Першапачаткова гэтая вежа, відаць, была адзінай каменнай вежай у драўляным замку. Згодна з інвентаром ад 2 ліпеня 1601 г., варотная вежа Любчанскага замка мела наверсе «светлицу» і сховішча для «стрельбы», «баню», накрытую «железом белым», а таксама «звон на зегар завешаны». Злева ад вежы стаяла кухня, зруб і далей, над Нёманам, другая «башта троха

недамурованая». Далей, па краі замкавага ўзвышша, стаялі розныя жылыя і гаспадарчыя пабудовы: вялікі дом на падвале высокім мураваным, клець, другі падвал меншага памеру, хата сталовая з некалькімі каморамі і святліцамі, дзе меліся кафляныя печы, «каморка патрэбная», туалет, падклет з чатырма вярхамі. На чацвёртай дзялянцы знаходзілася вуглавая паўднёва-ўсходняя каменная вежа. У аснове вежы закладзены квадрат 8,9х8,9 м. Яна была трох'яруснай: на першым мелася чатыры байніцы для стрэльбаў, на другім – чатыры гарматныя, на трэцім – 12 байніц для стрэльбаў. Цокальны паверх вежы ў 1601 г. займаў вінны склеп з драўлянымі дзвярамі на завесах і жалезнай кратай. Паверх, які знаходзіўся вышэй, тады выконваў ролю склепа. Ён закрываўся абабітымі жалезам дзвярыма. Вокны былі ўмацаваны жалезнымі кратамі. На ўчастку ад гэтай вежы і да ўязной брамы стаяў «дом на падклецце», тры «гмахі» і «дварэц», дзе жылі ўраднікі, а побач – замкавы бровар. Паводле інвентароў і графічных матэрыялаў, у Любчанскім замку ў XVII ст. было чатыры вежы, кожную з якіх упрыгожвалі флюгеры з гербамі Радзівілаў.

Мястэчка Любча таксама было абаронена парканам, мелася ўязная брама «прускага муру», г. зн. фахверкавай канструкцыі з дрэва і цэглы, якія стаялі ля ўезду з боку Навагрудка і Сенніцы.

У 1655 г. Любчу ўзялі казакі І. Залатарэнкі, яна моцна пацярпела. Па апісаннях замка за 1813 г., у ім мелася толькі дзве вежы. Замак злучаўся двума мастамі з мястэчкам і замкавым фальваркам, размешчаным на ўсход ад замка.

У 1864–1870 гг. на тэрыторыі Любчанскага замка быў пабудаваны палац. Мураваны палац з рысамі несапраўднай готыкі меў сіметрычную трохчасткавую кампазіцыю, якую стваралі прамавугольныя ў плане бакавыя аднапавярховыя накрытыя двухсхільнымі дахамі крылы (галоўны двухпавярховы аб'ём з вальмавым дахам). Фасады галоўнага аб'ёму былі вылучаны рызалітамі: паўночна-ўсходнім (завяршаўся трохвугольным франтонам), паўднёва-заходнім і цэнтральным (завяршаліся парапетам). У месцах раскрапоўкі і на вуглах размяшчаліся вежы, афармленыя зубцамі. Сцены тарцоў бакавых крылаў завяршалі ступеньчатыя франтоны з прамавугольнымі праёмамі. Прамавугольныя вокны палаца былі ўпрыгожаны сандрыкамі. У галоўным аб'ёме (калідорная планіроўка) размяшчаліся залы і жылыя пакоі, у бакавых крылах – гаспадарчыя памяшканні. Інтэр'еры залаў і пакояў мелі багатую лепку, кафляныя печы. Тры лесвіцы, якія вялі з першага на другі паверх, былі ўпрыгожаны балясамі. Часткова разбураны ў гады Першай сусветнай вайны.

У 1947–1949 г. г. з выкарыстаннем фундаментаў і фрагментаў сцен палаца пабудавана сярэдняя школа.

413В000454	Стаянка перыяду каменнага веку – ранняга сярэднявечча	X–XI стагоддзі	г.п. Любча, 1,5 км на паўночны ўсход ад пасёлка, на беразе р. Нёман	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000455	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Любча, пл. Салабуціна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000456	Курган перыяду сярэднявечча	XI стагоддзе	в. Мольнічы, на заходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000457	Курганны могільнік Стаянка	X–XIII стагоддзі 4–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Панямонь, 1,3 км на захад ад вёскі, 0,6 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000458	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	XI–V стагоддзі да н.э.	в. Радагошча, 0,8 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000459	Стаянкі перыяду мезаліту	7–3-е тысячагоддзі да н.э.	воз. Свіцязь, на паўночна-заходнім беразе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000460	Курганны могільнік перыяду сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Суляцічы, на левым беразе р. Валатоўка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

413В000461	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Сунчыцы, 0,3 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000462	Курганны могільнік і селішча перыяду сярэднявечча	X–XI стагоддзі	в. Сялец, 0,8 км на паўночны захад ад вёскі, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000463	Камень-следавік	перыяд бронзавага веку	в. Сянежыцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000464	Комплекс былой сядзібы: сядзібны дом парк касцёл капліца-пахавальня	пачатак XV–XVII стагоддзе, XIX стагоддзе	в. Уселюб	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

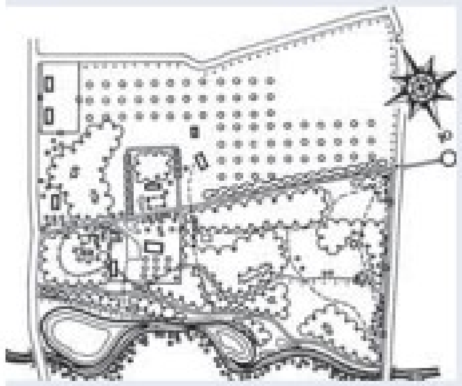

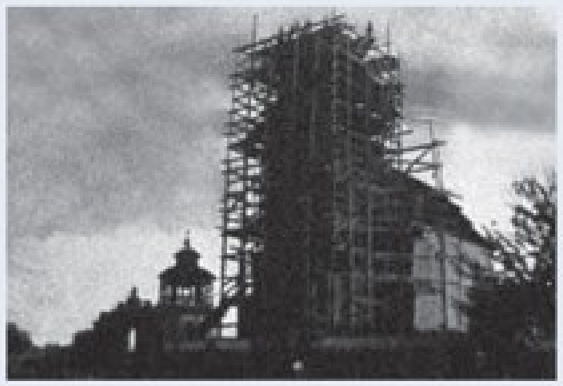

Бібліяграфічныя крыніцы дазваляюць выказаць дастаткова абгрунтаваную гіпотэзу пра будаўніцтва мураванага касцёла ва Уселюбе ў 1-й чвэрці XV ст. уладальнікам мястэчка Янам Нямірам. У некаторых дакументах названа дата 1433 г. Вядома, што ў гэтым годзе вялікі князь літоўскі падараваў маёнтак Уселюб Андрэю Неміровічу. У 1576 г. касцёл пераўтварылі ў кальвінскі збор, а ў 1642 г. вярнулі каталікам. З гэтага часу ён вядомы пад назваю храма Св. Казіміра.

Касцёл – помнік архітэктуры готыкі. Аднанефавая з адной апсідай пабудова, блізкая да квадрата. З паўночнага і паўднёвага бакоў да апсіды прымыкаюць дзве сакрысціі. Уваход у касцёл – з заходняга боку. Сцены выкладзены ў тэхніцы гатычнай муроўкі з цэглы (28–29x13–14x8–9 см), якая мае гладкую паверхню.

Наяўнасць контрфорсаў, падмурка апорнага слупа, слядоў скляпенняў на сценах касцёла, нервюрнай цэглы ў культурным слоі дае магчымасць сцвярджаць, што першапачаткова касцёл быў перакрыты мураванымі скляпеннямі. У 2-й палове XVI – 1-й палове XVII ст. яны абваліліся і былі заменены плоскай драўлянай столлю на бэльках. Мураваныя скляпенні былі адноўлены толькі ў апсідзе. Тады ўпершыню фасады касцёла былі атынкаваны. На даху ўзвялі невялікую драўляную вежачку-званіцу.

Побач з касцёлам узвышалася драўляная званіца. Тэрыторыя вакол касцёла была абнесена драўляным парканам.

Вопісы касцёла сведчаць, што асноўныя перабудовы адносяцца да 1790–1810 гг. і 1898 г., калі заходні фасад набыў сучасны выгляд (прыбудавана трох'ярусная вежа). Рамонты выконваліся ў 1721 г. (прыбудаваны новы бабінец, зроблена новая падлога, алтары, перакрыты гонтай дах), у 1862 г. На галоўным фасадзе замест прытвора ўзведзена трох'ярусная вежа-званіца памерам 9x9x60 арш.

Касцёл ва Уселюбе спачатку быў аднаслуповым збудаваннем, якое з усходу заканчвалася гранёнай апсідай. Да гэтага часу такі тып касцёла не быў вядомы ў беларускай архітэктуры. Адзіным яму аналагам на тэрыторыі Усходняй Еўропы з'яўляецца касцёл пачатку XV ст. у Рысці (Эстонія). Такія храмы будаваліся ў Польшчы (Кракаў, касцёл Св. Крыжа XIV–XVI ст.; Люблін, капліца Св. Тройцы канца XIV ст.), Чэхіі (Прага, касцёл Дзевы Марыі, 1360 г., на «Траўнічку»; Жытава, касцёл Св. Крыжа, 1400 г.; Лоўчым, Фарны касцёл, 1400 г. ; Сабеслаў, касцёл Св. Віта апошняй чвэрці XIV ст.). На аснове аналагаў, памераў цэглы і кампазіцыі фасадаў касцёл ва Уселюбе можна датаваць 1-й паловай XV ст.

У 1986 г. пажар знішчыў завяршэнне вежы, дах і сістэму перакрыццяў асноўнага аб'ёму, прэсбітэрыя і паўночнай сакрысціі.

У 1988 г. касцёл адноўлены, асвячоны 14 верасня 1991 г.

413В000465	Селішчы, курганныя могільнікі	3-е тысячагоддзе да н.э.	в. Чарэшля, ва ўрочышчы Замэчак, злева ад дарогі Чарэшля – Дзяляцічы, на ўсходнім беразе воз.Чарэшля, каля вёскі, 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі, 2 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000466	Брацкая магіла	1944 год	в. Чарэшля	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
412Г000467	Фрагменты ансамбля былога палаца Храптовічаў: флігель вяндлярня парк бібліятэка	другая палова XVIII – канец XIX стагоддзя	в. Шчорсы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

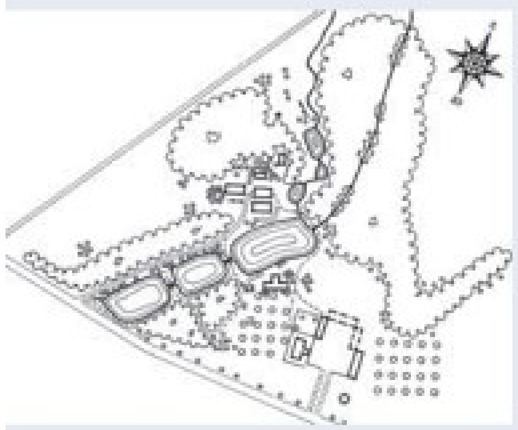

Іаахім Літавор Храптовіч заснаваў у 1770-я гг. палацава-паркавы ансамбль. Праект быў заказаны італьянскаму архітэктару Дж. Сака, інтэр'еры выконваў Карла Спампані, будаўнічымі работамі кіраваў Я. Габрыэль. Фактычна менавіта І.Л. Храптовіч «адкрыў» Дж. Сака, хоць той працаваў у Рэчы Паспалітай ужо з 1735 г., але да гэтага часу буйных заказаў не атрымліваў. Француз Я. Габрыэль – аўтар унікальнай царквы ў Шчорсах. З італьянскім архітэктарам К. Спампані – кіраўніком перабудовы езуіцкага калегіума ў Вільні ў 1772–1773 гг. І.Л. Храптовіч пазнаёміўся ў ходзе работы Адукацыйнай камісіі, дзе прымаў удзел. Такім чынам у перыяд 1770–1776 гг. у Шчорсах для Храптовіча працавала адна з самых моцных па творчаму патэнцыялу еўрапейскага ўзроўню архітэктурных садружнасцей у Рэчы Паспалітай.

Галоўны корпус палаца ўяўляў сабой прамавугольнае ў плане аднапавярховае збудаванне, узнятае на невысокі падмурак. На трох цэнтральных восях стаяў двухпавярховы папярочны корпус, накрыты авальным усечаным зверху купалам і з галоўнага фасада расчлянёны пілястрамі карынфскага ордэра з трохвугольным франтонам у завершы. У парк аб'ём выступаў моцным паўкруглым рызалітам. Па перыметры купальнай часткі ішлі авальныя люкарны. З боку ўезду гэта частка будынка была выканана ў выглядзе несапраўднага рызаліта з дзвярамі галоўнага ўвахода, высокімі арачнымі вокнамі на першым і прамавугольнымі на другім паверхах. У другой палове XIX ст. да дома далучыўся ганак-тэраса. Відаць, у гэты ж час на плоскасці франтона з'явіўся рэльефны надпіс на лацінскай мове «Мір і Свабода». Фасады чляніліся пілястрамі і высокімі арачнымі вокнамі ў простых ляпных ліштвах з замковым каменем. Высокі трохсхільны, накрыты чарапіцай дах аднапавярховых крылаў прарэзвалі барочныя дахавыя вокны.

З галоўным корпусам межавалі два перпендыкулярна размешчаныя аднапавярховыя флігелі, накрытыя высокімі чатырохсхільнымі дахамі з чарапічным пакрыццём і барочнымі мансарднымі вокнамі. Сцены будынкаў апрацаваны рустам, прамавугольныя вокны дэкарыраваны паўкалонамі, трохвугольнымі сандрыкамі.

На першым і на другім паверхах папярочнага аб'ёму з боку парку меліся дзве залы-ратонды, з галоўнага фасада – квадратныя вестыбюль і кулуар параднай залы. Залы-ратонды афармлены ў тэхніцы стука, расчлянёны парамі пілястраў іанічнага ордэра. Паміж пілястрамі знаходзіліся арачныя рамы, завершаныя гарызантальна падвешанымі ляпнымі гірляндамі з выкарыстаннем матываў барока і ракако. Верхні паверх папярочнага купальнага корпуса займала карцінная галерэя (100 палотен) і знакамітая бібліятэка Храптовічаў, у якой налічвалася да 8000 тамоў. Сынам І.Л. Храптовіча Юзафу і Адаму ўдалося ў 1-й чвэрці XIX ст. павялічыць збор да 15 000 тамоў. У славутай Шчорсаўскай бібліятэцы працавалі астраном М. Пачобут-Адляніцкі, гісторыкі І. Лялевель, Ф. Малеўскі, Я. і А. Снядэцкія, Ю. Ярашэвіч, паэты А. Міцкевіч, Я. Чачот і інш.

Ансамбль палаца ўключаў і фантан. У час археалагічных раскопак былі выяўлены рэшткі керамічнага водаправода XVIII ст. Уязная алея падводзіла да брамы, аформленай у барочным стылі. Яна складалася з моцных варот чыгуннага ліцця, падвешаных на мураваных пілонах, злучаных фігурным гербавым шчытом. Шырокія слупы прамавугольнага сячэння мелі па краях руставаныя лапаткі, у верхняй частцы завяршаліся карнізам з пастаўленымі на ім літымі скульптурнымі групамі ў выглядзе антычных кампазіцый, са сцягоў і ваенных атрыбутаў. Аўтарам гэтых скульптурных кампазіцый з'яўляўся К. Спампані.

Парк плошчай каля 40 га закладзены аднachасова з палацам. Шырокая ўязная алея ў чатыры рады ліп вяла да асноўнага паркавага масіву, які цягнуўся на захад і паўночны захад ад палаца і меў пейзажную арганізацыю вакол велізарнага партэра. Першапачатковая кампазіцыя не захавалася. Пасадкі прабіваліся каскадам сажалак з плацінамі. Зараз парк набыў рысы лесапаркавай зоны.

Палац – самая ранняя буйная работа Дж. Сака – яскравы помнік архітэктуры, які сінтэзаваў прыёмы позняга барока і ранняга класіцызму, а таксама ілюстраваў так званы стыль Станіслава Аўгуста. Палац з'яўляўся не толькі выдатным творам дойлідства, але і каштоўным помнікам культуры, цесна звязаным з гісторыка-культурным жыццём краіны.

У час Першай сусветнай вайны палацава-паркавы ансамбль у Шчорсах панёс вялікія страты з-за праходзячай праз гэтыя мясціны лініі фронту. Асабліва пацярпеў палац. У час грамадзянскай вайны пры савецкай уладзе ўся маёмасць Храптовічаў была нацыяналізавана, каштоўная калекцыя старажытнасцей і твораў мастацтва вывезена ў Маскву, а архіў – у Пецярбург. Пасля 1920 г. А. Храптовіч-Буцянёў упарадкаваў гаспадарку маёнтка. Ён адрамантаваў для пражывання шматлікай сям'і флігель эканома маёнтка. Пасля Другой сусветнай вайны маёнтак Шчорсы стаў часткай мясцовага калгаса. Асноўныя збудаванні комплексу прыйшлі ў канчатковы заняпад, парк запушчаны і забалочаны.

412Г000468	Дзмітрыеўская царква з брамай і домам старасты	1776 год	в. Шчорсы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Царква пабудавана як уніяцкі мураваны храм па фундацыі Храптовічаў. Аўтар праекта – італьянскі архітэктар Дж. Сака пры ўдзеле французскага дойліда Я. Габрыэля. Помнік архітэктуры пераходнага стылю ад барока да класіцызму.

Аднанефавы прамавугольны ў плане будынак, накрыты двухсхільным дахам. Апсіда і бакавыя памяшканні размешчаны ў асноўным аб'ёме. На галоўным фасадзе на чатырохступеньчатым стылабаце – чатыры масіўныя слупы, што ўтвараюць порцік, завершаны трохвугольным франтонам. Над ім – невысокая вежа-званіца на чацверыковай аснове (завяршэнне вежы не захавалася). Сцяна галоўнага фасада расчлянёна плоскімі лапаткамі, паміж якімі невялікія прамавугольныя аконныя праёмы. Бакавыя фасады двух'ярусныя, падзелены шырокім прафіляваным карнізам.

Інтэр'ер зальны, перакрыцце – цыліндрычныя скляпенні з распалубкамі на падпружных арках. Сцены дэкарыраваны падвойнымі пілястрамі карынфскага ордэра. Дэкаратыўнае афармленне інтэр'ера не захавалася.

Царква абнесена драўлянай агароджай з мураванымі слупамі і трохпралётнай брамай.

Свіслацкі раён

412Г000469	Будынак былой гімназіі (бальніца)	1802–1803 гады	г.п. Свіслач, вул. Дзяржынскага, 3	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Прамавугольны ў плане аднапавярховы будынак накрыты двухсхільным дахам. Заходні тарцовы фасад афармлены каланадай дарычнага ордэра з атыкам. Два ўваходы на бакавым фасадзе завершаны ў выглядзе порцікаў з дзвюма парамі квадратных у сячэнні слупоў. Унутраная планіроўка і дэкор інтэр'ера не захаваліся.

413Д000470	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Свіслач, вул. 17 Верасня	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
412Д000471	Помнік К. Каліноўскаму	1958 год	г.п. Свіслач, вул. Леніна	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
412Г000472	Фрагменты былой сядзібы	XIX стагоддзе	в. Вердамічы	2	16.10.2001 № 67	14.05.2007 № 578

Комплекс збудаваны ў XIX ст. на землях, набытых Юльянам Эдуардавічам Талочкам, упершыню маёнтак пазначаны як маёмасць Талочкаў у 1817 г. Паколькі будынак не захаваўся, гістарычныя звесткі пра палац, даволі падрабязна выкладзеныя ў артыкуле гісторыка культуры Р. Афтаназы па ўспамінах С. Талочкі, трэба прыняць за аснову. Але ёсць некалькі ўдакладненняў. Адно з іх датычыцца аднапавярховага корпуса, які, па меркаванні Р. Афтаназы, быў збудаваны каля 1830 г. пасля выкарчоўкі лесу пад новую сядзібу. Між тым выяўлена, што ніякай выкарчоўкі не было, а здавён часу быў тут маёнтак Ю. Булгарына. Магчыма, і першы дом існаваў здаўна, з XVIII ст., а то і раней. Нават калі першы дом быў драўляны і не захаваўся, напэўна, новы быў пастаўлены на месцы старога – ва ўсёй сядзібе ёсць толькі адзінае, адпаведнае для будаўніцтва панскага дома месца. Рэльеф мясцовасці і размяшчэнне ставоў пацвярджаюць гэта.

Знешні выгляд яго добра вызначаецца па малюнку Н. Орды і фотаздымках пачатку XX ст.

Выгляд парку перад набыццём маёнтка Талочкамі дакументальна не пацверджаны. Мясцовыя жыхары сведчаць, што складзеная з пляскатага каменю агароджа вакол парку вельмі старая, яшчэ з XVIII ст. У сувязі з гэтым можна меркаваць аб існаванні тут рэгулярнага парку ў XVIII ст., ад якога застаўся кавалак ліпавай алеі. Відаць, межы тэрыторыі панскай сядзібы заставаліся нязменнымі на працягу двух апошніх стагоддзяў.

Аўтарам планіроўкі парку канца XIX ст. з'яўляецца Іван Капітонавіч Плотнікаў, аб чым сведчаць яго подпісы на чарцяжах праекта і на каштарысе. Пра архітэктара вядома, што ён скончыў Імператарскую акадэмію мастацтваў у Пецярбургу, прыняты на службу ў Гродзенскае будаўнічае аддзяленне ў 1891 г. на пасаду малодшага архітэктара, у 1897 г. меў чын калежскага сакратара.

У 1903 г. Плотнікаў значыцца як губернскі архітэктар і мае чын калежскага асэсара, а ў 1909 г. пры той жа пасадзе чын надворнага саветніка.

Узнікненне капліцы звязана з перапахаваннем сына Ю.Э. Талочкі і жаданнем заснаваць у 1906 г. сямейную пахавальню. Аўтар капліцы таксама І.К. Плотнікаў. Яе архітэктура належыць да стылю мадэрн, што адпавядае таму часу, калі праект быў выкананы (1906 г.). Капліца захавалася да нашага часу, але значна пашкоджаная. Зараз вядзецца яе аднаўленне.

Першыя звесткі пра новаўвядзенні – заснаванне пры маёнтку спіртзавода. Хутчэй за ўсё, ён базіраваўся на старым бровары, які мог тут існаваць яшчэ пры Ю. Булгарыне. Існуюць дзве даты заснавання завода: 1840 г. падае «Вся Россия» за 1912 г. і 1847 г. называе «Указатель фабрик и заводов» за 1887 г. У дакументах самога завода дата яго заснавання не ўказана, аднак па некаторых даных можна прасачыць яго развіццё. Так, у 1862 г. галоўны вытворчы будынак быў аднапавярховы, мураваны. У 1905 г. з паўночна-ўсходняга боку да старога будынка прыбудоўваецца двухпавярховая частка. У такім выглядзе галоўны корпус завода захаваўся да нашых дзён. У тым жа 1905 г. тэрыторыя завода складала 1740 кв. саж. (0,8 га).

Варта спыніцца на архітэктурным аблічы прыбудоўкі да галоўнага корпуса спіртзавода. Яе велічны фасад з двума высокімі стрэльчатымі вокнамі і круглым зашклёным акном-ружай пад шчытом звернуты на паўночны ўсход і заўсёды застаецца ў цені. Імпазантны фасад нагадвае знешнім выглядам велічны сабор. Спіртзавод быў для гаспадароў самым галоўным «карміцелем» і сімвалам усяго іх заможнага жыцця.

Паўночна-ўсходні фасад спіртзвода з'яўляецца унікальным па прыгажосці прыкладам прамысловай архітэктуры канца XIX – пачатку XX ст. Аўтар праекта нам дакладна не вядомы. Паводле ўскосных даных пры параўнанні архітэктуры завода і капліцы можна меркаваць, што ім быў І.К. Плотнікаў.

413В000473	Каменныя магілы перыяду сярэднявечча	XIV–XVI стагоддзі	в. Вілейшы, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000474	Каменныя могільнікі	XIV–XVI стагоддзі	в. Вялікая Свянціца, ва ўрочышчы Чырвоны Ган і Ровы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000475	Касцёл былога кляштара францысканцаў з фрагментамі агароджы	1792 год	в. Грынявічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы на паўночнай ускраіне вёскі пры кляштары францысканцаў (скасаваны ў 1832 г.). Касцёл у 1839 г. перароблены пад праваслаўную царкву і перабудаваны. Твор архітэктуры барока, яго завяршальнай стадыі развіцця.

Храм трохнефавы, базілікальны, з бязвежавым фасадам і прамавугольнай апсідай. Накрыты пакатым (раней высокім) двухсхільным дахам. Крывалінейны галоўны фасад трох'ярусны, дэкарыраваны карнізнымі паясамі, спаранымі пілястрамі і завершаны фігурным франтонам. Дзверы галоўнага ўвахода з каванымі фігурнымі накладкамі.

Інтэр'ер меў выцягнутую па падоўжнай восі кампазіцыю. Галоўны неф перакрыты цыліндрычным скляпеннем з люнетамі, бакавыя – плоскія з драўлянымі перакрыццямі. Над уваходам размешчаны хоры. Сцены расчлянёны спаранымі пілястрамі і шырокім карнізным поясам.

Захаваўся ў напаўзруйнаваным стане, збераглісся фрагменты мураванай агароджы і брама XVIII ст.

413В000476	Стаянкі перыяду каменнага і бронзавага вякоў	7–1-е тысячагоддзі да н.э.	в. Грыцкі, 0,7 км на паўночны ўсход ад вёскі, 0,2–0,3 км на паўночны захад ад вёскі, уздоўж усходняй ускраіны вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000477	Селішча перыяду сярэднявечча	XII–XVII стагоддзі	в. Качкі, на паўночнай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000478	Брацкая магіла	1944 год	в. Новы Двор	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000479	Каменныя магілы перыяду позняга сярэднявечча	XIV–XVIII стагоддзі	в Палуянкі, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000480	Міхайлаўскі касцёл скульптура і дэкаратыўнае аздабленне інтэр'ера, звон з гравіраванымі рэльефамі	1825–1828 гады, XVIII стагоддзе	г.п. Поразава	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы і бутавага каменю ў цэнтры гарадскога пасёлка, у акружэнні бутавай агароджы з брамай-званіцай. Помнік архітэктуры позняга класіцызму.

Прамавугольны ў плане будынак, накрыты двухсхільным дахам. Галоўны фасад завершаны трохвугольным франтонам з галоўкай. Сцены складзены з часанага каменю. Пілястры на фасадах, прамавугольныя абрамленні аконных праёмаў, фрыз, карніз і франтон галоўнага фасада цагляныя, атынкаваныя. Інтэр'ер зальны, столь плоская, драўляная. Уздоўж заходняй сцяны – хоры.

Разныя алтары, кафедра, паліхромная драўляная скульптура (XVIII ст.) – характэрныя ўзоры народнага манументальна-дэкаратыўнага мастацтва.

У надбрамнай званіцы – звон з сюжэтнай гравіроўкай, адліты ў 1749 г.

413В000481	Камень-следавік	перыяд бронзавага веку	г.п. Поразава, 1 км на паўднёвы захад ад пасёлка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000482	Комплекс былой сядзібы: сядзібны дом парк	сярэдзіна XIX стагоддзя	г.п. Поразава	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Сядзіба закладзена, відаць, на месцы старой у канцы XIX – пачатку XX ст. у формах неабарока. Займае роўную тэрасу р. Рось каля пасёлка. Прамавугольны ў плане будынак з драўлянага бруса на падмурку, накрыты высокім ламаным дахам. Сцены звонку ашаляваныя, унутры атынкаваныя. Вокны прамавугольныя. Тры рызаліты (над сярэднім мансарда) вылучаны на галоўным фасадзе прамавугольнымі выступамі, з боку парку – гранёнымі эркерамі з ламанымі дахамі. Тарцы дома фланкіраваны двухпавярховымі вежападобнымі алькежамі, завершанымі шатровымі дахамі. Цэнтральны ўваход аформлены ганкам на чатырох слупах. У аздобе фасадаў выкарыстана разьба (балясіны, валюты, ліштвы). Планіроўка дома калідорная (раней была анфіладная). Перад галоўным фасадам круглы партэр. За домам – парк рэгулярнай планіроўкі з сістэмай узаемна перпендыкулярных алей.

Парадная частка мае сіметрычна-восевую пабудову. На восі размешчана шырокая (10 м) уязная ліпавая алея. За дрэвамі адкрываецца партэр сядзібным домам. Вось сіметрыі перад партэрам падкрэслена дзвюма шчыльнымі групамі клёну. У цэнтры яго размешчаны круг з кветнікам.

Цэнтрам кампазіцыі з'яўляецца сядзібны дом з высокай ламанай страхой, пабудаваны з бруса. Сцены ашаляваныя, у сярэдзіне атынкаваныя. Будынак мае складаную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю. Бакавыя фасады фланкіраваны двухпавярховымі вежамі, падобнымі на альковы і завершанымі шатровымі стрэхамі.

Паркавы фасад мае гранёны эркер з ламанай страхой, парадны фасад упрыгожвае ганак на чатырох слупах, якія трымаюць мансарду. З усходняга і паўночнага бакоў дом абкружае пейзажны парк. Да яго з заходняга боку ў выглядзе баскета прымыкае сад і гаспадарчы двор. Ад партэра праз парк да гаспадарчага двара праходзіць ліпавая алея, якая заніруе заходнюю частку парку з маляўнічымі рэдкімі пасадкамі старых дрэў (елка, граб, ясень, таполя белая, дуб, конскі каштан, ліпа, клён, бяроза).

Алея (захаваліся 23 дрэвы), відавочна, элемент старой кампазіцыі. Яна прадстаўленая дрэвамі ва ўзросце 150–180 гадоў.

Паўночна-ўсходнюю частку парку займае вялікая паляна, абсаджаная нешырокай паласой дрэў з чаромхай. Уздоўж яе, перпендыкулярна пойме, праходзіць другая ліпавая алея шырынёй 4 м. У пойме была невялікая водная сістэма з трох вадаёмаў, запоўненых вадой з Росі. Сістэма парушана, вадой запоўнены адзін квадратны вадаём.

Частка парку за сядзібным домам прадстаўлена дрэвамі: ліпа, клён, елка, ясень, конскі каштан, белая акацыя.

Ад гаспадарчых пабудоваў захавалася часткова гумно. Сядзіба належыць бальніцы.

413Д000483	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Поразава, вул. 1 Мая, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Д000484	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Поразава, на паўднёвы захад ад пасёлка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000485	Стаянка	7–1-е тысячагодзі да н.э.	в. Ражкі, 2,2 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000486	Стаянка	7–1-е тысячагоддзі да н.э.	в. Ранявічы, 300 м на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000487	Бескурганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Сакольнікі, на паўднёвай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000488	Каменныя магілы	XIV–XVI стагоддзі	в. Студзенікі, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000489	Брацкая магіла	1941, 1944 гады	в. Ханявічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000490	Гарадзішча	X–XIII стагоддзі	в. Хрустава, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000491	Каменны могільнік	XIV–XV стагоддзі	в. Ятвеск, 1,2 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Слонімскі раён

413Г000492	Мячэць (былая гаспадарчая пабудова)	другая палова XIX стагоддзя	г. Слонім, вул. Агінскага, 10	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413Г000493	Будынак чыгуначнага вакзала з воданапорнай вежай	1922 год	г. Слонім, вул. Вакзальная, 11	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413Г000494	Былы народны дом (руіны)	XIX стагоддзе	г. Слонім, вул. В. Крайняга, 18	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
413Г000495	Будынак банка	1905 год	г. Слонім, вул. В. Крайняга, 21	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
412Г000496	Комплекс кляштара бернардзінцаў: касцёл (Троіцкая царква) дэкаратыўнае аздабленне галоўны і шэсць бакавых алтароў жылы корпус	XVII–XVIII стагоддзі	г. Слонім, вул. В. Крайняга, 23, 25	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Мужчынскі бернардзінскі кляштар размяшчаўся на Бернардзінскай вуліцы, у паўночна-ўсходняй частцы горада. Уваходзіў у абарончую сістэму Слоніма. Кляштар заснаваны Андрэем і Кацярынай Радванамі ў 1630 г. Спачатку касцёл быў драўляны. Мураваны храм пабудаваны ў 1639–1645 гг. і асвячоны ў 1671 г. Касцёл рэканструяваны пад царкву (асвячона ў 1867 г.) гродзенскім губернскім інжынерам Нябольсіным.

Храм – помнік архітэктуры барока і ракако. Базілікальны, аднанефавы, перакрыты цыліндрычным скляпеннем, над прытворам трох'ярусная вежа-званіца. Паўночная сцяна ўмацавана контрфорсамі. Па баках прэсбітэрыя прыбудаваны квадратныя ў плане невысокія капліцы – паўночная ў 1668 г., паўднёвая ў 1750 г.

Інтэр'ер храма, як і яго вонкавае аблічча, адзначаецца суровай прастатой. Неф пераходзіць у больш вузкі прэсбітэрыум, які выдзелены алтарнай перагародкай і завершаны паўкружжам апсіды, перакрыты цыліндрычным скляпеннем з распалубкамі і конхай у алтарнай частцы храма. Прасценкі ўмацаваны слупамі-пілястрамі, аб'яднанымі з вонкавымі контрфорсамі ў адзіны канструкцыйны элемент, які падтрымлівае распор скляпенняў. Як і сцены, скляпенні пазбаўлены дэкаратыўнай апрацоўкі. Толькі іх верхняя частка аздоблена ляпным геаметрычным дэкорам. З заходняга боку нефа на трохпралётнай аркадзе і крыжовых скляпеннях узвышаюцца барочныя хоры, якія агароджаны фігурным увагнута-выпуклым парапетам.

Дэкаратыўная кампазіцыя інтэр'ера пабудавана на паступовым маштабным і дэкаратыўным нарастанні групы бакавых алтароў, у якой дамінуе галоўны цэнтральны алтар апсіды (XVIII ст.). Выкананы маналітна са сцяной, ён мае сіметрычна-восевую шматкалонную і шматфігурную архітэктоніку: на цокаль у выглядзе арачных ніш з крапаваным п'едэсталам і табернакулам устаноўлена каланада цёмна-карычневага стука, яна нясе раскрапаваны антаблемент з фігурамі лунаючых анёлаў. (Пасля 1864 г. у алтары ўстаноўлены іканастас.) Па цэнтры першага яруса галоўнага алтара ў прамавугольнай раме размешчаны абраз Св. Тройцы (XVIII ст., палатно, алей). У прасценках апсіды ўстаноўлены бакавыя, меншыя па памеры і больш сціплыя па кампазіцыі алтары. Прэсбітэрыум аддзяляецца ад залы храма вуглавымі алтарамі, раскрапаванымі пучкамі пілястраў і завершанымі барочнымі ўвагнута-выпуклымі

франтонамі. У прасценках нефа захаваліся яшчэ два накладныя алтары меншага памеру. Арнаментыка ўсіх алтароў заснавана на тэмах ракако: насычаныя крапоўкамі і арнамантальнай ляпнінай пілястры, валюты, ракайлі, ракавіны, вазы, фігуркі анёлаў.

Двухпавярховы П-падобны ў плане жылы корпус, які прымыкае з паўднёвага боку да апсіды храма, абмяжоўвае прамавугольны курданёр, раскрыты ў паўднёвы бок. Пабудаваны з цэглы ў сярэдзіне XVIII ст., аб чым сведчыць надпіс «1749» на вуглавым камені падмурка. Помнік архітэктуры барока. Манументальны масіўны будынак накрыты вальмавым дахам з пластычным выгінам над карнізам. Плоскасныя сцены лаканічна крапаваны адзінарнымі прасценачнымі і парнымі вуглавымі пілястрамі, апяразаны карнізам нескладанага профілю і цягай.

Кляштар бернардзінцаў скасаваны ў 1864 г. і перададзены праваслаўнаму духавенству. У пачатку XX ст. па праекце архітэктара В. Ханенберга быў прыстасаваны пад адміністрацыйную ўстанову. Цяпер у ім размяшчаецца інтэрнат Слонімскага медвучылішча.

413Г000497	Касцёл Найсвяцейшай Дзевы Марыі	канец XIX стагоддзя	г. Слонім, вул. Войкава, 13а	3	13.11.2002 № 77, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
412Г000498	Ансамбль Андрэеўскага касцёла: касцёл жылы корпус брама з агароджай	XVIII стагоддзе, 1775 год канец XVIII стагоддзя – пачатак XIX стагоддзя	г. Слонім, пл. Сапегі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Першы драўляны храм у гонар Св. Андрэя Апостала і Марыі Магдалены фундаваны ў 1490 г. пры Казіміру IV Ягелончыку і пабудаваны ў 1493 г. Існуючы храм пабудаваны з цэглы ў 1775 г. Помнік архітэктуры барока і ракако.

Аднанефавы, прамавугольны ў плане манументальны храм, накрыты трохсхільным чарапічным дахам. У яго кампазіцыі пануюць дзве ярусныя вежы з фігурнымі шатрамі і высокім фігурным шчытом, які плаўна пераходзіць каля асновы ў бакавыя валюты. Плоскасць галоўнага фасада ўвагнута-выпуклая: лінія сцяны выгінаецца ў пяці заломах, абазначаных пілястрамі. Бакавыя ярусныя вежы пастаўлены над вуглом да лініі фасада. Тэктанічная структура фасада мае ярка выяўлены ярусны характар, што дасягаецца выразнымі гарызантальнымі і вертыкальнымі чляненнямі, узмоцненай крапоўкай контурных ліній. Верхні ярус моцна расчлянёны шмат'ярусным карнізам і завершаны характэрнымі для архітэктуры ракако ліхтарамі на фігурных галоўках. Пазбаўленыя крапоўкі плоскасці фасада разыграны нішамі са скульптурамі евангелістаў Пятра і Паўла (разьба па дрэве) у дынамічных разваротах. Партал галоўнага ўвахода, вокны і фігурны шчыт маюць акруглы абрыс. Дэкаратыўны арсенал фасада ўключае профілі і ляпніну. Бакавыя фасады ў прасценках чляняцца плоскімі адзінарнымі пілястрамі. Уражанне руху ліній і форм дасягаецца частымі раскрапоўкамі, шматразовым драбленнем антаблементаў.

У інтэр'еры высокі неф (14,1 м) перакрыты цыліндрычным скляпеннем на падпружных арках з люнетамі (фрэскавы роспіс не захаваўся). Прэсбітэрый аддзелены ад яго бакавымі ляпнымі алтарамі і парталам. Да алтарнай часткі прымыкаюць бакавыя квадратныя ў плане сакрысціі. Прастора інтэр'ера асвятляецца высокімі арачнымі аконнымі праёмамі. У паўночнай частцы храма на трох

арках з гранёнымі бочкападобнымі апорамі і крыжовых скляпеннях умацаваны хоры, кулісы якіх маюць ілюзорны перспектыўны роспіс у тэхніцы грызайль.

У інтэр'еры касцёла асноўны дэкаратыўны акцэнт зроблены на алтарах, трактаваных у стылі ракако, амбоне і хорах, а таксама фрэскавым роспісе скляпенняў. Галоўны пластычна-дэкаратыўны элемент інтэр'ера – цэнтральны алтар. Ён створаны ў выглядзе магутнага порціка са здвоенымі карынфскімі калонамі, якія нясуць трохвугольны раскрапаваны франтон з крыжам на сферы. Уздоўж схілаў франтона размешчаны дзве стукавыя скульптуры анёлаў. Поле інтэркалумнія раскрапавана арачнай нішай, у якой размяшчаўся алтарны абраз (не захаваўся). Бакавыя алтары таксама завяршаюцца барочнымі шчытамі на валютах і раскрапоўкай карнізамі, пучкамі пілястраў. Дэкаратыўнае вырашэнне алтароў заснавана на тэхніцы стука, якая імітуе чырвона-карычневы і светла-жоўты мармур. На бакавых сценах прэсбітэрыя дзве прамавугольныя фрэскавыя карціны (3х2 м) на біблейскія сюжэты. На ўсходняй сцяне алтара часткова захаваўся амбон у традыцыйнай для ракако форме ладдзі пад ветразем (напаўразбураны).

Унутранае ўбранне касцёла дапаўняюць дэкаратыўны роспіс сцен і арнаментальная ляпніна. Падоўжныя сцены аздоблены роспісам у спалучэнні з ілюзорна-прасторавымі архітэктурнымі формамі: пілястры з пышным арнаментальным убраннем, магутная каланада на заходняй сцяне, карніз і фрыз, мноства арнаментальных уставак, медальёнаў, картушаў, ракавін, разетак і інш., якія размешчаны на плоскасцях пілястраў і паміж імі, на аконных адкосах і ў прасценках паміж вокнамі, а таксама ўпрыгожваюць алтары. Дэкаратыўны роспіс выкананы ў стрыманых танах: ружовы, некалькі пацямнелы фон, на якім блакітна-белым і шэрым колерамі нанесены прыгожы малюнак.

Пасля разбурэння ў Першую сусветную вайну касцёл адноўлены ў 1925 г. Пасля Вялікай Айчыннай вайны не дзейнічаў, выкарыстоўваўся як саляны склад. Перададзены вернікам у 1990 г. Рэстаўрыраваны па праекце архітэктара В. Атас пры ўдзеле мастакоў М. Залатухі і У. Ракіцкага. Асвячоны ў 1993 г.

412Г000499	Комплекс былой сядзібы «Альбярцін»: сядзібны дом два флігелі стайня брама парк	першая палова XIX стагоддзя	г. Слонім, вул. Калгасная, 8	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Цагляны двухпавярховы, прамавугольны ў плане будынак асіметрычнай аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі. Элемент асіметрычнасці ўносіцца бакавым глыбокім рызалітам. На галоўным фасадзе ў цэнтры чатырохкалонны порцік са ступеньчатым атыкам. Галоўны ўваход аформлены фігурнымі скульптурамі львоў – дэкаратыўны элемент архітэктуры класіцызму 1-й паловы XIX ст. У апрацоўцы інтэр'ера далейшае развіццё атрымлівае тэма вонкавай архітэктуры: пілоны, кесоны, стылізаваныя капітэлі. У мінулым інтэр'ер будынка ўпрыгожвала галерэя партрэтаў польскіх каралёў 1-й паловы XVIII ст. (вывезены ў 1919 г. пры адступленні нямецкіх войскаў). Рэканструкцыя будынка пад музычную школу значна відазмяніла былую калідорную планіроўку.

З гаспадарчых пабудоў захавалася стайня – прамавугольны ў плане будынак з цэглы чырвонага колеру. Кампазіцыя двух'ярусная: першы ярус адзначаны шэрагам паўцыркульных аконных праёмаў, другі – круглымі люкарнамі. Цэнтр галоўнага фасада выдзелены шырокім парталам з ліштвай у выглядзе падковы і ляпной маскай каня. Партал фланкіраваны рызалітамі, якія ўзвышаюцца над будынкам.

Галоўны ўезд у сядзібу афармлены брамай у выглядзе невысокіх цагляных пілонаў і прымыкаючага да аднаго з іх памяшкання вартоўні (часткова разбурана). Пілоны брамы і невысокая, квадратная ў плане вартоўня вырашаны ў простых, лаканічных архітэктурных формах. У іх дэкоры выкарыстаны руст і нескладанага профілю архітэктурныя абломы.

У канцы ўязной алеі знаходзіцца службовы флігель (вул. Паркавая, 1), вырашаны ў стылі позняга класіцызму. Прамавугольны ў плане, аднапавярховы аб'ём пад двухсхільным дахам, галоўным паўночным фасадам выцягнуты ўздоўж алеі, падкрэсліваючы напрамак галоўнага ўезду. Пры магутным канструкцыйным вырашэнні (таўшчыня сцен 70 см) яго архітэктура вызначаецца геаметрычнай дакладнасцю форм і дэкаратыўных элементаў. Плоскасна вырашаны галоўны фасад мае трохчасткавую пабудову і прапарцыянальны рытм арачных праёмаў і ніш.

У ансамбль сядзібы ўваходзілі таксама мураваны вадзяны млын з характэрным барочным ламаным дахам і драўляная пральня пад назваю «Венецыя» (не захавалася).

412Г000500	Будынак	першая палова XIX стагоддзя	г. Слонім, вул. Камсамольская, 25	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Аднапавярховы дом вынесены ў глыбіню прамавугольнага ўчастка. Курданёр фланкіраваны двума аднапавярховымі прамавугольнымі ў плане флігелямі. Будынак пастаўлены на высокім цокалі. Цэнтральная частка галоўнага фасада вырашана мансардавым порцікам (здвоеныя канеліраваныя калоны, капітэлі тасканскага ордэра, пакаты трохвугольны франтон з люкарнай). У дэкоры выкарыстаны вуглавыя руставаныя лапаткі і прафіляваныя карнізы з сухарыкамі. Фасады рытмічна расчлянёны прамавугольнымі аконнымі праёмамі. Планіроўка калідорная.

Флігелі вырашаны нейтральна, без выразнай архітэктурнай дэталізацыі.

413Г000501	Будынак былога магістрата	першая палова XX стагоддзя	г. Слонім, вул. Хлюпіна, 7/ Камуністычная, 22	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413Г000502	Будынак былой сінагогі	другая палова XIX стагоддзя	г. Слонім, вул. Камуністычная, 26	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
412Г000503	Забудова пл. Леніна	другая палова XVIII – пачатак XX стагоддзя	г. Слонім, пл. Леніна, 1, 6, 7, 9, 11	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Дом № 7. Пабудаваны ў 2-й палове XVIII ст. з цэглы. Тарцовым трохвосевым фасадам выходзіць на плошчу Леніна. Прытрымліваючыся акруглай канфігурацыі плошчы, развіты ў глыбіню двара план дома адыходзіць ад формы правільнага прамавугольніка. Характар унутранай планіроўкі ірэгулярны. Дэкор фасада зведзены да нескладаных архітэктурных абломаў у ліштвах аконных праёмаў і абрамленнях вільчыка.

Дом № 9. Мае аналагічны з домам № 7 трохвосевы фасад з трохвугольным вільчыкам. Яго кампактны прамавугольны план дэфармаваны адпаведна канфігурацыі плошчы. Уваход у будынак з двара.

Дом № 11. Мае двухвосевы аднапавярховы галоўны фасад, які выходзіць на плошчу. Яго план, таксама няправільнай канфігурацыі, развіты ў глыбіню двара. Дом вызначаецца рэгулярнай планіроўкай. У ім спланаваны дзве кватэры з самастойнымі ўваходамі.

Дом № 1. Займае вуглавое становішча ў гістарычнай забудове паўночна-ўсходняга боку плошчы на перасячэнні з вул. В. Крайняга. Дом атрымаў складаную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю, планіровачную аснову якой вызначылі асаблівасці канфігурацыі ўчастка забудовы. Двухпавярховы аб'ём будынка мае кампактны пяцігранны план. Яго фасады, арыентаваныя на плошчу Леніна і вуліцу В. Крайняга, атрымалі насычаны архітэктурны дэкор, выкананы сродкамі арнаментаванай цаглянай кладкі. Малюнак дэкору геаметрычны, зубчасты, паўтараецца ў сандрыках прамавугольных аконных праёмаў, завяршальных міжпаверхавых карнізах. Дом мае анфіладную планіроўку, якая ўдала адпавядае яго сучаснаму выкарыстанню пад экспазіцыю краязнаўчага музея. Галоўны ўваход і адзіная міжпаверхавая лесвіца пры ім знаходзяцца з боку вул. В. Крайняга. Пры ўваходзе ў будынак ва ўмовах шчыльнай забудовы зроблены неглыбокі курданёр.

Дом № 6. Пабудаваны з цэглы ў канцы XIX – пачатку XX ст. Вылучаецца сярод забудовы паўночна-заходняга боку плошчы Леніна двухпавярховым аб'ёмам. Традыцыйна выходзіць на плошчу вузкім тарцовым фасадам (адзіны, што атрымаў архітэктурна-дэкаратыўную распрацоўку.) Планіровачна развіты ў глыбіню невялікага квартала. Архітэктурнае вырашэнне будынка характэрна для асноўнай масы жылой цаглянай забудовы горада гэтага часу. Выкарыстаны немудрагелісты архітэктурна-пластычны дэкор цаглянай кладкі, вуглавыя лапаткі, арнамент ліштвы праёмаў простага профілю, карнізы, фрыз.

413Д000504	Магіла генерала М. Лявіцкага	1831 год	г. Слонім, вул. Лумумбы	3	23.12.2003 № 92	14.05.2007 № 578
412Г000505	Комплекс былога кляштара бернардзінак: касцёл Марыі. Дэкаратыўнае аздабленне: пяць алтароў, амбон, арнаментальная разьба, арган жылы корпус	XVII–XVIII стагоддзі	г. Слонім, вул. Першамайская, 11	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

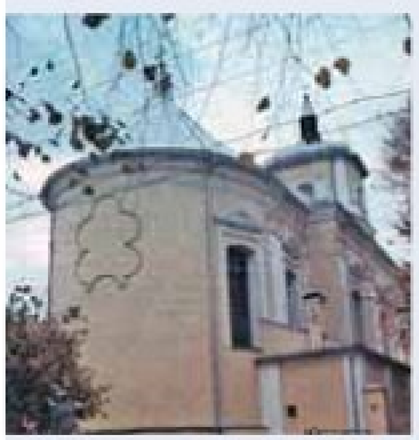

Жаночы бернардзінскі кляштар заснаваны Юдзіцкімі і Камароўскімі ў 1645 г. Размяшчаўся на Рыначнай вуліцы насупраць замка і афармляў заходні фронт Рыначнай плошчы. У ансамблі кляштара, створанага ў традыцыях кляштарных комплексаў эпохі Адраджэння, пануе трох'ярусная квадратная ў сячэнні вежа-званіца, вылучаная ў самастойны масіўны аб'ём. Верхні ярус вежы больш насычаны дэкаратыўнай апрацоўкай (здвоеныя лапаткі, арачныя нішы, аконныя праёмы) і мае пазнейшае чатырохсхільнае пакатае пакрыццё.

Першапачаткова касцёл быў драўляны. Мураваны касцёл пабудаваны ў 1664–1670 гг. Помнік архітэктуры барока, ракако і класіцызму. Аднанефавая аднавежавая базіліка з трох'яруснай чацверыковай вежай-званіцай на ўваходзе. Абарончы характар будынка вызначаецца магутным канструкцыйным вырашэннем, высокім размяшчэннем лучковых аконных праёмаў. Унутраная прастора перакрыта цыліндрычнымі скляпеннямі з люнетамі, якія пераходзяць у больш вузкі прэсбітэрый з паўкруглай апсідай. Сцены члянёны масіўнымі слупамі-пілястрамі, капітэлі якіх дэкарыраваны раслінным арнаментам.

Інтэр'ер, які захаваўся да нашага часу, створаны ў 1751–1764 гг., галоўны двух'ярусны алтар датуецца 1759–1765 гг. Вялікае дэкаратыўнае гучанне і мастацкую каштоўнасць інтэр'еру надаюць выкананыя цэласна са сценамі пяць алтароў і амбон. Скульптар

І. Гедэль у 1759–1765 гг. выканаў іх у стылі ракако па эскізах невядомага мастака. На архітэктурнай аснове ў іх спалучаюцца дэкаратыўная скульптура, жывапіс і прыкладное мастацтва.

Двухпавярховы корпус кляштара, які ўтварае прамавугольнае замкнутае карэ, быў прыбудаваны да касцёла ў 1764 г. (архітэктар І. Авадовіч). Пашкоджаны пажарам 1790 г., адбудаваны ў 1793 г. Фасады будынка, рытмічна расчлянёныя пілястрамі, дэкарыраваны перыметральным поясам і прафіляваным карнізам з выкружкамі. Паўднёва-заходні вугал корпуса выдзелены рызалітам, умацаваным магутнымі контрфорсамі, рытмічна размешчанымі ў прасценку. Кляштарны корпус мае характэрную для пабудоў гэтага тыпу галерэйную планіроўку з размяшчэннем ячэек-келляў па ўнутраным перыметры будынка. У келлях і калідорах захаваліся крыжовыя і цыліндрычныя скляпенні з распалубкамі. Пад будынкам у розных месцах зроблены невялікія па плошчы скляпеністыя сутарэнні. Будынак ацяпляўся кафлянымі печамі.

Тэрыторыя была абнесена мураванай сцяной з барочнай мураванай брамай (не захавалася).

413Г000506	Капліца Св. Дамініка	1745 год	г. Слонім, вул. Пушкіна	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413Г000507	Спаса-Праабражэнскі сабор	XVII – 50-я гады XIX стагоддзя	г. Слонім, вул. Пушкіна, 1	3	16.10.2001 № 67	14.05.2007 № 578
413Д000508	Брацкая магіла	1944 год	г. Слонім, вул. Пушкіна, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
412Г000509	Будынак былой сінагогі дэкаратыўнае аздабленне: фрэскавыя кампазіцыі, арнаментальная лепка	1642 год	г. Слонім, вул. Савецкая, 1	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Квадратны ў плане цагляны будынак пад высокім двухсхільным дахам, узведзены па ўстаноўленай у XVII–XVIII стст. для гэтага тыпу культавых збудаванняў цэнтрычнай дзевяціпольнай планіровачнай схеме: канструкцыя перакрыцця вырашана дзевяццю скляпеністымі пралётамі. Асноўны аб'ём па перыметры абнесены радам нізкіх пазнейшых пабудоў. Цэнтрычнасць збудавання падкрэслена і двух'яруснымі фасадамі, якія маюць трохвосевую сіметрычную кампазіцыю. Мэты бяспекі абумовілі абарончы характар архітэктуры збудавання: тоўстыя сцены, адсутнасць архітэктурнага дэкору і раскраповак, высока ўзнятыя арачныя аконныя праёмы. Асабліва манументальны ніжні ярус (таўшчыня сцен 1,7 м) з радам нізкіх лучковых акон-байніц. Пластычны акцэнт у прыёмах барока створаны на галоўным усходнім фасадзе будынка – высокі фігурны шчыт на філянговым парапеце. Шчыт раскрапаваны здвоенымі пілястрамі, нішамі ў тонка прафіляваным абрамленні. У цэнтры размешчана круглае акно-разетка. Галоўны фасад фланкіраваны бакавымі дэкаратыўнымі сценкамі, якія забяспечваюць плаўны пераход да першага яруса прыбудовак. Цэласнасць архітэктурнага аб'ёму падкрэслена лаканічным завяршэннем плоскасцей фасадаў прафіляваным карнізам і вузкім поясам.

Арыгінальнасць і своеасаблівасць насычаных дэкаратыўна-арнаментальных матываў інтэр'ера звязаны з культавай сімволікай: матывы з жывёльнага і расліннага свету, культавыя атрыбуты (карона, скрыжалі).

У дэкаратыўным вырашэнні інтэр'ера выкарыстана тэхніка грызайль. Кампазіцыйна-дэкаратыўным цэнтрам усходняй сцяны з'яўляецца аронкадэш («свяшчэнны каўчэг» – ніша для захоўвання скрутку торы). Над ім размешчаны накладны фігурны картуш – ляпная кампазіцыя ў выглядзе дзвюх скрыжалей, якія падтрымліваюцца з абодвух бакоў ільвамі і ўвянчаны каронай.

Усе элементы дэкаратыўнай ляпніны пакрыты пазалотай і паліхромнай афарбоўкай. Па баках алтарнага картуша – насценныя фрэскі з карынфскімі калонамі і антаблементам, на якім размешчаны выявы львоў, ваз, букетаў, драпіровак. Паміж ілюзорнымі калонамі – фрэскавыя выявы абрадавых (трубныя рогі, валторна, «арфа Давіда») і свецкіх (гітара, віяланчэль, кларнет і інш.) музычных інструментаў, драпіровак, букетаў кветак. Вось алтарнай сцяны завяршаецца ляпным балдахінам у выглядзе кароны з зоркай і спушчанымі драпіроўкамі.

412Г000510	Будынак былой ратушы	другая палова XVIII стагоддзя	г. Слонім, вул. Савецкая, 6	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

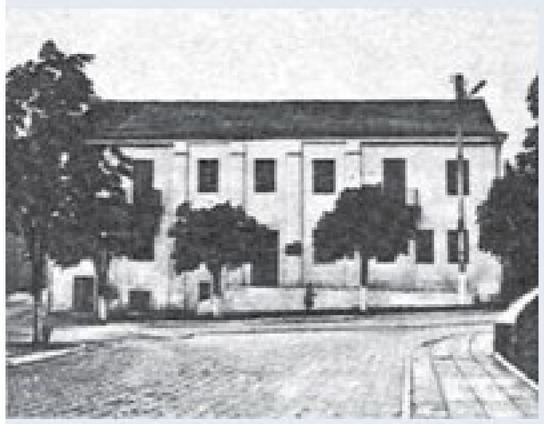

Кампактны прамавугольны ў плане двухпавярховы будынак, які разам са службовымі карпусамі ўтварае замкнёны двор. Кампазіцыя будынка бязвежавая, строга сіметрычная. Крапоўка фасадаў плоскасная (пілястры, філёнгі, нішы). Унутраная планіроўка калідорна-анфіладная з вестыбюлем і міжпаверхавай лесвіцай у цэнтры. Акрамя пакояў для магістрата і залы сходаў у ратушы былі памяшканні для гараднічага, суда, гаўптвахты, архіва і інш.

412Г000511	Будынак былога заезнага дома («Аўстэрыя»)	другая палова XVIII стагоддзя	г. Слонім, вул. Савецкая, 10	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Спачатку быў двухпавярховы, у XX ст. надбудаваны трэці паверх, завершаны двухсхільным дахам. Галоўны фасад прамавугольнага ў плане будынка раскрапаваны буйнамаштабнымі руставанымі лапаткамі і расчлянёны прамавугольнымі аконнымі праёмамі. Палавіна першага паверха аўстэрыі была адведзена пад гасціную, перакрытую ветразевымі скляпеннямі з цэнтральнай апорай. Пад гэтай часткай дома размешчаны скляпеністыя падвалы. Цэнтральная лесвіца вядзе з вузкага вестыбюля на другі жылы паверх.

413Г000512	Будынак (тып гарадскога асабняка)	1923 год	г. Слонім, вул. Савецкая, 58	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
412Г000513	Будынак (тып гарадскога асабняка)	пачатак XX стагоддзя	г. Слонім, вул. Чкалава, 9	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Аднапавярховы П-падобны ў плане аб'ём завершаны пластычным па форме мансардавым дахам. Галоўны ўваход падкрэслены шырокім шасцікалонным порцікам з трохвугольным франтонам. На плоскасных фасадах выдзяляюцца прамавугольныя аконныя праёмы з простымі ліштвамі. Планіровачная арганізацыя дома заснавана на калідорнай схеме з аднабаковым размяшчэннем асноўных прамавугольных памяшканняў.

413Г000514	Забудова ваеннага гарадка: казармы вайсковыя (пяць будынкаў) дом афіцэраў жылы дом шэсць будынкаў	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	г. Слонім, вул. Чырвонаармейская, 87, 89, вул. Чарняхоўскага, 2, 5, 6, 7, 8, 9	3	13.11.2002 № 77, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
413Г000515	Будынак	канец XIX стагоддзя	г. Слонім, вул. Чырвонаармейская, 14	3	07.12.2000 № 62	14.05.2007 № 578
413Г000516	Корпус былога кляштара бенедыкцінак	1801 год	г. Слонім, вул. Чырвонаармейская, 39	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413Г000517	Будынак	1905 год	г. Слонім, вул. Я. Купалы, 5	3	13.11.2002 № 77	14.05.2007 № 578
413В000518	Гарадзішча, селішча	X–XIII, VI–VIII стагоддзі	г. Слонім, ва ўрочышчы Косаўскі тракт	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000519	Замчышча, гарадзішча, селішча	XI–XV стагоддзі	г. Слонім, урочышча Малева, былая в. Рышчыцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000520	Камень-следавік і культавыя крыніцы перыяду бронзавага веку	7 –1 -е тысячагоддзі да н.э.	г. Слонім, урочышча Стары Альбярцін	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000521	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Азгінавічы, у вёсцы на беразе р. Була	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000522	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Азярніца, 0,2 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000523	Брацкая магіла	1941, 1944 гады	в. Азярніца	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

413В000524	Гарадзішча, селішча перыяду ранняга жалезнага веку і сярэднявечча	VI стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э., VI–VIII, X стагоддзі	в. Асабнякі, на паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі, побач з гарадзішчам	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000525	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	VI–VIII, X–XII стагоддзі	в. Баравікі, на ўскраіне вёскі, у вярхоўі р. Барадоя	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000526	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Бярдовічы, 1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000527	Селішчы перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Васілевічы, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, 0,8 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000528	Брацкая магіла	1941, 1944 гады	в. Васілевічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000529	Паселішча перыяду каменнага веку	6–5-е тысячагоддзі да н.э.	в.Ваўчуны, 200 м на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000530	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	VI–VIII стагоддзі, X–XII стагоддзі	в. Вераб'евічы, у цэнтры вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000531	Каменныя магілы	XIV–XVIII стагоддзі	в. Вялікая Кракотка, 0,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000532	Брацкая магіла	1944 год	в. Вялікая Кракотка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000533	Гарадзішча, селішчы, стаянкі	канец 1-га тысячагоддзя да н.э. – пачатак н.э., II–V, VI–VIII стагоддзі, 6–4-е тысячагоддзі да н.э., 4–3-е тысячагоддзі да н.э.	в. Вялікія Шылавічы, 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі, побач з гарадзішчам, 2 км на паўночны захад ад вёскі, 2,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, 0,1 км ад правага берага р. Шчара, 0,2 км на поўдзень ад вёскі, ва ўрочышчы Ніўкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000534	Селішча		в. Глоўсевічы, на паўднёвай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

413Г000535	Былая сядзіба графа Пуслоўскага: драўляны двухпавярховы дом лядоўня вадакачка дом для служанкі	XIX стагоддзе	урочышча Гутка	3	05.07.1999 № 11	14.05.2007 № 578
413В000536	Гарадзішча	1–2-е тысячагоддзі н.э.	в. Дзераўная, ва ўрочышчы Старажавая Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
411Г000537	Ансамбль Свята-Успенскага манастыра: Успенскі сабор дэкаратыўнае аздабленне: роспіс у консе «Спас Пантакратар», арнаментальны дэкор на скляпеннях паўднёвай сакрысціі і ўсіх нефаў, іканастас, бакавыя алтары Богаяўленская царква Крыжаўзвіжанская царква званіца будынак семінарыі жылы корпус гаспадарчыя пабудовы	XVII–XIX стагоддзі	в. Жыровічы	1	27.03.2002 № 64, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Архітэктурны ансамбль мае нерэгулярную планіроўку, маляўнічую аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю і выразны сілуэт. Ядро ансамбля – Успенскі сабор, злучаны крытымі пераходамі з будынкам семінарыі (на поўначы) і з жылым корпусам (на поўдні), у першым паверсе якога зроблены арачны праезд. Перад саборам – квадратная ў плане двух'ярусная званіца. Будынак семінарыі фарміруе парадны двор перад апсідай сабора. Каля ўсходняга крыла семінарыі вялікі прамавугольны гаспадарчы двор, абкружаны аднапавярховымі карпусамі. З поўдня да сабора прыбудавана зімняя Мікольская царква. За саборам у цэнтры манастырскай тэрыторыі Богаяўленская царква. Ва ўсходняй частцы манастыра на самым высокім месцы пабудавана Крыжаўзвіжанская царква – вертыкальная дамінанта ансамбля.

Будаўніцтва ў Жыровічах першай драўлянай царквы звязана з імем аднаго з прадстаўнікоў роду Солтанаў – літоўскага падскарбія дворнага Аляксандра Солтана, якому вялікі князь літоўскі Аляксандр граматай ад 20 сакавіка 1493 г. падараваў у спадчыннае валоданне маёнтак Жыровічы з вёскамі. Ён пабудаваў царкву на месцы, дзе, паводле падання, у 1470 г. з'явіўся абраз Божай Маці. Вакол царквы стала фарміравацца паселішча, узнік манастыр. У 1520 г. моцны пажар знішчыў амаль усе пабудовы. У 1560 г. адзін з нашчадкаў А. Солтана пачаў будаваць мураваную царкву, пры якой у 1587 г. ужо згадваецца мужчынскі манастыр.

Дакументы сведчаць, што ў 1609 г. жыровіцкі маёнтак быў набыты ў Яна (Івана) Іванавіча Солтана, унука Аляксандра, мсціслаўскім кашталянам Янам Мялешкам, да якога перайшлі таксама правы валодання манастыром і цэрквамі: тады на тэрыторыі, якая належыць манастыру, існавалі дзве царквы – адна драўляная і адна мураваная, недабудаваная, «залажэння Прачыстай Святой Багародзіцы».

У тым жа 1609 г. прыход жыровіцкай царквы быў далучаны да Брэсцкай царкоўнай уніі, а з 1613 г. манастыр належаў базыльянскаму ордэну. Першапачатковы этап стварэння базыльянскага манастыра звязаны з дзейнасцю Іасафата Кунцэвіча, які стаў першым яго ігуменам. Ужо ў пачатковы перыяд гісторыі манастыра значэнне яго ў жыцці уніяцкай царквы было вельмі вялікае. Тут праходзіла пятая кангрэгацыя пад кіраўніцтвам мітрапаліта Іосіфа Руцкага, а пазней і іншыя уніяцкія саборы. У 1639 г. Папа Урбан VIII зацвердзіў статут створанага пры манастыры уніяцкага брацтва.

Архітэктурны ансамбль манастыра склаўся ў XVII–XVIII стст. Уключае тры храмы, званіцу, будынак семінарыі, жылы корпус, трапезную, шэраг гаспадарчых пабудоў.

Галоўны Свята-Успенскі сабор пачалі будаваць у 1629 г., работы працягваліся да 1670–1680 гг. Богаяўленская царква пабудавана ў 1672 г. на месцы другога з'яўлення абраза пасля пажару. Крыжаўзвіжанская царква пабудавана ў 1769 г. і размалявана мастаком-базыльянінам Шашалевічам. Насупраць галоўнага ўвахода ў Успенскі сабор праз вуліцу пабудавана званіца. З паўночнага і паўночна-ўсходняга боку ад манастыра быў сфарміраваны гаспадарчы двор манастыра з сістэмай драўляных будынкаў. Каля сабора на прамавугольным участку паміж лініяй плошчы і заходнім корпусам манастыра быў разбіты невялікі сад. За манастырскім комплексам пры Іосіфе Сямашку быў арганізаваны маляўнічы парк. З паўднёвага боку ад манастырскіх пабудоў размяшчаліся агароды.

Пад час ваенных дзеянняў паміж польскімі войскамі і войскам Багдана Хмяльніцкага апошні поўнасцю спустошыў Жыровіцкі манастыр. Пасля гэтага, к канцу XVII ст., Жыровічы былі нанава адбудаваны. Новыя разбурэнні прынесла Паўночная вайна, і зноў, пасля адступлення войскаў Карла XII, манастыр хутка аднавілі.

У 1810 г. сабор манастыра стаў кафедральным саборам усёй Брэсцкай епархіі. Сюды было перанесена епархіяльнае ўпраўленне, якое раней знаходзілася ў Навагрудку. З гэтага часу брэсцкія епіскапы жылі ў Жыровіцкім манастыры.

У 1828 г. Успенская царква стала кафедральным саборам, пры ёй створана кансісторыя, семінарыя і ніжэйшае духоўнае вучылішча. Сфарміраваны на аснове манастыра буйны цэнтр духоўнай адукацыі павінен быў стаць галоўнай на Беларусі навучальнай установай па падрыхтоўцы святароў для праваслаўных храмаў.

У 1820-я гг. у манастыры праводзяцца будаўнічыя работы, якімі кіраваў архітэктар А.П. Аколаў. У 1822 г. з-за дрэннага стану перабуда-

ваны верхні ярус званіцы. Да званіцы з абодвух бакоў прымыкалі невялікія мураваныя аднапавярховыя дамы.

У 1827–1828 гг. быў рэканструяваны і Успенскі сабор. Ён набыў рысы класіцызму. Па праекце 1828 г. у паўднёвай частцы гаспадарчага двара пабудавалі мураваны будынак гасцініцы для багамольцаў і службовы будынак.

У выніку скасавання уніі Полацкім царкоўным саборам у 1839 г. манастыр і семінарыя сталі праваслаўнымі.

Пасля ўказа аб аб'яднанні уніяцкай і праваслаўнай царквы па распараджэнні Сінода кафедра брэсцкага і літоўскага (праваслаўнага) архіепіскапа з Жыровіч была перанесена ў Вільню. У 1845 г. туды ж былі перанесены духоўная семінарыя і архіў і пакінута толькі духоўнае вучылішча, якое праіснавала да 1915 г.

Многія дакументы 1851–1852 гг. паведамляюць, што плябанам Шуміловічам у манастыры былі праведзены рамонтныя работы.

Пад час Першай сусветнай і грамадзянскай войнаў Жыровічы і манастыр пастаянна падвяргаліся рабаванням і разбурэнням.

У 1924 г. частка манастырскіх будынкаў была выкарыстана для размяшчэння сельскагаспадарча-лясной школы, якая праіснавала да 1939 г. Вядома, што ў 1933–1934 гг. на тэрыторыі манастыра праводзіліся рэстаўрацыйныя работы пад кіраўніцтвам вядомага польскага архітэктара Станіслава Лорэнца.

У Вялікую Айчынную вайну манастыр дзейнічаў, манастырскія будынкі ацалелі, званіца і дзве мураваныя да яе прыбудовы былі адрамантаваны і ў 1947 г. у іх пасяліліся выкладчыкі вучылішча і семінарыі.

Паводле даных «Рэгістрацыйнай справы Жыровіцкага манастыра», у 1949 г., на тэрыторыі канвента знаходзіліся дзеючыя цэрквы, жылыя і гаспадарчыя будынкі, будынак званіцы з дзвюма прыбудовамі. У 1957 г. архімандрыт Антоній пачаў рэстаўрацыйныя работы на цэрквах. Да таго Богаяўленская і Крыжаўзвіжанская цэрквы выкарыстоўваліся як кладовыя манастыра і семінарыі. Успенскі сабор, Мікольская і Богаяўленская цэрквы былі афарбаваны ўнутры і звонку белай вапнай, дахі перакрыты новай бляхай, на вялікім купале сабора заменены крыж. У Крыжаўзвіжанскай царкве пастаўлены іканастас і прастол.

У 1963 г. закрыта духоўная семінарыя.

У 1979 г. праведзены чарговы рамонт Успенскага сабора, вакол тэрыторыі зроблена мураваная агароджа. Пасля 1988 г. пачалося паступовае адраджэнне манастыра. Выкананы рамонтныя работы ў Мікольскай і Богаяўленскай цэрквах, адрамантаваны жылы корпус. На тэрыторыі манастыра ўзведзены новыя майстэрні, гаспадарчыя будынкі, новыя келлі.

З 1989 г. у манастыры знаходзіцца Мінская вышэйшая праваслаўная духоўная семінарыя. З 1994 г. семінарыя набыла статус вышэйшай навучальнай установы, у 1996 г. на базе семінарыі адкрыта Мінская духоўная акадэмія. Манастыр з'яўляецца другой рэзідэнцыяй Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Філарэта.

412Г000538	Свята-Георгіеўская царква алтар	канец XVIII стагоддзя	в. Жыровічы	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва на паўночнай ускраіне вёскі на могілках. Помнік народнага дойлідства з рысамі барока.

Адназрубны прамавугольны ў плане храм з пяцігранным алтарным прырубам, арыентаваным на захад. Накрыты агульным двухсхільным дахам. Над галоўным фасадам – фігурная барочная вежачка. Сцены вертыкальна ашаляваныя. Апсіда вылучана невялікім уступам, шырока раскрываецца ў залу.

Дэкаратыўны акцэнт інтэр'ера – драўляны аднаярусны іканастас, расчлянёны канеліраванымі пілястрамі з разнымі арнаментальнымі капітэлямі, разныя царскія вароты. Дэкор у выглядзе сціплай накладной арнаментальнай разьбы, жывапісу, выкананы ў стылі неакласіцызму. Драўляны трохстворкавыківот размешчаны ў апсідзе і трактаваны ў стылі барока. Дэкарыраваны калонамі з разнымі капітэлямі і накладной рэльефнай разьбой.

413Г000539	Цэнтральная частка в. Жыровічы (уключаючы тэрыторыю Свята-Успенскага манастыра)		в. Жыровічы	3	08.09.1994 № 12	14.05.2007 № 578
413Д000540	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Жыровічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000541	Гарадзішча Каменны могільнік	X–XIV стагоддзі XV–XVII стагоддзі	в. Збочна в. Збочна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000542	Селішча	VI– VIII стагоддзі	в. Забулле, у вёсцы, на правым беразе р. Була	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000543	Селішча перыяду жалезнага веку і ранняга сярэднявечча	II–V, X–XII стагоддзі	в. Залессе, у вёсцы каля балота	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000544	Селішча	VI–VIII стагоддзі	в. Ісаевічы, на паўночнай ускраіне вёскі	3	04.12.2000 № 79	14.05.2007 № 578
413В000545	Селішча перыяду жалезнага веку Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	II–V стагоддзі X–XIII стагоддзі	в. Кавалі, 0,8 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412В000546	Селішча	VI–VIII стагоддзі	в. Касцяні, у заходняй частцы вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

413Д000547	Брацкая магіла	1941, 1944 гады	в. Касцяні	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000548	Каменныя могільнікі	XV–XVI, XVII–XIX стагоддзі	в. Клепачы, 2,5 км на захад ад вёскі, 0,3 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000549	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Клепачы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000550	Каменны могільнік	XVI–XVII стагоддзі	в. Куцэйкі, каля могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000551	Каменны могільнік Гарадзішча	XVI–XVII стагоддзі II–V стагоддзі	в. Лапухова, 2,5 км на паўднёвы захад ад вёскі в. Лапухова	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000552	Селішча	VI–VIII стагоддзі	в. Масілавічы, 0,2 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000553	Селішча перыяду жалезнага веку, ранняга сярэднявечча	II–V, VI–VIII стагоддзі	в. Міжэвічы, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000554	Брацкая магіла	1944 год	в. Міжэвічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000555	Селішча перыяду сярэднявечча	VI–VIII стагоддзі	в. Мілошавічы, на месцы былога маёнтка Бершаніны	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000556	Селішча	перыяд каменнага і бронзавага вякоў	в. Міцькавічы, 0,4–0,5 км на паўднёвы захад ад калгасных пабудоў	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000557	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XIII–XIV стагоддзі	в. Навасёлкі, 1 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000558	Курганны могільнік		в. Нагуевічы, 4,5 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000559	Гарадзішча, селішча, стаянка	I–XIII, I–XIII стагоддзі, другая палова 3-га–2-е тысячагоддзе да н.э.	в. Ніз, 1 км на паўночны захад ад вёскі, побач з гарадзішчам, 0,6 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000560	Курганны могільнік	XII–XVI стагоддзі	в. Наваорлавічы, 1 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000561	Курганны могільнік перыяду сярэднявечча	XI–XVII стагоддзі	в. Наваорлавічы, 900 м на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

413В000562	Селішча перыяду жалезнага веку	першая палова 1-га тысяча-годдзя н.э.	в. Партызанаўка, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000563	Селішча перыяду жалезнага веку Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	II–V стагоддзі VI–VIII стагоддзі	в. Парэчча, на паўднёвай ускраіне вёскі, побач з селішчам	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000564	Селішча	перыяд бронзавага веку, сярэднявечча	в. Пасінічы, каля могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000565	Селішча	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Паўлава, 0,4 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000566	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Пятралевічы 1-я	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
412Д000567	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Плаўскія	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000568	Паселішчы	перыяд каменнага – бронзавага вякоў	в. Прырэчча, 0,2–0,4 км на поўдзень ад верхняй ускраіны вёскі, 2 км на поўдзень ад вёскі, 1,5 км на паўднёвы ўсход ад верхняй ускраіны вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000569	Селішчы перыяду ранняга жалезнага веку, сярэднявечча	другая палова 1-га тысячагоддзя да н.э. – 1-е тысяча-годдзе н.э.	в. Рахавічы, 0,3 км на поўдзень ад вёскі, каля жывёлагадоўчай фермы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000570	Каменныя магілы перыяду позняга сярэднявечча, паселішча перыяду каменнага, бронзавага вякоў	XIV–XVIII стагоддзі	в. Рудаўка, 1 км на паўночны захад ад вёскі, 1 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000571	Селішчы перыяду жалезнага веку, ранняга сярэднявечча, стаянкі перыяду каменнага і бронзавага вякоў	VI–VIII стагоддзі, 3–2-е тысяча-годдзі да н.э.	в. Русакова, 0,5 км на поўнач ад вёскі, 1 км на паўночны ўсход ад вёскі, 1,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000572	Селішча перыяду сярэднявечча	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Саленікі, на поўнач ад могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000573	Брацкая магіла	1944 год	в. Сасноўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

413Д000574	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Сянькоўшчына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000575	Селішча	перыяд ранняга жалезнага веку, сярэднявечча	в. Сурынка, 0,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000576	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Сялявічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000577	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку, сярэднявечча	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Сянькоўшчына, на левым беразе р. Бяроза, на заходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2000 № 79	14.05.2007 № 578
413В000578	Гарадзішча ранняга сярэднявечча, селішчы 1 і 2 перыяду ранняга жалезнага веку, сярэднявечча, стаянка перыяду неаліту	VI–VIII стагоддзі, другая палова 3-га тысячагоддзя да н.э.	в. Талькаўшчына, 1 км на ўсход ад вёскі, побач з гарадзішчам, на паўднёвай ускраіне вёскі, у паўночнай частцы вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000579	Брацкая магіла	1941, 1944 гады	в. Талькаўшчына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000580	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку, сярэднявечча, селішча перыяду каменнага веку, стаянка перыяду каменнага веку		в. Ферадкі, 0,8 км на захад ад вёскі, на заходняй ускраіне вёскі, паміж вёскамі Ферадкі і Прырэчча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000581	Селішча	1-е тысячагоддзе н.э. – сярэднявечча	в. Чамяры, у цэнтры вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000582	Селішча, паселішча перыяду мезаліту, сярэднявечча	1-е тысячагоддзе н.э., 7–5-е тысячагоддзі да н.э.	в. Чапялева, 1,2 км на паўночны ўсход ад вёскі, 0,4 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000583	Селішча перыяду жалезнага веку, сярэднявечча, каменны могільнік	1–2-е тысячагоддзі н.э., XIV–XVI стагоддзі	в. Юхнавічы, на паўднёвай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000584	Курганныя могільнікі 1, 2 Селішчы 1 і 2 перыяду ранняга жалезнага веку, сярэднявечча	VI–VIII стагоддзі 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Ягнешчыцы, 1,5 км на ўсход ад вёскі, 0,3 км на ўсход ад вёскі в. Ягнешчыцы, 0,3 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, 0,1 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Смаргонскі раён

412Г000585	Касцёл Св. Міхаіла Архангела (былы кальвінскі збор)	XVI–пачатак XVII стагоддзя	г. Смаргонь, вул. П. Балыша, 1	2	28.02.2002 № 71 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288

Пабудаваны ў 1553 г. з цэглы брэсцкім ваяводам Кшыштофам Зяновічам як кальвінскі збор на месцы драўлянага касцёла, пабудаванага яго бацькам слонімскім старостам Юрыем Зяновічам у 1503 г. (1505 г). У 1621 г. сястра Зяновіча Сафія перадала збор каталікам пад Троіцкі касцёл. У 1866–1921 гг. праваслаўная Міхайлаўская царква. У 1921–1947 гг. дзейнічаў як касцёл. У 1947 г. зноў закрыты. Перададзены вернікам у 1990 г. Помнік архітэктуры рэнесансу.

Купальны храм цэнтрычнага тыпу, у плане злёгку выцягнуты па падоўжнай восі васьміграннік. Да яго з боку галоўнага фасада прымыкае шмат'ярусная вежа-званіца (захаваліся два ярусы), завершаная нізкім шатром на васьміграным барабане. У месцы злучэння званіцы і асноўнага аб'ёму прыбудавана цыліндрычная вежа. Магутныя сцены будынка прарэзаны высокімі паўцыркульнымі аконнымі праёмамі. Пластычны парапет апрацаваны лапаткамі і характэрнай рэнесанснай аркатурай з гіркамі.

Уваход у храм праз квадратны ў плане ніжні ярус вежы-званіцы, перакрыты крыжовым скляпеннем. Унутраная прастора асноўнага аб'ёму перакрыта сферычным купалам. Аснова купала аддзелена ад сцен невялікім карнізам з дэнтыкуламі. Плоскасці сцен раскрапаваны шматлікімі арачнымі нішамі. Купал дэкарыраваны фрэскамі. Над прытворам – хоры, перакрытыя крыжовым скляпеннем. Парапет хораў мае філянговую крапоўку. Ярусы званіцы былі аб'яднаны вітой лесвіцай. Пад цэнтральнай часткай храма – крыпта.

413Д000586	Брацкая магіла	1944 год	г. Смаргонь, вул. Савецкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413Д000587	Брацкая магіла	1944 год	г. Смаргонь, вул. Танкістаў	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000588	Каменны могільнік перыяду позняга сярэднявечча	XIV–XVI стагоддзі	в. Алешышкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000589	Курган перыяду жалезнага веку	V–VI стагоддзі	в. Андрэеўцы, на правым беразе р. Вілія	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000590	Гарадзішча перыяду жалезнага веку Селішча перыяду жалезнага веку	VI–VIII стагоддзі IV–VIII стагоддзі	в. Войстам, 1,5 км на паўднёвы захад ад вёскі в. Войстам, прымыкае да гарадзішча з усходу, поўначы і поўдня	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000591	Курган		в. Выгаляненты, 1,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000592	Каменны могільнік	XVI–XVII стагоддзі	в. Вялікая Мыса	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

413В000593	Гарадзішча перыяду жалезнага веку	1-е тысячагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Гарані, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000594	Касцёл Прасвятой Тройцы	1612 год	в. Жодзішкі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы ў цэнтры вёскі, на правым беразе р. Вілія.

Выкарыстоўваўся як кальвінскі збор, у 1820 г. пераўтвораны ў фарны Троіцкі касцёл. У 1886 г. абкружаны высокай мураванай агароджай. Храм – помнік архітэктуры рэнесансу і барока.

Прамавугольны выцягнуты па падоўжнай восі будынак атрымаў крыжападобную форму за кошт прыбудаванага трансепта. З заходняга боку да будынка прымыкае квадратная ў плане апсіда з сакрысціяй з паўночнага боку і вуглавымі контрфорсамі. Галоўны фасад вырашаны плоскасна, мае шчытавое завяршэнне і руставаны партал пры ўваходзе. Сцены члянёны плоскімі лапаткамі, лучковымі вокнамі і нішамі. У інтэр'еры зальная частка перакрыта цыліндрычным скляпеннем з распалубкамі, крылы трансепта – крыжовымі скляпеннямі.

412Г000595	Былая сядзіба: сядзібны дом парк	XVII стагоддзе	в. Жодзішкі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Створана на працягу XVIII–XIX стст. Пад сядзібны дом прыстасаваны будынак езуіцкага калегіума, пабудаванага ў 1757–1766 гг. у перададзеным ордэну маёнтку.

Сядзібны дом – мураваны прамавугольны ў плане двухпавярховы аб'ём, накрыты вальмавым дахам. Цэнтральны ўваход вылучаны неглыбокім рызалітам з мансардай. Фасады члянёны лучковымі аконнымі праёмамі і вузкімі лапаткамі ў прасценках. Планіроўка дома галерэйная, памяшканні перакрыты крыжовымі скляпеннямі.

Парк пейзажнага тыпу з дрэвамі мясцовых парод.

413Г000596	Вадзяны млын	1871 год	в. Жодзішкі	3	05.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578
413В000597	Стаянка перыяду мезаліту	7–6-е тысячагоддзі да н.э.	в. Завозерцы, паміж цэнтрам вёскі і паўночна-ўсходнім берагам воз. Рыжае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

412Г000598	Ансамбль былога палаца Агінскіх: палац дэкор палаца: фрагменты роспісу ў галоўным вестыбюлі, дзве кафляныя печы ў вестыбюлі капліца афіцына парк гаспадарчыя пабудовы	пачатак XIX стагоддзя	в. Залессе	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Сядзіба звязана з імем знакамітага кампазітара і грамадскага дзеяча Міхала Клеафаса Агінскага.

Перад вяртаннем пляменніка з васьмігадовай эміграцыі пасля паўстання 1794 г. яго дзядзька граф Францішак Ксаверый Агінскі перадаў яму адзін са сваіх маёнткаў у Ашмянскім павеце – Залессе, ад якога захаваліся да нашых дзён сажалка і фрагменты ліпавых алей. Агінскі меркаваў пасяліцца ў Залессі назаўжды, таму адразу па прыездзе пачаў рамонт і перабудовы ў сядзібе, рэарганізацыю яе ў новы палацава-паркавы ансамбль.

Стары палац і парк былі рэканструяваны, хоць у цэлым рысы ранейшай планіроўкі захоўваліся.

Вялізны ўчастак былога парку быў разбіты на правільныя геаметрычныя фігуры і засаджаны пладовымі дрэвамі: яблынямі, грушамі, вішнямі. У цэнтры вялікіх кругоў раслі кусты чырвоных парэчак, клубніцы, розная гародніна. У канцы саду размясціўся гадавальнік маладых пладовых дрэў. А побач з ганкам размясціўся вялікі авальны кветнік з басейнам пасярэдзіне. Дарогі, што разыходзіліся ад палаца, былі абсаджаны радамі піхт.

Адначасова паблізу старога палаца вяліся работы па будаўніцтву новага, мураванага палаца. Непадалёк будаваліся двухпавярховы мураваны млын, аранжарэі і цяпліцы, а таксама капліца. Будаўніцтва вялося па праекце маладога, але даволі вядомага ў той час прафесара архітэктуры Віленскага універсітэта Міхала Шульца. Дапамагаў яму, а пасля яго смерці кіраваў усімі працамі іншы віленскі архітэктар Юзаф Пусэ.

Да 1815 г. работы на новым палацы былі ў асноўным скончаны. Яго архітэктурна-кампазіцыйная пабудова адпавядала патрабаванням класіцызму. Для архітэктуры палаца характэрна чаргаванне адна- і двухпавярховых аб'ёмаў. Цэнтральная частка была вылучана чатырохкалонным порцікам і завяршалася невялікай вежачкай, «дзе змешчаны гадзіннік з боем, які з усіх чатырох бакоў мае цыферблаты са стрэлкамі. Над вежкай шар, у якім вежавы звон умацаваны». Унутраная планіроўка палаца дазваляла размясціць тут не толькі жылыя пакоі, але і разнастайныя гасціныя і салоны, аранжарэі, бібліятэку.

Побач з паркам размяшчаўся звярынец – абавязковы элемент буйных сядзібна-паркавых комплексаў таго часу. Мураваны млын надаваў сядзібе паэтычны выгляд. Рамантычная карціна дапаўнялася блізка размешчаным маленькім востравам, куды вёў доўгі драўляны масток. Непаўторную прыгажосць парку надавалі клумбы з рознымі кветкамі, якія так любіў гаспадар. Адна з самых прыгожых клумбаў называлася «клумбай Эмы» ў гонар дачкі кампазітара. На ўзвышэнні сярод дрэў стаяла паўкруглая мураваная альтанка, арыентаваная галоўным фасадам на прагулачны дзядзінец.

Нашчадкі М.К. Агінскага валодалі сядзібай да 1927 г., потым прадалі Жаброўскім, якія былі ўладальнікамі да 1939 г. Пад час Першай сусветнай вайны моцных разбурэнняў у маёнтку не было. Апошняя ўладальніца Залесся Марыя Жаброўская правяла нават некаторыя рэстаўрацыйныя работы. Больш значныя страты адбыліся ўжо пасля Другой сусветнай вайны.

У 1953 г. палац і парк былі ўзяты пад ахову дзяржавы. У канцы 1970-х гг. было вырашана пачаць працы па рэстаўрацыі і кансервацыі унікальнай мемарыяльнай сядзібы – помніка архітэктуры і садова-паркавага мастацтва XVIII–XIX стст.

З пабудоў старога маёнтка XVIII ст. амаль нічога не захавалася, за выключэннем падмуркаў старажытных будынкаў. Ад новай сядзібы, пабудаванай у XIX ст., будынкаў захавалася больш, але і яны значна змянілі сваё аблічча: у 20–30-я гг. XX ст. новымі ўладальнікамі былі зроблены немалыя перабудовы, што прыкметна сказілі выгляд пабудоў, якія захаваліся. Ансамбль страціў адну з аранжарэй, дом садоўніка, другі паверх той часткі палаца, дзе знаходзілася бібліятэка кампазітара, вежу з гадзіннікам над цэнтральным аб'ёмам, шматлікія іншыя архітэктурныя дэталі. Памянялася планіроўка пакояў палаца, страчаны інтэр'ер. Ад двухпавярховага вадзянога млына і паўкруглай мураванай альтанкі захаваліся толькі падмуркі.

Сядзіба, якая дайшла да нашага часу, моцна пацярпела, шматлікія часткі гэтага вялікага палацава-паркавага ансамбля страчаны.

413В000599	Паклонны камень	перыяд бронзавага веку	в. Каты, 1 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000600	Гарадзішчы перыяду позняга сярэднявечча – новага часу	XVI–XVII стагоддзі	в. Крэва, 2,5 км на поўнач ад ускраіны вёскі, на заходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Г000601	Царква Аляксандра Неўскага	1854 год	в. Крэва	3	19.03.2003 № 83	14.05.2007 № 578
412Г000602	Фрагменты замка	XIV стагоддзе	в. Крэва	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Першая палова XIV ст. была перыядам шматлікіх феадальных войнаў. Сур'ёзнай пагрозай для Літвы і Польшчы стаў Тэўтонскі ордэн. Асабліва цярпелі ад крыжацкіх нападаў Гродзенская і Навагрудская землі. Разумеючы, што захапіць, а тым больш утрымаць пад сваёй уладай беларуска-літоўскія землі немагчыма, рыцары прымянялі тактыку захопу і ўтрымання зямель з дапамогай замкаў. Яны ўзводзілі іх на мяжы заваяванай тэрыторыі каля буйных населеных пунктаў або на асноўных гандлёвых шляхах і скрыжаваннях стратэгічных дарог. Тут захопнікі размяшчаліся для часовага пастою, папаўнялі правіянт. Рыцарскія замкі з вышэйпамянёнымі функцыямі адносяцца да замкаў тыпу «кастэль». Іх звычайна будавалі ў цяжкадаступных месцах. Абарона кастэляў складалася з драўляных або мураваных абарончых сцен, земляных валоў і равоў, якія часта абвадняліся.

У першай палове XIV ст. замкі, падобныя на рыцарскія кастэлі, пачалі ўзводзіць і на землях Беларусі і Літвы. Замак-кастэль у Крэве пабудаваны ў 30-я гг. XIV ст. у даліне паміж высокіх пагоркаў каля сутокаў рэчак Краўлянка і Шляхцянка. Крэўскі замак у сваёй планіроўцы мае шмат агульнага з Лідскім. У плане ён нагадвае няправільную трапецыю. З усходу, поўдня і часткова з захаду і поўначы замак баранілі воды рачулак, падпёртых плацінаю. Дзве вежы размяшчаліся па дыяганалі. На паўночна-заходнім рагу была

вялікая Княжацкая вежа (вежа Кейстута), памерамі 18,65х17 м, якая выступала за перыметр замкавых муроў, фланкіруючы заходнюю і паўночную з брамай сцены. Тут было не менш як тры паверхі і склеп-турма. У вежы жылі князь, чэлядзь і начальнік замкавай варты. Княжацкія пакоі размяшчаліся на другім паверсе, дзе вокны значна большыя і шырэйшыя. Над трэцім паверхам, абарончым, відаць існаваў яшчэ адзін ярус бою, аб чым сведчаць рэшткі каменнай лесвіцы ў тоўшчы вежавай сцяны, якая вяла наверх. Гэта мог быць яшчэ адзін паверх або баявыя пляцоўкі, размешчаныя на самым версе вежы. Пры таўшчыні сцен 3 м унізе і 2,5–2,6 м на ўзроўні трэцяга паверха вежа мела больш як 25 м у вышыню.

Падмурак вялікай вежы вышынёй 3 м, складзены з вялікіх груба абчасаных камянёў, пакладзеных на вапнавай рошчыне. Ён мае паўметровую «падушку» з дробных камянёў і гліны. Сцены вежы да вышыні 3 м ад цяперашняй паверхні вымураваны з камянёў. Вышэй ідзе лусковая мuроўка з буйнапамернай цэглы. Таўшчыня цагляных «шчок» каля 0,7 м. Вышыня колішніх паверхаў вежы дасягала 4,8–5 м. Перакрыцці паміж імі былі зроблены на бэльках памерамі 30х30 см. Унутры вежавых сцен бачны каналы ад драўляных брусоў памерамі 40х40 см. Брусы закладваліся для ўмацавання сцен. Паверхі злучаліся паміж сабой драўлянымі лесвіцамі. Княжацкія пакоі былі, відаць, распісаны фрэскамі.

Сцены Крэўскага замка розныя па памерах: паўночная сцяна, якой найчасцей пагражала небяспека, – 85 м, усходняя – 108,5 м, паўднёвая – 71,55 м і заходняя, якая перад вялікай вежай мае невялікае адхіленне ад асноўнай восі – 97,2 м. Таўшчыня замкавых сцен дасягае 2,75 м, яны маюць падмурак вышынёй да 2 м, зроблены з камянёў сярэдняй велічыні на вапне. Ніжнія рады падмурка паўночнай сцяны пакладзены на гліне. Замкавыя сцены да вышыні 4 м зроблены з каменю. Вышэй (і толькі з вонкавага боку) ідзе цагляная абліцоўка. Таўшчыня яе – 65 см. Сцены дасягалі вышыні 12–13 м. На вышыні 10 м па ўсім перыметры на драўляных бэльках размяшчалася баявая галерэя-памост. Абарона замка вялася праз байніцы, размешчаныя ў сценах на адлегласці 2,4 м адна ад адной.

На стыку ўсходняй і паўднёвай сцен, знутры замкавага двара, стаяла яшчэ адна вежа, памеры якой 11х10,65 м. Вежа была прыбудавана да сцен пазней і адрозніваецца ад іх глыбінёй залягання фундаментаў. У канцы XIX ст. вежа яшчэ ўзвышалася над замкавымі сценамі, цяпер яе вышыня дасягае 6,6 м. Яна таксама, як і Княжацкая вежа, мела перакрыцці на бэльках, ад якіх захаваліся ў сценах адтуліны. Вышыня колішняга першага паверха 3,5 м, другога – 2,3 м, трэцяга – не менш за 3 м. Існаваў, несумненна, чацвёрты паверх. Таўшчыня сцен – 2,2 м. Унутры вежа, відаць, была абмуравана цэглай.

У паўднёвай сцяне замка быў запасны выхад-праём. Цяпер яго няма, бо сцяна ў гэтым месцы абвалілася. Але на фотаздымках і малюнках канца XIX – пачатку XX ст. ён добра відаць.

Заходнюю сцяну ля самага долу праразае яшчэ адзін праём спічастай формы вышынёй каля 2,5 м і шырынёй 2,25 м. Некаторыя даследчыкі лічаць яго адтулінай, праз якую пускалі ў замкавы стаў-сажалку ваду. Больш верагодна, што гэта таксама запасны выхад. Да пэўнага часу ён мог быць замураваным у адзін-два рады камянёў, якія пры неабходнасці выбіваліся.

Двор не быў забрукаваны. Толькі ад уваходнай брамы, якая праразала паўночную сцяну, да паўднёва-ўсходняй вежы ішла выбрукаваная дарога шырынёй 8 м. На замкавым падворку ёсць толькі два ўзвышэнні. Адно (50х35 м) прымыкае да вялікай вежы, займаючы паўночна-заходнюю частку двара. Участак забрукаваны. Тут, відаць, былі княжацкія гаспадарчыя службы. На другім пясчаным узвышшы была пабудавана пазнейшая малая вежа.

За сваю гісторыю замак быў сведкам многіх гістарычных падзей. У 1382 г. тут, у падзямеллі Княжацкай вежы, быў задушаны па загадзе Ягайлы яго дзядзька Кейстут, асноўны прэтэндэнт на велікакняжацкі прастол. У 1385 г. у замку былі прыняты ўмовы аб'яднання Літвы і Польшчы пад уладай Ягайлы. У 1443 г. замак быў узяты войскамі князя Свідрыгайлы, які ваяваў за велікакняжацкі прастол з князем Жыгімонтам. У 1503–1506 гг. замак абкладалі і значна разбурылі войскі перакопскіх татараў. Пазней тут, у Княжацкай вежы, жыў беглы князь Андрэй Курбскі. Аднак ужо ў XVI ст. вядомы дыпламат Сігізмунд Герберштэйн адзначаў, што Крэва – горад «з пакінутым замкам».

Замак паступова страціў сваё значэнне як абарончы пункт. У XVIII ст. значна была разбурана вялікая вежа, дах і перакрыцці, абвалілася частка ўсходняй сцяны.

Асабліва пацярпеў замак у час Першай сусветнай вайны. Праз Крэва больш за тры гады праходзіла лінія фронту. Замак знаходзіўся на нямецкім баку абароны. Тут рабілі бетонныя сховішчы (у малой вежы і каля паўднёвай сцяны), назіральныя пункты, у час абстрэлу якіх сцены замка і вялікая вежа былі разбіты, разбураны завяршэнні сцен. Паўночная сцяна замка пахілілася на 10 градусаў. У 1929 г. гэту сцяну ўмацавалі контрфорсам і закансервавалі. Абліцоўка галоўнай вежы была звязана жалезнымі зацяжкамі, а шчыліны заліты вапнай. Тады ж падмуравалі рэшткі паўночна-ўсходняй сцяны, падмацаваныя эскарпам, а таксама правялі шэраг іншых кансервацыйных і рэстаўрацыйных работ.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны стан замкавых муроў значна пагоршыўся.

413Г000603	Музей-сядзіба Ф. Багушэвіча: сядзібны дом гаспадарчыя пабудовы парк	канец XIX стагоддзя	в. Кушляны	3	28.07.2005 № 111	14.05.2007 № 578
413В000604	Курган		в. Медрыкі, 1,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000605	Гарадзішча перыяду жалезнага веку, курганны могільнік	I–IV стагоддзі	в. Монтацішкі, на паўднёва-заходняй ускраіне вёскі, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000606	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VIII стагоддзе да н.э.–V стагоддзе н.э.	в. Няфёды, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000607	Гарадзішча перыяду сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Сінькі, 0,4 км на поўдзень ад усходняй ускраіны вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000608	Курганны могільнік перыяду сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Скірдзімы, 2 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000609	Гарадзішча перыяду жалезнага веку	VIII стагоддзе да н.э.–V стагоддзе н.э.	в. Суцькава, 0,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Шчучынскі раён

412Г000610	Комплекс былога палаца князёў Друцкіх-Любецкіх	канец XVIII стагоддзя	г. Шчучын	2	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

Палац знаходзіцца ў паўночнай частцы горада, на месцы былога панскага маёнтка, тэрыторыя якога пасля вайны была аддадзена пад ваенны гарадок і даволі шчыльна забудавана.

Спраектаваны ў 1892–1895 гг. віленскім архітэктарам Тадэвушам Растварўскім і быў мала звязаны з папярэднім палацава-паркавым комплексам XVIII ст. Уяўляе сабой дваранскую рэзідэнцыю, мураваную, двухпавярховую, у стылі пецярбургскага неакласіцызму канца XIX ст., з асобнымі элементамі эклектызму.

Рашэнне аб будаўніцтве рэзідэнцыі ў Шчучыне было прынята князем Уладзіславам Друцкім-Любецкім у 1892–1895 гг., у гэты ж час Растварўскім быў распрацаваны праект пабудовы палаца. Па невядомых прычынах будаўніцтва ішло вельмі марудна. Магчыма, гэта было звязана з хваробай князя. Так, да пачатку Першай сусветнай вайны не паспелі на балконах зрабіць агароджы.

Пасля смерці ў 1913 г. князя Уладзіслава Друцкага-Любецкага сям'я была не гатова працягваць будаўніцтва і аддзелку інтэр'ераў. Сам палац у Шчучыне не моцна пацярпеў у час Першай сусветнай і грамадзянскай войнаў. Відаць, толькі пасля вяртання апошняга ўладальніка Шчучына князя Яна з вайсковай службы каля 1921 г. магло быць працягнута будаўніцтва і аздабленне палаца. Безумоўна, не спрыяла хутчэйшаму заканчэнню будаўніцтва пасляваенная разруха 1921–1925 гг.

Двухпавярховая мураваная рэзідэнцыя ў плане – шырокі прамавугольнік на высокім каменным цокалі. З агульнага аб'ёму лёгка вычляняюцца з боку галоўнага фасада тры ўзаемазвязаныя аб'ёмы. Сярэдні (цэнтральны) аб'ём, адсунуты злёгку ўнутр, быў ніжэйшы за бакавыя і ўтвараў на галоўным фасадзе порцік з дзвюма калонамі іанічнага ордэра, фланкіруючымі галоўную вось фасада. Плоскі дах, накрыты бляхай, быў агароджаны балюстрадным атыкам, а магутны карніз упрыгожвала моцна прафіляваная ляпніна.

Унутраная планіроўка рэзідэнцыі мела нерэгулярны характар. Жылыя памяшканні ў асноўным групаваліся ўздоўж галоўнага фасада і двух бакавых, а з паркавага фасада размяшчаліся парадныя памяшканні.

Мэбля, згодна з ўспамінамі апошніх уладальнікаў, належала да ранніх стыляў. Памяшканні ўпрыгожвалі партрэты і іншы жывапіс, з скульптуры – мармуровая Леда невядомага аўтара. Амаль усю правую частку паркавага фасада займала на першым паверсе доўгая сталовая, дзе сцены былі ўпрыгожаны партрэтамі каралёў, а ў сервантах захоўвалася фамільнае срэбра і французскі фарфор. Жылыя пакоі мелі больш сучасную мэблю. Унутранае ўбранне, мэбля, вялікая частка маёмасці былі вывезены ў кастрычніку 1939 г.

Будаўніцтва ваеннага гарадка пасля Другой сусветнай вайны на тэрыторыі маёнтка і палацава-паркавага комплексу, а перш за ўсё прыбудова да палаца значна змянілі архітэктурна-планіровачны ансамбль і непасрэдна сам палац.

Помнік знаходзіцца ў адносна здавальняючым стане, захаванне яго фасадных дэталей дае магчымасць у адносна кароткі час яго аднавіць.

413Д000611	Брацкая магіла		г. Шчучын, пл. Свабоды	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
412Ж000612	Помнік А.С. Пашкевіч	1954 год	г.п. Астрына, вул. Станкевіча	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
413В000613	Гарадзішча		в. Ашуркі, 2 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

413В000614	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	VI–VIII стагоддзі	в. Берагоўцы, паміж вёскамі Берагоўцы і Марокі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000615	Стаянкі перыяду каменнага веку	4-е тысячагоддзе да н.э., 3–1-е тысячагоддзі да н.э.	в. Бершты, у цэнтры вёскі, 0,5–0,6 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000616	Касцёл Яна Хрысціцеля сем алтароў касцёла	другая палова XVIII стагоддзя	в. Васілішкі	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пабудаваны ў 1769 г. з цэглы пры манастыры базыльян (не захаваўся). У 1832 г. перабудаваны пад царкву. З 1919 г. касцёл дзейнічаў, пазней закрыты. У 1980-я гг. зноў перададзены вернікам. Помнік архітэктуры позняга барока.

Храм трохнефавы з двухвежавым галоўным фасадам і паўцыркульнай апсідай з сакрысціямі. У кампазіцыі дамінуе галоўны фасад. Цэнтральная плоскасць яго расчлянёна лучковымі праёмамі, лапаткамі і карнізамі, увянчана паўцыркульным франтонам. Першы ярус вежаў увагнуты, са скругленымі вугламі і бакавымі пілястрамі. У другім ярусе ўвагнутыя часткі сцен плаўна пераходзяць у вуглавыя лапаткі з валютамі. Вежы завершаны маленькімі васьміграннымі аб'ёмамі з шлемападобным пакрыццём. Другі ярус галоўнага фасада і верхнія ярусы вежаў часткова перабудаваны. Бакавыя фасады і апсіда прарэзаны лучковымі праёмамі, расчлянёны плоскімі лапаткамі і апяразаны карнізам.

Інтэр'ер касцёла зальны, апсіда аднолькавай шырыні з цэнтральным нефам, раскрываецца ў асноўнае памяшканне арачным праёмам. Над бабінцам паміж аб'ёмамі вежаў размешчаны хоры. Асноўнае памяшканне перакрыта плоскай драўлянай столлю, апсіда конхай. Галоўны двух'ярусны алтар вырашаны ў барочным стылі ў выглядзе карынфскай каланады, якая нясе крапаваны карніз і фігурны шчыт з круглай люкарнай па цэнтры, валютамі, ракайлямі, дэкаратыўнымі вазамі, пуцці, складанымі спляценнямі S-падобных завіткоў. Па цэнтры галоўнага алтара – абраз «Хрышчэнне» пачатку XX ст., у завяршэнні стукавы картуш, афармлены валютамі і фігуркамі двух анёлаў.

Ансамбль сямі алтароў (галоўны, два бакавыя і чатыры кулісныя) выкананы ў тэхніцы стука, апрацаваны пад ружовы і блакітны мармур, упрыгожаны пазалочанай ляпнінай у выглядзе валют, ракайляў і дэкаратыўных ваз у стылі ракако. Пластычна-хвалісты абрыс маюць хоры, узнятыя над нартэксам.

413В000617	Селішча перыяду жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Ваўчкі, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000618	Каменныя могільнікі	XIII–XIV, X–XV стагоддзі	в. Вензаўшчына, 0,1 км на захад ад вёскі, 80 м на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

413В000619	Каменныя могільнікі	XVI стагоддзе, XIV–XVII стагоддзі	в. Вераб'і, 0,3 км на поўнач ад вёскі, 1,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000620	Фрагменты комплексу былой сядзібы: парк гаспадарчыя пабудовы флігель агароджа	канец XVIII –пачатак XIX стагоддзя, 1787 год	в. Вялікае Мажэйкава	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Цэнтрам комплексу з рэгулярнай кампазіцыяй быў сядзібны дом (разбураны ў 1914 г.). Па восі сіметрыі перад галоўным усходнім фасадам размяшчалася парадная плошча і ўезд у сядзібу з двума штучнымі прамавугольнымі вадаёмамі па баках.

Прамавугольны ў плане мураваны аднапавярховы флігель вырашаны ў формах класіцызму. Лямус размешчаны ў паўночнай частцы сядзібы. Двухпавярховы квадратны ў плане будынак. Першы паверх мураваны, другі драўляны.

Парк плошчай каля 5 га. Мае сіметрычную рэгулярную планіроўку. Складаецца з параднага партэра і сістэмы баскетаў, падзеленых сеткай алей. Да партэра прымыкаюць два рады дэкаратыўных баскетаў. Яшчэ два рады баскетаў з пладовымі дрэвамі ўтвараюць паступовы пераход да парадпай часткі парку да саду. Кампазіцыйную вось парку завяршала мураваная капліца, у паўднёва-заходняй частцы парку стаяла мураваная альтанка-ратонда (не захавалася). З насаджэнняў трапляюцца экзоты.

412Г000621	Былая сядзіба	пачатак XX стагоддзя	в. Галавічполе	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Помнік сядзібна-паркавай архітэктуры з элементамі неаготыкі. Г-падобны ў плане, асіметрычнай аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі. Складаецца з адна- і двухпавярховых аб'ёмаў рознай велічыні, накрытых высокімі чарапічнымі дахамі. У дэкоры выкарыстаны фігурныя люкарны, спічастыя шчыты, пінаклі, гранёныя эркеры з шатровымі завяршэннямі. Да паўднёва-заходняй сцяны прымыкае звязаная з калідорам тэраса. Дэкаратыўнае вырашэнне фасадаў заснавана на кантрастным спалучэнні чырвонага фону цаглянай муроўкі з атынкаванымі архітэктурнымі дэталямі – ліштвамі, карнізамі і рустоўкай. Гарызантальныя паясы, абрамленні праёмаў, дэкаратыўная рустоўка вуглоў ствараюць на плоскасці фасадаў складаны геаметрыч-

ны малюнак. У аздабленні фасадаў выкарыстаны таксама трохвугольныя дэкаратыўныя балкончыкі, металічныя каваная агароджа балконаў і тэрасы, паліваная кафля з раслінным малюнкам у паўцыркульных нішах над вокнамі. Планіроўка дома калідорная.

413В000622	Гарадзішча перыяду позняга сярэднявечча	XIV–XVI стагоддзі	в. Галынка, 0,3 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000623	Каменны могільнік перыяду сярэднявечча	XIV–XVI стагоддзі	в. Галынка, 2 км ад вёскі, ва ўрочышчы Круглік	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000624	Курган		в. Глебаўцы, 0,5 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000625	Каменны могільнік	XVI стагоддзе	в. Даўбенкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000626	Селішча перыяду сярэднявечча	XII–XIII стагоддзі	в. Дварчаны, 0,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000627	Комплекс былога палаца: палац флігель мураваны млын кузня гаспадарчыя пабудовы парк	XVIII – пачатак XX стагоддзя	г.п. Жалудок, на правым беразе р. Грушка	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Палац пабудаваны князямі Чацвярцінскімі ў 1907–1908 гг. паводле праекта архітэктара У. Марконі. Увесь палацава-паркавы комплекс не быў вытрыманы ў адзіным архітэктурным стылі. У ім суседнічалі разнастайныя пабудовы: неабарочны палац, неагатычны флігель і г.д.

Палац – двухпавярховы будынак, накрыты ламаным дахам. У дэкоры фасадаў выкарыстаны бакавыя круглаватыя рызаліты, фігурныя ліштвы і люкарны, картушы і гірлянды. У інтэр'еры будынка ў цэнтральнай частцы размешчана зала, вестыбюль з парадней лесвіцай.

Флігель – аднапавярховы прамавугольны ў плане аб'ём з круглай у сячэнні шатровай вежай, прыбудаванай да тарцовага фасада. Сцены з бутавага каменю, члянёны стральчатымі аконнымі праёмамі. Галоўны ўваход вырашаны ў выглядзе партала.

413Д000628	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Жалудок, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000629	Селішча		г.п. Жалудок, на правым беразе р. Жалудзінка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000630	Гарадзішча		хутар Зубраўка, 0,2 км злева ад дарогі ў в. Сухары	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000631	Троіцкі касцёл дэкаратыўнае аздабленне інтэр'ера: галоўны алтар, два бакавыя алтары, амбон, роспіс скляпенняў у апсідзе	1758 год, канец XVIII стагоддзя	в. Ішчална	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы па фундацыі гродзенскага харунжага Язэпа Валы на месцы драўлянага храма 1670–1678 гг. Помнік архітэктуры позняга барока.

Касцёл аднанефавы, двухвежавы з пяцігранңай апсідай і сакрысціямі. Дамінуючае становішча ў аб'ёмнай кампазіцыі займае галоўны фасад. Яго вузкую цэнтральную плоскасць фланкіруюць квадратныя ў плане вежы, якія рэльефна выступаюць з асноўнага аб'ёму, маюць нізкае шлемападобнае завяршэнне. Фасадныя і бакавыя плоскасці вежаў апяразаны карнізамі, расчлянёны плоскімі прамавугольнымі філёнгамі і прарэзаны прамавугольнымі, лучковымі і паўцыркульнымі аконнымі праёмамі. Бакавыя фасады будынка завершаны карнізам і расчлянёны ў верхняй частцы двума радамі лучковых акон.

Інтэр'ер касцёла зальны, выцягнуты па падоўжнай восі. Асноўны аб'ём і апсіда перакрыты драўляным лучковым скляпеннем. Сцены дэкарыраваны тонкімі спаранымі лапаткамі, завершаны шырокім карнізам. Над бабінцам паміж аб'ёмамі вежаў ступеньчатыя ў плане хоры. Тры алтары і амбон выкананы ў стылі ракако. Галоўны алтар двух'ярусны. Першы ярус устаноўлены на высокім цокалі, падзелены калонамі карынфскага ордэра на тры часткі, аддзелены ад другога яруса хвалепадобным антаблементам з ляпным дэкорам. У цэнтры вялікі абраз «Святая Сям'я», злева абраз «Св. Пётр», справа абраз «Хрышчэнне». У цэнтры другога яруса – картуш з люнетай, па баках жывапісныя панэлі, дэкаратыўныя вазы і выявы анёлаў. Два бакавыя алтары формай і дэкорам нагадваюць галоўны, але меншыя за яго, увянчаны скульптурнымі кампазіцыямі Святых Францішка і Варвары сярод анёлаў і ракайльных завіткоў. Пабудаваны яны ў выглядзе пласцін, расчлянёных на два ярусы тонкапрафіляванымі і раскрапаванымі антаблементамі, фланкіраваны калонамі, капітэлі якіх з'яўляюцца пастаментамі для пуцці. На правай сцяне ляпная экспрэсіўная гарэльефная кампазіцыя «Архангел Міхаіл, які топча д'ябла» – шэдэўр мастацтва ракако.

Высокамастацкім дэкаратыўна-скульптурным творам з'яўляецца амбон. Яго кафедра – пластычная чаша, падтрыманая кансоллю-ракавінай. Ракайльныя панэлі на яе гранях запоўнены ляпнымі кампазіцыямі на біблейскія тэмы. Праз спрошчаную фігурную панэль кафедра аб'яднана з балдахінам, завершаным экспрэсіўнай кампазіцыяй з выявай святой з крыжам і пуцці. Размах і насычанасць скульптурнага і ляпнога дэкору эфектна кантрастуюць з лаканізмам архітэктурных плоскасцей інтэр'ера.

413В000632	Гарадзішча перыяду сярэднявечча	XI–XIV стагоддзі	в. Касцянёва, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000633	Каменны могільнік	XIV–XVI стагоддзі	в. Клешнякі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000634	Камень-следавік		в. Красулі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

413В000635	Гарадзішча перыяду сярэднявечча, курганныя могільнікі, каменны могільнік	X–XIII, XIV–XVI стагоддзі	в. Кульбачына, 0,8 км на захад ад вёскі, 0,2 км на поўнач ад вёскі, 0,3 км на поўдзень ад гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000636	Каменны могільнік	IV–VI стагоддзі	в. Краснае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000637	Стаянка	перыяд бронзавага веку	в. Мацеўчукі, на правым беразе р. Лебяда	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
410Г000638	Свята-Раства-Багародзіцкая царква (крэпасць абарончага тыпу)	1524 год	в. Мураванка	0	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Помнік абарончага дойлідства. Мае стылявыя адзнакі беларускай готыкі.

У плане нагадвае правільны прамавугольнік, блізкі да квадрата (15х13,5 м). Да ўсходняга фасада прымыкае адна апсіда амаль на ўсю шырыню царквы. Вежы храма круглыя: дыяметр заходніх – каля 4,5 м, усходніх – каля 3 м. Таўшчыня сцен дасягае 2 м. Сцены і вежы маюць байніцы. Унутраная прастора збудавання падзелена чатырма гранёнымі слупамі на тры нефы, якія перакрыты зоркавымі скляпеннямі. Гурты апошніх у перапляценнях утвараюць ромбы і трохкутнікі.

Фасады храма насычаны дэкаратыўнымі элементамі. Нішамі ўпрыгожаны не толькі сцены, але і вежы, апсіда. Усё збудаванне ахоплівае дэкаратыўны паясок – рад цэглы, пакладзенай пад вуглом. Спалучэнне цёмна-чырвонага фона сцяны з белымі паясамі і нішамі надае храму асаблівае хараство, таму яго фасады не выклікаюць уражання суровасці.

Храм неаднойчы змяняўся, асабліва ў час капітальных рамонтаў у 1822 і 1871–1872 гг. Зніклі некаторыя характэрныя дэталі, якія стваралі непаўторны каларыт царквы-крэпасці. Аказалася замураванай частка байніц на галоўным і бакавых фасадах, зніклі байніцы з усходняга. Раскіданы лесвіцы алтарных вежаў, на адзін ярус надбудаваны заходнія вежы заходняга фасада. Зроблены новыя карнізы, пабудаваны прытвор. На вонкавых сценах з'явілася тынкоўка. Аднак, нягледзячы на істотныя змены, першапачатковы выгляд храма ў асноўным захаваўся.

У час Вялікай Айчыннай вайны была пашкоджана, у канцы 1940 – пачатку 1950-х гг. адрамантаваны сцены, скляпенні, дах.

412Г000639	Юр'еўскі касцёл тры алтары	XVIII стагоддзе	в. Новы Двор	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пабудаваны ў 1749 г. (1792 г.) з дрэва на месцы храма 1670 г. Адноўлены ў 1880 г. Помнік драўлянага дойлідства.

Касцёл складаецца з прамавугольнага ў плане асноўнага аб'ёму, завершанага васьміграннай вежай, і пяціграннай апсіды з сакрысціямі. Асноўны аб'ём і апсіда накрыты агульным двухсхільным дахам з вальмамі. Сакрысціі маюць самастойныя вальмавыя дахі. Сцены прарэзаны лучковымі і прамавугольнымі аконнымі праёмамі і вертыкальна ашаляваны дошкамі з нашчыльнікамі. Франтон галоўнага фасада аддзелены ад плоскасці карнізам, гарызантальна ашаляваны.

У інтэр'еры асноўнае памяшканне выцягнута па падоўжнай восі. Плоскую столь падтрымліваюць шэсць слупоў, звязаных бэлькамі ў два падоўжныя рады. Тры разныя алтары выканаНы ў стылі ракако. Невысокі дэкарыраваны медальёнамі цокаль галоўнага алтара падтрымлівае асноўны ярус, расчлянёны чатырма круглымі калонамі. Наверша, аддзеленае ад асноўнага яруса

разным карнізам, аздоблена выявамі галовак херувімаў, кароны, ваз, картушам; у сярэдзіне – алтарны абраз «Багародзіца». У дэкоры шырока выкарыстана скразная пазалочаная разьба па дрэве, у арнаментыцы якой валюты, ракайлі, лісце аканта. Бакавыя алтары кампазіцыйна паўтараюць галоўны, але дэкарыраваны больш сціпла. Устаноўлены на хорах арган упрыгожаны драўлянымі скульптурамі двух анёлаў, двух херувімаў і накладной залачонай разьбой у стылі ракако.

413В000640	Селішча перыяду сярэднявечча	XII–XIII стагоддзі	в. Орля, 2,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000641	Брацкая магіла	1944 год	в. Орля	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000642	Каменныя магілы	XIV–XVI стагоддзі	в. Плёткі, на правым беразе р. Латачок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
412Г000643	Петрапаўлаўскі касцёл	1674, 1924–1925 гады	в. Ражанка	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

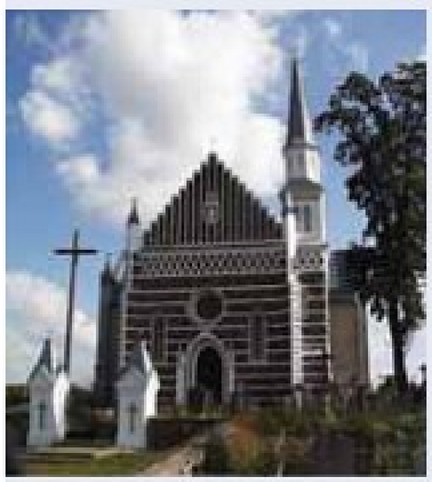

Пабудаваны ў 1674 г. з цэглы і бутавага каменю. Перабудаваны ў 1827 г. паводле праекта архітэктара Генрыка Марконі. Аднаўляўся ў 1924–1925 гг. Капітальна адрамантаваны і адкрыты ў 1990 г. Помнік архітэктуры рэтраспектыўна-гатычнага стылю.

Аднанефавы крыжападобны ў плане храм з больш нізкімі пяціграннай апсідай і трансептам. Тарцы высокіх двухсхільных дахаў над нефам і крыламі трансепта закрыты ступеньчатымі шчытамі. Да бакавых сцен асноўнага аб'ёму далучаны дзве прамавугольныя ў плане капліцы. Да паўднёва-заходняга вугла нефа прыбудавана трох'ярусная вежа (васьмярык на двух чацверыках), накрытая васьміграннем спічастым шатром, да нефа з паўночнага боку далучана невялікая сакрысцыя. Вуглы асноўнага аб'ёму ўмацаваны контрфорсамі і завершаны дэкаратыўнымі вежачкамі. Вокны высокія, паўцыркульныя, з узорыстымі вітражамі. У цэнтры галоўнага фасада круглае акно-ружа, вышэй яго дэкаратыўны арнамент, пояс і шчыт. Аздабленне фасада дапаўняюць вузкія плоскія нішы з трохлопасцевымі арачнымі завяршэннямі і ляпны герб. Галоўны ўваход вырашаны стральчатым парталам.

Унутраная прастора касцёла перакрыта цыліндрычным скляпеннем з распалубкамі, крылы трансепта – крыжовымі скляпеннямі. Апсіда і капліцы раскрываюцца ў прастору нефа арачнымі праёмамі. Над уваходам – хоры. Сцены асноўнага аб'ёму расчлянёны пілястрамі і размаляваны ў верхняй частцы шматфігурнымі кампазіцыямі на біблейскія тэмы.

413В000644	Каменныя магілы	XIV–XVI стагоддзі	в. Сырні, 1 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413Д000645	Магіла А.С. Пашкевіч (Цёткі)	1916 год	в. Стары Двор	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
413В000646	Гарадзішча перыяду сярэднявечча	XI–XIII стагоддзі	в. Турэйск, у вёсцы на правым беразе р. Нёман	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
413В000647	Курганны могільнік, селішчы 1 і 2	XI–XIV стагоддзі, VI стагоддзе да н.э., II стагоддзе н.э.	в. Яселевічы, 0,5 км на паўночны ўсход ад вёскі, 200 м на поўдзень ад вёскі, 0,8 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

ГЛАВА II

МАТЭРЫЯЛЬНЫЯ РУХОМЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ)

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь

Гродзенская вобласць

г. Гродна

421Ж000019	Сярэбная ваза	XIX стагоддзе	Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны музей	1	04.06.1999 № 53	14.05.2007 № 578
422Ж000020	Невядомы мастак. Эразм з Вадхайма. Палатно, алей	канец XVII стагоддзя	Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны музей	2	20.09.2000 № 60	14.05.2007 № 578
422Ж000021	Невядомы мастак. 'Партрэт кардынала. Палатно, алей	канец XVII – XVIII стагоддзе	Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны музей	2	20.09.2000 № 60	14.05.2007 № 578
423Ж000022	Невядомы мастак. Зняцце з крыжа. Палатно, алей	канец XVIII – XIX стагоддзе	Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны музей	3	20.09.2000 № 60	14.05.2007 № 578
423Ж000023	Невядомы мастак. Эпізод паўстання 1831 года. Палатно, алей	XIX стагоддзе	Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны музей	3	20.09.2000 № 60	14.05.2007 № 578
423Ж000024	Байкоў. Група уланаў. Палатно, алей	XIX стагоддзе	Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны музей	3	20.09.2000 № 60	14.05.2007 № 578

Карэліцкі раён

422Ж000025	Крэсла (КП-22642)	1936 год	філіял Нацыянальнага мастацкага музея «Мірскі замак»	2	07.08.2001 № 66	14.05.2007 № 578
422Ж000026	Стол (КП- 22439)	1936 год	філіял Нацыянальнага мастацкага музея «Мірскі замак»	2	07.08.2001 № 66	14.05.2007 № 578

ДЗЯРЖАЎНЫ СПІС ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫХ КАШТОЎНАСЦЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

**РАЗДЗЕЛ І
ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ, ЯКІЯ ЗНАХОДЗЯЦЦА НА ТЭРЫТОРЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**

МАГІЛЁЎСКАЯ ВОБЛАСЦЬ

ГЛАВА І

МАТЭРЫЯЛЬНЫЯ НЕРУХОМЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ)

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь

Горад Магілёў

513Е000001	Гістарычны цэнтр г. Магілёва: будынкі і збудаванні, планіровачная структура, ландшафт і культурны пласт, у межах броўкі левага берага р. Дубравенка, вул. Яцыны, Камісарыяцкага завулка, 50 м на поўнач ад чырвонай лініі забудовы вул. Лепяшынскага, броўкі верхняга плато правага берага р. Дзебра, броўкі карэннага правага берага р. Днепр	XIV–XX стагоддзі	г. Магілёў	3	09.07.2003 № 87 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
513В000002	Культурны пласт старажытнай тэрыторыі Мікольскай царквы, у міжрэччы правага берага рэк Днепр і Дзебра, у межах вуліц Вялікая Грамадзянская, Малая Грамадзянская, Сурты, урочышча Падміколле (Мікольскі пасад)	XVI–XVIII стагоддзі	г. Магілёў	3	09.07.2003 № 87, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
513В000003	Грунтавы могільнік і рэшткі сярэдневяковых умацаванняў	XII–XIII стагоддзі	пры ўпадзенні р. Дубравенка ў р. Днепр, урочышча Могілкі (цяпер тэрыторыя парку імя Горкага)	3	09.07.2003 № 87	14.05.2007 № 578

513В000004	Тэрыторыя Троіцкага пасада старажытнага Магілёва	XVI–XVIII стагоддзі	тэрыторыя, абмежаваная левым берагам р. Днепр у раёне пр. Пушкінскага, вул. Вялікай Чавускай (0,42 км на ўсход ад пр. Пушкінскага), вул. Гагарына (0,34 км на захад ад пр. Пушкінскага), умоўнай лініяй, паралельнай пр. Пушкінскаму (0,34 км на паўднёвы захад ад урочышча Лупалава Слабада)	3	09.07.2003 № 87	14.05.2007 № 578
513В000005	Тэрыторыя Задубравенскага пасада старажытнага Магілёва	XVI–XVIII стагоддзі	тэрыторыя, абмежаваная схіламі вул. Вароўскага, зав. Ленінградскім, вул. Правая Дубравенка, зав. Яравым і тэрыторыяй Быхаўскага рынку	3	09.07.2003 № 87	14.05.2007 № 578
513В000006	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку – ранняга сярэднявечча	1-е тысячагоддзе да н.э. – XII стагоддзе	тэрыторыя, абмежаваная схіламі ўздоўж вул. Правая Дубравенка, зав. Рылеева, вуліц Лазарэнкі, Струшня і Садовая, урочышча Змяёўка	3	09.07.2003 № 87	14.05.2007 № 578
513Г000007	Былы касцёл Св. Казіміра	пачатак XVII (1604 год) – XIX стагоддзе	вул. Болдзіна, 3	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000008	Рэшткі Богаяўленскага манастыра	XVII– XIX стагоддзі	у квартале, абмежаваным вуліцамі Першамайскай, Ленінскай, Болдзіна	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000009	Будынак	XIX стагоддзе	вул. Болдзіна, 4	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000010	Комплекс будынкаў гарадской бальніцы	1802–1864 гады	вул. Боткіна, 2	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
512Г000011	Крыжаўзвіжанская царква	XVII – сярэдзіна XIX стагоддзя	зав. Брусава, 2	2	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578

Пабудавана з цэглы як жылы дом, які ў XIX ст. перабудаваны пад царкву (у літаратурных крыніцах вядома як Барысаглебская царква). Помнік архітэктуры барока і рэтраспектыўна-рускага стылю.

Да квадратнага ў плане аб'ёму з усходу прыбудавана трохгранная апсіда, з захаду – двух'ярусная званіца. Будынак завершаны чатырохсхільным дахам, на вільчыку ўзвышаецца драўляная галоўка. Атынкаваныя фасады былі дэкарыраваны раслінным арнаментам паводле беларускіх народных матываў, выкананым па вільготнай тынкоўцы. Званіца накрыта невысокім шатром з галоўкай.

513Г000012	Барысаглебская царква	1866–1869 гады	зав. Брусава, 2	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000013	Будынак	другая палова XIX стагоддзя	вул. Быхаўская, 6	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000014	Будынак	другая палова XIX стагоддзя	вул. Быхаўская, 12	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000015	Будынак былога мужчынскага епархіяльнага вучылішча	першая палова XIX стагоддзя	вул. Чалюскінцаў, 10	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000016	Будынак былога жаночага епархіяльнага вучылішча	1889–1892 гады	вул. Вароўскага, 29	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
511Г000017	Комплекс Мікольскага манастыра ў межах агароджы: званіца жылы дом (шпіталь) Мікольская царква дэкаратыўнае аздабленне царквы: фрэскі сюжэтныя, фрэскі арнаментальныя, іканастас, арнаментальная ляпніна Ануфрыеўская царква агароджа з уязной брамай	XVII–XVIII стагоддзі	вул. 1-я Волі	1	14.05.1998 № 45, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Мікольская царква – галоўны храм комплексу. Мураваны будынак узведзены на месцы драўлянага ў 1669–1672 гг. Царква ўяўляе сабой трохапсідную крыжова-купальную базіліку з васьмігранным светлавым барабанам і вялікім цыбулепадобным купалам над міжкрыжжам. Архітэктурнай дамінантай царквы стаў галоўны фасад з фігурным франтонам паміж вежамі, упрыгожанымі сістэмай паярусна размешчаных рознай формы ніш. Арыгінальным элементам з'яўляецца наяўнасць у дэкоры сцен разных узораў раслінага характару, сугучных разьбе іканастаса. Усё гэта дае магчымасць гаварыць аб прыўнясенні ў праваслаўнае культавае дойлідства Беларусі асобных прыёмаў і форм заходнееўрапейскай каталіцкай архітэктуры. Галоўны ўваход абазначаны васьмігранным тамбурам больш позняй пабудовы. Бакавыя фасады дэкарыраваны высокімі пілястрамі, крылы трансепта завяршаюцца фігурнымі шчытамі.

Драўляны чатырох'ярусны іканастас па тонкасці выканання і складанасці форм з'яўляецца выдатным творам беларускіх майстроў, створаным у перыяд да 1672 г. Па сваёй пабудове (яруснасці) і формах (драўляныя калонкі, упрыгожаныя разьбой з вінаграднай лазы – спецыфічны матыў барока), характары разьбы ён сугучны з іканастасамі работы Кліма Міхайлава. Іканастас увянчаны скульптурным распяццем у абрамленні багатай разьбы.

Інтэр'ер царквы ўпрыгожаны манументальным жывапісам рознага часу. Самымі раннімі з'яўляюцца фрэскі канца XVII ст. – «Тройца новазапаветная» ў падкупальнай прасторы і выявы чатырох евангелістаў з сімваламі ў руках. Сюжэтныя сцэны на біблейскія тэмы размешчаны на другім ярусе, паміж аконнымі праёмамі светлавога барабана, датуюцца 1-й паловай XVIII ст. У алтарнай частцы захаваліся невялікія сюжэтныя кампазіцыі і арнаментальны дэкор канца XVII–XIX ст. Напісаны яны па вільготнай тынкоўцы ў светлых цёплых танах. Кампазіцыі характарызуюцца прасторавай глыбінёй і аб'ёмам. У сцэны ўведзены пейзаж з невялікімі архітэктурнымі кулісамі.

У Вялікую Айчынную вайну храм быў пашкоджаны, аднак скляпенні ацалелі. У 1946 г. Упраўленне па справах архітэктуры пры СМ БССР рэкамендавала царкву ўключыць у спіс аб'ектаў для рэстаўрацыі. Звярталася ўвага на захаванасць у алтары фрэскавага жывапісу XVII–XVIII стст., на арнаментыку іканастаса, афармленне ўваходных дзвярэй.

Мікольская царква – адзіны ацалелы помнік архітэктуры «магілёўскага барока». Яна з'яўляецца характэрным прыкладам дойлідства, у якім ярка праявіліся канструктыўна-планіровачныя архітэктурна-дэкаратыўныя рэгіянальныя асаблівасці як у вонкавым абліччы храма, так і ў інтэр'еры.

Ануфрыеўская царква пабудавана ў 1798 г. побач з Мікольскай царквой, з'яўляецца цёплай (зімняй) царквой. Крыжова-купальны храм. Уяўляе сабой крыжова-купальны аб'ём, над сяродкрыжжам – светлавы цыліндрычны барабан, завершаны сферычным купалам. Крылы трансепта завершаны трохвугольнымі франтонамі і дэкарыраваны пілястрамі.

Жылы дом узведзены ў XVII ст. як шпіталь і царкоўны жылы дом. Аднапавярховы прамавугольны ў плане будынак далучаны да паўднёвага боку агароджы. Тарцовы фасад завершаны шчытом фігурнага абрысу і дэкарыраваны трыма спаранымі арачнымі нішамі.

Агароджа з брамай будавалася ў XVII–XVIII стст. Уяўляе сабой глухую мураваную сцяну, якая абкружае трапецападобную тэрыторыю, дэкарыраваную аркатурным поясам, мае два ўваходы. Заходні – галоўная ўязная брама з лучковым праёмам. У паўднёва-ўсходнім баку агароджы ўбудавана аднапавярховая квадратная ў плане шатровая капліца.

Званіца ўзведзена ў XVII–XVIII стст. у паднёва-заходнім баку агароджы. Квадратнае ў плане двух'яруснае збудаванне з высокім шатровым дахам. Першы чацверыковы ярус – глухі, грані дэкарыраваны арачнымі нішамі, вуглы – пілястрамі, другі – шасціграннік, мае арачныя праёмы (праз адну ў кожнай грані). Комплекс пашкоджаны ў Вялікую Айчынную вайну. Пасля рэстаўрацыі (1990 г.) манастыр аднавіў сваю дзейнасць.

513Г000018	Былыя яўрэйскія ешыбот, хедэр і сінагога	пачатак XX стагоддзя	вул. Вялікая Грамадзянская, 13	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000019	Былая царква Алены і Канстанціна	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Дарвіна, 1	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578

512Г000020	Комплекс былога кармеліцкага кляштара: касцёл Св. Станіслава (Унебаўзяцця Найсвяцейшай Дзевы Марыі) з плябаніяй і роспісам у інтэр'еры касцёла; тэрыторыя комплексу: з паўднёвага боку абмежаваная існуючай падпорнай сцяной, якая ўключае праезд ад чырвонай лініі забудовы да перадкасцельнай плошчы, і далей на ўсход ад падпорнай сцяны перадкасцельнай плошчы ўмоўнай лініяй, паралельнай вул. Камсамольскай (55 м на поўнач ад чырвонай лініі забудовы вул. Камсамольскай); з усходняга боку абмежаваная ўмоўнай лініяй, паралельнай вул. Ленінскай (50,5 м на захад ад чырвонай лініі забудовы, арыентаванай па дамах № 16, 20 па вул. Ленінскай); з паўночнага боку абмежаваная ўмоўнай лініяй, паралельнай падпорнай сцяне (46,2 м на поўдзень ад чырвонай лініі забудовы (ад дома К. Лібкнехта, 7); з заходняга боку абмежаваная ўмоўнай лініяй у створы існуючай падпорнай сцяны	пачатак XVIII стагоддзя	вул. Камсамольская, 4	2	21.11.2003 № 30, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Кляштар кармелітаў быў заснаваны ў Магілёве ў XVII ст. (паводле некаторых звестак у 1636 г.) па фундацыі польскага караля Жыгімонта III Вазы. Касцёл і кляштар знаходзіліся ў Старым горадзе, насупраць Каралеўскай брамы, і першапачаткова былі драўляныя. У 1738–1752 гг. на месцы згарэлага ў 1708 г. драўлянага храма пабудаваны мураваны касцёл, асвячоны ў 1765 г. віленскім біскупам Ф. Зянковічам ў гонар Спачыну Найсвяцейшай Дзевы Марыі. У 1773 г. ён стаў кафедральным храмам каталіцкіх мітрапалітаў, у 1782 г. быў перададзены каталіцкаму мітрапаліту Станіславу Богушу-Сестранцэвічу і пераасвячоны ў імя Св. Станіслава. Кляштар кармелітаў быў скасаваны ў 1831 г.

Першапачаткова касцёл быў пабудаваны ў ярка выяўленым стылі барока. Гэта была трохнефавая

бяскупальная базіліка. Алтарнай часткай храм арыентаваўся на поўнач. Прэсбітэрый у плане меў паўцыркульнае завяршэнне тарцовай сцяны. Галоўны фасад быў аформлены ў выглядзе трохвосевай двухвежавай кампазіцыі з высокім разным франтонам.

Знешнія формы касцёла былі істотна зменены ў 1782–1784 гг. Карэнным чынам перабудаваны галоўны фасад і ўся паўднёвая частка храма. З боку ўвахода ўзвялі дадатковы аб'ём нартэкса, па шырыні роўны папярочным нефам базілікі, а па даўжыні істотна большы за шырыню храма. У выніку кампазіцыя галоўнага фасада набыла рэдкую для касцельнай архітэктуры сямівосевую схему. Бакавыя фасады вылучаны васьміграннымі ратондападобнымі прыбудовамі. У адной з вежаў змяшчаліся тры званы (адзін вялікі і два малыя). Цэнтральная частка ўпрыгожана чатырохкалонным іанічным порцікам.

Падобнае вырашэнне фасада ў Беларусі меў толькі касцёл у маёнтку Маляцічы, які з 1784 г. належаў С. Богушу-Сестранцэвічу. Па волі заказчыка касцёл у Маляцічах (разбураны ў 1934 г.) будавалі як паменшаную ў 32 разы копію сабора Св. Пятра ў Рыме. Праект распрацаваў вядомы віленскі архітэктар Л. Стуока-Гуцявічус, кіраваў будаўніцтвам яго вучань Я. Падчашынскі.

Рысы барока меў і багаты інтэр'ер былога кармеліцкага касцёла. У касцёл вялі дубовыя дзверы. Пры ўваходзе з аднаго боку стаяла мармуровая ваза і драўлянае распяцце, з другога – каменны посуд для вады. Усіх алтароў у пачатку XX ст. налічвалася сем. Увесь касцёл унутры (скляпенні і сцены) распісаны сухімі фарбамі (альфрэска) з выявамі розных сцэн на біблейскія і евангельскія тэмы, а таксама сюжэтаў з гісторыі кармеліцкага ордэна. Аркады, пілястры, капітэлі, фрызы ўпрыгожаны характэрным для Магілёўшчыны раслінным арнаментам. Фрэскавы роспіс выкананы ў 1765–1767 гг., 1780-я гг. У 1860-я гг. роспіс паднаўляўся і дапаўняўся мастаком Фёрстам (чатыры кампазіцыі каля алтара). Стыль роспісаў разнастайны. Ніжні рэгістр манерай выканання адрозніваецца ад кампазіцый, размешчаных на скляпеннях галоўнага нефа.

На працягу XIX–XX стст. касцёл неаднаразова рамантаваўся, але яго архітэктурнае аблічча заставалася нязменнае. Каля касцёла знаходзіліся драўляныя жылыя і гаспадарчыя пабудовы, пладовы сад. Тэрыторыя была абгароджана драўляным плотам заднымі варотамі і весніцамі.

З 1935 г. у будынку касцёла размяшчаўся гістарычны, у 1964–1986 гг. – Дзяржаўны архіў Магілёўскай вобласці. 13 ліпеня 1990 г. адбылася ўрачыстая перадача касцёла вернікам. Рэстаўрыраваны ў 1986–1994 гг. З 1991 г. – кафедральны сабор Мінска-Магілёўскай архідыяцэзіі.

513Г000021	Комплекс ваенных казарм – галоўны і службовы будынкі	1908 год	вул. Крупскай	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
512Д000582	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	вул. Лазарэнкі	2	25.02.2003 № 82	03.09.2008 № 1288

Плошча 1,8 га. Пахаваны астанкі 300 савецкіх воінаў і партызан, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Сярод пахаваных Героі Савецкага Саюза М.К. Буянаў, М.А. Замулаеў, А.М. Касаеў, М.В.Рамашка.

На могілках пастаўлены помнік – скульптурная кампазіцыя, 19 надмагільных пліт з імёнамі загінуўшых. У кампазіцыю ўключана надмагільная пліта з прысвячэннем усім загінуўшым падпольшчыкам у гады вайны.

З паўднёвага боку ад могілак знаходзіцца магіла расстраляных 25 ліпеня 1941 г. байцоў народнага апалчэння. На магіле пастаўлены помнік з чорнага граніту, на якім высечаны памятны надпіс. Перад помнікам надмагільная пліта з імёнамі загінуўшых. Помнік з плітой абнесены невысокай агароджай, абліцаванай паліраванымі плітамі.

512Г000583	Капліца на каталіцкіх могілках	канец XIX стагоддзя	вул. Лазарэнкі	2	14.05.1998 № 45	03.09.2008 № 1288

Пабудавана з цэглы ў 1907 г. паводле плана, зацверджанага Магілёўскай рымска-каталіцкай духоўнай кансісторыяй як радавая пахавальня Сенажацкіх. Помнік архітэктуры неакласіцызму.

З закрыццём у 1947 г. касцёла Св. Станіслава перастала дзейнічаць і капліца. Будынак у 1950-я гг. перадалі пад склад. Існавала нават пагроза зносу. Капліца вернута вернікам і нанава асвячона 25 лістапада 1989 г.

Кампактны прамавугольны ў плане будынак з чырвонай цэглы накрыты нізкім двухсхільным дахам. Галоўны фасад вылучаны аднаяруснай чацверыковай вежай-званіцай, завершанай па баках трохвугольнымі франтонамі. У цэнтры вежы высокі арачны аконны праём, дэкарыраваны абрамленнем з замковым каменем, на бакавых фасадах такога ж абрысу нішы. Галоўны ўваход аформлены трохвугольным сандрыкам. Бакавыя фасады асноўнага аб'ёму крапаваны лапаткамі, прарэзаны арачнымі аконнымі праёмамі зверху з абрамленнем. Тыльны фасад завершаны трохвугольным франтонам. Па перыметры будынак апаясаны карнізам.

513Г000022	Воданапорная вежа	пачатак XX стагоддзя	вул. С. Лазо	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
512Г000023	Будынак былой управы	XVII стагоддзе	вул. Ленінская, 1	2	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578

Складаецца з двух- і трохпавярховых прамавугольных у плане аб'ёмаў. Галоўны тарцовы фасад падзелены карнізнымі цягамі на тры ярусы, аздоблены руставанымі пілонамі, падвойнымі пілястрамі, шырокімі лапаткамі. Фасады атынкаваныя. Бакавы дваровы фасад падзелены міжпаверхавай цягай, завершаны прафіляваным карнізам. Першы паверх вырашаны плоска, прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі. На другім паверсе прамавугольныя аконныя праёмы дэкарыраваны ліштвамі з прамымі сандрыкамі.

512Г000024	Будынак	1790 год	вул. Ленінская, 7	2	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578

Будаваўся як жылы двухпавярховы Г-падобны ў плане будынак з закругленай вуглавой часткай. Помнік архітэктуры класіцызму.

Цэнтральная частка галоўнага фасада з мансардай вылучана трохвугольным франтонам і фрызам з трыгліфамі. Паверхі аддзелены карнізным пояском. Гладкія сцены прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі, якія на другім паверсе абрамлены ліштвамі з замковым каменем. У вуглавой частцы дваровага фасада размешчаны ўваход у будынак, невялікі вестыбюль з лесвіцай на другі паверх, вакол якіх – жылыя памяшканні. З боку галоўнага фасада знаходзіцца арачны праезд ва ўнутраны двор.

511Г000025	Былы архірэйскі палац	1772–1785 гады	вул. Ленінская, 11а	1	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578

Уваходзіў у ансамбль Спаскага манастыра. З'яўляўся рэзідэнцыяй архіепіскапа Г. Каніскага ў 1785–1795 гг. (па яго ініцыятыве пабудаваны), з 1797 г. – А.Братаноўскага. Аўтар праекта архітэктар І.К. Глаўбіц. У 1918 г. будынак займала Магілёўская губернская надзвычайная камісія. У далейшым унутраная планіроўка была зменена.

Мураваны трохпавярховы будынак (трэці паверх атыкавы ў цэнтральнай частцы), прамавугольны ў плане з сіметрычнымі двухпавярховымі рызалітамі па баках, накрыты высокім ламаным дахам. Галоўны і дваровы фасады (з глыбокім гарызантальным рустам сцен, руставанымі пілястрамі на вуглах) маюць крывалінейныя пераходы да рызалітаў, прамавугольныя аконныя праёмы з ліштвамі, філянговыя нішы, тонкапрафіляваныя карнізы.

Пасля 1853 г. на тэрыторыі архірэйскага двара як галоўны ўезд пабудавана мураваная брама.

513Г000584	Будынак былога крэдытнага таварыства	пачатак XX стагоддзя	вул. Ленінская, 36 (зав. Мігая, 13)	3	14.05.1998 № 45	03.09.2008 № 1288
512Г000026	Былы дом купца Анташкевіча	1698 год	вул. Ленінская, 37	2	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578

Трохпавярховы (трэці паверх – мансарда, якая надбудавана ў час рэканструкцыі) з паўпадвальным паверхам будынак прамавугольны ў плане, накрыты ламаным дахам. Цэнтральная частка фасада завершана атыкам лучковага абрысу з люкарнай у тымпане. У цэнтры фасада галоўны ўваход вылучаны лучковай аркай, над якой невялікі балкон з металічнай ажурнай агароджай. Праём балконных дзвярэй аформлены лучковым парталам. Фасады раскрапаваны лапаткамі, прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі ў абрамленнях з падаконнымі нішамі. На галоўным фасадзе міжаконныя прасценкі паміж вокнамі першага і другога паверхаў аздоблены філёнгамі. Па перыметры пад дахам праходзіць шырокі шматслойны карніз. Унутраная планіроўка зменена. Першы паверх і падвал перакрыты скляпеннямі.

24 снежня 1982 г. у будынку адкрыты мемарыяльны музей В.К. Бялыніцкага-Бірулі.

513Г000027	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Ленінская, 48а	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000028	Будынак банка	1904–1906 гады	вул. Ленінская, 50	3	14.05.1998 № 45, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
513Г000029	Будынак былога Маскоўскага міжнароднага банка	пачатак XX стагоддзя	вул. Ленінская, 50б	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000030	Будынак былога губернскага распарадчага камітэта	другая палова XIX стагоддзя	вул. Ленінская, 52	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000031	Будынак	другая палова XIX стагоддзя	вул. Ленінская, 54	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578

513Г000032	Будынак былой прыватнай жаночай гімназіі	пачатак XX стагоддзя	вул. Ленінская, 56	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000033	Адміністрацыйны будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Ленінская, 68а	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000034	Будынак былога сялянскага пазямельнага банка	пачатак XX стагоддзя	вул. Міронава, 33	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000035	Будынкі	пачатак XX стагоддзя	вул. Мянжынскага, 16, 18	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Ж000036	Бюст І.І. Гусакоўскага	1955 год	вул. Першамайская	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
513Д000037	Магіла І.С. Лазарэнкі	1944 год	вул. Першамайская, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Г000584	Мемарыяльная арка	1780 год	вул. Першамайская (насупраць гасцініцы «Днепр»)	3	14.05.1998 № 45	03.09.2008 № 1288
513Г000585	Будынак гарадскога тэатра	1886–1888 гады	вул. Першамайская, 7	3	14.05.1998 № 45	03.09.2008 № 1288
513Г000586	Будынак кінатэатра «Чырвоная зорка»	1920-я гады	вул. Першамайская, 14	3	14.05.1998 № 45	03.09.2008 № 1288
513Г000038	Будынак былога дваранскага сходу	другая палова XIX стагоддзя	вул. Першамайская, 34	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000039	Ансамбль плошчы Леніна:			3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
	Дом Саветаў	1938–1940 гады	вул. Першамайская, 71			
	адміністрацыйны будынак	1938–1941 гады	бульвар Леніна, 5			
	жылыя дамы	1938–1940 гады	вул. Першамайская, 40/39, 42/20, 41/6 (бульвар Леніна)			
	помнік У.І. Леніну	1957 год	вул. Ленінская, 83, 85			
513Г000040	Будынак былых жандарскіх казарм	да 1861 год	вул. Першамайская, 73	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000041	Царква Трох Свяціцелей	1906–1909 гады	вул. Першамайская, 75	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000042	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Першамайская, 83	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000043	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Першамайская, 125	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Г000044	Карпусы былога яўрэйскага рамеснага вучылішча	пачатак XX стагоддзя (1903 год)	вул. Пляханава, 23/11 (вул. Вароўскага)	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578

513Г000587	Будынак чыгуначнага вакзала	1902 год	пл. Прывакзальная	3	14.05.1998 № 45	03.09.2008 № 1288
512Г000045	Будынак былога акругавага суда	1778 год	пл. Савецкая, 1	2	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578

Узведзены як будынак ніжняга земскага суда, урачэбнай управы і архіва. Мураваны прамавугольны ў плане будынак быў падзелены капітальнымі сценамі на тры часткі (для кожнай установы). З боку дваровага фасада кожная ўстанова мела асобны дворык, абнесены сцяной (не захаваліся). У 1883 г. будынак часткова перабудаваны (надбудаваны трэці паверх, дэкарыраваны галоўны фасад, зменена ўнутраная планіроўка) і прыстасаваны пад акруговы суд. Галоўны трохпавярховы (з паўпадвальным паверхам) фасад выходзіць на плошчу. Паверхі падзелены карнізнымі цягамі. У цэнтры галоўнага фасада – уваходны партал (спачатку існавалі тры асобныя ўваходы, адпаведна фасад быў аздоблены трыма рызалітамі, завершанымі атыкамі з франтонамі). Цэнтральная частка фасада завершана над карнізам прамавугольным прафіляваным атыкам і дэкарыравана плоскімі пілястрамі па тры паабапал увахода. На першым паверсе пілястры руставаныя, на другім – парныя, на трэцім – гладкія. Падобныя пілястры захаваліся на бакавых частках будынка (абапал першапачатковых уваходаў) і на вуглах фасадаў. Прамавугольныя аконныя праёмы ў простых ліштвах на першым і трэцім паверхах аздоблены замковым каменем, на другім завершаны праз адно прамавугольнымі сандрыкамі або трохвугольнымі франтонамі. Будынак завершаны тонкапрафіляваным карнізам. Дэкаратыўныя дэталі вылучаны асобным колерам.

Разбураны ў гады Вялікай Айчынай вайны. У 1950-я гг. адноўлены і абсталяваны пад Магілёўскі абласны краязнаўчы музей.

513Д000046	Брацкая магіла	1920 год	пл. Савецкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Г000047	Комплекс будынкаў (два корпусы)	XIX стагоддзе	вул. Сурганава, 41	3	14.05.1998 № 45	14.05.2007 № 578
513Д000048	Мемарыяльны комплекс «Буйніцкае поле» са збудаваннямі і прадметамі ўзбраення ў межах згодна з дадаткам	1984–1995 гады	каля в. Буйнічы Магілёўскага раёна	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Асіповіцкі раён

513Д000049	Брацкая магіла	1944 год	г. Асіповічы, вул. Абросімава, у парку	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000050	Брацкая магіла	1944 год	в. Вярэйцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000051	Брацкая магіла	1944 год	р.п. Ялізава, каля чыгуначнага вакзала	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000052	Брацкая магіла	1944 год	р.п. Ялізава, вул. Рамашкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

513Д000053	Брацкая магіла	1941–1944 гады	урочышча Рассоха	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000588	Гарадзішча	ранні жалезны век, ранні феадалізм, VI стагоддзе да н.э. – I стагоддзе н.э., XI–XII стагоддзі	в. Свіслач, на паўночнай ускраіне вёскі, недалёка ад упадзення р. Свіслач у р. Бярэзіна	3	19.12.2007 № 138	03.09.2008 № 1288
513Д000054	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Свіслач	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Г000055	Былы дом сям'і Яцко	1911 год	в. Свіслач, вул. Кліменкі, 20	3	27.09.2005 № 112	14.05.2007 № 578
513Д000056	Брацкая магіла	1941–944 гады	р.п. Татарка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Бабруйскі раён

513Г000057	Будынак	1912 год	г. Бабруйск, вул. Інтэрнацыянальная, 25	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Д000058	Брацкая магіла	1920 год	г. Бабруйск, вул. Крупскай	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
512Г000059	Крэпасць	першая палова XIX стагоддзя	г. Бабруйск, вул. Крупскай, на правым беразе р. Бярэзіна	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

У 1810 г. ваеннае міністэрства камандзіравала некалькі дзесяткаў вопытных інжынераў на Украіну, у Прыбалтыку і Беларусь для вызначэння месц для ўзвядзення шасці крэпасцей, якія маглі б стаць новай лініяй абароны паблізу заходняй граніцы Расіі. Ужо ў час камандзіроўкі малады паручнік Т. Нарбут склаў дэталёвы план будаўніцтва крэпасці каля Бабруйска. Пасля гарачых спрэчак, доказаў, перакананняў ідэя Т. Нарбута была падтрымана генералам К. І. Оперманам – кіраўніком Інжынернай экспедыцыі ваеннага міністэрства. У 1810 г. апошні прызначаны кіраўніком будаўніцтва крэпасцей у Дынабургу і Бабруйску. Т. Нарбута ўзнагародзілі

ордэнам Святога Уладзіміра IV ступені і прысвоілі званне штабс-капітана. К.І. Оперман у 1829 г. быў абраны ганаровым членам Пецярбургскай Акадэміі навук. У тым жа годзе Мікалай I, калі знаходзіўся ў Бабруйску, надаў яму графскі тытул, а ў 1830 г. узнагародзіў вышэйшым ордэнам Святога Андрэя Першазванага. Пасля смерці графа Опермана яго імя было прысвоена абарончай вежы на р. Бабруйка ў Бабруйскай крэпасці.

План Т. Нарбута і генеральны план К.І. Опермана пасля смерці генерала некалькі разоў змянялі. Бабруйская крэпасць павінна была стаць адной з самых магутных у Еўропе. Сама крэпасць паводле плана складалася з сямі палігонаў і прыбярэжнага форта, паўднёвая частка якога называлася восьмым палігонам. Агульная працягласць усіх франтоў асноўнай крэпасці складала каля 3,8 км. Унутраная частка таксама мела значныя памеры (прыблізна 100–120 га), прычым на тэрыторыі было размешчана больш за 250 дамоў гараджан, разбітых на 24 кварталы.

Непасрэдна земляныя работы пачалі 4 чэрвеня 1810 г. Т. Нарбут кіраваў землянымі работамі. За кароткі тэрмін былі падрыхтаваны пляцоўкі для пабудовы крэпасці. За паспяховае выкананне загадаў штабс-капітана зноў узнагародзілі, на гэты раз ордэнам Святой Ганны II ступені.

У пачатку верасня 1810 г. езуіцкі касцёл на тэрыторыі крэпасці ператварылі ў цэйхгауз, а на старажытных руінах калегіума ўзвялі артылерыйскі арсенал.

Тэрыторыя будучай крэпасці з усіх бакоў акружалася магутным валам. На некаторых участках вала ў яго тоўшчы былі пабудаваны складскія памяшканні. Там, дзе земляны вал праходзіў па берагах рэк, знізу prакапалі шырокія равы, якія запаўняліся вадою з Бярэзіны і Бабруйкі.

У пачатку ліпеня 1811 г. завяршылі ўзвядзенне драўлянага фарштата. 4 ліпеня 1811 г. з'явіўся царскі ўказ, паводле якога новыя, толькі што ўзведзеныя, крэпасці – Бабруйская і Дынабургская – прылічаліся да першага класа абарончых збудаванняў.

Да канца 1811 г. амаль усе фарты ўяўлялі сабой грозную сілу. За кошт напружаных намаганняў тысяч людзей да канца года ўсе паўночныя, заходнія і паўднёвыя веркі ўжо скончылі, толькі прыбярэжныя фарты, тэт-дэпон і Нагорнае ўмацаванне не давялі да канца. З перадумацаванняў трох крапасных варот адно ўжо было цалкам гатова, другое часткова.

У пачатку 1812 г. крэпасць была ўжо амаль завершана і сюды пачало прыбываць узбраенне. У Айчынную вайну 1812 г. крэпасць вытрымала чатырохмесячную асаду. Пасля таго як тэрыторыю Расійскай імперыі пакінулі войскі Напалеона, будаўніцтва крэпасці працягвалася, але ўжо не такімі хуткімі тэмпамі.

У пачатку 40-х гг. XIX ст. бабруйская цвярдыня становіцца адной з лепшых цытадэлей у Еўропе. Ішоў час. Ваенная тэхніка ў сваім развіцці зрабіла значны крок наперад. Ужо ні адна з існуючых крэпасцей, у тым ліку і Бабруйская, не магла лічыцца дастаткова сучаснай і непаражальнай. У хуткім часе будаўнічыя работы былі спынены, бо стала зразумела, што гэта не выратуе цытадэль. У 1868 г. Бабруйскую цытадэль перавялі з першага класа абараназдольнасці ў другі, у 1886 г. яна была ператворана ў крэпасць-склад, а ў 1897 г. ліквідавана ўвогуле як стратэгічная адзінка. У 1873 г. праз Бабруйск пралягла лінія Лібава-Роменскай чыгункі, якая прайшла праз тэрыторыю крэпасці, падзяліўшы яе на дзве часткі. З 1890-х гг. Бабруйская крэпасць паступова разбуралася.

У 1905–1907 гг. у крэпасці размяшчаўся дысцыплінарны батальён у колькасці 900 салдат. У знак пратэсту супраць суровага рэжыму ўтрымання тут адбыліся выступленні салдат. У кастрычніку раскватараваныя ў крэпасці 21-я і 57-я пяхотныя, 94-я і 75-я Сібірская, 75-я грэнадзёрская дывізіі падтрымалі бальшавікоў і прынялі ўдзел ва ўстанаўленні савецкай улады на Бабруйшчыне. У час акупацыі Бабруйска войскамі Польшчы (1919–1920 гг.) на тэрыторыі крэпасці знаходзіўся лагер ваеннапалонных, дзе загінула некалькі тысяч чырвонаармейцаў.

У 1921 г. на тэрыторыі крэпасці размясціліся часці Чырвонай арміі. У 1920-я гг. выконваліся некаторыя будаўнічыя работы, у 1925 г. пабудаваны комін, у 1926 г. перабудаваны казармы № 23 і № 35 у стайню.

У Вялікую Айчынную вайну нямецка-фашысцкія захопнікі ператварылі крэпасць у лагер смерці. Да жніўня 1942 г. гітлераўцы загубілі тут каля 40 тыс. савецкіх ваеннапалонных (пахаваны на тэрыторыі крэпасці).

Разбурэнні ваенных гадоў, рэканструкцыі змянілі першапачатковы выгляд крэпасці, парушылі цэласнае адзінства комплексу.

513Ж000060	Помнік У.І. Леніну	1969 год	г. Бабруйск, плошча Леніна	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
513Г000061	Будынак	1904 год	г. Бабруйск, вул. К. Маркса, 30	3	16.10.2002 № 67	14.05.2007 № 578
513Г000062	Будынак	1917 год	г. Бабруйск, зав. Пажарны, 10	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Д000063	Магіла Б.С. Бахарава	1944 год	г. Бабруйск, вул. Перамогі, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Г000064	Будынак	1918 год	г. Бабруйск, вул. Пушкіна, 120/71	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000065	Будынак	1914 год	г. Бабруйск, вул. Пушкіна, 177/56	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000066	Будынак (тып гарадскога асабняка)	1912 год	г. Бабруйск, вул. Пушкіна, 211	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000067	Будынак (тып гарадскога асабняка)	1914 год	г. Бабруйск, вул. Савецкая, 45	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000068	Будынак банка	пачатак XX стагоддзя	г. Бабруйск, вул. Савецкая, 77/48	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000069	Будынак	пачатак XX стагоддзя	г. Бабруйск, вул. Савецкая, 79	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000070	Царква з в. Куляшоўка Клімавіцкага раёна	1893 год	г. Бабруйск, вул. Сікорскага, 38	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513В000071	Селішча	другая чвэрць 1-га тысячагоддзя н.э., X–XIII стагоддзі	г. Бабруйск, на паўднёва-заходняй ускраіне горада, на першай надпойменнай тэрасе левага берага р. Бабруйка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000072	Селішча-1 і селішча-2	V стагоддзе да н. э. – V ста- годдзе н. э., X–XIII стагоддзі	в. Аўсімавічы, на могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000073	Стаянка-1, стаянка-2, селішча-1 і селішча-2 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Бабіна, урочышча Курганне	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000074	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Банёўка, 0,1 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000075	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Банёўка, урочышча Казённы Лес	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000076	Стаянка перыяду неаліту і ранняга бронзавага веку	3–2-е тысяча- годдзі да н.э.	в. Баравая, урочышчы Востраў і Крамяні	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000077	Комплекс археалагічных помнікаў: стаянка селішча	4–2-е тысяча-годдзі да н.э. X–XIII стагоддзі	в. Баравая, 1,7 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000078	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Баранавічы 3-я, 1,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000079	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Баяры, 0,2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000080	Брацкая магіла	1944 год	в. Баяры	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000081	Адзінкавы курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Бірча, на паўночна-заходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000082	Комплекс археалагічных помнікаў – стаянка перыяду позняга палеаліту; стаянка перыяду неаліту і бронзавага веку; селішча перыяду ранняга жалезнага веку і ранняга сярэднявечча		в. Брожа, 0,8 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000083	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Брожа, 0,7 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000084	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Брожа	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000085	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н. э. – V ста-годдзе н. э.	в. Бярэзавічы, урочышча Забавы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000086	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Варатынь	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000087	Курганны могільнік-1 і курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Возера Вяхава, 4,5 км на ўсход ад в. Вуглы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000088	Адзінкавы курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Вялікія Бортнікі, 0,6 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
512В000089	Паселішча-1		в. Вялікія Бортнікі, 0,6 км на паўднёвы захад ад вёскі, на левым беразе і выступе першай надпойменнай тэрасы р. Ала	2	09.07.2003 № 87	14.05.2007 № 578

513В000090	Комплекс археалагічных помнікаў: стаянка перыяду мезаліту, неаліту, бронзавага веку гарадзішча і селішча перыяду ранняга жалезнага веку і ранняга сярэднявечча	4–2-е тысячагоддзі да н.э. X–XIII стагоддзі	в. Гародчына, урочышча Капцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000091	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Гародчына, 1 км на поўнач ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000092	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н. э. – V стагоддзе н. э.	в. Гарохава, 0,2 км на поўнач ад могілак (мясцовая назва – Французскія магілы)	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000093	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н. э. – V стагоддзе н. э.	в. Глебава Рудня, 1 км на ўсход ад могілак, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000094	Курган-1 і курган-2 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Даманова, на паўночнай ускраіне вёскі, каля могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000095	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Даманова, у вёсцы на правым беразе р. Бярэзіна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000096	Курган		в. Даманова, на паўднёвай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000097	Стаянка-1 і стаянка-2	4–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Дачнае, 1,5 на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000098	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Дубаўка, на паўночназаходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000099	Стаянка	перыяд мезаліту	в. Казакова, 0,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000100	Шматслойнае паселішча		в. Каменка, 0,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000101	Стаянкі перыяду неаліту і бронзавага веку	4–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Красны Агарод, урочышчы Востраў і Зімнікі, 45 м на поўдзень ад урочышча Селішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000102	Шматслойнае селішча перыяду неаліту, бронзавага і жалезнага вякоў, сярэднявечча		в. Красны Агарод, урочышча Селішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000103	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Красны Агарод, на паўднёвай ускраіне ўрочышча Селішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000104	Адзінкавы курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Лекерта, 0,1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000105	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Лысая Горка, 1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000106	Курганныя могільнікі перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Макаравічы, урочышча Гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000107	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Макаравічы, 0,4 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Старыя Кладкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000108	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2 і курганны могільнік-3 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Макаравічы, 1,4 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000109	Курганны могільнік-1 і курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Мальёва, урочышча Лука, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000110	Брацкая магіла	1944 год	в. Малыя Бортнікі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000111	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Мачулкі, урочышча Балотца	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000112	Адзінкавы курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Маяк, 0,2 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000113	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Міхайлаўка, 0,6 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000114	Адзінкавы курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Міхалёва, на паўднёва-заходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000115	Адзінкавы курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Обча, урочышча Курганне, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000116	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2, курганны могільнік-3 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Восава, 0,6 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000117	Селішча	V стагоддзе да н. э. – V стагоддзе н. э., X–XIII стагоддзі	в. Палянкі, урочышча Баравая	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000118	Грунтавы могільнік	VI–IX стагоддзі	в. Палянкі, урочышча Каробішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000119	Адзінкавы курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Панкратавічы, 0,7 км на поўнач ад вёскі, у полі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000120	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Панкратавічы, 3 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000121	Стаянкі перыяду мезаліту і бронзавага веку	4–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Панюшкавічы, 2 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000122	Гарадзішча-1, гарадзішча-2 перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н. э. – V стагоддзе н. э.	в. Постраш, урочышча Жукавец	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000123	Адзінкавы курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Продзвіна, на заходняй ускраіне вёскі, каля могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000124	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Продзвіна, урочышча Гарадок, 0,7 км на захад ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000125	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X –XIII стагоддзі	в. Продзвіна, урочышча Гарадок, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000126	Адзінкавы курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Продзвіна, 0,2 км на захад, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000127	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Пятровічы, урочышча Гарадок, на правым беразе р. Брожка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000128	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Пятровічы, урочышча Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000129	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Рагалі, 1,7 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000130	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Рагалі, 0,7 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000131	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Рагаселле, урочышча Пачэпак, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000132	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Рымаўцы, 1,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000133	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Сімгаравічы, 1 км на паўднёвы захад, урочышча Курганне	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000134	Адзінкавы курган		в. Сімгаравічы, 0,2 км на захад ад могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000135	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Старая Шараеўшчына, 0,4 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000136	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Старынкі, 1,8 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000137	Курганныя могільнікі ранняга сярэднявечча: курганны могільнік-1 курганны могільнік-2 курганны могільнік-3	X–XIII стагоддзі	в. Старынкі: 2,4 км на паўднёвы ўсход ад вёскі 1 км на поўдзень ад вёскі 1,8 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, на ўскраіне лесу	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000138	Адзінкавы курган-1, адзінкавы курган-2, адзінкавы курган-3 і адзінкавы курган-4 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Стасеўка, 0,7 км на захад ад вёскі, у полі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000139	Селішча	XII–XVII стагоддзі	в. Сулева, урочышча Доўгая Паласа, на ўскраіне лесу	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000140	Адзінкавы курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Сяліба, правы бераг р. Бярэзіна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000141	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Сяліба, правы бераг р. Бярэзіна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000142	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча і грунтавы могільнік	X–XIII стагоддзі, V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	пас. Сялібка, 0,2 км на паўднёвы захад ад могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000143	Селішча-1 і селішча-2 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	пас. Сялібка, на паўночнай ускраіне пасёлка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000144	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2 і курганны могільнік-3 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Туркі, на левым беразе р. Ала	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000145	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Вуглы, на ўсходняй ускраіне воз. Перасол (мясцовая назва Падкова)	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000146	Адзінкавы курган	X–XI стагоддзі	в. Вуглы, 0,3 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000147	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Вуглы, 1,7 км на ўсход ад вёскі, урочышча Колбіна Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513Д000148	Брацкая магіла	1944 год	в. Чарніца	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000149	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку і перыяду ранняга сярэднявечча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э., X–XIII стагоддзі	в. Шчаткава, 1 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000150	Селішча перыядаў ранняга жалезнага веку і ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Шчаткава, з усходняга боку гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000151	Брацкая магіла	1944 год	в. Шчаткава	3	25.02.2003 № 82 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288

Быхаўскі раён

512Г000153	Фрагменты замка	1610–1619 гады	г. Быхаў, на правым беразе р. Днепр	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Замак увaходзіў у сістэму ўмацаванняў горада-крэпасці Стары Быхаў. Уяўляў сабой у плане паўкруг радыусам 400 м, абкружаны ровам і валам з равелінамі і бастыёнамі. Замкавы комплекс складаўся з некалькіх карпусоў, якія ўтваралі ў плане чатырохвугольнік, замкнёны з поўначы мураванай сцяной. Выцягнуты двухпавярховы (з падвалам) будынак палаца накрыты дахоўкай. Да ўсходняга і паўднёвага фасадаў прылягаюць пяціярусныя гранёныя вежы. Заходні фасад палаца аздабляла двух’ярусная арачная галерэя з лесвіцамі і ўваходамі ва ўнутраныя памяшканні. Падвальнае памяшканне і першы паверх перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі. Аздоба інтэр’ераў не захавалася. Да паўднёвага фасада палаца далучаны двухпавярховы корпус са скляпеністымі перакрыццямі. Мураваная сцяна замка пазней была заменена драўлянымі карпусамі.

513Д000154	Брацкая магіла	1920–1925 гады	г. Быхаў, Кастрычніцкая плошча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
512Г000155	Троіцкая царква	сярэдзіна XIX стагоддзя	г. Быхаў, вул. Куйбышава, 2	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

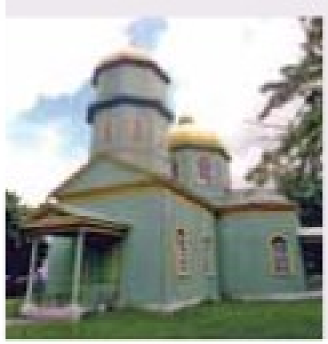

Пабудавана з дрэва. Помнік народнага дойлідства.

Будынак крыжападобны ў плане на мураваным атынкаваным падмурку. Крылы трансепта і алтарная частка пяцігранныя. Над галоўным уваходам – высокая васьміграння ў плане трох’ярусная званіца. Над сяродкрыжжам – вялікі светлавы барабан з купалам, завершаным галоўкай на васьміграннай шыйцы.

У інтэр’еры сяродкрыжжа перакрыта замкнёным скляпеннем на ветразях.

512Г000156	Будынак былой сінагогі, ляпны дэкор паўсферычнага перакрыцця ніжняга яруса	пачатак XVII стагоддзя	г. Быхаў, зав. Савецкі	2	28.02.2002 № 71 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Двухпавярховы прамавугольны ў плане будынак накрыты вальмавым дахам. З боку ўсходняга дваровага фасада ўмацаваны контрфорсамі. Дэкаратыўная аздоба фасадаў спрошчаная. Унутраная планіроўка зменена. Захаваліся крыжовыя скляпенні ў вестыбюлі першага паверха і лучковая арачная перамычка над драўлянай лесвіцай. У 2-й палове XIX ст. да тарцоў прыбудаваны розныя па памерах аднапавярховыя аб'ёмы.

Аднапавярховыя прыбудовы XIX ст. і пераробкі фасадаў істотна змянілі архітэктурнае аблічча сінагогі XVII ст. Галоўны заходні фасад даволі аднастайны. Несіметрычна размешчаны дзвярны і аконныя праёмы. Галоўны ўваход змешчаны ад восі залы. Праёмы двухпавярховага будынка ўзяты ў «раму» з пілястраў і развітога карніза, што стварае вобраз грамадскага будынка. Інакш вырашаны дваровы ўсходні фасад. Магутныя контрфорсы, фрагменты руста, карніз, адзінае арыгінальнае па форме акно, што захавалася, ствараюць вобраз культавага будынка. Дахі прыбудоў – двухсхільныя, накрыты бляхай па драўляных кроквах.

Злева ад галоўнага ўвахода размешчаны тры аконныя праёмы, справа – сем. На верхнім ярусе размешчаны пяць аконных праёмаў. На ніжнім ярусе паўднёвага фасада знаходзіцца адно акно, на верхнім – уваход на паддашша і аконны праём асноўнага аб'ёма сінагогі. На ніжнім ярусе ўсходняга фасада злева ад дзвярнога праёма два аконныя праёмы, на верхнім ярусе – шэсць.

На ніжнім і верхнім ярусах паўночнага фасада па аднаму аконнаму праёму.

Усе аконныя праёмы прамавугольныя, за выключэннем двух праёмаў верхняга яруса на ўсходнім фасадзе, аднаго акна на паўночным фасадзе, якія маюць лучковыя перамычкі; вокны ніжняга яруса ўсходняга фасада маюць складаную форму, завершаны арачнай перамычкай. Усе дзвярныя праёмы прамавугольныя. Аконныя рамы драўляныя, падвойныя з фрамугамі.

На першым паверсе размешчаны вестыбюль, асноўнае памяшканне, лесвіца, памяшканні школы. На ўзроўні другога паверха размешчаны памяшканні для жанчын.

Захаваўся будынак школы, які належаў сінагозе. Інтэр'еры і частка фасада страчаны. Прыстасаваны пад вучэбны клас (цагляная частка) і пад жыллё (драўляная частка).

513В000157	Стаянка перыяду мезаліту	5–2-е тысячагоддзі да н.э.	г. Быхаў, на паўднёвай ўскраіне горада	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000158	Селішча	II–V стагоддзі н.э.	г. Быхаў, 2 км на ўсход ад горада	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000159	Стаянка перыяду неаліту і бронзавага веку		г. Быхаў, на ўсход ад горада	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000160	Стаянка перыяду бронзавага веку	першая палова 2-га тысячагоддзя да н.э.	г. Быхаў, 4 км на паўднёвы ўсход ад цэнтра горада, урочышча Ксяндзова Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000161	Комплекс археалагічных помнікаў: стаянка каменнага веку селішча перыяду ранняга сярэднявечча	4–2-е тысячагоддзі да н.э. X–XIII стагоддзі	г. Быхаў, на ўсходняй ўскраіне горада, 0,4 км на поўнач ад моста праз р. Днепр	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000162	Селішча	1-е тысячагоддзе н.э., X–XIII стагоддзі	г. Быхаў, на левым беразе р. Рдзіца, урочышча Узлужжа	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000163	Селішча-1, селішча-2 і селішча-3 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	г. Быхаў, на паўночнай ўскраіне горада, правы бераг р. Макранка; 0,8 км на паўднёвы захад ад горада	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000164	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	г. Быхаў, 0,4 км на поўдзень ад замка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000165	Культурны слой	VII стагоддзе да н.э. – II стагоддзе н.э., X–XIII стагоддзі	г. Быхаў	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000166	Стаянка перыяду ранняга мезаліту	9–7-е тысячагоддзі да н.э.	в. Абідавічы, урочышча Гарадзец	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000167	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку і ранняга феадалізму	мілаградская (VII–III стагоддзі да н.э.), зарубінецкая (III стагоддзе да н.э. – II стагоддзе н.э.) і штрыхаванай керамікі (VII стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.) культуры	в. Абідавічы, 0,2 км на поўнач ад гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000168	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	II–V стагоддзі	в. Абідавічы, урочышча Жаўранак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000169	Стаянка	10–8-е тысячагоддзі да н.э.	в. Абідавічы, 1,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000170	Стаянка перыяду неаліту		в. Абідавічы, 1 км на паўночны захад ад вёскі, на левым беразе р. Днепр	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000171	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н. э. – V стагоддзе н. э.	в. Абідавічы, на могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513Д000172	Брацкая магіла	1943 год	в. Абідавічы		25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000173	Стаянка	перыяд каменнага веку	пас. Адаменка, урочышча Абідня, 1 км на ўсход ад пасёлка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000174	Стаянка перыяду ранняга мезаліту	8–6-е тысячагоддзі да н.э.	в. Балонаў Сялец, на ўсходняй ускраіне вёскі, у полі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000175	Курганны могільнік-1 і курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Балонаўка, у паўднёва-ўсходняй частцы вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000176	Стаянка і селішча	перыяд каменнага веку і ранняга сярэднявечча	в. Балонаўка, 0,8 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Г000177	Царква	1904 год	в. Баркалабава	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513В000178	Стаянка	перыяд неаліту	в. Баркалабава, урочышча Чырвоны Бераг	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000179	Стаянка перыяду ранняга жалезнага веку і перыяду ранняга сярэднявечча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э. і VII–X стагоддзі	в. Баркалабава, на паўночна-заходнім беразе воз. Панская Струга	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000180	Стаянка-1 і стаянка-2	перыяд каменнага веку	в. Баркалабава, на паўднёвай ускраіне вёскі, паўночна-заходнім беразе воз. Панская Струга	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000181	Паселішча	перыяд каменнага веку	в. Бароўка, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000182	Стаянка	перыяд неаліту	в. Бароўка, 0,4 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000183	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Бароўка, 1 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000184	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Барсукі, на паўночнай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000185	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Барсукі, 0,3 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000186	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Вараніно, 0,5 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000187	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Верхняя Тошчыца, 2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000188	Стаянка перыяду каменнага веку	4–1-е тысячагоддзі да н.э.	в. Верхняя Тошчыца, урочышча Крупленшчына	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000189	Селішча 1	II–V стагоддзі	в. Верхняя Тошчыца, 1,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Крупленічны	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000190	Селішча 2	II–V–VIII стагоддзі	в. Верхняя Тошчыца, 0,3 км на захад ад селішча 1	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000191	Стаянка перыяду бронзавага веку	2–1-е тысячагоддзі да н.э.	в. Верхняя Тошчыца, правы бераг р. Тошчыца	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000192	Стаянка-1 і стаянка-2 перыяду неаліту	4-е тысячагоддзе да н.э.	в. Верхняя Тошчыца, 3,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000193	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Верхняя Тошчыца, урочышча Карнееў Хутар	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000194	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Вець, 1,5 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000195	Стаянка перыяду неаліту	4 тысячагоддзе да н.э.	в. Вець, 0,2 км на захад ад стаянкі-3	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000196	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Вець, 0,1 км на захад ад стаянкі, 0,2 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000197	Грунтавы могільнік з трупаспаленнем перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Вець, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000198	Селішча	VI–IX стагоддзі	в. Вець, 0,5 на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000199	Грунтавы могільнік з трупаспаленнем		в. Вець, 2 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000200	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Віляхаўка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000201	Селішча	VI–IX стагоддзі	в. Віляхаўка, урочышча Ладзікава	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000202	Селішча	VI–IX стагоддзі	в. Віляхаўка, на паўночна-заходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000203	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Віляхаўка, правы бераг р. Днепр, 0,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000204	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Вотня, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000205	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э.–V стагоддзе н.э.	в. Вотня, у цэнтры вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000206	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Ветранка, на правым беразе р. Ухлясць (2,5 км)	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000207	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Вязьма, урочышча Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000208	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Вязьма, 30 м на поўдзень ад гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000209	Курган-1 і адзінкавы курган-2	X–XIII стагоддзі	в. Вязьма, каля гарадзішча і ўрочышча Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000210	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Вязьма, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000211	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Вязьма, 3,7 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000212	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Галееўка, на ўсходнім беразе Чыгірынскага вадасховішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000213	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку, ранняга сярэднявечча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э., X–XIII стагоддзі	в. Гарадзец, урочышча Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000214	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Гарадзец, на паўночны ўсход ад гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000215	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Грудзічына, 0,3 км на поўнач ад вёскі, на заходнім беразе Чыгірынскага вадасховішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

512Г000216	Комплекс былой сядзібы: палац і парк	пачатак XIX стагоддзя	в. Грудзінаўка	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны ў маёнтку губернскага графа Д. Талстога.

Палац, помнік архітэктуры класіцызму, з'яўляецца цэнтрам кампазіцыі палацава-паркавага комплексу. Размешчаны на вяршыні ўзгорка. Будынак мае цокальны паверх. Двухпавярховы цэнтральны аб'ём квадратны ў плане, увянчаны сферычным купалам. На галоўным фасадзе адкрытая паўцыркульная веранда з шасцю калонамі дарычнага ордэра. Перад верандай будынка знаходзіцца басейн з фантанамі і дэкаратыўныя пасадкі елкі блакітнай, дубу звычайнага, ліпы крымскай. Бакавыя крылы будынка аднапавярховыя. На тарцы правага крыла – паўкруглы ў плане ліхтар з паўкалонамі іанічнага ордэра. У дэкоры фасадаў выкарыстаны пілястры, сандрыкі, кранштэйны, нішы і інш.

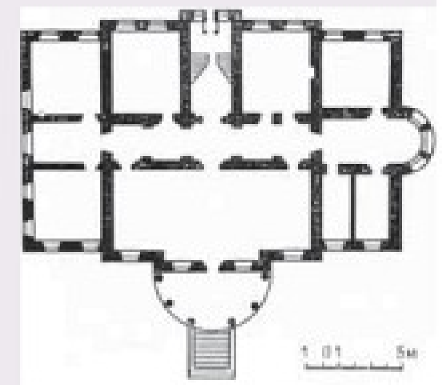

Парк, помнік садова-паркавага мастацтва, плошчай каля 10 га, з захаду абмежаваны маляўнічым возерам.

513В000217	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2 і курганны могільнік-3		в. Гута, 0,5 км на поўнач ад могілак, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000218	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Дальняе Ляда, 0,5 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Лісіца	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000219	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Дальняе Ляда, на паўднёвай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000220	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Дальняе Ляда, на паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі, бераг р. Днепр	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000221	Гарадзішча мысавага тыпу		в. Дальняе Ляда, правы бераг р. Днепр, урочышчы Курган і Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000222	Стаянка і селішча	4-е тысячагоддзе да н.э., X–XIII стагоддзі	в. Дзедава, урочышча Жорава Балота	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000223	Стаянка перыяду неаліту і селішча перыяду ранняга сярэднявечча	4-е тысячагоддзе да н.э., X–XIII стагоддзі	в. Дзедава, на паўночна-заходняй ускраіне курганнага могільніка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000224	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Дабужа, урочышча Гарадзец	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000225	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	пас. Дубоўка, 0,5 км на паўднёвы захад ад пасёлка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000226	Стаянка	4–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Дунаёк, 0,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000227	Адзінкавы курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Дунаёк, 1,3 км на захад ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000228	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Езва, 2,3 км на ўсход ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000229	Курганны могільнік	перыяд ранняга сярэднявечча	в. Залахвенне, правы бераг р. Днепр, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000230	Курган перыяд	ранняга сярэднявечча	в. Іскань, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000231	Брацкая магіла	1943 год	в. Іскань	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д00232	Брацкая магіла	1944 год	пас. Калініна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000233	Брацкія могілкі	1944 год	пас. Калініна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000234	Стаянка		пас. Калініна, 0,5 км на паўночны ўсход ад пасёлка, на правым беразе р. Днепр	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000235	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Камарычы, урочышча Грабелька	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000236	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Кароткія, 2 км на поўдзень ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000237	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Кароўчына, 1 км на паўночны захад ад вёскі, на правым беразе р. Друць	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000238	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Касічы, 0,3 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000239	Стаянка	перыяд каменнага веку	в. Касічы, 0,7 км на поўнач ад моста	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513Д000240	Брацкая магіла	1944 год	в. Красніца 1-я		25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000241	Стаянка	перыяд каменнага веку	в. Кузькавічы, 1,1 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000242	Археалагічныя помнікі: селішча бескурганны могільнік перыяду ранняга жалезнага веку, ранняга сярэднявечча	 V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э. X–XIII стагоддзі	в. Лазаравічы, 0,5 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000243	Стаянка	перыяд позняга палеаліту	в. Лазаравічы, на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000244	Селішча	VI–IX стагоддзі	в. Леніна, 1 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000245	Археалагічныя помнікі: селішча грунтавы могільнік з трупаспаленнем	1-е тысячагоддзе н.э. X–XIII стагоддзі	в. Леніна, 1 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000246	Стаянка перыяду позняга мезаліту	8–6-е тысячагоддзі да н.э.	в. Леніна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000247	Стаянка перыяду неаліту	4–3 тысячагоддзі да н.э.	в. Ліпаўка, 0,5 км на паўднёвы захад ад могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000248	Селішча	1-е тысячагоддзе н.э., X–XIII стагоддзі	в. Ліпаўка, 1 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000249	Курганны могільнік	канец X–XII стагоддзе	в. Лудчыцы, 2 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000250	Мемарыял Воінскай Славы	1984 год	в. Лудчыцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000251	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Малінаўка, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000252	Селішча	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Боўкі, урочышча Курганне	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Г000253	Успенская царква	1865 год	в. Мокрае	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513В000254	Стаянка і селішча перыяду каменнага веку	4-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Нараж, 1,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000255	Стаянка перыяд мезаліту	перыяд мезаліту	в. Ніжняя Тошчыца, 1,2 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000256	Селішча	II–IX стагоддзі	в. Ніжняя Тошчыца, урочышча Падлужжа	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000257	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Ніканавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000258	Грунтавы могільнік з трупаспаленнем	II–IX стагоддзі н.э.	в. Новая Баяршчына 0,6 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000259	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2 і курган	X–XIII стагоддзі	в. Новая Баяршчына 1, 1,2 км на захад ад вёскі, 0,6 км на захад ад вёскі, 0,6 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000260	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Новы Быхаў, 1,5 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000261	Селішча	II–IX стагоддзі	в. Новы Быхаў, каля могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000262	Стаянка-1 і стаянка-2	перыяд позняга палеаліту	в. Новы Быхаў, 1 км на паўночны захад ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000263	Селішча-1, селішча-2	1-е тысячагоддзе н.э., X–XIII стагоддзі	в. Новы Быхаў, урочышча Радышова Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000264	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Новы Быхаў, урочышча Чыстая Лужына	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000265	Стаянка-1, стаянка-2 і стаянка-3	перыяд позняга неаліту і бронзавага веку	в. Новы Быхаў, 1,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000266	Брацкія магілы	1941–1944 гады	в. Новы Быхаў	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000267	Стаянка	перыяд неаліту	в. Падлессе, 1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000268	Археалагічныя помнікі: стаянка селішча перыяду неаліту і ранняга сярэднявечча	 2-е тысячагоддзе да н.э. X–XIII стагоддзі	в. Палкі, каля фермы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000269	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Палкі, 1 км на захад ад моста	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000270	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Палкі		25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000271	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	пас. Пакроўскі, 0,5 км на паўночны захад ад пасёлка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000272	Селішча	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Палянінавічы, 0,15 км на поўнач ад вёскі, на могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000273	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Палянінавічы, 1 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000274	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Перакладавічы, урочышча Лесічэнкаў Луг	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000275	Стаянка	перыяд каменнага веку	пас. Перамога, 1,5 км на паўночны захад ад пасёлка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000276	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Першае Мая, урочышча Новая Пасека	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000277	Археалагічныя помнікі: стаянка селішча перыяду бронзавага веку	2–1-е тысячагоддзе да н.э., 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Пралетарый 0,5 км на паўночны захад ад вёскі 0,7 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000278	Археалагічныя помнікі: стаянка селішча	4–2-е тысячагоддзе да н.э. 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Пралетарый, на паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000279	Грунтавы могільнік з трупаспаленнем	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Праточнае, 0,9 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000280	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Прыбар, 0,7 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000281	Курганны могільнік	IX–XI стагоддзі	в. Прыберажжа, 0,25 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000282	Стаянка	перыяд неаліту	в. Прыберажжа, 2,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000283	Стаянка і селішча	перыяд бронзавага веку і ранняга сярэднявечча	в. Радзькаў, за 1,2 км на захад ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000284	Курганны могільнік-1 і курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	Х–ХІІІ стагоддзі	в. Сапяжынка, на паўночнай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000285	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	Х–ХІІІ стагоддзі	в. Сапяжынка, у вёсцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000286	Стаянка-1 і стаянка-2 перыяду каменнага веку	4–2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Сарочына, 0,8 км на ўсход ад вёскі, правы бераг р. Лахва	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000287	Селішча	Х–ХІІІ стагоддзі	в. Сядзіч, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000288	Стаянка	перыяд неаліту	в. Сядзіч, на паўночнай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000289	Курганны могільнік	Х–ХІІІ стагоддзі	в. Следзюкі, 2 км на захад ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000290	Селішча	1-е тысячагоддзе н.э., Х–ХІІІ стагоддзі	в. Старая Трасна, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000291	Стаянка	перыяд каменнага і бронзавага вякоў	в. Старая Трасна, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000292	Курганны могільнік-1 і курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	Х–ХІІІ стагоддзі	пас. Студзёнка, 1,5 км на паўночны ўсход ад пасёлка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000293	Стаянка	перыяд неаліту	пас. Студзёнка, 0,5 км на паўночны ўсход ад пасёлка, на левым беразе р. Грэза	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000294	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	Х–ХІІІ стагоддзі	в. Сялец, урочышча Цяцёркі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000295	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	Х–ХІІІ стагоддзі	в. Сялец, на паўночнай ускраіне могільніка, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000296	Стаянка і селішча	4–2-е тысячагоддзі да н.э., 1-е тысячагоддзе н.э., Х–ХІІІ стагоддзі	в. Сялец, урочышча Цяцёркі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000297	Курганны могільнік	Х–ХІІІ стагоддзі	в. Сялец, 1,2 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000298	Збудаванне для абпалу вугля		в. Сялец, 1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000299	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Сялец, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000300	Стаянка перыяду неаліту і бронзавага веку	X–XIII стагоддзі	в. Сялец, 2 км на паўднёвы захад ад вёскі, на левым беразе р. Днепр	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000301	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Сялец, 0,8 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, на левым беразе р. Баброўка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000302	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Сялец, 1 км на поўнач ад курганнага могільніка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000303	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Сялец, 3,5 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000304	Брацкія магілы	1943 год	в. Сялец	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000305	Гарадзішча	перыяд ранняга жалезнага веку	в. Тайманава, 0,2 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000306	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Тайманава, на паўночнай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000307	Курганны могільнік-1 і курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Тайманава, на паўночнай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000308	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Тайманава, каля могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000309	Збудаванне для абпалу вугля		в. Тайманава, на ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000310	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку і ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Тартак, 0,2 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000311	Брацкая магіла	1944 год	в. Тошчыца		25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000312	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Трасцівец, на могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000313	Стаянка	перыяд каменнага веку	в. Трасцівец, на поўдзень ад могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000314	Селішча	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Трылесіна, на паўднёвай ускраіне вёскі, у цэнтры вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000315	Селішча	X–XIII стагоддзі	в. Ульянава, урочышча Печышчы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000316	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Усохі, на могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000317	Брацкая магіла	1941–1944 гады	пас. Ухлясць		25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000318	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	пас. Ухлясць, на паўночна-заходняй ускраіне вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000319	Вайсковыя могілкі	1941–1944 гады	в. Хамічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000320	Курганныя могільнікі	X–XIII стагоддзі	в. Хачынка, 1,9 км на паўночны ўсход ад вёскі, 1,1 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000321	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Цвердава, 3,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000322	Курган	X–XIII стагоддзі	в. Цвёрдаўшчына, 1,7 км на захад ад вёскі, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000323	Стаянка	перыяд каменнага веку	в. Цвёрдаўшчына, 5,2 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000324	Селішча	X–XIII стагоддзі	в. Цешам’е, на паўночнай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000325	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Чачэвічы, 0,5 км на захад ад могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000326	Брацкая магіла	1944 год	в. Чачэвічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000327	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Чырвоная Слабада	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000328	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2	X–XIII стагоддзі	пас. Янава, 0,2 км на поўнач ад вёскі, 2 км на поўнач ад стаянкі-1	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000329	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	пас. Янава, 1,5 км на паўночны ўсход ад пасёлка, урочышча Летнік	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000330	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	пас. Янава, 1 км на поўнач ад пасёлка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Бялыніцкі раён

513Д000331	Брацкая магіла	1941 год	г.п. Бялынічы, вул. Савецкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000332	Стаянка	перыяд неаліту і бронзавага веку	г.п. Бялынічы, 3 км на паўночны захад ад пасёлка, урочышча Лысая Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000333	Брацкая магіла	1943 год	в. Антонава Буда	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000334	Курганныя могільнікі перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Асман-Касаева, 1,2 км на захад ад могілак, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000335	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Барсукі, 2 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000336	Гарадзішча	перыяд ранняга жалезнага веку	в. Буднікі, урочышча Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000337	Брацкая магіла	1943 год	в. Вішоў	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000338	Гарадзішча	перыяд ранняга жалезнага веку	в. Вялікая Машчаніца, 2,5 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000339	Селішча	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Вялікая Машчаніца, 100 м на поўдзень ад гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513Д000340	Брацкая магіла	1941, 1944 гады	в. Вялікая Машчаніца	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000341	Гарадзішча-1	перыяд сярэднявечча	в. Галоўчын, у цэнтры вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000342	Гарадзішча-2	перыяд сярэднявечча	в. Галоўчын, 0,25 км на ўсход ад вёскі, на правым беразе р. Вабіч	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000343	Гарадзішча-3	перыяд ранняга жалезнага веку	в. Галоўчын, на паўночнай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000344	Курганы перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Гута, 0,8 км на ўсход ад вёскі, урочышча Грэбля	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000345	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Гута, 1,2 км на захад ад вёскі, каля дарогі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000346	Стаянка	перыяд неаліту і бронзавага веку	в. Гута, левы бераг р. Друць	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000347	Гарадзішча культур штрыхаванай керамікі і зарубінецкай	перыяд ранняга жалезнага веку	пас. Дальні, 1 км на паўночны захад ад пасёлка, мясцовая назва Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000348	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Другчаны, 1,7 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000349	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Дзевашычы, 0,2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Курганне	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000350	Селішча	перыяд ранняга жалезнага веку і ранняга сярэднявечча	в. Дзевашычы, каля курганнага могільніка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000351	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Заазер'е, 0,8 км на поўнач ад вёскі, урочышча Дубравы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000352	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2 і курганны могільнік-3 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Заазер'е, на паўночны захад ад вёскі, на левым беразе р. Можа	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000353	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Заазер'е, 4,5 км на паўночны захад ад вёскі, на левым беразе р. Можа	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000354	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Забалоцце, 1 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Карчомішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000355	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Замачулле, 2 км на ўсход ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000356	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Заполле, на заходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000357	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Заполле, 0,5 км на захад ад курганнага могільніка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000358	Каменны крыж		в. Заполле, 0,2 км на поўдзень ад могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000359	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Ігліца	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000360	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Карытніца, 0,1 км на захад ад вёскі, ва ўрочышчы Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000361	Курганны могільнік-1 і курганны могільнік-2 перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Карытніца, 2 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000362	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Карытніца, 3 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000363	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Карытніца, 2,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000364	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Кіраўка, 0,6 км на поўнач ад вёскі, на правым беразе р. Малыш	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000365	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Клява, 1,2 км на поўнач ад вёскі, на правым беразе р. Клява	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000366	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Краснае, 1 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000367	Стаянка	перыяд неаліту	в. Красная Слабада, 1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000368	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	пас. Курганне, 1 км на паўднёвы ўсход ад пасёлка, урочышча Крушынаўка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000369	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Лебядзянка, 0,2 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000370	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Лебядзянка, 0,2 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000371	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Лямніца, на паўднёва-заходняй ускраіне вёскі, на левым беразе р. Лямнічанка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000372	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	пас. Ленінскі, 1,7 км на паўночны захад ад пасёлка, ва ўрочышчы Скапцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000373	Стаянка	перыяд неаліту і бронзавага веку	в. Лубяны, 1 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000374	Грунтавы могільнік	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Лубяны, на месцы стаянкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000375	Стаянка-2	перыяд неаліту і бронзавага веку	в. Лубяны, 1,5 км на захад ад вёскі, левы бераг р. Друць	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000376	Стаянка-3 і стаянка-4	перыяд неаліту	в. Лубяны, 2 км на паўднёвы захад ад вёскі, левы бераг р. Друць	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000377	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	пас. Малатоўкі, 0,5 км на захад ад пасёлка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000378	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Малы Кудзін, 0,4 км на поўдзень ад вёскі, на левым беразе р. Домса, урочышча Шведскі Роў	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000379	Стаянка	4–2-е тысячагоддзе да н.э.	пас. Монеўка, 0,7 км на поўнач ад пасёлка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000380	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Падзевічы, на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000381	Курганныя могільнікі перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Паліўнікі, 0,3 км на поўнач ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000382	Курган перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Паліўнікі, 1,2 км на паўночны ўсход ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000383	Гарадзішча ўзгоркавага тыпу		в. Паўлінка, 0,3 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Лажамент	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000384	Курганны могільнік перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Пільшычы, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Скапцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000385	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Пральня, на правым беразе р. Вабіч, на паўднёвых могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000386	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Парахоўка, 1,7 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000387	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Рудня, 1,2 км на паўднёвы захад ад вёскі, каля дарогі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000388	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Сямікаўка, на левым беразе р. Малыш	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000389	Курган перыяду	X–XIII стагоддзі	в. Сіпайлы, на правым беразе р. Вабіч	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000390	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Стараселле, 0,1 км на поўнач ад вёскі, на левым беразе р. Клява	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000391	Курганы	X–XIII стагоддзі	пас. Старына, на левым беразе р. Малыш	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000392	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Прыбар, 1 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000393	Селішча	1-е тысячагоддзе да н.э.	в. Прыбар, на правым беразе р. Друць, урочышча Выган	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000394	Археалагічныя помнікі: стаянка-1 стаянка-2	перыяд позняга неаліту	в. Прыбар на ўсход ад вескі, на правым беразе р. Друць 0,5 км на поўнач ад стаянкі-1	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000395	Курган	X–XIII стагоддзі	в. Прыбар, 0,7 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000396	Стаянка-1 і стаянка-2	перыяд позняга неаліту	в. Цяхцін, 0,2 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000397	Селішча	1-е тысячагод-дзе н.э.	в. Цяхцін, на заходняй ускраіне могільніка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000398	Курганны могільнік-1 і курганны могільнік-2	X–XIII стагоддзі	в. Вугольшчына, 1,3 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Бор	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

513В000399	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	X–XIII стагоддзі	в. Вугольшчына, 0,8 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000400	Стаянка-1 і стаянка-2	перыяд неаліту	в. Вугольшчына, 0,7 км на поўдзень ад вёскі, на левым беразе р. Друць	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000401	Курганы	X–XIII стагоддзі	в. Вугольшчына, каля могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000402	Гарадзішча	перыяд ранняга жалезнага веку	в. Эсьмоны, 1,5 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
513В000403	Курганны могільнік-1 і курганны могільнік-2	X–пачатак XIII стагоддзя	в. Эсьмоны, на паўночна-заходняй ускраіне вёскі, 0,4 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Глускі раён

513В000404	Замак	XVI–XVIII стагоддзі	г. Глуск, на правым беразе р. Пціч, на ўсход ад цэнтральнай плошчы, у межах р. Пціч – вул. Камсамольская, завулкаў Берагавы і Паркавы	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000405	Культурны слой гістарычнай часткі горада	XVI–XVIII стагоддзі	г. Глуск, у межах поймы р. Пціч – вуліц К. Маркса, Пушкінскай і Чапаева	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000406	Селішча	II–IX стагоддзі	г. Глуск, на паўднёвай ускраіне горада, паміж поймай р. Пціч і могілкамі	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000407	Бескурганны могільнік	бронзавы век	в. Барысаўшчына, 2 км на поўдзень ад вёскі, на левым беразе р. Камарынка	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513Г000408	Казьмадзям’янаўская царква	1814 год	в. Гарадок	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513В000409	Гарадзішча	VI–XIII стагоддзі	в. Гарадзішча, 0,15 км на поўдзень ад вёскі, на высокім беразе р. Пціч пры ўпадзенні р. Красная	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578

513В000410	Гарадзішча	VII стагоддзе да н.э. – II стагоддзе н.э.	в. Даколь, 9–10 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Гарадзішча	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000411	Селішча	II–XIII стагоддзі	в. Жалвінец, на правым беразе р. Пціч	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000412	Селішча	II–V стагоддзі	в. Жалвінец, 0,4 км на ўсход ад вёскі, урочышча Старыя Клады, на левым беразе р. Пціч	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000413	Стаянка	перыяд бронзавага веку	в. Згода, 1 км на ўсход ад вёскі, на правым беразе р. Пціч, на пясчаных ўзгорках	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000414	Гарадзішча	VII стагоддзе да н.э. – II стагоддзе н.э.	в. Зелянковічы, 5 км на поўнач ад вёскі, урочышча Дзеружкі (Гарадок)	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000415	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Зелянковічы, 0,3 км на поўнач ад вёскі	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000416	Гарадзішча	VII стагоддзе да н.э. – II стагоддзе н.э.	в. Зелянковічы, 6 км на ўсход ад вёскі, урочышча Старына,	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000417	Селішча	VI–IX стагоддзі	в. Кастрычнік, 1–1,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000418	Стаянка	перыяд бронзавага веку	в. Кнышы, 1 км на паўночны захад ад вёскі, на правым беразе р. Пціч, каля дарогі на в. Гарадок	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000419	Селішча	II–IX стагоддзі	в. Падлужжа, урочышча Замікальшчына, 0,4 км на поўнач ад вёскі	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000420	Селішча	II–IX стагоддзі	в. Падлужжа, на ўсходняй ускраіне вёскі, на правым беразе р. Пціч	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000421	Стаянка	перыяд неаліту і бронзавага веку	в. Падлужжа, 0,5 км на захад ад вёскі, на правым беразе р. Пціч, на пясчаных узгорках	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000422	Селішча	II–IX стагоддзі	в. Поблін, 1 км на поўнач ад могілак	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578

513В000423	Стаянка	перыяд бронзавага веку	в. Поблін, на паўночна-заходняй ускраіне вёскі, на правым беразе р. Пціч, у хваёвым лесе паміж могілкамі і жывёлагадоўчай фермай	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000424	Селішча-1	перыяд жалезнага веку, ранняга феадалізму	в. Сіманавічы, урочышча Селішча, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000425	Селішча-2	II–V стагоддзі	в. Сіманавічы, урочышча Цёмшавае Поле, 0,1–0,2 км на ўсход ад вёскі, на правым беразе р. Пціч	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000426	Бескурганны могільнік	перыяд ранняга жалезнага веку	в. Сіманавічы, на тэрыторыі селішча-2	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000427	Стаянка	перыяд бронзавага веку	в. Сіманавічы, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі, на першай надпойменнай тэрасе правага берага р. Пціч	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000428	Курганны могільнік		в. Сіманавічы, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі, на першай надпойменнай тэрасе правага берага р. Пціч, на месцы стаянкі	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513Д000429	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Сіманавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513В000430	Селішча	II–IX стагоддзі	в. Уюнішча, 0,5 км на захад ад вёскі, урочышча Гарадзішча	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000431	Гарадзішча	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Халопенічы, урочышча Замчышча, 1 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
513В000432	Селішча	перыяд ранняга жалезнага веку, феадалізму	в. Халопенічы, 0,7 км на паўднёвы ўсход ад гарадзішча	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578

Горацкі раён

512Г000433	Комплекс сельскагаспадарчай акадэміі: корпус № 4, фізіка-хімічны, таксатарскі, адміністрацыйны, прафесарскі карпусы, бібліятэка, дзіцячы сад, дэндрапарк	XIX–XX стагоддзі	г. Горкі, у паўночна-ўсходняй частцы горада	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Частыя неўраджаі і значнае пагаршэнне эканамічнага стану вёскі ў першыя дзесяцігоддзі XIX ст. прымусілі ўрад Расійскай імперыі ў лістападзе 1833 г. прыняць рашэнне аб стварэнні земляробчай школы ў Горы-Горацкім казённым маёнтку, які найбольш падыходзіў па глебе, складу і стану наяўных будынкаў, колькасці фальваркаў.

24 красавіка 1836 г. быў выдадзены указ Сената аб заснаванні Горы-Горацкай земляробчай школы.

Непасрэдна кіраваў будаўнічымі работамі архітэктар ведамства Міністэрства фінансаў, калежскі сакратар Анжэла Кампіоні, якім на працягу 1837–1840 гг. для школы было ўзведзена 35 будынкаў: тры цагляныя трохпавярховыя корпусы, майстэрні, жылыя дамы для выкладчыкаў, лазня, лазарэт і іншыя гаспадарчыя пабудовы.

На «Генеральным плане Горы-Горацкай земляробчай школы», складзеным А. Кампіоні ў 1844 г., пазначаны ўсе існаваўшыя мураваныя і драўляныя будынкі, калодзежы, для жывёлы, птушыны, хлебны, чысты, чорны двары, сажалкі, агароды, палі, батанічны сад.

З школьных будынкаў, якія адносяцца да першага этапа фарміравання земляробчай школы, да нашага часу захаваліся галоўны корпус, два бакавыя флігелі і так званы «погребной» флігель, першы паверх якога мураваны, другі драўляны (цяпер жылы дом па вул. Ціміразева, 2/1).

За перыяд 1840–1850 гг. пры земляробчай школе былі пабудаваны пральня з сушыльняй (праект зацверджаны ў 1845 г.), млын (1844 г.), пчальнік (1843 г.), лазарэт для сялян (1844 г.), карчма (1843 г.), дом для чыноўнікаў вучылішча (1844 г.), гасціны двор, двор для жывёлы, малачарня, плаціны на р. Капылка (1845 г.), вароты пры ўездзе ў парк, пешаходны мосцік з батанічнага саду ў гадавальнік (1846 г.), шэраг гаспадарчых пабудоў (1844–1847 гг.), у фальварках былі пабудаваны вінакурня (1844 г.), скляпы для бульбы (1845 г., 1847 г.), аўчарня і дом для школы аўчароў (1843 г.), цагельні (1843 г.), імшанік, гумны, лядоўні, конскі завод, на вучэбнай ферме жылыя дамы і г. д. Акрамя будаўнічых работ амаль штогод праводзіліся рамонты будынкаў. У 1851 г. у асноўным было завершана будаўніцтва мураванай царквы. У 1858 г. быў праведзены рамонт галоўнага корпуса і ацэментаваны звонку правы і левы флігелі, папраўлены карнізы і ліштвы.

У 1862 г. міністр дзяржаўных маёмасцей загадаў уключыць у межы павятовага горада Горкі ўсе землі, на якіх знаходзяцца будынкі інстытута і фермы разам з доследным полем і новым пладовым гадавальнікам, за выключэннем тых участкаў, якія знаходзяцца пад палямі, сенакосам і выганамі.

За ўдзел студэнтаў і выкладчыкаў у паўстанні 1863–1864 гг. заняткі ў інстытуце былі спынены, а ў 1864 г. ён быў пераведзены ў Пецярбург.

Згодна з архіўнымі дакументамі, будынак земляробчага вучылішча часова быў заняты майстэрнямі і пральняй. У 1867 г. Міністэрства дзяржаўных маёмасцей давала згоду на размяшчэнне ў будынку паштовай канторы, з умовай, што будынак будзе рамантавацца і даглядацца за кошт канторы і аддзелены ад двара вучылішча глухім плотам вышынёй 5 аршын.

У 1901–1905 гг. да будынка земляробчага вучылішча з мэтай пашырэння кабінетаў і пансіёна была зроблена прыбудова, аддзелачныя работы завершаны ў 1906 г.

22 снежня 1911 г. было завершана будаўніцтва каморніцка-агранамічнага вучылішча. У 1-й палове 1912 г. выконваліся яшчэ сталярныя і малярныя работы. У 1913 г. да будынка лабараторыі былі прыбудаваны мураваныя гаспадарчае аддзяленне і лядоўня (цяпер гэта вучэбны корпус № 3 па вул. Агранамічнай, 1). У 1912–1913 гг. да былога будынка каморніцка-таксатарскіх класаў быў прыбудаваны інтэрнат для навучэнцаў каморніцка-агранамічнага вучылішча. Будынак быў мураваны, накрыты жалезам. Паводле дакумента 1913 г., у доме знаходзіліся кватэры служачых. Будынак захаваўся па вул. Ціміразева, 4. У гэтыя ж гады быў пабудаваны цёплы машынны павільён, прызначаны для практычных заняткаў па вывучэнню сельскагаспадарчых машын і інвентару. Будынак захаваўся па вул. Ціміразева, 10, цяпер там знаходзіцца друкарня.

9 красавіка 1919 г. у Горках быў адноўлены земляробчы інстытут, а ў 1925 г. арганізавана Беларуская дзяржаўная акадэмія сельскай гаспадаркі.

Пачаўся новы перыяд у гісторыі горацкай навучальнай установы. 25 мая 1925 г. інстытут заключыў дагавор з Белдзяржбудам на выкананне будаўнічых і рамонтных работ тэрмінам да 15 кастрычніка 1925 г. Кіраваў будаўнічымі работамі прысланы з Мінска ўпаўнаважаны Белдзяржбуда К.Ш. Левін-Шчырын. Фактычна яму давялося ўскласці на сябе ўсе абавязкі па будаўніцтву. Да нашага часу захаваліся пабудаваныя ў гэты перыяд двухпавярховыя драўляныя на каменным падмурку жылыя дамы па вул. Ціміразева, 8 і Агранамічнай, 3, абліцаваныя ў цяперашні час звонку сілікатнай цэглай. Быў знесены двухпавярховы драўляны будынак былога інтэрната на вул. Ціміразева, прыстасаваны пасля Вялікай Айчыннай вайны пад школу, затым доследную станцыю. Будынак быў двухпавярховы драўляны з мураваным у цэнтры рызалітам.

У 1925–1926 гг. будынак былой царквы капітальна адрамантаваны і прыстасаваны пад бібліятэку. У пачатку 1930-х гг. на тэрыторыі акадэміі былі ўзведзены новыя мураваныя будынкі вучэбных карпусоў і інтэрната, жылыя дамы ў характэрным для таго часу стылі канструктывізму. Вядома, што праекты інтэрната па вул. Інтэрнацыянальнай і вучэбных карпусоў распрацаваў архітэктар Г. Лаўроў у 1929–1933 гг. Будынкі маюць блізкае падабенства з іншымі работамі Г. Лаўрова, асабліва карпусамі БДУ і першага клінічнага гарадка ў Мінску. Яны характарызуюцца складанай формай плана, асіметрычнай аб'ёмна-прасторавай кампазіцыяй, утворанай з некалькіх аб'ёмаў. Фасады будынкаў пазбаўлены архітэктурнага дэкору, гладкія сцены чляняны прамавугольнымі рознавялікімі аконнымі праёмамі. Жылыя дамы па вул. Мічурына, 3, 11 таксама маюць рысы канструктывізму. У 1930-я гг. была рэканструявана бібліятэка (былая царква), у выніку чаго набыла таксама рысы канструктывізму.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны пашкоджаныя будынкі на тэрыторыі акадэміі былі адноўлены. Ужо да 1947 г. былі адноўлены вучэбны корпус № 1 і ўсходняе крыло інтэрната, у пачатку 1950-х гг. – бібліятэка. Да 1954 г. быў рэканструяваны галоўны корпус, фасады якога набылі рысы тагачаснай архітэктуры. У іх афармленні шырока выкарыстана ордэрная пластыка.

У 1953 г. у інстытуце «Белдзяржпраект» архітэктар Д. Саннікаў пад кіраўніцтвам архітэктара Г. Парсаданава распрацаваў генеральны план Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі. Генплан ахопліваў поўны комплекс усіх вучэбных, жылых і гаспадарчых пабудоў, уладкаванне агароджы, азеляненне, каналізацыю, электраасвятленне, тэлефанізацыю, радыёфікацыю тэрыторыі. Таксама праекціроўшчыкі вырашалі задачу ўвязкі ўсіх пад'ездаў, праходаў і самой тэрыторыі акадэміі ў адно цэлае з цэнтрам і планіроўкай горада. Генпланам была ўлічана існуючая забудова, вызначаны праектуемыя будынкі, адпаведна першая і другая чэргі будаўніцтва, прычым новае будаўніцтва планавалася весці як на тэрыторыі акадэміі, так і ў горадзе.

У 1953 г. у адпаведнасці з генпланам распрацаваны праект корпуса механізацыі. Аўтар праекта архітэктарГ. Сысоеў. Яго сааўтарамі былі архітэктары С. Бяляеў і С. Мусінскі, канструктар Г. Ідэльчык. Праектаванне адбывалася ў некалькі этапаў. У ім выкарыстаны архітэктурныя дэталі класіцыстычнай спадчыны (порцік, аконныя абрамленні, руст, ляпніна, карніз з дэнтыкуламі). Аўтары так тлумачылі прынятае імі архітэктурнае вырашэнне: «...архітэктурнае вырашэнне даецца як маляўнічае спалучэнне аб'ёмаў з формамі рускай класічнай архітэктуры, перапрацаванымі для новага ідэйнага і мастацкага зместу». Будынак размешчаны на перакрыжаванні вул. Мічурына і Студэнцкай з водступам ад чырвонай лініі для захавання паласы шматгадовых дрэў. Галоўны фасад арыентаваны на вул. Мічурына. Асноўнае крыло па вул. Мічурына двухпавярховае, дадатковае па вул. Студэнцкай – аднапавярховае. Першапачаткова паводле праектнага задання на галоўным фасадзе ўваход афармляўся шасцікалонным порцікам дарычнага ордэра ў выглядзе паўратонды. У рабочым праекце вырашэнне фасадаў было спрошчана, зменены ўваходны порцік на чатырохкалонны з трохвугольным франтонам. Завершана будаўніцтва ў 1955 г.

Адначасова з корпусам механізацыі ў 1953–1954 гг. быў распрацаваны праект агароджы і брамы галоўнага ўваходу. Галоўны ўваход па генплану быў запраектаваны з боку горада з вул. Савецкай па восі вул. Сурганава. На перакрыжаванні восі ўваходу з вул. Савецкай была запланавана плошча, па перыметры забудаваная студэнцкімі інтэрнатамі. Брама вырашалася ў выглядзе двух пілонаў са спаранымі калонамі дарычнага ордэра.

У 1956–1957 гг. на тэрыторыі акадэміі і ў горадзе паводле тыпавога праекта былі пабудаваны студэнцкія інтэрнаты: № 2 па вул. Студэнцкай, № 3 і № 4 па вул. Сурганава.

513Г000434	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	г. Горкі, вул. Горкага, 1	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000435	Будынак	канец XIX стагоддзя	г. Горкі, вул. Крупскай, 3	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000436	Царква Ушэсця	канец XIX стагоддзя	г. Горкі, вул. Кузняцова	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000437	Будынак стаматалагічнай паліклінікі	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	г. Горкі, вул. Леніна, 22	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Д000438	Брацкая магіла	1919 год	г. Горкі, вул. Савецкая, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Ж000439	Бюст І.І. Якубоўскага	1950 год	г. Горкі, вул. Якубоўскага	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
513Д000440	Вайсковыя могілкі	1943–1944 гады	в. Бацвіннева	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000441	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Галавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000442	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Горы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000443	Вайсковыя могілкі	1943–1944 гады	в. Каменка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000444	Мемарыяльны комплекс савецка-польскай баявой садружнасці	1943 год	в. Леніна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000445	Брацкая магіла	1944 год	в. Маслакі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000446	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Панкратаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000447	Брацкая магіла	1944 год	в. Палёнка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000448	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Паршына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

513Д000449	Брацкая магіла	1944 год	в. Рэкта	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000450	Вайсковыя могілкі	1943–1944 гады	в. Тарасселле	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000451	Вайсковыя могілкі	1943–1944 гады	в. Старына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000452	Вайсковыя могілкі	1943–1944 гады	в. Сцяфанава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Дрыбінскі раён

513Д000453	Брацкая магіла	1943–1944 гады	г.п. Дрыбін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000454	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Крычаватка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
512Г000455	Рэшткі касцёла	пачатак XIX стагоддзя	в. Расна	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Храм – помнік архітэктуры класіцызму з выкарыстаннем ордэрных элементаў.

Трохнефавая прамавугольная ў плане базіліка з прамавугольнай апсідай і дзвюма сакрысціямі. Галоўны фасад вылучаны чатырохкалонным дарычным порцікам з трохвугольным франтонам. Бакавыя фасады падкрэслены рызалітамі з порцікамі. Па ўсім перыметры будынка фрыз з трыгліфамі. Цыліндрычныя скляпенні і дах не захаваліся.

512Г000456	Комплекс былой сядзібы – сядзібны дом, ляпны дэкор на столі і сценах, рэшткі гаспадарчых пабудоў і спіртзавода	канец XIX стагоддзя	в. Расна	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Жылы дом – помнік архітэктуры неакласіцызму з рысамі народнага драўлянага дойлідства.

Аднапавярховы прамавугольны ў плане, з цокальным паверхам. Пад вальмавым дахам праходзіць ступеньчаты карніз з сухарыкамі. Цокаль і асноўны паверх аддзелены рустам. Цэнтральная частка вылучана высокай мансардай. Фасады ўпрыгожаны аркатурнымі паясамі. У інтэр'еры на столі ляпныя разеткі, па перыметры сцен – фрызы і карнізы, упрыгожаныя віньеткамі, гірляндамі, геаметрычным арнаментам. Свіран – кампактны зруб з двухсхільным дахам, бровар – аднапавярховы мураваны будынак.

513Д000457	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Расна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000458	Брацкая магіла	1944 год	в. Чэрнеўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Касцюковіцкі раён

513Д000475	Брацкая магіла	1943 год	г. Касцюковічы, вул. Ленінская, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000476	Брацкая магіла	1941 год	в. Малая Валаськоўня	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Кіраўскі раён

511Г000459	Палацава-паркавы ансамбль: палац з дэкаратыўным аздабленнем інтэр'ера (ляпны дэкор, камін і печ, падлога з меандравым арнаментам, плафоны столі), гаспадарчыя пабудовы, парк	XVIII–XIX стагоддзі	в. Жылічы	1	27.03.2001 № 64, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

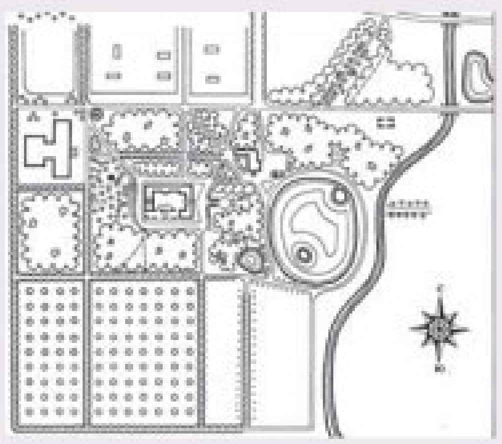

Рэзідэнцыя І. Булгака ў в. Жылічы пабудавана ў 1830-я гг. па праекце архітэктара К.І. Падчашынскага на беразе р. Дабасна. Уяўляла сабой даволі вялікі добра спланаваны палацава-паркавы ансамбль. У яго склад акрамя палаца з паркам уваходзілі вялікія пладовыя сады, агароды, вадаёмы, дзе вялася рыбная гаспадарка. Быў вялікі гаспадарчы двор, вадзяны млын, вінакурня, крухмальны і цукровы заводы.

Палац належыць да найбольш распаўсюджанага тыпу сядзібных дамоў, пабудаваных у форме прамавугольніка, з калонным порцікам на галоўным фасадзе і прамавугольным рызалітам на паркавым фасадзе. Галоўны корпус вылучаны ў цэнтры шасцікалонным порцікам карынфскага ордэра з франтонам і бельведэрам над лесвічнай клеткай. Тарцы галоўнага корпуса аформлены ідэнтычнымі чатырохкалоннымі порцікамі. Па перыметры будынка праходзіць развіты карніз з фрызам, упрыгожаным ляпнымі гірляндамі і разеткамі. Галоўны фасад бакавога корпуса прарэзаны арачнымі аконнымі праёмамі і ўпрыгожаны каланадай. Планіроўку палац мае змешанаю – калідорна-анфіладную. Палац будаваўся ў два прыёмы: спачатку быў узведзены галоўны П-падобны корпус, а пазней у 1864–1876 гг. да яго прыбудавалі доўгае двухпавярховае крыло з палацавай царквой і дадатковымі жылымі памяшканнямі. Паводле некаторых звестак, заходняя частка палаца была дабудавана ў 1914 г.

Унутранае аздабленне ўражвае сваім багаццем: насычаная ляпніна, дробная скульптурная пластыка, роспіс, пазалота, люстэркі, дэкаратыўная абіўка. У дэкоры выкарыстаны ампірныя элементы: буйныя фрызы, панэлі з барэльефнымі антычнымі сцэнамі. Прычым, кожная зала дэкарыравана індывідуальна. Так, напрыклад, адзін з пакояў упрыгожвае фрыз з крылатымі грыфонамі, другі – фрыз з маскаронамі, німфамі. Цэнтральная частка палаца дэкарыравана шырокім шматфігурным барэльефным фрызам

з сюжэтамі на тэмы палявання, бою, ахвярапрынашэння. Калоны і пілястры маюць пазалочаныя капітэлі. Асноўны пластычны эфект стварае кесаніраваная столь з багата арнаментаванай ляпнінай. Падлога паркетная, печкі абліцаваны кафляй.

Палац з'яўляецца цэнтрам кампазіцыі вялікага палацава-паркавага ансамбля, замкнутага ў прамавугольнік алеямі рэгулярнага парку. Плошча парку 18 га, а ўсяго комплексу з вадаёмамі, пладовымі садамі, падсобнымі збудаваннямі – каля 100 га. Раўнінную частку парку перасякае р. Дабасна з маляўнічымі сажалкамі і астравамі. Захаваліся руіны павільёна-купальні, альтанак, мосцікаў. Перад галоўным фасадам палаца парк мае рэгулярны характар і партэрнае азеляненне. Астатняя частка парку мае пейзажны характар з разнастайнасцю насаджэнняў, у тым ліку і экзотаў (хвоя веймутава, клён серабрысты і інш.).

Да нашага часу захаваліся палац, флігель, свіран і іншыя гаспадарчыя пабудовы, парк. У палацы пасля Вялікай Айчыннай вайны знаходзілася Бабруйская трохгадовая агранамічная школа, у наш час размешчаны краязнаўчы музей і музычная школа. Гаспадарчыя пабудовы часткова выкарыстоўваюцца ў гаспадарчых мэтах, астатнія разбураюцца.

Палацава-паркавы ансамбль – помнік архітэктуры позняга класіцызму.

513Д000460	Брацкая магіла	1944 год	в. Любонічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000461	Магіла К.П. Арлоўскага	1968 год	в. Мышкавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Ж000462	Бюст К. П.Арлоўскага	1977 год	д. Мышкавічы	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
513Д000463	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Хвайніца	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Клімавіцкі раён

513Г000464	Царква	сярэдзіна XIX стагоддзя	г. Клімавічы, вул. Пралетарская, 7	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000465	Будынак	1867 год	г. Клімавічы, вул. Савецкая, 69	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Д000466	Брацкая магіла	1941–1943 гады	г. Клімавічы, у парку	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000467	Брацкая магіла	1943–1944 гады	г. Клімавічы, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000468	Брацкая магіла	1941–1943 гады	в. Вялікі Мох	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Г000469	Царква	пачатак XX стагоддзя	в. Дубравіца	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000470	Царква	пачатак XX стагоддзя	в. Лазовіца	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000471	Царква	другая палова XIX стагоддзя	в. Мілаславічы	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578

Клічаўскі раён

513Д000472	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Клічаў, вул. Пралетарская, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000473	Вайсковыя могілкі	1944 год	в. Кавяза	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000474	Вайсковыя могілкі	1943–1994 гады	в. Усакіна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Краснапольскі раён

513Г000477	Царква Дзмітрыя Растоўскага	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	в. Выдранка	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Д000478	Брацкая магіла	1943 год	г.п. Краснаполле	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Круглянскі раён

513Д000484	Брацкая магіла	1942–1944 гады	г.п. Круглае, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000485	Магіла А.С.Лукашэвіча	1943 год	в Глыбокае	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000486	Брацкая магіла	1944 год	в. Комсенічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000487	Брацкая магіла	1942, 1994 гады	в. Цяцерына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Крычаўскі раён

512Г000479	Былы палац Пацёмкіна	1778–1787 гады	г. Крычаў, вул. Ленінская, 59	2	16.10.2002 № 67	14.05.2007 № 578

Палац быў пабудаваны для князя Р.А. Пацёмкіна.

Мураваны, П-падобны ў плане, двухпавярховы, з цэнтральным рызалітам на галоўным фасадзе. Мае пакаты двухсхільны дах. Кампазіцыйным цэнтрам абодвух паверхаў з'яўляюцца вялікія круглыя залы, якія выступаюць з асноўнага аб'ёму будынка ў бок двара. Тарцы бакавых крылаў вырашаны ў строгіх класічных формах, завершаны трохвугольнымі франтонамі. Вокны ўпрыгожаны сандрыкамі: лучковымі на першым паверсе, трохвугольнымі – на другім.

Унутраная планіроўка палаца анфіладная. На першым паверсе па цэнтральнай восі знаходзілася парадная група памяшканняў,

вестыбюль з лесвіцай і авальная зала. Памяшканні мелі багаты ляпны дэкор, кафельныя печкі, мармуровыя каміны. Планіроўка была зменена ў 50-я гг. XX ст.

Перад палацам быў разбіты пейзажны парк, за палацам – узведзены будынак стайні, фасады якога апрацаваны аркатурай, пасаджаны пладовы сад з фрагментамі насаджэнняў ліп.

У 1840-я гг., у адпаведнасці з новай архітэктурнай модай, палац быў рэканструяваны ў неагатычным стылі, які даваў вялізную прастору для выяўлення творчай індывідуальнасці, стварэння непаўторных палацава-сядзібных будынкаў. Цэнтральны рызаліт апрацавалі granёнымі пілонамі, вуглавыя пілоны завяршылі шматграннымі вежачкамі з зубчастымі парапетамі, вокнам надалі спічастую форму. Астатнія фасады былі расчлянёны пілястрамі, вокны першага паверха сталі прамавугольнымі, другога – паўцыркульнымі.

513Г000480	Будынак былой паштовай станцыі	сярэдзіна XIX стагоддзя	г. Крычаў, вул. Ленінская, 76	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Д000481	Брацкія магілы	1941, 1943 гады	г. Крычаў, вул. Набярэжная	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Г000482	Мікалаеўская царква	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	г. Крычаў, вул. Сожавая, 45	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Д000483	Брацкая магіла	1941–1943 гады	г. Крычаў, у скверы імя 60-годдзя Кастрычніка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Магілёўскі раён

512Г000488	Царква Пакрова Багародзіцы з фрэскамі ў інтэр'еры	другая палова XVIII стагоддзя	в. Вейна	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

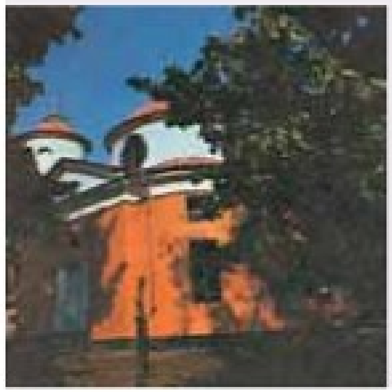

Пабудавана з цэглы ў цэнтры вёскі. Помнік архітэктуры класіцызму.

Цэнтрычны будынак у плане блізкі да квадрата са скругленымі вугламі. У яго кампазіцыі дамінуе сферычны купал на круглым светлавым барабане. Вуглавыя часткі галоўнага фасада завершаны круглымі вежамі. Фасады раскрапаваны рызалітамі, завершанымі трохвугольнымі франтонамі. Па восях рызалітаў размешчаны вялікія нішы з лучковымі імпастамі. У нішах з захаду і поўдня – уваходы, аздобленыя паўкалонамі і стральчатымі люкарнамі ў імпостах. Пры галоўным уваходзе прыбудаваны вялікі драўляны тамбур. Інтэр'ер двухсветлавы, падзелены чатырма магутнымі слупамі. У дэкоры выкарыстаны фрэскавы роспіс у стылі класіцызму. Паміж вокнамі барабана ў медальёнах размешчаны выявы чатырох евангелістаў, ніжэй у рамных абрамленнях – чатыры шматфігурныя кампазіцыі на біблейскія сюжэты.

513Д000489	Брацкая магіла байцоў зводнага батальёна міліцыі з помнікам у іх гонар	1941 год, 1980 год	в. Гаі	3	20.12.2005 № 115	14.05.2007 № 578
513Г000490	Успенская царква	1903 год	в. Галяні 1-я	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000491	Былы сядзібны дом	пачатак XX стагоддзя	в. Дашкаўка	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Д000492	Брацкая магіла	1944 год	в. Дашкаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
512Г000493	Касцёл Св. Мікалая	1681 год, 1780 год	в. Княжыцы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

У 1670–1832 гг. дзейнічаў кляштар дамініканцаў, заснаваны харунжым Вялікага княства Літоўскага К. Пацам. Драўляны касцёл пабудаваны ў 1681 г., мураваны – у 1780 г. У 1863 г. закрыты, у 1872 г. перароблены пад праваслаўную царкву. Пазней прыйшоў у заняпад. Цяпер на рэстаўрацыі. Помнік архітэктуры барока.

Аб’ёмна-прасторавая кампазіцыя храма складаецца з прамавугольнага ў плане асноўнага аб’ёму з невялікім трансептам у цэнтры і квадратнай апсіды, якія накрыты двухсхільнымі дахамі. Галоўны фасад расчлянёны па гарызанталі магутнымі крапаванымі карнізамі, па вертыкалі – пілястрамі і лучковымі нішамі на тры часткі, завершаны вежамі з цыбулепадобнымі галоўкамі. Па баках галоўнага фасада – сцены-прапілеі з арачнымі праёмамі, якія ўтвараюць перад уваходам у храм парадны дворык. Уваходны партал аформлены нізкім рызалітам з трохвугольным завяршэннем і насычанай архітэктурнай пластыкай. Бакавыя фасады аздоблены магутнай аркатурай і здвоенымі пілястрамі ў прасценках. Унутранае перакрыцце цыліндрычнае з распалубкамі і падпружнымі аркамі. У планіроўцы нефа адсутнічаюць прамыя вуглы. Над уваходам – хоры.

513Д000494	Брацкая магіла	1944 год	в. Княжыцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000495	Брацкая магіла	1944 год	в. Краснаполле	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
512Д000496	Мемарыяльная капліца ў памяць аб Айчыннай вайне 1812 года	1912 год	в. Салтанаўка	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

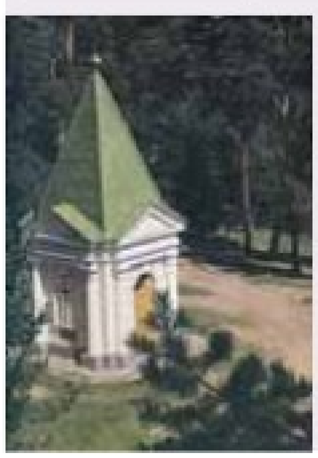

Пабудавана з цэглы паводле праекта архітэктара К. Міхайлава і скульптара П. Яцыны. Пастаўлена як мемарыяльны помнік на месцы бітвы ў вайну 1812 г. Помнік архітэктуры неакласіцызму.

Цэнтрычнае квадратнае ў плане, невялікае збудаванне завершана высокім шатром. Пластыка фасадаў ствараецца паўкалонамі тасканскага ордэра, антаблементам і трохвугольнымі франтонамі. З двух бакоў крыжападобныя аконныя праёмы ў паўцыркульных нішах.

513Г000497	Капліца	XIX стагоддзе	в. Стайкі	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000498	Успенская царква	пачатак XX стагоддзя	в. Сухары	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Д00499	Брацкая магіла	1944 год	в. Сухары	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000500	Брацкая магіла	1944 год	в. Сялец	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
512Г000501	Будынак былой паштовай станцыі	XIX стагоддзе	в. Фойна	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

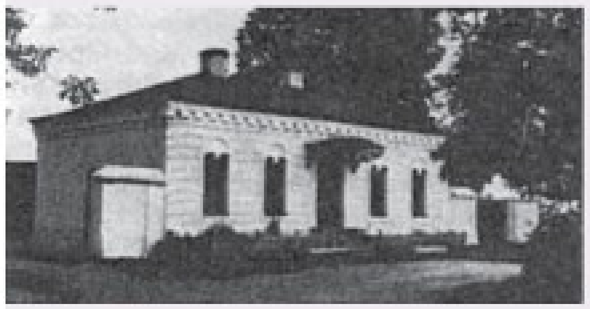

Пабудавана ў 1849 г. на Беларускай шашы па ўзорным праекце станцыйных дамоў трэцяга разраду. Помнік архітэктуры візантыйска-рускага стылю.

Прамавугольны ў плане будынак, накрыты вальмавым дахам. Галоўны фасад з агароджай і дзвюма брамамі складаюць разгорнутую да дарогі кампазіцыю.

513Д000502	Брацкая магіла	1944 год	в. Харошкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Мсціслаўскі раён

513Г000503	Гандлёвыя рады	пачатак XX стагоддзя	г. Мсціслаў, вуліцы Калініна, 27, Урыцкага, 5	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
511Г000504	Успенскі касцёл з фрэскамі ў інтэр'еры брама кляштарны корпус	1614, 1746–1750 гады (рэканструяваны)	г. Мсціслаў, вул. Кірава, 4	1	27.03.2001 № 64, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Аб даце будаўніцтва Успенскага кляштара і касцёла кармелітаў у Мсціславе можна меркаваць толькі па ўскосных даных, а дакладней, толькі па спасылках на ўжо не існуючыя дакументы XVII і XVIII стст. Закладзены касцёл у 1-й палове XVII ст. на месцы старога драўлянага храма. Дабудоўваўся касцёл значна пазней, праз некалькі дзесяцігоддзяў. Касцёл фундаментальна перабудаваны ў 1746–1750 гг. архітэктарам І.К. Глаўбіцам і часткова ў 1887 г. Помнік архітэктуры барока і ракако.

Мураваная трохнефавая шасціслуповая базіліка з двухвежавым фасадам і пяціграннай апсідай. Да апсіды прылягае двухпавярховая прыбудова з вальмавым дахам. Галоўны фасад фланкіраваны вежамі з паўсферычнымі

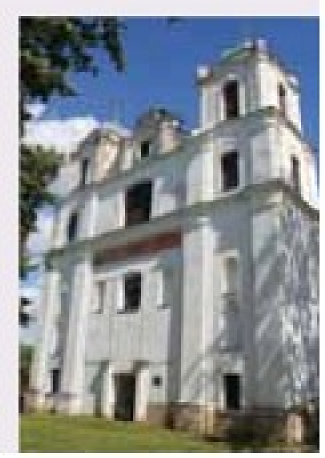

купаламі і завершаны фігурным шчытом паміж імі. Сцены атынкаваны і аздоблены пілястрамі, карнізамі, прафіляванымі цягамі, прарэзаны лучковымі аконнымі праёмамі. У інтэр'еры – хоры пры ўваходзе, амбон, цэнтральны і бакавыя алтары, фрэскавы роспіс, ляпніна ў стылі ракако. Зберагліся каля 20 кампазіцый, у т. л. на гістарычныя тэмы.

Каля касцёла пабудавана цагляная брама ў выглядзе трох рознавялікіх паўцыркульных арак. Па баках брамы ўзвышаюцца невялікія пінаклі. Над цэнтральнай аркай размешчаны ступеньчаты атык.

513Д000505	Брацкая магіла	1943 год	г. Мсціслаў, парк імя Н. Крупскай	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Г000506	Будынак былой земскай управы	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	г. Мсціслаў, вул. Леніна, 28	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
512Г000507	Царква Аляксандра Неўскага з брамай і агароджай	1870 год	г. Мсціслаў, вул. Леніна, 30	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з цэглы ў цэнтры горада на месцы бернардзінскага касцёла, які згарэў у 1858 г. Помнік архітэктуры рэтраспектыўна-рускага стылю.

Крыжова-купальны трохапсідны храм. Над сяродкрыжжам узвышаецца шлемападобны купал на васьміграннным светлавым барабане. Над бабінцам размешчана двух'ярусная званіца, завершаная купалам. Тарцы трансепта завершаны трохвугольнымі шчытамі. Парталы і аконныя праёмы абрамлены дэкаратыўным валікам. Па перыметры будынка праходзіць карніз з аркатурным поясам. Унутраная прастора перакрыта рознымі тыпамі скляпенняў. Меўся шанаваны абраз «Маці Божая Іверская», набыты ў 1895 г. у Маскве ў гонар каранавання Мікалая ІІ.

З паўночнага боку ад храма пастаўлена мураваная брама, вырашаная трайной аркадай, завершанай прамавугольным шчытом з шатровым верхам і какошнікамі ў аснове. Над бакавымі арачнымі праёмамі ўзведзены невялікія чатырохгранныя купальныя вежачкі.

513Г000508	Паравы млын	пачатак XX стагоддзя	г. Мсціслаў, вул. К. Маркса, 77	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000509	Будынак былой мужчынскай гімназіі	XIX стагоддзе	г. Мсціслаў, вул. Першамайская, 14	3	27.03.2001 № 64	14.05.2007 № 578
512Г000510	Былы калегіум езуітаў: касцёл кляштарны корпус з сюжэтнымі роспісамі ў інтэр'еры келляў і трапезнай	1745–1750 гады	г. Мсціслаў, на перакрыжаванні вуліц Першамайскай і Пралетарскай	2	27.03.2001 № 64	14.05.2007 № 578

Былы езуіцкі кляштар з прыналежнымі да яго пабудовамі заснаваны ў пачатку XVII ст. па загадзе караля Жыгімонта III Вазы. Калегіум заснаваны згодна з дакументам 1711 г. У 1730 г. настаяцель Ян Навамірскі заклаў камень пад новы мураваны касцёл, будаўніцтва якога завяршылася ў 1738 г.

У 1817 г. касцёл апісваўся як «даволі пышны» з дзвюма вежамі, накрыты гонтай. Калегіум – мураваны двухпавярховы, гонтай накрыты, значнага рамонту не патрабаваў. Іншыя мураваныя пабудовы: канвікт (пансіён), аптэка, школа, – даволі прыстойныя і абсталяваныя. Драўляныя будынкі свірна, стайні патрабавалі рамонту.

Пасля скасавання ордэна езуітаў (1820 г.) касцёл стал прыходскім; у 1842 г. (1833 г.) перабудаваны пад Мікалаеўскі сабор, кляштар – пад Мікалаеўскі манастыр; потым будынкі манастыра прызначаны пад духоўнае вучылішча Тупічэўскага манастыра.

У 1838 г. быў складзены каштарыс на капітальны рамонт будынка калегіума. Прадугледжвалася разабраць аварыйныя ўчасткі сцен і змураваць нанава, перарабіць нанава аконныя і дзвярныя праёмы, падлогу, скляпенні, галандскія печы, дах накрыць жалезам. У 1841–1842 гг. асноўныя рамонтныя работы былі выкананы. Пабудаваны двухпавярховы корпус для манахаў, над адным са старых будынкаў надбудаваны другі паверх, манастыр абгароджаны мураванай сцяной з трыма капліцамі на вуглах. У 1859 г. у аднапавярховым флігелі размясцілася мсціслаўскае казначэйства. У сакавіку 1877 г. мсціслаўскі Мікалаеўскі другакласны мужчынскі манастыр быў скасаваны, замест яго заснаваны бялыніцкі. Мікалаеўская царква стала гарадскім саборам. У 1897 г. адрамантаваны будынак вучылішча і наглядчыцкі корпус з перамуроўкай сцяны памерам 6–7 аршын. У 1909 г. адбываўся рамонт Мікалаеўскага сабора. Пры наведванні ў 1913 г. епіскапам Магілёўскім і Мсціслаўскім Канстанцінам г. Мсціслава адзначалася, што Мікалаеўскі сабор «и по наружному виду, и по внутреннему убранству и необыкновенной чистоте оставляет впечатление весьма отрадное: видна любовь к церковному благолепию и благоукрашению храма...»

У час Вялікай Айчыннай вайны касцёл быў напалову зруйнаваны, былі знішчаны інтэр'еры. Пасля 1945 г. будынак часткова адрамантаваны і прыстасаваны пад раённы Дом культуры. Цяпер знаходзіцца ў стадыі рэстаўрацыі.

Касцёл – помнік архітэктуры барока. Вырашаны магутнай мураванай базілікай з трансептам і двухвежавым фасадам. У час рэканструкцыі пад праваслаўны сабор узведзены вялікі паўсферычны купал на цыліндрычным светлавым барабане (не захаваўся). З поўначы да касцёла далучаецца аднапавярховы будынак аптэкі, з поўдня да апсіды – двухпавярховы прамавугольны ў плане корпус калегіума.

513Г000511	Будынак былой вайсковай установы	канец XIX стагоддзя	г. Мсціслаў, вул. Пралетарская	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000512	Будынак былога казначэйства	канец XIX –пачатак XX стагоддзя	г. Мсціслаў, вул. Савецкая, 14	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000513	Спаса-Праабражэнская царква	другая палова XIX стагоддзя	г. Мсціслаў, вул. Энгельса, на могілках	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000514	Царква	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	в. Басценавічы	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000515	Царква	пачатак XIX стагоддзя	в. Мазалава	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578

512Г000516	Успенскі манастыр: Успенскі сабор, жылы корпус, званіца, будынак школы, капліца, стайня, гаспадарчыя пабудовы і жылыя дамы	XVIII–XIX стагоддзі	в. Пустынкі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Успенскі манастыр знаходзіцца ў ваколіцах Мсціслава на правым беразе р. Аслянка. Паводле гістарычных звестак, быў заснаваны сынам вялікага літоўскага князя Альгерда Сямёнам Лугвенам, які атрымаў у валоданне Мсціслаў у 1380 г. Гэты год у большасці літаратурных крыніц прыняты за дату заснавання манастыра. Гісторыя яго ўзнікнення звязана з паданнем аб з'яўленні князю цудатворнага абраза Маці Божай ля крыніцы з гаючай вадой, што ўратавала яго ад слепаты.

У жніўні 1601 г. польскі кароль Жыгімонт III Ваза дароўнай граматай надаў манастыр Афанасію Валчанскаму з умовай далучэння яго да уніі.

Пасля скасавання уніі 15 жніўня 1839 г. манастыр быў вернуты праваслаўнай епархіі.

Дакументы XIX ст. сведчаць, што амаль усе будынкі знаходзіліся ў дрэнным стане. Нягледзячы на ўсе бягучыя рамонты, манастыр паступова прыходзіў у заняпад, змяншаліся яго даходы, таму планавалася манастыр зусім закрыць.

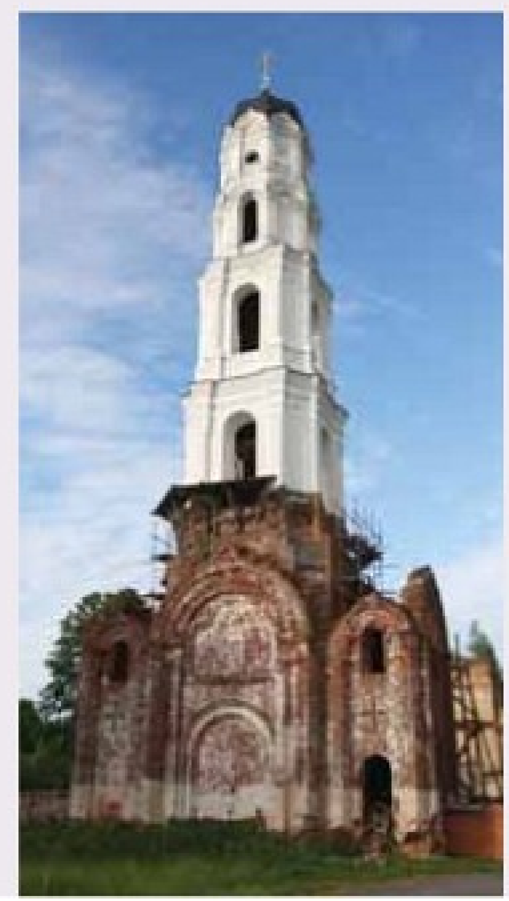

Будаўнічыя работы пачаліся ў 1863 г. Галоўны храм манастыра – вялікая халодная царква ў імя Успення Багародзіцы была перабудавана з былой базыльянскай і нанава асвячона 29 ліпеня 1869 г. Другая невялікая мураваная царква была пабудавана на месцы старой драўлянай ля крыніцы ў 1864 г. і асвячона 15 жніўня 1864 г. Яна мела крыжападобную форму з вялікім купалам, накрыта бляхай. Цёплая царква Пакрова Прасвятой Багародзіцы знаходзілася ў новапабудаваным манастырскім корпусе. На адной восі з Успенскай царквой каля галоўнага ўваходу ў манастыр стаяла мураваная пяціярусная званіца.

У 1864–1870 гг. былі пабудаваны новыя гаспадарчыя будынкі, што знаходзіліся ў межах агароджы: свіран, мураваная стайня, вазоўня і чатыры хлявы для сена пад адным дахам, лазня, кузня, дом для пчаляра на паўночна-ўсходнім рагу агароджы, мураваны дом для вартаўніка каля званіцы; мураваная дрывотня; пры дрывотні драўляны дом для служкаў і побач лядоўня. Манастыр быў абнесены мураванай агароджай з чатырох бакоў на сто пагонных сажняў. На двух вуглах агароджы стаялі капліцы. Яшчэ адна капліца знаходзілася ў адной сувязі са званіцай.

У 1870 г. царкоўнае брацтва пры манастыры заснавала трохкласнае вучылішча для сялянскіх хлопчыкаў. Размяшчалася вучылішча ў старым, пабудаваным яшчэ манахамі-базыльянамі, мураваным будынку. У 1913 г. на манастырскай зямлі быў пабудаваны драўляны дом для вучняў царкоўнанастаўніцкай школы і для прыёму багамольцаў. Дзейнічаў манастыр да 1925 г.

Архітэктурны ансамбль манастыра ўключае Успенскі сабор, Багародзіцкую царкву, жылы корпус з Пакроўскай царквой, званіцу, тры жылыя дамы, гаспадарчыя пабудовы.

Успенскі сабор – трохнефавая базіліка з прамавугольнай апсідай. Галоўны фасад храма мае трохчасткавую будову. Цэнтральная частка фасада крапавана плоскімі пілястрамі з іанічнымі капітэлямі і завершана трохвугольным франтонам. Фасад быў фланкіраваны вежамі, якія не захаваліся. Цэнтральны

і бакавыя ўваходы завяршаліся трохвугольнымі франтончыкамі. Фасады і вуглы апсіды аздоблены пілястрамі, лучковымі нішамі, якія ўпрыгожаны ліштвамі з замковым каменем. Унутраная прастора храма падзелена на тры нефы. Калоны злучаны падпружнымі аркамі. Алтарная частка вылучана чатырохвугольнымі калонамі на масіўных пастаментах. У заходняй частцы над нартэксам размешчаны хоры. У архітэктуры сабора выкарыстаны элементы барока. Захаваўся ў руінах.

Двухпавярховы Г-падобны ў плане жылы корпус мае сіметрычную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю, цэнтрам якой з'яўляецца аднанефавая крыжова-купальная Пакроўская царква з высокай паўкруглай апсідай. Галоўны фасад царквы вылучаны глыбокім рызалітам, які завершаны трохвугольным франтонам. У рызаліце размешчаны партал галоўнага ўвахода, афармлены калонамі і высокім мураваным ганкам. Над прытворам узвышалася вежа, над сяродкрыжжам – масіўны барабан з купалам, якія не захаваліся. Корпус мае калідорную сістэму планіроўкі з аднабаковым размяшчэннем пакояў. Першы паверх будынка асветлены прамавугольнымі вокнамі, другі паверх – лучковымі. У архітэктуры корпуса выкарыстаны элементы класіцызму. Захаваўся ў руінах.

Двухпавярховы прамавугольны ў плане будынак школы з вальмавым дахам. Да яго тарцоў прымыкалі дзве пазнейшыя (пачатак XX ст.) прыбудовы. Фасады крапаваны па вуглах руставанымі лапаткамі. На першым паверсе калідорная сістэма планіроўкі з двухбаковым размяшчэннем пакояў, на другім – анфіладная. Калідор на першым паверсе перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі з распалубкамі. Такія ж скляпенні ў класных пакоях, шэраг памяшканняў мае плоскую столь.

Невялікая аднанефавая з паўкруглай апсідай Багародзіцкая царква размешчана ва ўсходняй частцы комплексу, недалёка ад штучнай сажалкі. Мае сіметрычную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю. Вырашана кубападобным аб'ёмам пад шатровым дахам, завершаным цыбулепадобнай галоўкай на высокім гранёным барабане. Над апсідай царквы ўзведзена макаўка.

Званіца ўяўляе сабой высокую пяціярусную пабудову, завершаную шпілем (не захаваўся). Першы, самы масіўны ярус, прамавугольны ў плане. З усходняга і заходняга фасадаў дэкарыраваны рызалітамі. Астатнія чатыры ярусы – васьмігранныя. У званіцы выкарыстаны элементы псеўдарускага стылю.

Тры жылыя дамы маюць прамавугольныя featuresнавялікія планы. Будова іх фасадаў сіметрычная, у дэкоры выкарыстаны лапаткі па вуглах і аркатурныя паясы.

Будынак стайні – аднапавярховы цагляны П-падобны ў плане, паверхня сцен крапавана пілястрамі. Прамавугольны ў плане свіран, накрыты вальмавым дахам, па яго перыметры пад карнізам праходзіць аркатурны пояс.

Як адзначаюць даследчыкі, будынкі манастыра характарызуюцца стылёвай разнастайнасцю: барока, класіцызм і рэтраспектыўна-рускі стыль.

513Г000517	Царква Ільі Прарока	першая палова XIX стагоддзя	в. Слаўнае	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
512Г000518	Царква	XVIII стагоддзе	в. Сялец (Ануфрыева)	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з цэглы ў Ануфрыеўскім манастыры, заснаваным у 1407 г. мсціслаўскім князем Сямёнам Лугвенам (паводле іншых звестак, заснаваны ў XIV ст. Юрыем Смаленскім). У XVII ст. пераведзена ў унію, у 1836 г. зноў праваслаўная, прыходская «для ворных салдат» ваенных пасяленняў. Ад архітэктурнага ансамбля захаваліся Ануфрыеўская царква 2-й паловы XVIII ст. (у аварыйным стане) і цёплая царква XIX ст., перабудаваная ў школу.

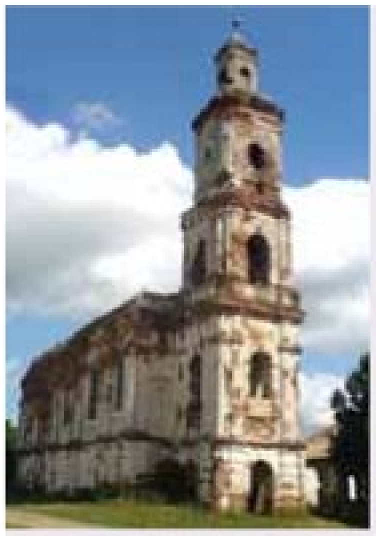

Ануфрыеўская царква – помнік архітэктуры пераходнага перыяду ад барока да класіцызму. Аднанефавы храм з паўцыркульнай апсідай і высокай пяціярусная вежай-званіцай. Неф і апсіда накрыты адным дахам. Квадратная ў плане вежа завершана невялікім шатром. Усе ярусы (чацверыкі) падзелены развітымі карнізамі, па вуглах аздоблены пілястрамі. Па перыметры сцен праходзіць прафіляваны карніз. У дэкоры выкарыстаны руставаныя лапаткі, падвойныя пілястры і калоны. Уваходы ў храм праз тры паўцыркульныя парталы, размешчаныя з трох бакоў ніжняга яруса вежы. Аконныя праёмы з лучковымі, на вежы з паўцыркульнымі завяршэннямі. Унутраная прастора перакрыта цыліндрычным скляпеннем з распалубкамі на падпружных арках. На хоры вядзе вітая лесвіца ў тоўшчы сцяны.

Слаўгарадскі раён

512Г000519	Ансамбль царквы Раства Багародзіцы: царква (фрэскі ў інтэр'еры), званіца, царкоўнапрыходская школа, падмуркі цёплай царквы і дзве жылыя пабудовы	канец XVIII стагоддзя, 1791–1793 гады	г. Слаўгарад, у цэнтры горада	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

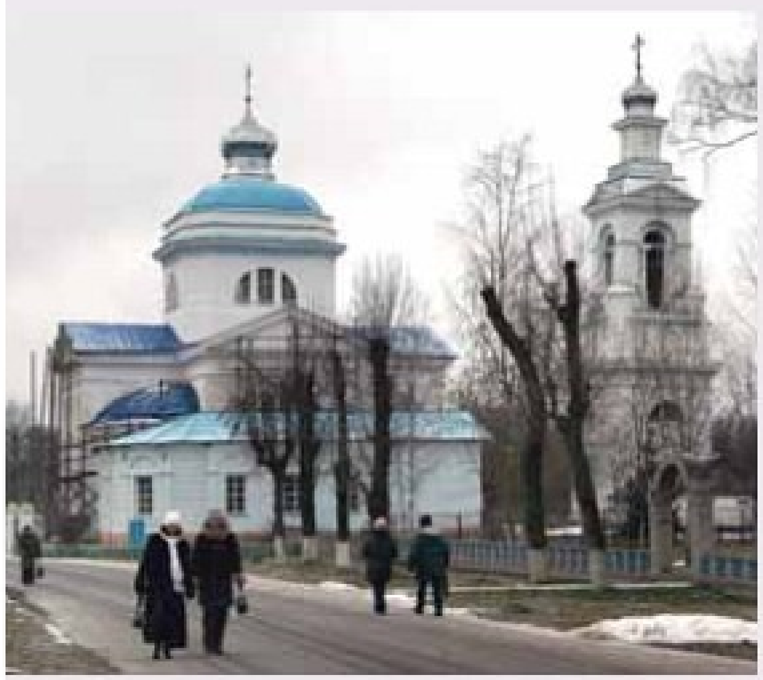

Царква пабудавана з цэглы паводле праекта пецярбургскага архітэктара М. Львова. Помнік архітэктуры класіцызму.

Цэнтрычны крыжова-купальны храм. Завершаны сферычным гранёным купалам на васьміграным светлавым барабане. Фасады маюць сіметрычную кампазіцыйную пабудову, завершаны развітымі антаблементамі. Уваходны партал вылучаны дзвюма паўкруглымі калонамі тасканскага ордэра і акном-люнетай. Унутраная прастора перакрыта цыліндрычнымі скляпеннямі, над сяродкрыжжам сферычны купал. У заходняй частцы хоры. На сценах і скляпеннях фрэскавыя роспісы, выкананыя ў канцы XVII ст. у стылі ранняга класіцызму.

Званіца – мураваная двух'ярусная, завершаная невялікай вежачкай.

Царкоўнапрыходская школа – аднапавярховае Г-падобнае ў плане збудаванне са скругленым вуглом. У канцы 1950-х гг. з паўднёвага боку зроблена прыбудова, унутры дадатковыя перагародкі, дзвярныя праёмы. Фасады будынка раскрапаваны неглыбокімі паўцыркульнымі нішамі з прамавугольнымі аконнымі праёмамі. Вуглавая частка аздоблена рустам і вылучана неглыбокім рызалітам. У 1988 г. царква перададзена вернікам і адрэстаўрыравана.

513Д000520	Брацкая магіла	1941, 1944 гады	г. Слаўгарад, вул. Ленінская, у парку	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

512Г000521	Будынак былой паштовай станцыі	другая палова XIX стагоддзя	г. Слаўгарад, вул. Ленінская, 49а	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Аднапавярховы Т-падобны ў плане будынак. Цэнтр галоўнага фасада вылучаны неглыбокім рызалітам, завершаным атыкам. Дзвярны праём стрэльчатага абрысу. Над уваходам казырок на дзвюх ажурных кансолях. Вуглы крапаваны лапаткамі з неглыбокімі стрэльчатымі нішамі. Высокія аконныя праёмы стрэльчатыя. Пабудавана паводле тыпавога праекта. У дэкоры выкарыстаны элементы неаготыкі.

513Д000522	Брацкая магіла	1941,1944 гады	г. Слаўгарад, 8 км на паўночны ўсход ад горада	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000523	Брацкая магіла	1941 год	в. Аляксандраўка 1-я	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000524	Брацкая магіла	1943 год	в. Гайшын	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000525	Брацкая магіла	1941, 1944 гады	в. Гіжэнка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000526	Брацкая магіла	1941, 1944 гады	в. Іванішчавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000527	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Кульшычы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000528	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Лапацічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000529	Брацкая магіла	1941 год	в. Любаны	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000530	Брацкая магіла	1941, 1943 гады	в. Ляцягі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
511Д000531	Мемарыяльная капліца	пачатак XX стагоддзя	в. Лясная	1	20.01.2000 № 56	14.05.2007 № 578

28 верасня 1708 г. у час Паўночнай вайны 1700–1721 гг. войскі Пятра І разбілі пад Лясной шведскі корпус генерала А. Левенгаўпта. У гонар гэтай перамогі былі выкананы медалі, а на полі бою Пётр І вырашыў пабудаваць мемарыяльны храм. Была збудавана невялікая памерамі драўляная царква ў стылі барока (не захавалася). Яна мела форму прамавугольніка з прыбудоваю-алтаром на ўсходзе і накрытым з трыма арачнымі ўваходамі ганкам на захадзе.

У 1890 г. быў аб'яўлены конкурс да 200-й гадавіны гістарычнай бітвы на праект помніка пад Лясной. Але ніводны праект не быў прыняты. У 1899 г. было зноў вырашана пабудаваць у Лясной храм-помнік. У 1904 г. члену інжынернага камітэта Галоўнага

інжынернага ўпраўлення прафесару архітэктуры А.І. фон Гагену было даручана скласці яго праект. Гэты праект быў ухвалены ў жніўні 1908 г.

28 верасня 1908 г. у Лясной была закладзена мемарыяльная капліца, разлічаная прыкладна на 400 чалавек. Будаўніцтвам займалася Бабруйская ваенна-інжынерная дыстанцыя, кіраваў ваенны інжынер І.А. Лідзверс.

Мемарыяльная капліца пабудавана ў 1912 г., асвячона ў верасні 1912 г. Будынак пашкоджаны ў Вялікую Айчынную вайну, рэстаўрыраваны ў 1956–1957 гг. З 1958 г. тут музей гісторыі бітвы пры Лясной. У 1990-я гг. храм (царква ў імя Святых апосталаў Пятра і Паўла) перададзены вернікам.

Помнік архітэктуры неарускага стылю. Мураваны будынак (вышыня 39 м) цэнтрычнай чатырохграннай пірамідальнай двух'яруснай аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі, завершанай васьміграннымшатром з цыбулепадобнай галоўкай. Пастаўлены на магутны стылабат, выкладзены з гранітных квадраў. Ярусы апяразаны паясамі машыкуляў.

Найважнейшае аздабленне храма – два мазаічныя пано: «Маці Божая з дзіцем» і «Апостал Пётр». Першае пано на галоўным фасадзе, на вышыні прыблізна 12 м, другое – у нішы паміж вокнамі ўсходняга фасада, на вышыні 3 м. Мазаіка рабілася ў найбольш вядомай тады мазаічнай майстэрні В.А. Фралова ў Пецярбургу.

511Д000532	Помнік у гонар перамогі рускіх войскаў у бітве пад Лясной	1908 год	в. Лясная	1	20.01.2000 № 56	14.05.2007 № 578

Скульптурны помнік адкрыты 28 верасня 1908 г. Стаіць побач з мемарыяльнай капліцай. Быў створаны вядомым рускім скульптарам-анімалістам А.Л. Оберам. Вырашаны ў выглядзе гранітнай скалы, на вяршыні якой бронзавы шыракакрылы арол, які рве кіпцюрамі павержаны шведскі сцяг з паламаным дрэўкам. На скале, на бронзавай дошцы надпіс: «В память сражения при Лесной – матери Полтавской победы 1708. 28.9.1908 г. ». На другім баку яшчэ адна дошка са спісам палкоў – удзельнікаў гістарычнага бою.

У верасні 2008 г. да 300-годдзя бітвы пад Лясной завершаны капітальны рамонт мемарыяльнай капліцы і помніка.

513Д000533	Брацкая магіла	1943 год	в. Лясная	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000534	Брацкая магіла	1708 год	в. Лясная	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000535	Брацкая магіла	1943 год	в. Новая Слабада	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000536	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Чырвоная Слабада	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Хоцімскі раён

513Г000537	Будынак	пачатак XX стагоддзя	г. Хоцімск, вул. Камсамольская, 22	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000538	Свята-Троіцкі сабор	1873 год	г. Хоцімск, вул. Кірава	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Д000539	Брацкая магіла	1943 год	г. Хоцімск, вул. Кірава, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Г000540	Царква	1891 год	г. Хоцімск, вул. Першамайская	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578

Чавускі раён

513Д000541	Брацкая магіла	1920 год	г. Чавусы, у парку	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000542	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Чавусы, вул. Ленінская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000543	Брацкая магіла	1944 год	в. Антонаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Г000544	Царква	другая палова XIX стагоддзя	в. Благавічы	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Д000545	Вайсковыя могілкі	1943–1944 гады	в. Бынава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000546	Брацкія магілы	1944 год	в. Вусце	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000547	Брацкая магіла	1944 год	в. Гарбавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000548	Брацкія магілы	1944 год	в. Гразівец	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000549	Брацкія магілы	1941–1944 гады	в. Доўгі Мох	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000550	Брацкія магілы	1941–1944 гады	в. Дужаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000551	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Загоранка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000552	Брацкія магілы	1944 год	в. Заложжа	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000553	Брацкая магіла	1944 год	в. Лапені	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

513Д000554	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Петухоўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000555	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Прудок	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000556	Брацкая магіла	1944 год	в. Старая Буда	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000557	Брацкія магілы	1944 год	в. Сутокі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000558	Брацкая магіла	1944 год	в. Сушчы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000559	Брацкая магіла	1943 год	в. Ужжар	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000560	Брацкія магілы	1944 год	в. Хамянкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000561	Брацкія магілы	1944 год	в. Чырвоная Буда	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Чэрыкаўскі раён

513Г000562	Будынак бальніцы (два корпусы)	канец XVIII – пачатак XIX стагоддзя	г. Чэрыкаў, вул. Ленінская, 132	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Д000563	Брацкая магіла	1943–1944 гады	г. Чэрыкаў, вул. К. Маркса, у парку Перамогі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
512Г000564	Будынак былой паштовай станцыі	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Сакалоўка	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Помнік архітэктуры XIX ст. Пабудавана ў 1851 г. на Маскоўска-Варшаўскай шашы па ўзорным праекце станцыйных дамоў трэцяга разраду 1846 г. Прамавугольны ў плане будынак з вальмавым дахам. Сцены цагляныя, атынкаваныя. Галоўны фасад арыентаваны на дарогу. У пачатку XX ст. значна перабудаваны.

Шклоўскі раён

512Г000565	Ратуша	канец XVIII стагоддзя	г. Шклоў, у цэнтры горада	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

У 1769 г. у горадзе адбыўся вялікі пажар, які знішчыў каля 300 дамоў. Уладар Шклова князь Чартарыйскі прыняў рашэнне перанесці горад на новае месца, паміж высокім правым берагам р. Днепр і левым берагам р. Шклавянка, на 2,5 км на поўнач ад старога Шклова. Будаўніцтва новага горада, паводле пісьмовых крыніц, вялося з 1769 па 1778 г. На працягу 1770–1772 гг. быў пабудаваны новы рынак з ратушай і гандлёвымі радамі. Ратуша з галоўнымі магазінамі размяшчалася ў цэнтры гэтага гандлёвага комплексу. З чатырох вуглоў комплексу знаходзіліся свірны, а пасярэдзіне верхняга рада – гарадскія вагі. Сістэма крам (палова выходзіла разам з ратушай на дзядзінец, а палова на рыначныя вуліцы) дазволіла сканцэнтраваць вялікую колькасць (120) гандлёвых пляцовак на адносна невялікай плошчы.

У даваенны перыяд будынкі знаходзіліся ў здавальняючым стане і выкарыстоўваліся, праўда, можна адзначыць пэўныя страты, знешнія перараробкі і ўнутраныя перапланіроўкі (на галоўным фасадзе ліквідаваны балкон і праём закладзены да аконнага, зменена завяршэнне ратушнай вежы, перапланаваны цэнтральны аб’ём паўночнага крыла крам, магчыма, было страчана ўсходняе крыло крам, закладзены некаторыя аконныя праёмы і г. д.).

Ратуша – двухпавярховы, у плане прамавугольны, блізкі да квадрата будынак, мела вальмавы дах, па цэнтры якога размяшчалася двух’ярусная васьміграння вежа, расчлянёная пілястрамі, і завяршалася яна гранёным купалам з фігурным шпілем. На вежы знаходзіўся гадзіннік, звон і аглядальная пляцоўка. Сцены будынка ратушы таксама расчлянёны пілястрамі і прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі. Першы паверх і пілястры дэкарыраваны плоскім рустам. У першым ярусе маецца скразны праезд. На другі паверх вяла вуглавая двухмаршавая лесвіца. На першым паверсе знаходзіліся розныя службовыя памяшканні. Асноўная частка памяшканняў групавалася на другім паверсе па баках кароткага калідора. Пад ратушай быў падвал.

З абодвух бакоў да ратушы прымыкалі аднапавярховыя гандлёвыя рады, якія стваралі замкнёную кампазіцыю з вялікім унутраным дваром. Крамы былі арыентаваны аркамі ва ўнутраны двор і на вуліцу, што дазволіла на адносна невялікай плошчы сканцэнтраваць да 120 гандлёвых памяшканняў. Ва ўсходнім і заходнім карпусах гандлёвых радоў былі праезды. Паўночны корпус крам уключаў па цэнтры аднапавярховы з падваламі будынак падобна ратушы з вежай і скразным праездам. У ім размяшчаліся складскія памяшканні. Па вуглах комплексу размяшчаліся двухпавярховыя квадратныя ў плане свірны з шатровым пакрыццём. Фасады вуглавых будынкаў былі расчлянёны руставанымі пілястрамі.

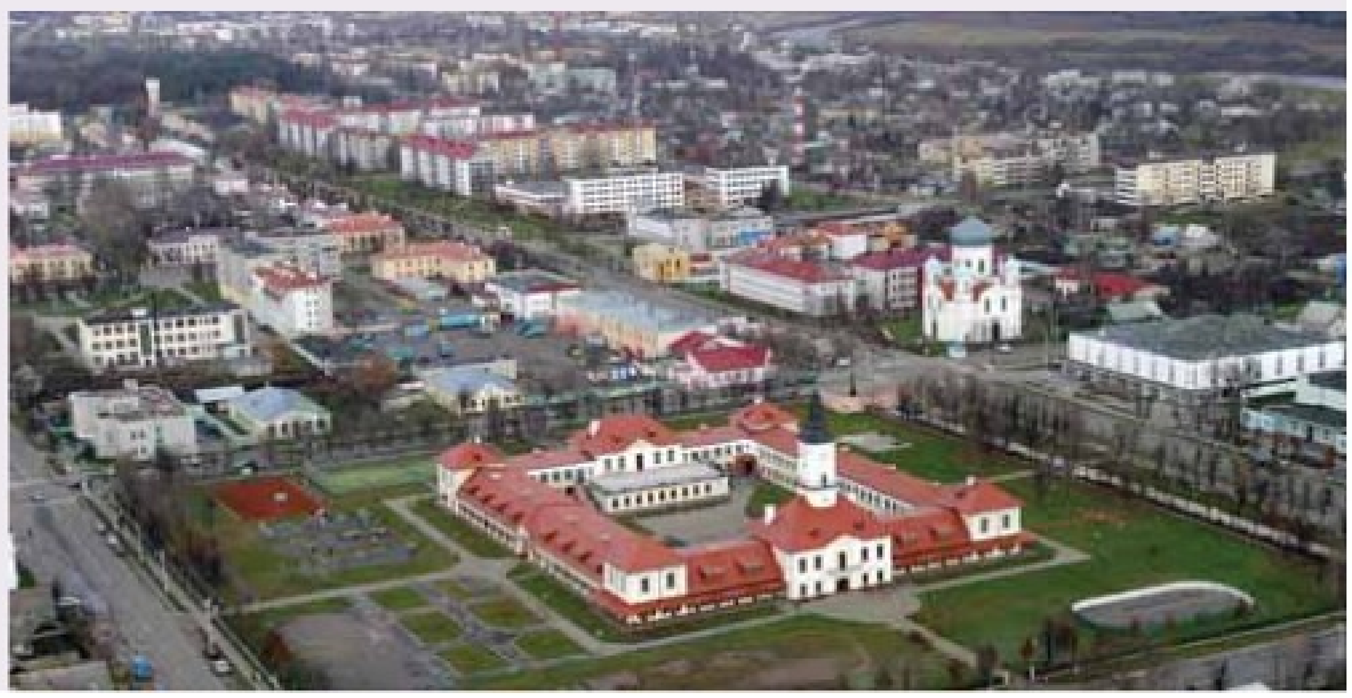

Ратуша адноўлена ў 2000 г.

513Д000566	Месца, дзе знаходзіўся гарадскі асабняк	пачатак XX стагоддзя	г. Шклоў, у гарадскім парку	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000567	Будынак былой сінагогі	другая палова XVII стагоддзя	г. Шклоў, вул. Дзікуна, 99	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000568	Касцёл Св. Пятра і Паўла	XVII, XIX стагоддзі	г. Шклоў, вул. Леніна, 126а	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000569	Будынак	канец XIX стагоддзя	г. Шклоў, вул. Паштовая, 31	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000570	Будынак	XVIII стагоддзе	г. Шклоў, вул. Савецкая, 54	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000571	Праабражэнская царква	XIX стагоддзе	г. Шклоў, вул. 1-я Савецкая, 57	3	27.03.2001 № 64	14.05.2007 № 578
513Д000572	Брацкая магіла	1941, 1943 гады	г. Шклоў, вул. 1-я Савецкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Г000573	Кантора фабрыкі «Спартак»	1898 год	г. Шклоў, вул. Фабрычная, 26	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Г000574	Пакроўская царква	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Вялікія Лазіцы	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Д000575	Брацкая магіла	1944 год	в. Гаршкова	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
512Г000576	Паштовая станцыя	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Лакуці	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
513Д000577	Брацкая магіла	1944 год	в. Княжыцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000578	Брацкая магіла	1944 год	в. Палыкавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Д000579	Брацкая магіла	1944 год	в. Стараселле	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
513Г000580	Царква	1903 год	в. Старое Высокае	3	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578
513Д000581	Брацкая магіла	1944 год	в. Чырчына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

ДЗЯРЖАЎНЫ СПІС ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫХ КАШТОЎНАСЦЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

РАЗДЗЕЛ I
ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ, ЯКІЯ ЗНАХОДЗЯЦЦА
НА ТЭРЫТОРЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

МІНСКАЯ ВОБЛАСЦЬ

ГЛАВА I

МАТЭРЫЯЛЬНЫЯ НЕРУХОМЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ)

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь

Барысаўскі раён

613В000001	Замчышча	XII–XIV стагоддзі	г. Барысаў, 0,5 км ад сучаснага рынку, на левым беразе р. Бярэзіна, у раёне вул. Гогаля	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000002	Касцёл	1806–1823 гады	г. Барысаў, вул. 3-га Інтэрнацыянала, 28	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
613Г000003	Будынак былога казначэйства	1807 год	г. Барысаў, вул. Лапаціна, 32	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
613Г000004	Васкрасенскі сабор	1874 год	г. Барысаў, вул. Лапаціна, 34	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
613В000005	Курганны могільнік	XI–XII стагоддзі	г. Барысаў, на паўночна-заходняй ускраіне горада, на левым беразе р. Бярэзіна, у канцы вул. Чырвонаармейскай	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000006	Брацкая магіла	1944 год	г. Барысаў, вул. 8 Сакавіка, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000007	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Барысаў, вул. 8 Сакавіка, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000008	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – I стагоддзе н.э.	в. Аздзяцічы, 1 км на паўднёвы захад ад вёскі, за калгасным машынным дваром, на беразе р. Бярэзіна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613В000009	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Барань, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Царкавішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000010	Брацкая магіла	1944 год	в. Будзенічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000011	Брацкія магілы	1941–1944 гады	в. Будзенічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000012	Курганны могільнік	IX–XII стагоддзі	в. Востраў, 1 км на ўсход ад вёскі, у лесе, справа ад дарогі ў в. Мядзведзеўка, урочышча Сасноўшчына	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000013	Курганны могільнік	XIII–XIV стагоддзі	в. Гаравец, 0,7 км на захад ад вёскі, абапал лясной дарогі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000014	Брацкая магіла	1944 год	в. Глівін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000015	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	I–IV стагоддзі	в. Дзедзілавічы, 4 км на паўднёвы захад ад вёскі, у лесе, злева (150 м) ад дарогі ў в. Прусевічы, урочышча Замкавая Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000016	Селішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI–VIII стагоддзі н.э.	в. Дзедзілавічы, 4 км на захад ад вёскі, на левым беразе р. Цна, каля гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000017	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Замошша	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000018	Ушаноўваемы камень	перыяд бронзавага веку	в. Іканы, 4 км на поўнач ад вёскі, урочышча Быкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000019	Фрагменты сядзібы «Двор»: фрагмент парку вадаём дзве стайні спіртзавод валоўня	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	в. Вароўскага	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

612Г000020	Руіны былога дамініканскага касцёла	1809 год	в. Зембін	2	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

У 1790 г., па іншых звестках у 1799 г., на месцы старога драўлянага пачалося будаўніцтва мураванага касцёла (завершана ў 1809 г.). Асвячоны касцёл 15 жніўня 1809 г. у імя Унебаўзяцця Найсвяцейшай Дзевы Марыі. У 1813 г. амбон, алтар былі адноўлены. У 1833 г. кляштар дамініканцаў скасаваны, касцёл да 1880 г. быў прыходскім. У пачатку XX ст. былі праведзены рамонтныя работы. У 1932 г. зноў закрыты і спустошаны, прыйшоў у заняпад. Напаўзруйнаваны ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Помнік архітэктуры барока і класіцызму.

Касцёл мураваны, атынкаваны, крыты гонтай. Па форме прамавугольнае зальнае збудаванне з паўцыркульным завяршэннем прэсбітэрыя і дзвюма сіметрычнымі сакрысціямі. Памеры складалі 52х34 локця. Галоўны бязвежавы фасад члянёны лапаткамі, завершаны фігурным франтонам з вялікім жалезным крыжам. Абапал франтона стаялі мураваныя вазы. Іканаграфічна фасад зембінскага касцёла блізкі да вырашэння фасада касцёла дамініканцаў у Брэсце.

Інтэр'ер распісаны мастаком Веберам з Варшавы. Амбон і два бакавыя алтары былі перанесены са старога касцёла. Галоўны алтар мураваны, атынкаваны, са стукавым ляпным дэкорам, перанесены са старога касцёла.

613В000021	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – I стагоддзе н.э.	в. Кімія, 0,15 км на поўнач ад вёскі, на мысе, абмежаваным з поўдня і паўднёвага ўсходу нізкай поймай рэчкі, урочышча Батарэя	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000022	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Крацэвічы, 3 км на паўночны захад ад вёскі, на тэрыторыі Бярэзінскага біясфернага запаведніка, урочышча Глінішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000023	Каменны крыж	перыяд позняга сярэднявечча	в. Крынічкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000024	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2	IX–XII стагоддзі	в. Крынічкі, 1,2 км на поўдзень ад вёскі, каля лясной дарогі, 2,2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, каля лясной дарогі ў в. Зачысце	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000025	Курганны могільнік	IX–XII стагоддзі	в. Крынічкі, 2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, каля лясной дарогі ў в. Зачысце	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613В000026	Гарадзішча	I–VI, VIII–IX стагоддзі	в. Крынічкі, 1 км на паўночны ўсход ад вёскі, на правым беразе р. Сха, урочышча Ключы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000027	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Лаўнікі, 4 км на паўднёвы захад ад вёскі, 1 км ад левага берага р. Цна, на мяжы з Лагойскім раёнам, урочышча Замкавая Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000028	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Ляшчыны, 0,5 км на поўнач ад вёскі, на правым беразе старыцы р. Бярэзіна, урочышча Замкавая Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000029	Брацкая магіла	1944 год	в. Макаўе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000030	Курганны могільнік	VIII–IX стагоддзі	в. Малое Стахава, 3 км на паўднёвы захад ад вёскі, на левым беразе р. Бярэзіна, каля могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000031	Рэшткі ўязной брамы	апошняя чвэрць XVIII стагоддзя	в. Мсціж	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000032	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – I стагоддзе н.э.	в. Навасёлкі, 0,1 км на поўнач ад вёскі, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000033	Курганны могільнік	IX–XII стагоддзі	в. Ніўкі, 0,2 км на паўночны ўсход ад вёскі, каля могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000034	Гарадзішча	IX–XVI стагоддзі	в. Вобча, 0,4 км на паўднёвы захад ад вёскі, каля дарогі на в. Барань	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000035	Курганны могільнік	IX–XII стагоддзі	в. Пчэльнік, 4 км на поўнач ад вёскі, на левым беразе р. Бярэзіна, абапал дарогі ў в. Кішчына Слабада, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000036	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э.– VII стагоддзе н.э.	в. Слабодка, 1 км на поўдзень ад вёскі, 750 м ад лясніцтва, 150 м ад лясной дарогі ў бок в. Святое, урочышча Верх	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613В000037	Гарадзішча старажытнага Барысава	XII–XIII стагоддзі	в. Старабарысаў, на левым беразе р. Бярэзіна, на стрэлцы вялікага мыса, абмежаванага з усходу возерам і ручаём, з захаду – доўгім ярам	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000038	Фрагменты былой сядзібы вялікіх князёў Раманавых: парк (фрагмент) ліпавая алея вадаёмы парадны двор з мураваным флігелем новы сядзібны дом памятны валун	XIX стагоддзе	в. Старабарысаў	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
613Д000039	Брацкая магіла	1941 год	в. Студзёнка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000040	Памятнае месца, звязанае з падзеямі Айчыннай вайны 1812 года	1812 год	в. Студзёнка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000041	Каменны могільнік	XIII–XIV стагоддзі	в. Хаўхоліца, 1,3 км на ўсход ад вёскі, за мостам цераз р. Нача, на правым беразе ракі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Бярэзінскі раён

612Г000042	Дом былой сядзібы	першая палова XIX стагоддзя	г. Беразіно, вул. Набярэжная, 1	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны ўладальнікамі мястэчка Патоцкімі на ўмацаваным бутавай падпорнай сцяной правым крутым беразе р. Бярэзіна. Помнік архітэктуры стылю класіцызму.

Прамавугольны ў плане будынак, двухпавярховы, накрыты вальмавым дахам. У цэнтры галоўнага фасада на чатырох пілонах мезанін, завершаны трохвугольным франтонам з радамі дэнтыкул. Іх рытм прадоўжаны ад франтона ўздоўж карніза. Цэнтральным акцэнтам дваровага фасада з'яўляецца скруглены эркер, які накрыты сферычным купалам і члянёны паўцыркульнымі аконнымі праёмамі. Міжпаверхавы плоскі пояс падзяляе фасады на два ярусы. Прамавугольныя аконныя праёмы аздоблены руставанымі лучковымі броўкамі.

Сіметрыя будынка парушана двухпавярховай прыбудовай да паўднёвай тарцовай часткі.

613Д000043	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Беразіно, вул. Кастрычніцкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000044	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2		в. Арэшкавічы, 0,8 км на поўдзень ад вёскі, на левым беразе р. Бярэзіна, 1,7 км на захад ад вёскі, насупраць вясковых могілак, абапал дарогі на в. Прудок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000045	Гарадзішча	I стагоддзе да н.э. – II стагоддзе н.э.	в. Багушэвічы, у цэнтры вёскі, на левым беразе р. Уса, урочышча Касцельная Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
612Г000046	Касцёл	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Багушэвічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

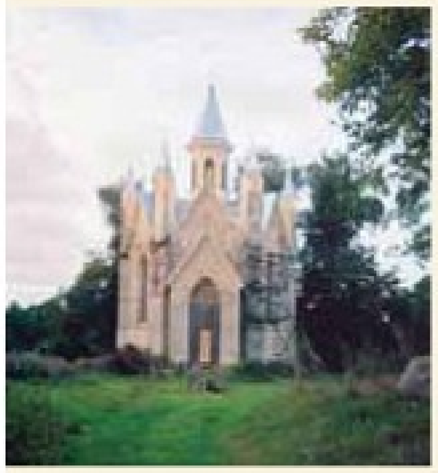

Пабудаваны да 1863 г. як капліца-пахавальня Свентаржэцкіх у складзе сядзібна-паркавага ансамбля (не захаваўся). У цэнтры вёскі, на высокім беразе р. Уса, на гарадзішчы. Помнік архітэктуры неаготыкі.

Шасціграннны ў плане будынак мае вертыкальна накіраваную кампазіцыю. З заходняга боку да яго прымыкае прамавугольная апсіда, з усходняга – прытвор. Па вуглах касцёла масіўныя контрфорсы, завершаныя фіяламі. Шпіль шасціграннай вежы стварае стракаты сілуэт будынка. Кампактная ўнутраная прастора храма перакрыта зорчатым скляпеннем. Над уваходам хоры з чыгуннай ажурнай агароджай, на якія вядзе вузкая бакавая лесвіца. Пад касцёлам крыпта-пахавальня.

613В000047	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Вяшэўка, 1,8 км на ўсход ад вёскі, урочышча Курганне	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000048	Брацкая магіла	1944 год	в. Вяшэўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000049	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Вялікія Лагі, 2 км на поўнач ад вёскі, на ўскраіне лесу, урочышча Крыжы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000050	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – XIII стагоддзе н.э.	в. Гарадзішча, на паўночна-ўсходняй ўскраіне вёскі, на правым беразе р. Бярэзіна, урочышча Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613В000051	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Гацец, 1,5 км на захад ад вёскі, на левым беразе р. Клявіца, справа ад лясной дарогі на в. Кукарава, урочышча Дудкі (Высокі Бераг)	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000052	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Дзмітравічы, 0,6 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Залоззе, на правым беразе р. Бруста	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000053	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2	X–XIII стагоддзі	в. Дулебы, 1,7 км на поўнач ад вёскі, урочышча Баравіца, 1,8–1,9 км на поўнач ад вёскі, у лесе, на правым беразе р. Дулебка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000054	Брацкія магілы	1941–1944 гады	в. Жорнаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000055	Брацкія магілы	1941–1944 гады	в. Жукавец	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000056	Гарадзішча	XII–XIII ста- годдзі	в. Капланцы, 0,2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000057	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Карбаўское, 0,7 км на паўночны ўсход ад вёскі, на правым беразе р. Клява, урочышча Клін	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000058	Гарадзішча-1 і гарадзішча-2	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Котава, 0,2 км на ўсход ад вёскі, урочышча Замэчак, на правым беразе р. Уша, 170 м на ўсход ад гарадзішча-1, на правым беразе р. Уша	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000059	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Кукарава, 0,5 км на ўсход ад часткі вёскі, размешчанай на левым беразе р. Клявіца, злева ад дарогі ў в. Гацец	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000060	Брацкія магілы	1941–1944 гады	в. Мацевічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

613В000061	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Мачаск, 0,4 км на поўнач ад вёскі, у лесе, абапал дарогі ў в. Прыборкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000062	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Мачаск	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000063	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2	X–XIII стагоддзі	в. Міраслаўка, 0,3 км на паўночны захад ад паўночнай ускраіны вёскі, на левым беразе р. Бярэзіна, 1,5 км на поўнач ад вёскі, на левым беразе р. Бярэзіна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000064	Гарадзішча	VII стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э., VI–VIII стагоддзі	в. Замак, на ўсходняй ускраіне вёскі, на правым беразе р. Бярэзіна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000065	Брацкая магіла	1944 год	в. Пагост	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000066	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Паплавы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000067	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – IX стагоддзе н.э.	в. Прыбярэжная, у цэнтры вёскі, на правым беразе р. Бярэзіна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000068	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Уша, 6 км на ўсход ад вёскі, урочышча Усце, на левым беразе р. Уша	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000069	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Харчычы, 0,8 км на захад ад вёскі, на правым беразе р. Харчычка, у лесе, урочышча Курганне	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000070	Гарадзішча	другая чвэрць 1-га тысячагоддзя да н.э.	в. Чыжаха, паміж вёскамі Чыжаха (0,2 км) і Бычын (0,3 км), урочышча Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000071	Гарадзішча	VI–VIII стагоддзі	в. Чырвоная Зорка, 1,3 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, у пойме р. Бярэзіна, 70 м ад яе, урочышча Равінкі (Гнілое)	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Валожынскі раён

612Г000072	Будынак былога ешыбота	1803 год	г. Валожын, вул. Кірава, 2	2	24.11. 1998 № 48	14.05.2007 № 578

Прамавугольны ў плане будынак накрыты двухсхільным дахам. Асновай будынка з’яўляецца высокі цокальны паверх, пазбаўлены знешняга пластычнага дэкору. Нізкі ўваход, прамавугольныя вокны розных памераў размешчаны ў нішах тоўстых сцен. Над цокалем праходзіць карнізная цяга. Фасады верхняга яруса раскрапаваны пілястрамі, якія разам з карнізнымі паясамі ствараюць рад плоскіх ніш. У іх размешчаны прамавугольныя аконныя праёмы, дэкарыраваныя прафіляванымі абрамленнямі з шырокімі сандрыкамі. Пілястры ў міжаконных прасценках упрыгожаны штрабамі. Цэнтральная частка на галоўным фасадзе вылучана арачнай нішай, аформленай паўкалонкамі. Пад дахам карнізны пояс. Высокі франтон двухсхільнага даху мае пластычнае абрамленне ў цэнтральнай частцы.

612Г000073	Касцёл Св. Юзафа з брамай-званіцай	1806–1815 гады, 1864 год	г. Валожын, пл. Свабоды	2	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

Пабудаваны на месцы старога драўлянага кляштарнага касцёла, які згарэў у 1815 г. У 1864 г. перабудаваны пад царкву. У 1921 г. храм зноў стаў каталіцкім. Касцёл – помнік архітэктуры класіцызму.

Манументальны цагляны прамавугольны ў плане будынак накрыты двухсхільным дахам. Трохнефавы, перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі. На галоўным фасадзе – порцік дарычнага ордэра з шасцю пастаўленымі на кубічныя цокалі калонамі і трохвугольным франтонам.

Побач з касцёлам асобна размешчана брама-званіца. Масіўная трохпралётная аркада з фігурнымі контрфорсамі па баках. У арках брамы навешаны тры бронзавыя званы.

613Г000074	Царква Канстанціна і Алены	1866 год	г. Валожын, вул. Савецкая	3	19.03.2003 № 83	14.05.2007 № 578
612Г000075	Ансамбль былой рэзідэнцыі графаў Тышкевічаў:		г. Валожын, пл. Свабоды, 4, 17, 19	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
	галоўны корпус	1782–1806 гады				
	два флігелі	XVIII–XIX стагоддзі				
	фрагменты парку	XIX стагоддзе				

Пабудаваны па фундацыі графа Ю. Тышкевіча па праекце А. Касакоўскага. Уваходзіў у ансамбль колішняй Рыначнай плошчы. Мае традыцыйную кампазіцыю: мураваны палац з бакавымі флігелямі (афіцынай і аранжарэяй) утвараюць парадны двор.

Галоўны корпус – прамавугольны ў плане, двухпавярховы, цагляны, на падмурку з бутавага каменю. Флігелі аднапавярховыя, на высокіх цокалях прамавугольныя ў плане. Фасады вырашаны ў адпаведнасці з архітэктурнай эстэтыкай класіцызму (чатырохкалонны порцік з трохвугольным франтонам, пілястры, якія рытмічна падзяляюць сцены, прафіляваныя сандрыкі, карнізы і інш.).

613В000076	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – II стагоддзе н.э.	г. Валожын, 0,5 км на поўдзень ад аўтавакзала па вул. Леніна, побач з заводам пластмасавых вырабаў	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000077	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Валожын, пл. Свабоды	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000078	Брацкая магіла	1944 год	г. Валожын, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000079	Ушаноўваемы камень	перыяд бронзавага веку	в. Камень	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000080	Рэшткі былой сядзібы мастака Ф. Рушчыца: фрагменты парку месца пахавання Ф.Рушчыца тэрыторыя былога касцёла рэшткі кароўніка	1783 год	в. Багданава	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
613В000081	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Высокае, 0,2 км на паўднёвы захад ад вёскі, справа ад дарогі ў в. Кашчэлічы, урочышча Курганы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
612Г000082	Касцёл Марыі з брамай-званіцай і агароджай; дэкаратыўнае аздабленне інтэр'ера касцёла – галоўны і два бакавыя алтары, дзверы, лавы ў алтары	1637–1641 гады, XVII–XVIII стагоддзі	в. Вішнева	2	28.02.2002 № 71, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пабудаваны ў 1637–1641 гг. у стылі ранняга барока з элементамі рэнесансу. Перабудаваны ў 1771 г. у стылі ракако (дабудаваны дзве прамавугольныя ў плане бакавыя капліцы, зменены інтэр'ер) і ў 1906 г. (дабудаваны двухвежавы галоўны фасад). Аднанефавы мураваны храм з больш нізкай паўцыркульнай з бакавымі сакрысціямі апсідай. Накрыты двухсхільным дахам з франтонам на галоўным фасадзе.

У інтэр'еры сцены нефа ўпрыгожаны арнаментальным паліхромным роспісам (мастак Ф. Рушчыц), скляпенні – геаметрычным ляпным арнаментам XVII стагоддзя. Вылучаюцца высокімі мастацкімі якасцямі галоўны алтар – драўляны, двух'ярусны на высокім пастаменце, выкананы ў XVIII ст. у барочна-ракайльных формах, і два бакавыя алтары, выкананыя ў аналагічнай стылявой трактоўцы. Творам дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва з'яўляюцца каваныя дзверы XVII ст.

З усходняга боку сярод бутавай агароджы размешчана мураваная брама-званіца, вырашаная шырокім праездам, завершаным трохарачным ярусам-звонам. Завяршае браму-званіцу кампазіцыя з трох франтончыкаў.

613Г000083	Капліца	пачатак XX стагоддзя	в. Дзесятнікі	3	19.03.2003 № 83	14.05.2007 № 578
613В000084	Гарадзішча	I–IV стагоддзі	в. Калдыкі, 0,6 км на паўночны захад ад паўночнай ускраіны вёскі, 0,2 км на паўночны захад ад вучэбна-геаграфічнай станцыі «Заходняя Бярэзіна», урочышча Жыдова Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000085	Аляксееўскі касцёл	1905–1907 гады	г.п. Івянец	3	19.03.2003 № 83	14.05.2007 № 578
613Г000086	Комплекс кляштара францысканцаў: касцёл Міхаіла кляштарны корпус агароджа з брамай	1702–1705 гады	г.п. Івянец, на перакрыжаванні вуліц 1-га Мая і Пушкіна	2	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

Пабудаваны ў формах архітэктуры позняга барока пад кіраўніцтвам мясцовага майстра А. Чаховіча, рэстаўрыраваны ў 1856–1860 гг. (архітэктар В. Бяляўскі, мастак Я. Куракевіч). У 1880–1885 гг. касцёл перабудаваны пад праваслаўную царкву. У 1918 г. вернуты каталікам, дзейнічаў да 1948 г. У 1980–1990-х гг. праведзены рэстаўрацыйныя работы (архітэктар І. Маскалёў). Зноў перададзены каталікам.

Касцёл – мураваная трохнефавая крыжовая базіліка. Галоўны фасад фланкіраваны пяціярруснымі вежамі. Прастора перакрыта цыліндрычным скляпеннем. Храм вылучаецца надзвычай багатай на галоўным фасадзе ордэрнай пластыкай і ляпнінай.

Жылы корпус прымыкае да заходняга боку касцёла. Г-падобны ў плане двухпавярховы будынак накрыты вальмавым дахам.

Брама размешчана па восі касцёла і з'яўляецца архітэктурна-мастацкім акцэнтам агароджы комплексу. Уяўляе сабой трохчасткавую кампазіцыю з чатырох руставаных слупоў з арачным лучковым праёмам, завершаным крывалінейным франтонам.

613В000087	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	г.п. Івянец, на паўночнай ускраіне пасёлка, 0,4 км на поўнач ад касцёла, 50 м на захад ад птушкафабрыкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000088	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Івянец, Цэнтральная плошча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000089	Гарадзішча	XVI–XVII стагоддзі	в. Камень, 0,4 км на паўднёвы захад ад вёскі, левы бераг р. Каменка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000090	Ушаноўваемы камень	перыяд бронзавага веку	в. Камень, на левым беразе р. Каменка, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад гарадзішча, справа ад дарогі з в. Камень у в. Пятрылавічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000091	Гарадзішча	I стагоддзе да н.э. – III стагоддзе н.э.	в. Кашчэлічы, на паўднёвай ускраіне вёскі, злева ад дарогі ў в. Старынкі, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000092	Гарадзішча	XI–XVI стагоддзі	в. Лоск, у вёсцы, на паўднёва-ўсходнім мысе прыроднага ўзвышша, на правым беразе р. Буянка, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000093	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Лужаны, 0,1 км на поўнач ад вёскі, справа ад дарогі ў в. Дубіна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000094	Магіла В.І. Дуніна-Марцінкевіча	1884 год	в. Падневічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000095	Касцёл Св. Юрыя	XX стагоддзе	в. Пяршаі	3	19.03.2003 № 83	14.05.2007 № 578
613Г000096	Касцёл Маці Божай Ружанцавай	1906 год	в. Ракаў	3	19.03.2003 № 83	14.05.2007 № 578
613В000097	Гарадзішча	I–XVII стагоддзі	в. Ракаў, 0,3 км на паўднёвы захад ад касцёла, у пойме р. Іслач (левы бераг)	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613Г000098	Капліца на тэрыторыі былой Крыжаўзвіжанскай царквы ў межах рэшткаў агароджы	1906 год	в. Ракаў, на шашы Ракаў – Кучкуны	3	20.09.2000 № 60, 18.03.2007 № 129	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
612Г000099	Праабражэнская царква з брамай-званіцай	1793 год, другая палова XIX стагоддзя	в. Ракаў	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана як каталіцкі храм на месцы старажытнай царквы на сродкі прыхаджан і ахвяраванні князя Сангушкі і членаў ракаўскага брацтва Св. Ганны. Пераўтвораны ў царкву ў 1866 г.: надбудаваны купал з цыбулепадобнай галоўкай на драўляным барабане. Перад храмам узведзена двух'ярусная пірамідальная брама-званіца. Царква з'яўляецца цікавым прыкладам архітэктуры пераходнага перыяду ад барока да класіцызму.

Аднанефавы прамавугольны ў плане храм з выцягнутай паўкруглай апсідай, да якой з паўночнага боку прымыкае рызніца, з паўднёвага – Мікалаеўская капліца. Галоўны фасад завершаны трохвугольным франтонам, быў фланкіраваны вежамі. Ад першапачатковых вежаў галоўнага фасада захаваліся ніжнія ярусы. Сцены рытмічна расчлянёны высока ўзнятымі лучковымі аконнымі праёмамі і шырокімі лапаткамі ў прасценках, апяразаны па перыметры прафіляваным карнізам.

613Д000100	Брацкая магіла	1944 год	в. Ракаў	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
612Д000101	Комплекс старых праваслаўных могілак	XIX стагоддзе	в. Ракаў, на ўсходняй ускраіне вёскі, пры ўездзе з г. Мінска	2	26.04.2005 № 108	14.05.2007 № 578
613В000102	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Узбалаць, 1 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000103	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Янішкі, 0,5 км на паўночны захад ад вёскі, на левым беразе р. Яршоўка, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000104	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Яршэвічы, 0,6 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, 250 м ад вясковых могілак, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Вілейскі раён

612Г000105	Касцёл Узвіжання Святога Крыжа	1906–1913 гады	г. Вілейка, пл. Леніна	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

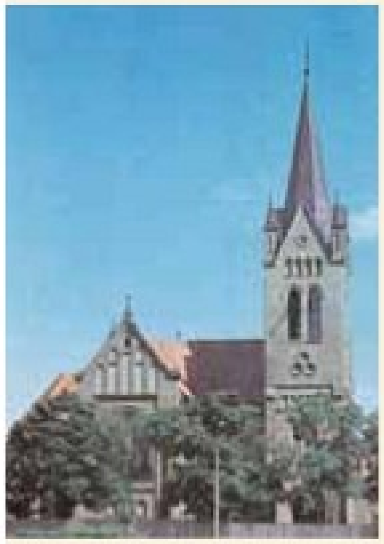

Пабудаваны ў 1906–1913 гг. паводле праекта архітэктара-інжынера А. Клейна. Спалучае рысы раманскай і гатычнай архітэктуры. Адрэстаўрыраваны ў 1922–1928 гг. пасля разбурэння ў Першую сусветную вайну. Пасля Другой сусветнай вайны набажэнствы не адбываліся і храм быў прыстасаваны пад склад. Пасля рэстаўрацыі 1988–1989 гг. прыстасаваны пад Дом мастацтваў імя Н.Ю. Сілівановіча. У 1990 г. перададзены вернікам. У 2005 г. над шатром званіцы на вышыні звыш 50 м усталяваны крыж.

Трохнефавая базіліка з развітым трансептам і высокай вежай з паўднёвага боку бабінца. Мае асіметрычную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю. Інтэр'ер упрыгожаны арабескавым арнаментальным роспісам.

613В000106	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	г. Вілейка, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад горада	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000107	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	г. Вілейка, 0,5 км на паўночны захад ад горада, былы хутар Гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000108	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Вілейка, вул. Першамайская, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
612Г000109	Касцёл Дабравешчання Найсвяцейшай Дзевы Марыі	1897–1902 гады	в. Альковічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

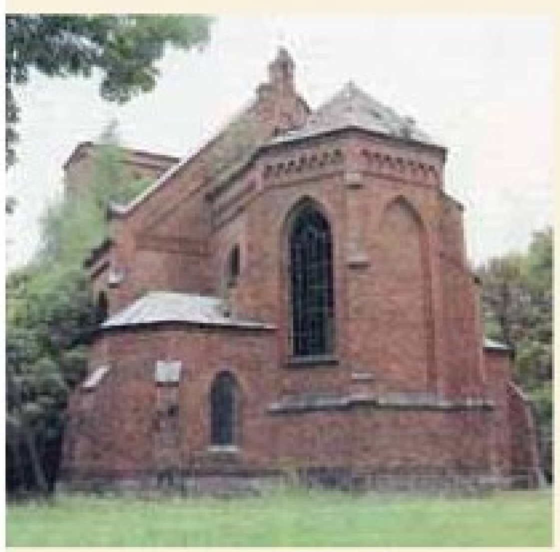

Касцёл пабудаваны з чырвонай цэглы ў 1897–1902 гг. у формах неагатычнай архітэктуры ў выглядзе трохнефавай аднавежавай базілікі з пяціграннай апсідай і гранёнымі сакрысціямі. Аб'ёмы ярусна нарастаюць да вежы, па вуглах і ў прасценках умацаваны ступеньчатымі контрфорсамі, прарэзаны высокімі стральчатымі аконнымі праёмамі. Арачны ўваходны партал завершаны вімпергам, над якім вялікае акно-«ружа». Дэкор абмежаваны цаглянымі трыльяжнымі і аркатурнымі арнаментальнымі паясамі.

Званіца пабудавана ў канцы XVIII – пачатку XIX ст. Трох'ярусная, цэнтрычнай кампазіцыі, завершана чатырохсхільным шатром. Помнік драўлянага народнага дойлідства.

613Г000110	Рэшткі былой сядзібы Агінскіх «Ганута»: вадаём рэшткі дзвюх капліц царква	другая палова XVIII стагоддзя	в. Ручыца	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
613В000111	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Галінова, 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі, мясцовая назва Скабеева Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000112	Курганны могільнік	IX–X стагоддзі	в. Галінова, 200 м на паўночны ўсход ад вёскі, урочышча Валатоўкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000113	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Даўгінава, 1 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000115	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2	IX–XI стагоддзі	в. Забор'е, 1,5 км на поўнач ад вёскі, урочышча Курганы, 1,1 км на захад ад могільніка-1	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000116	Курганны могільнік	IX–XI стагоддзі	в. Зачарная, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі, справа ад дарогі на в. Старынкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000117	Курганны могільнік	XIII–XIV стагоддзі	в. Іжа, 1,9 км на паўночны ўсход ад вёскі, справа ад дарогі на в. Слабада, у лесе, урочышча Лісічыха	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000118	Каменны могільнік	XIII–XVI стагоддзі	в. Ілья, 0,8 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000119	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Ілья	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000120	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2	IX–XIII стагоддзі	в. Камена, 2,5 км на ўсход ад вёскі, урочышча Караліна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000121	Камень з крыжам і надпісамі	IX–XIII стагоддзі	в. Камена, у цэнтры вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
612Г000122	Царква ў імя 40 пакутнікаў Севасційскіх	XIX стагоддзе	в. Кастыкі, на паўночна-заходняй ускраіне вёскі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва. Да 1990-х гг. не дзейнічала. Помнік драўлянага народнага дойлідства з элементамі класіцызму.

Да асноўнага прамавугольнага ў плане аб'ёму далучаны пяцігранная апсіда і бабінец, над якім узвышаецца квадратная ў плане шатровая званіца. Зрубы малітоўнай залы і апсіды пры дапамозе трохвугольных застрэшкаў накрыты агульным дахам. Гарызантальна ашаляваныя бакавыя фасады расчлянёны арачнымі аконнымі праёмамі ў простых ліштвах.

612Г000123	Касцёл езуітаў з брамай і агароджай	1763 год	в. Касцяневічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы ў цэнтры вёскі езуітамі на ахвяраванні парафіян і мядзельскага падчашага М. Відманта і намаганнямі ксяндза-езуіта Ф. Сулістроўскага. Рэстаўрыраваны ў 1979 г. Помнік архітэктуры позняга барока.

Прамавугольны ў плане мураваны будынак накрыты высокім двухсхільным дахам з вальмай над алтарнай часткай. Галоўны фасад завершаны атыкавым франтонам складанай формы. Будынак абнесены бутавай агароджай з брамай.

613В000124	Курганны могільнік	IX–XI стагоддзі	в. Каўшэвічы, на паўднёва-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000125	Каменны могільнік	XIV–XVI стагоддзі	в. Латыгаль, 1,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
612Г000126	Мікалаеўская царква з брамай і агароджай	1771 год	в. Латыгаль	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва ў паўночнай частцы вёскі як уніяцкая па фундацыі графа Салагуба. Пераасвячона ў 1871 г. Помнік народнага дойлідства з рысамі стылю барока.

Складаецца з двух амаль квадратных у плане зрубаў. Накрыта высокім двухсхільным дахам з невялікім цыбулепадобным купалам на чатырохгранным барабане. Невялікая макаўка вянчае дах над апсідай.

613В000127	Курганны могільнік	IX–XI стагоддзі	в. Любоўшы, 1 км на паўночны ўсход ад вёскі, на левым беразе р. Вузлянка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000128	Брацкая магіла	1943 год	в. Любча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000129	Курганны могільнік, каменныя магілы	IX–XI стагоддзі	в. Малявічы, 2,1 км на паўднёвы захад ад вёскі, на правым беразе р. Вілія	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000130	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Рэчкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000131	Рэшткі былой сядзібы «Двор Стайкі»: фрагменты парку фрагменты воднай сістэмы гаспадарчыя пабудовы – рэшткі бровара, склепа, стайні, тока	другая палова XVIII–XIX стагоддзе	в. Стайкі, на паўночны ўсход ад вёскі	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578

Дзяржынскі раён

613Д000132	Брацкія могілкі	1920 год, 1941–1944 гады	г. Дзяржынск, вул. 1-я Ленінская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000133	Брацкая магіла	1944 год	в. Васілеўшчына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000134	Фрагменты сядзібна-паркавага комплексу «Капылiншчына»: фрагменты парку сад водная сістэма	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	в. Волма	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
612Г000135	Комплекс былой сядзібы: сядзібны дом аднапавярховы дом з мансардай флігель-кухня жылы будынак руіны капліцы гаспадарчая пабудова склеп	пачатак XIX стагоддзя	в. Волма	2	27.03.2001 № 6	14.05.2007 № 578

Размешчаны на паўночнай ускраіне вёскі на беразе р. Валмянка. З'яўляецца адным з нямногіх сядзібна-паркавых комплексаў, што добра захаваліся на тэрыторыі сучаснага Дзяржынскага раёна.

Створаны на месцы старой драўлянай сядзібы. Рэгулярна спланаваны комплекс уключаў сядзібны дом, які быў цэнтрам усёй кампазіцыі, флігель, службовы корпус, мураваную капліцу, парк.

Сядзібны дом – двухпавярховы прамавугольны ў плане будынак на высокім цокалі, накрыты вальмавым дахам. Сцены будынка (таўшчыня 1 м) расчлянёны прамавугольнымі аконнымі праёмамі з простымі абрамленнямі. Фасады будынка падзелены міжпаверхавай прафіляванай цягай і завершаны складанапрафіляваным карнізам. Галоўны ўваход у будынак быў вылучаны чатырохкалонным порцікам, які не захаваўся. Планіроўка сядзібнага дома калідорная. У цэнтры будынка знаходзіцца квадратная ў плане зала і вестыбюль з трохмаршавай лесвіцай. Пад будынкам захаваліся падвалы, перакрытыя скляпеннямі.

Флігель мураваны, аднапавярховы, прамавугольны ў плане, з двухсхільным дахам. Галоўны ўваход у будынак вылучаны пілястрамі. Плоскасныя фасады завершаны прафіляваным карнізам, дэкарыраваны па вуглах рустам.

Аднапавярховы прамавугольны ў плане мураваны службовы корпус з вальмавым дахам. Яго фасады расчлянёны прамавугольнымі аконнымі праёмамі з сандрыкамі. У цэнтры галоўнага фасада прыбудаваны ўваходны тамбур.

Вакол сядзібы парк пейзажнага тыпу. Растуць таполя, елка, клён, ліпа.

613Г000136	Фрагменты парку былой сядзібы акадэміка В.В. Пашкевіча	другая палова XIX – пачатак XX стагоддзя	в. Гаруцішкі	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
613Д000137	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Дабрынёва	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000138	Брацкая магіла	1944 год	в. Кавярляны	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000139	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – XIII стагоддзе н.э.	в. Навасады, 0,4–0,5 км на поўдзень ад вёскі, на левым беразе р. Слаўка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000140	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2	XI–XIII стагоддзі	в. Навасады, 0,7 км на поўнач ад вёскі, справа ад дарогі на в. Крыштафова, 0,7 км на паўночны ўсход ад вёскі, урочышча Кернаж	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000141	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Машніца, 0,35 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000142	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Негарэлае, вул. Ленінская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

613Д000143	Магіла Марата Казея	1944 год	в. Станькава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000144	Ансамбль былой сядзібы: жылы дом скарбніца флігель паўночная ўязная брама гаспадарчыя пабудовы рэшткі Свята-Мікалаеўскай царквы валун воданапорная вежа парк альтанка	XIX стагоддзе	в. Станькава	3	27.07.2004 № 99	14.05.2007 № 578
613Д000145	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Чаркасы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Капыльскі раён

613В000146	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – IX стагоддзе н.э.	г. Капыль, вул. Партызанская, на левым беразе р. Мажа	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000147	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	г. Капыль, 0,4 км на паўднёвы захад ад гарадзішча, побач з могілкамі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000148	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	г. Капыль, 150–200 м на ўсход ад гарадзішча, урочышча Дубы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000149	Спаса-Увазнясенская царква	другая палова XIX стагоддзя	г. Капыль	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
613Д000150	Брацкая магіла	1944 год	в. Аргелаўшчына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000151	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Астравок, 0,6 км на поўнач ад вёскі, злева ад дарогі Капыль – Грозава	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613Г000152	Фрагменты былой сядзібы: фрагменты парку водная сістэма бровар	канец XVIII – канец XIX стагоддзя	в. Бабоўня	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
613Д000153	Брацкая магіла	1944 год	в. Бабоўня	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000154	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Вялешына, 0,5 км на поўдзень ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000155	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Вялешына 1	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000156	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Вялешына 2, 0,3 км на паўднёвы захад ад вёскі, справа ад дарогі Шышчыцы – Бабоўня	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000157	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Вялікая Раёўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000158	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Гарнастайлава, 0,9 км на поўнач ад вёскі, справа ад дарогі Капыль – Грозава	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000159	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Грозава, 0,3 км на паўднёвы захад ад вёскі, на правым беразе р. Ужанка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000160	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Дарагавіца, 0,3 км на паўднёвы захад ад заходняй ускраіны вёскі, на левым беразе р. Выня	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000161	Сядзіба Э. Вайніловіча: уязная алея свіран рэшткі парку, саду	другая палова XVIII стагоддзя	в. Дунаева	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
613В000162	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Дусаеўшчына, 1 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Клін	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000163	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Дусаеўшчына, 2,5 км на поўнач ад вёскі, урочышча Змяінец	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

612Г000164	Фрагменты сядзібна-паркавага комплексу: парк сад водная сістэма гаспадарчыя пабудовы брама	другая палова XIX стагоддзя	в. Какорычы	2	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578

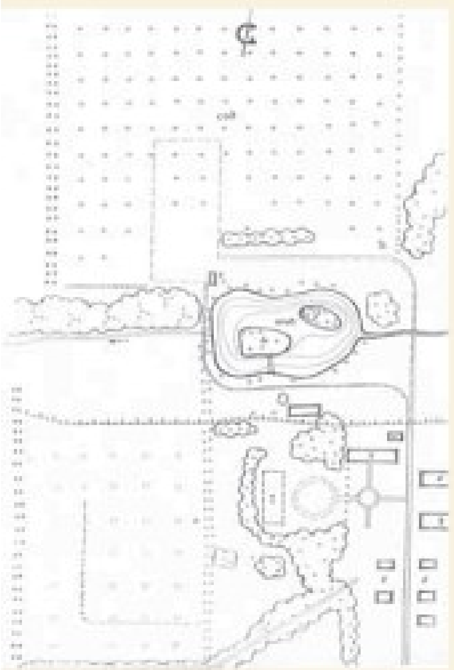

Сядзіба фарміравалася прыкладна ў сярэдзіне XIX ст. Размешчана адасоблена на паўночны-захад ад вёскі, займае схілы ўзгоркаў Капыльскай грады. У плане мае форму прамавугольніка. Плошча разам з садамі каля 20 га.

Сядзібны дом быў двухпавярховы, драўляны, з порцікамі на двух фасадах. Стаяў у глыбіні сядзібнага двара (захаваліся падмуркі). На адной восі з ім размешчаны газон з кругам, уязная брама з масіўнымі (1,5х1,5х2 м) пілонамі з каменю, падкрэсленая з двух бакоў групамі таполі белай, і два гаспадарчыя будынкі (стайня, кароўнік). Перпендыкулярна да гэтай кароткай восі размешчана доўгая ўязная алея. У паніжэнні паміж узгоркамі на невялікім ручаі Чайка (прыток Морачы) утворана водная сістэма, якая ўключае крыніцу на беразе, два вадаёмы, падзеленыя дамбай. Адзін з вадаёмаў мае два прыўзнятыя над вадой астравы з ўмацаванымі бутавым каменем берагамі.

Парадны двор быў абкружаны пейзажным паркам, які спускаўся да вадаёма. Захаваліся невялікія групы і адзіночныя дрэвы, паляны. З заходняга боку, за грабавай алеяй, размяшчаўся вялікі сад. Сад па перыметры ахоплены неглыбокім вадазборным ровам, уздоўж якога па алеі праходзіў прагулачны маршрут.

613В000165	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Калодзезнае, 1 км на ўсход ад вёскі, 0,4 км справа ад дарогі ў г. Капыль і в. Сцяпуры	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000166	Брацкая магіла	1941 год	в. Камсамольская	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000167	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Кісялі, 150 м на паўднёвы захад ад вёскі, справа ад дарогі ў в. Сунаі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000168	Спаса-Увазнясенская царква	другая палова XIX стагоддзя	в. Кіявічы	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
613Д000169	Брацкая магіла	1944 год	в. Канюхі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

613Д000170	Брацкая магіла	1944 год	в. Кукавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000171	Свята-Георгіеўская царква	пачатак XX стагоддзя	в. Лешня	3	21.10.2003 № 90	14.05.2007 № 578
613В000172	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Мажа, 0,5 км на паўночны ўсход ад вёскі, справа ад дарогі Капыль – Цімкавічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000173	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Мыслі, 1 км на ўсход ад паўночнай ускраіны вёскі, на правым беразе р. Выня	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000174	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Руднае, 2,2 км на захад ад вёскі, у лесе, справа ад дарогі ў в. Савічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000175	Брацкая магіла	1944 год	в. Семежава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000176	Фрагменты былой сядзібы «Атонава»: фрагменты парку фрагменты алеі рэшткі гаспадарчых пабудоў	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Калінаўка	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
613Д000177	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Старыца	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000178	Рэшткі сядзібна-паркавага комплексу «Пукава»: сад сядзібны дом паркавы павільён будынкі гаспадарчага двара	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Сунаі	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
613В000179	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Сцяпуры, 1,5 км на захад ад вёскі, на левым беразе ручая Чайка, урочышча Касцёлак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000180	Брацкая магіла пагранічнікаў	1923, 1930, 1939 гады	в. Цімкавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000181	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Цімкавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

613Г000182	Троіцкі касцёл (Троіцкая царква)	другая палова XVIII – пачатак XIX стагоддзя	в. Цялядавічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Храм пабудаваны з дрэва на паўднёва-заходняй ускраіне вёскі як касцёл на сродкі нясвіжскага жаночага кляштара бенедыкцінак, якому належаў маёнтак. У 1868 г. храм перабудаваны і прыстасаваны пад царкву. У 1910 г. адноўлены шалёўка і элементы дэкору. У 1987–1988 гг. заменены дах, афарбаваны звонку. Помнік драўлянага дойлідства з элементамі класіцызму.

Двухвежавы зальнага тыпу храм. Вырашаны цэласным працяглым прамавугольным зрубам, да якога далучаецца пяцігранная апсіда з бакавымі рызніцамі. Архітэктурнай дамінантай з'яўляецца васьмігранная шатровая званіца, урэзаная ў вальмавы дах вышэй карніза галоўнага фасада.

612Г000183	Фрагменты комплексу былой сядзібы «Макраны»: руіны малочнага завода руіны капліцы руіны царквы вадаём рэшткі алеі і парку	другая палова XVIII стагоддзя	в. Чырвоная Дубрава	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
613В000184	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Юраўшчына, 0,1 км на паўночны захад ад вёскі, на беразе ручая Вужанка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Клецкі раён

613Г000185	Будынак былога ешыбота	1920 год	г. Клецк, вул. Гагарына, 11	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
613Г000186	Будынкі былых казармаў	пачатак XX стагоддзя	г. Клецк, вул. Казарменная, 4–8	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
611Г000187	Будынак былога касцёла пры кляштары дамініканцаў	1683 год	г. Клецк, вул. Я. Купалы, 1	1	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578

Кляштар пабудаваны з цэглы па фундацыі С.К. Радзівіла, Ю. Булгака, А. Сангушкі. Помнік архітэктуры барока.

Касцёл аднанефавы прамавугольны ў плане, накрыты двухсхільным высокім дахам. Галоўны фасад плоскі, фланкіраваны дзвюма вежамі, падзелены карнізам ніжэй узроўню карніза нефа. У 1832 г. кляштар быў закрыты. Касцёл пераабсталяваны пад Васкрасенскую царкву. У 1854 г. храм адрамантаваны на сродкі Л. Радзівіла. У савецкі час касцёл не дзейнічаў, быў значна пашкоджаны перабудовамі. Цяпер храм адноўлены, дзейнічае. Кляштарны корпус – двухпавярховы прамавугольны ў плане будынак, накрыты вальмавым дахам. Часткова з падвалам.

613Г000188	Царква на могілках	другая палова XIX стагоддзя	г. Клецк, вул. Леніна	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
613Д000189	Мемарыяльны комплекс савецкім воінам і партызанам, брацкая магіла	1975, 1944 гады	г. Клецк, пл. Маякоўскага, у скверы	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
613Г000190	Будынак былога кляштара дамініканцаў	XVIII стагоддзе	г. Клецк, вул. Панкратаўская, 8	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
613Г000191	Будынак былога шпіталя	1909 год	г. Клецк, вул. Школьная, 23, 25	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
613Д000192	Магіла чырвонаармейцаў	1917, 1967 гады	г. Клецк, гарадскія могілкі	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
613Д000193	Брацкая магіла савецкіх воінаў	1968 год	в. Арда	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
613Д000194	Брацкая магіла партызан	1956 год	в. Астроўчыцы	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
613Д000195	Брацкая магіла савецкіх воінаў	1944, 1975 гады	в. Бабаевічы	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
613Г000196	Фрагменты сядзібна-паркавага комплексу «Галынка»: руіны капліцы фрагменты парку руіны былых збудаванняў рэшткі галубятні	другая палова XVIII стагоддзя 1811 год	в. Галынка	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
612Г000197	Царква і брама-званіца	першая палова XIX стагоддзя	в. Галынка	2	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578

Храм сіметрычна-восевай аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі. Асноўны аб'ём цэнтрычны васьміграннны ў плане, бабінец і апсіда прамавугольныя. Над асноўным аб'ёмам, што падзелены вялікім карнізам з «адлівам» на два ярусы, гранёны паўсферычны купал даху з васьміграннным барабанам, завершаным шатром з цыбулепадобнай галоўкай. Усе аб'ёмы аб'яднаны адзіным бутавым цока-

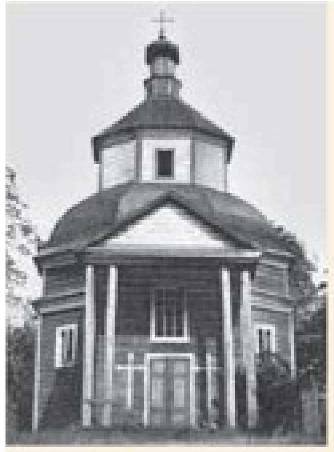

лем і гарызантальнай шалёўкай. Сцены прарэзаны прамавугольнымі featureнавялікімі аконнымі праёмамі ў простых ліштвах. Галоўны ўваход у храм вылучаны высокім чатырохслуповым ганкам з трохвугольным франтонам.

У арганізацыі ўнутранай прасторы паўтараецца агульная ступеньчатая кампазіцыя царквы. Адносна нізкія прылеглыя памяшканні пераходзяць у высокую гранёную залу, перакрытую паўцыркульным скляпеннем са светлавым барабанам. Над уваходам хоры з балюстрадай, што пераходзяць у двух'ярусныя абходныя галерэі цэнтральнай залы.

Адзіны ансамбль з царквой складае брама-званіца, размешчаная перад галоўным уваходам. Уяўляе сабой квадратнае ў плане, двух'яруснае збудаванне з шатровым верхам на нізкім васьміграннным барабане, завершаным макаўкай. Каркасная канструкцыя запоўнена драўляным брусам. Праёмы першага і другога ярусаў вырашаны ў выглядзе трапецападобных арак. Помнікі народнага драўлянага дойлідства з элементамі класіцызму.

613В000198	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Гарбуноўшчына, 3,5 км на паўднёвы захад ад вёскі, 2,5 км на поўнач ад г. Клецка, справа ад чыгункі Баранавічы – Асіповічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000199	Будынак былога сядзібнага дома	XIX–XX стагоддзі	в. Даматканавічы	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
613Г000200	Царква	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Ёдчыцы	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
613Г000201	Царква Дыянісія Арэапагіта	другая палова XIX стагоддзя	в. Заастравечча	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
613В000202	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Капланавічы, 0,1 км на захад ад вёскі, на левым беразе р. Лань, на вясковых могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
612Г000203	Фрагменты былога фальварка Вайніловічаў: сядзібны дом дом аканома гаспадарчыя пабудовы будынак бровара	другая палова XIX – пачатак XX стагоддзя	в. Кунцаўшчына	2	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578

Сядзіба пабудавана Ксаверыем Вайніловічам. Уключала аднапавярховы мураваны сядзібны дом, дом эканома (двухпавярховы будынак з чырвонай цэглы), два будынкі спіртзавода, вялікі, складаны П-падобны ў плане гаспадарчы будынак з цэглы і самана, які служыў свірнам, стайняй, кузняй і стальмашняй. Да левага будынка спіртзавода прымыкала абора (разбурана). Меўся невялікі вадаём. Ад невялікіх паркавых насаджэнняў захаваліся дрэвы ліпы, таполі белай, рад з дзесяці таполяў канадскіх Marilandica.

Заслугоўваюць увагі як помнікі прамысловай эклектычнай архітэктуры будынкі спіртзавода. Адзін з будынкаў спіртзавода двухпавярховы з чырвонай цэглы, квадратны ў плане (10x10 м), з

двухсхільным дахам. Паверхі ў сценах вылучаны поясам парэбрыка. На ніжнім паверсе паўночнага фасада размешчаны шырокі дзвярны праём і два акны; сцяна вельмі высокага верхняга паверха расчлянёна трыма плоскімі нішамі з невялікім акном у сярэдняй з іх. На франтоне выкладзены год пабудовы «1906», ініцыялы «X. W.» (Ксаверый Вайніловіч) і картуш з гербам уладальніка.

Ад другога аналагічнага па форме, але меншага будынка (9х9 м) спіртзавода, размешчанага побач, захаваўся ніжні паверх.

613Г000204	Былы сядзібна-паркавы комплекс: фрагменты парку фрагменты саду свіран	канец XVIII – пачатак XIX стагоддзя	в. Лецяшын	3	16.03.1994 № 5, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
613Г000205	Царква і званіца	XIX – пачатак XX стагоддзя	в. Межная Слабада	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
613Г000206	Касцёл	пачатак XX стагоддзя	в. Нагорнае	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
613Г000207	Будынак былой паштовай станцыі	першая палова XIX стагоддзя	в. Сіняўка	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
613Д000208	Брацкая магіла	1944 год	в. Сіняўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000209	Сядзіба	1909 год	в. Стралкава	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
613Г000210	Фрагменты комплексу былой сядзібы: сядзібны дом вадаёмы фрагменты парку рэшткі гаспадарчых пабудоў і спіртзавода	апошняя чвэрць XVIII – пачатак XX стагоддзя	в. Туча	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
613Г000211	Фрагменты комплексу былой сядзібы: рэшткі сядзібнага дома рэшткі афіцыны рэшткі гаспадарчай пабудовы	другая палова XIX стагоддзя	в. Цясноўка	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
612Г000212	Фрагменты палацава-паркавага ансамбля «Радзівілімонты»: руіны палаца парк	1780–1783 гады	в. Чырвоная Зорка	2	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578

З утварэннем у 1579 г. Клецкай ардынацыі яе адміністрацыйным цэнтрам сталі Радзівілімонты. Першая радзівілімонтаўская сядзіба, згодна з інвентаром пачатку XVIII ст., мела рэнесансныя рысы. Яна размяшчалася за 10 км ад Клецка на адной восі з замкам. У 50-я гг. XVIII ст. на змену старой сядзібе прыйшоў палацава-паркавы ансамбль, пабудаваны ў формах барока. Палац

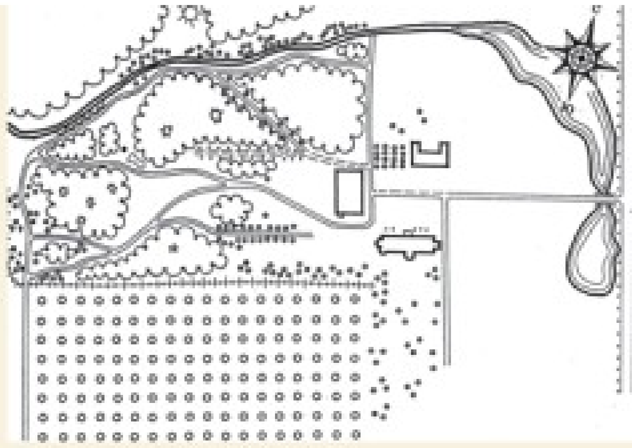

быў драўляны, з ламаным дахам, адносна невялікі (шэсць жылых пакояў, зала, дзве прыхожыя і капліца ў мезаніне). Рэгулярны парк складаўся з ліпавых баскетаў. Сядзіба ўключала шматлікія гаспадарчыя пабудовы: кухню, дом адміністратара, хлявы, свірны, сырніцу, гумно, сенавал, вінакурню, кароўнікі і інш.

У 1780-я гг. Юзаф Радзівіл стварае новы палацава-паркавы комплекс з садам на плошчы каля 60 га. Першапачаткова ён быў задуманы як летняя рэзідэнцыя. Ансамбль уключаў палац, парк, два аднапавярховыя драўляныя флігелі, мураваную браму, шматлікія гаспадарчыя пабудовы. Цэнтрам кампазіцыі сядзібы быў новы палац, размешчаны з левага боку ад старога барочнага.

Палац будаваўся ў 1780–1783 гг. італьянскім архітэктарам Спампані з удзелам Берса ў стылі класіцызму. Вонкавыя сцены, складзеныя з дубовага бруса, былі абкладзены цэглай і атынкаваны, унутраныя – у асноўным цагляныя. З дрэва зроблены порцік з франтонам і іншыя элементы, запазычаныя з мураванай архітэктуры (трыгліфы, руст, сандрыкі). Будынак аднапавярховы, прамавугольны ў плане (50,4х16,8 м). Цэнтральны павышаны аб'ём (мансардны паверх) з боку параднага ўваходу акцэнтаваны чатырохкалонным дарычным порцікам. З тыльнага боку паўкруглы эркер цэнтральнай залы. Правае крыло заканчвалася паўратондай, у якой знаходзіўся зімовы сад. Сцены бакавых крылаў мелі дубовую абшыўку, апрацаваную пад каменны руст, што надало будынку манументальны выгляд.

У афармленні інтэр'ераў парадных памяшканняў выкарыстоўваліся калоны, ляпныя вазы, фестоны, гірлянды, медальёны, манаграмы, скульптуры. У тэхніцы стука пад ружовы мармур была багата аздоблена капліца. У афармленні палацавых інтэр'ераў прымаў удзел Антон Смуглевіч, брат вядомага жывапісца Францішка Смуглевіча. Па яго эскізах былі выкананы жывапісныя работы ў палацы, упрыгожаны кафляныя печы і каміны.

У 1909 г. палац разам з многімі пабудовамі сядзібы згарэў, але потым быў адбудаваны. У Вялікую Айчынную вайну быў ператвораны ў склад. У савецкі перыяд палац прыйшоў у заняпад, зараз засталіся руіны.

Пры сядзібе быў сфарміраваны парк. Перад палацам існаваў вялікі партэр. Паралельна палацу праходзіла шырокая ўязная алея. З паўночнага і паўночна-ўсходняга бакоў парку знаходзіліся вадаёмы. Асноўны масіў парку, размешчанага на паўднёвы захад ад палаца, меў у плане форму прамавугольніка, да яго з паўднёвага боку прымыкаў сад.

З гаспадарчых пабудоў захаваліся вінакурня, стайні, кароўнік і свіран. Ёсць меркаванне, што свіран будаваўся аднachасова з палацам па праекце Спампані. Будынак прамавугольны ў плане, аднапавярховы, з бруса, на высокім цокалі. Вылучаецца двух'яруснай галерэяй на слупах. Сцены з высока размешчанымі паўкруглымі вокнамі апрацаваны, як і палац, пад каменны руст. Галоўны ўваход вырашаны ў выглядзе порціка з дзвюма стылізаванымі дарычнымі калонамі. На вільчыку даху была вежачка з невялікім звонам і флюгерам.

613Г000213	Рэшткі ветранога млына	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	в. Шайкі	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
613Г000214	Будынкі былой сядзібы: сядзібны дом свіран	першая палова XIX стагоддзя	в. Янавічы	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578

Крупскі раён

613Д000215	Брацкая магіла	1942 год	г. Крупкі, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000216	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Крупкі, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Ж000217	Бюст У.В.Кавалёнка	1984 год	г. Крупкі	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
613В000218	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Асінаўка, 3 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000219	Брацкая магіла	1944 год	г.п. Бобр	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000220	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Выдрыца, 1 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Ляхаўка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000221	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Вялікае Горадна, 0,1 км на захад ад вёскі, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000222	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Дубы, 1 км на поўдзень ад усходняга берага воз. Сялява	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000223	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Дудзінка, 1 км на ўсход ад вёскі, урочышча Расцяроб	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000224	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Кіявец, 0,3 км на поўдзень ад вёскі, на левым беразе р. Бобр	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000225	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – IX стагоддзе н.э.	в. Клішына, 1 км на поўдзень ад вёскі, на востраве воз. Сялява, урочышча Выспянская Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000226	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Лянок, 0,2 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000227	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Пліса, у цэнтры вёскі, на правым беразе р. Пліса	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000228	Брацкая магіла	1944 год	в. Смародзінка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000229	Брацкая магіла	1941, 1944 гады	г.п. Халопенічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Лагойскі раён

613Г000230	Фрагменты былой сядзібы графаў Тышкевічаў: рэшткі палаца будынак былой палатнянай фабрыкі будынак былой стайні будынак былой вартоўні будынак былой лядоўні тэрыторыя былога касцёла – фамільная крыпта парк	XIX стагоддзе	г. Лагойск	3	16.03.1994 № 5, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
612В000231	Лагойскае гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	г. Лагойск, ва ўрочышчы Замкавая Гара, 1 км на паўночны захад ад горада, на ўзвышшы	2	09.10.2002 № 76	14.05.2007 № 578
613В000232	Гарадзішча старажытнага Лагойска (замчышча)	X–XV стагоддзі	г. Лагойск, у цэнтры горада, на правым беразе р. Гайна, у парку культуры і адпачынку	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000233	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	г. Лагойск, на паўднёва-ўсходняй ускраіне горада, урочышча Піменава Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000234	Брацкія могілкі	1944 год	г. Лагойск, вул. Цімчука	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
612Д000235	Мемарыяльны комплекс «Дальва»	XX стагоддзе	79-ы км шашы Мінск – Віцебск	2	20.11.2002 № 78	14.05.2007 № 578

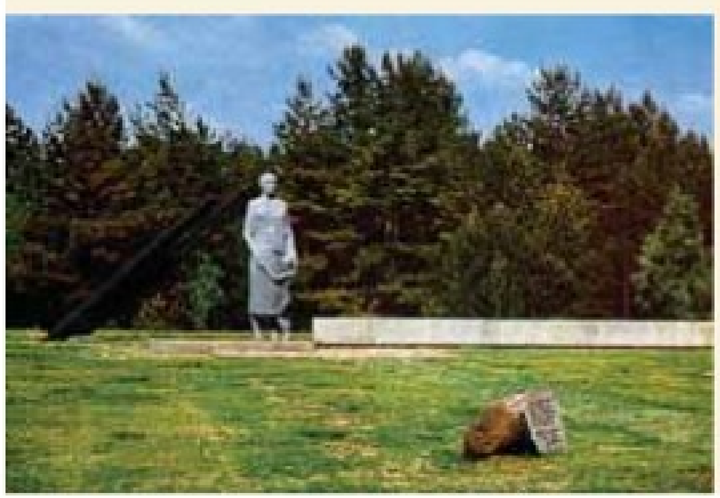

19 ліпеня 1944 г. за дзесяць дзён да прыходу Чырвонай арміі ўсіх жыхароў в. Дальва гітлераўцы сагналі ў хату Васіля Кухарэнкі, замкнулі дзверы і кінулі ў дом гранату. Потым падпалілі вёску з двух бакоў. У агні пажару загінулі 44 чалавекі: 29 дзяцей, 13 жанчын і 2 мужчыны.

У 1955 г. на месцы брацкай магілы астанкаў жыхароў былой вёскі пастаўлены помнік. На бетонным надмагіллі зроблены надпіс: «Тут пахаваны астанкі дальвінцаў». Пазней, у 1963 г., пастаўлены абеліск: наверсе была пяціканцовая зорка, ніжэй надпіс: «Нашчадкі не забудуць вас», прозвішчы і імёны зажыва спаленых 44 чалавек. Яшчэ ніжэй: «Жыхарам вёскі Дальва, спаленых гітлераўцамі ў ліпені 1944 года».

У 1972 г. у Беларускім дзяржаўным тэатральна-мастацкім інстытуце аб'яўлены конкурс на лепшы праект помніка вёсцы Дальва. Пераможцам аказаўся трэццякурснік

аддзялення скульптуры мастацкага факультэта Уладзімір Церабун – выхаванец народнага мастака Беларусі скульптара А.А. Бембеля. Праект мемарыяла стаў яго дыпломнай работай. Пазней за стварэнне мемарыяла аўтар узнагароджаны прэміяй Ленінскага камсамола Беларусі.

Комплекс адкрыты ў 1975 г. Вышыня скульптуры 4 м, бэлек – 6,5 м; Сцяна Памяці мае памеры 16х1,5 м, надмагільная пліта – 1,5х2,5х0,4 м. Кампазіцыя мемарыяла складаецца з элементаў, свабодна размешчаных на прасторы. Каля дарогі ўстаноўлены камень-валун, на якім высечаны надпіс: «Да 19 чэрвеня 1944 г. тут была вёска Дальва. За 10 дзён да вызвалення гітлераўцы жывымі спалілі яе жыхароў». Непадалёку на нізкім пастаменце ўзвышаецца цэнтральная скульптура жанчыны, якая застыла ў смутку. Да яе прыхінуўся, абхапіўшы рукамі, хлопчык. За скульптурай уздыбленыя абгарэлыя бэлькі – сімвал спаленага дома; справа – 16-метровая Сцяна Памяці з імёнамі загінуўшых і надмагільная пліта. Па ўсёй даўжыні сцяны надпіс: «Людзі, схіліце галовы перад памяццю жыхароў вёскі Дальва, бязвінна загубленых 19 чэрвеня 1944 г. ». На месцы былых пяці вясковых хат з дванаццаці спаленых устаноўлены з шэрага бетону сімвалічныя вянцы зрубаў. Перад гэтымі зрубамі пры ўваходзе ў хаты на прыступках пакладзены сімвалічныя знакі – рэльефы з сілуміну: дзіцячая лялька, збанок, серп, скрыпка, клубок нітак. Гэтыя рэчы як бы нагадваюць, што тут жылі людзі, у якіх з бесчалавечнай жорсткасцю адабралі жыццё.

Дарожкі, што вядуць да помніка, размешчаны пад вуглом, што дазваляе бачыць помнік з розных пунктаў. У памяць аб ахвярах пасаджаны 44 бярозкі. Пляцоўкі перад усімі элементамі комплексу, дарожкі, якія вядуць да іх, выкладзены каменем, пасыпаны шэрай галькай, што ў кантрасце з зеленню газонаў стварае ўражанне выпаленай зямлі.

613В000236	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Амнішава, 0,7 км на поўдзень ад вёскі, за ручаём, каля сучасных могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000237	Брацкая магіла	1944 год	в. Астрошыцы, на вясковых могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000238	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Аўгустова, 0,7 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000239	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Бяларучы, у цэнтры вёскі, урочышча Гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000240	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2	X–XIII стагоддзі	в. Васількоўка, 1 км на захад ад вёскі, у лесе, 1,5 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000241	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Васількоўка, 2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Замак (Тартак)	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000242	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Вейна, 1,3 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, каля сучасных могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000243	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Новае Гарадзішча, 0,5 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613В000244	Курганная група		в. Гасцілавічы, 3 км на поўнач ад вёскі, у лесе, урочышча Тур'я	3	14.09.2004 № 100	14.05.2007 № 578
613В000245	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Глебаўшчына, 0,4 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000246	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Далькавічы, 0,7 км на поўнач ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000247	Стаянка	сярэдзіна 4-га тысячагоддзя да н.э.	в. Зацэнне, па берагах р. Цна, на поўнач ад моста, каля аўтамабільнай дарогі Плешчаніцы – Зембін	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000248	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Камена, 0,3 км на паўночны захад ад вёскі, на левым беразе р. Каменка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000249	Сярэдневяковае селішча-1, сярэдневяковае селішча-2		в. Камена, побач з гарадзішчам, каля падножжа мыса, 0,1 км ад будынка сельсавета, каля дарогі да селішча-1	3	14.09.2004 № 100	14.05.2007 № 578
613Г000250	Фрагменты былой сядзібы Ядвігіна Ш.: фрагменты парку рэшткі саду крыніца водная сістэма	другая палова XIX стагоддзя	в. Карпілаўка	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
613Г000251	Свята-Успенская царква	1865 год	в. Косіна	3	31.10.2000 № 61	14.05.2007 № 578
613Д000252	Брацкая магіла	1944 год	в. Косіна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000253	Камень-следавік	перыяд бронзавага веку	в. Крамянец, 0,6 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000254	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Кузевічы, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000255	Курган		в. Кузевічы, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, у полі	3	14.09.2004 № 100	14.05.2007 № 578

613В000256	Гарадзішча-1, гарадзішча-2	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Казінец, 1 км на ўсход ад вёскі, у лесе, 0,4 км на паўночны ўсход ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000257	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Казінец, 0,4 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000258	Фрагменты парку «Малыя Бясяды»: фрагменты парку вадаём алея лістоўніцы	другая палова XIX стагоддзя	в. Малыя Бясяды	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
613В000259	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Мачаны, 1,5 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Замчышча, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000260	Гарадзішча		в. Мокрадзь, 3 км на поўдзень ад вёскі	3	14.09.2004 № 100	14.05.2007 № 578
613В000261	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Ніўкі, на ўсход ад трасы Лагойск – Плешчаніцы, 100 м ад павароту на в. Кузевічы, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000262	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Панізоўе, 1,5 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Замак, на левым беразе р. Гайна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000263	Памятнае месца – радзіма Змітрака Бядулі	1886 год	в. Пасадзец	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000264	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	г.п. Плешчаніцы, 3 км на поўдзень ад пасёлка, на правым беразе р. Цімошанка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000265	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Прудзішча, 2 км на поўдзень ад вёскі, уздоўж дарогі на в. Дзяніскі, урочышча Рудзькоўшчына	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000266	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Рацькавічы, 2 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Змееў Лес, справа ад дарогі ў в. Рудня	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000267	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Свідна, 0,5 км на ўсход ад вёскі, на правым беразе р. Гайна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613В000268	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Селішча, 0,3 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000269	Гарадзішча	перыяд жалезнага веку	в. Сілічы, 0,8 км на поўнач ад вёскі, каля шашы Мінск – Плешчаніцы	3	14.09.2004 № 100	14.05.2007 № 578
613В000270	Гарадзішча-1 і гарадзішча-2	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Каменская Слабада, 1,5 км на захад ад вёскі, на ўзгорку ў лесе, 3 км на захад ад вёскі, на ўзгорку ў лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000271	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Слагавішча, 5 км на паўночны ўсход ад вёскі, урочышча Трэль (Равы), у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000272	Курган		в. Слагавішча, 1,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Татарскія Могілкі	3	14.09.2004 № 100	14.05.2007 № 578
613В000273	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Сухая Гара, 1,3 км на ўсход ад вёскі, 50 м злева ад дарогі ў в. Прудзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000274	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2		в. Сярэдняе, 1,5 км ад вёскі, па баках дарогі на в. Селішча, у лесе, 300 м на ўсход ад могільніка-1, у лесе	3	14.09.2004 № 100	14.05.2007 № 578
613В000275	Гарадзішча-1 і гарадзішча-2	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Тарасіно, 0,3 км на паўднёвы захад ад вёскі, на высокім узгорку, 0,2 км на захад ад вёскі, на высокім мысе, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000276	Фрагменты былой сядзібы «Трусавічы»: фрагменты парку вадаёмы рэшткі лядоўні	другая палова XIX стагоддзя	в. Трусавічы	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
613В000277	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Харужынцы, 1,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000278	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Чырвоны Бор, 0,5–0,7 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

611Д000279	Мемарыяльны комплекс «Хатынь»	1968–1969 гады	5 км ад павароту на 54-м км шашы Мінск – Віцебск	1	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

22 сакавіка 1943 г. у вёску ўварваўся батальён карнікаў. Яны сагналі ў гумно старых, жанчын, дзяцей, зачынілі і падпалілі будынак. У агні загінулі 149 жыхароў, спалена ўся вёска 26 двароў.

У студзені 1966 г. ЦК КПБ прыняў рашэнне аб стварэнні мемарыяльнага комплексу «Хатынь» у памяць сотняў беларускіх вёсак, знішчаных у гады Вялікай Айчынай вайны (у перыяд акупацыі 1941–1944 гг.). Аўтары мемарыяла «Хатынь» беларускія архітэктары Ю. Градаў, В. Занковіч, Л. Левін, скульптар С. Селіханаў распрацавалі праект комплексу. Першая чарга была завершана ў канцы 1968 г. Адкрыццё другой чаргі адбылося 5 ліпеня 1969 г., у дні святкавання вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У 1970 г. за стварэнне мемарыяльнага комплексу «Хатынь» аўтары мемарыяла былі ўдастоены звання лаўрэатаў Ленінскай прэміі.

Хатынь – мемарыяльны архітэктурна-скульптурны комплекс, створаны на 54-м кіламетры ад Мінска, за 5 км ад шашы Мінск – Віцебск, на месцы былой вёскі Хатынь Лагойскага раёна.

Мемарыял займае плошчу 32 га. Комплекс паўтарае планіроўку былой вёскі з асобных фрагментаў. У цэнтры ўзвышаецца бронзавая скульптура Няскоранага чалавека (вышыня 6 м) з мёртвым хлопчыкам на руках. Побач гранітныя пліты, па форме нагадваюць дах гумна, у якім фашысты зажыва спалілі жыхароў вёскі (149 чалавек, у тым ліку 75 дзяцей да 16 гадоў). Побач са скульптурай на брацкай магіле – Вянок памяці з белага мармуру. На ім зварот загінуўшых жыхароў вёскі Хатынь: «Людзі добрыя, помніце...».

Былая вясковая вуліца выкладзена шэрымі (пад колер попелу) жалезабетоннымі плітамі. На месцы кожнага з 26 спаленых дамоў – помнік-зруб з шэрага жалезабетону, унутры яго абеліск у выглядзе коміна, на якім мемарыяльная дошка з прозвішчамі і імёнамі спаленых жыхароў дома. Абеліскі ўвянчаны званамі (удар звона праз 30 секунд). Перад кожным помнікам-зрубам жалезабетонная альтанка. На месцы былых чатырох вясковых калодзежаў – мемарыяльныя знакі.

За хатамі-помнікамі на галоўнай восі кампазіцыі мемарыяла – Могілкі вёсак: 186 урнаў з зямлёй вёсак, спаленых разам з жыхарамі і не адноўленых. 433 беларускія вёскі, якія перажылі трагедыю Хатыні, былі нанава адбудаваны пасля вайны. Гэтыя вёскі ўвекавечаны ў Хатыні на наступным элеменце комплексу – Дрэве жыцця.

У памяць аб загінуўшых вязнях фашысцкіх канцлагераў – жалезабетонны элемент сцяна Жалобы, на мемарыяльных плітах якой назвы 66 лагераў смерці і месц масавай загубы мірных грамадзян і ваеннапалонных на тэрыторыі Беларусі.

Побач са сцяной Жалобы і Могілкамі вёсак – Вечны агонь (запалены 5 ліпеня 1969 г.) у памяць аб кожным чацвёртым жыхары Беларусі, загінуўшым за гады Вялікай Айчынай вайны, тры бярозы, якія сімвалізуюць жыццё.

Мемарыяльны комплекс Хатынь – выразны сімвал народнай памяці. У 2004 г. зроблена рэканструкцыя комплексу, адкрыта фотадакументальная экспазіцыя «Хатынь».

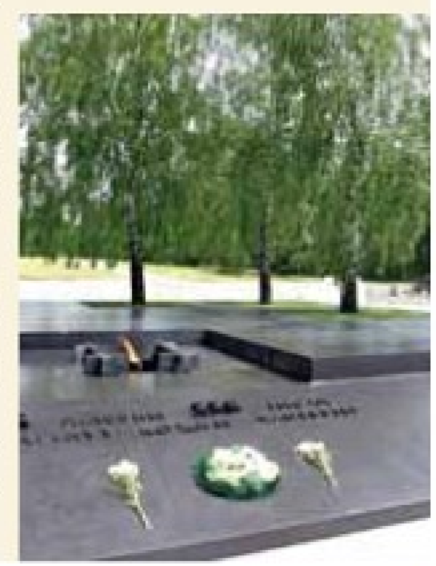

Любанскі раён

613Д000280	Мемарыяльны комплекс савецкім актывістам, воінам, партызанам і падпольшчыкам, брацкія могілкі	1921, 1944 гады	г. Любань, вул. Першамайская, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000281	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – I стагоддзе н.э.	в. Вобчын, 3,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000282	Культавы камень са свідравінамі		в. Ператок, 300 м на поўнач ад вёскі, справа ад шашы Дубнікі – Таль	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000283	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – I стагоддзе н.э.	в. Заельнае, 1,5 км на паўднёвы захад ад вёскі, у полі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000284	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – I стагоддзе н.э.	в. Засмужжа, 2,9 км на поўдзень ад вёскі, справа ад дарогі ў в. Турок, урочышча Перарости	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000285	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Крываль, 1,5 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Шведскія Могілкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000286	Курганны могільнік	IX–XII стагоддзі	в. Ляхаўка, 1,8 км на паўднёвы захад ад паўднёвай ускраіны вёскі, паміж дваімі сучаснымі могілкамі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000287	Курганны могільнік	IX–XII стагоддзі	в. Невалож, 2 км на паўночны захад ад цэнтра вёскі, урочышча Шведскія Могілкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000288	Курганны могільнік	IX–XII стагоддзі	в. Ракавішчы, 0,5 км на паўночны ўсход ад вёскі, злева ад дарогі ў в. Смольгава	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000289	Курганны могільнік	IX–XII стагоддзі	в. Рачэнь, на паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі, на могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613В000290	Курганны могільнік	IX–XII стагоддзі	в. Смольгава, 0,3 км на поўнач ад усходняй ускраіны вёскі, злева ад дарогі ў в. Крупкі, урочышча Шведскія Могілкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000291	Курганны могільнік	IX–XII стагоддзі	в. Смольгава, 0,4 км на поўнач ад заходняй ускраіны вёскі, у лесе, побач з жывёлагадоўчай фермай	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000292	Мемарыяльны комплекс «Востраў Зыслаў»	1941–1944 гады	в. Старасек	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000293	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Турок, 0,5 км на поўдзень ад вёскі, злева ад лясной дарогі ў в. Песчанец	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Маладзечанскі раён

612Г000294	Корпус былога кляштара трынітарыяў	1762 год	г. Маладзечна, вул. Замкавая, 21	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

У XIX ст. тут існавала настаўніцкая семінарыя, якая рыхтавала настаўнікаў пачатковых школ. Адным з заснавальнікаў семінарыі быў археолаг, краязнавец М.П. Авенарыус; сярод выкладчыкаў беларускія этнографы, фалькларысты і гісторыкі М.Я. Нікіфароўскі, Ю.Ф. Крачкоўскі. Пры семінарыі было ўзорнае народнае вучылішча, дзе семінарысты праходзілі практыку. У Першую сусветную вайну семінарыя эвакуіравана ў Смаленск (1915 г.), дзе існавала да 1920 г. Семінарыя мела вялікую бібліятэку, у 1910 г. пры ёй адкрыўся музей. У 1905–1911 гг. існаваў тэатр, дзе ставіліся п'есы А. Чэхава, А. Астроўскага, М. Гогаля і інш.

Корпус былога кляштара трынітарыяў – помнік архітэктуры позняга барока.

Будынак прамавугольны ў плане, двухпавярховы з бакавымі рызалітамі, вуглы якіх раскрапаваны лапаткамі. Аконныя праёмы прамавугольныя з плоскім абрамленнем з замковым каменем. Памяшканні першага паверха перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі з распалубкамі. На другім паверсе перакрыцці плоскія, бэлечныя. Планіроўка анфіладная.

613В000295	Гарадзішча	XV–XIX стагоддзі	г. Маладзечна, на паўночна-ўсходняй ускраіне горада	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000296	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Маладзечна, вул. Драздовіча, у скверы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

612Г000297	Троіцкі касцёл з брамай і агароджай	1701–1704 гады	в. Беніца, 0,1 км на паўночны ўсход ад вёскі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

У 1701 г. кашталян трокскі Міхаіл Казімір Коцел выдаў фундуш на будаўніцтва касцёла ў сваім маёнтку. Пабудаваны касцёл быў перададзены бернардзінцам, якія пазней па фундушу таго ж Коцела пабудавалі побач кляштар. У 1704 г. узведзеныя будынкі былі асвячоны. У канцы XVIII ст. касцёл стаў парафіяльны. Вядома, што пры кляштары знаходзілася школа.

У 1851 г. кляштар скасаваны, у 1866 г. касцёл перароблены пад царкву, а жылы корпус пасля 1863 г. зруйнаваны. У канцы XIX ст. руіны кляштара былі разабраны тагачасным уладальнікам мястэчка К. Швыкоўскім. У 1919 г. касцёл вернуты каталікам, у 1948 г. закрыты. Цяпер знаходзіцца ў стане рэстаўрацыі. Помнік архітэктуры позняга барока.

Касцёл двухвежавы крыжападобны ў плане, з пяціграннай апсідай і кароткімі крыламі трансепта. Над сяродкрыжжам купал на васьміграннным светлавым барабане, увянчаны гранёнай шатровай вежай. Галоўны заходні фасад фланкіраваны трох'яруснымі квадратнымі ў плане вежамі. Ніжнія ярусы вежаў размешчаны на ўзроўні сцен касцёла і аб'яднаны з імі агульным прафіляваным карнізам. Верхнія ярусы злучаны крывалінейным франтонам. Унутраная прастора касцёла перакрыта цыліндрычнымі скляпеннямі на падпружных арках. Алтар, крылы трансепта і бабінец адкрываюцца ў цэнтральную залу арачнымі праёмамі. Над уваходам – хоры на дзвюх калонах. Часткова захаваліся тры стукавыя надмагіллі рода Коцелаў. У сутарэннях касцёла былі сямейныя склепы Коцелаў і Швыкоўскіх.

Па восі касцёла размешчана брама, якая ўваходзіла ў мураваную агароджу (часткова захавалася з заходняга боку.). Уяўляе сабой кампазіцыю з чатырох слупоў з закругленымі вугламі. Сярэднія слупы звязаны крывалінейным франтонам, ствараюць цэнтральны праезд. Бакавыя часткі брамы глухія, крапаваны плоскімі арачнымі нішамі крывалінейнага абрысу.

613В000298	Гарадзішча	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тыся-чагоддзе н.э.	в. Васькаўцы, на паўночна-ўсходняй ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Б000299	Купалаўскі мемарыяльны запаведнік «Вязынка» – радзіма Я.Купалы	1882 год	в. Вязынка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000300	Гарадзішча	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Вязынка, 0,5 км на паўночны ўсход ад вёскі, на левым беразе канала Вілейска-Мінскай воднай сістэмы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000301	Гарадзішча	XIV–XVII стагоддзі	в. Гарадок, у паўночнай частцы вёскі, на левым беразе р. Бярэзіна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000302	Царква Рызапалажэння Прасвятой Багародзіцы	1871 год	в. Груздава	3	05.10.2004 № 101	14.05.2007 № 578

613В000303	Гарадзішча	IV–VII стагоддзі	в. Дубрава, 0,3 км на поўнач ад вёскі, на ўзгорку вышынёй 35 м	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000304	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Дубрава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000305	Гарадзішча	1-е тысячагоддзе да н.э. – 1-е тысячагоддзе н.э.	в. Краснае, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, каля чыгуначнага пераезда	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000306	Брацкія могілкі	1944 год	в. Краснае	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000307	Царква Пакрова Прасвятой Багародзіцы	1889 год	в. Краснае	3	05.10.2004 № 101	14.05.2007 № 578
613Г000308	Свята-Троіцкая царква	1869 год	в. Лебедзева	3	18.06.2003 № 86	14.05.2007 № 578
613В000309	Каменны крыж	перыяд позняга сярэднявечча	в. Палачаны, 1,5 км на поўнач ад вёскі, справа ад дарогі на в. Зоранька	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000310	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	1-е тысячагоддзе н.э.	в. Парадоўшчына, 1,5 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000311	Курганны могільнік	VIII–XIII стагоддзі	в. Пекары, 0,5 км на захад ад вёскі, каля дарогі ў в. Лужаны, урочышча Капцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000312	Касцёл	XIX стагоддзе	в. Плябань	3	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578
613В000313	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку – ранняга сярэднявечча	V–XIII стагоддзі	г.п. Радашковічы, на ўскраіне пасёлка, на вул. Заслаўскай, на правым беразе р. Гуйка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000314	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Радашковічы, вул. Савецкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000315	Помнік экіпажу М.Ф. Гастэлы	1941 год	50-ы км шашы Мінск – Вільнюс, каля г.п. Радашковічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
612Д000316	Фальварак Ракуцёўшчына	сярэдзіна XIX – пачатак XX стагоддзя	в. Ракуцёўшчына, на паўднёвай ускраіне вёскі	2	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578

Тут, у сядзібе шляхціца В. Лычкоўскага, летам 1911 г. гасцяваў беларускі паэт М. Багдановіч. «Страніца лепшая ў штодзённіку жыцця!» – так назваў паэт гэты час. У 1977 г. у в. Ракуцёўшчына на ўспамін аб знаходжанні там паэта пастаўлены два помнікі, у 1981 г. у вёсцы пасаджаны мемарыяльны «Максімаў сад» (70 дрэў).

У 1994 г. тут створаны філіял музея Максіма Багдановіча «Фальварак Ракуцёўшчына», які ўключае сядзібу Лычкоўскіх (домік арандатара, фальварковая хата, гаспадарчыя пабудовы), тэрыторыю вакол сядзібы, Максімаву крыніцу.

Штогод тут адбываецца свята паэзіі і песні «Ракуцёўскае лета», прысвечанае памяці Максіма Багдановіча.

613В000317	Курганны могільнік	VIII–XIII стагоддзі	в. Удранка, 100 м на паўднёвы захад ад вёскі, абапал дарогі на г.п. Радашковічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Мінскі раён

613Д000318	Брацкая магіла	1944 год	в. Апчак	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000319	Брацкая магіла	1944 год	в. Азярцо	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000320	Брацкая магіла	1944 год	в. Анопаль	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000321	Брацкая магіла	1941 год	в. Астрашыцкі Гарадок	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000322	Брацкая магіла	1919, 1944 гады	в. Бальшавік	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000323	Брацкая магіла	1944 год	в. Гатава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
612Е000324	Гістарычны цэнтр г. Заслаўе: будынкі і збудаванні, планіровачная структура і ландшафт на тэрыторыі, абмежаванай перакрыжаваннем вул. Бялова з каналам Вілейска-Мінскай воднай сістэмы, уздоўж правага боку гэтага канала, левым беразе р. Княгінька, уздоўж чыгункі да моста на аўтамабільнай дарозе Заслаўе – Ракаў, па прамой да забудовы на беразе р. Чарніца, па правым беразе ракі, уздоўж правага боку канала Вілейска-Мінскай воднай сістэмы да вул. Бялова	X–XVIII стагоддзі	г. Заслаўе	2	16.10.2001 № 67	14.05.2007 № 578

На падставе археалагічных даследаванняў высветлена, што ў X ст. на правым беразе Свіслачы (у межах сучасных вуліц Савец-кай, Луначарскага і Паштовай) існавала неўмацаванае паселішча, населенае пераважна крывічамі. У сярэдзіне X ст. на процілеглым левым беразе Свіслачы заснаваны пагост – неўмацаваны велікакняжацкі адміністрацыйна-гаспадарчы пункт. Каля 985 г. на правым беразе Свіслачы, за 1 км на паўднёвы захад ад паселішча ўзнікла ўмацаванае паселішча «Замэчак». Да канца XI ст. тэрыторыя неўмацаванага паселішча павялічылася да 8–9,5 га. Горад меў разгрупаваную планіровачную структуру – ваенна-адміністрацыйны цэнтр быў адарваны ад пасада. Дарогі, што злучалі паселішча, гарадзішча «Замэчак» і курганныя могільнікі сталі асновай старажытнай вулічнай сеткі, якая з-за складанага рэльефу аказалася вельмі ўстойлівай. У канцы XI ст. на тэрыторыі правабярэжнага паселішча ўзведзены дзядзінец, пасля чаго гарадзішча «Замэчак» было пакінута насельніцтвам. Заслаўе набыло тыповую для тагачасных усходне-славянскіх гарадоў планіровачную структуру: дзядзінец і пасад. У XII – 1-й палове XIII ст. тэрыторыя горада павялічылася да 12 га. На яго паўднёвай ускраіне знаходзіліся могілкі. У 2-й палове XIII ст. горад быў спалены, пачаўся яго заняпад. Насельніцтва сканцэнтравалася на дзядзінцы, пасад быў заселены часткова, яго левабярэжную частку насельніцтва пакінула. З канца XV – пачатку XVI стст. адбываецца новы росквіт горада. Больш шчыльнай стала забудова пасада, пашырылася яго тэрыторыя. Цэнтрам планіровачнай структуры горада з XVI ст. была рынечная плошча. На пачатку XVII ст. непадалёк ад яе пабудаваны драўляныя Спаса-Праабражэнская царква (1619 г.) і касцёл Дзевы Марыі (1626 г., у 1774–1779 гг. на яго месцы збудаваны мураваны). У XVII ст. пабудаваны маёнтак Заслаўе – загарадная рэзідэнцыя ўладальнікаў горада.

У летапісах Заслаўе ўпамінаецца ў 1127 г. (Ізяслаўль, Жеславль, Жаславль) у сувязі з тым, што горад быў абложаны шматлікімі войскамі, накіраванымі кіеўскім князем Мсціславам Уладзіміравічам. Аднак Заслаўе існаваў задоўга да гэтага ўпамінання, аб чым сведчыць летапіснае паданне, якое апавядае пра драматычныя падзеі X ст., звязаныя з Рагнедай і яе сынам Ізяславам, і называе заснавальнікам горада кіеўскага князя Уладзіміра Святаславіча. Верагодна, з пачатку XII ст. горад быў цэнтрам Ізяслаўскага ўдзельнага княства Полацкай зямлі. У сярэдзіне XII ст. горад і княства сталі аб'ектам барацьбы паміж полацкім і менскім князямі. Верагодна, у канцы XIII ст. Заслаўе ўвайшло ў склад Вялікага княства Літоўскага. З 1345 г. Заслаўе – прыватнаўласніцкі горад. Першым яго ўладальнікам быў князь Яўнут Гедымінавіч, нашчадкі якога зваліся князямі Заслаўскімі. У 1433 г. горад спалены войскамі князя Свідрыгайлы. З 1539 г. Заслаўе належала адной з галін роду Глябовічаў. З 1569 г. у складзе Менскага павета. З 1678 г. горадам валодалі Сапегі, з 1753 г. – Пшаздзецкія. У 1793 г. у выніку другога падзелу Рэчы Паспалітай горад увайшоў у склад Расійскай імперыі.

613Г000325	Будынак	канец XIX стагоддзя	г. Заслаўе, вул. Вакзальная, 5	3	31.03.1994 № 6	14.05.2007 № 578
613Г000326	Будынак	канец XIX стагоддзя	г. Заслаўе, вул. Вакзальная, 7	3	31.03.1994 № 6	14.05.2007 № 578
613Г000327	Будынак	1933 год	г. Заслаўе, вул. Вялікая, 25	3	31.03.1994 № 6	14.05.2007 № 578
613Г000328	Касцёл Св. Марыі	XVIII стагоддзе	г. Заслаўе, вул. Рынычная, 1	3	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578
613Г000329	Фрагменты будынка	канец XIX стагоддзя	г. Заслаўе, вул. Паштовая, 11	3	31.03.1994 № 6	14.05.2007 № 578
613Г000330	Будынак	канец XIX стагоддзя	г. Заслаўе, вул. Рабочая, 18	3	31.03.1994 № 6	14.05.2007 № 578
613Г000331	Будынак	1912–1914 гады	г. Заслаўе, вул. Савецкая, 34	3	31.03.1994 № 6	14.05.2007 № 578
613Г000332	Будынак	1911–1914 гады	г. Заслаўе, вул. Савецкая, 36	3	31.03.1994 № 6	14.05.2007 № 578
613Г000333	Будынак	1927 год	г. Заслаўе, вул. Савецкая, 45	3	31.03.1994 № 6	14.05.2007 № 578
612Г000334	Музеефікаваныя аб'екты энаграфічных комплексаў «Млын» і «Кузня»: паравы млын дом завознікаў свіран кузня	пачатак XX стагоддзя	г. Заслаўе, зав. Савецкі	2	31.03.1994 № 6	14.05.2007 № 578

У 1908 г. у Кіеве пачаў выходзіць часопіс «Мельнік», які не толькі інфармаваў чытача аб мукамольнай справе, але прапаноўваў пасрэдніцкія паслугі ў аказанні дапамогі па будаўніцтву мукамольных прадпрыемстваў. Гэта ў пэўнай ступені актывізавала будаўніцтва млыноў у Мінскай губерні.

7 ліпеня 1910 г. за № 736-280 Мінскае губернскае праўленне выдала дазвол на будаўніцтва паравога млына жыхару Заслаўя Капітону Іасонаву Міхедка-Савіцкаму. Побач з млыном былі пабудаваны дом млынара і дом завознікаў. Справа ад уваходу са знадворнага боку быў зроблены навес, пад якім знаходзілася цыркулярка для пілавання дошак. Увесь механізм прыводзіўся ў рух паравой машынай, устаноўленай стацыянарна ў машынным аддзяленні. Дровы для топкі паравой машыны складвалі перад млыном.

Млын – двухаб'ёмная інжынерная пабудова. Складаецца з асноўнага трохпавярховага аб'ёму і прыбудаванага да яго аднапавярховага трысцена – машыннага аддзялення. Перакрыцці першага і другога паверхаў дашчаныя па бэльках. Лесвіца на верхнія паверхі размешчана злева ад увахода. На першым паверсе зроблены тры светлавыя праёмы, аконны праём у пакойчык для гарцавага збору, праём для перадачы вярчэння на цыркулярку і два дзвярныя праёмы – уваходныя двухстворкавыя дзверы і аднастворкавыя дзверы ў машыннае аддзяленне. На другім паверсе зроблены тры светлавыя аконныя праёмы і адзін праём у машыннае аддзяленне. На паддашшы былі два аконныя праёмы, па аднаму ў кожным франтоне.

Мукамольны механізм млына ў кінематычнай паслядоўнасці размешчаны на трох паверхах: загрузка зерня адбываецца на паддашшы, памол на другім паверсе і гатовая мука – на першым. Пад'ём мяхоў з зернем на трэці паверх адбываўся з дапамогай механічнага ліфта.

611Г000335	Спаса-Праабражэнская царква (былы кальвінскі збор)	другая палова XVI – пачатак XVII стагоддзя	г. Заслаўе, вул. Замкавая, 6	1	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

Заслаўскі храм, сёння вядомы як Спаса-Праабражэнская царква, адзін з найбольш старажытных помнікаў архітэктуры Заслаўя, які па праву стаў сімвалам горада. Першапачаткова быў узведзены як пратэстанцкі храм, або кальвінскі збор, у 2-й палове XVI ст. Заснаваў храм тагачасны ўладальнік Заслаўя Ян Глябовіч.

Кальвінскі збор размяшчаўся на тэрыторыі ўмацаванага бастыённага замка. На думку даследчыкаў, храму таксама надавалася абарончае значэнне і, верагодна, па ўсім яго перыметры ў верхняй частцы сцен былі байніцы. Уяўляў сабой бесслуповы, безапсідны, прамавугольны ў плане храм. Меў інтэр'ер зальнага характару без алтарнай апсіды, бо ў рэфарматарскім храме не прадугледжвалася месца для алтара і іканастаса.

Вядома, што Ян Глябовіч запрасіў у Заслаўе выдатнага дзеяча беларускай рэфармацыі, філосафа, асветніка і гуманіста Сымона Буднага. У 1572 г. Будны пераехаў сюды, нейкі час ён жыў у Заслаўі, прапаведаваў у рэфарматарскай абшчыне. Прыязджалі сюды вучоныя з іншых краін Еўропы. Пры кальвінскім зборы існавала школа, дзе маглі вучыцца дзеці розных саслоўяў.

Пры сыне Я. Глябовіча Мікалаю кальвінскі збор прыстасавалі пад касцёл. Затым новыя ўладальнікі Заслаўя Крысціна і Казімір Сапегі, заснаваўшы тут у 1676 г. дамініканскі кляштар, перадалі ордэну і храм.

У гэты час былы кальвінскі збор часткова перабудоўваецца: з заходняга боку да храма была прыбудавана вежа і рэканструяваны фасады. У верхняй частцы сцен замест байніц зроблены дэкаратыўны атыкавы пояс, які атрымаў шырокае распаўсюджанне ў архітэктуры рэнесансу на Беларусі. Аб гэтых перабудовах сведчыць рознахарактарная апрацоўка асобных частак фасадаў і неаднолькавая таўшчыня сцен. Даследчыкі датуюць перабудову былога кальвінскага збора 1678 г.

У 1833 г. будынак скасаванага дамініканскага касцёла быў перададзены уніяцкай царкве. Відаць, у памяць аб раней існаваўшай у Заслаўі драўлянай уніяцкай Спаса-Праабражэнскай царкве храм быў асвячоны пад такім жа імем. Пасля скасавання уніі на Полацкім саборы ў 1839 г. царква была перададзена праваслаўнай канфесіі і ўвайшла ў склад Мінскай епархіі.

Пачынаючы з 1839 г. святар царквы хадайнічаў аб тэрміновым яе рамонце. Толькі ў 1864–1865 гг. Праабражэнская царква ў Заслаўі нарэшце была капітальна адрамантавана. Царква дзейнічала да сярэдзіны 1930-х гг. Пасля ў даваенны перыяд тут знаходзіўся мучны склад. У гады Вялікай Айчыннай вайны часткова была пашкоджана. У 1968–1972 гг. рэстаўрыравана і прыстасавана пад музей рамёстваў і народных промыслаў. Уваходзіць у гісторыка-культурны запаведнік «Заслаўе». У 1980-я гг. вернута праваслаўным. Пасля пажару 1996 г. рэстаўрыравана. Помнік абарончa-культавай архітэктуры рэнесансу.

613В000336	Гарадзішча «Вал»	X–XVIII стагоддзі	г. Заслаўе, на паўночнай ускраіне горада	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000337	Гарадзішча «Замэчак»	другая палова X –XI стагоддзе	г. Заслаўе, вул. Мінская	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000338	Курганны могільнік	другая палова X – пачатак XII стагоддзя	г. Заслаўе, 0,9 км на паўночны ўсход ад гарадзішча «Вал»	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000339	Курганны могільнік	другая палова X –XI стагоддзе	г. Заслаўе, 1,6 км на паўднёвы ўсход ад гарадзішча «Замэчак»	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000340	Курганны могільнік	канец X–XI стагоддзе	г. Заслаўе, 0,25 км на паўночны захад ад гарадзішча «Замэчак»	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000341	Курганны могільнік	X – першая палова XI стагоддзя	г. Заслаўе, паўднёвая частка горада	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000342	Курганны могільнік	канец X – XI стагоддзе	г. Заслаўе, 1,8 км на паўднёвы захад ад цэнтра горада	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000343	Курганны могільнік	канец X – першая палова XII стагоддзя	г. Заслаўе, 0,4–0,5 км на паўночны захад ад гарадзішча «Вал», на левым беразе Вілейска-Мінскай воднай сістэмы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000344	Курганны могільнік	X–XI стагоддзі	г. Заслаўе, 1,5 км на паўднёвы захад ад гарадзішча «Замэчак»	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000345	Курганны могільнік	X–XI стагоддзі	г. Заслаўе, 1 км ад гарадзішча «Замэчак»	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613В000346	Курганны могільнік	другая палова X – XI стагоддзе	г. Заслаўе, 2 км на поўдзень ад гарадзішча «Замэчак»	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000347	Брацкая магіла	1941 год	г. Заслаўе, вул. Вялікая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000348	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Байдакі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000349	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Васілеўшчына, 0,4 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000350	Курганны могільнік	IX–XII стагоддзі	в. Вялікая Барздынь, 0,4 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000351	Гарадзішча	VII стагоддзе да н.э. – VIII стагоддзе н.э.	в. Банцараўшчына, на левым беразе р. Свіслач	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000352	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Буды, 0,1 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000353	Гарадзішча	IV стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Дворышча, 0,2 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000354	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Дзедаўка, 1 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000355	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Дуброва, 0,3 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000356	Гарадзішча	I–IV стагоддзі	в. Збаравічы, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000357	Гарадзішча	X–XI, XVII–XIX стагоддзі	в. Гарадзішча, на правым беразе р. Менка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000358	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Грабёнка, 0,2 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000359	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Кайкава, 1,3 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613Г000360	Фрагменты былой сядзібы «Ігнацічы»: сядзібны дом флігель брама кармацэх свіран сіласная вежа фрагменты парку	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	в. Калініна	3	27.10.2005 № 113	14.05.2007 № 578
613Д000361	Брацкая магіла	1944 год	в. Каралёў Стан	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000362	Фрагменты былой сядзібы С.Прушынскага: тэрыторыя былога парку тэрыторыя параднага двара будынак свірна	апошняя чвэрць XVIII стагоддзя	в. Каралішчавічы	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
611Д000363	Месца загубы ахвяр палітычных рэпрэсій	1930–1940-я гады	урочышча Курапаты	1	30.11.1993 № 1	14.05.2007 № 578

Лясны масіў на паўночнай ускраіне Мінска, злева ад Лагойскай шашы. Пры правядзенні земляных работ у 1988 г. тут знойдзены астанкі вялікай колькасці людзей. На ўзвышшы пакладзены вялікі валун з мемарыяльнай плітой.

613В000364	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	IV стагоддзе да н.э. – IV стагоддзе н.э.	в. Лабэншчына, 0,4 км на захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000365	Фартыфікацыйныя збудаванні, аб'яднаныя ў гісторыка-культурны комплекс «Лінія Сталіна»	1932–1939 гады 2000-я гады	каля в. Лашаны	3	28.07.2005 № 111	14.05.2007 № 578
613В000366	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VIII стагоддзе н.э.	в. Міханавічы, 1 км на поўнач ад вёскі, на беразе р. Свіслач	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613Д000367	Брацкая магіла	1944 год	в. Міханавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000368	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Нялідавічы, 0,65 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000369	Брацкая магіла	1944 год	в. Падгор'е	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
612Г000370	Палацава-паркавы комплекс: палац гаспадарчыя пабудовы парк	 другая палова XVIII стагоддзя 1851, 1872 год XIX стагоддзе	в. Прылукі	2	16.10.2001 № 67	14.05.2007 № 578

Фарміраванне сядзібы пачалося ў 2-й палове XVIII ст. на месцы праваслаўнага манастыра, які існаваў тут да 1740 г. Сядзіба мае складаную гісторыю. Вядома, што Прылукі з'яўляліся вотчынай Агінскіх. Ганна Сцяшкевіч з роду Агінскіх заснавала тут праваслаўны манастыр. Затым уладальнікамі маёнтка сталі Іваноўскія. У 1-й палове XIX ст. маёнтак у якасці пасагу Людвікі Іваноўскай перайшоў Францішку Ашторпу, а ў 1851 г. зноў як пасаг перайшоў у валоданне вядомаму аграному Отану Горвату, які пабудаваў неагатычны палац з аранжарэяй і вежавым гадзіннікам. У 1868 г. палац часткова згарэў.

У 1872 г. маёнтак Прылукі набыў граф Эмерык Гутэн-Чапскі, які аднавіў будынак палаца ў выглядзе кампактнага прамавугольнага ў плане двухпавярховага з нізкім цокалем збудавання ў стылі несапраўднай готыкі. Галоўны фасад вылучаны цэнтральным трохпавярховым рызалітам, гранёным эркерам на паркавым баку і чатырма шматграннымі вуглавымі вежачкамі, завершанымі зубцамі. У цэнтральным рызаліце са спічастымі праёмамі на двух узроўнях размешчана лоджыя.

Пасля 1886 г. да паўднёвага тарцовага фасада прыбудаваны аднапавярховы аб'ём са столовай і аранжарэяй, да якога пазней прыбудавалі двухпавярховы. Да паўночнага фасада далучаны трохпавярховы вежападобны аб'ём з нізкім шатровым дахам.

Палац быў значна пашкоджаны ў час Вялікай Айчыннай вайны, у 1950-я гг. быў адноўлены за выключэннем разбуранай трох'яруснай вежы з гадзіннікам перад галоўным фасадам, пабудаванай у 1-й палове XIX ст.

Парк у Прылуках – адзін са старэйшых у Беларусі, закладзены ў 2-й палове XVIII ст. Належыць да мяшанага рэгулярна-пейзажнага тыпу, займае плошчу каля 4,5 га. Падзелены на дзве часткі: італьянскі сад перад паркавым фасадам; перад палацам сфарміраваны партэр з традыцыйнай клумбай і вялікай агавай у цэнтры. Партэр быў фланкіраваны адзіночнымі дрэвамі (клён вастралісты, лістоўніца еўрапейская) і дэкарыраваны штамбавымі ружамі.

613Г000371	Царква	1863–1865 гады	в. Прылукі	3	30.05.2000 № 59	14.05.2007 № 578

613Д000372	Брацкая магіла	1944 год	в. Ратамка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000373	Касцёл	XIX стагоддзе	в. Раўбічы	3	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578
613Д000374	Брацкія магілы	1917, 1944 гады	в. Самахвалавічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
612Г000375	Сядзібна-паркавы комплекс: сядзібны дом флігелі гаспадарчыя пабудовы парк	другая палова XVIII стагоддзя	в. Сёмкава	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Сёмкаўскі маёнтак часта мяняў гаспадароў. Вядома, што ў сярэдзіне XVII ст. ён належаў навагрудскаму кашталяну Багдану Стацкевічу. Ён пабудаваў у Сёмкаве драўляны палац: вялікае аднапавярховае прамавугольнае ў плане збудаванне з высокай двухпавярховай вежай у цэнтры, накрытай шатровым дахам. Па суседству з палацам знаходзіўся дом эканома і гаспадарчыя пабудовы (пякарня, кухня, стайня, свірны і г. д.). Па перыметры рэзідэнцыя была абнесена драўлянай агароджай з вялікімі варотамі з боку вёскі. Магчыма, Стацкевіч не вельмі даражыў сваім маёнткам у Сёмкаве і ў хуткім часе прадаў яго знакамітым Сапегам.

У 1755 г. Міхал Антоній Сапега маёнтак падарыў сябру Адаму Хмары, які акрамя Сёмкава і Сёмкава Гарадка набыў у Сапегаў яшчэ суседні фальварак Зацань і пачаў стварэнне шыкоўнай загараднай рэзідэнцыі ў Сёмкаве. Верагодна, што сядзіба будавалася паводле праекта знакамітага італьянца Карла Спампані, які ў той час кіраваў будаўніцтвам ці рэканструкцыяй шэрага вядомых магнацкіх палацаў на тэрыторыі Беларусі.

У адпаведнасці з часам рэзідэнцыя будавалася ў пераходным ад барока да класіцызму архітэктурным стылі і мела традыцыйную планіроўку. Асноўны корпус быў прамавугольны ў плане, аднапавярховы, накрыты складаным ламаным дахам з люкарнамі. На паддашшы былі зроблены жылыя пакоі. Да тарцоў асноўнага корпуса прымыкалі невялікія квадратныя прыбудовы з плоскімі дахамі-тэрасамі, на якія былі выхады з мансарднага паверха цэнтральнага корпуса. Цэнтральная частка галоўнага фасада акцэнтавалася невялікім рызалітам з трохвугольным франтонам. Рызаліт быў аздоблены скульптурамі і чатырма лапаткамі. З тыльнага боку рызаліту адпавядаў паўкруглы эркер. Дэкор фасадаў быў сціплы.

Палац і бакавыя флігелі стваралі паўадкрыты парадны двор (40х60 м). З боку ўезду двор быў абгароджаны прыгожай ажурнай рашоткай з брамай, пілоны якой упрыгожвалі вазы. Перад палацам у цэнтры быў традыцыйны партэр авальнай формы. Па перыметры партэр быў абсаджаны ліпамі з шарападобнымі кронамі.

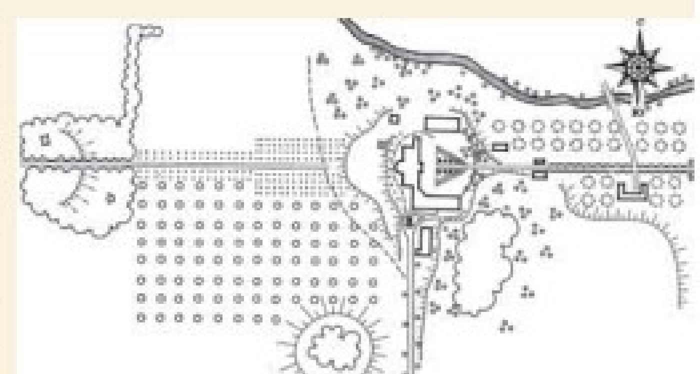

Французскі парк, які абкружаў сядзібу, меў рэгулярную планіроўку і быў выцягнуты ўздоўж сваёй галоўнай восі больш як на кіламетр. Да сядзібы вяла ўязная ліпавая алея шырынёй 8 м і даўжынёй каля 600 м.

З паўночнага боку парк шчыльна падыходзіў да берага ручая. З паўднёвага – пазней быў разбіты пейзажны парк і пладовы сад. З гэтага боку да сядзібнага комплексу вяла таполевая алея. Парк быў упрыгожаны рознымі архітэктурнымі малымі формамі: альтанкамі, скульптурамі, аранжарэяй.

У 1802 г. пасля смерці А. Хмары маёнтак перайшоў да брата Іахіма Хмары, затым у 1815 г. – да яго сына Гілярыя, які валодаў сёмкаўскай сядзібай да 1858 г. Сын Гілярыя

Адам Хмара аддаваў перавагу гарадскому ладу жыцця, таму ў 1889 г. прадаў радавую рэзідэнцыю Рамуальду Халкоўскаму. Ён быў апошнім уладальнікам маёнтка Сёмкава.

На працягу XIX ст. у сядзібе ніякіх істотных пераўтварэнняў не адбывалася. Толькі была ўзведзена крытая галерэя, якая аб'яднала левы флігель з галоўным корпусам.

У гады Вялікай Айчыннай вайны палацу былі нанесены значныя пашкоджанні. У пасляваенны перыяд па рашэнню мясцовых улад сядзіба была перададзена школе-інтэрнату. Пры аднаўленні была зменена форма даху на звычайны двухсхільны, правы флігель адкрытай галерэяй злучаны з галоўным корпусам, значна зменена ўнутраная планіроўка. У 1960–1980-я гады на тэрыторыі парку актыўна вяліся будаўнічыя работы.

613Д000376	Брацкая магіла	1944 год	в. Сеніца	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000377	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2	X–XII стагоддзі	в. Скарынічы, 0,3 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000378	Брацкая магіла	1944 год	в. Слабада	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000379	Брацкая магіла	1944 год	в. Старое Сяло	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
612Г000380	Пакроўская царква з в. Логнавічы Клецкага раёна Мінскай вобласці	XVIII стагоддзе	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Пакроўская царква з в. Логнавічы адносілася да маёнтка Вялікія Астроўчыцы. Была пабудавана як уніяцкая. За гісторыю свайго існавання царква перабудоўвалася. Натурнае даследаванне помніка паказала, што бабінец з вежачкай прыбудаваны пазней, а ў месцы злучэння апсіды і нефа была сакрысцея. Першапачаткова царква ўяўляла сабой падоўжную кампазіцыю нефа і апсіды з прыбудовай збоку рызніцы. Помнік драўлянай народнай архітэктуры.

У плане цэнтральны аб'ём уяўляе сабой квадрат (8,2х 8,2 м). Гэта прапорцыя пераходзіць з плана на фасад: фасадная сцяна зруба і шчыт упісваюцца ў квадрат з бокам трохі большым за 8 м, а агульная вышыня царквы (да вастрыя цыбуліны) атрымліваецца пры падваенні стараны квадрата.

Раней побач з Пакроўскай царквой стаяла званіца. Пра яе вонкавы выгляд можна меркаваць па карціне невядомага мастака 1930-х гг.

Вядома, што ў 1866 г. царква рамантавалася, бо да таго часу дах быў у дрэнным стане. Апошні рамонт адбываўся ў 1920-я гг. Пакроўская царква дзейнічала да 1930-х гг. У 1935 г. служба была перанесена ў Дзіянісійскую царкву ў мястэчка Заастравечча. Тады ж быў разабраны іканастас і абразы перададзены ў іншыя цэрквы.

612Г000381	Грамадскі свіран з в. Касарычы Глускага раёна Магілёўскай вобласці	пачатак XIX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Па планіроўцы свіран адносіцца да тыпу магазінаў са скразным праездам. Два ярусы бэлек злучаюць два працяглыя зрубныя блокі і служаць апорнай сістэмай для кроквaў чатырохсхільнага даху з заломам у ніжняй частцы. Зруб пастаўлены на стужкавы падмурак, падоўжныя бакі якога загнуты ўверх. У пабудове наяўныя як архаічныя рысы народнага дойлідства (спосаб рубкі вугла са схаваным шыпам, «у ахрапку», гідраізаляцыя з бяросты), так і стылёвыя элементы, запазычаныя з мураванай архітэктуры (двухступеньчаты карніз, дробнапрафіляваныя накладкі, ашаляваныя вароты, залом даху).

612Г000382	Школа з в. Калодчына Вілейскага раёна Мінскай вобласці	першая палова XX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Школа з'яўляецца тыповым збудаваннем сістэмы пачатковага вясковага навучання. Будынак невялікі, прамавугольны ў плане, з вальмавым дахам, накрытым дранкай. Цокаль з бутавага каменю. Сцены неашаляваныя, прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі ў простых ліштвах. Уваход вырашаны невялікім ганкам з навесам. Унутры драўлянымі сценамі падзелены на сенцы, класны пакой і кватэру настаўніцы. Кватэра складалася са спальні, залы і кухні.

612Г000383	Карчма з в. Хвоева Нясвіжскага раёна Мінскай вобласці	XIX стагоддзе	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Карчма была пабудавана каля дарогі Сноў – Савічы прыкладна ў сярэдзіне XIX ст. У канцы XIX – пачатку XX ст. карчму арандавала ў мясцовага пана яўрэйская сям'я.

Зрубная пабудова прамавугольная ў плане са складанай унутранай планіроўкай: сені, гасцявы пакой, кухня, падсобнае памяшканне, шынок. Бярвёны зруба часаныя на два канты. Злучэнне вуглоў «у чашку» з астаткам. Дах двухсхільны, накрыты чаротам. Да галоўнага ўваходу вядзе каменны ганак на чатыры прыступкі і з навесам на двух слупах. Прамавугольныя аконныя праёмы ў простых ліштвах.

612Г000384	Хата з в. Ісерна Слуцкага раёна Мінскай вобласці	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

З'яўляецца прыкладам лінейнай (пагоннай) забудовы на пачатковым этапе яе развіцця. Трохкамерная зрубная пабудова (хата + сенцы + клець). Хата пастаўлена без падмурка, замест яго – ніжні вянок з дубу. Страха двухсхільная, накрытая саломай.

Франтон вынесены наперад, вертыкальна ашаляваны. У хаце справа ад уваходу печ на драўляным падрубе. Сенцы ўлетку маглі выкарыстоўваць як жылое памяшканне.

Клець прызначана для захоўвання прадуктаў і вопраткі і размешчана на двух узроўнях. Другі ўзровень – вышкі – навісае над сенцамі. Над вышкамі зроблена дадатковая скляпеністая страха «закот» з бярвёнаў, пакладзеных шчыльна ў выглядзе аркі. Столь у хаце з дошак на папярочных бэльках. У канструкцыі хаты шмат архаічных элементаў: кладка ў зрубе сцен драчкай уверх.

612Г000385	Хлеў з в. Солан Старадарожскага раёна Мінскай вобласці	пачатак XX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Хлеў быў пабудаваны селянінам Аляксеем Кадушкіным. У асобнай загарадцы злева ад уваходу стаяў конь, справа захоўвалася неабмалочанае жыта. Прамежак пасярэдзіне хлява выкарыстоўваўся як ток. У 1928 г. унутраная планіроўка хлява была зменена. Злева ад уваходу, дзе раней стаяў конь, зроблены загарадкі для каровы і парасят, справа – для цяляці і саломы. У 1934 г. заменена саламяная страха. У 1956 г. хлеў накрыты гонтавым дахам. Затым у пачатку 1980-х гг. пабудову накрылі толем.

Хлеў уяўляе зрубную пабудову, прамавугольную ў плане. Падмурак каменны. Зруб з кругляка, вугал «у чашку» з астаткам. Задняя падоўжная сцяна мае камбінаваную вяночна-слупавую канструкцыю. Страха двухсхільная, накрыта саломай, мае кроквенную сістэму.

612Г000386	Гумно з в. Лучнікі Слуцкага раёна Мінскай вобласці	пачатак XX стагоддзя, рэканструкцыя 1986 года	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Васьміграннны ў плане зруб з дваімі варотамі і вуглавым праездам. Накрыты высокім конусападобным саламяным дахам, які трымае каркасная канструкцыя на чатырох слупах, злучаных доўгімі бэлькамі. На іх стаяць «дзядкі», звязаныя цэнтральнай шлегай – асновай вільчыка. На шлегу навешаны жэрдкі з крукамі, ніжнія канцы якіх абапіраюцца на верхні вянок сцен. Страха накрыта чаротам. Уязныя вароты дашчаныя з дзвюх палавін. Уздоўж сцен – застаронкі з дыляў для неабмалочаных снапоў, паміж імі ток – рабочая частка гумна.

612Г000387	Сядзіба з в. Агароднікі Слуцкага раёна Мінскай вобласці	пачатак XX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Двор быў пабудаваны Аляксеем Самановічам у канцы XIX – пачатку XX ст.

Сядзібны комплекс складаецца з пагоннага двара: хата – сені – клець – паветка – прыістопка – істопка.

Хата – зрубная пабудова, рубленая з бруса ў просты вугал з астаткам. Столь дашчаная, падлога земляная, падмурак штандарны.

Сені – памяшканне, утворанае дзвюма сценкамі з кругляка, закінутага ў шулы. Столь суцэльная, дашчаная. Падлога земляная.

Клець – зрубная пабудова, рубленая з бярвёнаў у просты вугал з астаткам. Перакрыцце скляпеністае з закотам. Закот пакладзены не суцэльным накатам, а з прамежкамі. Столь па папярочных бэльках. Дах на козлах. Падлога з дошак.

Паветка ўтворана тарцовымі сценамі сенечак і клеці і сценкай, закінутай у шулы паміж імі. Дах двухсхільны. Прагон страхі абапіраецца на сценку клеці, з другога боку на саху.

Прыістопка – трысцен, прыбудаваны да істопкі праз шулы. Рублены з кругляка, вугал просты з астаткам. Падлога земляная. Столь дашчаная. Падмурак мураваны.

Істопка зрублена з круглых бярвёнаў у просты вугал з астаткам. Падлога земляная. Столь дашчаная. Справа ад уваходу маецца ачаг з камянёў для ацяплення. Падмурак мураваны.

612Г000388	Пагонны двор з в. Садавічы Капыльскага раёна Мінскай вобласці	пачатак XX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

З'яўляецца прыкладам пагоннай забудовы на канчатковым этапе свайго развіцця: жылыя і шматлікія гаспадарчыя пабудовы выцягнуты на 36 м і знаходзяцца пад агульнай двухсхільнай страхой. Яны ствараюць цэласны ансамбль, які ўражвае аб'ёмным адзінствам і ўпарадкаванасцю пабудоў. Галоўнае звяно мае схему: хата – сені – сенцы – клець – істопка – камора. Жыллё і сумежныя з ім памяшканні ўтвараюць развітую па функцыянальных сувязях планіроўку. Да жылога звяна далучаецца шэраг гаспадарчых памяшканняў для розных відаў свойскай жывёлы, захоўвання інвентару, дроў, сена. Зрубы хаты з абчасаных на два канты бярвёнаў, астатнія памяшканні – з дыляў. Страха мае саламянае пакрыццё. Над шчытом схілы прыкрываюць дошкі – ветраніцы з разьбяным вільчыкам. Шчыт пераходзіць у застрэшак, апорная жэрдка якога ўпрыгожана разьбяным пояском. Інтэр'ер хаты пачынаецца з шырокай пабеленай печы з камінчыкам збоку. Падлога ў хаце глінабітная.

612Г000389	Сядзіба з в. Заброддзе Стаўбцоўскага раёна Мінскай вобласці	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Сядзіба пабудавана ў канцы XIX – пачатку XX ст. Належала сям'і Гелены Валяр'янаўны Бець. Адносіцца да пагоннага тыпу, дзе ўсе пабудовы пастаўлены ў адну лінію. На нязначнай адлегласці ад жылых і гаспадарчых пабудоў знаходзіцца гумно. У пачатку XX ст. паралельна асноўнаму звяну насупраць хаты была пабудавана клець.

Жылы дом уяўляе трохкамернае жыллё: хата + сені + варыўня. Пабудова зрубная камбінаванай канструкцыі. Рублена з бярвёнаў з астаткам. Падмуркі з валуноў. Падлога ў сенях і варыўні глінабітная, у хаце з дошак на лагах. Столь з дошак. У сенях столі няма. Страха двухсхільная на кроквах. У хаце чатыры акны, руская печ.

Хлеў зрублены з бярвёнаў з астаткам. Падзелены на адсекі. Дах двухсхільны на паўсошках, абапіраецца на прагон і верхняе бервяно зруба. Столь з жэрдак. Адны вароты.

Клець (свіран) – зрубная пабудова амаль квадратная ў плане з галерэяй на чатырох слупах.

Гумно – пабудова зрубна-камбінаванага тыпу. Пастаўлена на каменях-валунах. Страха на дзвюх парах сох, накрыта саломай. Даўжыня сцен дасягнута шляхам іх нарошчвання праз шулы. Тарцовыя сцены пераходзяць у шчыты з бярвёнаў. Для стварэння неабходнай устойлівасці ў плоскасці шчытоў усталяваны тры вертыкальныя дзядкі, вышэйшы з іх падтрымлівае таксама і канец прагона, на якім трымаюцца ключы з латамі і чаротавым пакрыццём.

612Г000390	Кузня з в. Клочкава Маладзечанскага раёна Мінскай вобласці	пачатак XX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

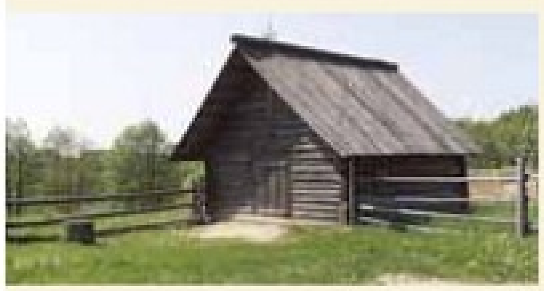

Невялікая зрубная пабудова, накрытая двухсхільнай цёсавай страхой з вільчыкавым бервяном. Франтон з дыляў, падлога земляная. Мела ўнутры горн са скураным мехам, кавадла, ціскі. Па сценах былі паліцы для інструментаў і вырабаў.

612Г000391	Ветраны млын з в. Даматканавічы Клецкага раёна Мінскай вобласці	канец XIX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Па звестках мясцовых жыхароў, млын пабудаваны ў пачатку 1880-х гг. у в. Сынгалы (недалёка ад Снова) эканомам мясцовага памешчыка. Прастаяў там 25 гадоў. Затым млын перавезлі ў в. Каменку, у 1937 г. – у Даматканавічы. Дзейнічаў да 1960-х гг.

Млын уяўляе сабой тыповую канструкцыю-казлоўку. Асновай служыць парная крыжавіна (козлы), у якой замацаваны нясучы слуп, зафіксаваны ў вертыкальным становішчы магутнымі падкосамі. Сцены ашаляваныя, дах мае кроквенную канструкцыю, накрыты дранкай. На другім паверсе два аконныя праёмы. Аснову механізма складае гарызантальны вал і вядучае кола. Вал прыводзіцца ў рух дзвюма ўзаемна-перпендыкулярнымі парамі крылаў. Хуткасць вярчэння рэгулюецца тармазной сістэмай.

У 1957 г. былі заменены і ўкарочаны падэшвы, у выніку зменшылася плошча апоры і млын у 1970-я гг. перакуліла ветрам. Быў адрамантаваны, заменены пашкоджаныя дэталі.

Апошні ўладальнік Іван Міхайлавіч Міхлай.

612Г000392	Вяночны двор з в. Будзічы Докшыцкага раёна Віцебскай вобласці	канец XIX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Дакладных звестак аб часе фарміравання двара няма. Па словах старажылаў, пабудаваны ў канцы XIX ст. Аналіз канструкцый паказвае, што раней двор быў трохкамерны (хата + сені + істопка). Пазней былі зроблены яшчэ прыбудовы гаспадарчых будынкаў.

Уяўляе замкнёны комплекс, які складаецца з закрытага двара, утворанага пабудовамі жылога звяна, клецямі і брамамі, і гаспадарчага двара, утвораным хлявамі. Канструкцыя сцен камбінаваная (зрубныя ячэйкі злучаны праз шулы). Хата з бруса, гаспадарчыя будынкі з кругляка. Страха каркасна-прагоннай сістэмы, накрыта саломай.

Жылы дом – зрубная пабудова на падмурку з камянёў. Складаецца з хаты, кухні, сяней, істопкі. Сцены хаты з бруса, іншых памяшканняў з кругляка. Падлога ў хаце з дошак, у сенях – глінабітная, у істопцы – земляная. Вокны без аканіц, з ліштвамі, дэкарыраванымі жалабкамі. Страха двухсхільная, камбінаваная, мае канструкцыю прагоннага тыпу (на ключах і дзядках).

612Г000393	Вяночны двор з в. Варашылкі Мядзельскага раёна Мінскай вобласці	пачатак XX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Вёска Варашылкі знаходзіцца ў паўночна-заходняй частцы Мядзельскага раёна, за 6 км на ўсход ад Свіра. Вёска вулічнай планіроўкі з двухбаковай забудовай. У мінулым адносілася да маёнтка Камарова. У пачатку XX ст. у Варашылках налічвалася 45 двароў. Найбольш старыя ўяўлялі сабой вяночныя двары альбо двары прамежкавых форм планіроўкі (Г- і П-падобныя).

Перавезены ў музей вяночны двор належаў Міхаілу Антонавічу Бірчу. Пабудаваны ў пачатку XX ст. Ён уключае жылое звяно, паветку з варотамі на прыгуменне, хлявы, сеннік, клець. Жылое звяно і хлявы ўтвараюць П-падобную забудову, замкнёную з боку вуліцы бярвенчатым замётам з цёсавым навесам, тарцовай сцяной клеці, брамай з веснічамі. Паміж клеццю і хлявом для буйной

жывёлы зроблены жэрдкавы загон. Побач з клеццю знаходзіцца калодзеж-калаўрот. Размяшчэнне клеці на восі сіметрыі забудовы выяўляе ў комплексе рысы трохраднага двара, кампазіцыйна падзеленага на чысты і гаспадарчы двор.

Планіроўка жылога звяна трохкамерная (хата + сені + варыўня). Такая планіроўка характэрна для ўсяго лакальнага раёна.

У пабудовах прыменены традыцыйныя канструкцыйныя вырашэнні дахаў каркасна-прагоннага тыпу. Для пакрыцця дахаў як жылых, так і гаспадарчых будынкаў выкарыстана дранка.

З элементаў дэкору неабходна адзначыць франтон хаты, зроблены з дошак, набітых на каркас «у елачку», пад вільчыкам накладны ўзор салярнай сімволікі. Дошка апорнай бэлькі казырка (застрэшка) упрыгожана ланцужком зубчастай разьбы.

612Г000394	Хутар з в. Цімошкава Міёрскага раёна Віцебскай вобласці	пачатак XX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Сядзіба была пабудавана каля 1918 г. Сцяпанам Леанідавічам Пішчуленкам на хутары паблізу в. Цімошкава. Сям'я, якая жыла на хутары, складалася з васьмі чалавек. Сядзіба ўяўляла сабой вялікі хутарскі комплекс, які ўключаў акрамя жылога звяна два свірны чатырохсценныя з паветкай, невялікую клецъ у глыбіні двара, Г-падобны хлеў з супрацьлеглага боку, побач яшчэ адзін хлеў, а за імі т.зв. шопа (збудаванне з жэрдак для захоўвання сена ў летні час). На нязначнай адлегласці ад асноўных будынкаў стаяла лазня, якая палілася па-чорнаму. З другога боку ад дарогі, што злучала хутар з вёскай, быў размешчаны ток з конным манежам. Тут жа пад агульным дахам была асець з печкай і пуня для захоўвання сена.

Да нашага часу захаваліся хата, клець, хлеў, лазня. Хата мае планіроўку істопка – сенцы – хата – сені – хата – веранда. Сенцы і істопка былі прыбудаваны пазней. Планіроўка вылучаецца вялікімі габарытамі памяшканняў. Ва ўсіх памяшканнях дашчаныя падлогі, столі з дошак. Шчыт, карнізы, ліштвы ўпрыгожаны разьбой. На фасадзе з боку дарогі быў балкон, які пазней разабралі. Дах кроквенны, двухсхільны, над сенцамі і істопкай трохсхільны. Накрыты саломай.

Клець у плане блізкая да квадрата. Накрыта чатырохсхільным дахам з навесам над уваходам. Г-падобны хлеў складаецца з пуні, кароўніка, аўчарні і свінарніка. У кароўніку зроблена жэрдкавая столь. Дах кроквенны, накрыты саломай, акрамя свінарніка, накрытага цёсам.

У лазні захавалася печка, палаці і лавы. Падлога была з дошак, пакладзеных на зямлю. Столь нізкая з дошак па папярочных бэльках. Дах кроквенны чатырохсхільны, накрыты саломай. Плота і агароджы на хутары не было. За домам меўся вялікі сад, насупраць клеці за домам – агарод.

612Г000395	Пуня з в. Ваўкаўшчына Міёрскага раёна Віцебскай вобласці	канец XIX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Паводле статыстычных звестак, у пачатку XX ст. у вёсцы Ваўкаўшчына было каля 15 двароў, якія размяшчаліся ўздоўж вуліцы з двух бакоў. Двары былі замкнёныя (вяночныя) і паўзамкнёныя (П-падобныя). Асобна стаялі гумны з адным заездам.

Пуня, перавезеная ў музей, пабудавана В. Вайсковічам. Пасярэдзіне гумна быў зроблены ток, злева асець, па баках – застаронкі

для паасобных культур. Стаяла гумно асобна на адлегласці 200 м ад двара. Двор быў вяночны: хата – сені – варыўня – хлявы – свіран. Свіран стаяў насупраць хаты.

У 1937 г. гумно купіў Мацвей Курыловіч і перавёз на хутар, дзе яно і прастаяла да 1984 г. Выкарыстоўвалася для захоўвання сена і снапоў. У 1960-я гг. перакрылі гонтай, прыбралі застаронкі.

Гумно зрубна-каркаснай канструкцыі, прамавугольнае ў плане. Сцены зруба складзены з круглых бярвёнаў. Папярочныя сцены высокія, прадольныя – нізкія. Каркасная канструкцыя ўтворана з шулаў, стоек, раскосаў і бэлек. Дах накрыты саломай, трымаецца на козлах, якія абапіраюцца на бэлькі ў сценах. Вароты двухстворкавыя дашчаныя. Падмуркі мураваныя. Гумно падзялялася на засекі. Насупраць дзвярэй у гумне быў глінабітны ток. Злева ад яго – сенавал, справа – застаронак для захоўвання снапоў жыта і саломы. Іншыя застаронкі выкарыстоўваліся для захоўвання снапоў ячменю, гароху, лёну, аўса.

612Г000396	Ветраны млын з в. Янушаўка Мядзельскага раёна Мінскай вобласці	пачатак XX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Млын належыць да рэдкага тыпу ветракоў – пальтрак. Гэты тып спалучае ў сабе слуповыя канструкцыі (казловых) млыноў і галандскіх. Знешні выгляд млына нагадвае канструкцыю слуповага, у той час як унутраныя механізмы набліжаны да сістэмы, якія сустракаюцца ў галандскіх.

Пальтракі мелі каркасную канструкцыю сцен, ніжнія бэлькі якіх утваралі квадрат. Будынак стаяў на бутабетоннай аснове. У верхняй частцы асновы мацаваліся металічныя ролькі. Такім чынам пальтрак мог паварочвацца па крузе. Паводле сведчання сучаснікаў, млын з в. Янушаўка паварочваўся пры дапамозе лябёдкі. Раней дзве пары махаў мацаваліся ў навылётных адтулінах гарызантальнага вала клінамі. Вонкавая частка гарызантальнага вала была шматгранная. Пёры махаў рабіліся з цэльнага ствала акоранага дрэва. Да пёраў прыбіваліся рамштукі, а да іх жэрдкі, якія ўтваралі рабочую паверхню махаў. Пасярэдзіне махаў быў здымны шчыт для рэгулявання напору ветру. Акрамя ўнутранага тормазу быў і вонкавы. Для будаўніцтва такіх млыноў выкарыстоўваліся мясцовыя матэрыялы: сасна, дуб, елка, дранка ці салома на пакрыццё, зубцы кола рабілі з грабу, клёну, бярозы, тормаз з вярбы. Жорны – з буйназярністага і дробназярністага граніту.

Сам працэс памолу быў даволі просты. Мех з зернем прывязвалі да вяроўкі, перакінутай праз драўляны блок, замацаваны на верхняй бэльцы млына. На вяроўцы мех падымаўся да ўзроўню прыёмнага латка, зерне ссыпалася ў латок і далей у жорны. Гатовая мука напаўняла мяхі па ссыпному латку.

Выяўлены пад час экспедыцыі 1979 г. У 1980 г. млын перавезены ў музей. У 1995 г. праводзіліся рамонтныя работы, пад час якіх былі дэманціраваны і рэстаўрыраваны гарызантальны вал, махі і апоры з лесвіцай пад гарызантальны вал. Прымаючы пад увагу частыя паломкі махаў, у 2000 г. было вырашана замяніць іх канструкцыю на новую. Таму цяперашняя канструкцыя махаў не адпавядае гістарычнай. З 2001 г. млын экспануецца ў музеі.

612Г000397	Адрына з в. Лявонавічы Пастаўскага раёна Віцебскай вобласці	пачатак XX стагоддзя, рэканструкцыя 1986 года	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Адрына – старадаўняя гаспадарчая пабудова для захоўвання неабмалочанай збажыны, саломы, сена, сельскагаспадарчага інвентару. Перш чым пакласці на захоўванне неабмалочанае збожжа, рабілі своеасаблівыя сцены са снапоў па ўсім перыметры з унутранага боку. Першы рад снапоў ставілі камлём на зямлю (ці хворaст) і прывязвалі да жэрдак перакручанай лазовай веткай. Другі рад снапоў прывязвалі да жэрдак вышэй першага і г. д. да самага даху. Такім чынам утваралася сцяна са снапоў, якая закрывала астатнія. Затым снапы ўкладвалі радамі да тока каласамі. Снапы захоўваліся ў адрыне да абмалоту. Абмалот пачынаўся ў верасні і доўжыўся да лютага. Пасля абмалоту ў адрыне захоўвалася салома.

Адрына была пабудавана А. Раманоўскім на ўласнай сядзібе ў в. Лявонавічы. У 1984–1986 гг. была аднаўлена і экспануецца ў музеі. Яе канструкцыйная сістэма – стоечна-бэлечная, якая складаецца з ніжняга і верхняга абвязачных вянцоў і вертыкальных стоек. Сцены жэрдкавыя. Жэрдкі (латы) разрэджана замацаваны да вертыкальных апор у гарызантальным напрамку, а апоры – дыяганальнымі сувязямі (раскосамі), падмурак мураваны, страха чатырохсхільная, вальмавая. «Ключы» замацаваны на падоўжным прагоне, які падтрымліваецца двума парамі «козлаў». Козлы абапіраюцца на папярочныя бэлькі, якія ў сваю чаргу абапіраюцца на стойкі, запушчаныя ў лагі. Накрыта чаротам (камлём уніз) на жэрдкавых латах. Вароты двухстворкавыя, дашчаныя. Уздоўж сцяны насупраць варот зроблены невялікі навес для прасушкі бульбоўніку. Унутраная прастора перагародак не мае. Па цэнтры адрыны выбіта гладкая гліняная пляцоўка – ток для абмалоту збожжа.

612Г000398	Гумно з в. Кемянцы Браслаўскага раёна Віцебскай вобласці	пачатак XX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Гумно як гаспадарчая пабудова выконвала некалькі функцый: месца для захоўвання неабмалочанага збожжа, месца для абмалоту; часта тут рабілі сенавал ці мякіннік, захоўвалі прылады малацьбы. Канструкцыйнымі асаблівасцямі і знешняй формай гумно адрознівалася ад іншых гаспадарчых пабудоў сялянскага двара. Па-першае, гэта была самая высокая пабудова. Гумно ставілі ў канцы сядзібы.

Гумно належала Івану Казіміравічу Шукелю. Пабудавана ў пачатку 1920-х гг. Казімірам Шукелем. Гаспадарка К. Шукеля была вялікая і моцная. Хата пабудавана па тыповай трохкамернай схеме (хата + сені +варыўня). Двор быў П-падобны ў плане. Раней усе пабудовы былі накрыты саломай. Гумно ў пачатку 1960-х гг. перакрылі гонтай. У застаронках гумна гаспадар захоўваў жыта. Побач з гумном быў ненакрыты манеж. З 1961 па 1981 г. не выкарыстоўвалася.

Уяўляе пабудову зрубна-слупавой канструкцыі. У плане мае прамавугольную форму. Зруб гумна з шасці вянкоў. Зроблены ў просты вугал з астаткам «драчкай» уніз. Зруб стаяў непасрэдна на зямлі, толькі вуглы абапіраліся на валуны. Бярвёны аб'яднаны паміж сабой і ўмацаваны шуламі і лісіцамі. Вароты гумна аднастворкавыя, размешчаны пасярэдзіне бакавой сцяны. Тарцовыя сцены гумна звязаны паміж сабой абвязкай, якая праходзіць праз верх шулаў і на якой ляжаць бэлькі, што трымаюць дзядкі. Страха на дзядках вальмавая, мала звязана са сценамі. Асноўны яе цяжар ляжыць на сохах. Сохі – шулы гумна – стаяць на вялікіх бярвёнах, што пакладзены паралельна бакавым сценам гумна, і гэтыя бярвёны ўтвараюць аснову застаронак. Сістэма застаронак утварае межы тока. Ток знаходзіцца пасярэдзіне гумна. Ён глінабітны. Ёўня знаходзілася справа ад уваходу. Задняя сценка зруба ёўні з'яўлялася тарцовай сцяной гумна. Зверху ёўня была накрыта дошкамі. Печка была збіта з гліны. Стаяла ў левым куце ад уваходу.

612Г000399	Макавееўская царква і званіца з в. Вялец Глыбоцкага раёна Віцебскай вобласці	XVIII стагоддзе	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

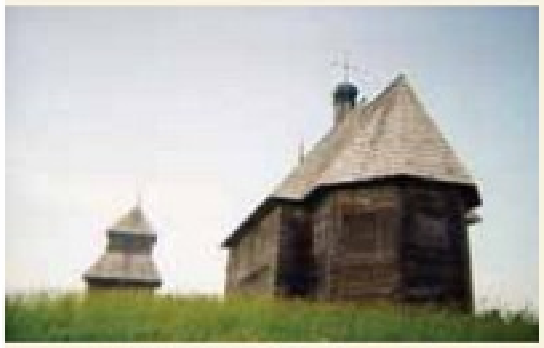

Па звестках старажылаў, царква ў в. Вялец была перанесена з в. Буртулеўка ў канцы XIX ст. Царква са званіцай размяшчаліся ў канцы вёскі, вакол царквы былі пасаджаны бярозы.

Першапачаткова складалася з двух аб'ёмаў – алтара і асноўнай часткі. Пазней быў прыбудаваны прытвор і храм набыў кананічную трохчасткавую форму. Царква мела чатырохсхільны дах. У цэнтры заходняга фасада быў аконны праём, які цяпер увайшоў у інтэр'ер.

Апошні рамонт царквы адбыўся ў 1950-я гг. Была заменена кроквенная сістэма і перакрыты новай гонтай дах, зроблены новыя ліштвы, дзверы. У званіцы ў гэты час заменены тры ніжнія вянцы зруба. Каваль з в. Забалаць адрамантаваў над царквой і званіцай крыжы. Вядома, што ў царкве мелася пяць званоў.

Храм дзейнічаў да канца 1950-х гг. Пасля закрыцця царкоўныя рэчы, абразы, кнігі перададзены часткова ў Новапарэцкую царкву, а часткова ў царкву Раства Багародзіцы ў Глыбокім.

Царква са званіцай выяўлены ў час экспедыцыі ў канцы 1960-х гг.

612Г000400	Спаса-Праабражэнская царква з в. Барань Аршанскага раёна Віцебскай вобласці	пачатак XVIII стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Унікальны помнік драўлянага культавага дойлідства Спаса-Праабражэнская царква вылучаецца сваімі незвычайнымі архітэктурнымі формамі. Аналагаў гэтай царквы не сустракаецца на тэрыторыі Беларусі. Толькі Спаса-Праабражэнская царква ў в. Смаляны (таксама Аршанскі раён) сваёй архітэктурай падобная да Баранскай царквы.

Спаса-Праабражэнская царква была пабудавана ў 1704 г. Гэта дата заснавання царквы ёсць у дакументах па страхаванні забудовы за 1910–1913 гг.

Царква дзейнічала да 1930 г., затым была закрыта, і ў яе памяшканні зроблены клуб. Пры гэтым, натуральна, змянілася ўнутранае ўпрыгажэнне царквы, быў разабраны іканастас. У 1961 г. у будынку былой царквы размясцілі фуражны склад калгаса «Авангард». Праз дваццаць пяць гадоў царква была выратавана – яе перавезлі ў Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту.

Аснову архітэктурнай кампазіцыі царквы складае цэнтральны квадратны ў плане высокі зруб з чатырохсхільным дахам, на якім стаіць высокі і вузкі барабан з невялікім купалам. Даўжыня сцяны цэнтральнага зруба 9 м.

Канструкцыя такіх зрубаў, высокіх і квадратных у плане, узнікла ў старажытны час. Храм быў галоўным будынкам сельскага наваколля, таму прымітыўная форма яго не магла задаволіць сучаснікаў. Па сутнасці, канструкцыя цэнтральнага зруба царквы з'яўляецца канструкцыяй гарадской абарончай вежы. У драўлянай архітэктуры ні ў межах Беларусі, ні ў суседніх краінах не захавалася помніка архітэктуры, дзе так арганічна спалучаліся б прыёмы і метады абарончага і культавага дойлідства. У мэтах павелічэння плошчы з трох бакоў вакол цэнтральнага зруба ўзведзены невысокі зруб. Так атрымалася галерэя, якая стварае ніжні ярус будынка. Унутры царквы, у ніжняй частцы цэнтральнага зруба, зроблены вялікія праёмы. Так будаўнікі царквы вырашалі праблему арганічнай цэласнасці ўнутранай прасторы будынка. Закрытая галерэя, якая з трох бакоў ахоплівае храм, была шырока распаўсюджана ў старажытнарускай мураванай архітэктуры.

Але такая канструкцыйная схема царквы аказалася неперспектыўнай. Атрымалася гэта па эстэтычных і ідэалагічных прычынах. Крыху простыя, вуглаватыя формы гэтых цэркваў не маглі вытрымаць канкурэнцыю з узнёслымі формамі храмаў новага тыпу. З сярэдзіны XVII ст. у праваслаўі намячаецца тэндэнцыя вяртання да візантыйскіх канонаў, і новыя цэрквы сталі ўзводзіць пяцікупальнымі.

На Беларусі гэтыя тэндэнцыі ў XVIII ст. яшчэ не сталі вядучымі. І беларускія дойліды традыцыйна ўзводзілі храмы былой канструкцыі. Пра гэта сведчыць Баранская Спаса-Праабражэнская царква.

612Г000401	Вяночны двор з в. Волева Дубровенскага раёна Віцебскай вобласці	пачатак XX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Вяночны двор у тыпалагічных адносінах уяўляе замкнёны комплекс з сумяшчэннем функцый чыстага і гаспадарчага двароў.

Першапачаткова сядзіба фарміравалася ў структуры вёскі вулічнага тыпу. У пачатку 1920-х гг. перанесена на хутар, а ў канцы 1930-х гг. – у вёску. Пры некаторых зменах структуры агульны характар аб'ёмна-планіровачнага вырашэння захаваўся. У склад уваходзіў склеп. Па свайму сацыяльна-эканамічнаму патэнцыялу сядзіба адносілася да бядняцкіх гаспадарак.

612Г000402	Сядзіба з в. Бракава Слабада Чавускага раёна Магілёўскай вобласці	пачатак XX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Перавезеная ў музей сядзіба пабудавана ў 1919 г. Належала братам Савелію і Пятру Мінкавічам Сапегам. У вяночным двары з в. Бракава Слабада прысутнічае шэраг архітэктурна-планіровачных рыс, характэрных для левабярэжнага Прыдняпроўя. Комплекс жылых і гаспадарчых пабудоў складае чатырохвугольнік, набліжаны да квадрата. Усе пабудовы звязаны паміж сабой.

Парадак размяшчэння пабудоў наступны: да хаты прыбудаваны сенцы, у якіх выдзелена камора. Паралельна хаце размешчаны хлявы, пуня. Перпендыкулярна гэтым дзвюм лініям пабудоў бліжэй да хаты пастаўлена клець. Прамежак паміж клеццю і хатай закрыты замётам, парканам з гарызантальна замкнутых у шулы бярвёнаў. За клеццю ў адзін рад з ёю размешчана паветка, якая злучае клець з пуняй. Паралельна гэтым пабудовам яшчэ адна паветка. Замыкаецца яна брамай. За межы двара вынесены склеп і гумно.

Склеп быў рэканструяваны ў 1988 г. Аднак у 2001 г. у сувязі з разбурэннем падземнай часткі грунтавымі водамі выканана паўторная рэканструкцыя на новым месцы.

612Г000403	Ветраны млын з в. Зелянец Хоцімскага раёна Магілёўскай вобласці	пачатак XX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Паводле звестак мясцовых старажылаў, млын быў пабудаваны ў 1873 г. братамі Марозавымі. Дзейнічаў прыкладна да 1963 г.

Уяўляе сабой шатровы млын на два паставы. На васьміграннным зрубе пастаўлены корпус і паваротны шацёр каркаснай канструкцыі, абшытыя дошкамі ў два слаі. Паварот шатра супраць ветру адбываецца з зямлі пры дапамозе дышла, замацаванага ў шатровай частцы. Чатырохмахавыя крылы замацаваны на гарызантальным вале з вялікім зубчастым колам, размешчаным у шатровай частцы. Тормаз вялікага кола рэгулюецца з зямлі звонку. У корпусе двое дзвярэй, размешчаных насупраць.

612Г000404	Жылы дом з вул. Вызвалення, 4 у г. Мінску	пачатак XX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Жылы дом з вул. Вызвалення з'яўляецца помнікам драўлянай архітэктуры Ракаўскага прадмесця. Гісторыя помніка сведчыць, што ў ім адлюстраваны не толькі рысы драўлянай архітэктуры, характэрныя для былой вул. Уваскрасенскай, але і характэрныя асаблівасці забудовы прадмесцяў XIX – пачатку XX ст.

Натурнае даследаванне помніка было выканана ў 1985 г. у сувязі з разборкай дома і перавозам яго ў музей. Даследаванні паказалі, што веранда прыбудавана пазней, у 1960 г. Планіроўка дома захавалася.

Паводле адміністрацыйна-паліцэйскага падзелу 2-й паловы XIX – пачатку XX ст., участак, на якім быў узведзены дом, знаходзіўся ў 630-м квартале пад № 3 у другой частцы горада. У той час пляц з забудовай належаў Лейбу Гіршавічу Куперу. Акрамя жылога дома на пляцы існавалі хлеў, лядоўня. Плошча пляца складала 121,5 кв. саж.

Паводле дакумента, дом пабудаваны каля 1906–1907 гг. Меў памеры 18x10x5,8 аршын, крыты гонтай. Праект на будаўніцтва жылога дома быў зацверджаны ў 1895 г. Акрамя дома на пляцы меркавалася пабудаваць яшчэ драўляны флігель. Па праекце дом складаўся з дзвюх жылых чатырохпакаёвых кватэр. Уваходы былі з боку двара праз зблакіраваную веранду і кухню. У працэсе будаўніцтва адбыліся нязначныя адхіленні ад праекта.

Аналіз планаў пабудовы за 1895, 1948 і 1984 гг. сведчыць, што за перыяд існавання планіровачная структура не мела значных пераробак.

Сцены рублены ў чысты вугал з зашыўкай дэкаратыўнымі накладкамі і карнізам. Бярвёны абчасаныя на два канты. Пастаўлены на бутабетонны падмурак. Капітальнай сцяной падзелены на дзве часткі. Падлога двайная на лагах. Столь таксама двухслойная. Дах кроквенны, апошнім часам быў накрыты дранкай. Галоўны фасад падзелены прамавугольнымі аконнымі праёмамі ў ліштвах з прапіленым і вытачаным дэкорам, з філянговымі аканіцамі. На дваровым фасадзе зроблена веранда з ганкам.

612Г000405	Капліца з в. Каралеўцы Вілейскага раёна Мінскай вобласці	пачатак XX стагоддзя	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Капліца пастаўлена на невысокім бутавым падмурку. Зруб нефа і алтара зроблены з бруса ў чысты вугал. Прытвор утвораны двума магутнымі слупамі-калонамі, на якія абапіраюцца хоры. Прытвор ашаляваны, сцены нефа і алтара на ўсю вышыню ашаляваныя. У нефе два акны з тоўстымі касякамі. Верхні касяк меў дугападобны падцёс. У бакавых сценах алтара зроблены два рамбічныя акенцы. Дах над прытворам, нефам і алтаром меў кроквенную сістэму, якая абапіралася на верхняе бервяно. Над нефам кроквы ўтваралі шацёр, які пераходзіў у канічную вежу. Дах быў накрыты гонтай.

Планіроўка і архітэктурна-канструкцыйныя вырашэнні нясуць у сабе стылістычныя рысы драўлянай архітэктуры уніяцкіх цэркваў перыяду позняга барока. На жаль, у далейшым такія прыёмы і вырашэнні не атрымалі развіцця, бо з развіццём стылю класіцызму пачалі распаўсюджвацца «ўзорныя» праекты. Таму капліца з в. Каралеўцы з'яўляецца каштоўным і унікальным помнікам драўлянага дойлідства.

612Г000406	Будынак чыгуначнага вакзала станцыі Уша з в. Краснае Маладзечанскага раёна Мінскай вобласці	XIX стагоддзе	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

Уяўляе сабой прамавугольны ў плане драўляны будынак пад двухсхільным дахам. У аздабленні фасадаў выкарыстаны разны дэкор, дэкаратыўна апрацаваныя кранштэйны, ліштвы. Будынак пастаўлены на невысокі цокаль. Сцены зруба ашаляваныя. Унутраная планіроўка зменена, дэкор у інтэр'ерах адсутнічае.

612Г000407	Мячэць з в. Даўбучкі Смаргонскага раёна Гродзенскай вобласці	1735 год	в. Азярцо, тэрыторыя Установы «Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту»	2	25.02.2000 № 57	14.05.2007 № 578

З'яўленне татараў на Беларусі адносіцца да перыяду пачатковай гісторыі Вялікага княства Літоўскага. Гедымін, а затым Кейстут і Альгерд не раз запрашалі татараў на службу. Асноўным арганізатарам татарскага асадніцтва лічыцца Вітаўт. Казімір Ягелончык, Аляксандр, Жыгімонт I пашыралі татарскую калонію, умацоўвалі яе матэрыяльную аснову за кошт раздачы зямель. У 1561 і 1568 гг. Жыгімонт Аўгуст даў татарам прывілей на шляхецтва.

У месцах кампактнага пражывання татараў будаваліся мячэці. Мячэць, якая захавалася ў в. Даўбучкі, першапачаткова была пабудавана ў XVIII ст. у в. Сялец Беніцкай гміны Маладзечанскага павета. У пачатку XIX ст. перавезена ў Даўбучкі. Вядома, што на працягу гісторыі існавання мячэць значных перабудоў не мела, змянялася толькі аддзелка (першапачаткова была пабелена, швы замазаны глінай). Асноўны аб'ём прамавугольны ў плане з прырубленай пяціграннай апсідай. У мужчынскай палове знаходзіўся мумібір (хоры). Дах быў шатровы з купальным завяршэннем. Купал быў накрыты дранкай і пафарбаваны ў чырвоны колер (сурыкам). Мінарэт уяўляў сабой двух'яруснае каркаснае збудаванне, перакрытае шатровым дахам.

Наяўнасць квадратнага ў плане зруба з купалам, галерэі, праёмаў з элементамі арак, вуглавое размяшчэнне мінарэта набліжаюць мячэць у Даўбучках да традыцый візантыйскага дойлідства. Купал, блізкі да падкowападобнай аркі, разьба на калонах, арачныя раскосы, вырашэнне міхраба і мумібіра ўяўлюць элементы традыцыйнай мусульманскай архітэктуры. Да традыцый беларускага драўлянага дойлідства трэба аднесці мінарэт, падобны на званіцу царквы ці касцёла, канструкцыйныя элементы, запаўненне праёмаў.

Асновай купала з'яўляецца вертыкальны слуп, які абапіраўся на бэлечную сістэму. На слуп і верхнія бярвёны (абвязку) абапіраліся кроквы. Абвязка ўтварала шматвугольнік з 12 гранямі. Такім чынам, купал быў не функцыянальным элементам, а толькі формай, унутры была плоская суцэльная столь.

613В000408	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Стукацічы, 500 м на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000409	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Траскоўшчына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000410	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	в. Цімошкі, 2 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000411	Брацкая магіла	1944 год	в. Шчомысліца	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000412	Брацкая магіла	1944 год	в. Юзуфова	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Мядзельскі раён

613Д000413	Брацкая магіла савецкіх воінаў і партызан	1941–1944 гады	г. Мядзел, вул. 1 Мая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
612Г000414	Комплекс былога кляштара кармелітаў: касцёл Маці Божай жылы дом званіца	1754 год	г. Мядзел, на беразе воз. Мястра	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Касцёл пабудаваны ў 1754 г. з цэглы. Фундатар кляштара ўладальнік мястэчка Антон Кошчыц прывёз з Рыма мошчы Св. Юстына (перанесены ў касцёл в. Мосар Глыбоцкага раёна), што зрабіла кляштар кармелітаў босых месцам паломніцтва. Кляштар скасаваны ў 1840 г. Касцёл у 1866 г. пераасвячоны ў праваслаўную царкву. У 1920 г. вернуты каталікам. У 1945 г. закрыты. У 1989 г. зноў вернуты вернікам. Помнік архітэктуры позняга барока з элементамі ракако.

Квадратны ў плане купальны храм цэнтрычнай кампазіцыі. Гранёны паўсферычны купал з чатырма люкарнамі абапіраецца на васьмігранны барабан. Фасады прарэзаны люкарнамі і лучковымі праёмамі. Над купалам узвышаецца васьмігранная вежа-ліхтар з валютамі. Фасады аднолькавыя па кампазіцыі і дэкоры. Цэнтральныя іх часткі вылучаны выступамі, якія фланкіраваны калонамі карынфскага ордэра. Паміж калонамі размешчаны глыбокія конхавыя нішы. Сцены завершаны разарванымі франтонамі, пад карнізам па перыметры праходзіць пояс сухарыкаў. Вуглы ўмацаваны плоскімі пілястрамі. Аконныя і дзвярныя праёмы з паўцыркульнымі і лучковымі арачнымі завяршэннямі. Над парталам цэнтральнага ўвахода пад верхнім аконным праёмам навісае маленькі балкон з мудрагелістай выгнутай агароджай, упрыгожанай звівамі галінак, кветак (чыгуннае ліццё).

Дэкаратыўнае афармленне інтэр’ера выканана ў стылі ракако.

Размешчаная побач плябанія – помнік пераходнага перыяду ад барока да класіцызму. Мураваная двухпавярховая пабудова, накрытая высокім двухсхільным дахам. Фасады прарэзаны невялікімі прамавугольнымі аконнымі праёмамі і крапаваны лапаткамі. Тарцы будынка завершаны трохвугольнымі франтонамі. Чатыры невялікія памяшканні злучаны анфіладна.

613В000415	Гарадзішча	X–XIII, XVI–XVIII стагоддзі	г. Мядзел на паўвостраве воз. Мястра	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000416	Селішча перыяду ранняга сярэднявечча	VI–VIII стагоддзі	г. Мядзел, 100 м на ўсход ад гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000417	Курганны могільнік	VI–XI стагоддзі	г. Мядзел, 1 км на паўднёвы ўсход ад горада	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000418	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Алешкі, 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі, правы бераг р. Страча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
612Г000419	Фрагменты былога сядзібна-паркавага ансамбля: рэшткі сядзібнага дома фрагменты парку дзве гаспадарчыя пабудовы	канец XVIII – пачатак XX стагоддзя	в. Альшэва	2	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578

Сядзіба Хамінскіх фарміравалася ў барочных формах на жывапіснай тэрасе р. Страча, прытока Віліі, сярод лясоў, недалёка ад Блакітных азёр. Яе парадная частка ўключала сядзібны дом і тэрасны парк. Сядзібны дом пабудаваны прыкладна ў сярэдзіне XVIII ст. Потым будынак пашыраўся і перабудоўваўся згодна з новымі патрабаваннямі і набыў складаную планіроўку. Першапачаткова галоўны аб'ём будынка быў драўляны, з неачасаных бярвёнаў, аднапавярховы, з ламаным мансардным дахам, накрытым гонтай. У пачатку XIX ст. парадны фасад упрыгожыў порцік з шасці калон (бакавыя калоны былі спараныя), які завяршаўся франтонам з радавым гербавым шчытом. У застрэшшы была зроблена дамашняя каплічка, увянчаная невялікай вежай з гадзіннікам, які паказваў месяцы, дні і вызваньваў гадзіны і чвэрць гадзіны.

У 1881 г. да паўднёвага фасада будынка была прыбудавана на высокім цокалі тэраса з мураванай балюстрадай (захавалася). У 1893 г. вялася дабудова будынка па праекце Т. Раствароўскага. Да кароткіх бакавых крылаў дабудаваны мураваныя, і будынак набыў П-падобную (у плане) форму. У гэты час былі праведзены змены на галоўным фасадзе. Часткова зашываецца і зашкляецца прастора каля порціка, разбіраецца маленькая вежа.

На мяжы стагоддзяў сядзіба Хамінскіх уяўляла сабой складаны комплекс, які ўключаў сядзібны дом, афіцыну, парк, сад, аранжарэю з домам, кухню, шматлікія гаспадарчыя пабудовы: свірны, стайні, кароўнікі, два гумны з малацілкай, навесы, куратнікі, а таксама кузню, вінакурню, пякарню, сушылку для зерня, сховішча для гародніны, лазню. Бурную Страчу перагароджвала плаціна. Энергіяй падаючай вады сілкаваліся два млыны, піларама, паравік, электрастанцыя. На беразе вадаёма быў зроблены прычал для лодак.

Была наладжана складаная водная сістэма з 15 сажалак, каналаў і праток, падземнага трубаправода і рыбная гаспадарка. Пры сядзібе была школа.

Сядзібны дом абкружаў парк плошчай каля 3 га. Ён закладзены ў духу тэрасных рэгулярных барочных паркаў. У плане меў выгляд прамавугольніка, выцягнутага ўздоўж асноўнай кампазіцыйнай восі. З паўночнага боку парк шчыльна падыходзіў да вадаёма на Страчы, з паўднёвага яго акаймляў вялікі сад. Тэрыторыя парку аформлена ў выглядзе пяці тэрас з невялікімі перападамі вышынь. Дом размешчаны на другой тэрасе.

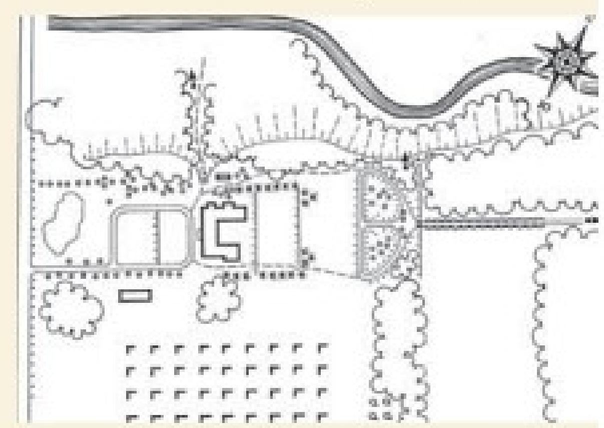

З боку азёр парк не меў межаў і пaступова пераходзіў у лясныя ландшафты.

Ад сядзібнага дома засталося адно крыло, часткова тэраса і падвалы. Спалучаў рысы народнай драўлянай архітэктуры, барока, неакласіцызму, неабарока і нават стылю мадэрн.

На гаспадарчым двары захаваліся дзве мураваныя стайні, пабудаваныя ў пачатку XX ст. з чырвонай цэглы. Прыцягвае ўвагу вялікі склеп былой гаспадарчай пабудовы, у якой месціліся пякарня, маслабойня, кухня і майстэрня. Дата будаўніцтва 1887 г. па-майстэрску высечана на бліскучай шэрай паверхні колатага валуна. Дом садоўніка прыстасаваны пад мясцовы фельдшарскі пункт.

613В000420	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Астраўляны, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000421	Брацкая магіла рускіх салдат	1916 год	в. Брусы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

611Г000422	Комплекс былога кляштара бернардзінцаў дэкаратыўнае аздабленне касцёла: галоўны і бакавыя алтары роспісы	XVIII стагоддзе	в. Будслаў	1	18.07.1996 № 37, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Пры будаўніцтве выкарыстаны муры бакавой капліцы касцёла XVII ст. Касцёл – помнік архітэктуры позняга барока.

Трохнефавая безапсідная двухвежавая базіліка з трансептам. Галоўны фасад з дзвюма шмат'яруснымі вежамі па баках аздоблены багатай дэкаратыўнай пластыкай: пілястрамі, паўкалонамі, складанымі раскрапоўкамі. Інтэр'ер перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі з распалубкамі. Сферычны купал размешчаны на перакрыжаванні галоўнага нефа і трансепта, раскрываецца толькі ва ўнутраную прастору. У капліцы Св. Барбары размешчаны драўляны разны алтар Звеставання Найсвяцейшай Дзевы Марыі (каля 1643 г.) – адзін з выдатных помнікаў ранняга барока на Беларусі. Бакавыя часткі алтара вырашаны ў выглядзе карынфскіх каланад, якія служаць кулісамі для 20 скульптур. Захаваліся да нашага часу без пазнейшых перамалёвак выдатныя фрэскавыя роспісы касцёла.

У касцёле знаходзіцца Будслаўскі абраз Маці Божай – адзін з найбольш шануемых каталіцкіх абразоў. Папа Рымскі Іаан Павел II у 1996 г. абвясціў гэту ікону патронкай Беларусі.

613В000423	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Белаўшчына, на беразе ручая	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000424	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Галубенькі, урочышча Гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000425	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Гарадзішча, 0,26 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000426	Селішча	VI стагоддзе да н.э. – VIII стагоддзе н.э.	в. Гарадзішча, на паўночны захад ад гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000427	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Дзягілі, у вёсцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613В000428	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Дзянісава, урочышча Раманава Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000429	Курганны могільнік	канец 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Занарач, на паўднёвай ускраіне могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
612Г000430	Комплекс кляштара кармелітаў: касцёл жылы кляштарны корпус вежа-званіца брама	першая чвэрць XVIII стагоддзя	в. Засвір	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Касцёл пабудаваны ў 1713–1714 гг. Крыштофам і Ядвігай Зяновічамі. Пасля 1864 г. кляштар скасаваны, касцёл з 1866 г. дзейнічаў як праваслаўная царква. Вернуты каталікам у 1919 г. У 1946 г. касцёл зноў закрыты, жылы корпус прыстасаваны пад школу. Храм адрэстаўрыраваны і пачаў дзейнічаць з 1994 г.

Касцёл – помнік архітэктуры барока. Мураваны аднанефавы двухвежавы базілікальны храм з паўкруглай апсідай накрыты высокім двухсхільным дахам. У цэнтры да галоўнага фасада прымыкае невялікая паўкруглая прыбудова, верагодна, абарончага прызначэння.

Жылы корпус прылягае да касцёла з поўначы. Мураваны П-падобны ў плане аднапавярховы будынак, захаваўся часткова. Асобна ад касцёла стаіць невялікая мураваная брама. Вежа-званіца – помнік архітэктуры класіцызму. Вырашана ўзнятым на бутавы п'едэстал чатырохгранным шатровым аб'ёмам, грані якога прарэзаны арачнымі прасветамі.

613Г000431	Комплекс былой сядзібы: сядзібны дом два флігелі гаспадарчыя пабудовы уязная брама фрагменты парку	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	в. Камарова	3	28.06.2005 № 110	14.05.2007 № 578
613Г000654	Касцёл Маці Божай	1820–1826 гады	в. Канстанцінава	3	15.11.2006 № 125	14.05.2007 № 578
613В000432	Курганны могільнік	VI–XII стагоддзі	в. Засвір, 1 км на поўдзень ад вёскі, у лесе, урочышча Капцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000433	Селішча	другая палова 1-га – пачатак 2-га тысячагоддзя н.э.	в. Засвір, 1,5 км на захад ад вёскі, каля воз. Свір	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613Г000434	Свята-Троіцкая царква	другая палова XIX стагоддзя	в. Княгінін	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
613Г000435	Троіцкая царква	XIX стагоддзе	г.п. Крывічы	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
612Г000436	Комплекс былога кляштара трынітарыяў: касцёл Св. апостала Андрэя кляштарны корпус	1776 год	г.п. Крывічы, вул. 17 Верасня	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Кляштар пабудаваны манахамі ордэна трынітарыяў. У 1796 г. замест драўлянага ўзведзены існуючы мураваны касцёл. Кляштар скасаваны ў 1832 г. У канцы XIX ст. абнесены бутавай агароджай з трохарачнай цаглянай брамай.

Касцёл – помнік архітэктуры барока. Аднанефавы аднавежавы базілікальны храм з прамавугольнай апсідай, накрыты высокім двухсхільным дахам. Алтар упрыгожаны ляпнінай, скульптурай.

Жылы корпус таксама вырашаны ў стылі барока. Прымыкае да паўднёва-ўсходняй сцяны касцёла. Двухпавярховы прамавугольны ў плане. Фасады чляненых прамавугольнымі аконнымі праёмамі і плоскімі лапаткамі ў прасценках.

613Д000437	Брацкая магіла савецкіх воінаў і партызан	1943–1944 гады	г.п. Крывічы, вул. 17 Верасня	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000438	Будынак былога сядзібнага дома	пачатак XX стагоддзя	в. Лушчыкі	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
613Г000439	Троіцкая царква	1926 год	в. Мікасецк	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
613В000440	Гарадзішча	I–IV, VI–VIII, X–XI стагоддзі	в. Мікасецк, урочышча Чорная Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000441	Селішча	VI–XI стагоддзі	в. Мікасецк, вакол гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000442	Помнік партызанам Вілейшчыны	1941–1944 гады	в. Мікольцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
612Г000443	Андрэеўскі касцёл і званіца	XVIII, XIX стагоддзі, пачатак XX стагоддзя	в. Нарач	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы ў цэнтры вёскі на сродкі парафіян. Асвячоны ў 1904 г.

Касцёл – помнік архітэктуры неаготыкі. Трохнефавы бязвежавы прамавугольны ў плане храм з трохграннай апсідай. Высакаякасная чырвона-цагляная муроўка сцен, паліхромная муроўка цокаля гранітнымі квадрамі, каляровае вітражнае аш-

кленне аконных праёмаў ствараюць каларыстычную насычанасць архітэктуры храма. Алтар, хоры з арганам багата ўпрыгожаны скульптурай, разьбой з пазалотай.

Званіца квадратная ў плане, трох'ярусная. Помнік народнага драўлянага дойлідства. Пры перабудове ў XIX ст. нададзены асобныя рысы класіцызму.

613Г000444	Ільінская царква	1850-я гады	в. Нарач	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
613В000445	Курганны могільнік	VI–XI стагоддзі	в. Нагаўкі, урочышча Валатоўкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000446	Курганны могільнік	XI–XII стагоддзі	в. Наўры, 1 км на поўдзень ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000447	Курганны могільнік	VI–XI стагоддзі	в. Няверы, 0,5 км на поўдзень ад вёскі, на правым беразе р. Сэрвач	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000448	Курганны могільнік	VI–VIII стагоддзі	в. Палессе, 0,2 км на ўсход ад вёскі, на беразе р. Сэрвач	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000449	Гарадзішча	X–XV стагоддзі	в. Пярэградзь, на востраве воз. Мядзел, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000450	Селішча	VI–VIII стагоддзі	в. Пярэградзь, на востраве воз. Мядзел, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000451	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VII стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Пярэградзь, на востраве Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000452	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – IX стагоддзе н.э.	г.п. Свір, у цэнтры пасёлка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000453	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	г.п. Свір, на паўднёва-заходняй ускраіне пасёлка, на беразе воз. Свір, урочышча Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
612Г000454	Мікалаеўскі касцёл	1653, 1908 гады	г.п. Свір, вул. Савецкая, 27	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны з цэглы ў цэнтры пасёлка. Асвячоны ў 1680 г. У 1908 г. грунтоўна перабудаваны і значна пашыраны. У 1961 г. закрыты. У 1990 г. перададзены вернікам. Абнесены бутавай агароджай з убудаванымі ў яе капліцамі, абсаджаны ліпамі і клёнамі. Помнік эклектычнай архітэктуры з элементамі барока.

Шасціслуповая трохнефавая базіліка. Да тарцоў трансепта прыбудаваны вежа-званіца і капліца з ліхтаром. Галоўны фасад двух'ярусны. Унутраная прастора перакрыта крыжовымі скляпеннямі. Сцены інтэр'ера дэкарыраваны пілястрамі, прафіляванымі карнізамі, фрэскавым роспісам, ляпнінай, разеткамі.

613Г000455	Царква Аляксандра Неўскага	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Слабада	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
613В000456	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Слабада, урочышча Весялуха	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000457	Курганны могільнік	VI–XI стагоддзі	в. Слабада, урочышча Старына	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000458	Курганны могільнік	VI–XII стагоддзі	в. Старынкі, урочышча Валатоўкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000459	Царква Мікалая Цудатворца	пачатак XX стагоддзя	в. Старыя Габы	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
613Д000460	Брацкая магіла рускіх салдат	1916 год	в. Узла	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000461	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Целякі, урочышча Гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000462	Брацкая магіла рускіх салдат	1916 год	в. Чарэмшыцы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000463	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Шыкавічы, урочышча Гарадзец	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000464	Былая сядзіба К. Сулістроўскага: фрагменты парку уязная алея сістэма сажалак касцёл, званіца, плябанія гаспадарчы двор руіны спіртзавода	другая палова XVIII стагоддзя	в. Шэметава	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578

Нясвіжскі раён

610Г000465	Комплекс былога кляштара езуітаў: касцёл Божага Цела з дэкаратыўным аздабленнем: роспісы ў інтэр'еры, выкананыя пад кіраўніцтвам К.Д. Гескага; алтарная карціна «Тайная вячэра» К.Д. Гескага; надмагільныя помнікі і барэльефы: Мікалая Крыштофа Радзівіла Сіроткі, Канстанціна Радзівіла, Эльжбеты Яўфіміі Радзівіл, Крыштофа Радзівіла, Ігната Мураўскага, Канстанцыі Радзівіл, Людвіка Кандратовіча (У. Сыракомля); скульптуры на галоўным фасадзе: Св. Крыштофа, Св. Мікалая, Св. Францішка Ксаверыя, Ігнація Лаёлы; пахавальная крыпта роду Радзівілаў (70 трун-саркафагаў, канопа і урна з прахам); вежа; капліца Булгарына; агароджа з брамай	XVI–XIX стагоддзі	г. Нясвіж, вул. Міцкевіча	0	27.03.2002 № 64, 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Касцёл Божага Цела пабудаваны ў 1587–1593 гг. па праекце італьянскага архітэктара Яна Марыі Бернардоні па фундацыі Мікалая Крыштофа Радзівіла Сіроткі. Асвячоны 7 кастрычніка 1601 г. За аснову праекта, хоць і са значнымі зменамі, была ўзята планіроўка галоўнага храма езуітаў Іль Джэзу ў Рыме. Аднак пры агульным кампазіцыйным падабенстве і барочнай стылістыцы нясвіжскі касцёл значна адрозніваецца, што абумоўлена мясцовымі будаўнічымі традыцыямі і патрабаваннямі заказчыка.

Кампазіцыя касцёла строга лагічная, пазбаўленая ад перанасычанасці барочнага дэкору. Магчыма, што касцёл быў на Беларусі адным з першых будынкаў, фасады якога былі атынкаваны і пабелены. Як сведчаць праектныя чарцяжы і гравюра Т. Макоўскага, першапачаткова па баках галоўнага фасада былі зроблены абарончыя цыліндрычныя вежачкі, традыцыйныя для беларускай готыкі, з вітымі лесвіцамі на эмпоры (галерэі) у бакавых нефах. Пасля пажару ў сярэдзіне XVII ст. касцёл адноўлены архітэктарам О. Крыгерам.

Каля 1705 г. па ініцыятыве Караля Станіслава Радзівіла распачаліся рамонтныя работы і рэканструкцыя касцёла, якія доўжыліся амаль паўстагоддзя і завяршыліся пры Міхале Казіміры Радзівіле (Рыбанька). У выніку будаўнічых работ былі ліквідаваны эмпоры над нефамі і круглыя вежы з лесвіцамі, таксама знесены вежачкі над скарбцам і сакрысціяй, зменена форма і размяшчэн-

не некаторых акон. Іншую форму атрымаў ліхтар над купалам. Унутры касцёла былі ліквідаваны імпосты ў аркадах паміж нефамі, іншае афармленне атрымалі гатычныя пілястры галоўнага нефа.

Са скасаваннем ордэна езуітаў і закрыццём калегіума ў 1773 г. касцёл стаў фарным. Храм быў пашкоджаны ў гады Вялікай Айчыннай вайны, адноўлены ў 1944 г.

Нясвіжкі касцёл – першая крыжова-купальная базіліка з бязвежавым барочным фасадам на тэрыторыі Беларусі і Польшчы. Галоўны фасад двух'ярусны, расчлянёны па вертыкалі пілястрамі, па гарызанталі – развітым антаблементам. Першы ярус, які займае шырыню трох нефаў, падзелены пілястрамі на пяць частак, бакавыя з якіх вылучаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі і круглымі люкарнамі. Уваходны партал завершаны лучковым франтонам. Другі ярус займае шырыню цэнтральнага нефа, расчлянёны пілястрамі на тры часткі, завершаны трохвугольным франтонам з люкарнай. Абодва ярусы кампазіцыйна аб'яднаны ўвагнутымі бакавымі прыбудовамі, упрыгожаны чатырохарачнымі экседрамі са скульптурнымі выявамі Святых Мікалая, Крыштофа, Ігнацыя Лаёлы, Францішка Ксаверыя. На васьміграннным светлавым барабане ўзвышаецца гранёны купал, завершаны ліхтаром з фігурным шлемам. На фасадзе храма знаходзіцца надпіс на лацінскай мове: «Пакланіся святому храму твайму ў страху сваім».

Унутры цэнтральны неф перакрыты цыліндрычным скляпеннем з люнетамі, бакавыя нефы – крыжовымі. Прэсбітэрый аддзелены ад нефа драўлянай разной агароджай. У залу адкрыты бакавыя капліцы Св. Андрэя і Св. Пятра.

Інтэр'ер храма багата дэкарыраваны роспісам у тэхніцы грызайль. Фрэскі зроблены ў 1750–1760-я гг. з удзелам мастака К.Д. Гескага. Фрэскавы цыкл складаецца з 40 асобных кампазіцый з адлюстраваннем сцэн алегарычнага сэнсу, выявамі святых і дэкаратыўна-арнаментальных кампазіцый. У кампазіцыю фрэсак устаўлены картушы з вершаванымі строфамі і спасылкамі на Біблію. У 1900–1902 гг. фрэскі на скляпеннях, у вежы і купале былі адрэстаўрыраваны жывапісцам Францішкам Бруздовічам, а таксама зроблены новыя роспісы.

Галоўны алтар зроблены па праекце Маўрыцыю Педэці, упрыгожаны карцінай К.Д. Гескага «Тайная вячэра» (1753 г.). У пачатку 1990-х гг. карціна галоўнага алтара была рэстаўрыравана. У крылах трансепта размешчаны мармуровыя алтары Святога Крыжа і Дзевы Марыі. У розныя часы фундаваліся шматлікія меншыя алтары: Святых Ігнацыя Лаёлы, Францішка Ксаверыя, Станіслава Косткі, Барбары, Кацярыны, Фларыяна, Роха, Себасцьяна і інш. Над афармленнем інтэр'ера ў 1740–1750-я гг. працавалі сталяры Міхаіл Шыманоўскі і Ян Лежбах, мастакі Ян Санові і Ян Гюндэльфінгер.

Над уваходам – хоры з арганам. Першы арган быў пастаўлены ў 1611–1615 гг. на сродкі мясцовага шляхціца Андрэя Скарульскага. Парапет хораў аздоблены фрэскавымі роспісамі з выявамі музычных інструментаў ракайльным картушам па цэнтры. Злева ад галоўнага алтара ўстаноўлены дзве мемарыяльныя дошкі-надмагіллі ў стылі рэнесансу ў памяць аб сынах фундатара касцёла князя М.К. Радзівіла Сіроткі, паміж якімі знаходзіцца яго барэльеф у адзенні пілігрыма. Над барэльефам – лацінская сентэнцыя «Перад тварам смерці кожны не рыцар, а толькі пілігрым-вандроўнік». На адной з пліт рэалістычная выява дзіцяці Радзівіла, якое пражыло толькі два гады (1586–1588). У 1912 г. у касцёле ўстаноўлена мемарыяльная дошка польскаму і беларускаму паэту У. Сыракомлю. Ён вучыўся і працаваў у Нясвіжы. Помнік паэту быў створаны да 40-годдзя з дня яго смерці. Радзівілаўскі ката-

фалк быў выкананы М. Педэці. Яшчэ адзін надмагільны помнік – выява жанчыны (верагодна, Канстанцыі Радзівіл), якая сядзіць у трауры на ружовай труне.

У падлозе прэсбітэрыя – уваход у фамільную крыпту-пахавальню Радзівілаў. У крыпце на сённяшні дзень знаходзіцца алтар Нявіннага Зачацця, 70 саркафагаў (адзін з іх – рытуальны), адна канопа і адна урна з прахам нашчадка нясвіжскай лініі Антонія Радзівіла, прывезеная з Лондана 8 чэрвеня 2000 г. Найбольш старажытныя саркафагі знаходзяцца бліжэй да ўвахода.

Касцёл пабудаваны ў ансамблі з вежай і калегіумам іезуітаў (не захаваўся). Будынак калегіума быў злучаны крытай галерэяй, знаходзіўся з алтарнага боку. Пляцоўку пад яго будаўніцтва ахвяраваў М.К. Радзівіл Сіротка, праект будынка, верагодна, таксама распрацаваў Я.М. Бернардоні. Першы камень закладзены 26 чэрвеня 1586 г., частка будынка была ўзведзена ў 1588 г., канчаткова завершана будаўніцтва ў 1599 г. Калегіум складаўся з чатырох крылаў і ўтвараў замкнёны двор. Пасля скасавання ордэна з 1773 г. у будынку размяшчаліся школьныя ўстановы. У ходзе ваеннай кампаніі 1812 г. будынак быў моцна пашкоджаны. З 1802 г. на тэрыторыі былога калегіума размясцілася ваеннае ведамства. Існаваўшыя пабудовы былі прыстасаваны пад казармы. У 1822 г. будынкі былога калегіума былі цалкам перададзены з грамадзянскага артылерыйскаму ведамству. У 1844 г. складзены праектны план размяшчэння казармаў. Мяркуючы па планах 1859, 1865 гг., на падмурках былога калегіума быў узведзены двухпавярховы будынак для лазарэта на 50 чалавек і нестраявой роты на 180 чалавек, які захаваўся да нашага часу.

У 1747 г. у двары касцёла асобна пастаўлена капліца Булгарына (архітэктар М. Педэці), вырашаная квадратным у плане аб'ёмам пад шатровым дахам.

610Г000466	Палацава-паркавы ансамбль: замак-палац, паўднёвая і ўсходняя галерэі, камяніца, арсенал з капліцай, брама, два прыбрамныя корпусы, паўночна-ўсходняя і паўднёва-заходняя галерэі, лядоўня, стайня; абарончыя збудаванні і мост; тэрыторыя паркаў: Замкавы, Стары, Японскі, Англійскі, Новы; водная сістэма: Дзікі, Замкавы, Бернардзінскі ставы	XVI–XIX стагоддзі	г. Нясвіж	0	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578

Нясвіжскі палацава-паркавы ансамбль – адзін з самых прыгожых і цікавых у Беларусі. Будаўніцтва мураванага замка пачалося ў 1582 г. па ініцыятыве Мікалая Крыштофа Радзівіла Сіроткі, які стала пасяліўся ў Нясвіжы і задаўся мэтай стварыць тут рэпрэзентатыўную княжацкую рэзідэнцыю. Вядома, што першапачаткова ў Нясвіжы існаваў драўляны замак, пабудаваны ў 1-й палове XVI ст. Мікалаем Радзівілам Чорным ці нават яшчэ раней пры Кішках. У 1533 г. драўляны замак ужо згадваецца ў пісьмовых крыніцах.

Новы мураваны замак будаваўся побач са старым драўляным. Да пачатку XVII ст. замак ужо быў пабудаваны, меў у плане форму чатырохвугольніка памерамі 160х120 м і вылучаўся магутнымі абарончымі збудаваннямі. Абарончая сістэма ўключала насыпныя валы з вонкавай каменнай абмуроўкай і мураванымі стайнямі ўнутры, бастыёнамі, глыбокі і шырокі

роў, запоўнены вадой. Паводле меркавання гісторыка М. Ткачова, абарончыя збудаванні нясвіжскага замка адносіліся да новаітальянскай фартыфікацыйнай сістэмы.

За ўмацаваннямі размяшчаліся тры асобныя мураваныя корпусы і ўязная брама. У сярэдзіне дзядзінца знаходзілася студня. Цэнтральны корпус – уласна палац, быў прамавугольны ў плане, трохпавярховы, з чатырма васьміграннымі вуглавымі вежачкамі, з алькежамі на калонах на бакавых фасадах і лоджыяй-галерэяй на галоўным фасадзе. Стаяў насупраць брамы.

Справа ад брамы пры вале быў узведзены трохпавярховы з падвалам (піўніцамі) будынак «каменіца замкавая», да якога з паўднёва-ўсходняга боку прымыкала высокая дазорная вежа. З боку вала на фасадзе меліся два прамавугольныя ў плане алькежы. На галоўным фасадзе былі вылучаны парталамі і гербавым картушам два ўваходы.

Злева ад брамы пабудаваны двухпавярховы меншых памераў, прамавугольны ў плане корпус, у якім размяшчаўся цэйхгауз. Ён таксама быў злучаны памостам з валам.

На дзядзінец умацаванага комплексу праводзіла мураваная брама, размешчаная ў курціне паўночна-заходняга вала. З боку двара над брамай узвышалася вежа з гадзіннікам. Акрамя таго, на дваровым фасадзе брамы знаходзіўся абраз Найсвяцейшай Дзевы Марыі.

Паводле інвентара 1658 г., у замку было 12 залаў. Залы і іншыя пакоі былі аздоблены мармурам, разьбой, ляпнінай, роспісамі, карцінамі, камінамі.

Сярод даследчыкаў гісторыі архітэктуры няма адзінага меркавання адносна аўтарства нясвіжскага замкавага комплексу. Ф. Маркоўскі выказваўся на карысць Я.М. Бернардоні. Аднак, як слушна заўважыў Т. Бернатовіч, Я.М. Бернардоні прыехаў у Нясвіж толькі ў 1586 г., калі работы па будаўніцтву замка ўжо вяліся. Несумненна, пад кіраўніцтвам Бернардоні былі ўзведзены ўмацаванні замка. З. Горнунг, А. Грушэцкі больш схіляюцца да ўплыву французскага замкавага будаўніцтва на нясвіжскі замак. У гэтай сувязі трэба адзначыць і той факт, што, паводле пісьмовых крыніц, у будаўніцтве замка прымала ўдзел вялікая колькасць архітэктараў і будаўнікоў. Вядома, што ў гэты час у Радзівіла працавалі будаўнік і разьбяр К. Фадыга, будаўнікі Ганусі, Ленарт, М. Забароўскі.

У 1706 г. пад час ваенных дзеянняў нясвіжскі замак значна пацярпеў, доўга знаходзіўся ў запусценні. Толькі ў 1720-я гг. на замку пачаліся будаўнічыя работы пад кіраўніцтвам архітэктара Казіміра Ждановіча. Да сярэдзіны XVIII ст. замак быў адноўлены ў новым выглядзе. Асобна размешчаныя карпусы ўстаўкамі былі аб'яднаны ў адно цэлае. У 1740 г. К. Ждановіч пабудаваў новую палацавую капліцу.

У канцы XVIII ст. замак зноў атрымаў пашкоджанні і тут вяліся аднаўленчыя работы. На працягу XVIII ст. у аднаўленні і пашырэнні замка ўдзельнічалі такія вядомыя архітэктары, як М. Педэці, М. Фларыяновіч, К. Спампані, А. Лоцы, Л. Лутніцкі. З таго часу ў асноўных абрысах нясвіжскі палац захаваўся да нашых дзён. План замка ўяўляе замкнёны комплекс карпусоў з вялікім унутраным дваром. Яго форма не мае выразнай геаметрычнай канфігурацыі, увесь комплекс характарызуецца асіметрычнасцю кампазіцыі, што з'явілася вынікам шматэтапнага будаўніцтва і адсутнасцю адзінага плана. Уязная брама з вежай і цэнтральны корпус размешчаны амаль на адной восі, бадай адзінай у ансамблі. Цэнтральны корпус, які быў перабудаваны ў сярэдзіне XVIII ст. і атрымаў па цэнтры павышаны да чатырох з паловай паверхаў рызаліт, з'яўляецца галоўным ва ўсім ансамблі. Ён дамінуе

і сваім архітэктурна-дэкаратыўным вырашэннем. З боку ўнутранага двара корпус выглядае вельмі пластычным дзякуючы выкарыстанню ў яго афармленні пілястраў, ляпніны, скульптурных уставак. На галоўным фасадзе меў галерэю, аздобленую балюстрадай. У ніжнім паверсе размяшчаліся службовыя памяшканні, у верхнім – княжацкія апартаменты з вялікай колькасцю парадных і жылых памяшканняў. У інтэр'ерах былі кафляныя і фаянсавыя печы, упрыгожаныя ляпнінай са стука, каміны з геральдычнымі металічнымі выявамі. Сцены аздаблялі дубовыя разныя панэлі, палатняныя і скураныя шпалеры ў ляпных пазалочаных рамах. Ляпная столь была пакрыта пазалотай і роспісам. Падлога была з наборнага паркету. Вялікае значэнне ў інтэр'еры надавалася творам жывапісу, дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Асабліва багатай аздобай вызначаліся парадныя залы і галерэі. Калекцыя партрэтаў нясвіжскай галерэі налічвала 984 палатны, у бібліятэцы было звыш 20 тысяч тамоў, рэдкія манускрыпты і старадрукі.

Два бакавыя корпусы, аб'яднаныя з цэнтральным дыяганальнымі ўстаўкамі, афармлены больш сціпла. Гэтыя карпусы ўключалі шэраг жылых і гаспадарчых памяшканняў, майстэрні, кухні, скляпы, скарбніцы, а таксама замкавую капліцу з сакрысціяй, званіцай і кругавой галерэяй для літургічных працэсій.

У капліцы былі фаянсавыя і розныя драўляныя алтары, амбон са штучнага мармуру. Скляпенні былі аздоблены роспісам на біблейскія сюжэты.

Уязная брама з арачным праездам у выглядзе тунэля праразала земляны вал. У надбрамнай вежы, якая мела наверсе гадзіннік, размяшчаліся ў ніжнім ярусе кардэгарда, у верхнім – памяшканні архіва і бібліятэкі.

Злева і справа ад замкавай брамы па-за межамі ўмацаванняў каля ставоў існавалі комплексы жылых, гаспадарчых і вытворчых пабудоў (жыллё прыслугі, свірны, стайні, вазоўні і інш.). У замкавых бастыёнах былі арсеналы, алькежы і каморы.

У 1809 г. палацавы комплекс рэстаўрыраваны архітэктарам М. Цэйзікам.

Такім чынам, перабудаваны ў XVIII ст. нясвіжскі замак страціў свае першапачатковыя рысы і істотна змяніў аблічча сваёй фартыфікацыі. Новыя жылыя будынкі надалі замку выгляд велікасвецкага палацава-замкавага комплексу, абарончыя рысы адышлі на другі план.

З закладкай у 1879 г. парку пейзажнага тыпу завяршылася фарміраванне палацава-паркавага ансамбля. Парк складаецца з пяці аўтаномных ландшафтных зон, кожная з якіх мае сваю завершаную кампазіцыю. Ставамі Замкавым і Дзікім паркі падзяляюцца на права- і левабярэжную часткі. Замкавы парк уключае рэшткі бастыёнаў, напоўненыя вадой равы, валы, азялененыя дворыкі, на бастыёнах альтанкі. У двары захаваўся стары калодзеж, упрыгожаны дэталямі мастацкай коўкі ў стылі барока і скульптурай «Амур з чашай». Стары парк з маляўнічымі палянамі, дэкаратыўнымі групамі дрэў, памятнымі камянямі і скульптурнымі кампазіцыямі прымыкае да Замкавага.

За Старым паркам у пачатку XX ст. быў створаны Японскі сад з паплавамі. У левабярэжнай частцы размешчаны Новы (Марысін) парк з іпадромам. У кампазіцыі асобных ландшафтаў адбыўся ўплыў натуралізму. Іпадром дэкаратыўна афармлены елкамі. Над насаджэннямі Старога і Новага паркаў працаваў садавод-дэкаратар А. Пастарэмчак. У 1913–1914 гг. былі праведзены работы па паляпшэнні паркавых ландшафтаў. Усяго ў парку больш за 90 відаў дрэў і кустоў.

З 1945 г. у замку працаваў санаторый. У наш час вядзецца маштабная рэканструкцыя замка, пасля якой гэты гістарычны помнік будзе зноў адчынены для наведвальнікаў. У 2005 г. палацава-паркавы ансамбль уключаны ў Спіс аб'ектаў Сусветнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА.

Ландшафтна-пейзажны парк, палац уваходзяць у Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік «Нясвіж».

611Г000467	Паркавы комплекс «Альба» ў межах: на поўначы, захадзе, поўдні – лініі, праведзенай па вонкаваму боку пeрыметрычных дарожак, абкружаючых гістарычны зялёны масіў; на ўсходзе – лініі, якая супадае з правым берагам става Свіслач і левым берагам става Альбянскі; на паўночным усходзе – лініі, якая супадае з мяжой тэрыторыі рыбгаса, да акружной дарогі і з лініяй – мяжой зямельных надзелаў, уздоўж галоўнай алеі	XVII–XVIII стагоддзі	г. Нясвіж, на паўночнай ускраіне горада	1	04.03.1999 № 51	14.05.2007 № 578

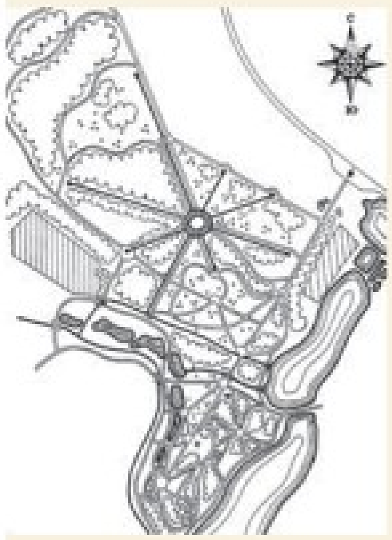

Асваенне Альбы як загараднай рэзідэнцыі Радзівілы пачалі ў канцы XVI ст. Згодна з «Альбомам Бернардоні», у XVI ст. у Альбе быў пабудаваны дом Радзівіла, ваяводы трокскага. Гэта быў сціплы драўляны, прамавугольны ў плане будынак, відаць, двухпавярховы або з мансардным дахам.

Маленькі летні палац будаваўся па праекце архітэктара Казіміра Ждановіча.

«Эрмітаж» Сіроткі быў пабудаваны ў дзве лініі і ўключаў гардэробную, сталовую, кухню, капліцу з фаянсавымі алтарамі, статуямі святых з слановай косці. На адным франтоне была драўляная статуя Св. Мікалая, на другім – Св. Крыштофа. Інтэр'еры былі цёмных колераў, упрыгожаны мармуровымі камінамі, над якімі былі эмблемы: крыж, чаша, чэрап і г.д. Да сярэдзіны XIX ст. «Эрмітаж» быў практычна страчаны.

Паводле інвентара 1636 г., фальварак уключаў таксама жылы дом з пакоямі, якія абаграваліся кафлянымі зялёнымі печкамі і камінамі, флігель-кухню, бровар, пякарню, сырнік. Шматлікія гаспадарчыя будынкі ўтваралі вялікі гаспадарчы двор. Альба мела рысы рэнесансных сядзіб. Несумненна, стваралася пад уплывам ідэй італьянскага Рэнесансу.

Значныя страты сядзібе нанеслі ваенныя падзеі сярэдзіны XVII ст. З 1758 г. у Альбе фарміруецца вялікі паркавы ансамбль. У парку ўжо былі галандская ферма, новы аднапавярховы палац, фазанарый, псарня, тры звярынцы, абнесеныя высокай драўлянай агароджай, вадаёмы. У сярэдзіне XVIII ст. былі пабудаваны «Эрмітаж» (цагляны будынак на месцы старога драўлянага) і двухпавярховы мураваны палац. Ансамбль уключаў некалькі «італьянскіх» паркаў у стылі французскага класіцызму.

Галандская ферма знаходзілася пры ўездзе ў Альбу, злева ад цэнтральнай ліпавай алеі. На ферме стаяў двухпавярховы дом. На верхнім паверсе, зробленым з «прускага муру», размяшчаліся апартаменты князя з пяці пакояў і вялікай залы, сцены якіх упрыгожвалі палатняныя шпалеры.

Недалёка ад фермы сярод лясного масіву быў уладкаваны своеасаблівы звярынец, кампазіцыйным цэнтрам якога была альтанка – купальная ратонда, ад якой радыяльна разыходзіліся восем алей. Замыкаліся яны філярамі (слупамі) са скульптурнымі выявамі звяроў. Кіраваў работамі архітэктар Ян Хіль.

Асноўным матывам кампазіцыі парку была сістэма прамянёвых алей з відамі на люстры вялікіх вадаёмаў. Алеі разыходзіліся як промні сонца.

У 1778 г. прыдворны архітэктар Станіслава Караля Радзівіла Лявон Лутніцкі з удзелам італьянскіх дойлідаў К. Спампані і М. Педэці пачаў работы па рэканструкцыі Альбы, а ў 1784 г. новая Альба ўжо прымала караля Станіслава Панятоўскага. Была створана водная сістэма з васьмі каналаў і круглага вострава на месцы былога звярынца, ідылічная вёска з 180 хатак, накрытых саломай (правобразам служылі «вёскі» французскай каралевы Марыі Антуанеты ў Рамбуйе і Версалі), сфарміраваны паркі. Цэнтрам кампазіцыі стала драўляная трох'ярусная альтанка (архітэктар Л. Лутніцкі) на круглым востраве, якая нагадвала храм Святой Сафіі ў Стамбуле, хоць была пабудавана ў эклектычных формах. Да гэтага збудавання сыходзіліся ў выглядзе промняў і вуліцы вёскі.

У Альбе размяшчаліся таксама аранжарэі, пчальнік, чатыры двухпавярховыя млыны (з бруса) на галоўным канале, шпіталь з аптэкай. Быў значна пашыраны звярынец. У ставах разводзілася розная рыба, плавалі лебедзі.

У вайну 1812 г. асноўныя пабудовы былі разбураны. У 1846 г. Альба была здадзена іншаземным уладальнікам у шасцігадовую арэнду. Англійскі парк здзічэў. У 1860-я гг. насаджэнні былі ў значнай ступені павысяканы. Новы пад'ём пачаўся пасля 1875 г., калі Антоні Радзівіл, муж Марыі Дароты дэ Кастэлян, стаў на чале Нясвіжскай ардынацыі. Марыя Дарота выступіла ініцыятарам адраджэння Нясвіжскага замка, стварыла побач з ім паркавы комплекс, сабрала ў замку значную бібліятэку. Работы працягваліся пасля Першай сусветнай вайны. Былі добраўпарадкаваны парк на тэрыторыі 80 га, звярынец, ставы, фазанарый, гаспадарчыя пабудовы.

У наш час на тэрыторыі Альбы захавалася адна з найбольш арыгінальных у Беларусі водных сістэм. Добра выяўлена цэнтральная алея, фрагменты іншых алей, дарог. Часткова захаваліся новы і стары пейзажныя паркі.

613В000468	Тэрыторыя былога калегіума ў межах агароджы, якая праходзіць уздоўж вуліц Ленінскай і Гейсіка, з ацалелымі на гэтай тэрыторыі двума будынкамі казармаў	XIX стагоддзе	г. Нясвіж, вул. Гейсіка, 1	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
613Г000469	Забудова вул. Ленінскай	канец XIX стагоддзя	г. Нясвіж, вул. Ленінская, 11, 13, 22	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000470	Былы заезны двор	XIX стагоддзе	г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
613Г000471	Будынак гісторыка-краязнаўчага музея	канец XIX стагоддзя	г. Нясвіж, вул. Ленінская, 96	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
612Г000472	Будынак былой плябаніі	XVII стагоддзе	г. Нясвіж, вул. Міцкевіча, 5	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

У XVII ст. па фундацыі М.К. Радзівіла непадалёк ад касцёла Божага Цела была пастаўлена плябанія з гаспадарчымі пабудовамі. На працягу ўсёй гісторыі існавання будынак выкарыстоўваўся як жылы дом ксяндза-плябана.

Мяркуюць, што ў 1750–1790-я гг. у будынку размяшчалася друкарня. У 1800 г. размешчаныя насупраць плябаніі будынкі былога езуіцкага калегіума былі адведзены ваеннаму ведамству. Па дамоўленасці з ксяндзом у 1800–1820-я гг. верхні паверх плябаніі здаваўся пад жыллё вышэйшым ваенным чынам. У архіўным дакуменце 1822 г. плябанскі дом характарызаваўся як мураваны двухпавярховы. Усіх акон налічвалася 30. Унутры было 15 пакояў, 2 калідоры, 4 кладоўкі, усіх 9 печак і 2 каміны. Пад будынкам існавалі два вялікія скляпы. Над парадным ганкам меўся балкон.

На двары плябаніі (па сучаснай вул. Ленінскай) асобна размяшчалася кухня. Уяўляла сабой аднапавярховы мураваны атынкаваны дом, накрыты жалезам. У будынку было восем акон. У 2-й палове XIX ст. да плябаніі было далучана вуглавое Г-падобнае крыло, якое злучыла жылы дом з кухняй. Гаспадарчыя будынкі і пральня былі драўляныя. Двор з вялікім пладовым садам быў абнесены з аднаго боку мураванай, з астатніх – драўлянай агароджай.

У выніку пазнейшых перабудоў плябанскі дом, пабудаваны ў стылі барока, набыў рысы класіцызму.

Існуючы кампактны двухпавярховы будынак плябаніі накрыты вальмавым дахам. Плоскасныя фасады рытмічна чля。нёны прамавугольнымі аконнымі праёмамі. На дваровым фасадзе зберагліся фрагменты вялікіх паўцыркульных арачных ніш, якія нагадваюць рэнесансную аркаду. Першапачаткова на другім паверсе дваровага фасада была арачная галерэя, на якую выходзілі ўсе памяшканні.

612Ж000473	Помнік Сымону Буднаму	1982 год	г. Нясвіж, вул. Міцкевіча	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Выдатны дзеяч эпохі Адраджэння (асветнік, філосаф, гуманіст, паэт, рэлігійны рэфарматар) Сымон Будны нарадзіўся каля 1530 г. у в Буды (цяпер Беластоцкае ваяводства, Польшча) у сям'і дробнага шляхціца. Скончыў факультэт свабодных мастацтваў Ягелонскага універсітэта ў Кракаве. З 1558 г. выкладаў у пратэстанцкай школе ў Вільні. У 1560 г. прыехаў у Клецк, дзе прапаведаваў кальвінізм, быў актыўным дзеячам Рэфармацыі.

У Нясвіжы разам з Мацеем Кавячынскім і Лаўрэнціем Крышкоўскім заснаваў друкарню. Тут у 1562 г. выдаў першую на тэрыторыі Беларусі кнігу «Катэхізіс» на беларускай мове, затым «Пра апраўданне грэшнага чалавека перад богам» і інш. Пазней у 1574 г. у Лоску (Валожынскі раён) выдаў свой пераклад Новага Запавету з прадмовай і заўвагамі, творы «Пра дзве сутнасці Хрыста», «Супраць хрышчэння дзяцей» і інш. У 1576 г. выдаў твор «Пра найважнейшыя артыкулы хрысціянскай веры», дзе абагульніў свае рэлігійна-філасофскія вывады. С. Будны з'яўляўся адным з заснавальнікаў навуковай крытыкі біблії. У 1589 г. удзельнічаў у Полацку ў дыспуце з езуітамі, абвяргаў догмат пра несмяротнасць душы. Памёр у Вішневе 13 студзеня 1593 г.

Помнік С. Буднаму ўстаноўлены ў 1982 г. (скульптар С. Гарбунова, архітэктар Ю. Казакоў) перад будынкам былой плябаніі.

611Г000474	Гарадская ратуша з гандлёвымі радамі	XVI–XVIII стагоддзі	г. Нясвіж, вул. Савецкая, 1а, 1б, 3, вул. Беларуская, 2	1	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578

Ратушы былі галоўнымі будынкамі большасці еўрапейскіх гарадоў. Гэта было месца знаходжання органаў гарадскога самакіравання (рады, магістрата). Ратушы ўзводзіліся на галоўнай рыначнай плошчы, звычайна з гандлёвымі радамі.

На Беларусі ратушы пачалі будаваць у XIV ст. у сувязі з атрыманнем гарадамі і мястэчкамі магдэбургскага права. Нясвіж атрымаў магдэбургскае права ў 1586 г. Прыкладна да 1596 г. на галоўнай плошчы горада, Рыначнай, была пабудавана ратуша. Па баках ратушы былі размешчаны два рады гандлёвых радоў. Прыкладна ў сярэдзіне XVIII ст. комплекс быў рэканструяваны, у выніку чаго быў дабудаваны рад крам з тыльнага боку ратушы. Такім чынам, будынак ратушы з трох бакоў агіналі гандлёвыя рады, якія адкрываліся да плошчы аркадамі. Гандлёвыя рады былі накрыты аднасхільнымі дахамі, дзякуючы гэтаму над аркадамі ўтвараўся магутны атык, раскрапаваны цягамі. Прыём завяршэння атыкам будынкаў характэрны для беларускай архітэктуры. Зрокава аркады служылі ажурнай асновай для масіўнага будынка ратушы. Магчыма, яны былі навеяны італьянскімі прататыпамі. Аднак адрозніваюцца ад іх важкасцю і масіўнасцю агульнага аб'ёму.

Вядома, што ў гады Паўночнай вайны будынак ратушы гарэў. Быў адбудаваны ў 1752 г. У 1784 г. праведзены рамонт ратушы ў сувязі з наведваннем горада каралём Станіславам Панятоўскім.

У часы Расійскай імперыі гарадскія магістраты былі скасаваны. У нясвіжскай ратушы засядала гарадская дума.

У 1806 г. князь Дамінік Радзівіл прызначыў на ўтрыманне ратушы і яе рамонт з сумы гарадскога збору піцейны падатак. Пытанне аб рамонце ратушнага будынка стаяла ў 1834–1835 гг., аднак рамонт не быў выкананы.

У 1836 г. вялікі пажар знішчыў па сутнасці жылыя кварталы ў цэнтры горада, згарэла каля 100 дамоў. Пад час пажару згарэў і будынак ратушы з крамамі. Пасля пажару верхні ярус ратушнай вежы не адбудавалі.

У 2-й палове XIX ст. у будынку ратушы на другім паверсе засядала гарадская дума, унізе былі крамы, свіран, частка будынка пуставала.

Чарговы раз пытанне аб рамонце будынка ратушы паўстала ў 1863 г. У 1870 г. быў выкананы рамонт даху і двух памяшканняў думы. У 1896–1901 гг. пад час чарговага рамонту папраўлены і падмацаваны сцены, нанава атынкаваны галоўны фасад з вежай, прыведзены ў парадак падвалы і прыстасаваны пад склады, устаўлены новыя аконныя рамы, унутры адрамантаваны памяшканні і прыстасаваны пад гарадскую залу для пасяджэнняў грамадскага сходу і інш. У 1990-я гг. ратуша адноўлена ў першапачатковым выглядзе паводле праектнага плана канца XVI ст. і гравюры Т. Макоўскага XVII ст.

Комплекс ратушы і гандлёвых радоў уваходзіць у Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік «Нясвіж».

613Г000475	Будынак	XVIII стагоддзе	г. Нясвіж, вул. Савецкая, 2	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
611Г000476	Гарадская Слуцкая брама	XVI–XVIII стагоддзі	г. Нясвіж, вул. Слуцкая	1	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578

Брама была пабудавана ў 1700 г. (паводле іншых звестак – у 1760 г.) у сістэме земляных гарадскіх умацаванняў. Яна перакрывала дарогу, па якой можна было ўехаць у горад з боку Слуцкага тракту. Першапачаткова, паводле архіўных дакументаў, яна называлася Капыльскай. Трэба адзначыць, што брамы былі ўбудаваны ў курціны вала і замыкалі горад з чатырох бакоў: Віленская (раней называлася Мінскай), Слуцкая (Капыльская), Замкавая і Клецкая.

Згодна з інвентарным апісаннем, на першым паверсе брамы знаходзілася каморка для вартавых. Кожны, хто ішоў ці ехаў у горад, мусіў плаціць пошліну. Пра гэта сведчыць мемарыяльная дошка, якая захавалася да нашых дзён. На другім паверсе існавала капліца Маці Божай. У капліцы была драўляная падлога, столь атынкаваная. Алтар дубовы разны, аддзелены металічнай агароджай. Справа была невялікая рызніца. Два званы знаходзіліся на вежы, адзін – у рызніцы. Капліца рамантавалася ў 1788 г., затым быў выкананы рамонт у 1899–1901 гг.

У 1970-я гг. праведзены рэстаўрацыйныя работы. У выніку браме быў вернуты яе першапачатковы выгляд, адрамантаваны фасады, дах, адноўлены масіўныя дубовыя дзверы, бакавая лесвіца на другі паверх, балкон на фасадзе з боку горада, камін на першым паверсе.

Брама – помнік архітэктуры барока. Прамавугольны ў плане будынак з вялікім арачным праездам у цэнтры (даўжыня аркі каля 10,3 м), накрыты двухсхільным чарапічным дахам. Галоўны і тыльны фасады завершаны пластычнымі франтонамі, раскрапаваны руставанымі лапаткамі. Сцены ўмацаваны контрфорсамі. Абапал арачнага праезду размешчаны два памяшканні: першае для вартавых, у другім знаходзіцца лесвіца на другі ярус, дзе маецца невялікае памяшканне капліцы. На фасадзе з боку горада над праездам высокі лучковы праём і балкон з металічнай літой агароджай.

Уваходзіць у Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік «Нясвіж».

613Г000477	Былы пасёлак лясніцтва (тры будынкі)	пачатак XX стагоддзя	г. Нясвіж, вул. Сыракомлі, 29	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000478	Будынак	канец XIX стагоддзя	г. Нясвіж, вул. Чапаева, 3	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

611Г000479	Дом рамесніка	1721 год	г. Нясвіж, вул. Чапаева, 1	1	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578

Пабудаваны на былой Рыначнай плошчы. У 1990-я гг. рэканструяваны. Помнік архітэктуры барока.

Двухпавярховы прамавугольны ў плане будынак з паўпадвалам. Галоўны тарцовы фасад выходзіць на лінію забудовы вуліцы і вырашаны адзіным фігурным шчытом з прамавугольнымі аконнымі праёмамі. У цэнтры фасада галоўны ўваход, над якім размешчаны балкон з металічнай літой агароджай. Невялікі арачны праём і нішы ў завяршэнні фасаднага шчыта апрацаваны дэкаратыўнымі ліштвамі і неглыбокімі нішамі. Фігурны абрыс шчыта падкрэслены прафіляваным карнізам. Уваход на другі паверх з боку дваровага фасада.

612Г000480	Комплекс былога кляштара бенедыкцінак: касцёл з кляштарным корпусам, дзверы званіцы касцёла гаспадарчыя карпусы вежа-званіца з агароджай рэшткі абарончых збудаванняў горада	XVI–XVIII стагоддзі	г. Нясвіж, вул. Чкалава, 8	2	28.02.2002 № 71 28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

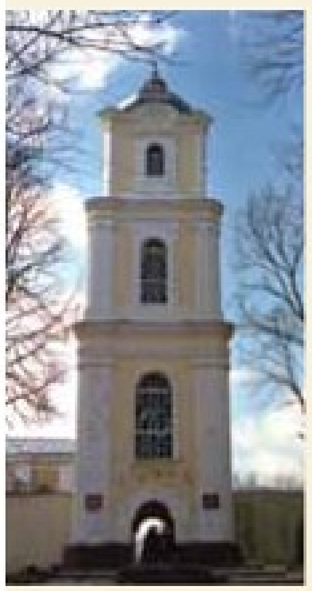

Касцёл Святой Яўфіміі і кляштар будаваліся адначасова і стварылі цэласны архітэктурны ансамбль, архітэктурнае вырашэнне якога не падобнае ні да аднаго заходнееўрапейскага ўзору. Гэта быў першы ў краі жаночы каталіцкі кляштар і адзін з пяці кляштараў, якія заснаваў у канцы XVI ст. у сваім горадзе Мікалай Крыштоф Радзівіл Сіротка разам з братам кардыналам Юрыем Радзівілам. Касцёл быў названы ў гонар Св. Яўфіміі (імя жонкі князя Эльжбеты Яўфіміі з Вішнявецкіх). Першае набажэнства ў касцёле адбылося 12 чэрвеня 1597 г.

Кляштарны комплекс размяшчаўся поруч паўднёва-ўсходняга бастыёна горада-крэпасці, што забяспечвала яму дзве лініі ўмацаванняў па межах участка. Дадаткова тэрыторыя кляштара па перыметры была абгароджана сцяной. У цэнтры змяшчаўся мураваны аднанефавы храм, арыентаваны алтаром на ўсход. Па баках ад яго, сіметрычна размяшчаліся прыбудаваныя мураваныя карпусы. Уваход у храм, як гэта было прынята ў кляштарах самага строгага статуту, ажыццяўляўся непасрэдна з унутраных калідораў кляштара.

Архітэктура касцёла адрозніваецца крайняй прастатой, складаныя формы былі выкарыстаны толькі ў вырашэнні ўсходняй алтарнай сцяны, выступаючай з-за лініі кляштарных будынкаў. Падкрэсленае вылучэнне ў архітэктуры і галоўнага параднага фасада храма, і яго алтарнай, усходняй часткі, звернутай да найбольш таемнай, сакральнай зоны кляштара, сведчыць аб арыентацыі касцёла нясвіжскіх бенедыкцінак на найстаражытныя і асноватворныя для ордэна ўзоры манастырскай архітэктуры.

Архітэктурна-прасторавая арганізацыя двух замкнёных двароў, сфарміраваных як з заходняга, так і з усходняга, алтарнага боку храма, мае нерэгулярны і досыць выпадковы характар. Складзеныя Т. Макоўскім у пачатку XVII ст. чарцёж плана і аксанаметрычны малюнак Нясвіжа сведчаць аб

адсутнасці вышынных дамінантаў у архітэктуры кляштара XVII ст. Толькі адна невялікая галоўка падымалася над цэнтральнай часткай храма. Невысокімі былі таксама вароты ўваходу ў кляштар. Пазней, у 1720-я гг. кляштар быў рэканструяваны, яго ўпрыгожыла шмат'ярусная вежа. Да заходняга фасада прымыкала васьміграння трох'ярусная вежа-званіца (разабрана ў 2-й палове XIX ст.).

Другая трох'ярусная вежа-званіца была пабудавана ў 1763 г. Размешчана паміж сценамі кляштара, на цэнтральнай восі ўнутранага дворыка. Першы ярус прарэзаны аркай. У яе формах выкарыстаны прыёмы барочных вырашэнняў, аднак барочная пластыка і дэкор маюць вельмі стрыманы характар.

У 1864–1866 г. касцёл быў перабудаваны ў царкву, у 1877 г. кляштар скасаваны і перададзены пад казармы. Аднак у 1920–1945 гг. кляштар аднавіў сваю дзейнасць. Цяпер у кляштары педагагічны каледж (з 1994 г., на базе педагагічнага вучылішча, заснаванага ў 1984 г.).

613Г000481	Былы кляштар бернардзінцаў	XVI–XVII стагоддзі	г. Нясвіж, вул. Гейсіка, 1	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000482	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Нясвіж, парк	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000483	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Аношкі, 0,8 км на паўночны ўсход ад вёскі, урочышча Гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000484	Свята-Георгіеўская царква	1844 год	в. Астроўкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000485	Свята-Пакроўская царква	XVIII стагоддзе	в. Вялікая Ліпа	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000486	Сядзіба (уязная брама, стайні, свіран)	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	в. Вялікая Ліпа	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000487	Свята-Крыжаўзвіжанская царква	пачатак XX стагоддзя	в. Вялікая Лысіца	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000488	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Гарадзея, вул. Шасэйная	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000489	Казьмадзям'янаўская царква	1836 год	в. Горны Сноў	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000490	Былы сядзібны дом	сярэдзіна XIX стагоддзя	в. Горны Сноў	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000491	Фрагменты сядзібна-паркавага комплексу «Завушша»: парк руіны капліцы лядоўня свіран млын	другая палова XVIII – пачатак XX стагоддзя	в. Завушша	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578

613В000492	Гарадзішча	IV–V, XI–XIII стагоддзі	в. Качановічы, 1,4 км на паўночны ўсход ад цэнтра вёскі, урочышча Гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000493	Свята-Дабравешчанская царква	канец XIX стагоддзя	в. Кунаса	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000494	Свята-Пакроўская царква	канец XIX стагоддзя	в. Лань	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000495	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Мацылёўшчына, 0,6 км на захад ад вёскі, побач з могілкамі і дарогай у в. Грыцкавічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000496	Фрагмент былой сядзібы «Наруцавічы» з паркам	першая палова XIX стагоддзя	в. Аношкі	3	16.03.1994 № 5 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
612Г000497	Касцёл	другая палова XVIII стагоддзя	в. Новыя Навасёлкі	2	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578

Ад былога касцёла захавалася гранёная алтарная частка з бакавымі ніжэйшымі сакрысціямі, рэканструяваная яшчэ ў першай палове XIX ст. у капліцу. Страчаны дах і скляпенні. З боку галоўнага фасада ўзвышаецца трохвугольны франтон. Аконныя праёмы маюць лучковы абрыс. У інтэр’еры сцены раскрапаваны пілястрамі і дэкарыраваны ляпнінай.

Вакол касцёла знаходзяцца старыя могілкі.

613Г000498	Свята-Троіцкая царква	канец XVIII стагоддзя	в. Салтанаўшчына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000499	Касцёл Яна Хрысціцеля	канец XVIII стагоддзя	в. Сноў	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
612Г000500	Былы палацава-паркавы ансамбль: палац парк	1827 год	в. Сноў	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Фарміраванне сядзібы, якая захавалася да нашага часу, вялося на раўнінным беразе р. Сноўка пры Казіміры Рдултоўскім (1785–1855). Пасяліўшыся ў Снове, ён стварыў тут шыкоўную рэзідэнцыю з зімовым садам, галерэяй, у Адахоўшчыне заснаваў суконную фабрыку.

Сядзіба размешчана на роўнай тэрасе, у плане мела форму прамавугольніка плошчай каля 37 га. Уключала партэр, пейзажны парк, ахоплены па перыметры алеяй, на якую выводзіць цэнтральная трохрадная алея з ясеняў і клёнаў. Да цэнтральнай параднай часткі з правага (паўднёвага) боку прымыкаў вялікі вадаём, з левага – пладовы сад з алеяй з ясеняў і ліп.

Кампазіцыйным цэнтрам ансамбля з'яўляўся палац. У спецыяльнай літаратуры будынак датуецца 1827 г. і аўтарам праекта называецца архітэктар Б.Л. Тычэцкі. Аднак апошнім часам некаторыя даследчыкі аспрэчваюць гэтае меркаванне. Мажліва, гэта звязана з фактам знаходжання ў Сноўскім палацы ў 1764 г. караля Станіслава Панятоўскага. Але, верагодна, кароль наведваў малавядомы палац Яна Хрызастома Рдултоўскага, пабудаваны ў 1760 г., які, згодна з сямейнай хронікай, быў разбураны пад час Барскай канфедэрацыі. У 1-й палове XIX ст. належаў Абуховічам, з 1854 г. – барону Густаву Гарцінгу. Пасля рамонту 1829 г. прыстасаваны пад канцылярыю і жыллё польскага корпуса аховы граніцы; выкарыстоўваўся і як казіно.

Палац – помнік архітэктуры класіцызму. Мае рысы шматпланавай аб'ёмна-прасторавай сіметрычнай кампазіцыі і ўяўляе сабой новы тып палацавых будынкаў з раскрытай франтальнай планіроўкай уздоўж адной папярочнай восі. Будынак цагляны. У цэнтры – двухпавярховы аб'ём, афармлены на фасадах аднолькавымі па форме, але рознымі па памерах чатырохкалоннымі іанічнымі порцікамі. Да цэнтральнага аб'ёму прымыкаюць сіметрычныя аднапавярховыя крылы, да іх – двухпавярховыя карпусы, размешчаныя перпендыкулярна да прадольнай восі палаца, і на тарцах размяшчаюцца аднапавярховыя аб'ёмы з павільёнамі, у якіх былі жылыя і службовыя памяшканні. Фасады крылаў дэкарыраваны іанічнымі каланадамі. Каланада левага крыла адкрытая, а правага – прымыкае да фасаднай сцяны. Калоны сіметрычна размешчаны ў прасценках прамавугольных аконных праёмаў. У інтэр'еры прамавугольная парадная зала (плошча 100 м^2) аздоблена нішамі, скульптурай, каланадай, захавалася кафляная печ.

Перад палацам быў вялікі партэр з газонам, абкружаны па перыметры алеямі. Усходняя частка сядзібы была прадстаўлена пейзажным паркам на плошчы 4 га, асноўным кампазіцыйным элементам якога з'яўлялася водная сістэма. Уключала прамавугольны і акруглы вадаёмы з крыніцамі, два вялікія востравы і вузкія пратокі. Сцены і дно вадаёмаў выкладзены каменем. Ансамбль захаваўся ў ранейшых межах. Палац прыстасаваны пад медыцынскую ўстанову. Парк захаваўся часткова, яго кампазіцыя была парушана пазнейшымі пасадкамі. Частка тэрыторыі забудавана.

613Д000501	Брацкія магілкі	1941–1944 гады	в. Сноў	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000502	Брацкія магілкі	1918–1920 гады	в. Сноў	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000503	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Чанавічы, на паўднёва-заходняй ускраіне вёскі, злева ад дарогі ў в. Кіркаўшчына, на старых могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

Пухавіцкі раён

613В000504	Гарадзішча	пачатак 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Балачанка, 1,5–1,7 км на паўднёвы захад ад вёскі, на правым беразе р. Балачанка, урочышча Дубы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000505	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Белькавічы, 0,2 км на паўночны захад ад вёскі, 100 м ад дарогі на в. Наваполле, каля могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000506	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Блонь	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000507	Троіцкая царква, іканастас	XIX стагоддзе	в. Блонь	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Царква пабудавана ў 1826 г. з драўлянага бруса на месцы храма, які згарэў у 1820 г. Капітальна адрамантавана ў 1873 г. на сродкі прыхаджан. Помнік архітэктуры класіцызму.

Сіметрычны прамавугольны ў плане з пяціграннай апсідай будынак на пяціметровай вышыні набывае крыжападобную форму. Над бабінцам званіца з высокім шпілем. Над сяродкрыжжам васьмігранны светлавы барабан са шлемападобным купалам.

613В000508	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Блужскі Бор, 1,6 км на поўдзень ад вёскі, на левым беразе р. Свіслач	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000509	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Варшаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000510	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Гарэлец	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000511	Фрагменты былой сядзібы Ельскіх: тэрыторыя двара водная сістэма	другая палова XVIII стагоддзя	в. Дудзічы	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
613В000512	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Дудзічы, 0,2 км на ўсход ад вёскі, на правым беразе р. Свіслач, урочышча Кобань	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613Д000513	Брацкая магіла	1920, 1944 гады	в. Дукора, урочышча Пушча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000514	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Дукора	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000515	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Кавалевічы, 1,3 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Гарадзішча (Маяк), 0,7 км ад левага берага вадасховішча Кавалёўка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000516	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Мар'іна Горка, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000517	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Мацеевічы, 2,3 км на поўдзень ад вёскі, на правым беразе р. Таль, на ўскраіне лесу, урочышча Гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000518	Гарадзішча	III–V стагоддзі	в. Міжрэчча, на паўночна-заходняй ускраіне вёскі, на левым беразе р. Волма, 0,1 км ад яе ўпадзення ў р. Свіслач	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000519	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Міжрэчча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000520	Брацкая магіла	1944 год	в. Наваполле	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000521	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Навасёлкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000522	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Паддуб'е, 2,9 км на поўнач ад вёскі, у полі, мясцовая назва – Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000523	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Падкоссе	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000524	Брацкая магіла	1944 год	в. Пярэжыр	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000525	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Рудзенск	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000526	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Светлы Бор, 0,6 км на ўсход ад вёскі, на левым беразе р. Свіслач, у месцы яе ўпадзення ў р. Волма	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613Д000527	Брацкая магіла	1941 год	в. Старынкі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000528	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Церабуты, 1,1 км на поўдзень ад вёскі, на правым беразе р. Свіслач, урочышча Курганне	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000529	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Узляны	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Салігорскі раён

612Ж000530	Помнік У.І. Леніну	1979 год	г. Салігорск, пл. Леніна	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
613Д000531	Помнік братам Цубам	1941–1944 гады	в. Вялікі Лес	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000532	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Мяцявічы, 1 км на ўсход ад паўночнай ускраіны вёскі, на правым беразе Салігорскага канала	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000533	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Пагост 2, у цэнтры вёскі, злева ад дарогі (цэнтральнай вуліцы) у в. Быкава, у паўночнай частцы сучасных могілак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000534	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Прусы, на паўночна-заходняй ускраіне вёскі, на могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000535	Магіла Д.Ц. Гуляева	1943 год	г.п. Старобін, вул. Пагранічная	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
612Г000536	Пакроўская царква	1795–1808 гады	в. Чыжэвічы, на могілках	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з дрэва на паўднёвай ускраіне вёскі, перабудавана ў 1895 г. Помнік драўлянага дойлідства з рысамі барока.

Асноўны аб'ём і званіца маюць ярусную кампазіцыю. Да асноўнага аб'ёму далучаны нізкія бакавыя прыбудовы з дадатковымі ўваходамі, да пяціграннай алтарнай часткі – рызніца. Уваходная частка вылучана бабінцам з навіссю ў выглядзе трохвугольнага франтона на тонкіх строеных калонах. Верхнія ярусы званіцы (васьміграннай ў плане) і зальная частка храма завершаны шатрамі і купаламі з галоўкамі. Сцены гарызантальна ашаляваны і прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі з сандрыкамі. Зальная частка трохсветлавая. У інтэр'еры столь плоская, акрамя цэнтральнай падкупальнай прасторы, дзе чацвярык другога яруса пераходзіць пры дапамозе ветразяў у васьмярык і перакрыты самкнёным гранёным скляпеннем. Хоры над уваходам падтрымліваюцца двума круглымі слупамі.

613Д000537	Брацкая магіла	1943 год	г.п. Чырвоная Слабада	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Слуцкі раён

612Г000538	Комплекс паштовай станцыі	сярэдзіна XIX стагоддзя	г. Слуцк, вул. Леніна, 153а, 155, 157, 159	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

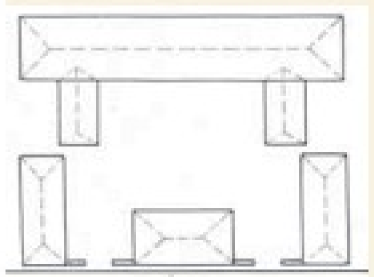

Комплекс узведзены паводле «ўзорнага» праекта 1843 г. Складаецца з чатырох аднапавярховых будынкаў, што ўтвараюць сіметрычную кампазіцыю з замкнёным унутраным дваром. Станцыйны дом прамавугольны ў плане. Флігелі злучаны з домам мураванымі сценамі з уязнымі брамамі. Будынак стайні П-падобны ў плане. Усе будынкі накрыты вальмавымі дахамі. Помнік архітэктуры позняга класіцызму.

612Г000539	Будынак былога дома дваранскага сходу	XIX стагоддзе	г. Слуцк, вул. Леніна, 171	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Аднапавярховы прамавугольны ў плане будынак на высокім цокалі, накрыты вальмавым дахам. Галоўны ўваход аформлены чатырохкалонным порцікам. Пад будынкам скляпеністыя падвалы. Помнік архітэктуры класіцызму.

З 1952 г. у будынку размяшчаецца Слуцкі краязнаўчы музей.

613Д000540	Брацкія магілы	1941–1944 гады	г. Слуцк, вул. 14 Партызан, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
612Г000541	Міхайлаўская царква	другая палова XVIII стагоддзя	г. Слуцк, вул. Сацыялістычная, 90	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

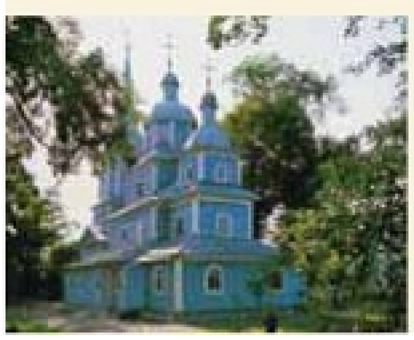

Першапачаткова была пабудавана ў XVIII ст. у Старым горадзе як Канстанцінаўская. У канцы XVIII ст. перанесена ў прадмесце Востраў і пабудавана на месцы разабранай у 1795 г. Міхайлаўскай царквы. Пабудавана ў традыцыях народнага дойлідства з элементамі стыляў барока і позняга класіцызму. Спачатку была двухзрубная, складалася з асноўнага аб'ёму і алтарнай апсіды. У 1812 г. разрабавана французскімі войскамі. У канцы XIX ст. з захаду прыбудавана вежа-званіца. У 1990-я гг. храм стаў саборам.

613В000542	Гарадзішча	IX–XIII стагоддзі	г. Слуцк, у цэнтры горада, на правым беразе р. Случ, паміж вуліцамі Піянерская, Віленская і Леніна	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000543	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Амговічы, 0,4–0,5 км на захад ад вёскі, на левым беразе ручая Ніжняя Вясейка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000544	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Амговічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000545	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Баравая, 1 км на захад ад вёскі, справа ад дарогі ў в. Гольчычы, урочышча Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000546	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Вялікая Падзер, 0,85 км на паўночны ўсход ад вёскі, на левым беразе р. Вясейка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000547	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Вялікая Сліва, 4 км на паўночны ўсход ад цэнтра вёскі, ва ўрочышчы Царковішча, справа ад дарогі ў в. Малая Сліва	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000548	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Гольчычы, 4 км на поўнач ад вёскі, справа ад дарогі ў в. Апаліны	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000549	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Горкі, 2,3 км на поўнач ад ўсходняй ускраіны вёскі, злева (50 м) ад дарогі да шашы Слуцк – Мікашэвічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000550	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э.–VII стагоддзе н.э.	в. Грэск, у цэнтры вёскі, на правым беразе р. Сава, побач з невялікай сажалкай, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000551	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Заграддзе, 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, справа ад дарогі ў в. Мерашына	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613В000552	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Заграддзе, 1,1 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000553	Рэшткі фрагментаў былой сядзібы Даманскіх: парк рэшткі млына	другая палова XVIII – XIX стагоддзе	в. Заляддзе	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
612Г000554	Касцёл	1649 год	в. Замосце	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудаваны ў 1-й палове XVI ст. мясцовым дойлідам А.С. Вінкам-Ратомскім. У XVII ст. пры храме існавала місія езуітаў. У 1865 г. пераасвячоны пад праваслаўную царкву. Пасля 1917 г. выкарыстоўваўся як культурная і гаспадарчая ўстанова. З 1990-х гг. пасля рэстаўрацыі дзейнічае як касцёл. Помнік архітэктуры з рысамі рэнесансу і ранняга барока.

Будынак складаецца з квадратнага ў плане асноўнага аб'ёму, асіметрычнай ссунутай адносна падоўжнай восі храма пяціграннай апсіды і высокага першага яруса вежы-званіцы (не захавалася). Незвычайна, пад вуглом, да апсіды далучаны нізкія сакрысціі. Высока ўзнятыя арачныя аконныя праёмы, магутнае канструкцыйнае вырашэнне, простыя двухсхільныя дахі надаюць храму абарончы характар.

613В000555	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Замосце, 3 км на поўнач ад вёскі, на правым беразе р. Жалязніца	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000556	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Івань, 1,1 км на паўднёвы захад ад вёскі, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000557	Брацкая магіла	1941 год	в. Кучына	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000558	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Леніна, на паўночнай ускраіне вёскі, злева ад дарогі да чыгункі, на левым беразе р. Морач, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000559	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Гольчычы, 3,5 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000560	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Падліпцы, 2,8 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, справа ад чыгункі Баранавічы – Асіповічы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613Д000561	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Пакрашава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000562	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Паўлаўка, 0,2 км на паўночны ўсход ад вёскі, у полі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000563	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Рабак, 2 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000564	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Рыжыца, 150 м на паўднёвы захад ад вёскі, справа ад дарогі да шашы Старыя Дарогі – Слуцк	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000565	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Сорагі, 1 км на поўнач ад вёскі, 0,7 км на паўднёвы захад ад в. Волашава	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000566	Курганны могільнік	IX–XIII стагоддзі	в. Сорагі, 0,9 км на поўнач ад вёскі, 0,7 км ад другой курганнай групы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000567	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Селішча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Смалявіцкі раён

613Д000568	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Смалявічы, вул. Сацыялістычная	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000569	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Смалявічы, вул. Сацыялістычная	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000570	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Смалявічы, вул. 40 год Перамогі	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Г000571	Комплекс былой сядзібы «Алесіна»: дом з гаспадарчай прыбудовай бровар	пачатак XX стагоддзя	в. Алесіна	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
613Д000572	Брацкая магіла	1943–1944 гады	в. Волма	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000573	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Драчкава	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

613Д000574	Манумент у гонар савецкай маці-патрыёткі	1975 год	г. Жодзіна, вул. Ціміразева	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000575	Помнік П.І. Купрыянаву	1965 год	г. Жодзіна, пр. Леніна	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000576	Брацкая магіла	1944 год	в. Каліта	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000577	Курганны могільнік	IX–XII стагоддзі	в. Карпілаўка	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000578	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VIII стагоддзе н.э.	в. Каменка, 1,8 км на паўночны захад ад вёскі, на левым беразе р. Каменка, урочышча Замак	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
612Г000579	Былы манастыр базыльян: Благавешчанская царква манастырскі корпус	другая палова XVIII – першая палова XIX стагоддзя	в. Ляды	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Будаўніцтва царквы ў імя Благавешчання Божай Маці было пачата і скончана ў 1794 г. і ў тым жа годзе царква асвячона.

Галоўны фасад, упрыгожаны жывапіснай выявай Божай Маці і Св. апосталаў Пятра і Паўла, меў на франтоне чатыры драўляныя вазоны, у цэнтры быў жалезны крыж. Над прэсбітэрыем размяшчалася невялікая мураваная вежа з жалезным крыжам і драўлянымі па баках вазонамі. Да галоўнага алтара прымыкалі з бакоў дзве сакрысціі. Асноўны аб'ём і сакрысціі былі накрыты гонтай. Верх франтона, падаконнікі і карнізы накрыты бляхай.

Справа ад царквы размяшчалася званіца, складзеная з бруса, накрытая гонтай, дзе віселі чатыры званы: 17, 3 ¼ і два па 4 пуды.

У 1839 г. адбылося аб'яднанне уніяцкай і праваслаўнай цэркваў. У 1841 г. лядансkаму манастыру надалі трэці клас. Быў зроблены якасны рамонт і да 1888 г. пытанняў аб вялікім рамонце не ўзнікала. Дробныя рамонты манастыр, відаць, праводзіў за свае сродкі.

Ноччу 12–13 лістапада 1888 г. пад час вялікай буры абвалілася франтонная частка галоўнага фасада царквы. Тэрмінова былі праведзены некаторыя работы, каб вільгаць не трапляла ўнутр храма, а праект на рамонт падрыхтаваны толькі восенню наступнага года. Рамонтныя работы пачаліся ў сакавіку 1898 г. і завершаны 13 мая 1900 г.

Царква лядансkага манастыра была закрыта ў 1960-я гг. Яе выкарыстоўвалі пад збожжасховішча. У той час купал быў разабраны, страчаны іканастас, жывапіс знаходзіўся ў дрэнным стане.

Ад першапачатковага храма, узведзенага ў 1794 г., захаваліся план, архітэктурнае вырашэнне інтэр'ера і манументальны жывапіс. Фасады царквы перабудаваны ў канцы XIX ст.: найбольш быў зменены галоўны фасад, а менавіта франтонная частка. Выгляд першапачатковага франтона занатаваны на чарцяжы да другога праекта перабудовы. Відавочна, франтон быў двух'ярусны, на тымпане з нішамі, у цэнтральнай магла знаходзіцца выява Божай Маці, а па баках фігуры Св. апосталаў Пятра і Паўла.

Бакавыя фасады перабудоўваліся двойчы. Першы раз у канцы XIX ст., калі былі зменены памеры акон і зроблены трохвугольныя франтоны на тарцовых сценах прэсбітэрыя. Пад час рамонту даху ў 1960-я гг. франтоны былі разабраны і зменены абрыс даху.

613В000580	Курганны могільнік	IX–XII стагоддзі	в. Тадуліна, 0,6 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000581	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Масцішча	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000582	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2	IX–XII, XI–XIII стагоддзі	в. Пеліка, 5 км на поўнач ад вёскі, абапал дарогі на в. Трубянок, перад выездам на шашу М-1, урочышча Доўгі Барок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000583	Брацкая магіла	1941, 1944 гады	в. Пекалін	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000584	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Пліса	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000585	Гарадзішча	IV стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Прылепы, у вёсцы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000586	Брацкая магіла	1944 год	в. Студзёнка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000587	Гарадзішча	IV стагоддзе да н.э. – IX стагоддзе н.э.	в. Туры, 1,3 км на паўночны ўсход ад вёскі, у лесе, урочышча Французскае Умацаванне	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000588	Гарадзішча	трэцяя чвэрць 1-га тысячагоддзя н.э.	в. Іскра, 0,3 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000589	Фрагменты былой сядзібы: жылы дом стайня малочня	пачатак XX стагоддзя	в. Шыпяны	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
613Д000590	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Юр'ева	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000591	Курган Славы	1969 год	22-і км шашы Мінск – Масква	3	24.10.2001 № 68	14.05.2007 № 578

Старадарожскі раён

613В000592	Гарадзішча	I–IV стагоддзі	в. Асавец, 1,2 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Гарадзішча	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000593	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Будзенічы, 4,5 км на захад ад вёскі, урочышча Курганы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000594	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Дражна, на паўднёвай ускраіне вёскі, на сучасных могілках, злева ад дарогі ў в. Падарэссе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000595	Курганны могільнік-1, курганны могільнік-2, курганны могільнік-3	X–XIII стагоддзі	в. Лагі, 0,4 км на захад ад вёскі, 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, 0,2 км на паўднёвы ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000596	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Ляўкі, на заходняй ускраіне вёскі, злева ад дарогі, на могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000597	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Новыя Ісаевічы, 1,6 км на ўсход ад вёскі, урочышча Гарадніца	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000598	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Пасека, 2,8 км на захад ад вёскі, урочышча Курганне	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000599	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Пасека	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000600	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Паставічы, на беразе р. Арыжня, 2 км на паўднёвы захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000601	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Прусы, 1,2 км на захад ад паўночнай ускраіны вёскі, урочышча Курганы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000602	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Рабак, 0,8 км на паўночны захад ад вёскі, справа ад дарогі ў в. Сорагі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000603	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Рабак, 0,6 км на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000604	Брацкія магілы	1941–1944 гады	в. Сінягова	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288

Стаўбцоўскі раён

613Д000605	Брацкая магіла	1944 год	г. Стоўбцы, пл. Бессмяротнасці	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000606	Магіла А.М. Касценчыка	1916 год	г. Стоўбцы, вул. Калгасная, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Б000607	Коласаўскі заказнік	1972 год	тэрыторыя, якая прылягае да мемарыяльных сядзіб «Альбуць», «Ласток», «Смольня», «Бервянец»	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000608	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	I стагоддзе	в. Васілеўшчына, 0,2 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
612Г000609	Царква Іаана Прадцечы	1742 год	в. Вішнявец	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Пабудавана з цэглы як уніяцкая. У 1832 г. пераасвячона ў праваслаўную, у 1852 г. перабудавана. Помнік архітэктуры барока.

Будынак базілікальнага тыпу, блізкі да квадрата ў плане, з закругленай апсідай, арыентаванай на ўсход. Сцены звонку і ўнутры расчлянёны пілястрамі. Аконныя праёмы з раструбамі ўнутр. Галоўны фасад сіметрычнай двух'яруснай кампазіцыі. Ярусы падзелены прафіляваным поясам, які з'яўляецца працягам карнізаў бакавых нефаў. Пластычнае ўбранне фасада сканцэнтравана ў верхнім ярусе: плоскія арачныя нішы і паўцыркульныя аконныя праёмы з прафіляванымі ліштвамі. Цэнтральная кампазіцыйная вось вылучана какошнікам. Па баках будынак увянчаны цыбулепадобнымі галоўкамі на высокіх цыліндрычных барабанах.

613Г000610	Руіны былой сядзібы: парк вадаём сядзібны дом руіны свірна камера для сушкі лёну гаспадарчыя пабудовы	першая палова XIX стагоддзя	в. Вялікі Двор	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
612Г000611	Былы кальвінскі збор	1590 год, пачатак XVII стагоддзя	в. Дзераўная	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Мураваны храм заснаваны ў 1590 г. па фундацыі Мікалая Крыштофа Радзівіла і яго жонкі Яўфіміі Вішнявецкай паводле тэстаменту Яўфіміі Вярбіцкай (жонкі валынскага ваяводы Андрэя Вішнявецкага). У 2-й палове XVII ст. прыбудавана вежа. Рэстаўрыраваўся ў пачатку XVIII ст. У XVIII ст. збудавана новая вежа. Помнік архітэктуры готыкі і рэнесансу.

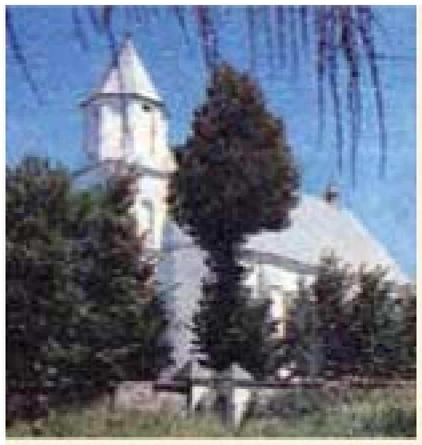

Храм аднавежавы прамавугольны ў плане з пяціграннай алтарнай часткай і прыбудаванымі да яе з бакоў прамавугольнымі сакрысціямі. Галоўны фасад вылучаны трох'яруснай вежай, увянчанай шатром. Ніжні ярус чатырохгранны. Вуглы вежы ў ніжняй частцы ўмацаваны контрфорсамі. Верхнія ярусы чатырохгранны і васьміграння. Грані апрацаваны плоскімі арачнымі нішамі. Сцены асноўнага аб'ёму ўмацаваны контрфорсамі. Вокны паўцыркульныя, размешчаны ў верхняй частцы сцен.

Будынак перакрыты цыліндрычным скляпеннем на падпружных арках з распалубкамі над аконнымі праёмамі. Алтарная частка адкрываецца ў асноўнае памяшканне вялікім арачным праёмам. Бабінец і сакрысціі перакрыты крыжовымі скляпеннямі. У асноўным памяшканні над уваходам хоры, якія падтрымліваюцца чатырма калонамі. На хоры вядуць дзве бакавыя лесвіцы, размешчаныя ў тоўшчы сцен. Пад вокнамі – плоскія арачныя нішы.

613Д000612	Мемарыяльны комплекс «Дзяржынава»	канец XIX стагоддзя	хутар Дзяржынава	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
612Ж000613	Помнік Ф.Э. Дзяржынскаму	1977 год	хутар Дзяржынава	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
613В000614	Стаянка перыяду неаліту	3-е тысячагоддзе да н.э.	в. Кругліца, 1,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, на правым беразе р. Нёман, у лесе, урочышча Лысая Гара	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000615	Курганны могільнік	X– XIII стагоддзі	в. Кругліца, 2,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, у лесе, абапал дарогі ў в. Заямнае	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000616	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Кругліца, 0,4 км на паўночны захад ад вёскі, каля дарогі ў в. Жукаў Барок, у лесе	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000617	Стаянка перыяду каменнага веку	3-е тысячагоддзе да н.э.	в. Мікалаеўшчына, на паўднёвай ускраіне вёскі, на правым беразе р. Нёман	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000618	Касцёл Успення Дзевы Марыі	пачатак XX стагоддзя	в. Налібакі	3	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578
612Г000619	Успенская царква з брамай і агароджай	1590 год, пачатак XVII стагоддзя	в. Новы Свержань	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Узведзена ў 1743 г. як мураваны касцёл пры заснаваным князем Міхаілам Радзівілам манастыры базыльян на месцы драўлянай царквы (1590 г.). Пасля скасавання ордэна ў 1833 г. пераасвячона ў праваслаўную царкву. У час Вялікай Айчыннай вайны была пашкоджана: купал-званіца разбіты снарадамі, у некаторых месцах адбіта тынкоўка, прабіты дах. У канцы 1940-х гг. адрамантавана. Да 1980-х гг. не дзейнічала. Помнік архітэктуры барока.

Храм аднавежавы, складаецца з прамавугольных у плане асноўнага і алтарнага аб'ёмаў. Па баках апошняга прыбудаваны рызніцы. Над бабінцам надбудавана квадратная ў плане вежа, увянчаная фігурнай барочнай галоўкай. Грані яе апрацаваны плоскімі арачнымі

нішамі, якія імітуюць вокны. Вянчае вежу фігурная барочная галоўка. Сцены царквы ў верхняй частцы члянёны паўцыркульнымі вокнамі з раструбамі ў абодва бакі. Адзіным дэкаратыўным элементам фасада з'яўляецца партал бакавога заходняга ўвахода. Інтэр'ер зальнага тыпу. У паўночнай частцы асноўнага аб'ёму вылучаны бабінец з двума бакавымі ўваходамі. Хоры падтрымліваюцца дзвюма драўлянымі калонкамі. Перакрыцце бэлечнае з плоскай падшыўной столлю.

612Г000620	Петрапаўлаўскі касцёл з агароджай	сярэдзіна XVI стагоддзя	в. Новы Свержань	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Новы Свержань увайшоў у склад уладанняў Радзівілаў у 1575 г. 17 кастрычніка 1588 г. Мікалай Крыштоф Радзівіл Сіротка даў фундуш на будаўніцтва і абсталяванне тут касцёла. Верагодна, як паведамляюць інвентары, у тым жа 1588 г. і пачалося будаўніцтва парафіяльнага касцёла Св. Пятра і Паўла. Як доўга ішло будаўніцтва, звестак не захавалася. Вядома, што ў 1600 г. касцёл ужо функцыянаваў. За гісторыю існавання касцёл не зведаў значных перабудоў. У 1818 г. пад час буры быў знесены дах і часткова вежа. Пасля гэтага будынак быў адрамантаваны, асобна пастаўлена званіца, якая згарэла пры пажары 1890 г. Рамонты адбываліся ў 1828, 1856 гг. У 1864 г. закрыты, у 1901 г. адкрыты. Пасля Вялікай Айчыннай вайны выкарыстоўваўся ў гаспадарчых мэтах, у 1988 г. вернуты каталікам. Помнік архітэктуры рэнесансу з элементамі готыкі.

Касцёл пабудаваны ў форме лацінскага крыжа. Аднанефавы з дзвюма бакавымі капліцамі: Прасвятой Багародзіцы (справа) і Св. Антонія (злева). Прэсбітэрый завершаны паўкруглай апсідай. З прытвора лесвіца праводзіць на хоры, якія адкрываюцца ў неф аркадай. На галоўным фасадзе узвышаецца квадратная ў плане трох'ярусная вежа.

612Г000621	Касцёл Св. Іосіфа	пачатак XX стагоддзя	в. Рубяжэвічы	2	27.01.2004 № 93	14.05.2007 № 578

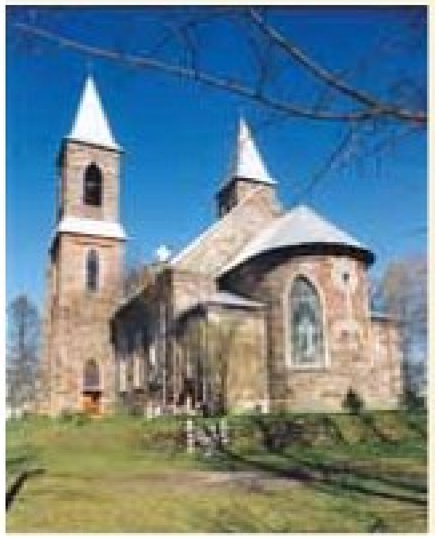

Касцёл пабудаваны ў 1907–1911 гг. у характэрным для таго часу неагатычным стылі. Дазвол улад на будаўніцтва касцёла ў Рубяжэвічах быў атрыманы ў 1905 г. Участак пад будаўніцтва плошчай 6 дзесяцін быў ахвяраваны сялянамі Рубяжэвіцкай воласці. Значныя сродкі для будаўніцтва ахвяравалі памешчыкі Ленскія, уладальнікі маёнтка Сула, іншыя мясцовыя землеўладальнікі і прыхаджане. Духоўная кансісторыя выдаткавала на будаўніцтва 1000 рублёў. Праект касцёла не выяўлены. Вядома толькі, што ён быў узгоднены Будаўнічым аддзяленнем Мінскага губернскага праўлення 4 студзеня 1907 г.

Узводзілі касцёл з часанага каменю. Завяршэнне будаўніцтва і асвячэнне касцёла адбылося 30 кастрычніка 1911 г. Аднак працягваліся яшчэ работы па будаўніцтву трох прастолаў, спавядальні. Вакол касцёла было пачата ўзвядзенне мураванай агароджы, завершанай у 1924 г.

Прамавугольны ў плане з васьміграннай апсідай, да якой сіметрычна прыбудаваны сакрысціі. Па баках галоўнага фасада ўзвышаюцца магутныя трох'ярусныя чацверыковыя вежы, умацаваныя па вуглах ступеньчатымі контрфорсамі і завершаныя востраканечнымі шатрамі. Тарэц нефа паміж вежамі заверша-

ны двухсхільным зубчастым шчытом з круглым вітражным акном-ружай у цэнтры і бетонным лацінскім крыжам. Уваход вырашаны высокім гатычным парталам, фланкіраваным аналагічнымі аконнымі праёмамі. Высокія спічастыя аконныя праёмы рытмічна чляняць бакавыя фасады. Унутраная прастора падзелена васьміграннымі слупамі на тры нефы. Цэнтральны неф больш высокі, бакавыя – ніжэйшыя, перакрытыя спічастымі скляпеннямі з нервюрамі. У неагатычным стылі былі выкананы драўляны алтар у выглядзе спічастай аркі з вімпергам, спавядальні, амбон.

613В000622	Стаянкі	3-е – 2-е тысячагоддзі да н.э.	в. Русаковічы, 0,3–1,5 км на захад, на поўнач і на ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000623	Селішчы	3-е тысячагоддзе да н.э.	в. Сверынава, на поўдзень, усход і паўднёвы захад ад вёскі, на правым беразе р. Нёман	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000624	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Сула, 1 км на паўночны захад ад вёскі, у лесе, на левым беразе р. Сула	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000625	Рэшткі былой сядзібы: фрагменты парку вадаём капліца гаспадарчыя пабудовы афіцына лядоўня	канец XVIII – пачатак XX стагоддзя	в. Сула	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578

Уздзенскі раён

613В000626	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Валяр’яны, 0,4 км на поўнач ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
612Г000627	Рэшткі былой сядзібы Наднёман (у межах адводу зямельнай пляцоўкі)	1830-я гады	в. Наднёман	2	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

Сядзібай Наднёман валодалі тры пакаленні роду Наркевічаў-Ёдкаў – Ануфрый (1818–1887), яго сын Якуб (1848–1905), пазней яго дзеці Адам і Конрад.

Мемарыяльны характар сядзібы Наднёман звязаны з жыццём і дзейнасцю Якуба Наркевіча-Ёдкі, вядомага беларускага медыка і прыродазнаўцы. Яго дзейнасць непасрэдна ў Наднёмане адносіцца да 1888–1905 гг. У гэты час ён стварыў тут метэаралагічную станцыю, адкрыў у сядзібе санаторый. Тут ён праводзіў разнастайныя доследы: вымярэнне патэнцыялу атмасфернай электрычнасці,

хуткасці руху воблакаў, вільготнасці глебы, бесправадную перадачу электрычнасці, лячэнне электратокамі, прымяненне электрычнасці для дыягностыкі розных захворванняў і г.д. Ён быў членам розных навуковых таварыстваў Расіі і Еўропы, лаўрэатам шэрага навуковых прэмій, многія яго работы адзначаны ганаровымі медалямі.

Сядзіба Наднёман захавалася часткова. Дом, хутчэй за ўсё, быў перароблены з вінакурні. Уяўляе сабой выцягнуты аднапавярховы аб'ём прыкладна 30х15 м на высокім цокалі з двума масіўнымі эркерамі ў цэнтры галоўнага і дваровага фасадаў і двума невялікімі эркерамі па баках галоўнага фасада. Да тарцоў асноўнага аб'ёму асіметрычна прымыкаюць дзве вежы (адна каля 10 м, другая каля 30 м вышынёй). Бакавыя эркеры завяршаліся фігурнымі атыкамі. Завяршэнні ўсіх эркераў аформлены невялікімі зубчастымі парапетамі. Гэтыя зубчастыя парапеты, як і падкрэслена завостраныя скошаныя сілуэты атыкаў, што завяршаюць эркеры, асабліва дзве бакавыя вежы, якія асіметрычна фланкіруюць асноўны аб'ём, ствараюць агульнае ўражанне неагатычнага стылю.

Уязная брама пабудавана таксама ў неагатычным стылі. Верагодна, да гэтага ж будаўнічага перыяду адносяцца некаторыя гаспадарчыя будынкі (напрыклад аранжарэя).

Асноўныя гаспадарчыя будынкі (кароўнікі, свірны, гумны і г.д.) размешчаны ўбаку ад сядзібнага дома, выкананы з бутавага каменю і датуюцца апошняй чвэрцю XIX ст.

612Г000628	Фрагменты былой сядзібы «Кухцічы»: кальвінскі збор парк афіцына гаспадарчыя пабудовы стайня млын	канец XVIII – пачатак XX стагоддзя	пас. Первамайск	2	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578

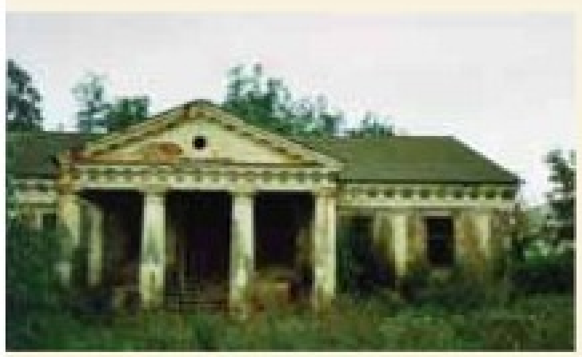

Сядзіба сфарміравалася ў 1-й палове XIX ст. як рэзідэнцыя роду Завішаў.

Пра былую веліч сядзібы сведчыць уязная алея, якая пачыналася далёка ў полі. На гэтай восі размешчана незвычайна шырокая (да 16 м) трохрадная галоўная алея сядзібы з уязной брамай. Яна перасякае сядзібу і выводзіць на мост цераз раку. Уздоўж алеі выцягнуты прамавугольны парк, за ім ідзе парадны двор з палацам. Завяршаецца вось гаспадарчым дваром.

Палацавы ансамбль складаўся з трох аднапавярховых будынкаў: галоўнага корпуса і двух бакавых флігелей, размешчаных сіметрычна і злучаных з корпусам каланаднымі галерэямі (бакавыя флігелі захаваліся). Ансамбль павернуты ў бок, процілеглы параднаму заезду. Павышаная сярэдняя частка палаца была падкрэслена порцікам на чатырох дарычных калонах з трохвугольным франтонам. Па краях з тылу выступалі бакавыя крылы, надаючы будынку ў плане выгляд падковы.

Пакоі, салоны дома ўпрыгожвалі ляпніна, дубовыя панэлі, старажытная дарагая мэбля, мастацкія зборы ранніх часоў. Быў багаты архіў. У вялікай аранжарэі вырошчваліся розныя кветкавыя і экзатычныя расліны.

Флігелі аднолькавыя, у плане прамавугольныя, з анфіладнай планіроўкай і рэгулярным чляненнем сцен аконнымі праёмамі. Спалучаюць формы класіцызму з мясцовымі прыёмамі бутавага будаўніцтва.

Перад палацам быў вялікі газон з кругам у цэнтры, ахоплены па перыметры ліпавымі алеямі. Адзіночна раслі чорныя таполі Italica. Паркавы фасад будынкаў абвіваў вінаград дзявочы пяцілісточкавы. Па баках і з тылу палац абкружаў ландшафтны парк з розным дрэвастоем.

На гаспадарчым двары захаваліся млын, стайня і свіран.

Сярод старых дрэў у найбольш прыпаднятай частцы сядзібы размешчана капліца-пахавальня, якая мае характэрныя рысы храма-крэпасці, складаны план. Асноўны аб'ём уяўляе сабой дванаццаціграннік з вельмі тоўстымі сценамі і шатровым дахам, да якога прымыкаюць прамавугольная алтарная частка і прамавугольны прытвор. Фасад прытвора фланкіруюць дзве круглыя з шатровымі завяршэннямі вежы, якія надаюць будынку выгляд абарончага збудавання. Фасад расчлянёны пілястрамі, над уваходным праёмам – ляпніна з сімвалічнымі выявамі пачатку XIX ст. Сцены ратонды і алтарнай часткі плоскія, пазбаўлены якіх-небудзь чляненняў, толькі прарэзаны аконнымі праёмамі. Унутры прытвор перакрыты крыжовым скляпеннем, алтарная частка – цыліндрычным скляпеннем з распалубкамі. Над асноўным памяшканнем пакладзена бэлечнае перакрыцце з выпуклай столлю. Інтэр'ер храма меў класіцыстычны выгляд.

613В000629	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – V стагоддзе н.э.	в. Цеплень, на паўночнай ускраіне вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000630	Курганны могільнік	XI–XIII стагоддзі	в. Таўкачэвічы, 3 км на паўночны ўсход ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Г000631	Фрагменты сядзібна-паркавага комплексу: парк сажалкі свіран стайня	першая палова XIX стагоддзя	в. Таўкачэвічы	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578

Чэрвеньскі раён

613Д000632	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г. Чэрвень, вул. Кашавога, на могілках	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000633	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Дыя, 1,5 км на поўнач ад вёскі, на ўскраіне лесу, абапал дарогі ў в. Новыя Зялёнкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000634	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Дубовы Лог, перад уездам у вёску, 0,25 км злева ад дарогі, урочышча Калядкі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

613В000635	Гарадзішча	V стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Гарадзішча, на ўсходняй ускраіне вёскі, на высокім правым беразе р. Уса	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000636	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Гарадок, 0,8 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, урочышча Гарадок, 0,6 км справа ад дарогі з в. Рэчкі ў в. Гарадок	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000637	Гарадзішча	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Грабёнка, 0,2 км на паўночны захад ад вёскі, урочышча Акопы	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000638	Камень-следавік	VI–X стагоддзі	в. Верхлес, на могілках	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000639	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Замасточча, 1,1 км на паўночны ўсход ад вёскі, каля дарогі ў в. Валадута, урочышча Скуратоўшчына	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000640	Брацкая магіла	1919, 1941–1944 гады	в. Зенанполле	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000641	Брацкія магілы	1941–1944 гады	в. Калодзежы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000642	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Клінок	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000643	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Клінок, 4,3 км на паўднёвы захад ад вёскі, у лесе, паміж дарогамі ў вёскі Слабада і Хочын	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613В000644	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Красіна, 0,4 км на паўночны захад ад вёскі	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000645	Брацкія магілы	1920, 1944 гады	в. Нежаўка	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613В000646	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Раваніцкая Слабада, 0,9 км на ўсход ад вёскі, па баках дарогі ў в. Бышанка, на правым беразе р. Уша	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000647	Брацкія могілкі	1942–1944 гады	в. Раваніцкая Слабада	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

612Г000648	Былая сядзіба: палац два флігелі парк	другая палова XIX стагоддзя	в. Раванічы	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Комплекс створаны ў маёнтку мінскага маршалка Л. Слатвінскага. У 1853–1859 гг. быў пабудаваны палац, які стаў кампазіцыйным цэнтрам сядзібы, шэраг мураваных службовых і гаспадарчых пабудоў; на месцы старога саду закладзены пейзажны парк.

Сядзіба займае даволі высокую тэрасу, яе пакаты схіл спускаецца да р. Уша, дзе створана сістэма вадаёмаў. Плошча парку каля 11 га.

Палац пабудаваны на краі схілу рачной тэрасы. Будынак прамавугольны ў плане, аднапавярховы, на высокім жылым цокалі. Цэнтральная частка двухпавярховая, вылучаная порцікамі дарычнага ордэра. Пад порцікам з параднага фасада знаходзіцца тэраса з балюстрадай, на якую вяла двухмаршавая лесвіца. На балюстрадзе і на слупах уздоўж лесвіцы ўстаноўлены дэкаратыўныя вазы. Пад балюстрадай, як відаць на фотаздымку 1914 г., знаходзілася каменная лаўка з вялікай паўкруглай утульнай нішай. Порцік з тыльнага фасада меў на сярэдзіне вышыні балкон з балюстрадай. З тэрасы ў парк спускаецца лесвіца, пад тэрасай, як і на галоўным фасадзе, афармлены ўваход у цокальны паверх.

Знешні дэкор палаца стрыманы: вуглавыя лапаткі, карніз, сандрыкі. Фасады плоскія, рытмічна падзелены прамавугольнымі аконнымі праёмамі.

Палац размяшчаўся ў глыбіні парку. Пабудова параднага двара была сіметрычна-восевая. На адной восі з палацам размяшчалася ўязная брама. Двор адкрыты, даволі вялікі, фланкіраваны двума прамавугольнымі ў плане аднапавярховымі флігелямі з невысокімі двухсхільнымі дахамі. Сцены будынкаў чляНёны пілястрамі; вокны прамавугольныя ў плоскіх арачных нішах. Паўночны флігель служыў кухняй, паўднёвы – жылым домам.

У цэнтры партэра быў вялікі авальнай формы газон. Партэр з бакавымі флігелямі быў ахоплены кальцавым прагулачным маршрутам.

У аснову кампазіцыі пейзажнай часткі парку за палацам пакладзены тры радыяльныя перспектывы ў бок штучных вадаёмаў. Па восі палаца размяшчалася вялікая паляна, якая плаўна спускалася да вадаёма. Аднак гэта кампазіцыя ў апошні час парушана суцэльнай пасадкай дрэў. Парк быў абкружаны вялікім кальцавым маршрутам, які пачынаўся ад уязной брамы і заканчваўся ля ставоў.

Акрамя палаца, дзвюх афіцын і былога гаража на краі парку каля дарогі размяшчаецца невялікая пабудова (13х7 м) у выглядзе своеасаблівага паркавага павільёна. Сцены будынка рэгулярна падзелены пілястрамі, вокны шырокія, з лучковымі завяршэннямі (знізу закладзены на дзве трэці). Будынак служыў складам спірту. Спіртзавод размешчаны праз дарогу. Будынак неаднаразова перабудоўваўся. На гаспадарчым двары захаваліся два будынкі з чырвонай цэглы XIX ст. Адзін з іх прамавугольны ў плане (24х16 м), другі складаецца з двух прамавугольных аб'ёмаў.

Сядзіба адносна добра захавалася. Палац, які згарэў у гады вайны, адноўлены ў 1952 г. Рэканструявана водная сістэма.

613Д000649	Брацкая магіла	1941–1944 гады	в. Раванічы	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
613Д000650	Брацкая магіла	1941–1944 гады	г.п. Смілавічы, вул. Савецкая	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578

613В000651	Курганны могільнік	X–XIII стагоддзі	в. Стары Пруд, 1,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі, справа ад шашы Мінск – Магілёў, урочышча Батураўшчына	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
613Д000652	Месца былой сядзібы С. Манюшкі: фрагмент уязной алеі рэгулярны парк тэрыторыя былой сядзібы ўздоўж р. Волма	пачатак XIX стагоддзя	в. Убель	3	16.03.1994 № 5	14.05.2007 № 578
613В000653	Гарадзішча перыяду ранняга жалезнага веку	VI стагоддзе да н.э. – VII стагоддзе н.э.	в. Уборкі, 0,7 км на поўдзень ад вёскі, урочышча Гарадок (Акопы), на правым беразе р. Уша	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

ГЛАВА II

МАТЭРЫЯЛЬНЫЯ РУХОМЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ)

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь

Клецкі раён

623Н000027	Скарб манет Расійскай імперыі (12 адзінак)	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	Клецкі раённы гісторыка-краязнаўчы музей	3	30.01.2001 № 63	14.05.2007 № 578

Нясвіжскі раён

621Н000028	Скарб сярэбраных манет (30 адзінак)	1878–1914 гады	Нацыянальны гісторыка-культурны музей-запаведнік «Нясвіж»	1	10.02.1999 № 50, 15.12.1999 № 55	14.05.2007 № 578

ГЛАВА III

НЕМАТЭРЫЯЛЬНЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ)

Шыфр	**Назва каштоўнасці**	**Датаванне каштоўнасці**	**Месцазнаходжанне каштоўнасці**	**Катэгорыя каштоўнасці**	**Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады**	**Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь**
			Капыльскі раён			
63БК000053	Калядны абрад «Цары»		в. Семежава	Б	19.12.2007 № 138	03.09.2008 №1288
			Любанскі раён			
63БК000054	Мясцовы песенны стыль выканання традыцыйных абрадавых і пазаабрадавых песень аўтэнтычнымі фальклорнымі гуртамі «Журавушка», «Глыбокія крыніцы», «Паваляйкі»		вёскі Закальное, Вобчын і Ямінск	Б	27.03.2008 № 141	03.09.2008 №1288

ДЗЯРЖАЎНЫ СПІС ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫХ КАШТОЎНАСЦЕЙ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

РАЗДЗЕЛ І
ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ, ЯКІЯ ЗНАХОДЗЯЦЦА
НА ТЭРЫТОРЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

ГОРАД МІНСК

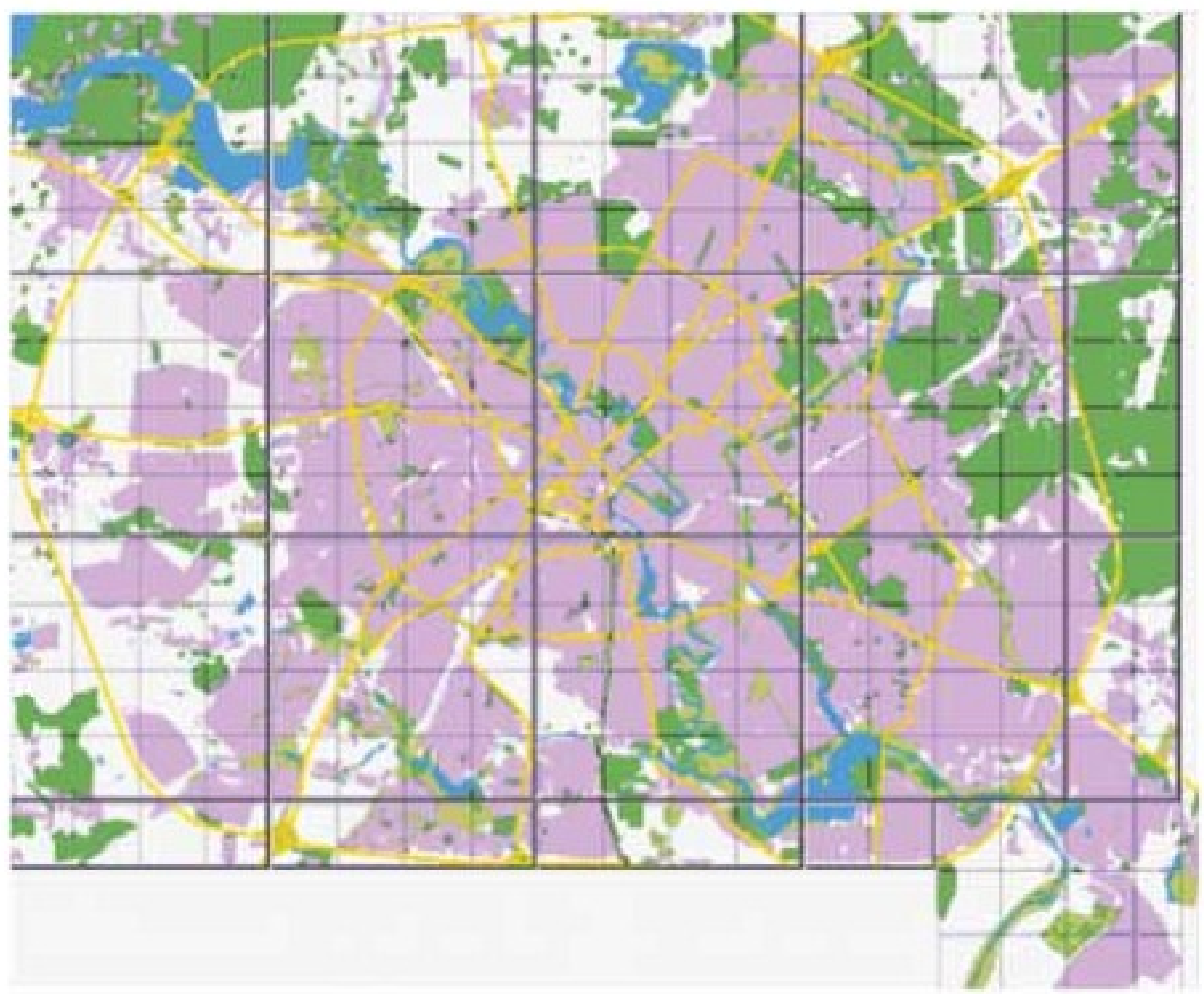

ГЛАВА І

МАТЭРЫЯЛЬНЫЯ НЕРУХОМЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ)

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь
711Е000001	Гістарычны цэнтр г. Мінска: будынкі і збудаванні, планіровачная структура, ландшафт і культурны пласт на тэрыторыі, якая абмежавана набярэжнай р. Свіслач у раёне пешаходнага моста, уключаючы тэрыторыю помніка воінам-інтэрнацыяналістам, затым па восі вул. Янкі Купалы да перакрыжавання з воссю вул. Інтэрнацыянальнай, далей па восі вул. Інтэрнацыянальнай да перасячэння з воссю вул. Камсамольскай, затым па восі вул. Камсамольскай у паўднёва-ўсходнім напрамку да перасячэння з умоўнай лініяй, якая праходзіць паралельна вул. Інтэрнацыянальнай і аддалена ад яе восі ў глыбіню квартала на адлегласць 50 м да восі вул. Гарадскі Вал, далей па восі вул. Гарадскі Вал да перасячэння з воссю вул. Няміга, затым у паўночным напрамку па восі вул. Няміга на ўчастку 90 м (да дома № 12), далей па ўнутрыквартальнай тэрыторыі ў паўночна-заходнім напрамку паралельна вул. Раманаўская Слабада на ўчастку працягласцю 280 м і адлегласці ад восі вул. Раманаўская Слабада на 100 м, далей па ўмоўнай лініі, паралельнай	XI–XX стагоддзі	вул. М. Багдановіча, 3, 7, 7а, 9, 9а, 11, 13, 15, 17, 17а, 19, 21, вул. Віцебская, 10, 11, 21, 21а, вул. Герцэна, 2, 2а, 4, 6, 8, 10, 12, вул. Гарадскі Вал, 12, карпусы 1 і 2, вул. Замкавая 25, 27, 27а, 29, 31, вул. Інтэрнацыянальная, 4, 5, 6, 8, 9/17, 10, 11, 11а, 12, 13, 13а, 14, 16, 21/3, 23, 25, 27, 29, 29а, 31, 33, 33а, 33б, Камунальная набярэжная, 4, 6, 8, вул. Камсамольская, 5, 5а, 6, 7, 9/16, 11 /7, 12, 13, 13а, 15, 15а, 18, 20а, зав. Музычны, 1 (ліцэр Б2/К, В2/К), 3, вул. Шпалерная, 6а, вул. Вызвалення, 3, 5, 6, 6а, 7, 8, 9, 11, 13, вул. Ракаўская, 2а, 12, 12а, 14, 14а, 15, 16, 16а, 17, 18, 19, 19а, 20/15, 23, 24, 25, 26, 30, 32, вул. Рэвалюцыйная, 3, 4, 6, 6а, 6б, 6в, 8, 8а, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 15а, 17, 22, 24,	1	20.12.2005 № 115, 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288

	унутрыквартальнаму праезду, на аддаленні 10 м на захад ад заходняй мяжы названага праезду ў бок вул. Ракаўскай да дома № 27, затым па восі вул. Ракаўскай да перакрыжавання з воссю вул. Шпалернай, далей па восі вул. Шпалернай у паўночна-ўсходнім напрамку да перакрыжавання з зав. Шпалерным, далей у паўночна-заходнім напрамку на ўчастку 40 м па восі зав. Шпалернага, затым паралельна восі вул. Шпалернай у паўночным і паўночна-ўсходнім напрамках па ўнутрыквартальнай тэрыторыі, далей у створы паўночна-заходняга боку дома № 7 па пр. Пераможцаў і набярэжнай р. Свіслач		24а, 24б, 26, 26а, 28, 32, пл. Свабоды, 2а, 7б, вул. Старавіленская, 2, 4, 6, 8, 12, 14, 16, вул. Старажоўская, 3, 5, вул. Гандлёвая, 27			

Першаасновай Мінска быў дзядзінец XI ст., размешчаны не на ўзвышшы, а ў нізіне, у месцы ўпадзення р. Няміга ў р. Свіслач. У замках такога тыпу выкарыстоўваліся абарончыя ўласцівасці балоцістай, затапляльнай мясцовасці. У першапачатковы перыяд на фарміраванне планіровачнай структуры горада вялікі ўплыў зрабіла пераважная трасіроўка міжгарадскіх гандлёвых шляхоў з захаду і паўднёвага захаду (Гродна, Брэст) на паўночны ўсход (Віцебск, Смаленск). Цэнтрам Мінска стаў замак і размешчаная паблізу гандлёвая плошча трохвугольнай канфігурацыі (Ніжні рынак). Уздоўж р. Няміга, па Нямігскім пасадзе праз плошчу і далей, на левым беразе Свіслачы па Траецкай гары праходзіла галоўная, найбольш старажытная вуліца. Пасля, у XVI ст., у выніку буйнамаштабных горадабудаўнічых мерапрыемстваў на суседнім узгорку быў створаны новы грамадскі цэнтр, рэгулярна спланаваная ва ўласцівых эпосе Адраджэння традыцыях прамавугольная плошча (Верхні, альбо Высокі рынак).

У XVII–XVIII стст. умацаванні горада ўключалі замак і паўкальцо земляных валоў і равоў з паўднёвага, найбольш слабага боку. Горад, кампактны ў плане, па характары вулічнай сеткі адносіўся да двухцэнтравага, радыяльна-паўкальцавога з прамавугольнымі элементамі тыпу. Цэнтрамі сыходжання вуліц радыяльнай накіраванасці былі замак з Ніжнім рынкам, а таксама Верхні рынак; у раёне апошняга планіровачная структура набліжалася да прамавугольнай.

Ансамбль забудовы Верхняга рынку (пазней – Саборная плошча), які фарміраваўся на працягу XVI – пачатку XX ст., – выдатная з'ява ў гісторыі горадабудаўніцтва. На малой тэрыторыі канцэнтравалася вялікая колькасць дамінант, што абумовіла насычанасць архітэктурнай кампазіцыі. У пасторавай структуры ансамбля спалучаліся ўласцівасці сярэдневяковай і рэнесансна-барочнай горадабудаўнічых культур. Нерэгулярная планіроўка яго паўночна-ўсходняга ўчастка натуральна склалася ў познім сярэднявеччы.

Асноўная ж частка ансамбля характарызавалася размяшчэннем будынкаў у артаганальнай сістэме ўзаемазвязаных планіровачных восяў, што тыпова для Новага часу. Пры гэтым вышынная кампазіцыя забудовы вызначалася шматвежавым сілуэтам з рознымі па характары вертыкалямі, маляўнічай рознавышыннасцю аб'ёмаў. У канцы XVIII – 1-й палове XIX ст. у стылёвым вырашэнні культавых будынкаў пераважала барока; іх аблічча дапаўнялася асобнымі дамінантамі ў формах рэнесансу (царква Святога Духа) і класіцызму (ратуша).

Асноўнымі збудаваннямі ансамбля з'яўляліся: ратуша, упамінанне аб якой сустракаецца ўпершыню ў канцы XV ст., адбудоўвалася ў XVI і XVII стст., 1744 г., канцы XVIII і 1-й палове XIX ст.; гасціны двор, згаданы ў XVI ст., які будаваўся да пачатку XX ст.; комплекс мужчынскага і жаночага базыльянскіх манастыроў 1-й паловы XVII ст. з царквой Святога Духа; езуіцкі калегіум 2-й паловы XVII – XVIII ст. з самым буйным у Мінску храмам, асобнай званіцай і развітым комплексам іншых пабудоў; мужчынскі і жаночы бернардзінскія кляштары 1-й паловы XVII – XVIII ст. з барочнымі касцёламі; дамініканскі кляштар таго ж часу, які меў своеасаблівую браму перад галоўным фасадам храма; будынак гарадскога тэатра канца XVIII ст., рэканструяваны на працягу XIX і ў пачатку XX ст.; гасцініца пачатку XIX ст., перабудаваная ў 1884 г. і ў стылі мадэрн – у 1906–1908 гг., якая атрымала назву «Еўропа» і стала найбуйнейшым грамадзянскім будынкам Мінска; сінагога XVIII ст.; жылыя дамы, у тым ліку ўзор гарадскога сядзібнага комплексу XVIII ст. з парадным дваром.

У параўнанні з большасцю гарадоў усходняй Беларусі, напрыклад Віцебскам, рэканструкцыя і развіццё Мінска ў перыяд рэгулярнай класіцыстычнай перапланіроўкі вызначалася вялікай ступенню пераемнасці былой структуры. У межах горада канца XVIII ст. захаваліся агульны характар гістарычнай планіроўкі і абрысы многіх вуліц. За яго межамі ў 1-й палове XIX ст. значная тэрыторыя атрымала новую прамавугольную планіровачную сістэму.

У XIX ст. разбураны ці перабудаваны асобныя выдатныя архітэктурныя збудаванні. У многім гэты працэс быў абумоўлены ўнутрыпалітычнай сітуацыяй, якая настала пасля разгрому паўстання 1830–1831 гг. У 1850-я гг. ахвярай стала ратуша, у якой у 1-й палове XIX ст. апрача адміністрацыйных устаноў – суда, магістрата, гаўптвахты, архіва – размяшчаліся музычная школа і гарадскі тэатр. Фармальнай прычынай для зносу служыла тое, што ратуша, «...займаючы сабой частку галоўнай плошчы, абмяжоўвае яе і закрывае краявід саборнай царквы і новаўзводзімых дзяржаўных устаноў...». Аднак, паводле ўспамінаў відавочцаў, будынак ратушы быў знішчаны з-за таго, што «...ён сваім існаваннем напамінаў жыхарам пра звычаі мінулага часу, пра магдэбургскае права...». На рашэнні аб зносе ратушы стаяла ўласнаручная рэзалюцыя Мікалая I.

У 1795 г. уніяцкая царква Святога Духа была пераўтворана ў праваслаўны Петрапаўлаўскі сабор, а будынкі базыльянскіх манастыроў заняты духоўнай кансісторыяй і губернскай гімназіяй. Двойчы, у сярэдзіне і ў канцы XIX ст., былая царква Святога Духа, самабытны помнік рэнесансу з элементамі готыкі, перабудоўвалася ў псеўдарускім стылі, што з'яўлялася тыповым для гэтага перыяду праяўленнем архітэктурнага рэтраспектывізму. У сярэдзіне XIX ст. у формах позняга класіцызму адбылася рэканструкцыя корпуса былога мужчынскага базыльянскага манастыра. Таксама ў 1850-я гг. грунтоўна перабудаваны архітэктурны комплекс езуіцкага калегіума; вежа-званіца набыла функцыю пажарнай каланчы, а будынак езуіцкай школы, які з канца XVIII ст. выкарыстоўваўся як дом губернатара, страціў першапачатковы дэкор.

У 2-й палове XIX – пачатку XX ст. на тэрыторыі горада феадальнай эпохі і, галоўным чынам, за яго межамі інтэнсіўна складвалася капітальная грамадская і жылая забудова. Разнастайная па сваіх функцыянальных тыпах і мастацкіх асаблівасцях, яна фарміравала цэнтральную частку Мінска. Акрамя таго, у сувязі з тэрытарыяльным ростам горада ў перыяд бурнага развіцця

капіталістычных адносін узніклі таксама і перыферыйныя жылыя і прамысловыя раёны, у тым ліку прадмесці з драўлянай сядзібнай забудовай.

Яшчэ ў 1920–1930-я гг. цэнтр Мінска ўяўляў сабой цэласнае і буйнамаштабнае гісторыка-горадабудаўнічае ўтварэнне, якое сінтэзавала ў сабе культурную спадчыну розных эпох, хоць і тады знішчаліся каштоўныя грамадскія будынкі. Напрыклад, пры ўзвядзенні ў 1939–1941 гг. будынка ЦК КПБ зруйнаваны дом краязнаўца, збіральніка беларускіх старажытнасцей М. Гаўсмана. Выкананы ў 1857 г. па праекце К. Хршчановіча манументальны будынак вылучаўся рамантычным архітэктурным аблічам з выкарыстаннем разнастайных форм готыкі, рэнесансу і класіцызму. У 1898–1899 гг. тут дзейнічала Мінскае таварыства аматараў прыгожых мастацтваў.

У пасляваенныя дзесяцігоддзі архітэктурнай творчасці на шкале каштоўнасцей культурная спадчына апынулася на апошнім месцы. Прычына таго – недаацэнка горадабудаўнічага значэння помнікаў дойлідства наогул і адмаўленне спадчыны капіталістычнага перыяду ў прыватнасці. Ідэйная арыентацыя на стварэнне манументальнага і буйнамаштабнага новага асяроддзя сацыялістычнага горада пры нігілізме якасцей існаваўшых планіроўкі і забудовы сфарміравала грамадскую ідэалогію, якая праявілася ў негатыўным стаўленні да культавага дойлідства і масавай гістарычнай забудовы.

Як і ў любым іншым горадзе, знос каштоўных будынкаў у многім абумовіўся адвольнымі, малаабгрунтаванымі адносінамі да агульнадзяржаўнага здабытку, адсутнасцю ў гэтых выпадках прыватнай уласнасці на гарадскую нерухомую маёмасць. З вялікай колькасці культавых будынкаў, што існавалі ў XVIII – пачатку XX ст., да нашага часу захаваліся толькі адзінкі. Трэба адзначыць, што перадумовы разбурэння цэласнасці гістарычнага цэнтра Мінска ў 1950–1960-я гг. былі закладзены на стадыі генеральнага плана. Пад праезнай часткай Паркавай магістралі (сучасны праспект Пераможцаў) апынуўся амаль увесь Мінскі замак – помнік археалогіі XI–XVIII стст. Знесены шэраг гістарычных будынкаў. Пад знос трапіў вялікі комплекс гістарычнай забудовы вуліц Няміга і Ракаўская. Пры гэтым была знішчана планіровачная структура сярэдневяковага паходжання, нязначна змененая ў перыяд класіцызму, у тым ліку планіроўка і забудова трохвугольнай плошчы Ніжняга рынку.

На вул. Дз. Беднага, якая яшчэ ў 1930-я гг. мела шчыльную капітальную, старажытную ў сваёй аснове забудову, да нядаўняга часу захоўваўся апошні будынак, знесены ў час будаўніцтва станцыі метро.

У зоне перасячэння планіровачных дыяметраў само сэрца горада было амаль цалкам ператворана ў транспартную развязку ў некалькіх узроўнях, як наземных, так і падземных, у сувязі з чым грунтоўна знішчана архітэктурная спадчына на паверхні зямлі і археалагічная – у культурным пласце.

713Г000287	Квартал, які прымыкае да Траецкага прадмесця: будынкі і збудаванні, гістарычная планіровачная структура, ландшафт і культурны пласт	XIX стагоддзе	г. Мінск, на тэрыторыі, абмежаванай з паўднёвага ўсходу – вул. М. Багдановіча, з паўночнага ўсходу – вул. Архітэктара Заборскага, з захаду – вул. Старажоўскай	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
713В000002	Курганны могільнік	X–XI стагоддзі	на захад ад паўднёвага канца вул. Сцебянёва, у лесапасадцы каля МКАД у раёне развязкі са Слуцкай шашой	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

713В000003	Тэрыторыя былога капішча	X – пачатак XX стагоддзя	тэрыторыя, абмежаваная поймай р. Свіслач, вуліцамі Ульянаўская і Лодачная	3	26.12.1999 № 16	14.05.2007 № 578
713Д000004	Тэрыторыя былых брацкіх могілак ахвяр Першай сусветнай вайны	1914–1918 гады	былы Старажоўскі рынак і раён паміж сучаснымі Старавіленскім трактам і вул. Чарвякова	3	24.11.1998 № 48	14.05.2007 № 578
713Д000005	Музей-майстэрня мастака З.І. Азгура (будынак, агароджа, дворык)	1984 год	вул. З. Азгура, 8	3	10.12.1999 № 50	14.05.2007 № 578
713Д000006	Дом, у якім жыў народны паэт Беларусі Якуб Колас	1952 год	вул. Акадэмічная, 5	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000284	Будынак	другая палова XIX стагоддзя	г. Мінск, вул. Архітэктара Заборскага, 3	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
713Г000007	Комплекс будынкаў чыгуначнай бальніцы: галоўны корпус дапаможныя карпусы воданапорная вежа	1912–1914 гады	вул. Аўтадораўская, 3, 3а	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000008	Будынак	1930-я гады	вул. Бабруйская, 3	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000009	Будынак	1928–1931 гады	вул. Бабруйская, 5а	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
712Г000010	Комплекс будынкаў былога Троіцкага манастыра базыльянак, гарадской бальніцы: манастырскі корпус дом інвалідаў багадзельня гаспадарчая пабудова	1630 год 1799–1800 гады 1840–1847 гады 1840–1847 гады 1840–1847 гады	вул. М.Багдановіча, 2	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Паводле пісьмовых крыніц, з XV ст. на Траецкай гары ў Мінску існавала драўляная царква. У 1630 г. Марына Вяжэвіч каля царквы заснавала жаночы базыльянскі манастыр. Першапачаткова ўсе пабудовы манастыра былі драўляныя. У 1799–1800 гг. узведзены мураваны манастырскі корпус (архітэктар Ф. Крамер). Аднак у 1809 г. на тэрыторыі манастыра адбыўся пажар, у выніку якога былі пашкоджаны манастырскія пабудовы. Аднаўленне манастыра адбывалася паводле праекта архітэктара М. Чахоўскага.

Адноўлены манастырскі корпус быў двухпавярховы П-падобны ў плане, накрыты вальмавым дахам. Галоўны фасад карнізным поясам падзелены на два ярусы. Фасадная сцяна першага паверха была апрацавана рустам. На галоўным фасадзе былі тры

рызаліты, завершаныя трохвугольнымі франтонамі. Рытм фасадаў ствараўся прамавугольнымі аконнымі праёмамі, у бакавых рызалітах на другім паверсе аздобленымі сандрыкамі. Унутры памяшканні былі перакрыты крыжовымі скляпеннямі, калідоры – цыліндрычнымі.

Паводле плана, складзенага ў 1814 г., планавалася пабудаваць новую мураваную царкву, якая б злучалася з манастырскім корпусам галерэяй. З усходняга боку манастырскі корпус галерэяй злучаўся са службовым мураваным будынкам. На поўнач ад манастырскага корпуса размяшчалася мураваная брама-званіца. Амаль перпендыкулярна да існуючага манастырскага корпуса праектавалася пабудаваць яшчэ адзін мураваны корпус. Тэрыторыя манастыра па праекце была абнесена драўлянай агароджай. Уздоўж агароджы па былой вул. Аляксандраўскай (сучасная вул. М. Багдановіча) і вул. Паліцэйскай (сучасная вул. Я. Купалы) размяшчаліся гаспадарчыя драўляныя будынкі. З боку р. Свіслач знаходзіўся агарод. Аднак цалкам гэты праект не быў рэалізаваны.

Дакладная дата закрыцця базыльянскага манастыра на Траецкай гары не вядома, але, відаць, гэта адбылося ў 1835 г. Вядома, што манашкі былі перасялены ў Мядзел. 15 мая 1835 г. быў праведзены вопіс манастырскіх будынкаў і паводле высачайшага распараджэння манастыр з пляцам перададзены Прыказу грамадскай апекі. 22 чэрвеня 1835 г. пасля неабходных рамонтных работ у мураваным двухпавярховым былым манастырскім корпусе размясцілася гарадская бальніца на 40 ложкаў.

Мінская гарадская бальніца была заснавана ў 1799 г. (паводле іншых крыніц, у 1796 г.) і знаходзілася ў падпарадкаванні Прыказа грамадскай апекі. Бальніца размяшчалася ў спецыяльна пабудаваным драўляным будынку на 25 ложкаў па вул. Захар'еўскай (сучасны пр. Незалежнасці) на правым беразе р. Свіслач. У час вайны 1812 г. бальніцы былі нанесены значныя страты. У 1816 г. будынак бальніцы адноўлены, а ў 1835 г., як вышэй адзначана, яна пераведзена ў былы базыльянскі манастыр.

У той перыяд у Прыказа налічвалася некалькі богаўгодных устаноў, якія знаходзіліся ў розных месцах г. Мінска, што ўскладняла іх медыцынскае і гаспадарчае абслугоўванне. Таму ў 1839 г. было вырашана пашырыць бальніцу на Траецкай гары і перавесці туды шпіталь з былога кляштара баніфратаў, размешчанага на вул. Ракаўскай. З гэтай мэтай Прыказ грамадскай апекі набыў суседнія пляцы і такім чынам тэрыторыя гарадской бальніцы склала цэлы квартал (3468 кв. саж.). У тым жа 1839 г. быў праведзены рамонт у былым манастырскім корпусе. Аднак аднаго лячэбнага корпуса для богаўгодных устаноў Прыказа было недастаткова, таму ў 1840-я гг. побач з былым манастырскім корпусам пачалі будаваць два новыя мураваныя будынкі са службамі. Такім чынам, у 1847 г. было завершана будаўніцтва багадзельні і дома інвалідаў (для псіхічнахворых).

Паводле архіўнага дакумента, у 1862 г. мінская гарадская бальніца была разлічана на 70 ложкаў (па 35 мужчынскіх і жаночых), багадзельня на 100 ложкаў, у тым ліку аддзяленне для невылечнахворых – 10 ложкаў, састарэлых жанчын шляхетнага паходжання – 13 ложкаў, псіхічнахворых – 20 ложкаў. У 1862 г. багадзельня і дом інвалідаў былі адрамантаваны. Рамонтныя работы ў асноўным датычыліся афарбоўкі і пабелкі палат.

У 1876 г. пры аглядзе богаўгодных устаноў міністрам унутраных спраў былі зроблены заўвагі, што аддзяленне для псіхічнахворых, разлічанае на 20 ложкаў, не можа заставацца ў такім стане. У 1876 г. быў зацверджаны праект на перабудову дома, з разлікам размясціць 60 ложкаў. І ў 1877 г. да дома інвалідаў з абодвух бакоў былі зроблены прыбудовы.

Як вынікае з матэрыялаў даклада чарговага земскага схода за 1912 г., у 1885–1886 гг. гарадская бальніца з былога манастырскага корпуса была пераведзена ў будынак багадзельні, а багадзельня размясцілася ў манастырскім корпусе. Аднак і гэта не вырашыла

ўсіх праблем, таму што новае памяшканне бальніцы было арганізавана па калідорнай сістэме, і калідор быў агульны з заразным аддзяленнем.

Паводле архіўных дакументаў, у 1889–1890 гг. у склад гарадской бальніцы ўваходзілі бальнічны корпус і будынак дома інвалідаў (аддзяленне для псіхічнахворых). Акрамя таго, існавалі тры флігелі, у якіх размяшчаліся кантора, кухня і памяшканне для служачых, стайня з лядоўняй і два складскія будынкі. На тэрыторыі бальніцы быў невялікі сквер. Бальнічны корпус быў мураваны, двухпавярховы, абаграваўся галандскімі печамі. Адна з палат была прыстасавана пад аперацыйную. У будынку меліся тры ванны, на тэрыторыі была асобная старая лазня. Вада прывозілася з р. Свіслач. Дом інвалідаў быў разлічаны на 40 ложкаў мужчынскіх і 20 жаночых. Пры будынку існаваў невялікі сад для псіхічнахворых. Будынак быў мураваны двухпавярховы, таксама абаграваўся галандскімі печамі, ванны адсутнічалі. Па статыстычных звестках, за год у бальніцы лячылася каля 700 чалавек. У штаце бальніцы былі два ўрачы, два фельдшары, чатыры сястры і дзевяць чалавек прыслугі.

У 1904 г. мінская гарадская бальніца была перайменавана ў земскую, у сувязі з гэтым ад Прыказа грамадскай апекі перададзена ў падпарадкаванне Управе па справах земскай гаспадаркі. Вядома, што ў 1909 г. бальніца складалася з тэрапеўтычнага аддзялення на 46 ложкаў, заразнага – 36 ложкаў, хірургічнага – 38 ложкаў, псіхіятрычнага – 140 ложкаў, а ўсяго – 300 ложкаў. На тэрыторыі бальніцы знаходзіліся кватэра наглядчыка, агульная кухня, аптэка, лазня з пральняй, мураваны гаспадарчы будынак, стайня, вартоўня, біялагічная станцыя, лядоўня. Тэрыторыя была абнесена муравакай агароджай. У 1912 г. заразнае аддзяленне было закрыта.

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі тут размясцілася 2-я гарадская бальніца. Паводле даследаванняў У. Дзянісава, у 1930-я гг. над бальнічнымі будынкамі быў надбудаваны трэці паверх.

713Д000011	Месца, дзе стаяў дом, у якім нарадзіўся М. Багдановіч	1879–1880 гады	вул. М. Багдановіча, 23а	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000012	Будынак	1936 год	вул. М. Багдановіча, 23	3	09.01.2005 № 105	14.05.2007 № 578
713Г000013	Комплекс будынкаў Мінскага сувораўскага ваеннага вучылішча: вучэбны корпус (будынак комплексу былой духоўнай семінарыі, корпус 2/3) корпус 2/1 спартыўная зала (корпус 2/17)	 XIX стагоддзе 1953 год 1953–1955 гады	вул. М. Багдановіча, 29	3	18.01.2002 № 70, 21.05.2008 № 142	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
713Г000014	Будынак	1933 год	вул. П. Броўкі, 1	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
713Г000015	Будынак былой дзіцячай абласной бальніцы	1930-я гады	вул. П. Броўкі, 5	3	30.01.2001 № 63	14.05.2007 № 578
713Г000016	Будынак каледжа сувязі	1931 год	вул. П. Броўкі, 14	3	30.01.2001 № 63	14.05.2007 № 578
712Г000017	Архітэктурны комплекс «Замак Пішчалы»	1825 год	вул. Валадарскага, 2	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Пабудаваны на ўскраіне тагачаснага горада на гары ў прадмесці Раманаўская Слабада пад кіраўніцтвам архітэктараў М. Чахоўскага і К. Хршчановіча. Доўгі час называўся Пішчалаўскім (ад прозвішча падрадчыка Р. Пішчалы).

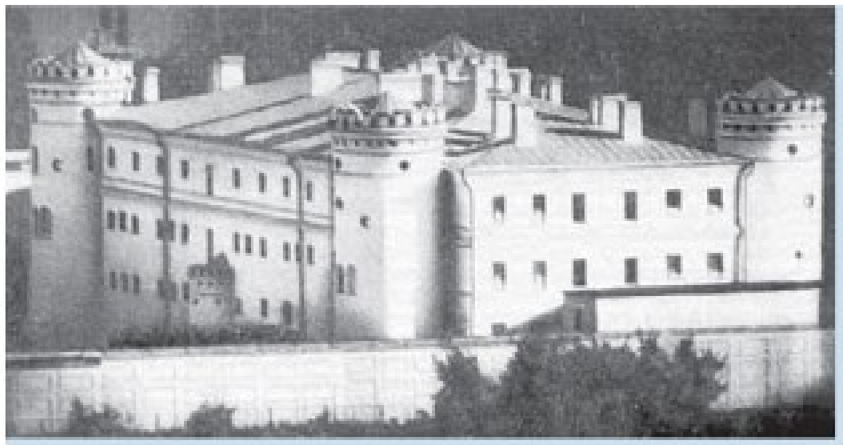

Комплекс складаецца з двух будынкаў. Асноўны будынак – трохпавярховы прамавугольны ў плане з чатырма круглымі вежамі па вуглах. Вежы завершаны зубцамі над шматслойным карнізам, абапіраюцца на кароткія кансолі. Плоскасці сцен вежаў дэкарыраваны конхавымі нішамі. Сцены будынка прарэзаны маленькімі прамавугольнымі аконнымі праёмамі. Паміж другім і трэцім паверхамі шматслойны карнізны пояс. Галоўны ўваход вылучаны стылізаваным барбаканам.

Будынак абнесены высокай мураванай сцяной, умацаванай контрфорсамі. У паўночна-ўсходняй частцы сцяны размешчаны двухпавярховы прамавугольны ў плане аб'ём. Галоўны фасад падзелены карнізам на два ярусы, завершаны трохвугольным франтонам.

713Г000018	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Валадарскага, 3	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000019	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Валадарскага, 4	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000020	Будынак Нацыянальнага драматычнага тэатра імя М. Горкага	1902–1906 гады, 1930-я гады, 1950–1970-я гады	вул. Валадарскага, 5	3	07.08.2001 № 66	14.05.2007 № 578
713Г000021	Будынак	XIX стагоддзе	вул. Валадарскага, 7	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000022	Будынак	канец XIX– пачатак XX стагоддзя	вул. Валадарскага, 9	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
712Г000023	Будынкі	XIX стагоддзе	вул. Валадарскага, 10, 12	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Дом № 10. Мураваны трохпавярховы з мансардамі прамавугольны ў плане будынак. З левага боку на галоўным фасадзе праезд у двор. Гарызантальна фасад падзелены карнізным поясам паміж першым і другім паверхамі, завершаны карнізам з дэнтыкуламі. Плоскасць сцяны на першым паверсе апрацавана рустам. Прамавугольныя аконныя праёмы на ніжніх двух паверхах дэкарыраваны простымі ліштвамі з замковым каменем. На трэцім паверсе рытмічна размешчаны балконы з балюстраднымі агароджамі. Два галоўныя ўваходы фланкіраваны паўкалонамі, якія падтрымліваюць антаблемент з карнізам са значным вынасам. На фасадзе блокі лесвічных клетак вылучаны паўкруглымі атыкамі.

Дом № 12. Трохпавярховы Г-падобны ў плане з высокім першым паверхам будынак мае асіметрычную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю. Фасады першага паверха расчлянёны плоскімі пілястрамі, руставанымі на другім паверсе і з канелюрамі на трэцім. Паміж

пілястрамі плоскасці сцен прарэзаны паўцыркульнымі на другім і лучковымі на трэцім паверхах аконнымі праёмамі, аздоблены ляпнінай. У архітэктурным дэкоры выкарыстаны геаметрычны і раслінны арнаменты, стылізаваныя капітэлі пілястраў, невялікія балконы з паўкруглымі выступамі і ажурнай агароджай. Прымыкаючы двухпавярховы з цокальным паверхам аб'ём накрыты двухсхільным дахам. Вуглавыя часткі будынка акцэнтаваны плоскімі лапаткамі. Сіметрычна па баках на другім паверсе размешчаны балконы. Галоўны фасад завершаны карнізам з дэнтыкуламі. Фасадная плоскасць расчлянёна на першым паверсе прамавугольнымі аконнымі праёмамі, на другім – лучковымі ў простых абрамленнях. Пад вокнамі першага паверха праходзіць прафіляваны карніз.

713Г000024	Будынак	1920-я гады, 1940-я гады	вул. Валадарскага, 15	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000025	Будынак	пачатак XX стагоддзя, 1950-я гады	вул. Валадарскага, 17	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000026	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Валадарскага, 19	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000027	Будынак	пачатак XX стагоддзя, 1950-я гады	вул. Валадарскага, 24	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000028	Будынак	1915 год	вул. Гарадскі Вал, 2/15 (пр. Незалежнасці)	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000029	Будынак	1940–1950-я гады	вул. Гарадскі Вал, 3	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000030	Будынак	1930–1950-я гады	вул. Гарадскі Вал, 4, 6	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000031	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Гарадскі Вал, 5	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000032	Будынак	1914 год	вул. Гарадскі Вал, 7	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000033	Будынак	першая палова XX стагоддзя	зав. Дабрамысленскі, 3	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000034	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Замкавая, 28	3	18.07.1996 № 36	14.05.2007 № 578
713Д000035	Помнік ахвярам гітлераўскага генацыду	2000 год	вул. Заслаўская	3	07.12.2000 № 62	14.05.2007 № 578
713Г000036	Будынак Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі	1956 год	вул. Захарава, 28	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
713В000037	Курганны могільнік	X–XI стагоддзі	на скрыжаванні пр. Газеты «Звязда» і вул. Любімава каля дома № 22, корп.2	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578

713Г000038	Будынак кінатэатра «Перамога»	1929 год, 1947 год	вул. Інтэрнацыянальная, 20	3	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578
713Г000039	Будынак	1956 год	вул. Інтэрнацыянальная, 26	3	03.05.2001 № 65	14.05.2007 № 578
713Г000040	Будынак Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі	1958 год	вул. Інтэрнацыянальная, 30	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000041	Сядзіба «Белая дача»	другая палова XIX стагоддзя	вул. Казінца, 76а	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Д000042	Вайсковыя могілкі	1840–1950-я гады	вул. Казлова	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
712Ж000043	Надмагільны помнік Якубу Коласу	1970 год	вул. Казлова, Вайсковыя могілкі	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
712Ж000044	Надмагільны помнік Янку Купалу	1971 год	вул. Казлова, Вайсковыя могілкі	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
712Ж000045	Надмагільны помнік М.Д. Міцкевіч	1948 год, 1958 год	вул. Казлова, Вайсковыя могілкі	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
712Г000046	Царква Аляксандра Неўскага	1898 год	вул. Казлова, 11	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Пабудавана з цэглы паводле праекта мінскага епархіяльнага архітэктара В.І. Струева ў гонар перамогі рускіх войскаў у руска-турэцкай вайне 1877–1878 гг. Асвячона 2 лютага 1898 г. Храм да 1910 г. належаў ваеннаму ведамству, пасля стаў прыходскім. У 1932 г. з прыходскага быў пераўтвораны ў прыпісны да Кацярынінскага сабора. З чэрвеня 1941 г. дзейнічае. У 1982–1983 гг. праведзены рэстаўрацыйныя работы. Помнік архітэктуры рэтраспектыўна-рускага стылю.

Мураваны крыжова-купальны трохнефавы аднаапсідны чатырохслуповы храм-помнік. У цэнтры сіметрычнай аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі ўзвышаецца масіўны купал на васьміграннным светлавым барабане, завершаны цыбулепадобнай галоўкай. Меншыя дэкаратыўныя купалы сіметрычна размешчаны над дахамі бакавых нефаў. Дамінантай кампазіцыі з'яўляецца высокая двух'ярусная званіца з шатровым пакрыццём, размешчаная над бабінцам.

Пры ўваходзе ў прытвор размешчаны мемарыяльныя дошкі з імёнамі 118 воінаў-беларусаў 30-й артылерыйскай брыгады і 119-га Каломенскага палка, якія гераічна загінулі пад Плеўнай (Балгарыя).

713Г000047	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Калектарная, 3	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
712Ж000048	Помнік М.І. Калініну	1978 год	пл. Калініна	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
711Д000049	Комплекс Кальварыйскіх могілак у межах агароджы	1795 год	вул. Кальварыйская	1	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578

Могілкі ўзніклі ў XVIII ст. Спачатку тут хавалі больш багатых, потым усіх гараджан. З 1967 г. для пахаванняў закрыты.

У цэнтры могілак размешчаны касцёл. Пабудаваны ў 1839 г. з бутавага каменю на месцы драўлянага касцёла, разабранага ў 1830 г. У 1899 г. адрамантаваны. У 1930-я гг. закрыты. Да 1984 г. выкарыстоўваўся пад мастацкія майстэрні. Пасля рамонту вернуты вернікам. Касцёл – помнік архітэктуры рэтраспектыўна-гатычнага стылю.

Аднанефавы храм, накрыты двухсхільным дахам. Над нартэксам узвышаецца масіўная квадратная ў плане вежа. Інтэр'ер быў упрыгожаны абразамі мастака Я.К. Дамеля (каля 1840 г.). Пад усім будынкам скляпеністая крыпта, у якой пахаваны мастак Я.К. Дамель і біскуп М. Ліпскі.

Брама на могілках пабудавана ў 1830 г. у формах класіцызму. Уяўляе сабой сцяну з трыма паўцыркульнымі праёмамі: вялікім цэнтральным і меншымі па памерах бакавымі.

712Ж000050	Мазаіка «Кастрычнік»	1970–1980-я гады	вул. Кальварыйская, 1	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
713Ж000051	Прасторавыя кампазіцыі са шкла і металу	1970–1980-я гады	вул. Кальварыйская, 1 (6 шт.), вул. Кірава, 13 (1 шт.), вул. Кісялёва, 12 (4 шт.)	3	18.06.2003 № 86	14.05.2007 № 578
712Г000052	Бульвар бюст Ф.Э.Дзяржынскага	1955 год	вул. Камсамольская (пр. Незалежнасці – вул. К.Маркса – вул. Кірава)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Вуліца Камсамольская (у 2-й палове XIX ст. называлася Богаяўленскай, потым Багадзельнай, з 1922 г. – сучасная назва) на адрэзку ад пр. Незалежнасці да вул. Кірава была сфарміравана на аснове першага зацверджанага праектнага плана Мінска, датаванага 21 лютага 1817 г.

Бульвар на вул. Камсамольскай быў прадугледжаны генпланам Мінска, прынятым у 1946 г. У далейшым у распрацоўцы праектаў «Рэканструкцыя і аднаўленне Савецкай вуліцы», «Добраўпарадкаванне вуліцы Камсамольскай», «Рэканструкцыя і аднаўленне Камсамольскай вуліцы», «Праект прывязкі тыпавой агароджы пры вуліцы Камсамольскай» прымалі ўдзел архітэктары Н. Трахтэнберг, Г. Парсаданаў, В. Талмачоў, Р. Абразцова, А. Косціч, Н. Нікора.

713Г000053	Будынкі	1954–1955 гады	вул. Камсамольская, 8/18 (вул. Рэвалюцыйная), 14	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000054	Будынак	1951 год	вул. Камсамольская, 16	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578

713Г000285	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Камсамольская, 22	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
713Г000286	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Камсамольская, 24	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
713Г000055	Будынак	1945–1946 гады	вул. Камуністычная, 1	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000056	Будынак	1952 год	вул. Камуністычная, 14	3	30.01.2001 № 63	14.05.2007 № 578
713Г000057	Будынак	1952 год	вул. Камуністычная, 16	3	30.01.2001 № 63	14.05.2007 № 578
713Г000058	Будынак	1951 год	вул. Камуністычная, 18	3	30.01.2001 № 63	14.05.2007 № 578
713Г000059	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Караля, 7	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000060	Будынак былога дражджавога завода	1891 год	вул. Кастрычніцкая, 14	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000061	Будынак былога вінакурнага завода	1893 год	вул. Кастрычніцкая, 15	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000062	Будынак былога металаапрацоўчага завода	1907 год	вул. Кастрычніцкая, 16	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000063	Будынак былога гарбарнага завода	1895 год	вул. Кастрычніцкая, 19	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
712Г000064	Комплекс забудовы	XX стагоддзе	вул. Кірава – вул. Энгельса – вул. Чырвонаармейская – вул. К.Маркса	2	20.09.2000 № 60	14.05.2007 № 578

Квартал, абмежаваны сучаснымі вуліцамі Кірава, Энгельса, К. Маркса, Чырвонаармейскай, быў запраектаваны ў канцы XVIII ст. Вядома, што ў 1797 г. мінскі губернскі архітэктар Ф. Крамер распрацаваў генеральны план рэканструкцыі горада, які пасля дапрацоўкі і зацвярджэння быў апублікаваны ў «Атласе Минской губернии» ў 1800 г.

Запраектаваныя ў гэтым раёне кварталы атрымалі назву «Новае месца». Планіроўка гэтай часткі горада вызначалася выразнай рэгулярнай структурай. Кварталы мелі прамавугольную канфігурацыю і былі падзелены прыкладна на аднолькавыя па плошчы зямельныя ўчасткі. У адпаведнасці з праектным планам была праведзена новая вул. Захар'еўская (сучасны пр. Незалежнасці), названая ў гонар мінскага губернатара Захара Карнеева, сфарміравана Навамейская гандлёвая плошча (сучасны Цэнтральны сквер), пракладзены трасіроўкі новых вуліц шырынёй 18–22 м.

Квартал з паўночнага захаду быў абмежаваны вул. Падгорнай (сучасная вул. К. Маркса), запраектаванай у 1797–1800 гг. З паўднёвага захаду

яго абмяжоўвала вул. Дамініканская (у 2-й палове XIX ст. перайменавана ў вул. Петрапаўлаўскую, з 1922 г. – вул. Энгельса). З паўднёвага ўсходу квартал абмяжоўвала новапракладзеная вул. Магазінная (сучасная вул. Кірава). З паўночнага ўсходу квартал абмяжоўвала новая вул. Кашарная (з канца XIX ст. вул. Скобелеўская, сучасная вул. Чырвонаармейская).

Наступныя праектныя планы г. Мінска 1809, 1817, 1857 гг. захоўвалі планіровачную сістэму, прапанаваную першым праектным планам.

Згодна з архіўнымі матэрыяламі, пляцы былі забудаваны муравaнымі і драўлянымі дамамі, меліся пладовыя сады. Пачынаючы з 2-й паловы XIX ст. драўляная забудова паступова замяняецца муравaнай і становіцца больш шчыльнай. Паводле матэрыялаў 1910 г., на той перыяд квартал быў падзелены на 9 участкаў. Пляцы 7 і 8, якія складалі значную частку квартала, належалі графу К. Чапскаму. Забудова гэтых участкаў складала фронт вул. Скобелеўскай.

У перыяд з 1920 па 1941 г. горадабудаўнічая сітуацыя ў квартале змянілася. У 1939–1941 гг. пачалі ўзводзіць шасціпавярховы будынак ЦК КПБ (архітэктары А.П. Воінаў, У.М. Вараксін). Яго будаўніцтва было завершана ў 1947 г. (цяпер тут Рэзідэнцыя Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь). Галоўны фасад арыентаваны на вул. К. Маркса. У пачатку 1950 г. па вул. Чырвонаармейскай пачалося ўзвядзенне будынка Міністэрства лясной гаспадаркі, гатовая каробка якога была перапланавана і прыстасавана пад будынак Інстытута гісторыі партыі. У 1976–1988 гг. з боку вуліц Энгельса, Чырвонаармейскай і Кірава да будынка ЦК КПБ зроблены прыбудовы, якія паўтаралі кампазіцыю цэнтральнага аб'ёму і надалі будынку замкнёную кампазіцыю.

713Г000065	Забудова вул. Кірава	1940–1950-я гады	вул. Кірава, 3, 4, 6/22 (вул. Свярдлова), 51/9 (вул. Янкі Купалы)	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
712Г000066	Будынак	1947–1952 гады	вул. Кірава, 1, вул. Бабруйская, 13, вул. Ленінградская, 7	2	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
712Г000067	Будынак	1947–1952 гады	вул. Кірава, 2, вул. Бабруйская, 15, вул. Ульянаўская, 34	2	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578

У 1941–1944 гг. будынкі кварталаў, прылеглых да Прывакзальнай плошчы, былі разбураны і спалены, як і будынак вакзала. У 1947 г. работы па ажыццяўленні праекта ансамблевай забудовы Прывакзальнай плошчы, пачатыя ў 1939 г., былі адноўлены.

Аўтарамі праекта планіроўкі раёна ў цэлым (больш за 10 кварталаў, размешчаных паміж Прывакзальнай плошчай, вул. Свярдлова і вул. Валадарскага – праект рэалізаваны толькі часткова), а таксама цэнтральных будынкаў ансамбля, якія складаюць забудову Прывакзальнай плошчы, былі архітэктар Б. Рубаненка (кіраўнік групы), Л. Галубоўскі і А.Карабельнікаў. На жаль, аўтэнтычная праектная дакументацыя, якая належыць гэтым аўтарам і звязана з праектаваннем і ўзвядзеннем будынкаў на Прывакзальнай плошчы, не захавалася.

Паводле праекта, два кварталы, якія ўтвараюць паўночна-ўсходнюю мяжу Прывакзальнай плошчы (працягласць каля 400 метраў), забудоўваліся пяціпавярховымі жылымі дамамі з дзвюма кутнімі вежамі (11 паверхаў). У жылых дамах, якія ўтвараюць замкнёную лінію па перыметры гэтых кварталаў, было за-

праектавана больш як 700 кватэр (жылая плошча больш за 26000 м²); на першых паверхах жылых будынкаў былі прадугледжаны памяшканні для аптэкі, паліклінікі, рэстарана, шэрага магазінаў і ўстаноў бытавога абслугоўвання.

Асноўны архітэктурны акцэнт ансамбля Прывакзальнай плошчы звязаны з планіровачнай воссю ўсяго гэтага раёна – сучаснай вул. Кірава (раней – вул. 11 Ліпеня).

Аб'ёмна-прасторавая кампазіцыя цэнтральнай часткі ансамбля Прывакзальнай плошчы вырашана як спалучэнне дзвюх 11-павярховых вежаў, якія фланкіруюць пачатак вуліцы Кірава, і двух падоўжных пяціпавярховых будынкаў, з заломамі ў месцах прымыкання. Гэтыя пяціпавярховыя будынкі разам з вежамі ўтвараюць адзіны фронт забудовы на паўночна-ўсходнім баку Прывакзальнай плошчы, які падкрэслівае знойдзенае аўтарамі трохчастковае дзяленне прамерна выцягнутага прамавугольніка плошчы. Сярэдняя частка гэтай плошчы, якая прымыкае да кампазіцыйнай восі, – вул. Кірава, вылучана аўтарамі з дапамогай значнага водступу фронту забудовы, і тым самым атрымала галоўнае значэнне ў планіровачнай структуры плошчы і ўсяго архітэктурнага ансамбля ў цэлым.

712Г000068	Будынак былой жаночай гімназіі	канец XIX–пачатак XX стагоддзя	вул. Кірава, 5	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Пабудаваны як прыватны жылы дом (трохпавярховы). З 1910 г. у ім знаходзілася прыватная жаночая гімназія Я. Рэймана (надбудаваны чацвёрты паверх, зменена планіроўка). Помнік архітэктуры эклектыкі.

Цагляны трапецападобны ў плане чатырохпавярховы будынак з двума ўваходамі (першы вылучаны манументальным парталам, другі просты на дваровым фасадзе). Галоўны фасад вылучаны цэнтральным рызалітам і бакавымі зрэзанымі вугламі з трохвугольнымі атыкамі, якія маюць паўцыркульныя завяршэнні ў цэнтры. Фасады (акрамя дваровага) насычаны дэкаратыўнымі дэталямі, выкананымі цаглянай муроўкай. Асобныя ляпныя элементы (руставаныя пілястры, капітэлі, ліштвы акон, карнізы, картушы і інш.) былі апрацаваны белай тынкоўкай. Па перыметры будынка (паміж трэцім і чацвёртым паверхамі) праходзіць аркатурны фрыз, які быў размаляваны фрэскамі (не захаваліся).

712Г000069	Спартыўная арэна стадыёна «Дынама» з трыбуннымі і падтрыбуннымі памяшканнямі, уваходная аркада	1934 год, 1947–1954 гады, 1978– 1980 гады	вул. Кірава, 8	2	03.05.2001 № 65	14.05.2007 № 578

Спартыўны комплекс разам з паркавай зонай размешчаны на дзвюх тэрасах плошчай 12 га. Уключае вялікую спартыўную арэну, пляцоўкі валейбольную, баскетбольную, для гульні ў гарадкі, тэнісныя корты. Стадыён мае асобны будынак стралковага ціра. Тэрыторыя абнесена агароджай мастацкага чыгуннага ліцця. Галоўны ўваход аформлены ў выглядзе стройнай аркады карынфскага ордэра. У 1980 г. з боку вул. Ульянаўскай створаны другі парадны ўваход. Па восі яго размешчана скульптурная група «Бег» (скульптар В. Занковіч). Асвятляльныя мачты размешчаны звонку па перыметры трыбун.

Авальнае ў плане спартыўнае ядро (футбольнае поле, 8 бегавых дарожак, сектар для скачкоў і кідання) абкружана трыбунамі (больш як на 50 тыс. месц). Большая іх частка ў выглядзе сегментнага амфітэатра размешчана на натуральным земляным адхоне. Галоўны архітэктурны акцэнт трыбун – павільён-ложа з боку галоўнага ўваходу. Пад трыбунамі размешчаны залы для лёгкай атлетыкі, барацьбы, боксу.

713Г000070	Будынак былога ўпраўлення Лібава-Роменскай чыгункі	1911 год	вул. Кірава, 11/26 (вул. Валадарскага)	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
712Г000071	Будынак былой гасцініцы «Свіслач»	1938 год	вул. Кірава, 13	2	16.10.2001 № 67	14.05.2007 № 578

Будынак гасцініцы быў узведзены ў 1934–1938 гг. (архітэктар А.П. Воінаў) на рагу вуліц Кірава і Валадарскага. Першапачаткова гасцініца мела назву «Беларусь».

Будынак вызначаўся простым вырашэннем фасадаў і выразнай планіроўкай. Фасады гасцініцы былі тыповыя для архітэктуры грамадскіх і жылых будынкаў 1930-х гг.

У Вялікую Айчынную вайну гасцініца была спалена. У пачатку 1945 г. пачаліся праектныя работы па аднаўленні будынка. Аўтарам праекта аднаўлення быў таксама А.П. Воінаў. У праектных работах (унутраная планіроўка і афармленне інтэр'ераў) прымалі ўдзел архітэктары М.І. Бакланаў, Г.У. Заборскі, Г.М. Бенядзіктаў, Я.І. Шапіра.

Натурныя даследаванні, праведзеныя ў 1944 г., выявілі, што знадворныя сцены захаваліся цалкам і мелі дастаткова «здаровы» выгляд. Таму было вырашана фасадныя сцены захаваць. З унутранага боку рэкамендавалася зняць акаліну і сцены атынкаваць. У месцах, дзе меліся вертыкальныя трэшчыны, прапаноўвалася сцены ўмацаваць металічнымі сувязямі, якія лакалізавалі б іх далейшую дэфармацыю. Таксама праектам прадугледжвалася захаваць і выкарыстаць старыя фундаменты. Новыя фундаменты закладваліся толькі пад новыя слупы і сцены.

Такім чынам, па праекце аднаўлення гасцініцы «Беларусь» пасля Вялікай Айчыннай вайны фасады фактычна захоўваліся ранейшыя, у пэўнай ступені мянялася ўнутраная планіроўка. Аднаўленне будынка гасцініцы было завершана ў 1947 г.

Захаваліся фотаздымкі канца 1930 – пачатку 1950-х гг., якія даюць уяўленне аб першапачатковым выглядзе будынка. Асноўны акцэнт зроблены аўтарам на шасціпавярховы вуглавы скруглены аб'ём з галоўнымі ўваходамі, фланкіраваны бакавымі рызалітамі. Фасад скругленай часткі рытмічна расчлянёны на ўзроўні другога–пятага паверхаў трохчвэртнымі круглымі калонамі і рознапамернымі прамавугольнымі аконнымі праёмамі, аздобленымі падаконнымі філёнгамі. На другім паверсе зроблены балконы з металічнымі агароджамі. У бакавых рызалітах таксама размешчаны балконы на фігурных бетонных кранштэйнах і з металічнымі агароджамі. Да вуглавога аб'ёму пад прамым вуглом прымыкаюць пяціпавярховыя крылы, фасады якіх на ўзроўні другога–чацвёртага паверхаў чляняцца трохчвэртнымі калонамі і эркерамі. Пластыку фасадаў узбагачаюць магутныя карнізы, якімі аддзелены атыкавы паверх і завершаны фасад.

У 1987 г. гасцініца «Беларусь» перайменавана ў «Свіслач». У 2008 г. у выніку рэканструкцыі гасцініца «Свіслач» перайменавана ў атэль «Crowne Plaza».

713Г000072	Будынак	1952 год	вул. Кірава, 15	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000073	Будынак	1953–1956 гады	вул. Кірава, 17	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

713Г000074	Будынак	1929 год	вул. Кірава, 19/35 (вул. Камсамольская)	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000075	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Кірава, 21	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000076	Будынак	пачатак XX стагоддзя, 1950-я гады	вул. Кірава, 23	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000077	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Кірава, 25	3	20.01.2000 № 56	14.05.2007 № 578
713Г000078	Будынак	канец XIX стагоддзя, 1950-я гады	вул. Кірава, 29/17 (вул. Леніна)	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000079	Будынак	1930-я гады	вул. Кірава, 33	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
712Г000080	Комплекс будынкаў былога кляштара бернардзінак: касцёл (Свята-Духаў кафедральны сабор) жылы корпус флігель	XVII–XVIII стагоддзі 1642–1648 гады 1642–1648 гады 1730-я гады	 вул. Кірылы і Мяфодзія, 3 вул. Кірылы і Мяфодзія, 5 вул. Кірылы і Мяфодзія, 7	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Уваходзіў у ансамбль пл. Верхняга рынку (сучасная пл. Свабоды). Заснаваны ў 1633 г. па фундацыі Аляксандра Слушкі. Перабудаваны пасля пажару ў 1741 г.

Храм – помнік архітэктуры барока. Уяўляе сабой прамавугольную ў плане трохнефавую шасціслуповую двухвежавую базіліку з трохграннай апсідай і прыбудаванымі сіметрычна з двух бакоў прамавугольнымі ў плане сакрысціямі. Цэнтральны неф накрыты двухсхільным дахам. Галоўны фасад тонкапрафіляванымі карнізнымі цягамі падзелены на тры ярусы. Трэці ярус фарміруюць дзве бакавыя вежы, завершаныя складанымі барочнымі купаламі, і фігурны шчыт паміж імі, запоўнены выявай з мазаікі. Ярусы вежаў раскрапаваны пілястрамі, прафіляванымі карнізамі, паўцыркульнымі нішамі і лучковымі праёмамі. У інтэр'еры цэнтральны неф перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі, бакавыя – крыжовымі.

Двухпавярховы П-падобны ў плане жылы корпус прымыкае да храма з паўночна-ўсходняга боку. Паўднёва-ўсходні фасад вылучаны двума рызалітамі. Фасады вырашаны плоскасна, чляганы прамавугольнымі аконнымі праёмамі. Па перыметры будынка праходзіць карніз. Галоўны ўваход знаходзіўся з паўночнага боку будынка. На вуліцу корпус раскрываўся невялікім курданёрам, дзе быў кветнік. Мае калідорную сістэму планіроўкі: уздоўж аднабаковага калідора, перакрытага крыжовымі скляпеннямі і арыентаванага ва ўнутраны дворык, размяшчаліся келлі, трапезная, а таксама склады і розныя гаспадарчыя памяшканні.

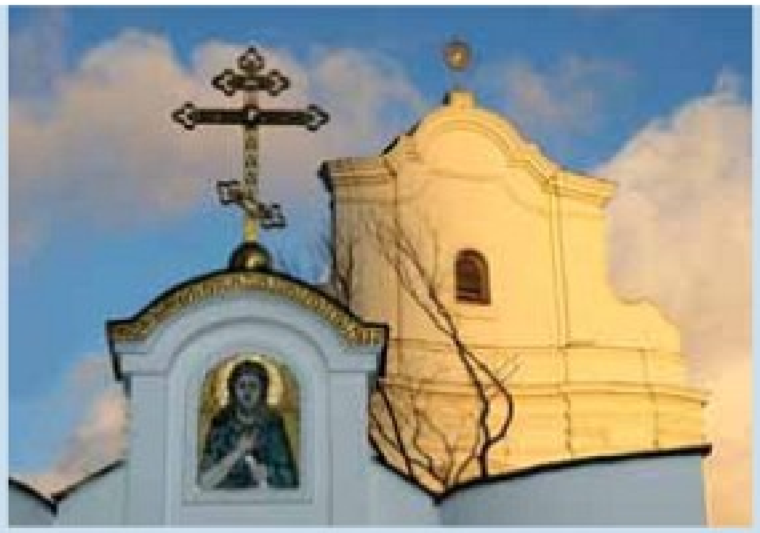

Двухпавярховы на высокім цокалі прамавугольны ў плане флігель накрыты вальмавым дахам. Тарцовая сцяна ўмацавана магутнымі контрфорсамі. Фасады вырашаны плоскасна, члянёны прамавугольнымі аконнымі праёмамі, тарцовы – плоскімі лапаткамі. Па перыметры будынка праходзіць карніз. Дэкаратыўныя элементы аздаблення фасадаў не захаваліся.

712Г000081	Комплекс будынкаў былога кляштара бернардзінцаў: касцёл жылы корпус флігель гандлёвыя рады агароджа	XVII–XIX стагоддзі другая палова XVII стагоддзя 1650-я гады 1817 год 1810–1817 гады 1810–1817 гады	 вул. Кірылы і Мяфодзія, 4 вул. Кірылы і Мяфодзія, 6 вул. Кірылы і Мяфодзія, 8 вул. Герцэна, 1 вул. Герцэна	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Заснаваны па фундацыях у 1624 г. Андрэя Кенсоўскага, у 1628 г. Яўстафія Валовіча. У 1644, 1656, 1740 гг. гарэў. Рэканструяваны ў 1740 г. Скасаваны ў 1864 г. З 1872 г. у будынках былога кляштара размяшчаюцца архіўныя ўстановы, з 1992 г. – Беларускі дзяржаўны архіў навукова-тэхнічнай дакументацыі і Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва.

Касцёл – трохнефавая шасціслуповая бязвежавая базіліка з выцягнутай пяціграннай апсідай, умацаванай контрфорсамі. Накрыты агульным высокім двухсхільным дахам. Бакавыя нефы ўтвараюць тры злучаныя паміж сабой капліцы, накрытыя аднасхільнымі дахамі. Галоўны фасад храма мае хвалістую паверхню, раскрапаваную чатырма шырокімі пілястрамі з капітэлямі іанічнага ордэра. Завершаны галоўны фасад фігурным шчытом з валютамі па баках. Уваход у будынак вырашаны ў выглядзе развітога партала, над якім размешчана вялікае трохпялёсткавае акно. Сцены бакавых фасадаў расчлянёны шырокімі пілястрамі, прарэзаны паўцыркульнымі аконнымі праёмамі. У інтэр'еры храма адбыліся значныя змены. Захаваліся крыжовыя скляпенні ў капліцах.

П-падобны ў плане двухпавярховы (часткова трохпавярховы) жылы корпус прыбудаваны да касцёла і ўтварае невялікі закрыты дворык. Фасады рытмічна падзелены пілястрамі і прамавугольнымі аконнымі праёмамі без ліштваў. Тарцовы фасад завершаны трохвугольным фігурным франтонам, тымпан якога раскрапаваны нішамі, пілястрамі. Планіроўка памяшканняў калідорная.

Двухпавярховы прамавугольны ў плане флігель накрыты вальмавым дахам. Фасады падзелены міжпаверхавым карнізным поясам, расчлянёны прамавугольнымі аконнымі праёмамі без ліштваў. На тарцовым фасадзе захаваліся руставаныя лапаткі. Пад дахам праходзіць прафіляваны карніз.

Аднапавярховыя выцягнутыя ў плане гандлёвыя рады накрыты двухсхільным дахам. Паўколам агінаюць былы касцёл бернардзінцаў. Галоўны фасад вырашаны плоскасна і падзелены на два ярусы карнізам, вертыкальна чляніцца вялікімі паўцыркульнымі аконнымі праёмамі. Фасад завершаны шматслойным карнізам.

713Г000082	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Кісялёва, 28	3	09.01.2005 № 105	14.05.2007 № 578
712Г000083	Комплекс будынкаў піваварнага завода «Аліварыя»	1864 год	вул. Кісялёва, 30	2	16.10.2001 № 67	14.05.2007 № 578

Комплекс будынкаў (тры асноўныя і некалькі дапаможных), абнесеных глухой цаглянай агароджай, размешчаны на тэрыторыі 2,5 га. Уздоўж вул. Кісялёва вылучаюцца варачны корпус, карпусы саладоўні і соладасушні (1940 г.). Будынкі складанай аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі, завершаны рознымі па вышыні трохвугольнымі шчытамі. У дэкаратыўным афармленні выкарыстаны плоскія лапаткі, карнізныя паяскі. Фасады чляняцца прамавугольнымі і аконнымі праёмамі. Па вул. М. Багдановіча размешчаны адміністрацыйна-вытворчы корпус. Будынак двухпавярховы складаны ў плане. Фасад чляніцца прамавугольнымі аконнымі праёмамі і гарызантальнымі цягамі пад вокнамі першага і другога паверхаў.

713Г000084	Царква Марыі Магдаліны і Старажоўская брама	1847 год	вул. Кісялёва, 42	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000085	Цэнтральная пешаходная зона плошчы Якуба Коласа, абмежаваная праезнымі часткамі пр. Незалежнасці – вул. Чырвоная – вул. Якуба Коласа – перад галоўнымі фасадамі будынкаў на пр. Незалежнасці, 47 і 49	1972 год	пл. Якуба Коласа	3	06.04.2000 № 58	14.05.2007 № 578
712Ж000086	Помнік Якубу Коласу	1972 год	пл. Якуба Коласа	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
713Г000087	Асноўны корпус (з тэхналагічным абсталяваннем і існуючымі тэхналагічнымі прыбудовамі) хлебазавода	канец XIX стагоддзя	вул. Крапоткіна, 33	3	04.03.1999 № 51	14.05.2007 № 578
713Г000088	Будынак	XIX стагоддзе	вул. Крапоткіна, 43	3	30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578

713Г000089	Комплекс будынкаў інфекцыйнай бальніцы (8 карпусоў)	пачатак XX стагоддзя	вул. Крапоткіна, 76	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000090	Будынак	1951–1953 гады	вул. Куйбышава, 10	3	30.01.2001 № 63	14.05.2007 № 578
713Г000091	Будынак Літаратурнага музея Янкі Купалы	1944–1945 гады	вул. Янкі Купалы, 4	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000092	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Янкі Купалы, 5	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
712Ж000093	Помнік М. Казею	1959 год	сквер па вул. Янкі Купалы	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
712Ж000094	Помнік Янку Купалу	1972 год	парк імя Янкі Купалы	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
713В000095	Курганны могільнік	XI стагоддзе	вул. Ландара (каля дома № 60) за чыгуначным насыпам	3	04.12.2002 № 79	14.05.2007 № 578
712Г000096	Бульвар бюст С.І. Грыцаўца	1951 год	вул. Леніна (ад пр. Незалежнасці да вул. К.Маркса)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

У гады Вялікай Айчыннай вайны забудова гэтай часткі горада моцна пацярпела. На фотаздымку, зробленым у 1944 г., відаць, што на вул. Леніна ад праспекта да пл. Свабоды ад многіх будынкаў засталіся толькі руіны.

Бульвар на вул. Леніна ад вул. Інтэрнацыянальнай да вул. К. Маркса быў зроблены на аснове Генеральнага плана г. Мінска 1946 г. Аўтарамі агульнага вырашэння былі архітэктары Н. Трахтэнберг і Г. Парсаданаў, аўтар праекта азелянення вул. Леніна архітэктар М. Андросаў; аўтар рашоткі агароджы бульвара архітэктар Шміт; у 1949 г. архітэктарам Р. Абразцовай быў зроблены праект добраўпарадкавання бульвара. Да 1952 г. рэканструкцыя вул. Леніна закончана, вуліца была пашырана адносна першапачатковай шырыні амаль у два разы, быў зроблены бульвар.

712Г000097	Ансамбль будынкаў і бульвар па вул. Леніна ў квартале пр. Незалежнасці – вул. Інтэрнацыянальная	1950–1956 гады	вул. Леніна, 2, 3, 4, 5, 6, 8	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Будаўніцтва жылых дамоў па вул. Леніна было завершана ў 1956 г. Пры рэалізацыі праекта некаторыя формы архітэктурна-мастацкага дэкору былі спрошчаны. Гэта, відаць, тлумачылася многімі прычынамі: эканамічнымі разлікамі, тэхнічнымі магчымасцямі, новым спосабам абліцоўкі сцен керамічнымі пліткамі і інш. Безумоўна, асаблівую ўвагу аўтар удзяляў вуглавому завяршэнню дома № 2, якое адкрывалася на пл. Свабоды. Па задуме архітэктара Г.У. Заборскага вуглавы шасціпавярховы будынак удала ўпісваўся б у існуючую сістэму кульмінацыйных вузлоў плошчы. Аднак пры будаўніцтве задуманы шпіль у завяршэнні вежы так і не з'явіўся, напэўна, палічылі яго за архітэктурную празмернасць, барацьба з якімі пачалася ў гэты перыяд.

713Г000098	Будынак	1947–1954 гады	вул. Леніна, 9	3	23.09.2003 № 89	14.05.2007 № 578
713Г000099	Будынак	1930-я гады, 1950-я гады	вул. Леніна, 15	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000100	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Леніна, 15а	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000101	Будынак	1950-я гады	вул. Леніна, 16/33 (вул. К. Маркса)	3	16.10.2001 № 67	14.05.2007 № 578
712Г000102	Будынак Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі	1950-я гады	вул. Леніна, 20	2	20.01.2000 № 56	14.05.2007 № 578

Будынак сучаснага Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі праектаваўся як Дзяржаўная карцінная галерэя (аўтар праекта М.І. Бакланаў).

У тлумачальнай запісцы да праектнага задання аўтарам адзначалася: «Пры праектаванні было знойдзена такое архітэктурна-кампазіцыйнае вырашэнне, якое дало магчымасць горадабудаўніча вырашыць задачу забудовы гэтага адрэзку і дасягнуць цэльнага архітэктурнага вырашэння ў аб'ёмнай кампазіцыі ўсёй забудовы, у адзіным комплексе. Будынак галоўным фасадам арыентаваны ў бок вул. Леніна. Уваход у будынак займае самае выгаднае месца і падкрэслены лоджыяй. Сцяна ў глыбіні лоджыі ўзбагачаецца ляпным тэматычным гарэльефам, выява якога будзе выканана на фоне плоскасці сцяны, апрацаванай смальтай».

Будаўніцтва завершана ў 1957 г. Варта адзначыць, што ў ходзе будаўніцтва былі ўнесены некаторыя карэктывы ў першапачаткова запраектаванае архітэктурнае афармленне. Так, у прыватнасці, на галоўным фасадзе былі выкананы іншага малюнка капітэлі калон і пілястраў, ва ўваходнай частцы адсутнічае тэматычны гарэльеф, зменены скульптурныя кампазіцыі.

Адначасова ў 1956–1958 гг. быў распрацаваны праект абсталявання мастацкага музея (аўтар праекта архітэктар Б. Грубін).

У мастацкім вырашэнні музея цесна перапляліся дзве тэмы – трыумф вялікай перамогі (урачыстасць і манументальнасць) і храм-сховішча мастацкіх скарбаў. Галоўны фасад уяўляе сабой сінтэз архітэктуры і скульптурнай пластыкі, перададзеных з высокай эстэтычнай выразнасцю.

У працэсе эксплуатацыі будынка стала відавочна, што прадугледжаных экспазіцыйных плошчаў, сховішчаў, службовых кабінетаў не хапае. У 1989 г. на баланс музея перададзены дом № 25 па вул. Кірава, у 1999 г. – будынак № 22 па вул. Леніна. У 2007 г. уведзены ў эксплуатацыю новы музейны комплекс, што завяршыла першы этап генеральнай рэканструкцыі музея.

713Г000103	Будынак	1950-я гады	вул. Леніна, 22	3	20.01.2000 № 56	14.05.2007 № 578
713Г000104	Комплекс былой яўрэйскай бальніцы: лячэбны корпус лячэбны корпус лячэбны корпус гаспадарчы будынак лячэбны корпус лячэбны корпус	другая палова XIX – пачатак XX стагоддзя, 1950-я гады	вул. Леніна, 30–32	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000105	Будынак	1930-я гады	вул. Ленінградская, 3	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000106	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Ленінградская, 4	3	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578
713Г000107	Будынак	1937 год	вул. Ленінградская, 5	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000108	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Ленінградская, 6	3	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578
713Г000109	Будынак	1928–1931 гады	вул. Ленінградская, 16	3	30.01.2001 № 63	14.05.2007 № 578
713Г000110	Забудова вул. К. Маркса	першая палова XX стагоддзя, 1940–1950-я гады	вул. К. Маркса, 6/22 (вул. Валадарскага), 8/21 (вул. Валадарскага), 22, 23/34 (вул. Камсамольская), 27, 28/18 (вул. Леніна), 35/11 (вул. Леніна), 36/16 (вул. Энгельса), 37, 39/14 (вул. Энгельса), 45/15 (вул. Янкі Купалы)	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000111	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. К. Маркса, 3	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000112	Будынак	пачатак XX стагоддзя, 1950-я гады	вул. К. Маркса, 4	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000113	Будынак, у якім размяшчалася народная міліцыя	пачатак XX стагоддзя	вул. К. Маркса, 5/20 (вул. Валадарскага)	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

713Г000114	Будынак	пачатак XX стагоддзя, 1950-я гады	вул. К. Маркса, 9	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000115	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. К. Маркса, 11	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000116	Будынак Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Рэспублікі Беларусь	пачатак XX стагоддзя	вул. К. Маркса, 12	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
713Г000117	Будынак	другая палова XIX стагоддзя	вул. К. Маркса, 12а	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000118	Будынак	1950 –1952 гады	вул. К. Маркса, 14	3	16.10.2001 № 67	14.05.2007 № 578
713Г000119	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. К. Маркса, 15	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000120	Будынак	канец XIX стагоддзя, 1930-я гады, 1950-я гады	вул. К. Маркса 16/31 (вул. Камсамольская)	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000121	Будынак былога Мінскага таварыства аматараў прыгожых мастацтваў	пачатак XX стагоддзя	вул. К. Маркса, 17	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000122	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. К. Маркса, 19	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000123	Будынак	другая палова XIX стагоддзя, 1950-я гады	вул. К. Маркса, 20	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000124	Будынак	1930-я гады, 1950-я гады	вул. К. Маркса, 21	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000125	Будынак	пачатак XX стагоддзя, 1950-я гады	вул. К. Маркса, 24	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000126	Будынак	пачатак XX стагоддзя, 1950-я гады	вул. К. Маркса, 25/29 (вул. Камсамольская)	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000127	Будынак	другая палова XIX стагоддзя, 1950-я гады	вул. К. Маркса, 26	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000128	Будынак былой жаночай Марыінскай гімназіі	1879 год	вул. К. Маркса, 29	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000129	Будынак	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. К. Маркса, 30/13 (вул. Леніна)	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

713Г000130	Будынак былой Мінскай партыйнай школы	1937 год	вул. К. Маркса, 31	3	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
713Г000131	Будынак	1940-я гады, 1950-я гады	вул. К. Маркса, 34	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000132	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. К. Маркса, 34а	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000133	Будынак	1953 год	вул. К. Маркса, 40	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000134	Будынак	1929 год	вул. Маскоўская, 5	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000135	Будынак	1932 год	вул. Маскоўская, 8/1 (зав. Дабрамысленскі)	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Д000136	Брацкая магіла савецкіх ваеннапалонных, партызан і мірных жыхароў	1941–1944 гады	Маскоўская шаша, 9-ы км	3	25.02.2003 № 82	14.05.2007 № 578
713Г000137	Адміністрацыйны будынак	пачатак XX стагоддзя	пр. Машэрава, 3	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000138	Комплекс будынкаў вайсковага шпіталя	1920-я гады	пр. Машэрава, 24, 26, 28	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Д000139	Мемарыяльны знак на месцы размяшчэння канспіратыўнай кватэры ўдзельнікаў Мінскага падполля (па вул. Маякоўскага, 35)	2008 год	вул. Маякоўскага	3	21.05.2008 № 142	03.09.2008 № 1288
713Г000140	Будынак былога дрожджававінакурнага завода	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	вул. Маякоўскага, 79	3	29.03.2005 № 107	14.05.2007 № 578
713Г000141	Будынак	1940–1950-я гады	зав. Міхайлаўскі, 4	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
712Г000142	Былы дом масонаў	XIX стагоддзе	зав. Музычны, 5	2	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

Трохпавярховы прамавугольны ў плане сіметрычнай аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі будынак накрыты вальмавым дахам. З трох бакоў фасады вылучаны неглыбокімі рызалітамі, завершанымі трохвугольнымі франтонамі, у тымпане якіх паўкруглыя акенцы. Першы паверх аддзелены цягамі складанага профілю. Па перыметры будынка праходзіць карніз з сухарыкамі. Аконныя праёмы першага і трэцяга паверхаў прамавугольныя, другога дэкарыраваны простымі ліштвамі з замковым каменем прамымі і трохвугольнымі сандрыкамі. У прасценках паміж вокнамі над галоўным уваходам невялікія калоны дарычнага ордэра. У будынку з 1990 г. размяшчаецца Дзяржаўны музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі.

713Г000143	Забудова вул. Мяснікова	XIX–XX стагоддзе	вул. Мяснікова, 11а, 11б, 11в, 11г, 38, 74, 76	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000144	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Мяснікова, 3а	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
712Г000145	Будынак былой паліклінікі	1928–1931 гады	вул. Мяснікова, 26	2	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578
713Д000146	Тэрыторыя былога Масюкоўшчынскага лагера смерці	1941–1944 гады	на перасячэнні вул. Нарачанскай і дарогі Мінск – Заслаўе	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
712Г000147	Ансамбль Дома ўрада: Дом урада з агароджай з боку касцёла Святых Сымона і Алены помнік У.І. Леніну	1930–1934 гады	вул. Савецкая, 11	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Пабудаваны па праекце архітэктара І. Лангбарда. Самае буйное ў Беларусі збудаванне грамадзянскай архітэктуры даваеннага часу (аб'ём будынка 240 тыс. м^3). Яго стварэнне было пачаткам рэканструкцыі сталіцы.

Мае складаную ў плане канфігурацыю. У аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі выкарыстаны прыём паступовага нарастання сіметрычных рознавышынных аб'ёмаў пры набліжэнні іх да цэнтра. Цэнтральная дзевяціпавярховая частка вынесена ў глыбіню і фланкіравана бакавымі крыламі (пастулова паніжаюцца да пяці паверхаў), якія ўтвараюць плошчу 100х50 м.

Інтэр'ер афармлены роспісамі і шматфігурнымі рэльефамі. Дом урада – адзін з першых і найбольш значных прыкладаў сінтэзу архітэктуры і манументальнага мастацтва.

712Г000148	Балюстрада і агароджа моста цераз р. Свіслач на пр. Незалежнасці	1951 год	пр. Незалежнасці (ад вул. Янкі Купалы да пл. Перамогі)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Агароджа моста – літая чыгунная. Складаецца з шэрага тыпавых секцый, злучаных стойкамі ў выглядзе слупка з дэкаратыўным шарападобным завяршэннем. Малюнак рашоткі прадстаўлены разеткай у цэнтры з пальметамі па баках і перавітымі галінкамі. Агароджа мае ніжнюю перавязку і верхні поручань.

Балюстрада (агульная даўжыня 808 м) размешчана з абодвух бакоў пр. Незалежнасці. Падзелена на секцыі пастаментамі з высокімі дэкаратыўнымі вазамі. Кожная секцыя складаецца з ніжняй бэлькі і бэлькі-поручня. Сярэдзіна запоўнена балясінамі і прамежкавымі тумбамі.

712Г000149	Ансамбль пр. Незалежнасці ў складзе будынкаў і збудаванняў, планіровачнай структуры, ландшафту, цэльных архітэктурных комплексаў	1940–1950-я гады	пр. Незалежнасці (ад пл. Незалежнасці да пр. Машэрава)	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Праспект Незалежнасці – галоўны дыяметр і асноўная магістраль горада; перасякае яго з паўднёвага захаду на паўднёвы ўсход. З 1951 г. называўся Сталінскі, з 1961 г. Ленінскі праспект, з 1990 г. праспект Скарыны, з 2005 г. праспект Незалежнасці. Даўжыня больш за 11 км, шырыня 48–70 м. Як галоўны гарадскі кампазіцыйны дыяметр арганізацыйна ўплывае на планіроўку і забудову ўсяго горада.

Пачаў фарміравацца ў XIX ст. Пасля Вялікай Айчыннай вайны галоўная магістраль створана на шырокай і выпрамленай трасе. На ўчастку ад плошчы Незалежнасці да праспекта Машэрава створаны ансамблі высокай архітэктурна-мастацкай вартасці, характар архітэктурнага афармлення якіх заснаваны на творчым асваенні класічнай спадчыны. Архітэктарам Г. Баданаву, М. Баршчу, С. Баткоўскаму, А.П. Воінаву, У. Каралю, С. Мусінскаму, М. Паруснікаву, Г. Сысоеву, Н. Трахтэнбергу, Н. Шпігельману прысуджана Дзяржаўная прэмія Беларусі 1968 г.

712Г000150	Мост цераз р. Свіслач	1951 год	пр. Незалежнасці	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Праектаванню моста цераз р. Свіслач надавалася вялікае значэнне з-за яго размяшчэння на цэнтральнай магістралі горада. Паводле архітэктурна-планіровачнага задання на праектаванне прадугледжвалася мост запраектаваць трохпралётны: сярэдні пралёт над ракой і два крайнія над набярэжнай ракі. Мост рэкамендавалася будаваць жалезабетонны з абліцоўкай натуральным каменем – гранітам. Агароджа моста павінна праектавацца металічная. Габарыты моста, як і тагачаснай вул. Савецкай, павінны адпавядаць 42 м: праезная частка 18 м, пешаходная па 8 м і 4 м для паласы азелянення. Паміж устоямі моста сярэдні пралёт павінен быць 50 м, крайнія пралёты па 8 м.

Аднак у выніку унесеных у праект змяненняў мост выкананы жалезабетонны зборнай канструкцыі, арачны аднапралётны. Шырыня пралёта 40 м. Па баках асноўнага пралёта ў падпорных сценах моста зроблены лучковага абрысу праходы шырынёй 7 м, якія злучаюць берагавыя часткі парку. Фасадныя плоскасці моста абліцаваны мармуровымі плітамі, дэкарыраваны замковым каменем. Уздоўж моста праходзіць дэкаратыўная металічная агароджа. Лесвічны спуск у парк афармлены балюстрадай і акцэнтаваны вазамі на п'едэсталах.

712Г000151	Парадны ўваход у Цэнтральны дзіцячы парк імя Горкага з дзвюма ратондападобнымі альтанкамі на флангах	1950–1960-я гады	пр. Незалежнасці (у пачатку вул. Фрунзе)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Галоўны ўваход у парк уяўляе сабой 12-калонны порцік, фланкіраваны па баках дзвюма альтанкамі-ратондамі. Бакавыя пілоны аздоблены ляпным дэкорам. Магутныя калоны іанічнага ордэра падтрымліваюць антаблемент, завершаны балюстрадай з тумбамі, упрыгожанымі дэкаратыўнымі вазамі.

713Г000152	Парк імя Янкі Купалы	1949–1950 гады	пр. Незалежнасці (у межах пр. Незалежнасці – вул. Янкі Купалы – р. Свіслач)	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000153	Парк імя Чэлюскінцаў	1932 год	пр. Незалежнасці	3	16.10.2001 № 67	14.05.2007 № 578

712Г000154	Трыбуны з балюстрадай у Цэнтральным скверы (былы Аляксандраўскі сад) з боку пр. Незалежнасці	1950-я гады	пр. Незалежнасці	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Трыбуны з балюстрадай размешчаны пасярэдзіне падпорнай сценкі ўздоўж праспекта. Эфектныя аддзелачныя матэрыялы – чырвоны граніт, мастацкае чыгуннае ліццё, выкарыстаныя ў агароджы, надаюць кампазіцыі манументальнасць і ўрачыстасць. Балюстрада фланкіравана маляўнічымі ўваходамі ў сквер. Рытм балюстрады разнастаяць чыгунныя ўстаўкі-пано.

712Г000155	Цэнтральны батанічны сад Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі	1932 год	пр. Незалежнасці	2	16.10.2001 № 67	14.05.2007 № 578

Адзін з буйнейшых батанічных садоў Еўропы (па сваёй плошчы – 153 га, а таксама па складу сваёй калекцыі – каля 10 тыс. назваў) і адзін са старэйшых у Беларусі. З часоў заснавання і да нашых дзён установа захоўвае за сабой вядучую ролю ў краіне ў галіне інтрадукцыі і акліматызацыі, фізіялогіі, біяхіміі, экалогіі раслін, аховы навакольнага асяроддзя. Спалучае рысы пейзажнай і рэгулярнай планіроўкі. З'яўляецца не толькі цэнтрам навуковых даследаванняў, але і традыцыйным месцам адпачынку жыхароў і гасцей сталіцы.

712Г000156	Былы гарадскі сад (Цэнтральны) дзіцячы парк імя Горкага: планіровачная структура, ландшафт, адміністрацыйны будынак, агароджа	1805 год, канец XIX – пачатак XX стагоддзя	пр. Незалежнасці, вул. Фрунзе, 2	2	16.10.2001 № 67	14.05.2007 № 578

Парк – самы стары з паркаў сталіцы, яго ўрачыстае адкрыццё адбылося 1 мая 1805 г. У тыя часы ён называўся Губернатарскім садам, ці Гарадскім паркам. Спецыяльнага ўваходу парк не меў, ад лініі вуліцы пачыналіся тры алеі, якія вялі ў розныя часткі парку. Гэта пацвярджаюць гістарычныя планы горада, зробленыя ў 1809 г. і 1810 г. Уваход у парк знаходзіўся ў раёне будынка былой электрастанцыі.

Новы план развіцця Мінска быў зацверджаны ў 1817 г. Гэты дакумент вызначыў асноўныя напрамкі гарадскога развіцця на наступныя 40 гадоў. Парк на плане быў пазначаны № 27 – «Гарадскі сад». Парк планавалася паступова пашырыць ва ўсходнім напрамку. У выніку рэалізацыі гэтага плана плошча парку магла павялічыцца ўдвая і сучасная зона ўваходу ў парк стала б паркавай тэрыторыяй. Але гэтыя праектныя прапановы не былі рэалізаваны. Тэрыторыя сучаснага галоўнага ўваходу ў парк была аддадзена пад пабудовы жандарскай каманды. Ад тэрыторыі парку жандарскія пабудовы былі аддзелены агароджай.

Складзены ў 1858 г. новы план горада прадугледжваў і рэканструкцыю парку. Яго тэрыторыю меркавалася павялічыць да вул. Вясёлай (сучасная Першамайская) і Шпітальнай (сучасная Фрунзе). Але, як і папярэдні план, ён не быў цалкам рэалізаваны. У 1863 г. частка тэрыторыі, выдзеленай пад парк, была перададзена пад гарадскую забудову.

У 1872 г. Мінская гарадская ўправа прыняла рашэнне аб будаўніцтве водаправода. На беразе Свіслачы быў запраектаваны будынак помпавай станцыі і водазаборных калодзежаў. У выніку гэтага будаўніцтва ўся ўваходная зона парку была практычна знішчана. Захаваўся толькі праход да моста цераз Свіслач, адкуль і пачынаецца цяпер парк. У ім быў усталяваны велатрэк, а ў 1891 г. адбыўся запуск паветранага шара. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі ён атрымаў новае імя «Прафінтэрн», а ў 1936 г. перайменаваны ў гонар вялікага рускага пісьменніка М. Горкага.

Паводле пасляваеннага генеральнага плана тэрыторыя Цэнтральнага парку культуры і адпачынку імя Горкага (такая назва была да 1960 г., затым зменена на Цэнтральны дзіцячы парк імя Горкага) абмежавана вуліцамі Пралетарскай, Набярэжнай, Чырвонай, Правіянцкай, Савецкай, Фрунзе і Першамайскай, г. зн. у ЦПКА уваходзілі землі парку Янкі Купалы і ўся плошча сучаснага квартала паміж вуліцамі Чырвонай, Камуністычнай, Скарыны і Кісялёва.

Згодна з гэтым праектам уваход планавалася зрабіць з боку вул. Янкі Купалы, дзе ў наш час знаходзіцца бакавы ўваход у парк Янкі Купалы. Акрамя галоўнага, уваходаў было пяць: тры з боку вул. Фрунзе і два з боку вул. Першамайскай.

У 1951 г. праект быў адкарэкціраваны М. Баршчам, а генплан зроблены архітэктарам Р. Кофам.

Сёння парк Горкага – парк пейзажнага тыпу з элементамі рэгулярнага. Аснову планіроўкі складаюць тры прамыя алеі, перасечаныя ў розных напрамках дарожкамі і сцежкамі. Ландшафтную кампазіцыю парку ўзбагачае рэчышча Свіслачы. Парк багата насычаны архітэктурай малых форм: павільёны, альтанкі, мосцікі. У парку растуць больш за 60 відаў дрэў і кустоў.

Адміністрацыйны будынак аднапавярховы, накрыты вальмавым дахам. Сцены неатынкаваныя. Фасады расчлянёны лапаткамі, лучковымі аконнымі праёмамі. Пад дахам праходзіць шматслойны карніз.

712Г000157	Цэнтральны сквер з дэкаратыўнай скульптурнай групай «Хлопчык з лебедзем»	1872 год	пр. Незалежнасці	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Колішняя назва сквера – Аляксандраўскі сад. Сваёй назвай сад абавязаны невялікай капліцы (не захавалася), што была пабудавана на гэтым месцы ў 1869 г. і асвячона ў гонар Св. Аляксандра Неўскага.

Плошча 2,4 га. У 1874 г. у гонар адкрыцця ў Мінску водаправода ў цэнтры сквера быў усталяваны фантан з дэкаратыўнай скульптурнай кампазіцыяй «Хлопчык з лебедзем». Планіроўка захоўвае асноўныя прынцыпы першапачатковага саду. Добраўпарадкаванне ўключае замошчаныя алеі, сцежкі, рабаткі, кустовыя бардзюры, кветнікі.

713Г000158	Будынак	1963 год	пр. Незалежнасці, 8	3	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578
713Г000159	Будынак Галоўпаштамта	1949–1953 гады	пр. Незалежнасці, 10	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000160	Гасцінічны комплекс «Мінск» (карпусы 1, 2)	1958 год, 1969 год	пр. Незалежнасці, 11	3	07.08.2001 № 66	14.05.2007 № 578
712Г000161	Будынак	1952 год	пр. Незалежнасці, 12	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Будынак № 12 па пр. Незалежнасці пабудаваны як жылы дом для навуковых работнікаў. Аўтар праекта архітэктар Л. Баталаў. Гісторыя будаўніцтва жылога дома непасрэдна звязана з аднаўленнем і развіццём галоўнай магістралі г. Мінска пасля Вялікай Айчыннай вайны.

Будынак уваходзіць у склад ансамбля забудовы першай лініі праспекта.

Будаўніцтва было завершана ў 1952 г. Фотаздымкі 1950-х гг., а таксама сучасны стан будынка сведчаць, што дом узведзены ў адпаведнасці з рабочым праектам (1946 г.), толькі з некаторымі адхіленнямі ў дэкаратыўным афармленні (адсутнічае скульптура, дэкаратыўныя ўстаўкі на ўзроўні пятага паверха, больш сціплае афармленне парталаў парадных уваходаў).

Будынак пяціпавярховы, Г-падобны ў плане. Цокаль абліцаваны плітамі паліраванага граніту. Кампазіцыя галоўнага фасада трох'ярусная. На ніжнім ярусе размешчаны вітрыны магазінаў. Другі ярус раскрапаваны шырокімі лапаткамі. Верхні, трэці, ярус дэкарыраваны падвоенымі пілястрамі стылізаванага карынфскага ордэра. Будынак завершаны карнізам з вялікім вынасам, упрыгожаным дэнтыкуламі. Аконныя праёмы прамавугольныя. На ўзроўні чацвёртага паверха ёсць балконы.

За час існавання будынка ў дэкаратыўным афармленні, запаўненні аконных, вітрынных і дзвярных праёмаў якіх-небудзь вялікіх змяненняў не адбывалася.

713Г000162	Будынак	1950–1954 гады	пр. Незалежнасці, 13	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
712Г000163	Будынак	1947–1951 гады	пр. Незалежнасці, 14	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Прамавугольны ў плане шасціпавярховы будынак. Першы паверх заняты прадпрыемствамі гандлю. Галоўны фасад мае эркеры на вышыню пяці паверхаў і балконы з карынфскімі капітэлямі. Вокны першага і шостага паверхаў паўцыркульныя, астатнія прамавугольныя. Фасад завершаны шырокім парапетам, дэкарыраваны пад руст. Верхнія паверхі дэкарыраваны карнізнымі цягамі, пілястрамі, абрамленнямі акон, арачкамі, гірляндамі, разеткамі.

712Г000164	Будынак	1947–1951 гады	пр. Незалежнасці, 16/32 (вул. Камсамольская)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Пяціпавярховы Г-падобны ў плане будынак. Вуглавая частка вылучана гранёнай вежай з гадзіннікам. Вулічныя фасады маюць двух'ярусную кампазіцыю. Ніжні ярус у два паверхі вырашаны цэласна ў буйных формах. Асноўнай тэмай яго пластычнага афармлення з'яўляецца рад здвоеных арак, якія аб'ядноўваюць вітрыны магазінаў на першым паверсе, і шырокія лучковыя вокны другога жылога паверха. Пластыка верхняга паверха больш насычаная. Вежа і плоскасці сцен, якія да яе прымыкаюць, аздоблены пілястрамі карынфскага ордэра. Жылы характар дома падкрэслены радам эркераў, якія падтрымліваюцца магутнымі кранштэйнамі. Невысокі цокаль апрацаваны паліраваным гранітам.

712Г000165	Будынак	1945–1947 гады	пр. Незалежнасці, 17/30 (вул. Камсамольская)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Адміністрацыйны будынак трох- і чатырохпавярховы з цокальным паверхам, складанай аб'ёмна-прасторавай кампазіцыі. Цэнтральная частка з уваходам вылучана рызалітам з масіўным чатырохкалонным порцікам карынфскага ордэра, завершаным трохвугольным франтонам. Крыло з боку праспекта прымыкае да суседняга будынка. У месцы злучэння двух аб'ёмаў – праезная брама, фланкіраваная калонамі карынфскага ордэра, якія падтрымліваюць паўкруглы раскрапаваны франтон. Другое крыло, арыентаванае бакавым фасадам па вул. Камсамольскай, у вуглавой частцы ўвянчана васьміграанным трох'ярусным бельведэрам. Фасадныя плоскасці апрацаваны пілястрамі, завершаны масіўным карнізам і глухім парапетам. Прамавугольныя аконныя праёмы на трэцім паверсе маюць абрамленні з сандрыкамі

713Г000166	Будынак	1948–1952 гады	пр. Незалежнасці, 18	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
712Г000167	Будынак	1952 год	пр. Незалежнасці, 19/23 (вул. Камсамольская)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Будынак Г-падобны ў плане, складаецца з некалькіх аб'ёмаў. Праектам прадугледжваліся тры праезды ў двор: адзін з вул. Камсамольскай і два ў малых курданёрах з боку пр. Незалежнасці. Уваходы ў кватэры часткова былі запраектаваны з пр. Незалежнасці і мелі скразны праход у двор, часткова з двара.

Пры праектаванні фасадаў жылога дома прымалася пад увагу наяўнасць адміністрацыйнага будынка (дом на пр. Незалежнасці, 17/30), вырашанага ў буйных архітэктурных формах, і асабліва вежы, якая з'яўлялася архітэктурным акцэнтам тагачаснай вул. Савецкай. Таму ў кантраст манументальнаму адміністрацыйнаму будынку вуглавы корпус вырашаны ў больш дробных і стрыманых архітэктурных формах. Цэнтральны корпус паміж курданёрамі вырашаны больш багата, з насычанай пластыкай другога яруса. Фасад па вул. Камсамольскай вырашаны простымі сродкамі.

712Г000168	Комплекс будынкаў Нацыянальнага банка Рэспублікі Беларусь	1947–1952 гады	пр. Незалежнасці, 20, вул. Леніна, 12, 14	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Будынак Дзяржбанка ўзведзены ў 1947–1952 гг. па праекце архітэктара М. Паруснікава, акадэміка АН БССР. З імем М. Паруснікава цесна звязана пасляваеннае аднаўленне і будаўніцтва г. Мінска. Ён у 1947 г. перамог у закрытым конкурсе на распрацоўку праекта першай чаргі Савецкай вуліцы (сучасны пр. Незалежнасці). Была адзначана ўдала выбраная архітэктарам шырыня вуліцы і вышыня забудовы, буйны маштаб забудовы, у меру падкрэсленая манументальнасць будынкаў. Праект М. Паруснікава быў прыняты да ажыццяўлення, а аўтар прызначаны магістральным архітэктарам будучага праспекта. Будынак Дзяржбанка разам з будынкам універмага (пр. Незалежнасці, 21) вырашаў складаны вугал праспекта на перакрыжаванні з вул. Леніна. Будынак уражвае сваёй прастатой і манументальнасцю. Пластыку фасадаў узбагачаюць канеліраваныя пілястры карынфскага ордэра на вышыню чатырох паверхаў, арачныя праёмы асноўнай аперацыйнай залы на другім паверсе, вянчаючы карніз. Будынак Нацыянальнага банка – помнік савецкай архітэктуры з выкарыстаннем класіцыстычнай спадчыны.

712Г000169	Будынак Дзяржаўнага універсальнага магазіна	1951 год	пр. Незалежнасці, 21	2	07.08.2001 № 66	14.05.2007 № 578

Пабудаваны па праекце архітэктараў Л. Мілегі і Р. Гегарта. У аснове кампактнага Г-падобнага ў плане чатырохпавярховага будынка жалезабетонны каркас. Сіметрычна вырашаны галоўны фасад яруснай кампазіцыі члянёны прафіляванымі паясамі і завершаны масіўным раскрапаваным антаблементам і атыкам. Вертыкальна плоскасць фасада чляніцца масіўнымі пілонамі і тонкімі прасценкамі. На ўзроўні трэцяга паверха ў дэкор уведзены трохвугольныя франтоны. У аздабленні міжпаверхавых паясоў, карнізаў, абрамленняў акон чацвёртага паверха выкарыстаны маёлікавыя дэталі. Галоўны ўваход вылучаны трыма арачнымі праёмамі.

712Г000170	Будынак	1949–1954 гады	пр. Незалежнасці, 22 (вул. Леніна, 7, вул. Энгельса, 10)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Будынак выконвае важную ролю ў архітэктурным вырашэнні галоўнай магістралі горада. Ён займае адзін бок квартала з боку праспекта і два крылы яго выходзяць на вуліцы Леніна і Энгельса.

Насупраць будынка на няцотным баку размешчаны аналагічны будынак (пр. Незалежнасці, 23), узведзены па праекце архітэктараў М. Паруснікава і Г. Заборскага. Такое горадабудаўнічае вырашэнне звязана з тым, што гэтым будынкам надавалася роля пілонаў пры выхадзе на Кастрычніцкую плошчу.

У 1950 г. М. Паруснікаў распрацаваў праект пяціпавярховага 115-кватэрнага жылога дома Міністэрства лёгкай прамысловасці. З тлумачальнай запіскі да праекта вынікала, што даўжыня будынка па вул. Савецкай складала 123 м і па вул. Энгельса – 140 м. Цэнтральную частку крыла па вул. Энгельса на ўзроўні двух ніжніх паверхаў займаў кінатэатр, вуглавую частку – магазін мастацкіх вырабаў, з другога боку ад кінатэатра былі выставачная зала і кафэ, і ў крыле па вул. Леніна знаходзіліся чыгуначныя і тэатральныя касы. На верхніх паверхах запланаваны кватэры, уваходы ў пад'езды былі з боку двара.

Архітэктурнае вырашэнне фасадаў у тлумачальнай запісцы да праектнага задання характарызавалася наступным чынам: «Фасад па Савецкай вуліцы вырашаны парадна, дастаткова пластычна, увянчаны скульптурнымі фігурамі. Цэнтр яго ўтварае лоджыя ў кінатэатр. Фасад па вул. Энгельса вырашаны больш інтымна, што выклікана яго размяшчэннем насупраць гарадскога сквера. Курданёр, утвораны па вул. Энгельса, добра ўвязаны са скверам, развіваў і ўзбагачаў апошні». Трэба адзначыць, што па праекце 1950 г. будынак з боку вул. Энгельса працягваўся да перакрыжавання з вул. К. Маркса.

У 1951 г. у праект былі ўнесены значныя карэктывы. Крылы будынка па вуліцах Энгельса і Леніна паменшаны да 34 м, што адпавядае сучаснаму стану. Змяніўся не толькі план будынка, але і функцыянальнае выкарыстанне першага паверха. Галоўнай тэмай праектнага вырашэння фасадаў з'яўляўся ордэр, які ішоў па першых паверхах будынка і ў спалучэнні з вялікімі паўцыркульнымі праёмамі ствараў стылёвы архітэктурны матыў і багатую пластыку сцяны. Трэці паверх вырашаны рытмам чаргавання аконных праёмаў і керамічных уставак, які ствараў багаты ляпны пояс. Верхнія паверхі вырашаны сістэмай арнаментаваных пілястраў. Будынак вянчае багаты карніз і парапетны баляснік з дэкаратыўнымі шышкамі. Ужыты ордэр у спалучэнні з вялікімі паўцыркульнымі праёмамі, ляпным поясам і багатым карнізам надае будынку большую выразнасць і ўрачыстасць. Цокаль будынка абліцаваны натуральным гранітам, апрацаваным «пад шубу». Для сцен фасадаў выкарыстана каляровая тынкоўка светлых, цёплых таноў. У асобных месцах фасадаў, адпаведна рысункам, прыменены керамічныя ўстаўкі. Дваровыя фасады абліцаваны сілікатнай цэглай. Дзверы парадных уваходаў былі запраектаваны дубовыя, пераплёты і каробкі вітрынных акон – металічныя.

У 1980-я гг. у сувязі з будаўніцтвам станцыі метро былі ўнесены змены ў архітэктурнае аблічча першага паверха вуглавой часткі на рагу з вул. Энгельса.

712Г000171	Будынак	1949–1954 год	пр. Незалежнасці, 23 (вул. Леніна, 5, вул. Энгельса, 8)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Пяціпавярховы П-падобны ў плане будынак узведзены па праекце архітэктараў М. Паруснікава і Г. Заборскага. На першым паверсе размешчаны прадпрыемствы гандлю і грамадскага харчавання, уваходы ў якія ажыццяўляюцца праз лоджыі. Галоўны і бакавыя фасады падзелены карнізамі на тры ярусы. Больш масіўны ніжні ярус чляніцца буйнымі арачнымі праёмамі вітрын і лоджый, пілястрамі на вышыню двух паверхаў. У сярэднім ярусе прасценкі аздоблены ляпным дэкорам. Верхні ярус крапаваны пілястрамі карынфскага ордэра і паўкалонамі. На чацвёртым паверсе маюцца балконы на кранштэйнах, дзвярныя праёмы якіх аздоблены фігурнымі сандрыкамі. Фасады завершаны масіўным карнізам з мадульёнамі і балюстрадным парапетам з пінаклямі.

712Г000172	Будынак былой духоўнай кансісторыі	сярэдзіна XIX стагоддзя	пр. Незалежнасці, 24	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

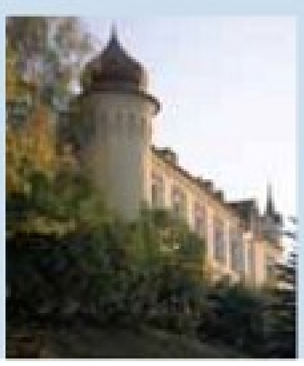

Будынак разам з былым царкоўна-археалагічным музеем (пр. Незалежнасці, 26), архірэйскім домам (захаваўся паўночна-заходні флігель) і Пакроўскай царквой (не захавалася) уваходзіў у ансамбль Архірэйскага падвор'я. Яно займала тэрыторыю, якая прылягала да галоўнай Захар'еўскай вуліцы. Ансамбль склаўся пасля 1840-х гг. Будынак былой духоўнай кансісторыі – помнік архітэктуры з рысамі класіцызму. Невялікі кампактны Г-падобны ў плане, трохпавярховы (трэці паверх надбудаваны пазней). Сцены першага паверха руставаныя. Першы і другі паверхі маюць цыліндрычныя і крыжовыя скляпенні.

713Г000173	Будынак Рэспубліканскага палаца культуры прафсаюзаў	1954 год	пр. Незалежнасці, 25	3	07.08.2001 № 66	14.05.2007 № 578
713Г000175	Адміністрацыйны будынак (былы царкоўна-археалагічны музей)	1913 год	пр. Незалежнасці, 26	3	07.08.2001 № 66	14.05.2007 № 578
712Г000176	Будынак	1940-я гады	пр. Незалежнасці, 27	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Чатырохпавярховы П-падобны ў плане будынак з цокальным паверхам у правай частцы. У цэнтры на галоўным фасадзе падпорныя сценкі з шырокімі лесвічнымі маршамі. Над лесвічнай клеткай правага крыла ўзвышаецца квадратны ў плане зашклёны відавы павільён. Пластыка фасадаў будынка строгая і манументальная. Плоскасць галоўнага фасада на ўзроўні першага – трэцяга паверхаў рытмічна чляніцца пілонамі, бакавых крылаў – квадратнымі ў сячэнні калонамі, якія нясуць развіты прафіляваны карніз. Сцены першага паверха бакавых крылаў апрацаваны рустам. Па перыметры будынка праходзіць развіты карніз з мадульёнамі.

712Г000177	Будынак	1956–1957 гады	пр. Незалежнасці, 28	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Праект жылога дома распрацаваны ў 1956–1957 гг. у інстытуце «Белдзяржпраект» (аўтары праекта архітэктар Л. Каджар і інжынер Л. Гулева).

Згодна з рабочым праектам 52-кватэрны жылы дом вырашаўся як адзіны комплекс з жылым домам № 30. Будынак праектаваўся шасціпавярховым, з цокальным паверхам і падваламі. У частцы будынка, якая прымыкала да ўжо ўзведзенага дома № 30, быў запраектаваны ўезд унутр квартала.

Па задуме праекціроўшчыкаў архітэктура фасада жылога дома № 28 вырашалася ў адзінай сувязі з фасадам дома № 30.

У тлумачальнай запісцы да праектнага задання аўтары адзначалі: «Проектируемый жилой дом идет под одним карнизом с существующим домом Мингоржилуправления. Фасад дома членится двумя горизонтальными поясами: нижний этаж решается как цоколь и обработан глубоким рустом; второй, вышележащий, расшит под каменную кладку; последние три этажа решаются гладкой стеной с редким ритмом балконов. Карниз собирается из типовых архитектурных деталей».

Згодна з праектам прапаноўвалася галоўныя фасады будынка атынкаваць высакаякаснай тынкоўкай з механічным нанясеннем слоя і наступнай частковай заціркай, цокаль пакрыць тынкоўкай з гранітнай крошкай, дваровы фасад абліцаваць сілікатнай цэглай.

Сучасны стан будынка сведчыць, што ён узведзены ў адпаведнасці з праектам. Галоўны фасад гарызантальна чляніцца карнізнымі паясамі паміж трэцім – чацвёртым і чацвёртым – пятым паверхамі, вянчаецца развітым шматслойным карнізам. Рэдкаразмешчаныя балконы на пятым паверсе дэкарыраваны налічнікамі з прамымі сандрыкамі. Цокальны паверх апрацаваны глыбокім рустам, сцены першага – трэцяга паверхаў расшыты пад каменную муроўку.

712Г000178	Будынак	1957 год	пр. Незалежнасці, 29/19 (вул. Янкі Купалы)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Складаны ў плане васьміпавярховы будынак. Гарызантальна фасады чляняцца карнізнымі паясамі, завершаны шматслойным карнізам. На ўзроўні трэцяга – пятага паверхаў фасады дэкарыраваны пілястрамі стылізаванага карынфскага ордэра. Балконы на трэцім паверсе пачаргова аформлены лаканічнымі прафіляванымі ліштвамі і больш складанымі – з канеліраваных спараных пілястр, якія падтрымліваюць антаблемент з трохвугольным франтонам, маюць балюстрадныя агароджы. На сёмым паверсе балконы маюць металічныя агароджы і простыя прафіляваныя ліштвы.

712Г000179	Будынак	1957 год	пр. Незалежнасці, 30/17 (вул. Янкі Купалы)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Дом № 30 па пр. Незалежнасці праектаваўся ў адным комплексе з жылымі дамамі па вул. Я. Купалы. Забудова вул. Я. Купалы на ўчастку, абмежаваным вул. К. Маркса, пр. Незалежнасці і вул. Інтэрнацыянальнай, ствараласяя як адзіны архітэктурны ансамбль; у першае дзесяцігоддзе аднаўлення Мінска пасля Вялікай Айчыннай вайны стварэнню архітэктурных ансамбляў надавалася шмат увагі. Дом № 30 з ідэнтычным домам на процілеглым баку вуліцы (сучасны № 29 па пр. Незалежнасці) з'яўляюцца асноўнымі дамінантамі ў архітэктурным ансамблі, утвараючы параднае і манументальнае афармленне ўезду ў цэнтральную частку горада.

Праект забудовы вул. Я. Купалы на вызначаным участку распрацаваны ў інстытуце «Белдзяржпраект» у 1950–1957 гг. Аўтар праекта архітэктар М.В. Баршч, які ў 1968 г. за ўдзел у стварэнні ансамбля пр. Незалежнасці быў удастоены Дзяржаўнай прэміі БССР. Сааўтарамі былі канструктар А. Зысман, архітэктары Л. Аранаўскас, М. Ліўшыц.

Архітэктурна-дэкаратыўнае афармленне фасадаў дамоў першапачаткова праектам прапаноўвалася вельмі насычанае, нават кампазіцыйна перагружанае. Шырока выкарыстоўвалася ордэрная пластыка, ляпніна, філёнгі, балюстрады, карнізы, пінаклі і г.д. Было распрацавана некалькі варыянтаў фасадаў з выкарыстаннем характэрных для таго часу дэкаратыўных элементаў. За аснову для далейшага праектавання быў узяты варыянт, у якім прапаноўвалася дакладнае чляненне фасадаў па гарызанталі.

Галоўныя вулічныя фасады прапаноўвалася атынкаваць высакаякаснай каляровай тынкоўкай, дваровыя фасады – звычайнай вапнава-цэментнай тынкоўкай пад афарбоўку. Цокальную частку будынка з боку вуліцы, а таксама падпорныя сценкі прапаноўвалася апрацаваць гранітам часткова пад бучарду, часткова грубай аколкай. Фасады чляніліся карнізнымі паясамі, пілястрамі стылізаванага карынфскага ордэра, балконы афармляліся дэкарыраванымі ліштвамі з ляпнінай. Завяршаліся фасады карнізам вялікага выносу з мадульёнамі. Па краі даху праектаваўся балюстрадны парапет з пінаклямі. Пераплёты вітрын магазіна рэкамендавалася зрабіць металічнымі, зашкленне – люстэркавым шклом.

У сярэдзіне 1950-х гг. пачалася актыўная барацьба з празмернасцямі ў архітэктуры. У сувязі з гэтым у 1956 г. быў значна перапрацаваны праект галоўных фасадаў будынка. У рабочым праекце фасады вырашаны больш лаканічна. Захавалася гарызантальнае чляненне карнізнымі паясамі. На ўзроўні другога – чацвёртага паверхаў фасад дэкарыраваны пілястрамі стылізаванага карынфскага ордэра. Балконы на другім паверсе пачаргова аформлены прафіляванымі простымі ліштвамі і больш складанымі – з канеліраваных спараных пілястр, якія падтрымліваюць антаблемент з трохкутным франтонам, балюстрадамі агароджаў. На шостым паверсе балконы маюць металічныя агароджы і простыя прафіляваныя ліштвы. Завершаны фасады шматслойным карнізам.

713Д000180	Дом-музей I з'езда РСДРП	канец XIX стагоддзя, 1948–1953 гады	пр. Незалежнасці, 31а	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
712Г000181	Будынак Беларускага дзяржаўнага цырка	1958 год	пр. Незалежнасці, 32	2	07.08.2001 № 66	14.05.2007 № 578

Пабудаваны па праекце архітэктара В. Жукава на перакрыжаванні водна-зялёнага дыяметра Мінска (р. Свіслач і зялёная зона ўздоўж яе поймы) і пр. Незалежнасці. Уяўляе сабой круглае купальнае збудаванне з прамавугольным у плане трохпавярховым службовым корпусам. Галоўны фасад аформлены каланадай карынфскага ордэра. Глядзельная зала мае арэну (дыяметр 13 м), 1668 месц, размешчаных амфітэатрам; аснашчана сучаснай тэхнічнай і цыркавой апаратурай. Вакол відовішчнай часткі знаходзіцца фае і гардэробы, памяшканні для артыстаў і абслуговага персаналу, залы для рэпетыцый, спецыяльныя памяшканні для жывёлы. З 2008 г. вядзецца рэканструкцыя будынка.

713Г000182	Будынак	пачатак XX стагоддзя, 1980 год	пр. Незалежнасці, 32а	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000183	Комплекс будынкаў былой электрастанцыі	канец XIX – пачатак XX стагоддзя	пр. Незалежнасці, 32б	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
712Г000184	Скверы на пл. Перамогі	1940–1950-я гады	пр. Незалежнасці (паміж праспектам і мясцовымі праездамі ўздоўж дамоў 31, 33, 35, 34, 36, 38)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Круглая плошча (з 1954 г. – пл. Перамогі) пачала фарміравацца ў канцы 1930-х гг. як важная транспартная развязка. У 1950-я гг., у сувязі з размяшчэннем тут манумента Перамогі, у інстытуце «Белдзяржпраект» быў распрацаваны праект добраўпарадкавання зялёнай зоны плошчы, аўтарам якога з'яўляўся архітэктар М. Баршч.

У 1984 г., у сувязі з будаўніцтвам Мінскага метрапалітэна, плошча была перапланавана архітэктарамі Б. Ларчанкам, Б. Школьнікавым, К. Вязгіным. Круглая плошча стала авальнай. Памер зялёнай зоны плошчы быў паменшаны і часткова зменена яе першапачатковае вырашэнне.

Сёння скверы вакол плошчы алеямі падзелены на чатырохвугольныя добраўпарадкаваныя ўчасткі. Адзін бок бліжэйшага да плошчы ўчастка паўтарае крывізну тратуара і праезнай часткі. Уздоўж дарожак у спецыяльна прадугледжаных месцах пастаўлены лаўкі. У дэкаратыўным афармленні сквераў выкарыстаны ліцэвыя і хвойныя дрэвы, групы кустоў.

712Г000185	Комплекс будынкаў	1951–1956 гады	пр. Незалежнасці, 31/2, 4 (вул. Камуністычная), 33, 35/1 (вул. Кісялёва)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Праектная дакументацыя па забудове левага боку праспекта (дамы № 31, 33 і 35) пачала распрацоўвацца ў 1951–1952 гг.

Згодна з праектам фасады будынкаў планавалася вырашыць аналагічна фасадам супрацьлеглых карпусоў. Вулічныя, а таксама тарцовыя фасады «абліцоўваюцца афактуранымі пліткамі», фасады на вул. Савецкай – дадаткова каляровымі керамічнымі ўстаўкамі. Дваровыя фасады абліцоўваюцца сілікатнай цэглай».

Асобна быў распрацаваны «Праект злучальнай каланады», аналагічнай дзвюм існуючым каланадам, якія злучаюць карпусы правага боку ансамбля. Аднак у сувязі з кампаніяй барацьбы з празмернасцямі ў архітэктурным праектаванні праект гэты рэалізаваны не быў, а каланады заменены чыгуннай агароджай з варотамі.

Захаваўся і першапачатковы праект добраўпарадкавання эспланаднай часткі плошчы, складзены ў 1952–1953 гг. архітэктарам М. Баршчам. Гэты праект добраўпарадкавання карэкціраваўся як мінімум двойчы – у сярэдзіне 1950-х гг. у сувязі з устаноўкай манумента Перамогі і ў 1980-я гг. у сувязі з пракладкай лініі метрапалітэна, што выклікала змяненне першапачатковай круглай формы ўласна плошчы Перамогі, а таксама змяншэнне і частковую перапланіроўку яе эспланаднай часткі.

Хоць гэтыя будынкі праектаваліся, відаць, адначасова з будынкамі правай паловы ансамбля (цотны бок праспекта), узводзіліся яны трохі пазней, у сярэдзіне 1950-х гг., у сувязі з чым некаторыя запраектаваныя архітэктурныя дэталі не былі выкананы ў натуры (каланады паміж карпусамі).

Дом № 31. Пяціпавярховы Г-падобны ў плане будынак. Вуглавая частка будынка завершана невысокай вежачкай з увагнутым шатровым дахам і пінаклямі. Высокія арачныя праёмы афармлены дэкарыраванымі парталамі. Над імі картуш з датай пачатку будаўніцтва. Верхні ярус вуглавой часткі вырашаны трохкалонным порцікам з балюстраднай агароджай. Фасады паміж трэцім і чацвёртым паверхамі падзелены шырокім карнізным поясам. Прасценкі ў верхнім ярусе аздоблены рэльефнымі кампазіцыямі з картушаў, гірлянд, медальёнаў. Завершаны фасады шматслойным карнізам з дэнтыкуламі.

Дом № 33. Прамавугольны ў плане пяціпавярховы будынак з цэнтральным рызалітам. Верхні ярус рызаліта вырашаны ў выглядзе чатырохкалоннага порціка. Гарызантальна фасад чляніцца міжпаверхавым карнізным поясам паміж трэцім і чацвёртым паверхамі. Пластыку фасадаў узбагачаюць лоджыі і балконы. Прасценкі ў верхнім ярусе дэкарыраваны рэльефнымі кампазіцыямі з картушаў, гірлянд, медальёнаў.

Дом № 35. Пяціпавярховы Г-падобны ў плане будынак. Вуглавая частка будынка завершана невысокай вежачкай з увагнутым шатровым дахам і пінаклямі. Высокія арачныя праёмы афармлены дэкарыраванымі парталамі. Верхні ярус вуглавой часткі вырашаны трохкалонным порцікам з балюстраднай агароджай. Фасады паміж трэцім і чацвёртым паверхамі падзелены шырокім карнізным поясам. Прасценкі ў верхнім ярусе аздоблены рэльефнымі кампазіцыямі з картушаў, гірлянд, медальёнаў. Завершаны фасады шматслойным карнізам з дэнтыкуламі.

712Г000186	Комплекс будынкаў	1951–1956 гады	пр. Незалежнасці, 34/1 (вул. Фрунзе), 36, 38/22 (вул. Захарава), вул. Фрунзе, 3/1 (вул. Румянцава), вул. Захарава, 22, 24/9 (вул. Румянцава)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Дом № 34. Пяціпавярховы Г-падобны ў плане. Вуглавая частка будынка завершана невысокай вежачкай з увагнутым шатровым дахам і пінаклямі. Высокія арачныя праёмы афармлены дэкарыраванымі парталамі. Над імі картуш з датай пачатку будаўніцтва. Верхні ярус вуглавой часткі вырашаны трохкалонным порцікам з балюстраднай агароджай. Фасады паміж трэцім і чацвёртым паверхамі падзелены шырокім карнізным поясам. Прасценкі ў верхнім ярусе аздоблены рэльефнымі кампазіцыямі з картушаў, гірлянд, медальёнаў. Завершаны фасады шматслойным карнізам з дэнтыкуламі.

Дом № 36. Пяціпавярховы прамавугольны ў плане з цэнтральным рызалітам. Верхні ярус рызаліта вырашаны ў выглядзе чатырохкалоннага порціка.

Дом № 38. Пяціпавярховы Г-падобны ў плане. Вуглавая частка будынка завершана невысокай вежачкай з увагнутым шатровым дахам і пінаклямі. Высокія арачныя праёмы афармлены дэкарыраванымі парталамі. Над імі картуш з датай пачатку будаўніцтва. Верхні ярус вуглавой часткі вырашаны трохкалонным порцікам з балюстраднай агароджай. Фасады паміж трэцім і чацвёртым паверхамі падзелены шырокім карнізным поясам. Прасценкі ў верхнім ярусе аздоблены рэльефнымі кампазіцыямі з картушаў, гірлянд, медальёнаў. Завершаны фасады шматслойным карнізам з дэнтыкуламі.

712Г000187	Будынак	1939 год, 1947 год	пр. Незалежнасці, 37/2 (вул. Кісялёва)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Пяціпавярховы дугападобны ў плане будынак з бакавымі крыламі. Фасадныя плоскасці падзелены на два ярусы шырокім поясам, які праходзіць паміж першым і другім паверхамі. Ніжні ярус, дзе размешчаны магазіны, трактаваны больш масіўна. Верхні ярус падзелены раўнамернымі радамі прамавугольных аконных праёмаў і расчлянёны па вертыкалі двайнымі лоджыямі. Вертыкальны рытм чляненняў падкрэслены выступамі эркераў. Завершаны фасады глухім і балюстрадным парапетамі.

Сучасны дом № 37 у пасляваеннай праектнай дакументацыі фігуруе як «жылы дом МДБ на 115 кватэр на Паўкруглай плошчы г. Мінска».

Мяркуючы па ўскосных звестках, якія ёсць у праектнай дакументацыі, датаванай 1947 г., дом № 37 захаваўся намнога лепш, чым дом № 40. Рабочы праект (архітэктурна-будаўнічая частка) па гэтаму будынку распрацаваны ў 1947 г. Аўтарам праекта названы архітэктар

Р. Столер. Аднак, наступная графа ў вуглавых штампах рабочых чарцяжоў – «Проектировал – архитектор Дроздов». На ўсіх чарцяжах таксама подпіс Драздова.

Будынак быў пабудаваны да лета 1941 г., і, відаць, амаль не пацярпеў у 1941–1944 гг. У праекце прадугледжана «возведение вновь ... колонн и пилястр ... на металлическом каркасе. Пьедесталами колонн и пилястр служат существующие кирпичные столбики ... которые утолщаются до необходимого размера путем облицовки их кирпичом на ребро... Антаблемент лоджий осуществляется в кирпичной кладке, основанием которого служит каркас колонн и пилястр. Существующую железобетонную плиту балкона в реконструируемой лоджии разобрать и сделать заново. Консоли двутавров обрезать до оси вновь возводимой колонны. Портик входа дворового фасада осуществляется путем утолщения существующей железобетонной плиты посредством оштукатурки поверхности...».

Знадворнае афармленне будынка планавалася наступнае: «Штукатурка поверхности фасадов разбивается на камни ... для первого этажа ... камни имитировать под естественный серо-красный гранит ... для последующих ... под песчаник. Цоколь 1-го этажа и карниз между 1 и 2 этажом ... выполняются цветной штукатуркой. Все карнизные тяги, колонны, пилястры, подоконные доски, балясины и плоскости стен, не разбитые на камни, красятся в белый цвет. Металлические решетки ... в серый тон. Оконные переплеты ... в светло-серый тон».

712Г000188	Будынак	1951–1956 гады	пр. Незалежнасці, 39/1 (пр. Машэрава)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Шасціпавярховы Г-падобны ў плане будынак. Вуглавая частка вырашана васьміпавярховым кубападобным аб'ёмам. З двух бакоў вуглавога аб'ёму порцікі, утвораныя квадратнымі ў сячэнні калонамі. Фасады гарызантальна падзелены тонкапрафіляванымі карнізнымі паясамі, вертыкальна чляняцца лоджыямі, якія абапіраюцца на дэкарыраваныя кансолі, зверху лоджыі акцэнтаваны паўцыркульнымі франтонамі з круглымі люкарнамі. Лоджыі і балконы маюць балюстрадныя агароджы. Прамавугольныя аконныя праёмы на трэцім паверсе аздоблены абрамленнямі, на шостым паверсе аконныя праёмы паўцыркульнага абрысу. Уваходныя праёмы аформлены прафіляванымі парталамі. Па перыметры будынка праходзіць развіты карніз, у вуглавой частцы з дэнтыкуламі.

Праект дэталёвай планіроўкі кварталаў у раёне пл. Перамогі і перакрыжавання праспекта з вул. Даўгабродскай быў распрацаваны ў 1939 г. архітэктарам А. Брэгманам. Яму ж належыць і праект сучаснага дома № 39/1, які ўяўляе сабой два аб'ёмы, размешчаныя перпендыкулярна адзін да аднаго, з масіўнай вежай на вуглу.

Пачаты ў 1940 г. будынак да лета 1941 г. быў узведзены часткова, але ў чэрвені 1941 г. драўляныя канструкцыі будынка цалкам згарэлі, металічныя і зборныя жалезабетонныя канструкцыі, як і паверхня сцен, былі моцна пашкоджаны і дэфармаваны агнём. «Вуглавая секцыя», узведзеная да 1941 г. на вышыню двух з паловай паверхаў, «не была охвачена пожаром и сохранилась в нормальном состоянии». Ужо ў 1947–1948 гг. А. Брэгманам быў распрацаваны праект гэтага будынка з некаторымі зменамі.

Планавым заданнем 1947 г. прадугледжвалася аднаўленне будынка паводле праекта 1940 г. У адпаведнасці з новымі задачамі забудовы цэнтральнага праспекта сталіцы былі павялічаны аб'ёмна-сілуэтныя характарыстыкі будынка – «угловая секция запроектирована до 8 этажей, а в корпусе по Долгобродской улице ... запроектирован мансардный этаж над художественными мастерскими. Создание парадного входа в угловую секцию с Советской улицы повлекло перепланировку в ней части квартир...».

Ужо да 1951 г. будаўніцтва будынка было ў асноўным завершана; у 1951–1952 гг. праводзіліся аддзелачныя работы і работы па добраўпарадкаванню ўнутрыквартальнай тэрыторыі.

712Г000189	Будынак	1939 год, 1947 год	пр. Незалежнасці, 40/17 (вул. Захарава)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

У 1946 г. быў распрацаваны праект аднаўлення моцна пашкоджанага ў час вайны будынка. Пасля таго як праект архітэктара Маргуліса быў адхілены, у 1949 г. архітэктар А. Брэгман распрацаваў новы праект, які прадугледжваў захаванне існуючых элементаў будынка і ў гэтым адпавядаў праекту Р. Столера, па якім дом быў пабудаваны. Змены датычыліся галоўным чынам фасаднага аздаблення, што ўтварала гарызантальнае чляненне будынка, і дэкаратыўных элементаў (прафіляваныя ліштвы, карнізы, рустоўка). Згодна з гэтым праектам сучасны дом № 40 уяўляе сабой пяціпавярховы дугападобны ў плане будынак з бакавымі крыламі. Фасадныя плоскасці падзелены на два ярусы шырокім поясам паміж першым і другім паверхамі. Ніжні ярус трактаваны больш масіўна. Верхні – падзелены раўнамернымі радамі прамавугольных акон і расчлянёны па вертыкалі двайнымі лоджыямі. Вертыкальнае чляненне фасада падкрэслена развітымі ліштвамі. Фасад завершаны балюстрадай.

712Г000190	Будынак	1951–1956 гады	пр. Незалежнасці, 42/2 (вул. Казлова)	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Першапачаткова на месцы гэтага дома знаходзіўся мураваны будынак інтэрната інстытута народнай гаспадаркі, запраектаваны ў 1932–1935 гг. архітэктарам А. Воінавым (разбураны ў 1941–1944 гг.).

Рабочы праект забудовы і планіроўкі гэтага квартала быў распрацаваны ў 1956–1957 гг. і ўключае чарцяжы вертыкальнай планіроўкі, азелянення, сеткі і інш. Аўтар гэтага праекта архітэктар В. Аладаў.

У якасці аўтараў рабочага праекта корпуса № 1, распрацаванага ў 1954–1956 гг. фігуруюць М. Баршч і Л. Аранаўскас, а ў якасці сааўтара – В. Аладаў (подпіс М. Баршча ў штампах чарцяжоў адсутнічае). Аднак гэты праект уключае толькі планы, разрэзы, канструкцыі і г.д. – чарцяжоў фасадаў у справе няма.

Рабочы праект корпуса № 2 датаваны 1955–1957 гг. Праект уключае планы фундаментаў, падвалаў, перакрыццяў, разрэзы, лесвіцы і г. д. (фасады адсутнічаюць). Аўтарамі чарцяжоў з'яўляюцца Л. Рымінскі, І. Елісееў, Ю. Шпіт. Дакладныя ўказанні на прычыны і гісторыю змены аўтараў гэтага ансамбля ў архіўных дакументах адсутнічаюць. Верагодна, у сувязі з Пастановай ЦК аб ліквідацыі празмернасцей у архітэктурным праектаванні (1955 г.) праект сілуэтнага вырашэння (асабліва апрацоўкі фасадаў гэтага ансамбля) быў адхілены, хоць агульныя прынцыпы планіровачнага вырашэння гэтага квартала, прапанаваныя М. Баршчам, былі захаваны.

У сувязі з ад'ездам М. Баршча ў 2-й палове 1950-х гг. у Маскву да праектавання будынкаў былі прыцягнуты іншыя аўтары – Л. Рымінскі, І. Елісееў, а таксама мінскія архітэктары пасляваеннага пакалення В. Аладаў і Ю. Шпіт.

712Г000191	Будынак	1936–1937 гады	пр. Незалежнасці, 43	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Кампазіцыя будынка складаецца з пяці розных па памерах і архітэктурным выяўленні аб'ёмаў. Цэнтральны аб'ём мае сіметрычную будову. Вось сіметрыі падкрэслена лесвічнай клеткай з вертыкальным стужкавым шкленнем. Па баках ад яе

пяціпавярховыя секцыі і шасціпавярховыя рызаліты з балконамі. Вуглавыя часткі на другім – чацвёртым паверхах вылучаны стылізаваным спрошчаным ордэрам. Пры дапамозе аб'ёмаў-звязак да цэнтральнай часткі далучаны амаль сіметрычныя бакавыя аб'ёмы, якія па сваёй структуры і дэкоры нагадваюць цэнтральны. Невысокі левы аб'ём-звязка мае праезд на ўзроўні першага паверха. Правы аб'ём-звязка – жылы пяціпавярховы будынак з эркерамі, які значна адрозніваецца ад астатніх частак. Першы паверх, дзе размешчаны магазіны, апрацаваны рустам, уваходы падкрэслены нішамі. Вокны прамавугольныя, на шостым паверсе з паўцыркульным завяршэннем.

713Г000192	Будынкі	1940–1950-я гады	пр. Незалежнасці, 44, 46, 47, 48/1, 48/2 (бульвар Мулявіна)	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
712Г000193	Касцёл Св. Тройцы (Святога Роха) на Залатой Горцы	1861–1874 гады	пр. Незалежнасці, 44а	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Пасля таго як у 1840 г. Троіцкі прыход у Мінску застаўся без парафіяльнага касцёла, набажэнства было перанесена ў капліцу (пабудавана ў 1797 г.). У 1842 г. капліца была адрамантавана і перароблена ў касцёл. Аднак ужо ў 1850 г. было прызнана, што немэтазгодна падтрымліваць рамонтамі драўляны касцёл, лепш пабудаваць новы мураваны.

Праект быў прадстаўлены імператару і зацверджаны ім 6 ліпеня 1861 г. Аўтар праекта – акадэмік Пецярбургскай Акадэміі мастацтваў М. Сівіцкі (кіраваў будаўніцтвам ксёндз Ф. Гарбачэўскі). Будаўніцтва касцёла, якое вялося на добраахвотныя ахвяраванні парафіян, было завершана ў канцы кастрычніка 1864 г. 1 лістапада 1864 г. касцёл быў асвячоны пад назвай Успення Прасвятой Дзевы Марыі і Св. Роха.

Нягледзячы на тое, што Троіцкі касцёл быў новазбудаваны, у 1867 г. ужо патрабаваліся рамонтныя работы. Так, у рапарце мінскага дэкана паведамлялася, што на касцёле пашкоджаны дах, карнізы, сцены, асабліва пры падмурках, «что свидетельствует об использовании материалов нижайшего достоинства, и вообще, прочность была упущена из виду».

З дакументальных крыніц вядома, што ў 1900–1901 гг. у Залатагорскім касцёле быў устаноўлены паўстажковы арган на дзве клавіятуры з педалямі на 18 галасоў і 7 рэгістраў.

На працягу 1902–1905 гг. у касцёле адбываюцца некаторыя рамонтныя работы. Была адрамантавана званіца, уваход, сакрысціі, заменены аконныя рамы, рэстаўрыраваны некаторыя абразы, пазалочаны і пасярэбраны алтары, жырандоль і інш. У 1905 г. арган перароблены на вінклевую сістэму.

У сувязі з павелічэннем прыхода да 9000 чал., у 1903 г. прыхаджане хадайнічаюць аб дазволе на пашырэнне існуючага касцёла. У 1904 г. варшаўскі архітэктар Дзяконскі выканаў праект на пашырэнне Залатагорскага касцёла, запраектаваўшы крыжападобную ў плане прыбудову да правай фасаднай сцяны. Але касцельны камітэт адхіліў гэты і наступны, выкананы інжынерам Шабуневічам, праекты.

У 1920-я гг. Троіцкі касцёл Св. Роха быў закрыты. У час Вялікай Айчыннай вайны згарэў дах. Пасля вайны прыстасаваны пад кнігасховішча Нацыянальнай

бібліятэкі Беларусі. У 1976 г. у Спецыяльных праектна-рэстаўрацыйных майстэрнях МК БССР пачаліся праектныя работы па рэстаўрацыі Залатагорскага касцёла. Пасля рэстаўрацыі 1983–1984 гг. будынак касцёла прыстасаваны пад залу камернай музыкі Белдзяржфілармоніі (аўтар праекта А. Малахоўскі). У цэнтры алтара ўстаноўлены арган. З 1991 г. у храме ў вольны ад канцэртаў час вяліся богаслужэнні. У 2006 г. касцёл поўнасцю перададзены вернікам.

Храм – помнік архітэктуры рэтраспектыўна-гатычнага стылю. Аднанефавы, аднавежавы, прамавугольны ў плане, з пяціграннай апсідай. Мае сіметрычную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю. Накрыты двухсхільным дахам. Галоўны фасад завершаны двух'яруснай прамавугольнай у плане вежай пад чатырохсхільным шатром. Абапал франтона – дэкаратыўныя вежачкі. Фасады будынка расчлянёны стылізаванымі трохступеньчатымі контрфорсамі, чляняны стральчатымі нішамі з аконнымі праёмамі. Па перыметры сцены завершаны развітым карнізам. Уваход вырашаны ў выглядзе высокага спічастага партала.

Інтэр'ер пабудовы мае сіметрычную кампазіцыю. Цэнтральны неф і апсіда перакрыты цыліндрычнымі скляпеннямі з распалубкамі. У нартэксе – крыжовае скляпенне. Унутраная паверхня сцен дэкарыравана пілястрамі, завершанымі карнізамі. Вокны дэкарыраваны арнаментальным вітражом.

712Г000194	Комплекс будынкаў	1930–1960-я гады	пр. Незалежнасці, 49, 51, 51а, вул. Якуба Коласа, 2	2	23.12.1998 № 49	14.05.2007 № 578

Комплекс будынкаў з'яўляецца кампазіцыйнай дамінантай на плошчы Я. Коласа ў месцы злучэння яе з пр. Незалежнасці і вул. Я. Коласа. Складаецца з трох аб'ёмаў: цэнтральнага корпуса і двух бакавых крылаў. Галоўны фасад цэнтральнага корпуса вырашаны ў выглядзе крывалінейнага ў плане буйнамаштабнага порціка, утворанага шасцю пілонамі квадратнага сячэння на вышыні чатырох паверхаў і двухпавярховага атыка над ім. Пілоны апрацаваны рустам. Ім адпавядаюць лапаткі, якія раўнамерна чляняць сцяну галоўнага фасада. Цэнтральную частку будынка вянчае ступеньчаты атыкавы паверх, які завяршае галоўны фасад. Фасады бакавых крылаў рытмічна падзелены магутнымі паўкалонамі, аб'яднанымі фрызам і агульнай асновай, рытмам высокіх прамавугольных акон. Галоўны фасад чляняны квадратнымі аконнымі праёмамі. Дваровыя фасады не маюць архітэктурнага дэкору.

713Г000195	Будынак Беларускай дзяржаўнай філармоніі	1955–1959 гады	пр. Незалежнасці, 50	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000196	Комплекс будынкаў	1929–1931 гады	пр. Незалежнасці, 64	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578

712Г000197	Комплекс будынкаў Беларускага нацыянальнага тэхнічнага універсітэта: галоўны корпус інтэрнат № 2 вучэбны корпус № 18 вучэбны корпус № 9 сталовая інтэрнат № 3 інтэрнат № 4 вучэбны корпус № 4 былы жылы будынак рэктара клуб вучэбны корпус № 2 вучэбны корпус № 13 вучэбны корпус № 14 вучэбны корпус № 7	1932 год, 1936 год, 1950-я гады	 пр. Незалежнасці, 65 пр. Незалежнасці, 67 пр. Незалежнасці, 67/2 вул. Якуба Коласа, 14 вул. Якуба Коласа, 18 пр. Незалежнасці, 63 пр. Незалежнасці, 61 пр. Незалежнасці, 59/1 пр. Незалежнасці, 65 пр. Незалежнасці, 65 пр. Незалежнасці, 65/2 вул. Якуба Коласа, 22/2 вул. Якуба Коласа, 22/3 вул. Якуба Коласа, 24	2	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578

Комплекс займае квартал, абмежаваны пр. Незалежнасці, вуліцамі Я. Коласа, Б. Хмяльніцкага і Дарашэвіча. Уключае галоўны корпус, інтэрнат № 2, вучэбны корпус № 18, вучэбны корпус № 9, сталовую, інтэрнат № 3, інтэрнат № 4, вучэбны корпус № 4, былы жылы будынак рэктара, клуб, вучэбны корпус № 13, вучэбны корпус № 14, вучэбны корпус № 7.

Для архітэктуры гэтага буйнога вучэбнага гарадка характэрны такія рысы, як ансамблевы характар забудовы, манументальнасць і параднасць архітэктурнай кампазіцыі.

Галоўны корпус пастаўлены далёка ад чырвонай лініі забудовы праспекта, утварае курданёр з шырокайараднай алеяй і скверам па баках. Уяўляе сабой развітое ў глыбіню забудовы Ш-падобнае ў плане збудаванне. Будынак падоўжны па фронту забудовы, мае цэнтральны і бакавыя рызаліты. Галоўны ўваход аформлены шасцікалонным порцікам, пастаўленым на высокі цокаль і завершаны трохвугольным франтонам са скульптурнай эмблемай у цэнтры. Бакавыя крылы чляняцца гарызантальнай цягай, завяршаюцца ляпным фрызам і карнізам. Аконныя праёмы на ўзроўні трэцяга паверха аздоблены ліштвамі і сандрыкамі.

Узведзеныя ў 1950-я гг. па чырвонай лініі праспекта пяціпавярховыя карпусы інтэрнатаў пастаўлены сіметрычна да галоўнага корпуса і ўтвараюць парадны двор. У вырашэнні іх фасадаў выкарыстаны элементы класіцыстычнага дэкору. Да галоўнага корпуса дабудаваны аб'ём бібліятэкі і спартыўны корпус, звязаныя з ім у адзіны архітэктурны ансамбль. Фасады будынкаў апрацаваны дэкаратыўнай тынкоўкай зеленаватага тону.

Паводле тыпавых праектаў пабудаваны вучэбныя карпусы і сталовая.

712Г000198	Будынак галоўнага корпуса Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі	1934–1940 гады	пр. Незалежнасці, 66	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

У 1934–1935 гг. праектаванне і вядзенне будаўніцтва карпусоў ажыццяўляў архітэктар І. Лангбард. Будаўніцтва галоўнага корпуса завершана ў 1939 г. У Вялікую Айчынную вайну галоўны корпус пашкоджаны, у 1949 г. адноўлены; стаў адным з планіровачных вузлоў у забудове гарадской магістралі (сучаснага пр. Незалежнасці).

Галоўны корпус мае складаную сіметрычную восева-вуглавую структуру. Два П-падобныя крылы, размешчаныя ўзаемна перпендыкулярна, злучаны пры дапамозе вялікага трапецападобнага аб'ёму. Адкрытая вуглавая частка аформлена магутнай паўцыркульнай каланадай у два рады, што надае будынку ўрачыстую манументальнасць. Вулічныя фасады і каланада завершаны высокім прафіляваным атыкам. Фасады рытмічна расчлянёны пілястрамі з іанічнымі капітэлямі. Прасценкі апрацаваны рустам, над прамавугольнымі вокнамі ляпныя гірлянды. Дваровы фасад вырашаны больш сціпла. Уваход аформлены трыма абліцаванымі гранітам парталамі строгай геаметрычнай формы. Да будынка вядзе шырокая адкрытая лесвіца і пад'язныя пандусы па баках.

712Г000199	Дом друку	1935 год	пр. Незалежнасці, 77, 79	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Будаўніцтва Дома друку распачалося ў 1930 г. Паводле плана ўчастка, будынак быў запраектаваны Г-падобны ў плане, акрамя таго, на ўчастку знаходзіліся драўляныя гаспадарчыя і службовыя пабудовы, склады, пажарнае дэпо, сталовая.

6 мая 1931 г. Белпаліграфаб'яднанне заключыла дагавор з Мінскай гарадской будаўнічай канторай на будаўніцтва Дома друку, па ўмовах якога тэрмін завяршэння будаўнічых работ вызначаўся не пазней як 1 мая 1932 г.

Адпаведна з пастановай урада, пуск у эксплуатацыю Дома друку прызначаўся на IV квартал 1932 г. і будаўніцтва было аднесена да ўдарных. Аднак будаўнічыя работы па розных прычынах (недахоп будаўнічых матэрыялаў, цякучасць рабочых кадраў) зацягваліся. Ужо ў ходзе будаўніцтва ў праект былі ўнесены карэктывы. Было вырашана адмовіцца ад узвядзення трэцяга паверха, і, такім чынам, вытворчы корпус складаўся з цокальнага, першага і другога паверхаў. Акрамя таго, калі раней па праекце ў дваровай частцы другі паверх быў карацейшы ў параўнанні з першым, цяпер было вырашана пабудаваць аднолькава з першым.

Выдавецкі корпус быў здадзены 20 студзеня 1934 г. Ступень гатоўнасці вытворчага корпуса на 1 студзеня 1934 г. складала 38%. Завершана будаўніцтва Дома друку ў 1935 г.

Дом № 79 – П-падобны ў плане. Дамінуе вежападобная пяціпавярховая вуглавая частка. На ўзроўні яе першага паверха ўбудавана вуглавая лоджыя, якая акцэнтуе галоўны ўваход у будынак. Кампазіцыя чатырохпавярховага крыла, арыентаванага фасадам на пр. Незалежнасці, заснавана на рытмічным чляненні сцен вялікімі аконнымі праёмамі. Фасады, арыентаваныя на вул. Сурганава, пазбаўлены архітэктурнага дэкору.

У пасляваенны час Дом друку быў рэканструяваны, у 1970 г. надбудаваны чацвёрты паверх над падоўжным корпусам па вул. Сурганава, узведзены новыя карпусы.

713Г000200	Будынак Беларускай акадэміі мастацтваў	1947–1953 гады	пр. Незалежнасці, 81	3	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578
712Г000201	Будынак	1939–1941 гады	пр. Незалежнасці, 91	2	20.01.2000 № 56	14.05.2007 № 578
712Г000202	Будынак	1939–1941 гады	пр. Незалежнасці, 93	2	20.01.2000 № 56	14.05.2007 № 578

Праект на ўзвядзенне будынка паміж існуючымі дамамі па вул. Калініна і бульварам Талбухіна быў зроблены ў Ваенпраекце. Аўтар праекта архітэктар М. Ліўшыц. Пасля некалькіх карэкціровак, апошнія з якіх праведзены ўжо ў працэсе будаўніцтва, цэнтральная частка паміж вуглавымі карпусамі дома № 91–93 была завершана ў 1955 г. у выглядзе, у асноўным адпаведным сучаснаму.

Пластыка фасадаў будынка насычана архітэктурнымі ордэрнымі дэталямі. Асноўны акцэнт зроблены на вуглавую частку, якая на галоўным фасадзе вылучана несапраўдным чатырохкалонным порцікам. Два корпусы аб'яднаны адзіным шырокім паміж чацвёртым і пятым паверхамі фрызавым арнаментальным поясам, карнізам, гарызантальным рустам на першым паверсе. З усходняга боку да цэнтральнага корпуса прымыкае прамавугольны ў плане корпус, размешчаны з водступам ад чырвонай лініі. Цэнтральная частка будынка акцэнтавана несапраўдным порцікам на ўзроўні другога – чацвёртага паверхаў. Прысценны порцік утвараюць па баках прамавугольныя ў сячэнні і ў цэнтры чатыры круглыя трохчвэртныя калоны са стылізаванымі капітэлямі. Завершаны порцік шырокім антаблементам і карнізам значнага вынасу. Паміж калон размешчаны трохгранныя эркеры, грані якіх дэкарыраваны на другім паверсе філёнгамі з ляпнымі гірляндамі, на трэцім – паўбалясінамі.

На ўзроўні пятага паверха калонам адпавядаюць меншыя чатыры трохчвэртныя калоны іанічнага ордэра і па баках валюты-кранштэйны. Завершана цэнтральная частка фасада разарваным карнізам, трохвугольным франтонам, увянчаным акратэрыем. У тымпане франтона паўкруглая люкарна. Першы паверх будынка прарэзаны дзвюма праезнымі аркамі, чляньёны арачнымі аконнымі праёмамі вітрын. Аркі дэкарыраваны абрамленнямі з замковым каменем. Пяты арачных абрамленняў акон абапіраюцца на стылізаваныя ляпныя капітэлі. Гарызантальна фасад падзелены міжпаверхавымі цягамі, завершаны карнізам з дэнтыкуламі. Прамавугольныя вокны на другім паверсе дэкарыраваны абрамленнямі і трохвугольнымі сандрыкамі. Па фасаду размешчаны рознай формы, памераў і афармлення балконы (з балясінамі, металічнымі агароджамі, прамавугольнай і паўкруглай плітой-асновай). У аздабленні фасаднай плоскасці выкарыстаны ляпныя разеткі, гірлянды.

713Г000203	Будынак кінастудыі «Беларусьфільм»	1960 год	пр. Незалежнасці, 98	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
712Г000204	Будынак	1934 год	пр. Незалежнасці, 110	2	07.08.2001 № 66	14.05.2007 № 578

Пабудаваны па праекце архітэктара І. Валадзько як гідраметэаралагічная абсерваторыя. Мае рысы стылю канструктывізму.

Трохпавярховы прамавугольны ў плане з рызалітамі і невялікім тамбурам будынак на высокім цокалі. У кампазіцыі вылучаны аб'ёмы дзвюх лесвічных клетак (выступаюць у плане і ўзвышаюцца над дахам), верхнія пляцоўкі выкарыстоўваюцца для правядзення натурных гідраметэаралагічных вымярэнняў і маюць спецыяльнае абсталяванне. Фасады вырашаны ў строгіх лаканічных формах. Паўднёвы фасад мае балконы на ўсю даўжыню будынка на ўзроўні другога і трэцяга паверхаў.

712Ж000205	Мазаіка на дамах па пр. Незалежнасці	1970–1980-я гады	пр. Незалежнасці, 131, корп. 1 – мазаіка «Горад мастацтва», пр. Незалежнасці, 143, корп. 1 – мазаіка «Горад-будаўнік», пр. Незалежнасці, 155, корп. 1 – мазаіка «Горад навукі», вул. Каліноўскага, 82, корп. 2 – мазаіка «Горад-воін»	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
713Д000206	Усходнія могілкі	1970-я гады	пр. Незалежнасці	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578
713Г000207	Будынак абутковай фабрыкі	1930-я гады, 1950-я гады	вул. Няміга, 30	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000208	Будынак	сярэдзіна XX стагоддзя	пр. Партызанскі, 31	3	29.03.2006 № 118	14.05.2007 № 578
712Ж000209	Мазаіка «Партызаны» на гасцініцы «Турыст»	1970–1980-я гады	пр. Партызанскі, 81	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
711Г000210	Будынак Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Рэспублікі Беларусь	1935–1937 гады	пл. Парыжскай Камуны, 1	1	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

Пабудаваны па праекце архітэктара І. Лангбарда.

У гады Вялікай Айчыннай вайны тэатр пашкоджаны. Адноўлены ў 1948 г. паводле праекта аўтара. У 1967 г. будынак тэхнічна пераабсталяваны, у 1978 г. значна зменена афармленне інтэр'ераў. Вонкавае аблічча будынка цалкам захавана, толькі на пачатку 1960-х гг. плоскія пакрыцці заменены нахільнымі дахамі, што адбілася на сілуэтным вырашэнні. У 2009 г. завершана рэстаўрацыя і рэканструкцыя тэатра. Заменены верхняя і ніжняя часткі сцэнічнага абсталявання (сцэна набыла памеры 25х30 м). Дах зноў стаў плоскім. На порціках фасада ўстаноўлены скульптуры муз танца, тэатра, музыкі і паэзіі; у цэнтры – пяціметровая скульптура Апалона, абапал якой дзве фігуры Славы.

Аб'ёмна-прасторавая кампазіцыя будынка створана па прынцыпе ярусаў. Сцены рытмічна члянёны высокімі прамавугольнымі аконнымі праёмамі і лапаткамі. Глядзельная частка ўяўляе сабой пастаўленыя адзін над адным тры цыліндрычныя

аб'ёмы рознага дыяметра і вышыні, накрыта шатровым дахам, вылучана сямю ўваходнымі квадратнымі ў плане порцікамі. Сцены ніжняга аб'ёму і калоны порцікаў апрацаваны рустам. Развітая сцэнічная каробка і дапаможныя памяшканні прыбудаваны ў выглядзе высокага прамавугольнага ў плане і выступаючых па баках больш нізкіх кубічных аб'ёмаў, накрытых вальмавым дахам.

На тэрыторыі парку, які прылягае да тэатра, у новым месцы ўстаноўлены помнік Максіму Багдановічу (скульптар С. Вакар, архітэктары Ю. Казакоў, Л. Маскалевіч), які ў 1981–2008 гг. стаяў у скверы перад тэатрам.

712Ж000211	Помнік Максіму Багдановічу	1981 год	пл. Парыжскай Камуны	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
713Г000212	Комплекс драўлянай забудовы	XX стагоддзе	зав. Паўночны, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 18, 20, 22, 24, 26	3	30.03.1999 № 52	14.05.2007 № 578
712Д000213	Манумент Перамогі	1954 год	пл. Перамогі (у межах, якія прылягаюць да праезнай часткі)	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Манумент Перамогі – асноўны кампазіцыйны элемент і вышынная дамінанта аднайменнай плошчы г. Мінска.

У 1950 г. Упраўленне па справах архітэктуры пры СМ БССР аб'явіла конкурс на стварэнне праекта помніка-манумента ў гонар перамогі савецкага народа над фашысцкай Германіяй і на ўшанаванне памяці Савецкай Арміі і партызан, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. Удзел у конкурсе прынялі 70 архітэктараў і скульптараў не толькі беларускіх, але і з іншых гарадоў Савецкага Саюза. Першую прэмію атрымаў праект пад дэвізам «Беларусь», аўтарам якога быў беларускі архітэктар Г. Заборскі. На аснове гэтага конкурснага праекта быў распрацаваны ў 1952 г. тэхнічны праект помніка, затым у 1952–1954 гг. – рабочы праект. Сааўтарам Г. Заборскага быў архітэктар У. Кароль.

Манумент Перамогі быў устаноўлены ў 1954 г. Вырашаны ў форме велічнага, абліцаванага шэрым гранітам абеліска (вышыня каля 40 м), увянчанага выявай ордэна «Перамога» (бронза, смальта). Грані абеліска рытмічна расчлянёны вузкімі і завершаны шырокай палосамі, якія нагадваюць беларускі арнамент. Чатыры грані пастамента аформлены бронзавымі гарэльефамі: «9 мая 1945 г.», «Савецкая Армія ў гады Вялікай Айчыннай вайны», «Слава загінуўшым героям», «Партызаны Беларусі». Шматфігурныя кампазіцыі выкананы ў рэалістычнай манеры, з дэталёвай прапрацоўкай рэльефных выяў.

Абеліск пастаўлены на гранёны расшыраны ўнізе стылабат (чорны лабрадарыт), на якім выява бронзавага мяча, абвітага лаўровай галінкай. Уся кампазіцыя размешчана на шырокім васьмігранным ступеньчатым подыуме, чатыры грані якога прарэзаны кубічнымі стылабатамі (чорны лабрадарыт) з чатырма бронзавымі лаўровымі вянкамі на іх.

У 1961 г. каля падножжа манумента запалены Вечны агонь. У 1984 г. пляцоўка перад манументам атрымала новае мастацка-архітэктурнае афармленне.

712Ж000214	Вітраж кінатэатра «Масква»	1970–1980-я гады	пр. Пераможцаў, 13	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Вітраж «Масква – сталіца нашай Радзімы» (мастак Г. Вашчанка) упрыгожвае фае кінатэатра «Масква». Выкананы з аб'ёмнага каляровага шкла: белага, жоўтага, зялёнага, чырвонага, фіялетавага. У кампазіцыі вітража аб'яднаны гісторыя і сучаснасць: старажытныя архітэктурныя помнікі і вышынныя сучасныя будынкі разам ствараюць яскравы вобраз Масквы.

712Ж000215	Абеліск «Мінск – горад-герой»	1985 год	пр. Пераможцаў	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

Адкрыты 8 мая 1985 г. на пр. Пераможцаў на невялікім пагорку побач з паркам Перамогі. Аўтары: скульптар-архітэктар В. Занковіч, архітэктары В. Крамарэнка, В. Яўсееў, У. Раманенка.

Кампазіцыйны акцэнт комплексу – абеліск (вышыня 45 м), форма якога нагадвае сцяг. Выкананы з жалезабетону з дэкаратыўнай апрацоўкай паверхні пад бучарду. У ніжняй частцы абеліска, на кансольным блоку, размешчана дошка з тэкстам Указа Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР аб прысваенні г. Мінску ганаровага звання «Горад-герой», у верхняй – выявы зоркі і лаўровай галінкі, выкананыя ў метале з тонкай пазалотай. Каля падножжа абеліска абліцаваны чырвоным гранітам пастамент, куды ўскладаюць вянкі і кветкі. З правага боку ад абеліска, на пастаменце, устаноўлена бронзавая фігура жанчыны – абагульнены вобраз маці-Радзімы, сімвал Перамогі і Славы. Пластычная мадэліроўка фігуры кантрастуе з лаканічнай пластыкай абеліска і кампазіцыйна завяршае агульнае вырашэнне комплексу. Левая рука жанчыны пераможна ўзнята, дынамічны жэст яе падкрэсліваюць фанфары. Правая рука павернута ў бок абеліска.

Каля падножжа пагорка – плошча для правядзення ўрачыстых рытуалаў.

712Г000216	Комплекс будынкаў Беларускага дзяржаўнага універсітэта	1928–1931 гады	паміж пл. Прывакзальнай і пл. Незалежнасці (пр. Незалежнасці, 4, вул. Бабруйская, 11)	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Будынак па вул. Бабруйскай, 11. Трохпавярховы будынак з лаканічнай па форме архітэктурай фасадаў.

Будынак па пр. Незалежнасці, 4. У 1928–1931 гг. пабудаваны галоўны корпус і карпусы асобных факультэтаў. Простай і выразнай планіровачнай схеме трохпавярховых карпусоў адпавядала лаканічная па форме архітэктура фасадаў. Разбураныя ў вайну будынкі БДУ адноўлены, захавана ўнутраная планіроўка, часткова зменены фасады.

712Г000217	Будынак чыгуначных кас	1955 год	вул. Бабруйская, 4	2	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578

Двухпавярховы прамавугольны ў плане будынак. Мае сіметрычную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю. У архітэктурным вырашэнні фасадаў выкарыстана ордэрная пластыка. Вуглавыя часткі будынка з уваходамі на другі паверх вылучаны пілястрамі са стылізаванымі ляпнымі капітэлямі. Цэнтральная частка фасада з уваходам у касавую залу члянёна высокімі арачнымі праёмамі ў абрамленнях з замковым каменем. Міжаконныя прасценкі дэкарыраваны паўкалонамі з капітэлямі. Завершаны фасад антаблементам, карнізам з мадульёнамі. Па перыметры даху праходзіць балюстрадны парапет. Інтэр'еры ўпрыгожаны характэрным ляпным дэкорам.

713Д000218	Дом, дзе жыў Змітрок Бядуля	1904 год, 1987 год	вул. Рабкораўская, 19	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
712Г000219	Петрапаўлаўская царква з фрагментам агароджы	1613 год	вул. Ракаўская, 4	2	27.03.2002 № 64	14.05.2007 № 578

У 1611–1612 гг. з дазволу польскага караля Жыгімонта III праваслаўным брацтвам было распачата будаўніцтва на вул. Юр'еўскай (скрыжаванне вуліц Няміга і Ракаўская) муравана̂й царквы і мужчынскага манастыра. Пляц для будаўніцтва быў дараваны 23 лістапада 1611 г. княгіняй Аўдоцццяй Рыгораўнай Друцкай-Горскай (удава каралеўскага маршалка Багдана Статкевіча). У 1619 г. тэрыторыя манастыра пашырылася за кошт пляца, ахвяраванага Ганнай Агінскай, які таксама знаходзіўся на вул. Вялікай Юр'еўскай (сучасная вул. Ракаўская) сумежна з манастырскай зямлёй.

У 1624 г. кіеўскі мітрапаліт Пётр Магіла выдаў грамату з благаслаўленнем на адкрыццё пры храме жаночага манастыра.

Пры манастыры існавала брацтва ў імя Святога Іаана Хрысціцеля. Намаганнямі брацтва пры манастыры былі адкрыты друкарня, школа, шпіталь.

Свята-Кацярынінская царква была надзелена статусам кафедральнага сабора, але ў 1799 г. з-за таго, што храм знаходзіўся на ўскраіне горада, пераўтвораны ў прыходскую царкву і толькі ў 1844 г. зноў узведзены ў статус гарадскога сабора.

У 1812 г. пад час французскай акупацыі царква моцна пацярпела. Яна была занята французамі пад лазарэт. Пасля вайны было нават меркаванне зусім закрыць царкву. Аднак у 1813–1814 гг. храм быў адрамантаваны.

У 1870–1872 гг. на вылучаныя графам Мураўёвым сродкі храм капітальна перабудаваны і былі распісаны сцены.

У чэрвені 1881 г. у Мінску адбыўся вялікі пажар, пад час якога была пашкоджана царква.

У 1911 г. зноў разглядалася пытанне аб рамонце царквы. Вядома, што ў 1914 г. быў праведзены ўнутраны рамонт. Знадворныя рамонтныя работы (замена даху, афарбоўка сцен) не выкананы.

Пасля 1917 г. храм быў закрыты. У 1941 г. зноў асвячоны і адкрыты для набажэнстваў. Пашкоджаны ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Пасля вызвалення Мінска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў царква была часова прыстасавана пад жыллё. У 1946 г. было вырашана прыстасаваць яе пад Цэнтральны дзяржаўны архіў Кастрычніцкай рэвалюцыі (цяпер Нацыянальны архіў Рэспублікі

Беларусь), тут былі размешчаны Архіў навукова-тэхнічнай дакументацыі БССР і Архіў-музей літаратуры і мастацтва БССР. У сувязі з гэтым цалкам перароблены інтэр'еры, цэнтральны неф быў падзелены на чатыры паверхі, у апсідзе зроблена лесвіца.

У 1972–1979 гг. царква рэстаўрыравана (архітэктар А.І. Курто) з аднаўленнем аблічча храма паводле стану на XVII–XVIII стст. У 1991 г. перададзена вернікам. 6 красавіка 1999 г. на вежы храма былі навешаны званы (адліты ў Мінску). Пры царкве дзейнічае Беларускае праваслаўнае брацтва Трох Віленскіх пакутнікаў.

Помнік архітэктуры барока. Мураваная трохнефавая шасціслуповая базіліка з пяціграннай апсідай і дзвюма вежамі. Галоўны фасад трохчасткавы: цэнтральная частка завершана высокім трохвугольным франтонам, над уваходам вялікае паўцыркульнае акно; дзве бакавыя часткі дэкарыраваны неглыбокімі нішамі паўцыркульнага і прамавугольнага абрысу, фланкіраваны трох'яруснымі вежамі-званіцамі, якія завершаны шлемападобнымі купаламі. Над апсідай – франтон асноўнага аб'ёму з люкарнай. Бакавыя фасады дэкарыраваны высокімі пілястрамі, паміж імі ў неглыбокіх нішах размешчаны спараныя паўцыркульныя вокны, якія асвятляюць бакавыя і цэнтральныя нефы. Сцены завершаны тонкапрафіляваным карнізам. У інтэр'еры цэнтральны неф мае цыліндрычныя скляпенні з распалубкамі, бакавыя нефы – крыжовыя.

Прастора інтэр'ера шасцю магутнымі пілонымі расчлянёна на тры нефы, цэнтральны з якіх перакрыты цыліндрычным скляпеннем з распалубкамі, бакавыя – крыжовымі. Першапачаткова ў саборы былі тры прастолы: галоўны ў імя святых Пятра і Паўла, правы – Прадцечы і Хрысціцеля Іаана, левы – архістратыга Міхаіла. У 1817 г. асвячоны правы прыдзел у імя Святога Мікалая, у 1871 г. – левы ў імя Святога Міхаіла. У 1871 г. інтэр'ер распісаны фрэскавым жывапісам. Апсіду вылучаў драўляны пяціярусны з пазалочаным дэкорам іканастас (створаны новы).

Паводле дакумента 1762 г., «манастыр мурам абгароджаны як бы восьмаю часткай, а парканам старым абнесены як бы шэсць частак, а адна частка ў пустаце знаходзіцца, не абгароджана».

Пад час капітальнай перабудовы царквы, верагодна, была зроблена новая агароджа. Так, напрыклад, тэрыторыя, прылеглая да храма, апісвалася наступным чынам: «Сабор абнесены драўлянай рашотчатай агароджай на мураваным падмурку і слупах, атынкаваных пад колер сабора пясчанага колера фарбай... Ацалела і частка агароджы з брамай у выглядзе аркі, увянчанай жалезным крыжам...».

Да нашага часу на тэрыторыі царквы захаваліся мураваны царкоўны дом, пабудаваны ў 1892–1897 гг., і фрагмент агароджы з брамай.

713Г000220	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Раманаўская Слабада, 3	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000221	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Раманаўская Слабада, 3а	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000222	Будынак	другая палова XIX стагоддзя	вул. Савецкая, 2	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000223	Будынак	1930-я гады, 1950-я гады	вул. Савецкая, 4	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000224	Будынак	пачатак XX стагоддзя, 1950-я гады	вул. Савецкая, 6	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000225	Будынак	пачатак XX стагоддзя, 1950-я гады	вул. Савецкая, 8	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578

713Г000226	Будынак	пачатак XX стагоддзя, 1950-я гады	вул. Савецкая, 12	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000227	Будынак	1908–1910 гады	вул. Савецкая, 13	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
712Г000228	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Савецкая, 14	2	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578

Трохпавярховы складанай у плане формы будынак. Галоўны фасад мае тры рызаліты. Цэнтральны рызаліт завершаны невялікім паўкруглым франтонам. Бакавыя рызаліты завершаны невысокімі мансардамі. Помнік архітэктуры эклектычнага кірунку.

713Г000229	Касцёл Святых Сымона і Алены з фрагментамі агароджы і брамай	1908–1910 гады	вул. Савецкая, 15	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
712Ж000230	Вітражы касцёла Святых Сымона і Алены	1970–1980-я гады	вул. Савецкая, 15	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
713Г000231	Будынак	1912 год	вул. Савецкая, 17	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000232	Будынак Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта	1922 год, 1951–1959 гады	вул. Савецкая, 18	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000233	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Савецкая, 19	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
712Г000234	Былы гасціны двор	канец XVIII – пачатак XX стагоддзя	пл. Свабоды, 2, 4, 8	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Комплекс будынкаў мае замкнёную кампазіцыю з двума унутранымі дворыкамі.

Дом № 2. Двухпавярховы складаны ў плане будынак накрыты вальмавым дахам. Пад дахам праходзіць шматслойны карніз. Сцены атынкаваны і афарбаваны. Вуглы будынка акцэнтаваны плоскімі лапаткамі. Прамавугольныя аконныя праёмы на другім паверсе дэкарыраваны абрамленнямі з прамымі сандрыкамі.

Дом № 4. Трохпавярховы складаны Г-падобны ў плане будынак з рызалітамі ў дваровай частцы. Галоўны фасад будынка

сіметрычнай кампазіцыі. Цэнтральная яго частка вылучана кілепадобным шчытом з трыма вузкімі паўцыркульнымі аконнымі праёмамі. Бакавыя часткі фасада завершаны прамымі атыкамі. Фасады рытмічна чляняцца прамавугольнымі аконнымі праёмамі і лапаткамі. Пластыку фасадаў узбагачаюць ляпныя элементы, філёнгі.

Дом № 8. Двухпавярховы, шчыльна прымыкае да дамоў № 10 і № 4. Галоўны фасад мае сіметрычную кампазіцыю. Цэнтральная частка будынка вылучана чатырохкалонным порцікам, завершаным масіўным антаблементам і трохвугольным франтонам. У тымпане франтона паўкруглая люкарна. Над галоўным уваходам навісае балкон з балюстраднай агароджай. Бакавыя часткі фасада акцэнтаваны неглыбокімі плоскімі рызалітамі. Дзвярныя праёмы ў рызалітах дэкарыраваны трохвугольнымі сандрыкамі. Гарызантальна фасад падзелены міжпаверхавай цягай, завершаны карнізам. Прамавугольныя аконныя праёмы на першым паверсе аздоблены простымі ліштвамі з замковым каменем.

712Г000235	Комплекс былога калегіума езуітаў:	пачатак XVIII стагоддзя		2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
	касцёл Найсвяцейшай Дзевы Марыі	XVIII стагоддзе	пл. Свабоды, 9			
	будынак школы	1699 год	пл. Свабоды, 7			
	будынак кансісторыі	XVIII стагоддзе	вул. Рэвалюцыйная, 1а			

У канцы XVII ст. на адным з мінскіх сеймікаў было вырашана сабраць з жыхароў Мінскага ваяводства па 10 грошаў «з дыму» на падтрымку езуіцкага калегіума. Езуіты перабудавалі сваю рэзідэнцыю ў адзіны манументальна-архітэктурны комплекс. У 1699 г. яны ўзвялі новую школу, а ў 1700 г. побач з ёй пачалося будаўніцтва касцёла Ісуса, Найсвяцейшай Дзевы Марыі і Св. Барбары. Будаўнічыя работы доўжыліся да 1710 г., а касцельныя вежы былі закончаны толькі ў 1730 г. У вежах былі ўстаноўлены прывезеныя з Данцыга (Гданьск) гадзіннік і званы, пасля таго доўгі час працягваліся работы па ўнутранай аддзелцы храма.

Касцёл адносіцца да трохнефавых, двухвежавых базілікальных храмаў. Яго формы моцна дэталізаваныя і вельмі пластычныя. Бакавыя і задні фасады маюць складанапрофільныя гзымсы, а фігурны франтон апсіды і маленькія вежы троіцкай і феліцыянаўскай капліц на заканчэнні бакавых нефаў надаюць гэтым фасадам вытанчаны характар.

Галоўны фасад адметны вертыкальным чляненнем, што асабліва вылучана дзвюма пяціярруснымі вежамі і сярэдняй часткай з франтонам, падзеленай на тры ярусы магутнымі ступеньчатымі гзымсамі. Пышны дэкор фасада ўдала дапоўнены трыма скульптурамі ў глыбокіх нішах. Да цэнтра ніжняга яруса прымыкае вялікая прыбудова, якая заканчваецца крытай галерэяй з пад-

войнай аркадай. Гэта прыбудова стылёва шмат у чым адрозніваецца ад будынка касцёла і хутчэй за ўсё адносіцца да канца XVII ст., да таго ж, яе няма на больш ранніх планах касцёла.

Па касцельных вежах і званіцы, прыбудаванай да фасада калегіума, можна прасачыць эвалюцыю форм віленскага барока – архітэктурнага стылю, які канчаткова сфарміраваўся на землях Літвы і Беларусі ў 40–60-я гг. XVIII ст. Калі вежы касцёла строгія, прасталінейныя (толькі верхняя іх частка пачынае выгінацца ў плаўных барочных лініях), выглядаюць вельмі манументальна, дык у званіцы, пабудаванай праз 20 год, ужо не было гэтай скаванасці – здавалася, што ўся яна імкнецца ўверх. У склад манастыра таксама ўваходзілі наступныя пабудовы: кухня, трапезная, прыбудаваныя да касцёла, вонкавыя дзве сіметрычныя сакрысціі, бурса. Гаспадарчыя службы ўключалі стайню, вазоўню, кузню, драўляны свіран, драўляную піваварню. У паўднёвым дворыку быў разбіты сад.

У канцы XVII – пачатку XVIII ст. езуіты паступова выцясняюць праваслаўныя брацтвы і бяруць у свае рукі ўсю сістэму адукацыі ў Мінску. У іх школе выкладаліся рыторыка, сінтаксіс, паэзія і граматыка, а пазней яшчэ і тэалогія, этыка, матэматыка, фізіка, логіка і інш. Захаваліся звесткі пра існаванне пры калегіуме школьнага тэатра. У сувязі з рэформай асветы на тэрыторыі Рэчы Паспалітай езуіцкая школа ў 1773 г. была пераўтворана ў свецкую шасцікласную школу, падпарадкаваную Адукацыйнай камісіі.

Пасля скасавання ордэна езуітаў у 1773 г. калегіум закрыты і перададзены Адукацыйнай камісіі, касцёл стаў парафіяльным (прыходскім). Будынак калегіума рэканструяваны ў 1797 г. пасля пажару мінскім губернскім архітэктарам Ф. Крамерам. З 1799 г. у будынку школы размясціліся дзяржаўныя ўстановы і дом губернатара з дваранскім сходам (з 1820 г. гарадская дума, з 1852 г. казённая палата). Паводле ўказа імператара Паўла І ад 28 красавіка 1798 г., касцёл стаў кафедральным; пасля 1820 г. перайменаваны ў Марыінскі сабор. Значныя паднаўленні храма праводзіліся ў 1850–1854 гг. Дах касцёла быў накрыты металічнымі лістамі і афарбаваны, новае дэкаратыўнае афармленне атрымалі фасады, занава абсталяваны прытвор і ўваход у храм. Сцены і скляпенні нанава распісаны, падноўлена рашотка на эмпорах, значна рэканструяваны хоры і цалкам зменена дэкарацыя аргана. Капліцы Св. Тройцы і Св. Феліцыяна былі распісаны ў тэхніцы альфрэска, капітальна рэканструяваны алтары. У 1853–1854 гг. комплекс былога калегіума капітальна адрамантаваны, асобныя яго часткі перабудаваны, прычым дом губернатара страціў архітэктурны дэкор XVIII ст., а вежа-званіца пераўтворана ў пажарную каланчу (замест купала наверсе зрабілі адкрытую назіральную пляцоўку).

Пачатак XX ст. вядомы вялікай работай па архітэктурным упарадкаванні Мінска. Не абышлі ўвагай і былы езуіцкі калегіум: рэстаўрыравана – з некаторымі недакладнасцямі – званіца, корпус перабудаваны, прычым плошча памяшканняў павялічылася амаль удвая. Пры гэтым вонкавы выгляд помніка быў амаль не парушаны.

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі і ўтварэння БССР у будынках былога калегіума размясціліся першыя ўрадавыя ўстановы рэспублікі. У былы дом губернатара, які атрымаў назву Першага Дома Саветаў, у 1919 г. пераехалі Часовы Рабоча-Сялянскі Урад Беларусі, Цэнтральнае Бюро КП(б) Беларусі, Прэзідыум Мінскага гарадскога выканкама, а пазней ЦВК БССР, Саўнаркам рэспублікі і Наркамат замежных спраў.

У гады Вялікай Айчыннай вайны архітэктурны комплекс быў часткова разбураны. Храм працягваў дзейнічаць да 1945 г., быў закрыты ў 1947 г. і перададзены спартыўнаму таварыству «Спартак», потым перабудаваны пад дзіцячы спартыўны клуб у 1951–1954 гг. Будынак былога касцёла перапланавалі, яго галоўны фасад набыў спрошчаны выгляд. Тады ж разабралі корпус былога калегіума і на яго месцы збудавалі жылы дом (плошча Свабоды, 11). У 1968 г. паводле праекта архітэктара І. Левіна быў перабудаваны былы дом губернатара, і ў ім размясцілася музычная школа (цяпер ліцэй) пры Белдзяржкансерваторыі.

У ліпені 1990 г. касцёл вернуты вернікам. Адноўлены ў 1993–2005 гг. (кіраўнік рэстаўрацыі польскі архітэктар В. Вільк).

Будынак на пл. Свабоды, 7 першапачаткова быў двухпавярховы прамавугольны ў плане з квадратнай вежай у цэнтры галоўнага фасада. Пад час рэканструкцыі ў канцы XVIII ст. вежа была страчана. У 1968 г. значна перабудаваны: зроблена прыбудова з боку

дваровага фасада і надбудова верхняга паверха, перароблены фасады. Галоўны фасад вырашаны плоскасна, пазбаўлены дэкору, чляніцца прамавугольнымі аконнымі праёмамі, на верхнім паверсе значна большымі па велічыні. Уваход афармлены строгім парталам.

Будынак па вул. Рэвалюцыйнай, 1а мае складаную аб'ёмна-прасторавую кампазіцыю, прымыкае да касцёла. Асноўны аб'ём трохпавярховы, накрыты вальмавым дахам з трохвугольнымі франтонамі. Фасады вырашаны плоскасна, чляняцца прамавугольнымі аконнымі праёмамі без ліштваў. Паміж другім і трэцім паверхамі праходзіць тонкі карнізны паясок. Вуглы будынка акцэнтаваны плоскімі лапаткамі. Завершаны фасады прафіляваным карнізам.

712Г000236	Комплекс былой гарадской сядзібы: сядзібны дом флігель	другая палова XVIII стагоддзя	 пл. Свабоды, 15 пл. Свабоды, 13/2	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Дом № 15 – двухпавярховы прамавугольны ў плане сіметрычнай кампазіцыі. Будынак накрыты вальмавым дахам. Цэнтральная частка будынка вылучана рызалітам. Рызаліт фланкіраваны плоскімі лапаткамі, завершаны трохвугольным франтонам з паўкруглым акном у тымпане. Пад карнізам франтона праходзіць пояс сухарыкаў. Над уваходам на другім паверсе маецца балкон на драўляных кансолях. Фасадная плоскасць члянёна прамавугольнымі аконнымі праёмамі ў простых ліштвах, завершана прафіляваным карнізам. Дваровы фасад вырашаны плоскасна, прамавугольныя аконныя праёмы без ліштваў.

Дом № 13 першапачаткова Г-падобны ў плане, двухпавярховы з цокальным паверхам. Быў паўднёвым флігелем гарадской сядзібы (пл. Свабоды, 15). У канцы XIX ст. стаў П-падобны ў плане, у тарцовых частках надбудаваны трэці паверх. Будынак складаны, падоўжны ў плане, з выступамі і скошаным вуглом з боку пл. Свабоды. Фасады маюць плоскаснае вырашэнне. Сцены рытмічна прарэзаны прамавугольнымі аконнымі праёмамі ў простых ліштвах, на другім паверсе – аздоблены сандрыкамі. Па перыметры будынка праходзіць тонкапрафіляваны карніз. Першы паверх аддзелены ад цокальнага тонкім пояском. Трохпавярховыя тарцовыя часткі завершаны невялікімі мансардамі пад двухсхільнымі дахамі. Сістэма планіроўкі зменена, спалучае анфіладнае размяшчэнне памяшканняў і кароткія калідоры.

712Г000237	Падмуркі комплексу будынкаў	XVIII–XIX стагоддзі	пл. Свабоды, 19, 21	2	05.05.1995 № 23	14.05.2007 № 578
712Г000238	Комплекс будынкаў былога Свята-Духаўскага базыльянскага манастыра: манастырскі корпус манастырскі корпус рэшткі Свята-Духаўскай царквы	XVII стагоддзе	 пл. Свабоды 23/19 (вул. Інтэрнацыянальная) вул. Энгельса, 1 пл. Свабоды	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

Будынак на пл. Свабоды, 23/19 – трохпавярховы прамавугольны ў плане з унутраным дворыкам. Накрыты вальмавым дахам. Галоўны фасад арыентаваны на пл. Свабоды. Цэнтральная частка вылучана неглыбокім рызалітам, завершана складаным ступеньчатым атыкам. Над галоўным уваходам невялікі балкон з металічнай агароджай. Паміж першым і другім паверхамі карнізны пояс.

Сцены рытмічна расчлянёны прамавугольнымі аконнымі праёмамі, якія на другім паверсе дэкарыраваны прамымі сандрыкамі. Фасад завершаны фрызавым поясам з трыгліфамі і карнізам з сухарыкамі. Пластыка дваровага фасада ўзбагачана рызалітамі, плоскімі лапаткамі. У інтэр'еры скляпенні першага паверха крыжовыя.

Будынак на вул. Энгельса, 1 – двухпавярховы П-падобны ў плане, накрыты двухсхільным дахам. Вуглавая частка будынка акцэнтавана высокім фігурным франтонам. Плоскасці сцен пазбаўлены дэкору, члянёны прамавугольнымі аконнымі праёмамі без ліштваў. Падоўжны фасад будынка падзелены міжпаверхавай цягай. Па перыметры будынка праходзіць шматслойны масіўны карніз. Галоўны ўваход аформлены металічным казырком на фігурных кранштэйнах.

712Г000239	Будынак былой фабрыкі-кухні	1936 год	вул. Свярдлова, 2	2	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578

Фабрыка-кухня пабудавана ў 1936 г. У 1938–1939 гг. была пашырана кацельня. Пасля Вялікай Айчыннай вайны ў 1945–1953 гг. будынак адноўлены і рэканструяваны. У выніку неаднаразовых пасляваенных рэканструкцый быў зменены вонкавы выгляд і ўнутраная планіроўка будынка. Помнік архітэктуры канструктывізму.

Уяўляе сабой мураваны двухпавярховы будынак з паўпадвалам, мае Г-падобны план са складаным аб'ёмам у вуглавой частцы. Архітэктурнае вырашэнне фасадаў заснавана на ступеньчатым перападзе вышынь асобных частак і на кантрастным спалучэнні вялікіх аконных праёмаў з гладкімі атынкаванымі плоскасцямі сцен. Над выступаючым наперад паўцыркульным у плане барабанам уваходнай групы размешчаны высокі, меншага радыуса ліхтар лесвічнай клеткі. Над аб'ёмам рэстарана ўзвышаецца вузкі (на шырыню барабана лесвічнай клеткі) трэці паверх банкетнай залы, аконныя праёмы якой завершаны шырокімі казыркамі на жалезабетонных кансолях. У канструкцыйна-планіровачную аснову збудавання пакладзена трохпралётная сетка калон з нясучымі знадворнымі сценамі. Перакрыцці першага паверха зроблены з маналітнага жалезабетону.

Інтэр'еры залаў рэстарана і дыетычнай сталовай выкананы па праектах, распрацаваных у 1974 і 1977 гг. (архітэктары Л. Мельнік, Г. Сысоеў). Шырока выкарыстаны дрэва, метал, дэкаратыўнае шкло. Вестыбюль рэстарана ўпрыгожаны дэкаратыўнымі газонамі.

713Г000240	Будынак	1953 год	вул. Свярдлова, 3	3	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578
713Г000241	Будынак	пачатак XX стагоддзя	вул. Свярдлова, 4	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000242	Будынак	1953 год	вул. Свярдлова, 5/1 (вул. К. Маркса)	3	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578
713Г000243	Будынак	1930-я гады	вул. Свярдлова, 7	3	03.04.2002 № 72	14.05.2007 № 578
712Ж000244	Бюст Я.Б. Зяльдовіча	1978 год	вул. Сурганава, 6	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

713В000245	Курганны могільнік	X–XII стагоддзі	мікрараён Сухарава, на скрыжаванні вул. Янкоўскага з вул. М. Гарэцкага)	3	09.01.2005 № 105	14.05.2007 № 578
712Д000246	Помнік воінам-інтэрнацыяналістам	1991–1996 гады	Траецкае прадмесце, Востраў мужнасці і смутку	2	02.04.1998 № 43	14.05.2007 № 578

Мемарыяльны помнік «Сынам Айчыны, што загінулі за яе межамі» адкрыты 3 жніўня 1996 г. (аўтары помніка Ю. Паўлаў, М. Каралёў, Т. Каралёва-Паўлава, В. Лапцэвіч, Г. Паўлава, А. Паўлаў, Д. Хамякоў).

Першым элементам комплексу з'яўляецца валун з бронзавым абразом Божай Маці і надпісам: «Сынам, загінуўшым у Афганістане, узведзены гэты помнік па даручэнні беларускіх маці, якія не жадаюць, каб зло панавала ні на сваёй, ні на чужой зямлі». Гэты валун у якасці закладнога каменя на месцы будучага помніка быў устаноўлены ў 1988 г.

Асноўны элемент комплексу – капліца, выкананая ў стылізаваных формах старажытнарускай царкоўнай архітэктуры. Цэнтрычнае вежападобнае збудаванне ў выглядзе чатырох высокіх адкрытых арак, якія нясуць барабан-званіцу з крыжам на сферычным купале.

У цэнтры крыжа ўсталяваны рубін, чырвоны колер якога сімвалізуе кроў Хрыста і загінуўшых воінаў.

Скульптурныя групы жанчын, што застылі ў чаканні і жалобе, утвараюць чатыры алтары капліцы, дзе змешчаны прозвішчы ўсіх загінуўшых (па 771 прозвішчу ў кожнай). Унутранае афармленне помніка дапаўняюць стылізаваныя абразы алтароў. Абраз «Маці святая Беларусь» адлюстроўвае шматпакутную Беларусь у вобразе маці, да якой прыйшлі пакланіцца яе сыны – воіны розных часоў, у тым ліку і «афганцы». Па тэме з ім перагукаецца абраз «Еўфрасіння Полацкая – заступніца беларускага народа». Яе рукі распасцёрты як крылы птушкі, яна стараецца закрыць імі, абараніць свой народ ад ворагаў. Абраз «Малітва 14 святых за Беларусь» з бронзавым тэкстам малітвы і выявай кананізаваных святых праваслаўнай і каталіцкай царквы. Наступным элементам комплексу з'яўляецца фігура анёла-ахоўніка, які плача, таму што не змог выканаць сваю святую місію – уберагчы воінаў ад смерці. Гэта своеасаблівы помнік тым «афганцам», што загінулі ад фізічных і душэўных ран ужо пасля вяртання на Радзіму. Прымацаваныя да званоў металічныя струны гудуць на ветры – у памяць пра загінуўшых воінаў.

Завяршаецца комплекс сімвалічным памінальным сталом. Стол зроблены з фрагмента аэрадромнага пакрыцця. Менавіта з ваеннага аэрадрома пачыналася служба салдат, якіх самалётамі адпраўлялі ў Афганістан. Тут жа ляжаць камяні-валуны з назвамі афганскіх правінцый, дзе дыслацыраваліся і вялі ваенныя дзеянні савецкія войскі.

Кожны год 15 лютага ў гадавіну вываду войскаў з Афганістана на мемарыяльным комплексе збіраюцца тысячы людзей.

Ад самага пачатку будаўніцтва мемарыяла маці прывозілі на востраў зямлю з магіл сваіх сыноў, сюды ж закладзена і амытая крывёй беларускіх хлопцаў афганская зямля.

712Ж000247	Росписы «Пачынальнікі» ў ліцэі Беларускага дзяржаўнага універсітэта	1970–1980-я гады	вул. Ульянаўская, 8	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
713Г000248	Будынак	1927 год	вул. Ульянаўская, 29	3	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578

712Ж000249	Надмагільны помнік Л.І. Бядзе	1978 год	Усходнія могілкі	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
712Ж000250	Надмагільны помнік І.М. Балоціну	1962 год	Усходнія могілкі	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
712Ж000251	Надмагільны помнік П. Глебку	1974 год	Усходнія могілкі	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
712Ж000252	Надмагільны помнік Р.Я. Кісялёву	1974 год	Усходнія могілкі	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
712Ж000253	Надмагільны помнік Ц.Я. Кісялёву	1984 год	Усходнія могілкі	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
712Ж000254	Надмагільны помнік В.Ф. Купрэвічу	1971 год	Усходнія могілкі	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
712Ж000255	Надмагільны помнік М. Лынькову	1979 год	Усходнія могілкі	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
712Ж000256	Надмагільны помнік П.М. Машэраву	1984 год	Усходнія могілкі	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
712Ж000257	Надмагільны помнік І. Мележу	1980 год	Усходнія могілкі	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
712Ж000258	Надмагільны помнік С.В. Прытыцкаму	1975 год	Усходнія могілкі	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
712Ж000259	Надмагільны помнік Ф.А. Сурганаву	1978 год	Усходнія могілкі	2	28.08.2003 № 88	14.05.2007 № 578
713Г000260	Будынак	1932 год	вул. Усходняя, 34	3	30.01.2001 № 63	14.05.2007 № 578
713Г000261	Сядзіба Ваньковіча: сядзібны дом алея	XIX стагоддзе	вул. Філімонава, 24	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000262	Будынкі былога вайсковага шпіталя: лячэбны корпус флігелі	першая палова XIX стагоддзя	вул. Фрунзе, 19	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000263	Комплекс вытворчых будынкаў	1953–1956 гады, 1955–1961 гады	вул. Чырвоная, 23/1 (вул. В. Харужай), вул. Якуба Коласа 1/2 (вул. В. Харужай)	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000264	Будынак грамадскага туалета	пачатак XX стагоддзя	Цэнтральны сквер	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000265	Будынак аэравакзала	1946–1956 гады	вул. Чкалава, 38/1	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578

712Г000266	Лошыцкі сядзібна-паркавы комплекс:	другая палова XVIII – другая палова XIX стагоддзя		2	16.10.2001 № 67, 21.05.2008 № 142	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
	парк					
	сядзібны дом		праезд Чыжэўскіх, 8			
	флігель		праезд Чыжэўскіх, 10			
	домік вартаўніка		праезд Чыжэўскіх, 12			
	рэшткі капліцы					
	рэшткі млына					
	комплекс бровара		праезд Чыжэўскіх, 5 вул. Чыжэўскіх, 17			
	будынак былога млына		вул. Чыжэўскіх, 6			

З Яўстафіем Любанскім звязаны 28-гадовы перыяд найбольш паспяховага развіцця лошыцкага маёнтка, вядомага як «Двор Лошыцкі» з 1557 г. Пры гэтым уладальніку маёнтак зрабіўся адной з лепшых губернскіх гаспадарак, а Лошыца стала вядомым месцам свецкага жыцця. Яўстафій добра ведаў сельскую гаспадарку, быў членам Мінскага сельскагаспадарчага таварыства, старшынёй камітэта Мінскай лясной біржы, выбіраўся ў гарадскую і Дзяржаўную думу першага склікання. У развіцці маёнтка немалую ролю адыграла і Ядвіга з Кеневічаў, якая стала жонкай Яўстафія ў 1889 г. У 1905 г., пасля трагічнай смерці Ядвігі, Яўстафій пакінуў сядзібу і выехаў на Каўказ. Апошнім уладальнікам сядзібы быў яго брат Аляксандр.

Ад сядзібы 2-й паловы XVIII ст. захавалася ўязная ліпавая алея, якая размешчана на асноўнай падоўжнай кампазіцыйнай восі былога барочнага ансамбля. Вось заканчвалася сядзібным домам, размешчаным каля грэбеня тэрасы. Аб наяўнасці рэгулярных кампазіцый каля дома можна меркаваць па старых ліпах былых лінейных пасадак. Уяўленне аб складзе сядзібы таго часу дае Інвентар 1772 г. Акрамя сядзібнага дома яна ўключала флігель, кухню, стайню, карэтную, уязную браму, капліцу. Уздоўж уязной алеі, як і ў многіх сядзібах таго часу, размяшчаліся сады. З правага боку да саду прымыкалі гаспадарчыя пабудовы (гумно, сенавалы). Акрамя таго, меўся вялікі (некалькі гектараў) прамавугольны вадаём з мостам. За вадаёмам на правым беразе быў пабудаваны гаспадарчы двор.

З пабудоў трэба таксама адзначыць капліцу-пахавальню Прушынскіх (захавалася ў руінах), размешчаную на высокім месцы з правага боку ўязной алеі, недалёка ад уязной брамы ў акружэнні дрэў сасны чорнай. Гэта быў прыгожы мураваны будынак, цэнтрычны, васьмігранны ў плане, з шатровым дахам, які завяршаўся шлемападобным купалам на глухім барабане. Тут былі пахаваны многія пакаленні ўладальнікаў маёнтка.

Прыкладна ў 1890 г. сядзіба была перабудавана і набыла эклектычныя рысы. Планіроўка страціла рэгулярнасць, але агульныя рысы яе кампазіцыі не змяніліся. На месцы баскетаў утвораны пейзажныя кампазіцыі. Перабудаваны сядзібны дом, флігель, знесены старыя гаспадарчыя пабудовы, створаны новы гаспадарчы двор, а на месцы старога ўзнік прамысловы комплекс.

Сядзібны дом у 1895 г. прыняў асіметрычны аб'ёмна-кампазіцыйны выгляд. Складаецца з аднапавярховага драўлянага і прыбудаванага да яго тарца двухпавярховага мураванага аб'ёмаў з верандай на высокім цокалі.

Флігель з вежай, які складаецца з драўлянага і прыбудаванага мураванага аб'ёмаў, стаіць на старым мураваным фундаменце. На ніжнім паверсе жыла чэлядзь, наверсе – кіраўнік маёнтка.

Дом з флігелем утвараюць параўнаўча вялікі парадны двор, у цэнтры якога ў форме эліпса размешчаны пад'язны круг. У параднай частцы выяўлены барочныя элементы: тэрасіраванне склонаў і клумба з фарміраванымі ў мінулым ліпамі.

З боку ўезду двор замыкаўся брамай з жалезнымі варотамі і магутнымі цаглянымі пілонамі, да якіх была прыбудавана ў эклектычных формах невялікая вартаўнічая будка. Уязная ліпавая алея (вяла ад былога Ігуменска-Мінскага тракта, сучасная вул. Маякоўскага) захавалася часткова. Яна прыпаднята ў сувязі з падсыпкамі і, нягледзячы на страты, прываблівае сваімі памерамі і магутнымі ліпамі з развесістымі кронамі. Узрост жывых калон, часта ўжо дуплістых, прыблізна 250 гадоў.

Невялікі паркавы партэр аформлены ў выглядзе нешырокай тэрасы. Ад яго і сядзібнага дома раскрыты перспектывы, арыентаваныя на пойму.

У аснове кампазіцыі пейзажнай паўночнай часткі парку ляжыць вялікая паляна, ахопленая з боку саду нешырокай паласой насаджэнняў дрэў. Яе контур маляўніча зрэзаны, а прастора ўпрыгожана інтрадукаванымі дрэвамі. Асаблівай прыгажосцю вылучаецца частка парку на крутым грэбені тэрасы, уздоўж якога растуць ліпы XVIII ст. і адзінкавыя яшчэ больш старыя дубы.

У паўночнай частцы парку, у пойме Лошыцы, размешчана другая паляна, добра абазначаная геамарфалагічнымі межамі. Па заходняй мяжы яе праз мост праходзіць уязная дарога, якая звязвае сядзібу з былым Ігуменскім трактам (сучасная вул. Чыжэўскіх) і гаспадарчым дваром. Уезд у сядзібу быў фіксаваны брамай, ад якой захаваўся магутны каменны пілон.

У канцы XIX ст. на другім беразе Лошыцы пабудаваны вінакурны комплекс, які ўключае дом-інтэрнат для рабочых і вінакурню – мураваны чатырохпавярховы будынак з паўкруглымі вокнамі. Згодна з шыльдай, ён пабудаваны ў 1896 г. На другім баку ўязной дарогі каля берага Лошыцы ўзведзены двухпавярховы мураваны вадзяны млын (дамы прыстасаваны пад жыллё). З другога боку сядзібы, каля Свіслачы, Яўстафіем Любанскім быў узведзены з цэглы другі 12-колавы млын (сцены будынка захаваліся).

У 1925 г. у Лошыцы па ініцыятыве акадэміка М. Вавілава быў арганізаваны і паспяхова працаваў пад яго кіраўніцтвам Беларускі аддзел Усесаюзнага інстытута раслінаводства. Актыўна праводзілася інтрадукцыя пладова-ягадных раслін, былі створаны багатыя калекцыі зыходнага матэрыялу для селекцыі. Тут зарадзілася і сфарміравалася вядомая беларуская школа памолагаў-селекцыянераў. 15 верасня 1928 г. М. Вавілаў прыязджаў у Лошыцу. Пазней у Лошыцы быў арганізаваны Беларускі НДІ пладаводства, агародніцтва і бульбаводства. Сады, былыя гадавальнікі і калекцыі інстытута, якому доўгі час належала Лошыца, утвараюць вялікі масіў насаджэнняў (35 га), які прымыкае да гістарычнай сядзібы. З боку вул. Маякоўскага ён ахоплены мураванай сцяной, пабудаванай у 1950-я гг.

У 1993 г. распрацаваны праект па аднаўленні парку, завяршаецца аднаўленне сядзібнага дома.

713Г000267	Забудова вул. Чырвонаармейскай	1940–1950 гады	вул. Чырвонаармейская, 7, 10, 12, 15	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288
712Г000288	Дом № 1 Беларускага дзяржаўнага універсітэта	1953–1957 гады	вул. Чырвонаармейская, 6	2	21.05.2008 № 142	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 № 1288

Мураваны складаны ў плане будынак: да чатырохпавярховага асноўнага аб'ёму прымыкае з боку дваровага фасада трохпавярховае крыло. Галоўны фасад вырашаны сіметрычна. Вось сіметрыі падкрэслена трохвугольным франтонам, апаясаным па перыметры

карнізам з дэнтыкуламі. У цэнтры размешчаны галоўны ўваход, аформлены парталам з антаблементам. Фасадная плоскасць падзелена міжпаверхавай цягай на два ярусы. Сцяна ніжняга яруса апрацавана рустам, члянёна прамавугольнымі аконнымі праёмамі, на першым паверсе дэкарыраванымі падаконнымі карнізамі на кранштэйнах. Верхні ярус аздоблены пілястрамі стылізаванага карынфскага ордэра. Прамавугольныя аконныя праёмы на трэцім паверсе і паўцыркульныя на чацвёртым паверсе аб'яднаны па вышыні прафіляваным арачным абрамленнем, міжаконныя прасценкі дэкарыраваны філёнгамі з ляпным узорам. Завершаны фасады карнізам з дэнтыкуламі.

712Г000268	Будынак Дома афіцэраў	1939 год	вул. Чырвонаармейская, 3	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Перабудаваны з сабора былога архірэйскага падвор'я (архітэктар І. Лангбард). Мае складаную форму плана. Аб'ёмна-прасторавая кампазіцыя ўключае галоўны корпус, павернуты да вул. Чырвонаармейскай, і бакавыя крылы, якія ўтвараюць унутраны дворык.

Галоўны фасад вырашаны ў мадэрнізаваных класічных формах. Трохчвэртныя калоны на вышыню чатырох паверхаў падтрымліваюць магутны атык. Галоўныя ўваходы ў тэатральную і клубную часткі размешчаны ў бакавых рызалітах. Функцыянальна арганізацыя будынка ўключае развітую тэатральную частку з глядзельнай залай, вучэбныя пакоі, холы для адпачынку, выставачныя залы, бібліятэку, кінаканцэртную залу і спартыўны комплекс з плавальным басейнам і заламі для заняткаў рознымі відамі спорту, рэстаран.

У афармленні інтэр'ераў удала выкарыстаны сродкі манументальна-дэкаратыўнага мастацтва: барэльефы на партале сцэны, асвятляльных галерэях, у фае, плавальным басейне.

Архітэктура Дома афіцэраў вылучаецца строгімі, лаканічнымі формамі і ўдалай функцыянальна-планіровачнай арганізацыяй.

712Г000269	Будынак	1932 год	вул. Чырвонаармейская, 9	2	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578

Былы будынак Нацыянальнай бібліятэкі – самай вялікай навуковай універсальнай бібліятэкі Беларусі – прыцягвае ўвагу як помнік беларускай архітэктуры 1920-х гг. і першае спецыяльнае бібліятэчнае збудаванне.

У 1929 г. праект бібліятэкі, каштарыс і тэхнічныя ўмовы ўжо былі гатовы і перададзены ў Дзяржплан БССР і СНК БССР для разгляду. Аўтар праекта архітэктар Г. Лаўроў, вучань вядомага савецкага архітэктара-наватара Л. Весніна, даў сваё, новае вырашэнне складанай задачы стварэння будынка бібліятэкі як цэнтра культурна-асветнай дзейнасці і дзяржаўнага кнігасховішча. Яго сааўтарам быў архітэктар Г. Жалткевіч.

У аснову праектавання была пакладзена праграма, зацверджаная Наркамасветы і Дзяржпланам БССР. Бібліятэка запраектавана ў выглядзе паўзамкнёнага чатырохвуголь-

ніка, вызначанага спецыфічнасцю бібліятэчнай працы, якая патрабуе непасрэднай сувязі розных частак бібліятэкі і асобных яе памяшканняў. У канструкцыйных адносінах будынак запраектаваны цагляны, часткова прадугледжаны нескладаныя жалезабетонныя канструкцыі ў выглядзе асобных прасценкаў калон, перамычак і абвязак. Адносна архітэктурна-мастацкага афармлення будынка адзначалася, што ён запраектаваны ў формах і стылі сучаснай архітэктуры з асабліва вылучаным галоўным уваходам. У аснову вонкавага афармлення і апрацоўкі было пакладзена імкненне паказаць выглядам будынка яго вялікае грамадскае прызначэнне.

Будынак трохпавярховы з цокальным паверхам, мае складаную канфігурацыю плана. Агульная кубатура па праекце складала 26 700 м^3. Аб'ёмна-прасторавая кампазіцыя заснавана на спалучэнні простых геаметрычных форм, пазбаўленых дэкору. Чатырохгранныя слупы падтрымліваюць навіслы паўкруглы аб'ём, утвараючы своеасаблівы порцік галоўнага ўвахода з зашклёным эркерам вестыбюля.

На той час гэта было вельмі наватарскае архітэктурнае вырашэнне, якое не мела нічога агульнага з вядомымі ўзорамі бібліятэк-палацаў, бібліятэк-музеяў. Створаны ў духу канструктывізму, будынак бібліятэкі адлюстроўваў характэрнае для многіх дойлідаў таго часу імкненне да прастаты планаў, фасадаў, архітэктурных прыёмаў, форм і падкрэсленай лаканічнасці.

Будаўніцтва галоўнага корпуса было завершана ў 1933 г., у наступным 1934 г. адбылося адкрыццё бібліятэкі. Аднак праект Г. Лаўрова рэалізаваны не цалкам, другая чарга, а менавіта будаўніцтва вышыннага 12-павярховага аб'ёму кнігасховішча, была адкладзена.

У час фашысцкай акупацыі інтэр'ер бібліятэкі быў значна пашкоджаны, замураваны многія вокны, знішчана абсталяванне, зроблена некаторая перапланіроўка. Перад адыходам гітлераўцы хацелі ўзарваць будынак, але не паспелі.

У выніку пасляваеннага будаўніцтва бібліятэка аказалася заціснутай паміж іншымі дамамі. Пашыраны і сам комплекс. У 1961 г. пабудаваны другі корпус (па вул. Кірава) – пяціпавярховае кнігасховішча, у якім размяшчалася і частка чытальных залаў. Архітэктурна ён не мае нічога агульнага з праектам Г. Лаўрова, не вырашаны ў ім і асноўныя патрэбы кнігасховішча. У 1970 г. для аддзела мастацтва надбудаваны адзін паверх левай часткі асноўнага корпуса (унутраны двор). Сваім інтэр'ерам ён добра адпавядае агульнаму вырашэнню будынка – шмат прасторы, святла.

У наш час будынак функцыянальна ўжо не задавальняў бібліятэку – ён не быў разлічаны на сучасныя патрэбы механізацыі бібліятэчных працэсаў, на такую вялікую колькасць чытачоў і кніг. Сама ж работа Г. Лаўрова, яго задума і цяпер цікавая не толькі сваімі архітэктурнымі якасцямі, размахам, смелымі пошукамі сучаснага ў архітэктуры новага грамадства, новай эпохі, але і перспектыўнасцю бачання самай важнай у жыцці бібліятэкі праблемы – механізаванага кнігасховішча.

713Г000270	Будынак сярэдняй школы № 4 імя С.М. Кірава	1936 год	вул. Чырвонаармейская, 11	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
713Г000271	Будынак	1951–1953 гады	вул. Чырвоная, 3	3	30.01.2001 № 63	14.05.2007 № 578

713Г000272	Будынак	1951–1953 гады	вул. Чырвоная, 5	3	30.01.2001 № 63	14.05.2007 № 578
713Г000273	Будынак	1962 год	вул. Энгельса, 4	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000274	Будынак	1962 год	вул. Энгельса, 6	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000275	Будынак Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы	1890 год	вул. Энгельса, 7	3	07.08.2001 № 66	14.05.2007 № 578
713Г000276	Будынак	1940–1950-я гады	вул. Энгельса, 12	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000277	Будынак	другая палова XIX стагоддзя	вул. Энгельса, 18	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Г000278	Будынак тэатра лялек і кінатэатра «Піянер»	1965 год	вул. Энгельса, 20	3	18.01.2002 № 70	14.05.2007 № 578
712Г000279	Комплекс будынкаў	1937 год	вул. Энгельса, 26, 24/16 (вул. Кірава)	2	27.11.2001 № 69	14.05.2007 № 578

Будынак Тэатра юнага гледача з'яўляецца помнікам савецкай архітэктуры, прыклад творчага выкарыстання элементаў класіцыстычнай архітэктурнай спадчыны.

Пабудаваны ў 1936–1937 гг. (архітэктары А.П. Воінаў, У.М. Вараксін) у адным комплексе з Палацам піянераў і школьнікаў (вул. Кірава, 16). Разбураны ў гады Вялікай Айчыннай вайны, быў адноўлены ў 1952–1954 гг. у некалькі змененым выглядзе. Пры гэтым па магчымасці была выкарыстана старая каробка з прыбудовай новай сцэнічнай часткі. Галоўны фасад у асноўных рысах захаваў даваеннае архітэктурнае вырашэнне. Нягледзячы на распрацоўку праекта капітальнага рамонту ў 1972 г., да нашага часу захавалася аздабленне інтэр'ераў, выкананае паводле праекта аднаўлення тэатра ў 1951–1952 гг. пад кіраўніцтвам А.П.Воінава і Л.Д.Усавай.

713Г000280	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Энгельса, 28	3	10.01.1999 № 50	14.05.2007 № 578
713Г000281	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Энгельса, 32а	3	7.06. 2002 г. № 32	14.05.2007 № 578
713Г000282	Будынак	канец XIX стагоддзя	вул. Энгельса, 34	3	07.06.2002 № 74	14.05.2007 № 578
713Д000283	Тэрыторыя былога лагера смерці «Трасцянец»	1941–1944 гады	Заводскі раён	3	22.01.2003 № 81	14.05.2007 № 578

ГЛАВА II

МАТЭРЫЯЛЬНЫЯ РУХОМЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ)

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь

Горад Мінск

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь
721Н000029	Скарб манет рымскай чаканкі (389 адзінак)	I–II стагоддзі	Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі	1	11.02.1994 № 3	14.05.2007 № 578
721М000030	Рукапісы XV–XVI стагоддзяў: Пролаг, верасень – люты Трэфалогій Евангелле, апракос Жыціе Грыгорыя, архіепіскапа Амірыцкага Тайная тайных, альбо Арыстоцелевы вароты Актоіх	 канец XV – пачатак XVI стагоддзя XVI стагоддзе XVI стагоддзе другая палова XVI стагоддзя канец XV – пачатак XVI стагоддзя сярэдзіна XVI стагоддзя	Нацыянальная бібліятэка Беларусі	1	11.02.1994 № 3	14.05.2007 № 578

721М000031	Беларускія старадрукі XVI стагоддзя: Біблія. Першыя кнігі Царстваў. – Прага. Выд. Ф. Скарыны	1518 год	Нацыянальная бібліятэка Беларусі	1	11.02.1994 № 3	14.05.2007 № 578
	Біблія. Другія кнігі Царстваў. – Прага. Выд. Ф. Скарыны	1518 год				
	Біблія. Трэція кнігі Царстваў. – Прага. Выд. Ф. Скарыны	1518 год				
	Біблія. Чацвёртыя кнігі Царстваў. – Прага. Выд. Ф. Скарыны	1518 год				
	Кніга Еклесіяста. – Прага. Выд. Ф. Скарыны	1518 год				
	Кніга Ісуса Сірахава. – Прага. Выд. Ф. Скарыны	1517 год				
	Кніга Іова. – Прага. Выд. Ф. Скарыны	1517 год				
	Кніга Песня песням. – Прага. Выд. Ф. Скарыны	1518 год				
	Кніга Прамудрасць. – Прага. Выд. Ф. Скарыны	1518 год				
	Псалтыр. – Вільня, друкар П. Мсціславец, друк. Мамонічаў	1576 год				
	Евангелле вучыцельнае. – Вільня, друкар В. Гарабурда	1580 год				
	Псалтыр з васледаваннем. – Вільня, друк. Мамонічаў	1591–1592 гады				
	Псалтыр з васледаваннем. – Вільня, друк. Мамонічаў	1594–1595 гады				
	Евангелле. – Вільня, друк. Мамонічаў	1600 год				

	Евангелле. – Вільня, друк. Мамонічаў Евангелле. – Вільня, друк. Мамонічаў Біблія. – Брэст-Літоўскі Біблія. – Брэст-Літоўскі Біблія. – Брэст-Літоўскі	1600 год 1600 год 1566 год 1566 год 1566 год				
721Н000032	Камплект сярэбраных паясных блях	XV–XVI стагоддзі	Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі	1	01.12.1994 № 15	14.05.2007 № 578
723В000071	Каменны крыж	IX–XIII стагоддзі	г. Мінск, вул. Купрэвіча, 7, у будынку дзяржаўнай навуковай установы «Інстытут геахіміі і геафізікі НАН Беларусі» (да 1986 года знаходзіўся за 3 км на захад ад в. Даўгінава, справа ад дарогі ў г. Вілейку)	3	04.12.2002 № 79 19.12.2007 № 138	14.05.2007 № 578, 03.09.2008 №1288
721М000033	Калекцыя іканапісу, скульптуры і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва са збору народнага мастака Беларусі В.К. Цвіркі: Хрыстос Уседзяржыцель. 171x101x23 Тройца Старазапаветная. 105x71x2 Тройца Старазапаветная. 127x136x2,5 Анёл з «Тройцы» (?). 100x79,6 Маці Божая Адзігітрыя. 85x69,5 Маці Божая Адзігітрыя. Мікола летні. 82x70 Хрыстос Уседзяржыцель. 75x63,4	XVII–XIX стагоддзі	г. Мінск, вул. Сурганава, 42	 1 1 1 б/к б/к 2 3	21.02.1995 № 19	14.05.2007 № 578 14.05.2007 № 578

	Маці Божая Чанстахоўская. 140х70			1		
	Маці Божая з дзіцем. 102х77,3			1		
	Цуд у Хонях. 144х110,4			1		
	Успенне Маці Божай. 144х116,4			1		
	Маці Божая Адзігітрыя. 31х26			1		
	Апостал Павел. Разьба. 182х62х51			б/к		
	Далматык. Шоўк, ткацтва. 95,5х105			б/к		
	Арнат. Шоўк, ткацтва. 94,5х64			б/к		
	Арнат. Шоўк, ткацтва. 101,5х68			б/к		
	Арнат. Шоўк, ткацтва. 91,5х97			б/к		
	Пакроў. Шоўк, ткацтва. 91,5х97			б/к		
	Фрагмент фелоні. Шоўк, ткацтва. 134,5х170, 5			б/к		
721Ж000034	Човен	1181 год	Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі	1	11.11.1999 № 54	14.05.2007 № 578
721Ж000035	Абраз «Анёл з лірай»	XVII стагоддзе	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	30.05.1999 № 59	14.05.2007 № 578
721Ж000036	Абраз «Апостал Пётр»	XVIII стагоддзе	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	30.05.1999 № 59	14.05.2007 № 578
723Ж000037	Аб'екты з асноўнага фонду Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь: ДБЖ-295 «Новазапаветная тройца» ДБЖ-180 «Сашэсце Св. Духа на апосталаў» ДБЖ-113 «Антоній»	XVII–XVIII стагоддзі	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	3	07.12.2000 № 62	14.05.2007 № 578

	ДБЖ-91 «Рох»					
	ДБЖ-119 «Хрыстос Уседзяржыцель»					
	ДБЖ-342 «Маці Божая з дзіцем»	1790 год				
	ДБЖ-338 «Маці Божая»	1689 год				
	ДБЖ-232 «Уваскрэсенне. Сашэсце ў пекла»					
	ДБЖ-334 «Маці Божая»					
	ДБЖ-69 «Маці Божая Адзігітрыя Мінская»					
	ДБЖ-227 «Фама»					
	ДБЖ-26 «Вялікі Архірэй»					
	ДБЖ-194 «Цуд Георгія аб змеі»					
	ДБЖ-108 «Распяцце»					
	ДБЖ-186 «Хрыстос Уседзяржыцель»					
	ДБЖ-213 «Маці Божая Замілаванне»	1762 год				
	ДБЖ-231 «Сабор Архангела Міхаіла»	1685 год				
	КН-27 «Misae». Вільня. 28,5x18,5					
721Ж000038	«Габелен стагоддзя» (аўтар А.М. Кішчанка). Па 14x19 м	1990–1995 гады	г. Мінск, вул. Сурганава, 44, творчая майстэрня ГА «Беларускі саюз мастакоў»	1	03.05.2001 № 65	14.05.2007 № 578
722Ж000039	Царскія вароты з іканастаса Георгіеўскай царквы, г. Давыд-Гародк	сярэдзіна XVIII стагоддзя	Нацыянальны музей гісторыі і культуры Беларусі	2	27.11.2001 № 67	14.05.2007 № 578
722Ж000040	Крэсла (КП – 22645)	XIX стагоддзе	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
722Ж000041	Габелен «Музыка» (аўтар А.М. Кішчанка)	1970–1980 гады	г. Мінск, Мінскае дзяржаўнае вучылішча імя Глінкі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578

722Ж000042	Габелен Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі (аўтар А.М. Кішчанка)	1970–1980 гады	г. Мінск, Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Беларусі	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
722Ж000043	Габелен «Музыка» (аўтар В.В. Нямцоў)	1970–1980 гады	г. Мінск, Беларуская дзяржаўная філармонія	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
722Ж000044	Габелен «Беларусь – край родны» (аўтары В.В. Нямцоў і У.В. Ткачоў)	1970–1980 гады	г. Мінск, Рэзідэнцыя Урада па Вайсковаму завулку	2	28.02.2002 № 71	14.05.2007 № 578
721Ж000045	КН-5. Кніга «Псалтыр». КПл. 22х18	1792 год	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	07.12.2000 № 62, 30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578
721Ж000046	КН-12. Кніга «Kazania». W-wa. 20х16	1758 год	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	07.12.2000 № 62, 30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578
721Ж000047	КН-3. Кніга «Евангеліе Шарашоўскае»	XIX стагоддзе	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578
721Ж000048	КН-29, 75. Кніга «Трыодзь посная». КПл. 31,5х20 (2 кнігі)	1648 год	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	07.12.2000 № 62, 30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578
721Ж000049	КН-42. Кніга «Мшал». 32х22,5	XIX стагоддзе	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	07.12.2000 № 62, 30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578
721Ж000050	КН-74. Кніга «Евангелле вучыцельнае». КПл. 30х19	1637 год	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	07.12.2000 № 62, 30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578
721Ж000051	КН-79. Кніга «Ірмалой». 17х14	XIX стагоддзе	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	07.12.2000 № 62, 30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578
721Ж000052	КН-94. Кніга «Мінея май». 34х20,5	1705 год	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	07.12.2000 № 62, 30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578
721Ж000053	КН-99. Кніга «Horarium Notalium». 19,5х15,5	1610 год	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	07.12.2000 № 62, 30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578

721Ж000054	КН-100. Кніга «Мшал». 39х26	XIX стагоддзе	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	07.12.2000 № 62, 30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578
721Ж000055	КН-102. Кніга «Вергілій». Пергамент	XIX стагоддзе	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	07.12.2000 № 62, 30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578
721Ж000056	КН-107. Кніга «Трыадзіон». 32х21	XIX стагоддзе	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	07.12.2000 № 62, 30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578
721Ж000057	КН-111. Кніга «Мшал». 23,5х17	XIX стагоддзе	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	07.12.2000 № 62, 30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578
721Ж000058	КН-124. Кніга «Мшал». 16,5х14,5	XIX стагоддзе	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	07.12.2000 № 62, 30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578
721Ж000059	КН-129. Кніга «Акафіснік». 16,5х14,5	XIX стагоддзе	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	1	07.12.2000 № 62, 30.04.2002 № 73	14.05.2007 № 578
722Ж000060	Падсвечнік	XVII стагоддзе	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	2	23.04.2002 № 84	14.05.2007 № 578
722Ж000061	Падсвечнік	XVII стагоддзе	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	2	23.04.2002 № 84	14.05.2007 № 578
722Ж000062	КН-77. Кніга «Тэалагічныя трактаты», 2 тамы	1760 (1754) год	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	2	14.09.2004 № 100	14.05.2007 № 578
722Ж000063	КН-81. Кніга «Рытуал»	1754 (1733) год	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	2	14.09.2004 № 100	14.05.2007 № 578
722Ж000064	КН-88. Кніга «Мінея агульная»	XVII–XVIII стагоддзі	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	2	14.09.2004 № 100	14.05.2007 № 578
723Ж000065	КН-118. Кніга «Евангелле напрастольнае»	другая палова XVIII стагоддзя	Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь	3	14.09.2004 № 100	14.05.2007 № 578
722Ж000066	КП 41227. Партрэт Юзафа Прозара		Нацыянальны музей гісторыі і культуры Рэспублікі Беларусь	2	31.05.2005 № 109	14.05.2007 № 578

ГЛАВА III

НЕМАТЭРЫЯЛЬНЫЯ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ (НЕЗАЛЕЖНА АД ПАХОДЖАННЯ)

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь

Горад Мінск

Шыфр	Назва каштоўнасці	Датаванне каштоўнасці	Месцазнаходжанне каштоўнасці	Катэгорыя каштоўнасці	Дата і нумар пратакола пасяджэння Навукова-метадычнай рады	Дата і нумар пастановы Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь
73БЛ000004	Герб «Пагоня»	XIV–XVI стагоддзі	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000005	Герб мястэчка Астрына	26 ліпеня 1792 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000006	Герб горада Ашмяны	22 мая 1792 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000007	Герб горада Барысаў	14 чэрвеня 1792 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000008	Герб мястэчка Бобр	1 снежня 1762 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000009	Герб горада Браслаў	2 чэрвеня 1792 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000010	Герб горада Бярэсце (Брэст)	XVI стагоддзе	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000011	Герб горада Ваўкавыск	XVI стагоддзе	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000012	Герб горада Віцебск	17 сакавіка 1597 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000013	Герб мястэчка Воўпа	21 студзеня 1792 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000014	Герб горада Высокае	XVI стагоддзе	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578

73БЛ000015	Герб мястэчка Гарадная	17 сакавіка 1792 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000016	Герб г мястэчка Геранёны	25 мая 1792 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000017	Герб горада Гомель	1562 год	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000018	Герб горада Гародня (Гродна)	XVI стагоддзе	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000019	Герб горада Дзісна	20 студзеня 1569 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000020	Герб горада Друя	3 сакавіка 1620 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000021	Герб мястэчка Жыровічы	XVII стагоддзе	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000022	Герб горада Капыль	27 жніўня 1652 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000023	Герб горада Клецк	27 жніўня 1652 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000024	Герб горада Кобрын і мястэчка Гарадзец	10 снежня 1589 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000025	Герб горада Крычаў	23 жніўня 1633 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000026	Герб мястэчка Крэва	XVIII стагоддзе	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000027	Герб мястэчка Лагішын	25 лютага 1633 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000028	Герб мястэчка Ліпнішкі	6 чэрвеня 1633 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000029	Герб мястэчка Любча	22 сакавіка 1644 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000030	Герб горада Магілёў	9 чэрвеня 1661 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000031	Герб горада Мазыр	28 студзеня 1577 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000032	Герб мястэчка Мальча (Малеч)	6 чэрвеня 1645 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000033	Герб горада Менск (Мінск)	12 студзеня 1591 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000034	Герб горада Наваградак (Навагрудак)	18 сакавіка 1595 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578

73БЛ000035	Герб горада Нясвіж	18 чэрвеня 1586 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000036	Герб горада Орша	13 снежня 1620 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000037	Герб мястэчка Перабродדзе	3 чэрвеня 1792 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000038	Герб горада Пінск	12 студзеня 1581 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000039	Герб горада Полацк	XV стагоддзе	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000040	Герб горада Пружаны	6 мая 1589 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000041	Герб мястэчка Прывалкі	27 лютага 1792 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000042	Герб горада Радашковічы	23 лютага 1792 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000043	Герб мястэчка Радунь	23 чэрвеня 1792 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000044	Герб мястэчка Ружаны	20 чэрвеня 1637 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000045	Герб горада Слонім	4 студзеня 1591 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000046	Герб горада Слуцк	27 жніўня 1652 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000047	Герб горада Сураж	XVI стагоддзе	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000048	Герб мястэчка Угора	29 сакавіка 1792 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000049	Герб мястэчка Ушачы	23 сакавіка 1758 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000050	Герб горада Шарашова	27 лютага 1792 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000051	Герб горада Шклоў	10 красавіка 1762 г.	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578
73БЛ000052	Герб мястэчка Гарадок	XVI стагоддзе	асабісты архіў А.К. Цітова	Б	04.05.1995 № 22	14.05.2007 № 578

Бібліяграфія

1. *Абрасимов П.А.* Минск: Историко-экономический очерк. – Минск, 1956.
2. *Алексеев Л.В.* По Западной Двине и Днепру в Белоруссии. – М., 1974.
3. *Аляксееў Л.В.* Гродна і помнікі Панямоння. – Мінск, 1996.
4. *Аляксееў Л.В.* Старажытны Браслаў // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1978.– № 4.
5. *Аникин В.И.* Брестская крепость – крепость-герой. – Минск, 1985.
6. *Антипов В.Г.* Парки Белоруссии. – Минск, 1974.
7. Архитектура Советской Белоруссии / Под общ. ред. В. И. Аникина. – Минск, 1986.
8. Архітэктура Беларусі: нарысы эвалюцыі ва ўсходнеславянскім і еўрапейскім кантэксце: у 4 т. / А.І. Лакотка [і інш.]; навук. рэд. А.І. Лакотка. – Мінск, 2005–2008.
9. Архітэктура Беларусі: Энцыкл. давед. – Мінск: БелЭН, 1993.
10. *Бажэнава В.Дз.* Нясвіжскі касцёл Божага цела. – Мінск, 2006.
11. *Баравы Р.В.* Да гісторыі замка ў Смалянах // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1971. – № 3.
12. *Барысюк Ю.А.* Каменная хроніка Кобрыншчыны // Кобрынскі веснік. – № 87.– 1 лістапада 2001 года.
13. Беларуская Энцыклапедыя: у 18 т. / Рэдкал.: Г.П. Пашкоў [і інш.]. – Мінск: БелЭН, 1996–2004.
14. Брест: Энцикл. справ. – Минск, 1987.
15. *Брэжга Б.Р.* Архівы і архіўная праца ў Віцебшчыне // Віцебшчына. Т. 1. – Віцебск, 1925.
16. Витебск: Энцикл. справ. – Минск, 1988.
17. *Бубенько Т.С.* Средневековый Витебск. – Витебск, 2004.
18. *Воинов А.А.* История архитектуры Белоруссии. – Минск, 1975.
19. *Воинов А.А.* Архитектура Советской Белоруссии. – Минск, 1986 (в соавт.).
20. *Воинов А.А.*, И.Г. Лангбард. – Минск, 1976.
21. *Воинов А.А., Самбук С.Ф.* Дом правительства Белорусской ССР. – Минск, 1975.
22. *Габрусь Т.В.* Помнікі манументальнага дойлідства. – Мінск, 1991.
23. *Габрусь Т.В.* Мураваныя харалы: Сакральная архітэктура беларускага барока. – Мінск, 2001.
24. Гомель: Энцикл. справ. – Минск, 1991.
25. Гродно: Энцикл. справ. – Минск,1989.
26. *Денисов В.Н.* Площадь Свободы в Минске. – Минск: Полымя, 1982.
27. *Дзянісаў У.М.* Касцёл сьв. Сымона і сьв. Алены. – Мінск, 1996.
28. *Дзянісаў У.М.* Мінская ратуша // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1979. – № 3.
29. *Егоров Ю.А.* Градостроительство Белорусии. – М: Гос. изд-во лит. по строит. и архитек., 1954.
30. *Загарульскі Э.М.* Старажытны Мінск. – Мінск, 1963.
31. *Заяц Ю.А.* Заславль X–XVIII веков: Историко-археологич. очерк. – Минск, 1987.
32. *Заяц Ю.А.* Заславль в эпоху феодализма. – Минск, 1995.
33. Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі. Брэсцкая вобласць. – Мінск: БелЭН, 1984.
34. Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі. Гомельская вобласць. – Мінск: БелЭН, 1985.
35. Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі. Магілёўская вобласць. – Мінск: БелЭН, 1986.
36. Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі. Мінская вобласць. Кн. 1. Кн. 2. – Мінск: БелЭН, 1987.
37. Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі. Мінск. – Мінск: БелЭН, 1988.
38. *Калнін В.В.* Мірскі замак. – Мінск, 2002.

39. *Калнін В.В., Трэпет Л.В.* Мірскі замак // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1975. – № 1.
40. *Караткевіч В.Б., Кулагін А.М.* Помнікі Слоніма. – Мінск, 1983.
41. *Каргер М. К.* Новый памятник зодчества XI в. в Турове. – Минск, 1965.
42. Кацер *М.С.* Белорусская архитектура: Исторический очерк. – Минск, 1956.
43. *Квитницкая Е.Д.* Архитектура XVII–XVIII вв. // Всеобщая история архитектуры. – М., 1968.
44. *Квитницкая Е.Д.* Малоизвестные зальные сооружения Белоруссии конца XV – начала XVI в. // Архитектурное наследство. – М., 1967.
45. *Квитницкая Е.Д.* Планировка Гродно в XVI–XVIII вв. // Архитектурное наследство. – Вып. 17. – 1964.
46. *Квітніцкая А.Д.* Кляштар у Картузскай Бярозе // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1973. – № 4.
47. *Кірычэнка В.* Мінск: Гісторыя пасляваеннага аднаўлення. 1944 –1952. – Мінск, 2004.
48. *Крахель Л.* 400 лет костела в Новом Погосте. 1593–1993. – Минск, 1993.
49. *Кулагин А.Н.* Архитектура дворцово-усадебных ансамблей Белоруссии: вторая половина XVIII – начало XIX в. – Минск, 1981.
50. *Кулагін А.М.* Эклектыка. Архітэктура Беларусі другой паловы XIX – пачатку XX ст. – Мінск: Ураджай, 2000.
51. *Кулагін А.М.* Праваслаўныя храмы на Беларусі: Энцыкл. давед. – Мінск, 2007.
52. *Кулагін А.М.* Каталіцкія храмы на Беларусі: Энцыкл. давед. – Мінск: БелЭН, 2007.
53. *Кушнярэвіч А.М.* Культавае дойлідства Беларусі XIII–XVI стст. – Мінск, 1993.
54. *Лаврецкий Г.А.* Православное зодчество Беларуси. – Минск, 1995.
55. *Лакотка А.І.* Дойлідства // Беларусы. Т.2. – Мінск, 1997.
56. *Локотко А.И.* Белорусское народное зодчество: середина XIX – XX вв. – Минск, 1991.
57. *Локотко А.И.* Архитектурное наследие Беларуси. Развитие традиций, охрана и реставрация. – Минск, 2005.
58. *Левко О.Н.* Витебск XIV – XVIII веков. – Минск, 1984.
59. *Лысенко П.Ф.* Берестье. – Минск, 1985.
60. Магілёў: Энцыкл. давед. – Мінск: БелЭН, 1999.
61. *Макушников О.А.* Гомель с древнейших времен до конца XVIII века. – Гомель, 2002.
62. *Маліноўская Г.Р.* Архітэктура горада Гродна (з X стагоддзя да 1939). – Гродна, 2005.
63. *Марзалюк І.А.* Магілёў у XII – XVIII стагоддзях. Людзі і рэчы. – Мінск, 1998.
64. Могилев: Энцикл. справ. – Минск, 1990.
65. *Морозов В.Ф.* Гомель классический. Эпоха. Меценаты. Архитектура. – Минск, 1997.
66. *Морозов В.Ф.* История архитектуры Беларуси. Эпоха классицизма. – Минск, 2006.
67. *Несцярчук Л.М.* Замкі, палацы, паркі Берасцейшчыны X–XX стагоддзяў. – Мінск, 2002.
68. *Орловский Е.Ф.* Гродненская старина. Ч.1. Город Гродно. – Гродно, 1910.
69. Памятники природы Белоруссии. – Минск, 1986.
70. *Поболь Л.Д.* Древности Туровщины. – Минск, 1969.
71. *Подлипский А.М.* Здравнево: здесь жил И.Е. Репин. – Минск, 1990.
72. Помнікі архітэктуры Беларусі: Каталог / Укладальнік Галаўко Ю.І. – Мінск, 1991.
73. *Пярвышын У.М.* Пружанскі палацык. – Мінск, 1992.
74. Республика Беларусь: Энциклопедия: в 6 т. / Редколл.: Г.П. Пашков [и др.]. – Минск: БелЭН, 2005–2008.
75. *Сапунов А.П.* Витебская старина: в 5 т. – Витебск: Тип. губерн. правления, 1883 – 1888.
76. *Сапунов А.П.* Полоцкий Софийский собор. – 1888.
77. *Сапунов А.П.* Губернаторский дворец в Витебске. – 1901.

78. *Сахута Я.М.* Беларускае народнае мастацкае кавальства. – Мінск, 1990.
79. *Сардаров А.С.* История и архитектура дорог Белоруссии. – Минск, 1978.
80. *Семенов В.П.* Россия. Полное географическое описание нашего Отечества. Т. IX. – СПб., 1905.
81. *Сементовский А.М.* Витебск и уездные города Витебской губернии. – СПб., 1864.
82. *Сергачев С.А.* Летопись деревянного зодчества Белоруссии. – Минск, 1975.
83. *Сергачев С.А.* Белорусское народное зодчество. – Минск, 1992.
84. *Слюнченко В.Г.* Архитектурные памятники Полоцка.– Минск, 1988.
85. *Слюнченко В.Г.* Полоцкий Софийский собор. – Минск, 1987.
86. *Слюнькова И.Н.* Архитектура городов Верхнего Приднепровья XVII – середины XIX в. – Минск, 1992.
87. *Слюнькова И.Н.* Монастыри восточной и западной традиций. Наследие архитектуры Беларуси. – Минск, 2002.
88. *Смирнов С.С.* Брестская крепость. – Минск, 1970.
89. *Собаль В.Е.* Стары замак у Гродне XI–XVIII стст.: Гіст.-археал. нарыс.–Мінск, 1993 (у сааўт.).
90. *Сяліцкі А.А.* Фрэскі храма-магільні Ефрасіньеўскага манастыра // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1979. – № 4.
91. *Тарасаў С.В.* Полацк IX–XVIII стст: Гісторыя і тапаграфія. – Мінск, 2001. 2-е выд.
92. *Ткачоў М.А.* Абарончыя збудаванні заходніх зямель Беларусі XIII – XVIII стст. – Мінск, 1978.
93. *Ткачоў М.А.* Замкі Беларусі. – Мінск, 1977.
94. *Ткачоў М.А.* Лідскі замак // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1971. – № 2.
95. *Ткачоў М.А., Трусаў А.А.* Старажытны Мсціслаў. – Мінск, 1992.
96. *Трусаў А.А.* Матэрыяльная культура Міра і Мірскага замка. – Мінск, 1994 (у сааўт.).
97. *Трусаў А.А.* Манументальнае дойлідства Беларусі XI–XVIII стст.: Гісторыя будаўнічай тэхнікі. – Мінск, 2001.
98. *Трусов О.А.* Памятники монументального зодчества Белоруссии XI–XVII веков: Архитектурно-археологический анализ. – Минск, 1988.
99. *Трусаў А.А.* Віцебская Благавешчанская царква // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1986. – № 1.
100. *Трусаў А.А.* Архітэктурна-археалагічнае даследаванне Лідскага замка // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1979. – № 4.
101. *Федорук А.Т.* Садово-парковое искусство Белоруссии. – Минск, 1989.
102. *Федорук А.Т.* Старинные усадьбы Минского края. – Минск, 2000.
103. *Федорук А.Т.* Старинные усадьбы Берестейщины. – Минск: БелЭН, 2006.
104. *Ціткоўскі І.* Помнікі архітэктуры Слуцка. – Мінск, 1997.
105. *Чантурия В.А.* Архитектура Белоруссии конца XVIII – начала XIX века. – Минск, 1962.
106. *Чантурия В.А.* Архитектурные памятники Белоруссии. – Минск, 1982.
107. *Чантурия В.А.* История архитектуры Белоруссии. – Минск, 1985. 3-е изд.
108. *Чантурия В.А.* Памятники истории и градостроительства Белоруссии. – Минск,1986.
109. *Чантурия Ю.В.* Градостроительное искусство Беларуси второй половины XVI – первой половины XIX в. – Минск: Бел. наука, 2005.
110. *Чантурыя Ю.У.* Гістарычны цэнтр Навагрудка // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1974. – № 1.
111. *Чантурыя Ю.У.* Гісторыка-горадабудаўнічыя комплексы Беларусі // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1976. – № 3.
112. *Чантурыя Ю.У.* Планіровачная сістэма гістарычнага цэнтра Пінска // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1980. – № 3.
113. *Чарняўская Т.І.* Архітэктура Магілёва: з гісторыі забудовы і планіроўкі горада. – Мінск: Навука і тэхніка, 1973.
114. *Чарняўская Т.І.* Архітэктура Віцебска: з гісторыі забудовы і планіроўкі горада. – Мінск: Навука і тэхніка, 1980.
115. *Чарняўскі М.М.* Археалагічныя помнікі Міншчыны. – Мінск, 1988.

116. *Чернявский И.М.* Архитектурно-археологические исследования в Гродно и Могилеве // Археологические открытия. – М., 1981.
117. *Чарняўскі І.М.* Замак у Гальшанах // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1983.– № 3.
118. *Чарняўскі І.М., Босак Г.* Пінскі калегіум // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1984. – № 3.
119. *Чарняўскі І.М., Саітгарэева С.* Замак у Любчы // Помнікі гісторыі і культуры Беларусі. – 1984. – № 4.
120. Ч*ернатов В.М.* Сынам Отчизны. – Минск, 1980.
121. *Шпилевский П.М.* Путешествие по Полесью и Белорусскому краю. – Минск: Полымя, 1999.
122. *Штыхов Г.В.* Археологическая карта Белоруссии: памятники железного века и эпохи феодализма. – Минск, 1972.
123. *Штыхов Г.В.* Древний Полоцк IX–XIII вв. – Минск, 1975.
124. *Штыхов Г.В.* Города Полоцкой земли (IX – XIII). – Минск, 1978.
125. *Шчакаціхін М.М.* Нарысы з гісторыі беларускага мастацтва. Т. 1. –Мінск, 1928.
126. *Шыдлоўскі К.* Архітэктурная спадчына Браслаўшчыны. – Мінск, 1996.
127. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. – Мінск: БелЭН, 1993–2003.
128. Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі: у 5 т. – Мінск: БелЭН, 1984–1987.
129. *Якімовіч Ю.А.* Драўлянае дойлідства Беларускага Палесся. XVII–XIX стст. – Мінск, 1978.
130. *Якимович Ю.А.* Зодчество Беларуси XVI – середины XVII века: справ. пособ. – Минск, 1991.
131. *Якімовіч Ю.А.* Помнікі мураванага грамадзянскага дойлідства Віцебска XIX – пачатку XX ст. – Мінск, 1990.
132. *Ярашэвіч А.А.* Камянецкая вежа. – Мінск, 2005.
133. *Ярашэвіч А.А.* Будслаўская базіліка Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі. – Мінск, 2005.
134. *Ярашэвіч А.А.* Мінскі Свята-Духаў кафедральны сабор. – Мінск, 2006.
135. *Aftanazy R.* Materiały do dziejów rezydencji. T. 1–11. Warszawa. 1986–1993.
136. *Aftanazy R.* Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. T. 1–6. 2 wyd. Wrocław etc., 1991–1995.
137. *Baliński M.* Krewo. Starodawni zamek w Litwie // Pismo historyczne. 1843
138. *Gebski M.* Zamek w Krewie – historia, zniszczenie i proby ratowania obiektu // Ochrona zabytków. 1998.– № 4.– 1998.
139. *Jodkowski J.* Swiątynia warowna na Kołoży w Grodnie. – Grodno, 1936.
140. *Jodkowski J.* Hniezna // Architektura i budownictwo. – Grodno, 1925. r. 1. z. 2.
141. *Jodkowski J.* Grodno i okolice w zaraniu dziejów Litwy i Rusi nad Niemnem.– Grodno, 1928.
142. Katalog rysunków architektonicznych w Muzeum Narodowego w Warszawie. T. 1. Rysunki Napoleona Ordy. – Warszawa, 1975.
143. Nasze kościoły. Archidjecezja Mohylowska. / Pod red. ks. Jozafata Zyskara. –Warszawa, 1913.
144. *Pawlowicz E.* Nowogródek w XIX wieku.– Lwów, 1902.
145. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów slowiańskich: W 14 t. / Pod red. F. Sulimiershiego, B. Cheobowskiego, W. Walewskiego. – Warszawa, 1880–1895.
146. *Walicki M.* Cierkiew sw.sw. Borysa i Gleba na Kołoży pod Grodnem // Studia do dziów sztuki w Polsce. T. 1. 1929.

ЗМЕСТ

БРЭСЦКАЯ ВОБЛАСЦЬ

ВІЦЕБСКАЯ ВОБЛАСЦЬ

ГОМЕЛЬСКАЯ ВОБЛАСЦЬ

ГРОДЗЕНСКАЯ ВОБЛАСЦЬ

МАГІЛЁЎСКАЯ ВОБЛАСЦЬ

МІНСКАЯ ВОБЛАСЦЬ

ГОРАД МІНСК 605

Даведачнае выданне

ДЗЯРЖАЎНЫ СПІС ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫХ КАШТОЎНАСЦЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Складальнікі
Абламскі Васілій Яўгеньевіч,
Чарняўскі Ігар Мяфодзьевіч,
Барысюк Юрый Антонавіч

Галоўны рэдактар
Г.М. Галаватая

Вядучы рэдактар і падбор фотаздымкаў
А.А. Дылейка

Рэдактары
Т.М. Бутэвіч, М.У. Маркевіч

Мастацкае афармленне і вёрстка
М.Э. Малярэвіч

Тэхнічны рэдактар
А.У. Касцюк

Карэктар
Т.М. Бутэвіч

Падпісана ў друк 02.03.2009. Фармат 100x90 1/16. Папера мелаваная. Гарнітура Пецярбург.
Друк афсетны. Ум. друк. арк. 71,35. Ул.-выд. арк. 60,25. Тыраж 1000 экз. Заказ

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства «Беларускае тэлеграфнае агенцтва»
(УП «БЕЛТА»). ЛИ № 02330/0150149 ад 05.12.2007.
Вул. Кірава, 26, 220030, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь.

Надрукавана з гатовага арыгінал-макета ў друкарні ПУП «Джи энд Ди».
ЛП № 02330/0150065 ад 05.06.2008.
Вул. Бурдзейнага, 37-191, 220136, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь.

ISBN 978-985-6828-35-8

9 789856 828358